UMBERTO ECO

SEMİOTİK

BİR İMBİLİM KURAMI

Çeviren: Hârun Ömer Tarhan

ALFA

FELSEFE

4862 | ALFA | FELSEFE | 139

SEMİOTİK
Bir İmbilim Kuramı

UMBERTO ECO

Gülün Adı ve *Foucault Sarkacı* gibi romanlarıyla bir anda dünya çapında tanınan Umberto Eco, aynı zamanda ortaçağ tarihi, estetiği ve göstergebilim uzmanıdır. 1971'den bu yana Bologna Üniversitesinde profesör olarak çalışan Eco yapısalcılık sonrası göstergebilim gelişmelerine önemli katkılarıyla tanınmaktadır. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Thomasçılık üzerine yapan Eco'nun çalışmaları 1960'ların ortasından itibaren öncü yapıtlara, kitle kültürüne yönelmiştir. Son dönemlerdeyse edebiyat eleştirileri, tarih ve iletişim yazıları önemli bir yer tutmaktadır. Roland Barthes'tan sonra, "ayrıntıların anlamı" ya da "ayrıntıların sosyolojisi" adı verilen anlayışın temellerini atan Umberto Eco'nun pek çok eseri Türkiye'de yayımlandı.

Alfa'daki kitapları: *Ortaçağ 1* (2014), *Ortaçağ 2* (2014), *Ortaçağ 3* (2015), *Ortaçağ 4* (2015), *Popüler Roman Kahramanları* (2017), *Antik Yunan* (2017), *Antik Yakındoğu* (2019). *16. Yüzyıl* (2019), *Felsefe Tarihi 1* (2020), *Felsefe Tarihi 2* (2020), *Antik Roma* (2021), *Felsefe Tarihi 3* (2021), *Felsefe Tarihi 4* (2022), *Felsefe Tarihi 5* (2022), *Felsefe Tarihi 6* (2024), *Felsefe Tarihi 7* (2024), *Felsefe Tarihi* 8 (2024), *Yapının Yokluğu* (2024).

HÂRUN ÖMER TARHAN

İYTE'de Fizik, Hacettepe Üniversitesinde Felsefe, Ankara Üniversitesinde Yunan Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Yunanistan devlet bursuyla Selanik Aristoteles ve Atina Kapodistrian üniversitelerindeki Yunan Dili ve Kültürü öğreniminin ardından, Onassis bursuyla Girit Üniversitesi Felsefe ve Toplum Bilimleri Bölümünde eskiçağ felsefesi üzerine çalıştı. Japon Vakfında Japonca, Goethe Enstitüsünde Almanca öğrendi. Uzun yıllar Girit'teki Labirent Müzik Okulunda Ross Daly'nin kılavuzluğunda kipsel müzik dersleri aldı. Nikos Kazancakis, Umberto Eco, Panos Çelebis, Hazrat Inayat Khan, Margarita Liberaki, Dionysios Solomos gibi yazarların yapıtlarını Türkçe'ye çevirdi. Cenevre'deki "Uluslararası Kazancakis Derneği (SIANK)" onursal üyesi ve Türkiye sorumlusudur. Yunanistan Büyükelçiliğindeki basın danışmanlığı görevinin ardından döndüğü memleketi Datça'da yabancı dil ve aikido dersleri vermektedir.

Semiotik: Bir İmbilim Kuramı
© 2020, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

A Theory of Semiotics
© 1982, Indiana University Press

Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Çeviren Hârun Ömer Tarhan
Kitap Editörü Burak Çakır
Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Mürüvet Durna

ISBN 978-625-389-208-1
1. Basım: Ocak 2025

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 43949

UMBERTO ECO

SEMİOTİK

BİR İMBİLİM KURAMI

Çeviren: Harun Ömer Tarhan

ALFA

İÇİNDEKİLER

Önsöz, 7
YAZIMSAL UZLAŞIM ÜZERİNE NOT, 10

BİR KÜLTÜR MANTIĞINA DOĞRU 11
0.1. İMBİLİMSEL BİR KURAM İÇİN TASARIM 11
0.2. 'İMBİLİM': ALAN MI YOKSA BİLİMDALI MI? 17
0.3. İLETİŞİM VE/YA ANLAMLAYIŞ 18
0.4. POLİTİK SINIRLAR: ALAN 20
0.5. DOĞAL SINIRLAR: İKİ İMBİLİM TANIMI 28
0.6. DOĞAL SINIRLAR: ÇIKARIM VE ANLAMLAYIŞ 32
0.7. DOĞAL SINIRLAR: ALT EŞİK 36
0.8. DOĞAL SINIRLAR: ÜST EŞİK 39
0.9. EPİSTEMOLOJİK SINIRLAR 49

ANLAMLAYIŞ VE İLETİŞİM

1.1. ÖĞESEL BİR İLETİŞİMSEL MODEL 51
1.2. SİSTEMLER VE KODLAR 56
1.3. YAPI OLARAK S-KOD 59
1.4. ENFORMASYON, İLETİŞİM, ANLAMLAYIŞ 62

KODLAR KURAMI

2.1. GÖSTERGE-İŞLEV 71
2.2. DIŞAVURUM VE İÇERİK 73
2.3. DÜZANLAM VE YANANLAM 79
2.4. İLETİ VE METİN 82
2.5. İÇERİK VE GÖNDERGE 84
2.6. KÜLTÜREL BİRİM OLARAK ANLAM 95
2.7. YORUMLANIM 98

2.8. ANLAMBİLİMSEL SİSTEM 106
2.9. ANLAMBİLİMSEL İMLEYİCİLER VE ANLAMBİRİM 122
2.10. KF MODELİ 142
2.11. GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ ANLAMBİLİMSEL BİR MODEL 155
2.12. MODEL "Q" 178
2.14. AŞIRIKODLAMA VE AŞAĞIKODLAMA 188
2.15. KODLARIN KARŞILIKLI-ETKİLEŞİMİ VE AÇIK BİR BİÇİM OLARAK İLETİ 204

GÖSTERGE ÜRETİM KURAMI

3.1. GENEL BİR ARAŞTIRMA 211
3.2. İMBİLİMSEL VE OLGUSAL ÖNESÜRÜŞLER 221
3.4. BİR GÖSTERGELER TİPOLOJİSİ SORUNU 243
3.5. GÖRÜNTÜSELCİLİK ELEŞTİRİSİ 269
3.6. BİR ÜRETİM KİPLERİ TİPOLOJİSİ 307
3.7. BULUŞ OLARAK ESTETİK METİN 372
3.8. RETORİK EMEK 395
3.9. İDEOLOJİK KOD DÖNDÜRÜM 414

İMBİLİMİN ÖZNESİ

İngilizce-Türkçe Sözlükçe, 432
Türkçe-İngilizce Sözlükçe, 442
Kaynakça, 452
Dizin, 486

ÖNSÖZ

Bu metnin başlangıç ve deneme türünden (görsel ve mimari göstergelerin imbilimiyle ilgili) bir sürümü *Appunti per una semiologia delle comunicazioni visive* adıyla 1967'de yazılıp yayımlanmıştır. Daha kuramsal yönelimli –geniş kapsamlı bir imbilim görüşünü sunan ve yapısalcılık üzerine uzun bir epistemolojik tartışmayı içeren– bir sürümü ise *La struttura assente* adıyla 1968'de yayımlanmıştır. İki yıl boyunca kitabı yeniden düzenleyip genişleterek Fransızca, Almanca, İspanyolca ve İsveççe çevirileri üzerine çalıştım (yalnızca Yugoslavya, Polonya ve Brezilya'da özgün İtalyanca basımının herhangi bir ekleme olmaksızın yeniden üretilmesi yeterli bir hızla gerçekleşti –ayrıca pek çok bölümündeki yanlışların düzeltilmesi ilk İtalyanca baskının gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkardı. Sonuç, *La struttura assente* ile başka bir şeyin arasında bir kitaptı. Bu '*başka bir şey*,' İtalyancada bir denemeler derlemesi olarak *Le forme del contenuto* adıyla 1971'de çıktı.

İngilizce sürümüne gelince, yeterli gelmeyen iki çeviri girişiminin ve çok sayıdaki başarısız gözden geçirme işleminin ardından, (1973'te) bundan vazgeçip kitabı –benim imbilimsel karma dilimi uyarlarken yeni bir yapıtı çevirmekten daha çok emek veren ve yine de bu ortakyaşamın sonuçlarından sorumlu tutulmaması gereken David Osmond-Smith'in yardımıyla– doğrudan İngilizce yazmam gerektiği yargısına vardım. Bir başka dilde yeniden-yazmak anlamı *yeniden-düşünmek*tir: ve bunun sonucu da gerçekten de (Benjamin Lee Whorf'un aşırı ilgisini çekecek) imbilimsel bir deneyimdir; bu kitabın bundan böyle

La struttura assente ile bir işi kalmamıştır; dolayısıyla bunu da yepyeni bir kitap (*Trattato di semiotica generale*) olarak yeniden İtalyancaya çevirdim.

Önceki malzemenin farklı (ancak hiç de ilgisiz olmayan) örgütlendirilişinin yanı sıra, dört yeni öğe elinizdeki bu metni, benim önceki araştırmalarımın parçasal eleştirisi olarak nitelendirmektedir: (i) göndergeler kuramını imbilim çerçevesine dahil etme girişimi; (ii) edimbilgisini imbilimle ilişkilendirme girişimi; (iii) bir 'gösterge' kavramı ve göstergelerin klasik tipolojilerinin eleştirisi; (iv) görüntüsel-göstergecilik (*iconism*) kavramına farklı bir yaklaşım; bu konu hakkında önceki yapıtlarımda geliştirdiğim eleştiriyi –görüntüsel-göstergelerin kodlanmamış analojik aygıtlar olduğuna yönelik zayıf bir varsayım yerine, görüntüsel-göstergelerin nedensizce ve tümüyle çözümlenebilir aygıtlar olduğuna yönelik eşit derecede zayıf varsayımı koymadan– hâlâ sürdürmekteyim. Göstergelerin bir tipolojisinin, gösterge üretimi kiplerinin bir tipolojisiyle yer değiştirmesi bana yardımcı oldu, umarım görüntüsel-göstergecilik şemsiye-kavramını imbilimsel eylemlerin daha karmaşık bir ağına dönüştürebilmişimdir. Böyle yaparak, kitap bir tür 'çapraz' yapı kazanmıştır. Bir '*kodlar kuramı*'na adanmış ilk bölümünde sözsel ve sözsel-olmayan aygıtları açıklamak ve gösterge-işlev kavramını sözde göstergelere, göstergeler, metinler ve makro-metinler sistemleri olan önemli birimlerin türlü tiplerine genişletmek için kısıtlanmış ve birleştirilmiş bir kategoriler öbeği önermeye çalıştım, –bütün girişim Ockham'ın ustura ilkesi *non sunt multiplicanda entia praeter necessitatem* [Varlıklar zorunlu olmadıkça çoğaltılmamalıdır] ile yönetilmektedir– ki bu daha çok bilimsel bir yordam gibi görünebilir.

Bir *gösterge üretimi kuramı*na adanmış ikinci bölümde, ters bir doğrultuda ilerlemek zorunda hissettim: (simge, görüntüsel-gösterge ve belirti türünden) incelenmekte olan kategoriler imbilim alanı içerisine düştüğüne inanmış olduğum çok sayıda farklı görüngüyü açıklayamamaktaydı. Bundan dolayı Ock-

ham-karşıtı bir ilkeyi benimsemek zorunda kaldım: *entia sunt multiplicanda propter necessitatem* [Varlıklar zorunluluktan dolayı çoğaltılmalıdır]. İnanıyorum ki, verili koşullar altında bu da bilimsel bir yordamdır.

Çok sayıda arkadaşın yardımı, *VS-Quaderni di studi semiotici* adlı derginin ilk altı sayısında çıkmış olan tartışmalar ve de Florence, Bologna, New York Üniversitesi, Northwestern Üniversitesi ile La Plata ve dünyanın daha pek çok yerindeki öğrencilerimle olan karşılaşmalar olmasaydı, bu kitapta ana çizgileriyle sunulmuş olan sonuçlara ulaşamayacaktım. Kaynakça kısmı, gönül borçlarımı ödeme olanağı tanıdığından, araştırmanın türlü aşamaları boyunca –çoğunlukla acımasız eleştirileriyle– bana yardım etmiş ve düşünceleri türlü durumlarda özgürce kullanılmış olan Ugo Volli ve Paolo Fabbri'ye içten bir teşekkürle kendimi kısıtlayacağım.

Milano, 1967-1974

YAZIMSAL UZLAŞIM ÜZERİNE NOT

Tek bölüler dışavurum ya da gösterge-taşıt olarak düşünülmüş bir şeyi belirtirken, çift tırnaklar ise içerik olarak düşünülmüş bir şeyi belirtmektedir. /xxxx/ bundan dolayı «xxxx» anlamına gelir, onu dışavurur ya da ona göndermede bulunur. Hiçbir sesbilim sorusu bulunmadığında, sözsel dışavurumlar kendi alfabetik biçimlerinde yazılacaktır. Gelgelelim bu kitap yalnızca sözsel göstergelerle değil; ayrıca göstegeler olarak düşünülen nesneler, imgeler ve davranışlarla da ilgili olduğuna göre, bu görüngüler sözsel dışavurumlar aracılığıyla dışavurulmak zorundadır: örneğin, nesne otomobil ile sözcük otomobil arasında bir ayrım yapabilmek için, ilki çift bölüler arasına ve eğik yazılmıştır. Dolayısıyla nesne olan //*otomobil*//, sözsel dışavurum olan /otomobil/'e karşılık gelmektedir ve her ikisi de içerik birimi olan «otomobil»e göndermede bulunur. Tek tırnak imleri belirli bir sözcüğü vurgulama işini görürken; çift tırnaklar ise alıntılamalar için kullanılmaktadır. *Eğik* yazı terimlerin teknik anlamda kullanıldığını belirtir.

BİR KÜLTÜR MANTIĞINA DOĞRU

0.1. İMBİLİMSEL BİR KURAM İÇİN TASARIM

0.1.1. Araştırmanın amaçları

Bu kitabın amacı anlamlayışın ve/ya iletişimin her görüngüsüne birleştirilmiş bir yaklaşımın kuramsal olanağını ve toplumsal işlevini bulup ortaya çıkarmaktır. Bu türden bir yaklaşım, gösterge-işlevin her durumunu altında yatan bir ya da daha çok kodla karşılıklı olarak bağlılaşmış öğeler sistemleri açısından açıklayabilen *genel bir imbilim* kuramı biçimini almalıdır.

Genel bir imbilim[1] için kurulacak bir tasarım şunlar üzerine

---

[1] Bu bilimdalının *Semiotics* mi yoksa *Semiology* mi diye adlandırılacağına ilişkin bir tartışma vardır. 'Semiology' Saussure'ün tanımına; 'semiotics' ya da 'semiotic' ise Peirce ve Morris'inkilere göndermede bulunur. Üstelik kişinin *semiology* ile ilgili konuşurken göstergeler üzerine çalışan ve yalnızca dilbilimsel göstergeler özel alanıyla ilgilenen genel bilimdalına göndermede bulunduğu düşünülebilir; ancak, Barthes (1964a) 'semiology'yi dilbilim yasalarına başvurarak bütün gösterge dizgelerini inceleyen bir üstdilbilim (*translinguistics*) olarak görerek Saussure'ün tanımını ters düz etmiştir.

Görünen o ki, bir gösterge sistemi çalışması üzerine eğilmiş herkesin imbilim üzerine konuşmak zorunda olan dilbilime bağımlılığının olması gerekli de değildir. Öte yandan gerçek şu ki, Barthes'ın Saussure'ün önerisini yorumlama yolu, bizim özgün anlama geri dönmemizi engellememektedir. Ancak, burada iki terimin felsefe ve yöntembilimsel içerimleriyle ilgili savlara bakmaksızın kesin olarak 'semiotics' tam deyimini benimseme yargısına ulaştım; dolayısıyla bunu 1969 Ocak'ında Paris'te "İmbilim Çalışmaları İçin Uluslararası Dernek"i kuran bir uluslararası kurul tarafından varılan yargıya uygun olarak yaptım. Ockham'ın usturasına bağlı kalarak, öteki kimi önemli ayrımlar bu kitapta göz önünde bulundurulmamaktadır. Örneğin Hjelmslev (1943b) imbilimi (a), bilimsel imbilim ile (b) bilimsel-olmayan imbilime ve

düşünmelidir: (a) bir *kodlar kuramı* (b) bir *gösterge üretimi kuramı* – ikincisi dillerin ortak kullanımı, kodların evrimi, estetik

---

her ikisinin de üzerine çalışan (c) öteimbilim'e ayırmayı önermektedir. Bilimsel-olmayan imbilim üzerine çalışan bir öteimbilim bir *semiology*'dir; ki onun terim bilimini de bir öte*semiology* inceler. Yananlamsal bir imbilim varolduğu sürece; aynı biçimde öte(yananlamsal) bir imbilim de varolacaktır. Ancak, bu bölümleme (tarihsel nedenler için) anlamlı ve iletişimsel görüngülere yönelik çok sayıda yeni yaklaşımı göz önünde bulundurmamaktadır. Örneğin Hjelmslev, o dönemde bilimsel bir imbilimin nesnesi olmayan tını, ses genişliği/perdesi, jestler türünden görüngüleri yananlamcılar/çağrıştırıcılar diye adlandırmıştı ve dolayısıyla bir öteimbilim (*metasemiology*) bunların üzerine çalışmalıydı; bugün ise aynı görüngüler bir 'bilimsel imbilim' gibi görünen yandilbilimin etki alanı içine girmektedir. Hjelmslev'un en övgüye değer yanı, dilbilimsel (ve de imbilimsel) kuramca aydınlatılmamış hiçbir nesnenin bulunmadığını vurgulamış olmasıdır. Onun imbilimsel hiyerarşi bile yeniden tamdeyimleştirilebilir; öne sürdüğü düşüncelerini sürekli zihnimizin bir köşesinde tutmalıyız. Metz (1966b), Hjelmslev'u izleyerek doğal bilimlerin bütün biçimselleştirmelerini 'semiotics' ve insan bilimlerinin bütün biçimselleştirmelerini de 'semiology' diye adlandırmayı önermiştir. Greimas (1970) dışavurum bilimlerinde 'semiotics' terimine; içerik bilimlerinde ise 'semiology' terimine başvurmayı önerdi. Peirce ile Morris'in yaptığı gibi ya da sovyet Tartu okulunca önerilmiş 'birincil modelleme sistemleri' (dilbilimin uygun nesnesi) ile 'ikincil modelleme sistemleri' arasındaki ayrımlar gibi çok türlü sınıflandırmalar önerilmiştir. Kimi öteki sınıflandırmalar "*Approaches to Semiotics*" (Sebeok, Bateson, Hayes, 1964) adlı yapıttaki tartışmalar içerisinde bulunabilir, bunlardan biri de Goffman'ın yaptığıdır: (a) saptayıcı örnekbiçimler (belirticiler); (b) anlambilimsel kodlar; (c) katı anlamda iletişimsel dizgeler; (d) toplumsal ilişkiler; (e) konuşmacılar arasındaki etkileşim görüngüleri. Ayrıca bkz. Sebeok (1973) ve Garroni (1973).

[Türkçe çeviride yazarın Eski Yunancadan "*semio*" ve türevleri olan kavramları kullandığı yerlerde "*im*" ve de bu kökten türetilmiş kavramlar ile karşılanmış; İngilizce "*sign*" ve türevleri olan kavramları kullandığı yerlerde ise "*gösterge*" ve de bu kökten türetilmiş kavramlar ile karşılanmıştır. "*Semiology*" kavramı yalnızca birkaç yerde öteki imbilimcilere göndermede bulunulurken kullanıldığı için, yine "imbilim" diye çevrilip ve yanına "(*semiology*)" diye belirtilip "*semiotics*" olmadığı gösterilmiştir. Her nedenden, Türkçede "*semiotics*" için 'göstergebilim' daha yaygın kullanımda olsa da "imbilim"in kullanılmasında birkaç önemli gerekçe bulunmaktadır: (*a*) Eski Yunancada "*semio*" sözcüğü im, iz, nokta anlamlarına gelir ve bir şeyi göstermesi zorunlu değildir; (*b*) "im" sözcüğü kavram türetiminde '*gösterge*'ye görece daha çok kolaylık ve olanak tanır; (*c*) tüm bunların ötesinde, türkçe çeviride bu iki kavram arasında ayrıma gidilerek Eco ve öteki imbilimcilerin nerede eski Yunanca "*semio*" ile türevlerini ve nerede İngilizce "*sign*" ile türevlerini kullanmış oldukları Türkçe okura açık kılınmak istenmiştir. "*İm bilse er ölmes.*" Divânü Lügati't-Türk (I. 38) –çn.]

iletişim, etkileşimsel iletişim davranışı, dünya şeyleri ya da durumlarına değinmek amacıyla göstergelerin kullanımı ve benzeri türden erimi daha geniş görüngüleri göz önünde bulundurur.

Bu kitap yalnızca bir tür kuramsal olanağın ön incelemesini örneklediğinden; ilk bölümlerinin sanatın varolan durumuna koşullanması gerekmektedir ve –ileri bir görüngede– kesinlikle bir köşeye bırakılacak olan kimi sorulardan kaçınılamamaktadır. Kişi ilkin, özellikle gösterge-işlevin daha titiz bir tanımlamasına ve gösterge-üretim kipleri tipolojisine ulaşmak için (onların önvarsayımına dayalı imbilimsel soruşturmanın açıkça indirgenemez biçimleri ile birlikte) 'gösterge'nin çok-amaçlı kavramını ve bir göstergeler tipolojisi sorununu göz önünde bulundurmak zorundadır.

Dolayısıyla ilk bölüm, göstergeleri gösterge-olmayanlardan ayırt etmek ve 'gösterge' kavramını daha esnek (ve bir kodlar kuramı içerisinde açıklanabilecek) olan bir *gösterge-işlev* kavramına çevirebilmek için 'gösterge' kavramı çözümlemesine adanacaktır. Bu tartışma bana 'anlamlayış' ile 'iletişim' arasına bir ayrım koyma olanağı tanıyacaktır: ilke olarak, bir iletişim imbilimi, bir simge üretimi kuramını zorunlu kılarken; bir anlamlayış imbilimi ise bir kodlar kuramını zorunlu kılmaktadır.

Bir kodlar kuramı ile bir gösterge-üretimi kuramı arasındaki ayrım, '*langue*' ile '*parole*,' edinim ile edim, sözdizim (anlambilim) ile edimbilim arasındakilere karşılık gelmez. Elinizdeki kitabın savlarından biri de bu ayrımların üstesinden gelmek ve söylemsel edinimin kurallarını, metin biçimlemesini, bağlamsal ve dolaylı (durumsal) belirsizliği gidermeyi dahi göz önünde bulundurmakta olan bir kodlar kuramının ana çizgilerini ortaya koymaktadır; dolayısıyla kendi çatısı içerisinde çok sayıda sözde edimbilim sorununu çözen bir anlambilim önermektedir.

Ayrımcı kategorilerin anlamlayış ve iletişim olması rastlantısal değildir. Bölüm 1 ve 2'de görüleceği üzere, gösterge-işlevleri oluşturmanın toplumsal olarak uzlaşımlaşmış olanağı bulunduğunda, bir anlamlayış sistemi (ve dolayısıyla bir kodu) vardır;

böyle işlevlerin işlevliliği göstergeler denilen ayrık birimleri ya da söylemlerin geniş kısımları da olsa, daha önce toplumsal bir uzlaşımca konulmuş bağlılaşımı sağlarlar. Bir anlamlayış sisteminde sağlanan olanaklar çok sayıda pratik amaç için fiziksel olarak dışavurumlar üretmek için sömürüldüğünde, buna karşıt olarak bir iletişim süreci vardır. Nitekim Bölüm 2 ve 3'te taslağı çizilen iki kuramsal yaklaşım arasındaki başkalık, kurallar ile süreçler (ya da eğretilemeli kullanımla Aristotelesçi terimler olan güç ile edim) arasındaki başkalıkla ilgilidir. Ancak, bir süreci edime geçirmek için gerekimler, toplumsal olarak tanınmış ve sürecin kendinden önce gelmiş olduğunda, kurallar arasında sıralanmalıdır (söylemsel edinimlerin ya da '*langue*' bakımından öngörülmüş olan '*parole*'ün kuralları olur) ve yalnızca daha önceden oldukları ölçüde bir göstergeler fiziksel üretimi kuramıyla hesaba katılabilir. Kodlar kuramı ve gösterge üretimi kuramı zayıf ve bağıntısal-olmayan 'gösterge' kavramını elemede başarılı olsa bile; bu kavram sıradan dilde ve de gündelik imbilim tartışmalarında o denli yerinde görünecektir ki, tümüyle terk edilemeyecektir. Bunu ortadan kaldırmak gereksiz ölçüde karmaşık bir iş olurdu. Bir atom bilimci çok iyi bilir ki, sözde 'şeyler' mikrofiziksel bağlılaşımların karmaşık bir karşılıklı etkileşiminin sonuçlarıdır, yine de böyle yapmak işine geldiğinde 'şeyler' ile ilgili konuşmayı sürdürmekten çok mutlu olur. Aynı yolla ben de her nerede gösterge-üretiminin bağlılaşımsal doğası önceden varsayılıyorsa /gösterge/ sözcüğünü kullanmayı sürdüreceğim. Bununla birlikte kitabın dördüncü bölümü "göstergeler tipolojisi"nin gerçek kavramı üzerine bir tartışmaya ayrılacaktır: Peirce'ün üçlü bölümlemesinden başlayarak (simge, belirticiler, görüntüsel-göstergeler), bu kategorilerin daha kesimlenebilir bir gösterge-işlevler alanı ile 'gösterge üreten' işlemlerinin eklemlenmiş bir eriminin her ikisini de ne aşamaya dek kapladığını göstereceğim; böylece gösterge üretiminin biçimlerine ilişkin daha kapsamlı bir *n*'li bölümlemesini ortaya koyacağım.

Genel bir imbilim kuramı betimlenmiş ve kodlanmış olsa da

olmasa da –her türden gösterge-işlev için uygun bir biçimsel tanımlama önerebilme sığasına bakılarak– güçlü ya da güçsüz görülecektir. Böyle olunca da gösterge-üretimi kipleri tipolojisi ilk kez ortaya çıktıkları anda uzlaşımsal olarak konulmuş olan henüz kodlanmamış gösterge-işlevlerini bile betimleyebilen kategoriler önermeyi amaçlar.

0.1.2. Araştırmanın sınırları

Bütün bu konularla ilgilendiği için, bir genel imbilim tasarısı kimi sınırlar ya da eşiklerle karşılaşacaktır. Bunlardan kimisi de katışıksız bir geçici uyuşma ile konulmak zorunda olacaktır, ötekiler ise bu bilimdalının gerçek nesnesince belirlenir. İlkine 'politik sınırlar,' ikincisineyse 'doğal sınırlar' denilecektir; (0.9'da eşiğin, epistemolojik bir doğanın ayrıca üçüncü bir biçiminin de varolduğu gösterilecektir).

İmbilime genel bir giriş tüm bu eşikleri ya tanımalı ya da koymalıdır; ya onlara saygı duymalı ya da onay almadan onları geçmelidir. *Politik sınırlar* üç tiptir:

(i) İmbilim dışında çok sayıda bilimdalı açısından 'akademik' sınırlar vardır; bu alanlarda imbilimcinin de kendini ilgilendirmekte olduğunu düşünmekten başka bir şeyin elinden gelmediği konularda araştırmalar çoktan gerçekleştirilmiş ya da gerçekleştirilmektedir. Örneğin, biçimsel mantık, felsefi anlambilim ve de doğal diller mantığı tümcenin doğruluk değeri ve sözde 'konuşma edimleri'nin pek çok türüyle ilgilenirler; bunun yanı sıra kültürel antropolojide çok sayıdaki akım (örnek olarak 'budunyöntembilim') başka açılardan bakılan aynı sorunlarla uğraşmaktadır; imbilimci günün birinde tüm bu araştırmaların ve bilimlerin özel dallar olarak tanınacağı genel imbilime ilişkin dileğini dışavurabilir; bu arada denemeci imbilim yaklaşımı bu bilim dallarının sonuçlarıyla işbirliği etmeyi ve onları kendi kuramsal çatısı içerisinde yeniden-tanımlamayı deneyebilir.

(ii) Türlü bilim dallarının işlemiş olduğu ve herkesin imbilim-

sel bağıntısı var diye tanıdığı kuramlar ve de betimlemeler açısından "iş-birlikçi" sınırlar vardır (örneğin, dilbilim ile enformasyon kuramının her ikisi de kod kavramı üzerine önemli işler gerçekleştirmiştir; kinezik [beden devinim bilgisi] ile proksemik [iletişim yakınlık bilgisi] ise sözsel-olmayan iletişim biçimlerini zengin bir şekilde araştırmaktadır, vb): bu durum içerisinde genel bir imbilimsel yaklaşım bu elbirliğini daha da verimli kılmak için kategorilerin birleştirilmiş bir öbeğini önermelidir; aynı zamanda değişik çatılar içinde dilbilim kategorilerinin zayıf çeviri alışkanlıklarını (tehlikeli eğretileme değiştirimleri ile) eleyebilirler.

(iii) 'Deneysel' sınırlar da vardır; türlü imbilimsel yaklaşımlar onlara doyurucu bir kuramsal tanımlama vermede şimdilik tümüyle başarılı olamamışsa da bu sınırların ötesinde bütün bir olgular takımı bulunmaktadır: resim ve çok sayıda mimari ve kentsel nesne türü gibi; bu deneysel sınırlar oldukça belirsizdir ve yeni araştırmalar ortaya çıktıkça, adım adım dönüşmektedirler (örneğin, 1964'ten 1974'e bir mimarlık imbilim sorunu[2]).

Doğal sınırlar ile ilkece demek istediğim, imbilimsel bir yaklaşımın ötesine geçemeyecekleridir; çünkü gösterge-işlevler olarak ele alınamayacak görüngüler bulunduğundan, imbilimsel-olmayan bölge vardır. Ancak, aynı terim ile bir imbilimsel bağıntısı olmadıkları erkenden varsayılmış geniş bir görüngüler erimini de söylemek istiyorum. Bunlar, insanların kodların altta yatan varlığını tanıyamayacağı kültürel bölgelerdir; tanısalar bile, bu kodların imbilimsel doğasını, başka bir deyişle onların sürekli göstergeler üretimi yetisini tanıyamazlar. Çok geniş ve kapsamlı –ve dolayısıyla bütün yadsımaların üstünde– bir gösterge-üretim tanımı önereceğimden dolayı, bu kitap böyle görüngülerle de ilgilidir. Bunlar doğrudan bu Giriş bölümünde ilişkilendirileceklerdir: bunlar kültürel görüngülerin tüm erimiyle ortak-kapsamlı oluvermişlerdir; yine de bu yaklaşım ilk bakışta gösterişli olabilir.

[2] bkz. Eco, 1973e.

0.1.3. Bir yalan kuramı

İmbilim için bu tasarı, başka türlü söylendikte, kültürün tümü üzerine çalışmak ve böylece uçsuz bucaksız bir nesneler ve olgular erimini göstergeler olarak görmek; imbilimcilerin gözünde görgüsüz bir "emperyalizm" izlenimi yaratabilir. Bir bilimdalı 'her şey'i kendine uygun nesne olarak tanımladığında ve dolayısıyla kendini tüm evrenle (başka bir şeyle değil) ilgili olarak duyurduğunda, riskli bir oyun oynuyordur. "Emperyalist" imbilimciye karşı olan yaygın karşı çıkış şudur: şimdi, bir fıstığı bir gösterge olarak tanımlıyorsanız; ardından, açıkçası imbilim ayrıca fıstık ezmesi ile de ilgilidir –ancak bu biraz haksız bir süreç değil midir? Bu kitapta ortaya koymaya çalıştığım şey, yüksek düzeyde güvenilir felsefi ve imbilimsel bir geleneğe bel bağlayarak, –imbilimsel olarak söylersek– bir yandan fıstıklar ile fıstık ezmesi, öte yandan da /fıstıklar/ ile /fıstık ezmesi/ sözcükleri arasında tözsel bir başkalık bulunmadığıdır. İmbilim gösterge olarak *ele alınabilecek* her şey ile ilgilidir. Bir gösterge başka bir şey ile anlamlı bir biçimde değiştirimde bulunulabilecek her şeydir. Bu başka bir şeyin zorunlu olarak varolması ya da gösterge onun yerine-geçtiği anda gerçekten de bir yerde olması gerekmez. Bundan dolayı, *imbilim ilkece, yalan atmak için kullanılabilecek her şey üzerine çalışan bilimdalıdır*. Bir şey yalan söylemek için kullanılamıyorsa; karşıt biçimde doğruyu söylemek için de kullanılamaz: işin gerçeği, 'söylemek' için dahi hiçbir biçimde kullanılamaz. Sanırım bir 'yalan kuramı'nın tanımlaması genel bir imbilim için oldukça kapsamlı bir izlence olarak ele alınmalıdır.

0.2. 'İMBİLİM': ALAN MI YOKSA BİLİMDALI MI?

İmbilim sınırları ya da yasaları üzerine herhangi bir çalışma, (a) 'imbilim' kavramıyla kendi yöntemi ve kesin bir nesnesi olan *özel bir bilimdalını* mı demek istediğini; yoksa (b) imbilimin bir çalışma alanı ve dolayısıyla daha tümüyle birleşmemiş bir ilgili

konular dağarı mı olduğunu belirlemekle işe başlamak zorundadır. İmbilim bir alansa, bu durumda türlü imbilimsel çalışmalar tam da kendi varoluşlarıyla gerekçelendirilmiş olacaktır: imbilimi çalışma alanından bir dizi değişmez eğilimler ve dolayısıyla da birleştirilmiş bir modelden anlam çıkarma yoluyla tümevarımsal olarak tanımlamak olanaklı olmalıdır. İmbilim bir bilimdalıysa, araştırmacı imbilim alanından türlü çalışmaları içerişi ya da dışlayışı üzerine kuracağı bir parametre işini görecek olan imbilimsel bir modeli tümdengelimli olarak önermelidir.

Bir kimse bir kuram ve dolayısıyla ardından gelen söylem için kılavuz olarak öğesel bir model önesürme yürekliliğini göstermeden kuramsal araştırma yapamaz; her kuramsal araştırma kendi çelişikliklerini belirtmek zorundadır ve onları görünür olmadıkları yerlerde açık kılmalıdır.

Sonuç olarak her şeyden önce, çok sayıdaki türlü biçimleriyle ve bütün düzensizliğiyle imbilimsel alanın bugünkü görünümünü unutmamak zorundayız Görünürde yalınlaştırılmış bir araştırma modeli önermek zorundayız. Son olarak da onunla uyuşmayan, onu kendini yeniden yapılandırma ve de erimini genişletmeye zorlayan tüm görüngüleri yalıtarak; bu model ile durmaksızın çelişmek zorundayız. Belki de bu yolla, gelecekteki imbilimsel araştırmanın ve de görünüşte birbirinden çok değişik ama şimdilik azaltılamayan görüngülere yaklaşmanın birleştirilmiş bir yöntemini önermenin sınırlarının (yalnızca öngörüsel olarak) izini sürmede başarılı olacağızdır.

0.3. İLETİŞİM VE/YA ANLAMLAYIŞ

İlk bakışta bu araştırma, bir *iletişimsel* davranışlar listesi olarak görünecektir, dolayısıyla bu önsavlarından *biri*nin önerilmesi araştırmamı yönetmektedir: imbilim her kültür sürecini *iletişim süreçleri* olarak inceler. Bunun bir sonucu olarak, bu süreçlerden her birinin altında yatan bir *anlamlayışlar sistemi*nce olanak tanınır görünmektedir. Tehlikeli yanlış anlamalardan ya da kimi

çağdaş imbilimcilerce dayatılmış bir tür zorlayıcı seçimden kaçınmak için bu ayrımı açık kılmak çok önemlidir. Bir iletişim imbilimi ile bir anlamlayış imbilimi arasında birkaç önemli başkalığın bulunduğu salt doğrudur; ancak, bu ayrım dışlayıcılığı ortak iki yaklaşımı karşı karşıya koymaz.

Bu nedenle iletişimsel süreci (bir gösterge olması gerekmeyen) bir belirtkenin bir kaynaktan (bir aktarıcı aracılığıyla, bir kanal boyunca) bir varış yerine uzanan geçidi olarak tanımlayalım. Makineden-makineye bir süreçte belirtkenin varış yerini *sub specie stimuli* olarak belirleyebilmenin ötesinde bir etkisi yoktur. Bu durumda bizim hiçbir anlamlayışımız yoktur; ancak, bazı enformasyon geçitlerine sahibiz.

Varış yeri bir insan ya da 'alıcı' olduğunda (kaynağın ya da aktarıcının insan olmaları gerekli değildir, insan olan alıcıya bilinmiş bir kurallar sistemini izleyen bir belirtkeyi yaymaları yeterlidir), belirtkenin yalnızca bir uyartı olmayıp ayrıca alıcıda yorumsal bir yanıta neden olması koşuluyla bizler bir anlamlayış sürecinde karşıt tanıklar oluruz. Bu süreç bir kodun varoluşunca olanaklı kılınır.

Bir kod, olan birimvarlıklar ile olmayan birimleri eşleyecek ölçüde bir anlamlayış sistemidir. Alıcının algısına (altta yatan bir kural temelinde) edimsel olarak sunulan bir şey başka bir şeyin *yerine-geçtiğ*inde, *anlamlayış* vardır. Bu anlamda alıcının edimsel algısı ve yorumsal davranışı bu türden anlamlı bir ilişkinin tanımı için gerekli değildir: kodun '*yerine-geçtiği*' ile bağlılaşığı arasında kurulu bir karşılık öngörmesi yeterlidir; bu karşılık bir alıcı olmasa bile ya da hiç olmayacaksa dahi, her olası alıcı için geçerlidir.

Bir anlamlayış sistemi, olanaklı kıldığı herhangi olası iletişimsel edimden bağımsız varoluşun soyut bir kipine sahip özerk bir imbilimsel yapılanmadır. Buna karşın (uyarım süreci dışında) *insanlara doğru ya da insanlar* –ya da herhangi bir düşünebilir başka biyolojik ya da mekanik aygıtlar– *arasındaki her iletişim edimi bir anlamlayış dizgesini kendi gerekli koşulu olarak önceden varsayar.*

Bir iletişim imbiliminden bağımsız bir anlamlayış imbilimi kurmak olanaklıdır ya da ola ki öyle değilse de özellikle istenilmektedir: olanaksız olansa, bir anlamlayış imbilimi olmaksızın bir iletişim imbilimi kurmaktır.

İki yaklaşımın değişik yöntembilimsel yaklaşımlar izlemek ve değişik kategori dizileri gerektirmek zorunda olduklarını bir kez onayladığımızda, kültür süreci içerisinde birbirlerine sıkıca dolaşmış olduklarını tanımamız yöntembilimsel olarak gereklidir. Sorunların ve araştırma tekniklerinin aşağıdaki kılavuzu imbilimsel görüngünün her iki görünüşünü de birbirine katmaktadır.

0.4. POLİTİK SINIRLAR: ALAN

Bunca veriye dayanarak, aşağıdaki çağdaş araştırma alanları – açıkça daha 'doğal' ve daha 'kendiliğinden' iletişimsel süreçten başlayarak ve daha karmaşık 'kültürel' sistemlere ilerleyerek– imbilimsel alanınmış gibi düşünülebilir.

Hayvanimbilimi: imbilimin alt sınırının gösteriminde bulunur; çünkü insan-olmayan (dolayısıyla kültürel-olmayan) toplulukların iletişimsel davranışı ile ilgilenir. Ancak, hayvansal iletişim üzerine çalışmayla insan iletişiminin biyolojik bileşenlerinin neler olduğuna ilişkin bir tanımı elde edebiliriz. Yahut –belirli bir aşamaya değin– kültürel ve toplumsal olarak tanımlanabilecek anlamlayış örüntülerinin hayvansal düzeyde dahi var olduğunu tanımayı elde edebiliriz. Dolayısıyla bu terimlerin anlamsal alanı ve bunun bir sonucu olarak ayrıca kültür ve toplum kavramımız genişletilir.[3]

Kokuduyusal göstergeler: Romantik şiir (Baudelaire) çoktan bir 'kokular kodu'nun varoluşunu seçip ayırt etmiştir. Hislere dair bir duyumsayışta yananlamsal bir değer ile kokular varsa; bu durumda ayrıca kesin göndergesel değerlerle kokular da var-

[3] Sebeok, 1967, 1968, 1969, 1973.

dır. Bunlar üzerine belirtenler,[4] proksemik belirtimciler[5] kimyasal nitelendiriciler vb olarak çalışılabilir.

Dokunsal iletişim: Psikoloji tarafından incelenen, körler arası iletişimde ve proksemik davranışta vardır ve tanınır[6] ve öpme, kucaklama, tokat, omuz atma vb türden açıkça kodlanmış toplumsal davranışları içerinceye dek genişletilir.[7]

Tat kodları: Kültürel antropoloji üzerine çalışmakta olduğu yemek pişirme pratiklerinde, Lévi-Strauss'ta açıkça 'imbilimsel' bir sistemleştirme bulmuşlardır.

Yandilbilim: Sözde kesitüstü denilen özellikler ve dilbilimsel iletişimi sağlamlaştırılan özgür değişkeler üzerine çalışır; ki bunların giderek kurumsallaştığı ve sistemleştirdiği görülmektedir.[8] Trager (1964) dilbilimsel yapısız bütün sesleri alt bölümlere ayırır: (a) "insan sesi öbekleri" eşey, yaş, sağlık durumu vb ile bağlantılıdır; (b) yandil şu bölümlere ayrılır: (i) "insan sesi niteliği" (ses perdesi aralığı, dudakların ses denetimi, dilcik denetimi, söyleyiş denetimi vb); (ii) "ünlüleşimler" sırasıyla şu alt bölümlere ayrılır: (ii-1) "ünlü tanımlamalar" (gülme, ağlama, inleme, hıçkırma, mızmızlanma, fısıldama, esneme, geğirme vb), (ii-2) "ünlü nitelendiriciler" (yoğunluk, ses perdesi yüksekliği, uzam), (ii-3) "ünlü ayırtılar" (ünlemlerin eşlik ettiği dil ve dudak sesleri, genizsilleşmeler, soluma, karşılıklı konuşma homurtuları). Yandilbilimin bir başka nesnesi de davul ve düdük dili çalışmalarıdır.[9]

Tıbbi imbilim: Çok kısa bir süre öncesine dek 'imbilim' ya da 'imbilgisi' terimlerini kullanılabileceği tek araştırma tipi buydu (bu yüzden bugün dahi kimi yanlış anlamalar varlığını sürdürmektedir). Her ne olursa olsun (bu kitapta incelendiği üzere) iki anlamda genel imbilimin dalıdır. Kesin göstergeler ya da belirti-

---

4 Peirce, 1931.
Hall, 1966.
Age.
Frank, 1957; Efron, 1941.
Bununla ilgili olarak bkz. Fonagy (1964), Stankiewicz (1964), Mahl ve Schulze (1964), 274 kaynakçasıyla.
La Barre, 1964.

ler ile bunların belirttiği hastalık arası bağlantı çalışması olarak Peirce'ün söylediği anlamda bir belirticiler incelemesi ve sınıflamasıdır.[10] Hastanın kendi içsel belirtilerini sözedöktüğü yol olarak en karmaşık düzeyinde, bir nevrozların genel kuramı ve bir sağaltım olmanın dışında hastanın sağladığı kesin simgelerin anlamının sistemli bir kodlanışı da olan psikanalize dek uzanır.[11]

Kinezik ve *proksemik*: Jestin kültürel kodlara bağlı olduğu düşüncesi, şimdi kültürel antropolojinin artık edinilmiş bir kavramı olmuştur. Bu alandaki öncü çalışmalar olarak De Jorio (1832), Mallery (1881), Kleinpaul (1888), Efron (1941), Mauss'a (1950); çağdaş gelişmeler olarak da Birdwhistell (1952, 1960, 1963, 1965, 1966, 1970), Guilhot (1962), LaBane (1964), Hall (1959,1966), Greimas (1968), Ekman ve Friesen (1969), Argyle (1972) ve ötekilere bakınız. Görgü kurallarından tapınma ve dahi sessiz güldürüye dek ritüelleştirilmiş jestler üzerine Civ'ian (1962, 1965) çalışmıştır.

Müziksel kodlar: Pythagorasçılardan beri tüm müzik bilimi müziksel iletişim alanını katıca yapılanmış bir sistem olarak tanımlama girişimi olagelmiştir. Şunu da belirtelim ki, bir kaç yıl öncesine dek çağdaş müzikbilimi yürürlükte olan yapısalcı çalışmalardan neredeyse hiç etkilenmemişti; ki bunlar, onun yüzyıllar önce özümsemiş olduğu yöntemler ve izdemlerle ilişkilidir. Buna karşın, müziksel imbilim kendi 'soyağacı'nı bulmayı ve yeni bakış açıları geliştirmeyi amaçlayan bir bilimdalı olarak son birkaç yıl içerisinde kesinlikle kurulmuştur. Öncü yapıtların arasına J.J. Nattiez'nin *Musique en jeu*, 5, 1971 adlı yapıtında oluşturduğu kaynakçayı da ekleyelim. Müzik ile dilbilim ve müzik ile kültürel dilbilim arasındaki ilişki için Jakobson (1964, 1967), Ruwet (1959, 1973) ve Lévi-Strauss'a (1965, *The Raw and the Cooked*'un önsözüne) bakınız. Yeni yönelimlerin ana çizgileri Nattiez (1971, 1972, 1973), Osmond-Smith (1972, 1973),

[10] Ostwald, 1964.
Morris, 1946; Lacan, 1966; Piro, 1967; Maccagnani, 1967; Szasz, 1961; Barison, 1961.

Stefani (1973), Pousseur (1972) ve ötekilerde bulunmaktadır. Doğrusu şu ki, müzik bir yandan anlambilimsel bir düzeyi (ya da bir içerik düzlemi) olmayan imbilimsel bir dizge sorunu sunarken; öte yandan da (ordudaki trampet belirtkeleri gibi) apaçık bir düzanlamsal değerli müziksel 'göstergeler' (ya da dizimler) ve de önceden-kültürü benimsemiş yananlamsal değere iye dizinler ile tüm 'metinler' ('pastoral' ya da 'coşkulu' müzikler vb) bulunmaktadır. Kimi tarihsel dönemlerde müzik kodlar ya da en azından dağarlarca kurulmuş duygusal ve kavramsal anlamların ileticisi olarak düşünüldü.[12]

Biçimselleştirilmiş diller: Cebirden kimyaya bu diller üzerine çalışmanın imbilim kapsamı içinde uzandığına hiç kuşku yoktur. Matematiksel yapılar üzerine çalışmalar da bu araştırmalarla ilişki içerisindedir;[13] Raimundo Lullo'dan Leibniz'e,[14] eskiçağ '*ars combinatoria*' çalışmalarını da unutmayalım. Evrensel ve gezegenler arası bir dil bulma girişimleri,[15] Morse kodu ve Boole cebiri türünden sistemlerin yapıları gibi, elektronik bilgisayarlar için biçimselleştirilmiş diller de yine bu başlık altında yer almaktadır.[16] Bir "öte-imbilim" (*meta-semiology*)[17] sorunu burada ortaya çıkmaktadır.

---

[12] Barok dönem için bkz. Stefani, 1973 ve Pagnini, 1974.
Vailati, 1909; Barbut, 1966; Prieto, 1966; Gross ve Lentin, 1967; Bertin, 1967. bkz. Mäll, 1968; Kristeva, 1968 ve ayrıca Rossi, 1960.
Freudentahl, 1960. Ancak, Robert M.W. Dixon'ın *Linguistics, 5*'teki yeniden incelemesinde bu kitaba yaptığı karşı çıkışlara bakınız. Dixon burada, yazarın 'evrensel' olduğunu düşündüğü matematiksel tamdeyimlerin bile Hint-Avrupa sözdizimsel modellerden yapılmış soyutlamalar olduğunu, dolayısıyla yalnızca belirli bir doğal dilin kodlarını bilen kişiler tarafından anlaşılabileceğini gözlemlemektedir.
bkz. *Linguaggi nella società e nella tecnica*, 1970.
Bu durum *boş göstergeler* ile oluşturulmuş ve de imbilimsel bütün betimlemelere benimsetilmiş bir aşırıbiçimlendirilmiş dile duyulan gereksinimle ilgilidir. Çağdaş imbilimciler tarafından ileri sürülen bu tasarı için Julia Kristeva, "*L'expansion de la sémiotique*"e (1967) bakınız. Rus Linzbach'ın araştırmalarına göndermede bulunur ve öngördüğü bir aksiyomatik yaklaşımı işaret eder; ki bunun aracılığıyla "ölü dilbilim bedeni üzerine imbilim dikilecektir,· Linzbach çoktan bir imbilimi öngörmüştür; evrenimizin öteki karmaşalarıyla imbilimsel pratiklerin eşbiçimciliğini tanıtlayarak imbilim için gerekli tabanı hazırladıktan sonra dilbilim geri çekilecektir." Dolayısıyla imbilim sanatları ve de bilim-

Yazılı diller, bilinmeyen alfabeler, gizli kodlar: Her ne denli eskiçağ alfabeleri ve gizli kodlar üzerine çalışmalar daha önceden arkeoloji ve şifreliyazıda öne çıkmış olsa da; yazının transkripsiyonunu sağlayan dil yasalarından ayrı olarak yazıya gösterilen ilgi görece yenidir.[18] Ayrıca McLuhan'ın (1962) *Weltanschauung* üzerine basım teknikleriyle belirlenmiş çalışmalarını ve de Derrida'nın (1967b) "Gutenberg gökadası"ndaki antropolojik devrimini ya da "*grammatology*"sini anımsatalım. Greimas'ın (1970) "*écriture cruciverbiste*" üzerine çalışması ile bulmaca ve yapboz konulu türden tüm çalışmalar[19] klasik anlambilim ile şifreliyazı arasındaki boşluğu kenetleyen çalışmalardır.

Doğaldiller: Bu alandaki her kaynakça gönderiminin dilbilim, mantık, dil felsefesi, kültürel antropoloji, psikoloji gibi alanların genel kaynakçasına geri göndermesi gereklidir. Yalnızca şunu eklemeliyiz ki, imbilimsel ilgiler bir yandan mantık ve dil felsefesi çalışmalarından doğmasına karşın (Locke, Peirce ve benzerleri); öte yandan en bütünlüklü biçimlerini *yapısal* dilbilim çalışmaları içerisinde elde etmektedirler (Saussure, Jakobson, Hjelmslev).

Görsel iletişim: Kaynakça göndermelerine gerek yoktur; çünkü bu konu elinizdeki kitapta (bölüm 3'te) açık bir biçimde incelenmektedir. Ancak, unutmamalıyız ki, bu türden çalışmalar biçimselleştirmenin maksimum düzeyine iye sistemlerden[20] tu-

---

leri de kapsayan bütün olası bilginin aksiyomatik buluşma yeri olarak sunulacaktır. Kristeva bu öneriyi *Pour une sémiologie des paragrammes* (1967) ile *Distance et anti-representation*'da (1968) geliştirmiştir; burada Linnart Mäll'in *Une approche possible du Sunyayada* adlı yapıtını tanıtmaktadır, onun "sıfır-mantık öznesi" çalışması ve de Budacı eskiçağ metinlerindeki 'boşluk' kavramı ilginç bir biçimde Lacan'ın *'vide*'ini anımsatmaktadır. Ancak, bu aksiyomatik izlencenin tümünün imbilimi Leibniz'in "*characteristica universalis*"ine, Leibniz'ten geç ortaçağ "*artes combinatoriae*"sine ve oradan da Lullus'a geri gönderdiğini belirtmek zorundayız.

Klasik kaynakça üzerine bir araştırma için bkz. Gelb, 1952 ve Träger, 1972.

Örneğin, Krzyzanowski, 1960.

Prieto, 1966.

tun da çizgesel sistemler[21] ve renk sistemlerinden (Itten, 1961) geçerek, görüntüsel-göstergeler üzerine çalışmalara[22] dek uzanmaktadır.

Bu son kavram özellikle son yıllarda şu kişilerce sorgulanmıştır: Eco (1968, 1971, 1973), Metz (1970, 1971), Verón (1971, 1973), Krampen (1973), Volli (1973) ve ötekiler. En son gelişmeler oldukça bulanık '*görüntüselcilik*' kategorisinin altında daha karmaşık bir dizi göstergenin yatmakta olduğunu ve dolayısıyla Peirce'ün *Simgeler*, *Görüntüsel-Göstergeler* ve *Belirticiler* biçimindeki üçlü bölümlemesinin ötesine geçildiğini tanımaya başlamıştır. Son olarak en üst aşamada tanıtım duyurularından çizgi romanlara, kâğıt para sisteminden iskambil ve tarot kartlarına,[23] çizimli bulmacalara, giysilere[24] dek geniş görüntüyazısal birimler üzerine çalışmalara (genel olarak Panofsky ve Schapiro) ve de kitlesel iletişimdeki görsel görüngülere, en sonunda ise mimarlık,[25] koreografik notasyonlara, coğrafik ve topografik haritalar[26] ve film[27] üzerine görsel çalışmalara varmaktayız.

Nesneler sistemleri: Nesneler iletişimsel aygıtlar olarak mimarlıktan başlayıp genel olarak nesnelere dek imbilimin yetki alanının içine girer.[28]

Olay örgüsü yapısı: Kapsamı Propp'un (1928) çalışmalarından daha güncel Avrupalı[29] katılımlara dek uzanmaktadır. Sovyetlerin[30] çalışmaları da vurgulamaya değerdir. Olay örgüsü çalışması

---

21 Bertin, 1967.
Peirce, 1931; Morris, 1946, vb.
Lekomceva, 1962; Egorov, 1965.
Barthes, 1967.
bkz. Eco, 1973e.
Bertin, 1967.
Metz, 1970c, 1974; Bettetini, 1968, 1971, 1973 ve ötekiler.
Baudrillard, 1968 ve "Communications" sayısı, 13, 1969 *Les Objets*. Mimarlık üzerine Eco, 1968; Koenig, 1970; Garroni, 1973; De Fusco, 1973'e bakınız.
Bremond, 1964, 1966, 1973; Greimas, 1966, 1970; Metz, 1968; Barthes, 1966; Todorov, 1966, 1967, 1968, 1970; Genette, 1966; V. Morin, 1966; Gritti, 1966, 1968.
Shcheglov, 1962; Zholkovsky, 1962, 1967; Karpinskaja-Revzin, 1966; bunlarla birlikte Rus klasik biçimciler.

en önemli gelişmesini ilkel mitoloji[31] ve halkbiliminin oyun ile masal çalışmalarının[32] içerisinde gerçekleştirmiştir. Ancak, çizgi romanlardan,[33] dedektif öykülerine[34] ve de on dokuzuncu yüzyıl halk koşuklarına[35] dek kitle iletişim çalışmalarına ulaşmıştır.

Metin kuramı: 'Üsttümceciksel' bir dilbilimin zorunlulukları ve de olay örgüsü çözümlemelerindeki (poetik dil çözümlemelerinde olduğu gibi) gelişmeler imbilime metin kavramını üretken özel kurallarca yönetilen bir makro-birim olarak tanımakta yol açtı; ki burada –öğesel bir imbilim birimi olarak– 'gösterge' kavramının ta kendisi pratik olarak ortadan kaldırılmaktadır.[36]

Kültürel kodlar: İmbilimsel araştırma ilgisini en sonunda, katı bir anlamda gösterge sistemleri ya da iletişimsel sistemler terimiyle anlandırılması zor olan; ancak, daha çok davranış ve değer sistemleri olan görüngülere çevirdi. Göndermede bulunduklarım görgü kuralları sistemleri, hiyerarşiler, sözde 'ikincil modelleme sistemleri' –Sovyet mitleri, efsaneleri, belirli bir toplumun dünya görüşünü örgütlü bir yolla sunan ilkel tanrıbilimlerini[37] bu başlık altına koyarlar– ve son olarak da kültürlerin tipolojisidir;[38] ki bunlar verili bir kültürel modeli tanımlayan kodları çalışırlar (örneğin, ortaçağ şövalyelik anlayışı kodu). Tüm bunların dışında en son olarak aile sistemleri[39] türünden toplumsal örgütlenmelerin modelinden ya da daha ileri takım ve toplulukların örgütlenmiş iletişimsel çevresinden söz ediyorum.[40]

Estetik metinler: İmbilimsel alan ayrıca geleneksel olarak estetiğe ait bölgenin içine dek taşar. Doğaldır ki, estetik sanatın

---

31 Lévi-Strauss, 1958a, 1958c, 1964; Greimas, 1966; Maranda, 1968.
Dundes, 1964; Beaujour, 1968; Greimas-Rastier, 1968; E.K. & P. Maranda, 1962.
Eco, 1964.
Shcheglov, 1962a.
Eco, 1965, 1967.
Barthes, 1971, 1973; Kristeva, 1969. Üretken bir metin dilbilgisi için ise van Dijk (1970) ve Petöfi'ye (1972) bakınız.
bkz. Ivanov ve Toporov, 1962; Todorov, 1966.
Lotman, 1964, 1967a.
Lévi-Strauss, 1947.
Moles, 1967.

imbilimsel-olmayan (sanatsal yaratımın psikolojisi, sanatsal biçim ile doğal biçim arasındaki ilinti, estetik zevkin fiziksel-psikolojik tanımı, sanat ile toplum arasındaki ilintinin çözümlemesi, vb türden) görünümleriyle de ilişkilendirilir. Ancak, her kodun kendi öğelerinin *estetik kullanımı*na olanak sağladığı tanınır tanınmaz[41] tüm bu sorunlarla imbilimsel bir bakış açısından uğraşılabilir.

Kitle iletişim: Estetik ile olduğu gibi, bu alan da psikolojiden toplumbilim ve pedagojiye[42] dek pek çok dal ile ilgilidir. Ancak, son birkaç yıldır, imbilimsel yöntemler kitle iletişimin çok sayıda görüngülerinin açıklanmasında yararlı bulunduğundan; kitle iletişim sorununa imbilimsel bir görüngeden bakma eğilimi ortaya çıkmıştır.

Kitle iletişim çalışması tikel bir türün (çizgi romanların, dedektif öykülerinin, şarkının ya da filmin) tekniklerini ve etkilerini tikel bir çalışma yöntemi aracılığıyla irdelediğinde değil, endüstriyel bir toplum içerisinde tüm bu türlerin ortak bir karakteristiği olduğunu kanıtladığında bir bilimdalı olarak vardır.

Kitle iletişim kuramları ve çözümlemeleri aslında farklı türlere uygulanır, şunları varsayalım: 1) nispeten türdeş gibi görünen ama gerçeklikte başkalıklar ve karşıtlıklarla dolu endüstriyel bir toplumu; 2) belirlenmiş takımlara değil de türlü toplumsal durumdaki belirsiz alıcı çevrelerine ulaşmayı olanaklı kılan iletişim kanallarını; 3) endüstriyel araçlar ile verili iletileri çözen ve dışarı dağıtan üretim takımlarını.

Bu üç koşul varken, türlü iletişim araçları (sinema, gazete, televizyon ya da çizgi romanlar) arasında doğalarındaki ve etkilerindeki başkalıklar ortak yapıların ve etkilerin oluşumuyla karşılaştırıldığında önemsiz kalır.

Kitle iletişim çalışması iletişimin endüstriyelleşmesinin yalnızca iletinin alımlanması ve dışarı dağıtılmasının koşullarını değil, ayrıca (ki, bu çalışmaların yöntembilimi apaçık bu para-

[41] bkz. 3.7.
bkz. Eco, 1964.

doksla ilgilenir) iletinin kendi anlamını da (bu demek oluyor ki yazarın, onun yayılım araçlarına aldırmaksızın düşünmüş olduğu üzere iletinin değiştirilemez bir kısmı olarak öğretilen anlamlar grubunu da) değiştirdiğini savunduğu düzeyde birleşimci bir nesne önerir. Kitle iletişim üzerine çalışmak için kişi psikolojiden toplumbilime ve dahi biçembilgisine dek uzanan bambaşka yöntemlere başvurabilir ve başvurmalıdır da; yine de kişi, kitle iletişim kuramları ve çözümlemelerini genel bir imbilimin yalnızca tek bir kesimi olarak düşünülürse, bu türden görüngülerin birleşimci bir çalışmasını tasarlayabilir.[43]

Retorik: Retorik çalışmalarındaki yeniden uyanış, son zamanlarda kitle iletişim (ve dolayısıyla inandırma amaçlı iletişim) çalışmasında bir araya gelmektedir. Geleneksel çalışmaların imbilim ışığında yeniden bir okuması çok sayıda yeni öneriler üretir. Aristoteles'ten Quintilianus'a ortaçağ ve Rönesans kuramcıları aracılığıyla Perelman'a dek retorik, imbilim içerisinde (dilbilimin ardından gelen ve) yüzyıllar önce incelikle işlenmiş, günümüzde ise kendini kapsayan bilimdalı için araçlar sağlayan ikinci bir bölüm olarak görülmüştür. Dolayısıyla retoriğin imbilimsel görünümleri üzerine bir kaynakça retorik ile özdeş görünmektedir.[44]

0.5. DOĞAL SINIRLAR: İKİ İMBİLİM TANIMI

0.5.1. Saussure

Şimdi bir tür yaklaşık ya da düzensiz bir tutum içerisinde imbilimsel tüm alanın yüzey incelemesini yapmış olduk; ortaya bir soru çıkmaktadır: bu türlü sorunlar ve yaklaşımlar birleştirilebilir mi? Bu türden bir soruya yanıt verebilmek için imbilimin yalın betimlemesinden vazgeçmeli ve önsezisel bir kuramsal tanımlamasını yazgısına terk etmeliyiz.

---

[43] bkz. Fabbri, 1973.

[44] Daha önceki bir yönlendirme için bkz. Lausberg, 1960; Groupe μ, 1970; Chatman, 1974.

Bu alanın resmi doğumunu ve bilimsel örgütlenmesini önceden bildirmiş iki uzman tarafından öne sürülmüş tanımları kullanarak da başlayabilirdik: Saussure ve Peirce. Saussure'e (1916) göre,

> la langue est un système de signes exprimant des idées et par là comparable à l'écriture, à l'alphabet des sourds-muets, aux rites symboliques, aux formes de politesse, aux signaux militaires, etc. etc. Elle est seulement le plus important de ces systèmes. On peut donc concevoir une science qui étudie la vie des signes au sein de la vie sociale; elle formerait une partie de la psychologie sociale, et par conséquent de la psychologie générale; nous la nommerons sémiologie (du grec sémeion, 'signe'). Elle nous apprendrait ez quoi consistent les signes, quelles lois les régissent. Puisqu'elle n'existe pas encore, on ne peut pas dire ce qu'elle sera; mais elle a droit à l'existence, sa place est déterminée d'avance.[45]

Saussure'ün tanımı oldukça önemlidir ve de imbilimin bilinirliğini artırmada çok iş görmüştür. Bölüm 1'de gösterileceği üzere iki katlı bir birim (gösteren ve gösterilen ya da gösterge-taşıt ve anlam) olarak bu gösterge kavramı gösterge-işlevin bağlılaşımsal bütün tanımlarına ön ayak olmuş ve katkıda bulunmuştur. Gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki *'la langue'* olan bir kurallar dizgesi tabanında kurulmuş olduğu sürece Saussurecü imbilim (*semiology*) anlamlayışın katı bir imbilimi (*semiotics*)

[45] "Dil, düşünceleri ifade eden göstergelerden oluşan bir sistemdir ve bu nedenle yazı sistemiyle, sağır-dilsiz alfabesiyle, simgesel ritüellerle, nezaket biçimleriyle, askeri belirtkelerle vb karşılaştırılabilir. Dilin farkı, bu sistemlerin en önemlisi olmasıdır. Bu bağlamda, toplumsal yaşam içinde göstergelerin yaşamını inceleyen bir bilimdalı tasarlanabilir. Bu bilimdalı, toplumsal psikolojinin bir parçasını oluşturacaktır; dolayısıyla, genel psikolojinin bir alt dalı olarak da konumlandırılabilir; biz bu bilime (Yunanca *sémeîon*, yani 'im' sözcüğünden) *sémiologie* [imbilim] adını vereceğiz. İmbilim bize imlerin ne olduğunu ve hangi yasalara bağlı olduklarını öğretecektir. Ne var ki daha var olmadığı için, bu bilimin tam olarak neye benzeyeceğini söyleyemeyiz; yine de böyle bir bilimin var olma hakkı bulunmaktadır, nitekim yeri de şimdiden belirlenmiş durumdadır." –ed.n.

olarak görülecektir. Ancak, imbilimi bir iletişim kuramı olarak görenlerin birincil olarak Saussure'ün dilbilimine dayanmaları rastlantısal değildir. Saussure gösterileni bütünlüklü bir açıklıkla tanımlamadı, onu zihinsel bir imge, bir kavram ile psikolojik bir gerçekliğin orta yerinde bıraktı; ancak, gösterilenin bir göstereni alımlayan herhangi bir kişinin zihinsel etkinliğiyle ilişkili olduğu olgusunu açıkça vurguladı: Saussure'e göre göstergeler düşünüleri '*dışavurur*'; Platoncu 'idea' yorumunu paylaşmamak koşuluyla böyle idealar, insan zihniyle ilgili zihinsel olaylar olmak zorundadır. Bundan dolayı örtük bir biçimde gösterge, iletişimde bulunmayı ya da bir şey dışavurmayı isteyerek amaçlayan iki insan arasında yeralan bir iletişimsel aygıt olarak görülür. Saussure'ün vermiş olduğu imbilimsel (*semiological*) dizgelerin tüm örneklerinin hiçbir kuşku olmaksızın askeri belirtkeleri, görgü kuralları ve görsel alfabeler gibi yapay göstergelerin sıkı sıkıya uzlaşımsallaştırılmış dizgeleri olması rastlantısal değildir. Saussure'ün *sémiologie* (imbilim) kavramını paylaşanlar ('göstergeler' diye adlandırdıkları) istemli ve yapay aygıtlar ile (kesin bir biçimde konuşursak, böyle bir adı olmaya değmeyen) öteki doğal ve istemsiz bildirimler arasında keskin bir biçimde ayrım yaparlar.

0.5.2. Peirce

Bu anlamda Peirce'ün verdiği tanım bana daha kapsamlı ve imbilimsel olarak daha verimli görünmektedir: "Bildiğime göre, işi *imbilim* (*semiotic*) diye adlandırdığım şeyi arındırıp yol açmak olan bir öncü ya da daha doğrusu bir ormancıyım. Olası imleyişin (*semiosis*) öğesel doğasının ve de kökten türlülüğünün öğretisidir bu."[46] "*Semiosis* derken gösterge, nesnesi ve de yorumlayanı gibi *üç* öznenin işbirliğinden oluşan ya da bu işbirliğini içeren bir eyleyişten, bir etkileyimden söz ediyorum; bu üç-göreceli

[46] 1931, 5.488.

etkileyim hiçbir yolla eşler arası eyleyişlere çözümlenemez."[47] Daha sonra (Bölüm 2'de) 'yorumlayan'ı daha iyi tanımlayacak olsam da Peirce'ün 'imleyiş'inin 'özneler'inin insan özneleri olmadığı açıktır; ancak, daha çok aralarındaki eytişimin somut iletişim davranışlarından etkilenmediği imbilimsel üç soyut birimvarlıktır. Peirce'e göre bir gösterge "bir kişi için kimi görüş ya da sığa açısından bir şeyin yerine-geçen bir şeydir."[48] Görüleceği üzere, yalnızca bu 'yerine-geçme' ilişkisine bir yorumlayanca aracılık edildiği için; bir gösterge bir kişi için başka bir şeyin *yerine-geçebilir*. Peirce'ün ayrıca (ilk göstergeyi çeviren ve açıklayan başka bir gösterge olan ve benzeri biçimde sonsuza dek giden) yorumlayanı da olası bir yorumcunun zihnindeki psikolojik bir olay olarak düşündüğünü de yadsıyor değilim. Peirce'ün tanımının yalnızca insanbiçimsel-olmayan bir yolla (Bölüm 1 ve 2'de önerildiği gibi) yorumlanması olanaklıdır. Aynı yorumlamanın Saussure'ün önermesine de uyabileceği doğrudur; ancak, Peirce'ün tanımlaması bize daha çok şey sunmaktadır. Bir gösterge tanımının parçası olarak, isteyerek yayılmış ve yapay biçimde üretilmiş varlık niteliklerini gerektirmez.

Peircecü üçleme ayrıca insan alıcıları olmaması koşuluyla insansal yayıcıları olmayan görüngülere de uygulanabilir; meteorolojik eşbelirtilerde ve herhangi başka türden belirtiler de durum budur.

İmbilimi bir iletişimsel edimler kuralına indirgeyenler, eşbelirtileri göstergeler olarak düşünemezler; aynı şekilde, gönderici birisine bir şey gönderdiğinin farkında olmasa dahi, alıcının göndericinin durumuyla ilgili bir çıkarsamada bulunduğu başka herhangi bir insansal davranış özelliğini gösterge olarak onaylayamazlar.[49] Bu türden yazarlar yalnızca iletişim ile uğraştıklarını ileri sürdüklerinden, göstergeler dizisinden pek çok görüngüyü dışlama hakları vardır. Bu hakkı yadsımak yerine; gösterge-gö-

[47] 5.484.

[48] 2.228.

[49] Örneğin bkz. Buyssens, 1943; Segre, 1969 vb.

rüngülerin daha geniş bir erimini gözönüne alabilen bir imbilimsel kuram kurma hakkını savunmayı isterim.

Önceden kurulmuş toplumsal uzlaşı tabanında *başka bir şeyin yerine-geçen* olarak ele alınabilecek *her şeyi* bir gösterge olarak tanımlamayı önermekteyim. Başka türlü söylendikte, Morris'in (1938) önerdiği tanımı onaylamayı isterim; buna göre "bir şey yalnızca herhangi bir yorumlamacı onu bir şeyin göstergesi olarak yorumladığı için göstergedir... Dolayısıyla imbilim tikel bir türde nesneler çalışması ile değil, ama (ve yalnızca) imleyişe katılmaları koşuluyla sıradan nesneler ile uğraşır." Sanırım bu anlamda, kişi Peirce'ün göstergenin 'yerine-geçme' gücü tanımını "kimi görüş ya da sığa açısından" görmelidir. Morris'in tanımına sunacağım tek kipsel değiştirim bir göstergeyi karakterize ediyor gibi görünen ve bir yorumlamacının yaptığı yorumlanımın *olası* bir yorumlamacının yaptığı *olası* yorumlanım olarak anlaşılması zorunluluğudur. Ancak, bu konu Bölüm 2'de daha açık kılınacaktır. Burada, gönderilen insanın bir anlamlayışın varoluşunun (deneysel değil) yöntembilimsel güvencesi olduğunu söylemek yeterlidir; bu da demek oluyor ki bir kod tarafından kurulmuş bir gösterge-işlevin güvencesidir. Öte yandan varsayılan gönderici bir insanın o andaki varoluşu varsayılan bir göstergenin gösterge-doğasının güvencesi değildir. Yalnızca bu koşul altında eşbelirtilerin ve belirticilerin (Peirce'ün yaptığı gibi) göstergeler olarak anlamamız olanaklıdır.

0.6. DOĞAL SINIRLAR: ÇIKARIM VE ANLAMLAYIŞ

0.6.1. Doğal göstergeler

Belirticilerin ve eşbelirtilerin imbilimsel doğası Bölüm 3'de incelenecek ve yeniden-tamdeyimleştirilecektir. Burada yalnızca, iletişimsel bir tanımdan kaçıyor görünen sözde 'göstergeler'in iki tipini düşünmemiz gerekiyor: bunlar a) doğal bir kaynaktan gelen fiziksel olaylar ve b) göndericisinin isteyerek yaymadığı insan davranışlarıdır.

Ateşin andaki varoluşundan dumanı, ıslak bir yerden bir yağmur damlasının düşüşünü, kumdaki bir izden belirli bir hayvanın geçişini ve benzeri şeyleri çıkarsayabilmekteyiz. Tüm bunlar *çıkarım* durumlarıdır ve gündelik yaşamımız bu çıkarım edimlerle doludur. Her çıkarım ediminin 'imleyişsel' bir edim olduğunu söylemek (Peirce böyle yapmış olsa bile) doğru değildir. Her imleyişsel işlemin bir çıkarım edimini içerdiğini öne sürmek, muhtemelen pekiyi düşünülmemiş bir fikir olacaktır; ancak, *imleyişsel edimler olarak tanınmak zorunda olan çıkarım edimlerinin varolduğu* savunulabilir. Eskiçağ felsefesinin anlamlayış ve çıkarımı bu sık ilişkilendirmiş oluşu rastlantısal değildir. Benzer vargılar önceden gözlemlendiğinde bir gösterge bir ardılın açık ve seçik önceli ya da bir öncelin ardılı olarak tanımlanırdı;[50] başka bir varlığın şimdiki ya da gelecek ya da geçmiş varoluşunun kendisinden çıkarsandığı bir birimvarlık olarak;[51] ardılına olan geçerli ve açığa vurucu bağlantıdan oluşmuş bir önerme olarak.[52] Çıkarım ve anlamlayışın bu dosdoğru özdeşleşimi olası ki başkalığın çok sayıdaki gölgesini açıklamadan bırakmaktadır: yalnızca 'bu ilişkilendiriş kültürel olarak tanındığında ve sistemli olarak kodlandığında' biçimindeki anlatımın eklenmesiyle düzeltilmesi gerekir.

Hastanın yüzündeki bir dizi kırmızı nokta ile belirli bir hastalık (kızamık) arasındaki bir tür durağan ilişkiyi ilk bulup ortaya çıkaran doktor, bir çıkarımda bulunmuştur: ancak, bu ilişki uzlaşımsal olarak gerçekleştirilmiş ve medikal incelemelerde kayıt edilmiş olduğundan; bir *imbilimsel uzlaşım*[53] kurul-

[50] Hobbes, *Leviathan*, 1,3.
Wolff, *Ontology*, 1952.
Sextus Empiricus, *Adv. math.*, VIII, 245.
Buradan sonra, bir *uzlaşım*ın ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bir kişinin kırmızı bir leke ile kızamık arasındaki uzlaşımsal ilişkiyi nasıl ortaya koyabildiğini açıklamak çok da zor değildir: kişi sözel dili ötedilbilimsel bir aygıt olarak kullanır. Ancak, peki ya bir önceki ötedile dayanmayan uzlaşımlar ne olacak? 3.6.7.'den 3.6.9.'dek ('buluş' olarak adlandırılan gösterge üretimi üzerine) olan kısımlar bu konuya adanmıştır. Önsel ve doyurucu bir 'uzlaşım' kavramı için Lewis tarafından (1969) önerilmiş olanı şimdilik onaylayalım.

muştur. Bir insan topluluğu bir şeyi başka bir şeyin taşıtı olarak kullanma ve tanıma yargısına her ulaşışında bir gösterge vardır.

Bu anlamda ayrıca bir *doğal kaynak*tan gelen olaylar da göstergeler olarak listeye geçirilmelidir. Çünkü bir dışavurum (algılanmış olay) ile bir içerik (nedeni ya da olası etkisi) arasındaki kodlanmış bir bağlılaşımı ortaya koyan bir uzlaşım vardır. Bir olay nedeninin ya da etkisinin gösterge-taşıtı olabilir; yeter ki, neden ve etkinin ikisi de güncel olarak saptanabilir olmasın. Ateş ile eşzamanlı algılanmadığı düzeyde duman yalnızca bir ateş göstergesidir: ancak, duman görünür-olmayan bir ateşin yerine-geçen bir gösterge-taşıt olabilir; yeter ki, toplumsal bir kural dumanla ateşi gereklilik ve sıklıkla ilişkilendirmiş olsun.

0.6.2. İstemli-olmayan göstergeler

Bu ikinci durumda birisi belirtke veren aygıtlar, gönderici kişi davranışının açığa vurucu özelliğinin farkında olmasa dahi başka bir şeyi açığa vuran şeyler olarak algılanan edimler bir insan tarafından gerçekleşmektedir. Bunun bilindik bir örneği jest ile ilgili davranışlardır. Kimi koşullar altında jesti yapanın kültürel kökeninin saptanması eksiksiz biçimde olanaklıdır; çünkü jestlerinin açık bir yananlamsal sığası vardır. Bu jestlerin toplumsallaşmış anlamlarını bilmesek dahi, jesti yapanın yine de İtalyan, Yahudi, Anglosakson ya da benzeri birisi olarak tanıyabiliriz;[54] tıpkı Çince ya da Almanca bilmese dahi neredeyse herkesin Çince ya da Almanca konuşanı tanıyabilmesi gibi. Bu davranışların, gönderici onlara bu türden bir sığa yüklememiş olsa dahi gösterme olanakları vardır.

Birisi bunun medikal belirtilerle benzer olduğunu varsayabilir: kültürel bir kökeni belirli jest biçemlerine atayan bir kural olduğu sürece göndericinin istencinden bağımsız olarak, bu jestler göstergeler olarak anlaşılacaklardır. Ancak, jest bir

[54] bkz. Efron, 1941.

insan eylemine döküldüğü sürece, hiç kimse altta yatan anlamlamacı bir istemin olduğu kuşkusundan kaçamaz. Bu yüzden, bu durum içerisinde örneğimiz, iletişimsel pratikle güçlü bağlantısı olan bir şeyle uğraştığımız olgusuyla karmaşıklaşmaktadır. Eşbelirtiler durumunda, bir anlamlayış ilişkisini hiçbir edimsel iletişim kuşkusu olmaksızın tanımak kolay olsa da; bu ikinci durumda, öznenin özel bir iletişimsel istem ile bilinçsizce edimde bulunuyor*muş gibi* olduğuna ilişkin kuşku her zaman vardır; öte yandan gönderilen onun davranışını bilinçsiz olarak yorumlarken, o kendi iletişimsel istemini göstermek isteyebilir. Dahası, gönderilen ona yanıltıcı bir istem yüklerken, özne bilinçsizce edimde bulunabilir ve benzeri durumlar da olanaklıdır. Farkındalık ile farkında olmama edimlerinin ve de gönüllülük ile gönülsüzlük yüklemesinin bu karşılıklı-etkileşimi göndericiye bütün bir yanılgılar dağarı, *arrière pensées*, ikili düşünceler, ve benzerlerini doğurabilecek çok sayıda iletişimsel değiş-tokuş üretir.

Çizelge 1 olası bütün anlaşılmaları ve de yanlış anlaşılmaları sergileme amacındadır: Gc gönderici, Gn gönderilen ve İgc 'Gönderilence Göndericiye yüklenen İstem'in yerine-geçmekteyken; + ve – (Gönderici için) istemli / istemsiz yayım demek olduğu gibi (Gönderilen için) bilinçli / bilinçsiz alımlama anlamına da gelmektedir: Sayı 1 durumunda, örneğin, bir yalancı gönderileni kandırmak amacıyla belirli bir hastalığın göstergelerini istemli olarak gösterirken, gönderilen göndericinin yalan söylüyor olduğunun gayet farkındadır. Sayı 2 durumunda kandırma başarılıdır. 3 ve 4 sayılı durumlarda gönderici istemli olarak, gönderilenin herhangi bir istemlilikten yoksun yalın bir uyartı olarak alımladığı anlamlı bir davranış yayar. Sıkıcı bir konuktan kurtulmak amacıyla parmak uçlarımla masanın üzerini tıkırdatırken sinirsel gerginliğimi dolaylı yoldan dışavuruyorum.

ÇİZELGE 1

	Gc	Gn	İgc
1	+	+	+
2	+	+	
3	+		(+)
4	+		(-)
5			+
6			
7			(+)
8			(-)

Gönderilen onu yalnızca kendisini sinir eden eşikaltı bir uyartı olarak algılar; daha sonra benim davranışımın istemli olduğunu farkedebilmesine karşın (ki farketmeyebilir de), bu türden bir durumda bana ne istemlilik ne de istemsizlik yükleyebilir (+ ve –'nin ayraç içine alınmasının nedeni de budur).

Durum 1 ve 2 ayrıca son olayın karşıtını da dışavurmaktadır: Ben istemli olarak parmak uçlarımla tıkırdatırken ve gönderilen benim davranışımı gösteren olarak algılar; buna karşın bana anlamlamacı bir istem yükleyebilir de yüklemeyebilir de. Bütün bu Goffman tarafından[55] incelenmiş türden pek çok kişilerarası ilişkinin uygun bir birleşimsel açıklamasını oluşturabilecek) durumlarda, (kültürel uzlaşımca eğitilmiş) gösterilence ya da bu davranışları göstergeler olarak ele alması amacıyla gönderilendeki yargıyı uyarması için gödericinin verdiği bir yargı nedeniyle davranışlar göstergeler olurlar.

0.7. DOĞAL SINIRLAR: ALT EŞİK

0.7.1. Uyartılar

İnsan ve insan-olmayan ancak istemsiz olayların her ikisi de göstergeler olabilmekteyse, imbilim kendi etki alanını sık sık

[55] 1963, 1967, 1969.

fetişleşmiş bir eşiğin ötesine taşımıştır: ki bu, göstergeleri şeylerden ve de yapay göstergeleri doğal olanlardan ayırır. Ancak, bu toprak parçasını elde ederken; üzerinde yersizce istemde bulunduğu başka bir izlemsel duruştaki erişimini kaçınılmazcasına yitirmektedir. Çünkü her şey bir gösterge olarak anlaşılabileceğine göre; yalnızca ve yalnızca onu başka bir şeyin yerine-geçmeye bırakan bir uzlaşım varsa ve de kimi davranışsal yanıtlara uzlaşımca yol açılmadığı sürece uyartılar göstergeler olarak görül*emezler*.

Pavlov'un çok ünlü deneyine göre bir köpek bir zilin çalışıyla uyarılınca koşullandırılmış uyartı yüzünden tükürük salgılar. Zilin çalışı, başka bir aracılık olmaksızın tükürük salgılanmasını kışkırtır. Ancak, her zil çalışının bir tükürük salgılanmasına karşılık gelmek zorunda olduğunu bilmekte olan bilim insanı açısından, zil çalışı tükürük salgılanmasının yerine-geçer (köpek orada olmasa bile): iki olay arasında kodlanmış bir karşılık vardır; öyle ki biri ötekinin yerine-geçer. Moskova'da iki köpeğin karşılaştığı eski bir şaka vardır; birisi oldukça şişman ve bolluk içinde, ötekiyse acınacak denli cılızmış. İkincisi ilkine sormuş: "Nasıl yiyecek bulabiliyorsun?" İlki de hayvanimbilimsel açıdan yanıtlamış: "Çok kolay. Her gün öğlen Pavlov Araştırma Kurumu'na girer ve tükürük salgılamaya başlarım: çok geçmeden koşullanmış bir bilim insanı gelip bir zil çalar ve bana yiyecek verir." Bu durumda bilimci bir uyartıya tepki verir; ancak, köpek tükürük salgılama ile yiyecek arasında tersinebilir bir ilişki kurmuştur: ayrıca belirli bir uyartıya belirli bir tepkinin karşılık gelmek zorunda olduğunu bilmektedir ve dolayısıyla köpek bir koda sahiptir. Bu nedenle tükürük salgılama, bilim insanı açısından olası tepkinin göstergesidir. Ne yazık ki –en azından klasik deneyin çerçevesinde– köpekler için durum böyle değildir: Zilin sesi köpek için bir uyartıdır, psikolog tükürük salgılamaya uyartının alımlanmış olduğu ve uygun yanıta yol açtığı bir gösterge (ya da eşbelirti) olarak bakarken; köpek herhangi toplumsal bir koddan bağımsız olarak tükürük salgılar.

Köpeğin ve psikoloğun tutumu arasındaki başkalık, benim zihnimde aydınlatıcıdır: uyartıların göstergeler olmadığını ileri sürmenin, imbilimsel bir yaklaşımın onlarla uğraşamayacağı anlamına gelmesi zorunlu değildir. İmbilim gösterge-işlev ile ilgilidir; ancak, gösterge-işlev (bu bağlılaşımın dışında) doğası gereği imbilimsel olmayan iki işlevselin bağlılaşımının gösteriminde bulunur. Ancak, –bir kez bağlılaşıklaşınca– bu türden bir doğayı edindiği sürece imbilimciler açısından ilgi gösterilmeye değer. Öyle görüngüler vardır ki, "kimi görüş ya da sığa açısından" 'bir kişi' için göstergeler olarak edimde bulunabileceklerinin farkında olmadan, düşüncesizce gösterici-olmayan şeklinde varsayılan uyartılar dizelgesine geçirilebilirler.

0.7.2. Belirtkeler

Örneğin, bir enformasyon kuramının uygun nesneleri göstergeler değil; daha çok, olası anlamlarına bakmaksızın, nicelik olarak bilgisayımı yapılabilen aktarım birimleridir; dolayısıyla uygun bir biçimde 'göstergeler' değil, 'belirtkeler' diye adlandırılmaları zorunludur. İmbilimsel bir yaklaşım için bu *belirtkeler*in bir öneminin olmadığını ileri sürmede düşüncesizce, aceleci davranmamalıyız. Çünkü ardından, bir göstergenin dilbilimsel '*gösteren*' yüzünün türlü özelliklerini göz önünde bulundurabilme olanağımız kalmaz; ki katı biçimde örgütlenmiş ve bilgisayımsal olarak saptanabilir olmasına karşın, anlamından bağımsız olabilir ve yalnızca karşıt bir değere sahiptir. Burada imbilim kendinin alt eşiğiyle yüz yüze gelir. Bu eşiğe saygı gösterip göstermeme yargısına varmak bana yine de çok zor gelmektedir.

0.7.3. Fiziksel enformasyon

Kişi kuşku duymadan kan dolaşımı ya da akciğerlerin etkinliği gibi nöropsikolojik ve genetik bilimsel görüngüleri de imbilimsel düşüncenin dışında bırakmak zorundadır. Peki, ya duyusal görüngüleri belirtkelerin çevresel sinir uçlarından beyin kabuğuna geçişi ya da genetik kalıtımı bilgilendirmenin kodlanmış

bir aktarımı olarak gören enformasyon kuramlarına ne demeli? Nöropsikolojik ve genetik bilim görüngülerin değil de nöropsikolojik ve genetik bilimin enformasyon kuramlarının imbilimin bir konusu olduğunu söylemek uygun bir düşünce olabilir.

Tüm bu sorunlar bu alt eşiğin üzerine daha da özenle ve Bölüm 1'de yapılacağı gibi daha çok yoğunlaşmayla düşünmek gerektiğini göstermektedir.

İmbilimin çoğu aracını (örneğin, enformasyon ve ikili seçim kavramlarını) bu daha alt eşik ile uğraşan bilimdallarından aldığı düşünülünce; onu zor duruma sokan sonuçların bulunmadığı bir düşüncenin dışında tutması güçleşmektedir. İmbilimsel görüngülerin imbilimsel-olmayan bir şeyden doğduğu noktayı belirtirken, bu alt eşikteki görüngülerin belirtkeler evreni ile görüngüler evreni arasındaki bir tür 'eksik bağlantı' olarak yalıtılması daha iyi olur.

0.8. DOĞAL SINIRLAR: ÜST EŞİK

0.8.1. Kültür üzerine iki önsav

'Kültür' terimi antropolojik olarak doğru anlamıyla onanırsa, sonrasında doğrudan öğesel düzeyde üç kültürel görüngüyle karşı karşıya kalırız; ki bunlar iletişimsel görüngüler olmanın karakteristiğini görünüşte yadsıyabilirler: (a) insan ile doğa arasındaki ilişkinin biçimsel dönüştürümünde kullanılan nesnelerin üretimi ve görevlendirilmesi; (b) kurumsallaşmış toplumsal ilişkilerin ilksel çekirdeği olarak yakınlık ilişkileri; (c) malların ekonomik değiş-tokuşu.

Bu üç görüngüyü rastgele seçmedik: onlar her kültürün (eklemlenmiş dilin doğuşuyla birlikte) yalnızca bileşen görüngüleri değil; ayrıca kültürün tümünün anlamlayış ve iletişim olduğunu ve de insanlık ile toplumun yalnızca iletişimsel ve anlamlayıcı ilişkiler kurulduğunda varolduğunu göstermek amacıyla türlü imsel-antropolojik çalışmaların nesneleri olarak seçilmişlerdir.

Şunu da özenle vurgulamalıyız ki, bu türden bir araştırma iki önsav aracılığıyla dile getirilebilir; bunlardan biri görece 'köktenci'dir –'imbilimce görüşülemez istek' türünden–, öteki ise görece 'ölçülü' gözükür.

Bu iki önsav şöyledir: (i) kültürün bütünü, imbilimsel bir görüngü olarak çalışılmak *zorundadır*; (ii) bir kültürün tüm görünümlerinin imbilimsel bir etkinliğin içeriği olarak çalışılması *olanaklıdır*. Köktenci önsav genellikle iki aşırı uç biçim içerisinde dolaşımdadır: "kültür *yalnızca* iletişimdir" ve "kültür yapılandırılmış anlamlayışların bir sisteminden *daha çok değildir*." Bu tamdeyimler idealizmin ipucunu tehlikeli bir biçimde vermektedirler ve de şöyle değiştirilmelidirler: "kültürün bütününün anlamlayış sistemleri üzerine kurulu iletişimsel bir görüngü olarak çalışılması *gereklidir*." Bu da yalnızca, kültürün bu yolla çalışılmasının *olanaklı* olmadığı, ayrıca, –ileride görülecek olduğu üzere– yalnızca bu yolla çalışılması aracılığıyla ana düzeneklerinin açık kılınabileceğinin kesin olduğu anlamına gelir.

'Kültürün şu olarak çalışılması gerekir' demek ile 'kültür şudur' demek arasındaki başkalık doğrudan açıktır. Bir nesnenin *essentialiter* (özsel) bir şey olduğunu söylemek bir şey, onun bu bir şeyin *sub ratione* (us altı) olduğunu söylemek başka bir şeydir.

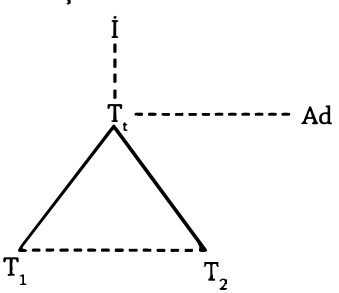
0.8.2. Araçlar

Birkaç örnek vermeye çalışayım. Australopithecus türü, taşı bir babunun kafatasının kırmak için kullandıklarında, kültür diye bir şey yoktu; dahası bir australopithecus doğanın bir öğesini bir araca dönüştürmemişti bile. Kültürün şu zamanda doğduğunu söyleyebiliriz: (i) bir düşünen varlık taşın (onun üzerine çalışmış olup olmadığına, onu bir çakmak-taşına dönüştürüp dönüştürmediğine bakmaksızın) yeni bir işlevini kurar; (ii) onu (başkalarının önünde ya da yüksek sesle böyle adlandırıp adlandırmadığına bakmaksızın) "bir şeyin işini gören bir taş" olarak adlandırır; onu "İ işlevine karşılık gelen ve adı Y olan taş" olarak

tanır (onu ikinci kez böyle kullanıp kullanmadığına bakmaksızın: onu böyle tanıması yeterlidir).[56]

Bu üç koşul şu türden imbilimsel bir süreçte sonlanır: Çizelge 2'de, T_1 bir araç olarak ilk kez kullanılmış ilk taştır; T_2 ise ilk taştan başka ölçü, renk ve ağırlıktaki bir öteki taştır. Şimdi varsayalım ki bizim australopithecus, ilk taşı rastlantı sonucu kullandıktan ve onun olası işlevinin buluşunu gerçekleştirdikten birkaç gün sonra ikinci bir taş (T_2) ile karşılaşıyor ve onu kendisine T_1'in de göndermede bulunduğu soyut bir *tip* olan bir *türce* olarak, daha genel bir örnekbiçimin bireysel bir geçişi (T_t) olarak tanıyor. T_2 ile karşılaşarak ve onu (T_1 ile birlikte) Tt tipinin altına yerleştirme olanağıyla bizim australopithecus, ona olası bir işlev İ'nin *gösterge-taşı*tı gözüyle bakar. Tt tipinin türceleri olarak T_1 ile T_2 İ'*ye geri göndermede bulunan* ve de *onun yerine-geçen* anlamlı biçimlerdir. Her bir göstergenin tipik karakteristiğine göre T_1 ile T_2, yalnızca olası bir anlamın (işlev İ'nin) gösterge-taşıtı olarak düşünülmemiştir: her ikisi de İ'nin yerine-geçtiği (ve tersi olduğu) sürece bir *bütünsel tersinebilirlik yasas*ını izleyerek her ikisi de eşanlı olarak (ve de değişik bakış açılarından) İ'nin gösterge-taşıtı ve anlamıdırlar.

ÇİZELGE 2



[56] Bütün bunların australopithecuslar için geçerli olup olmadığını bilmiyoruz. Ancak, imbilimsel bir davranışı gerçekleştirmiş olan bir ilk varlık için tüm bunların geçerli olmak zorunda olduğunu savunmamız yeterlidir. Bu şu demek olabilir –tıpkı Piaget'nin de (1968, s. 79) önerdiği gibi–: anlama yetisi, 'dil'den önce gelir. Ancak, bu, anlama yetisinin imleyişten önce geldiği anlamına gelmemektedir. 'İmleyiş = sözel dil' denklemi elenirse, kişi anlama yetisini ve anlamlayışı tek bir süreç olarak görebilir.

Bir taş-tipine (ya da onun geçişindeki herkese) bir *ad* verme olasılığı bizim çizgemize imbilimsel yeni bir boyut eklemektedir. *Düzanlam* ile *yananlam* arasındaki ilişkiye ayrılmış olan sayfalarda (2.3) göreceğimiz üzere, ad taş-tipinin ve de anlamının düzanlamını bildirir; ancak nesne-taşının (ya da taş-tipinin) gösteren olduğu işlevin yananlamını çabucak bildirir.

İlke olarak bunun gösteriminde bulunduğu bir anlamlayış sisteminden daha çok bir şey değildir ve edimsel bir *iletişim sürecini* içermez (bunun dışında iletişimler amaçlar için değillerse, bu türden anlamlı ilişkilerin kurumsallaşmalarını kavramak olanaksızdır).

Ancak, bu koşullar iki insan varlığının edimsel olarak varolduğu anlamına bile gelmez: bu olay gemisi batmış, yalnız biri olan Robinson Crusoe'nun durumunda da aynı şekilde olasıdır. Gelgelelim taşı her kim ilk kez kullandıysa, ertesi gün kendi kendine elde ettiği enformasyon akışının olanağını düşünmüş olması gerekir; ve bunu yapabilmek için de belleksel bir uygulamayı, nesne ile işlev arasındaki anlamlı bir ilişkiyi işletmiş olmalıdır. Bu taşın bir kezlik kullanımı, kültür değildir. İşlevin nasıl yinelenebileceğini kurmak ve bu enformasyonu bugünün gemisi batmış, yalnız adamından yarın aynı adama aktarmak ise kültürdür. Yalnız adam bir iletişimin (oldukça öğesel bir kod tabanında) hem aktarıcısı hem de alıcısı olur. Açıktır ki, böyle bir tanım (tümüyle yalın bir biçimde) düşünce ile dil arasında bir özdeşleşime yol açar. Peirce'ün de yaptığı gibi[57] *düşünüler bile göstergedir* diye söylenebilir. Ancak, yalnızca sorun kendisiyle iletişim kuran gemisi batmış birey örneği düşünülürse, aşırı uç biçimi içerisinde ortaya çıkmaktadır. İki birey olduğu anda, sorunun çevirisi artık düşünülerin değil, *gözlemlenebilir gösterge-taşıtlar*ın kavramlarıyla yapılabilir.

İki insan arasında iletişim ortaya çıktığı anda; gözlemlenebilenin, göndericinin gönderilene nesne-taşı ve de onun olası

[57] 5.470-480.

işlevini (örneğin: /kafayarıcı/ ya da /silah/) bir adı kullanarak ilettiği sözel ve görüntüyazımsal gösterge olduğunu kolaylıkla düşlenebilir. Ancak, bununla yalnızca ikinci önsavımıza ulaşırız: kültürel nesne olası bir sözel iletişimin içeriği olmuştur. Bunun yerine, *birincil önsav* göndericinin, sözel adı kapsamasa bile, yalnızca nesneyi göstererek nesnenin işlevinin iletişiminde bulunabilmiş olacağını önceden varsaymıştır. Nitekim taşın olası kullanımı bir kez kavramsallaşınca; taşın kendisi sanal kullanımının somut göstergesi oluverir. Dolayısıyla şunu belirtmek durumundayız ki[58] bir kez toplum varolunca işlev kendiliğinden, *bu işlevin bir göstergesi*ne dönüşüverir. Böyle bir şey, bir kez kültür varolunca olanaklı duruma gelir. Ancak, kültür yalnızca bu olanaklı duruma geldiği için varolur.

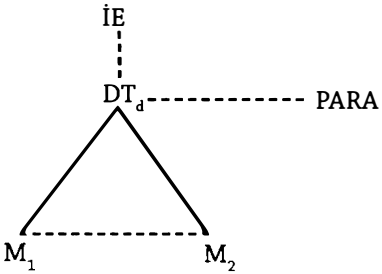
0.8.3. Alım-Satım Malları

Şimdi ise ekonomik değiş-tokuş türünden görüngülere geçeceğiz. Öncelikle, (tıpkı kimilerinin her iletişimin bir 'aktarım' olduğunu düşündüğü gibi) her 'değiş-tokuş'un 'iletişim' olduğu yönlü belirsizliği elemek zorundayız. (Tıpkı belirtkeler değiş-tokuşunun enerji aktarımına yolaçtığı gibi) her iletişimin bir belirtkeler değiş-tokuşuna yol açtığı doğrudur; ancak, malların (ya da kadınların) değiş-tokuşları türünden olanları vardır ki, bunlar yalnızca belirtkeler değil, ayrıca tüketilebilir fiziksel bedenler değiş-tokuşudur. Alım-satım malları değiş-tokuşunu imbilimsel bir görüngü olarak düşünmek olanaklıdır;[59] bu durum malların değiş-tokuşu fiziksel bir değiş-tokuşa yol açtığından değil, malların *kullanım değeri* değiş-tokuş sırasında *değiş-tokuş değerleri*ne dönüştüğündendir –ve dolayısıyla bir anlamlayış süreci ya da *simgeleştirme* gerçekleşir, bu daha sonradan *başka bir şeyin yerine-geçen* paranın ortaya çıkışıyla eksiksizleşir.

[58] Barthes, 1964a.
Rossi-Landi, 1968.

Ekonomik ilişki alım-satım mallarının değiş-tokuş kurallarını koyar (Karl Marx'ın *Das Kapital* adlı kitabında betimlendiği üzere) araç-taşça sergilenen gösterge-işlevin olduğu gibi aynı yolla gösteriminde bulunulabilir (Çizelge 3).

ÇİZELGE 3



Çizelge 3'te M_1 ve M_2 herhangi bir kullanım değerinden yoksun iki alım-satım malıdır (Çizelge 2'de bunun imbilimsel olarak gösteriminde bulunulmuştu). *Das Kapital*'in ilk kitabında Marx, yalnızca genel değiş-tokuş sistemini de bütün alım-satım mallarının öteki alım-satım mallarının yerine-geçen göstergeler olabileceğini göstermekle kalmamış, ayrıca bu karşılıklı anlamlılık ilişkisi olanaklı kılındığını ileri sürmüştür, çünkü alım-satım malları sistemi *karşıolum* aracılığıyla yapılandırılmıştır (dilbilimciler –örneğin– sesbilim sistemlerinin yapısını betimlemek için uğraştıkları da bunlara benzerdir). Bu sistemin içinde *//Mallar sayı 1// içerisinde* «Mallar sayı 2»nin değiş-tokuş değerinin dışavurulduğu Alım-Satım Malı olur («Mallar sayı 2» *//Mallar sayı 1//* aracılığıyla değiş-tokuş değeri dışavurulanın maddesidir).[60] Bu anlamlı ilişki bizim bir

[60] Bu yalnızca dilbilim değil, *imbilim* üzerine bir kitap olduğundan zaman zaman verili bir kültürel içeriğin gösterge-taşıtı olarak sözel-olmayan bir aygıtı alıntılamakla yükümlüyüm (bkz. Bölüm 2). Gösterge-taşıtların yeniden-gösterimini bölüler arasında (/xxx/) yapmayı benimsediğimden ve de bir kitap içerisinde bir nesnenin alıntılanışı bir sözcük aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerektiğinden, bir sözcük olmayan bir şey gösterge-taşıt olarak ele alındığında dolaylı olarak yeniden-gösteriminde bir sözcükle bulunur ve bu karşılık gelen sözcük

DT_d (değiş-tokuş değeri) şeklinde kayıt altına alabileceğimiz bir değiş-tokuş parametresinin kültürel varoluşuyla olanaklı kılınır. Bir kullanım değeri sisteminde bütün maddeler, bir işlev İ'ye (kullanım değerine karşılık gelerek) geri gönderimde bulunmuşsa, DT_d bir değiş-tokuş sisteminde M_1 ile M_2'nin her ikisinin de üretimi için gerekli olan insan emeğinin niceliğine geri gönderimde bulunur (bu parametre İE olarak kayıt altına alınır). Bütün bu maddeler, daha karmaşık kültürel bir sistemde, evrensel eşdeğer parayla bağlılaşabilir (ki para kimi bakımdan mallar ile onların soyut ve 'tip' eşdeğerlerinin, İE ve DT_d'nin yerine-geçen kültürel ada karşılık gelir). Bir (gösterge-taşıt olarak) akçe ile bir sözcük arasındaki tek başkalık, sözcük ekonomik çaba olmaksızın yeniden üretilebilirken, akçe (kendi alım-satım-nesnesi ile kimi karakterleri paylaşan) yeniden üretilemez bir şeydir. Bu durum yalın bir biçimde, onların *dışavurum-özdek*lerinin ekonomik değerine göre başkalaşmak zorunda olan göstergelerin değişik türlerinin bulunmakta olduğu anlamına gelir. Marksçı çözümleme ayrıca şunu da göstermektedir ki; imbilimsel çizge (karşılıklı eşdeğer olan) İE ile DT_d'nin her ikisini de üçüncü bir öğeden, İE'yi gerçekleştiren işçinin aldığı *aylık*tan başkalaştıran kapitalist bir ekonominin kurallarını koyar. İE, DT_d ve Aylık arasındaki bu açıklık *artı değer*i oluşturur. Ancak, ekonomik bir inceleme açısından yüksek önemi olan bu olgu bizim imbilimsel modelimiz ile çelişmez; tersine, imbilimin kültürel yaşamın belirli görünümlerini nasıl açıklığa kavuşturabileceğini ve de belirli bir bakış açısından ekonomiye bilimsel bir yaklaşımın nasıl da kimi yüzeysel imbilim kodlarının *ideolojik* niteliği[61] olan tek-yanlılığının bulunup ortaya çıkarılmasına dayandığını gösterir.

çift bölüler arasında (//*xxx*//) *eğik* yazılır. Dolayısıyla çift bölüler «genellikle bu sözcüğe karşılık gelen nesne» anlamına gelir. Bu nedenle 'otomobil' sözcüğünün yeniden-gösterimi /otomobil/ ile yapılırken; genellikle /otomobil/ diye adlandırılan nesnenin yeniden-gösterimi //otomobil// ile yapılır.
bkz. 3.9.

Çizelge 2'ye geri dönecek olursak, onun da daha karmaşık ilişkilerin tek-yanlı bir yeniden sunuluşu olduğunun ayırdına varırız. Gerçekten de bir taşın yalnızca *bu* (kafa-yarıcı) tikel işlevi İ değil, daha pek çok başkası da vardır; ayrıca, olası bir küresel imbilimsel sistem (ki bu, toplamında bir kültürün yeniden sunuluşudur) verili bir nesnenin olası her kullanım değerini (ki bu, olası her anlambilimsel içerik ya da anlamdır) göz önünde bulundurmak zorundadır; dolayısıyla, bunu her türden işlevsel *eşanlamlılık* ve *eşadlılığı* kayıt altına alarak yapmalıdır.

0.8.4. Kadınlar

Şimdi de kadınların değiş-tokuşunu inceleyelim. Bu, hangi anlamda simgesel bir süreç olarak düşünülebilir? Bu bağlamda kadınlar fizyolojik işlemler yoluyla kullanılacak (yiyecek ve öteki mallar gibi *tüketilecek*) *fiziksel nesneler* olarak görüneceklerdir. Ancak, kadın yalnızca kocanın oğullar üretmek için eşeysel ilişkiye girdiği fiziksel beden olsaydı, ardından neden *her* adamın *her* kadınla çiftleşmediği açıklanamazdı. Neden adam belirli uzlaşımlarla (ya da dahası göreneğe uygun olarak) çok kesin ve de esnek olmayan seçim kurallarını izleyerek birini seçmekle yükümlüdür? Çünkü bir kadının yalnızca simgesel değeri onu aynı dizge içerisindeki öteki kadınlarla *karşıoluma* koyar. Kadın 'kocanın eşi' olduğu anda artık yalnızca fiziksel bir beden değildir: bir toplumsal yükümlülükler dizgesinin yananlamını bildiren bir *göstergedir*.[62]

0.8.5. İmbilimsel Bir Görüngü Olarak Kültür

Şimdi benim ilk önsavımın imbilimden nasıl da genel bir kültür kuramı yaptığı ve de son çözümlemede imbilimi kültürel antropolojinin yerine koyduğu açıktır. Ancak, kültürün tümünü imbilime indirgemek kişinin özdeksel yaşamın tümünü de katışıksız zihinsel olaylara indirgemesi gerektiği anlamına gelmez. Kültürün tümüne *sub specie semiotica* olarak bakmak, kültürün

[62] Lévi-Strauss, 1947.

yalnızca iletişim ve anlamlayış olduğunu değil; ayrıca, imbilimsel açıdan bakılırsa baştan sona daha çok anlaşılabileceğini söylemektir. Bunun yanı sıra, bu üretim ve değer nesneleri, davranışları ve ilişkilerinin toplumsal olarak bu türden bir kesinlikle işlemesinin nedeni imbilimsel yasalara boyun eğmelerindendir. *Ilımlı önsav*a gelince, yalın bir biçimde demek ki kültürün her görünümü anlambilimsel bir birim durumuna gelmektedir.

Bir nesneler sınıfının (örneğin «otomobil»in) anlambilimsel bir birimvarlık durumuna geldiğini söylemek gösterge-taşıt / otomobil/ aracılığıyla gösterildiği sürece bizi çok da uzağa götürmeyecektir. İmbilimin, gösterge-taşıt /tuz/'un anlamı olarak (ve de tersi yönde) görüldüğü anda (kültürel değil ancak, doğal bir birimvarlık olan) sodyum klorür ile de uğraştığı açıktır.

Ancak, ikinci savımız örtük olarak daha çok şeyi bildirmektedir, bu demektir ki (kültürel birimvarlıklar sistemleri olarak anlaşılan) anlamlar sistemleri gösterge-taşıt yapıları için konulmuş olan kuralların aynısını izleyen yapılar (anlambilimsel alanlar ve eksenler) olarak örgütlenir. Başka bir deyişle, «otomobil» bir kez gösterge-taşıt olan /otomobil/ ile bağlılaşınca, yalnızca anlambilimsel bir birimvarlık değildir. «Araba», «bisiklet» ya da «ayaklar» (karşıolumda "arabayla"ya karşı "yayan") türünden öteki anlambilimsel birimler ile olan bir karşıolumlar ve ilişkiler ekseninde yerini bulur bulmaz bir anlambilimsel birimdir. Bu anlamda bütün kültürel görüngüleri imbilimsel düzeyde düşünmenin *en azından bir yolu* vardır: imbilimde üzerine başka bir yolla çalışılamayan her ne varsa yapısal anlambilim düzeyinde çalışılır. Ancak, sorun o denli yalın değildir. Bir otomobil değişik düzeylerde (değişik bakış açılarından) düşünülebilir: (a) *fiziksel düzey* (bir ağırlığı vardır, belirli metallerden ve öteki özdeklerden yapılmadır); (b) *mekanik düzey* (işler ve belirli yasalar üzerine kurulu belirli bir işlevi yerine getirir); (c) *ekonomik düzey* (bir değiş-tokuş değeri ve konulmuş bir ederi vardır); (d) *toplumsal düzey* (belirli bir toplumsal konumu/değergeyi belirtir); (e) *anlambilimsel düzey* (yalnızca bu türden bir nesne değil, yapı-

sal anlambilimce üzerine çalışılan belirli ilişkiler içine girdiği bir kültürel birimler sistemi içerisine yerleştirilmiş kültürel bir birimdir; ki bu ilişkiler bizim onları belirttiğimiz gösterge-taşıtlar değişse bile; –başka türlü söylersek– /otomobil/ yerine biz ona / araba/ ya da /*coche*/ demiş olsaydık bile aynı kalırlar).

Şimdi de (d) düzeyine, toplumsal düzeye dönelim. Bir otomobil (başlı başına somut bir nesne olarak) belirli bir toplumsal değerge/konum belirtmekteyse –dolayısıyla simgesel bir değer edinmiştir– kuşkusuz bunun gerçekleştiği tek durum, sözel ya da görüntüsel bir iletişimin içeriği olarak soyut bir sınıf olduğunda (anlambilimsel birim olan «otomobil» /car/ ya da /*voiture*/ ya da /*bagnole*/ gösterge-taşıtı aracılığıyla belirtildiğinde) değildir. Bir *nesne* olarak kullanıldığında da simgesel bir değeri vardır. Başka bir değişle, nesne //otomobil// anlambilimsel birimin gösterge-taşıtı durumuna gelir; ki o yalnızca «otomobil» değil, ayrıca örneğin «hız», «uygunluk», «zenginlik»tir. Nesne //otomobil// ayrıca olası kullanımı için de gösterge-taşıt olur. Toplumsal düzeyde nesnenin *nesne* olarak, çoktan kendi gösterge işlevi ve dolayısıyla imbilimsel bir doğası vardır. Bu nedenle, ona göre kültürel görüngülerin olası bir anlamlayışın içerikleri olduğu ikinci önsav çoktan ilk önsava geri göndermede bulunur; buna göre de kültürel görüngüler anlamlı aygıtlar olarak görünmek zorundadır.

Şimdi ise (c) düzeyini, ekonomik düzeyi inceleyelim. Gördük ki, değiş-tokuş tabanında bir nesne öteki nesnelerin gösterge-taşıtı olabilir. Bu yalnızca, bütün mallar sistem içerisinde bir yer edindiği içindir; ki bunun aracılığıyla öteki mallar ile karşıolumdadırlar, bu yolla içerisinde anlambilimsel bir eksenin anlambilimsel başka bir eksene yanıt verdirildiği bir *mallar kodu* kurmak olanaklıdır ve ilk eksenin malları ikinci eksenin malları için gösterge-taşıtlar durumuna gelirler ve sırasıyla onların anlamları olurlar. Benzer biçimde sözlü dilde bile bir gösterge-taşıt (/otomobil/), önceki sayfalarda bizim de ardına düştüğümüz türden ötedilbilimsel bir tartışmanın içerisinde başka bir gösterge-taşıtın (/araba/'nın) anlamı durumuna gelebilir. İkinci önsav bundan

dolayı ilk önsava göndermede bulunur. Kültür içerisinde her birimvarlık imbilimsel bir görüngü durumuna gelebilir. Anlamlayış yasaları, kültür yasalarıdır. Bu nedenle kültür, anlamlayış sistemlerinin bir sistemi olarak varlığını sürdürdüğü sürece iletişimsel bir değiş-tokuşlar sürecine olanak tanır. *Kültür üzerine tümüyle imbilimsel bir yangörünüm açısından çalışılabilir.*

0.9. EPİSTEMOLOJİK SINIRLAR

Bununla birlikte, epistemolojik olan üçüncü tür bir eşik vardır, imbilimsel nesnenin tanımına değil, bilimdalının kendisinin kuramsal 'arılık'ının tanımına dayalıdır. Başka türlü söylersek, ideal bir gösterge-üreticisinin arı ediniminin (aksiyomatik ve yüksek düzeyde biçimselleştirilmiş bir yol içerisine yerleştirilebilecek bir edinimin) soyut kuramıyla mı uğraştığının, yoksa kristalimsi ve değişmeyen bir modeldense değişimlerin ve yeniden yapılanmanın buyruğu altında olan birbirine dolanmış parçasal ve geçici edinimleri anımsatan toplumsal bir görüngüyle mi ilgilendiğinin yargısına varmak için imbilimci her zaman nesnesinin ve kategorilerinin her ikisini de sorgulamalıdır. Konuyu şu biçimde yerleştireceğim: imbilimin nesnesi bir biçimde ya (i) su moleküllerinin sürekli deviniminden ve de denizaltı akıntıların karşılıklı-etkileşiminden bağımsız olarak, Deniz denilenden kaynaklanan bir tür ortalamanın bulunduğu denizin yüzeyini; ya da (ii) insansal araya girişin sürekli olarak yerleşimin, konutların, bitkilerin, suyollarının ve benzerlerinin biçimini değiştirdiği özenle düzenlenmiş bir doğal görüntüyü anımsatmaktadır. Kişi bu kitabın altında yatan epistemolojik varsayımı kuran ikinci önsavı onaylayacak olursa; ayrıca gemi geçer geçmez bıraktığı izlerin yitip gittiği denizin keşfine değil, daha çok araba ve ayak izlerinin keşfedildiği doğal görünümü kipsel değişime uğrattığı bir ormanın keşfine benzeyecek imbilimsel yaklaşımın başka bir koşulunu da onaylamak zorundadır; böylelikle kâşif betimlerken, ayrıca kendinin ürettiği ekolojik dönüşümleri de göz önünde bulundurmalıdır.

Önermeyi amaçladığım kod ve gösterge üretimi kuramına göre imbilimsel yaklaşımın kurallarının bir tür *belirlenemezlik ilkesine* göre konulduğu açık kılınacaktır: gösterme ve iletişim kurma toplumsal örgütlenme ile toplumsal evrimin her ikisini de belirleyen toplumsal işlevler olduğu sürece; 'konuşmak' ile ilgili 'konuşma,' anlamlayışı anlamlamak ya da iletişim ile ilgili iletişmek konuşum, anlamlayım ve de iletişim evrenini etkilemekten başka bir şey yapamaz.

'İmselleyim' (*'semiosis'*) görüngüsüne yönelik imbilimsel yaklaşım, kendi sınırlarını bu türden bir farkındalıkla karakterize etmelidir. Gerçekten 'bilimsel' olmak, çoğu kez, durumun olanak tanıdığından daha 'bilimsel'miş gibi davranmamaktır. 'İnsan' bilimlerinde sık sık kişi çoğu bilimsel yaklaşımda yaygın olan bir 'ideolojik hata' ile karşılaşır; 'nesnel' ve de 'yansız' kalmada başarılı olduğumuz için kendi yaklaşımımızın ideolojik olmadığına inanırız. Kendi adıma her incelemenin "güdülenmiş" olduğu yönlü aynı kuşkucu kanıyı paylaşmaktayım. Kuramsal araştırma toplumsal pratiğin bir biçimidir. Bir şey bilmek isteyen herkes bir şey yapmak için onu bilmeyi ister. Onu bilmeyi bir şey 'yapmak' değil, yalnızca 'bilmek' için istediğini öne sürüyorsa da bunu bilmeyi yine hiçbir şey 'yapmamak' için istiyor demektir; ki bu da bir şey yapmanın kaçamak bir yoludur; başka türlü söyleyecek olursak, dünyayı tıpkı olduğu (ya da yaklaşımının olmasını varsaydığı) gibi bırakmaktır.

Ceteris paribus, sanırım güdülenişlerimi örtbas etmemek daha 'bilimsel' olacaktır; böylelikle okurlarımı herhangi bir 'bilimsel' kuruntudan kurtarmış olurum. İmbilim bir kurum ise, bu durumda imbilimsel görüngülere sürekli eleştirel bir araya girişe olanak tanıyan bir kuram olmalıdır. İnsanlar konuştuğundan bu yana, neden ve nasıl konuştuklarını açıklamak onların gelecekteki konuşma yollarını belirlemeden edemez. Ne olursa olsun, bunun benim kendi konuşma yöntemimi belirlediğini de yadsıyamayacağım.

1 ANLAMLAYIŞ VE İLETİŞİM

1.1. ÖĞESEL BİR İLETİŞİMSEL MODEL

Her iletişim sürecinin bir anlamlayışlar dizgesine bağlı olarak açıklanması zorunlu ise, iletişimin en öğesel bakımdan görünebileceği yerde *iletişimin öğesel yapısını* da seçip ayırmak gereklidir. Her anlamlayış örüntüsü bir kültürel uzlaşım olmasına karşın; içerisinde hiçbir kültürel uzlaşı yokmuş da –tıpkı 0.7'de önerilmiş olduğu– yalnızca bir uyartılar geçişi varmış gibi görünen iletişimsel bir süreç bulunmaktadır. Bu durum sözde fiziksel 'bildirim' iki mekanik aygıt arasında aktarıldığında ortaya çıkar.

Yüzen bir şamandıra bir otomobilin denetim paneline benzin düzeyinin belirtkesinde bulunduğunda, tümüyle bu süreç mekanik bir nedenler ve etkiler zinciri aracılığıyla ortaya çıkar. Buna karşın, yine de bildirim kuramı ilkelerine göre; bir biçimde iletişimsel bir süreç olduğu da düşünülen bir 'enformasyon' süreci vardır. Örneğimiz bir kez belirtke (şamandıradan) denetim paneline ulaşınca ve de görünür bir ölçüm aygıtına (devinen kırmızı bir çizgi ya da salınan bir çubuk) dönüştürülünce ne olduğunu incelememektedir. Burada içerisinde çubuğun yerinin uzlaşımsallaşmış bir *kod*la benzinin düzeyinin *yerine-geçtiği*, kuşkusuz bir gösterge-süreç durumu söz konusudur.

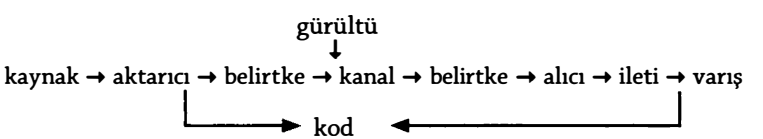
İmbilimsel kuram için durumu karmaşıklaştıran şey imlece bakan insanın önünde yer alan süreçtir: o bunu yaptığı anda imleç bir anlamlayış sürecinin başlangıç noktası olsa dahi, bu anın

öncesinde yalnızca bir önceki iletişimsel sürecin *en son sonucu*dur. Bu süreç boyunca şamandıranın konumunun imlecin devinimi*nin yerine-geçtiğini* söyleyemeyiz: şamandıranın yaptığı *'yerine-geçmek'* değildir; imlecin devinimini *uyarmak*, *kışkırtmak*, ona *neden olmak* ve de *yol açmaktır*.

İmbilimin alt eşiğini oluşturan bu türdeki sürecin, bu nedenden ötürü, daha derin bilgisini elde etmek gereklidir. Çok yalın bir iletişimsel durumun ana çizgilerini oluşturalım.[1] Bir mühendis iki dağ arasındaki çanakta yer alan ve su kapaklarıyla kapatılmış –akış aşağı– su boşaltım teknesinin 'tehlike düzeyi' diye adlandırdığı belirli bir doygunluk düzeyine ne zaman ulaştığını bilmesi gerekir.

Su var mı yok mu, tehlike düzeyinin üstünde mi yoksa altında mı, ne denli üstünde ya da altında, göreli artış hızı: dolayısıyla tüm bunlar bir bildirim *kaynağı* olarak düşünülecek olan su boşaltım teknesinden aktarılabilecek enformasyon kırıntılarını oluştururlar.

Böylece tehlike düzeyine ulaştığında mühendis su boşaltım teknesine bir tür yüzen şamandıra koyar; bir *kanal* (bir elektrik teli) boyunca yolculuk eden elektrik *belirtke*sini yayma olanağı bulunan bir *aktarıcı*yı etkinleştirir ve bir *alıcı* tarafından akış aşağı toplanır. Bu aygıt belirtkeyi (bir *varış* aygıtı için bir *ileti*yi oluşturan) bir öğeler dizisine dönüştürür (başka bir deyişle mekanik bir buyruklar dizisi yayar). Bu noktada varış kaynaktaki durumu düzeltmek için mekanik bir yanıt yayabilir (örneğin, su yavaşça boşaltılabilsin diye su kapağının açılışı). Böyle bir durumun yeniden-gösterimi çoğunlukla aşağıdaki gibi yapılır:



[1] Aşağıdaki model De Mauro'dan (1966, artık 1977) ödünç alınmıştır. İmbilimdeki kodlama sorunlarına en açık ve en kullanışlı giriş yapıtlarından biridir.

Bu modelde kod verili bir elektrik belirtkesinin verili bir mekanik ileti ürettiğini ve bunun verili bir yanıta yol açtığını güvenceye alan aygıttır. Mühendis şu izleyen kodu kurabilir: belirtke (+A) varlığına *karşı* belirtke (–A) yokluğu. +A belirtkesi şamandıra aktarıcıyı duyarlılaştırdığı zaman salınır.

Ancak bu 'Su Kapağı Modeli,' onların saptanmasını zorlaştıran ya da –A'nın üretilmesi gereken yerde +A'yı ve de tam tersini üreten, kanaldaki potansiyel *gürültü*nün varlığını, bu da demektir ki belirtkenin doğasını başkalaştırabilecek herhangi bir örselemeyi öngörür. Dolayısıyla mühendisin kodunu bütünlüklü kılması gerekir. Örneğin mühendis, +A ile +B diye adlandırılan iki değişik belirtke düzeyi kurarsa; bu durumda üç belirtke[2] yerleştirmiş olur ve varış üç tür yanıt yaymak için buna göre yönlendirilmiş olabilir.

+A 'dinginlik durumu' üretir
+B 'geribildirim' üretir
–AB (ve +AB) (çalışmayan bir şeyin olduğu anlamına gelen) ivedi bir durum belirtkesi üretir

Bu kod karmaşıklığı tüm kurulumun ederini yükseltir; ancak, bildirim aktarımını daha güvenli kılar. Buna karşın +B yerine +A'yı üretecek denli çok gürültü olabilir. Bu riskten kaçınmak için kod, büyük ölçüde karmaşık olmak zorundadır. Varsayalım ki mühendis şimdi de dört olumlu belirtkeyi yerleştiriyor ve de her iletiyi iki belirtkeden oluşmak zorunda olarak kuruyor. Dört olumlu belirtkenin dört değişik düzeyle yeniden-gösteriminde bulunulabilir; ancak, bütün sürecin daha iyi denetimi için mühendis onların yeniden-gösterimini ayrıca dört elektrikli ampul ile yapmayı seçer. Konumsal sırayla düzenlenebilirler; bu ne-

[2] Belirtkelerden birinin yokluğu, tıpkı önceki (+A karşı –A) durumda olduğu gibi, artık bir belirtke olmaz; çünkü şimdi de bir belirtkenin yokluğu ötekinin saptanmış varlığının koşulunu oluşturmaktadır. Öte yandan, onların koşutzamanlı yokluğu ve koşutzamanlı varlığı eşanlamlı aygıtlar olarak ele alınabilir; ki her ikisi de düzenekte bir şeyin yanlış gittiğini açığa vurur.

denle B'den önce geldiği sürece A tanınabilirdir ve benzeri biçimde... Ayrıca bir dalga-boyu ilerlemesini izleyerek dört değişik (yeşil, sarı, turuncu, kırmızı) renkteki ampuller olarak da tasarlanabilirler. Varış düzeneğinin (hiçbir duyusal organı olmadığı için) ampulleri 'görmesi'nin gerekmediğini mutlak bir biçimde açık kılmak zorundayız: ancak, ampuller ne olup bittiğini izlemek bakımından mühendis için kullanışlıdır.

Şunu da eklemeliyim ki, (aktarıcı ile alımlanan ve mekanik iletilere dönüştürülen) elektrik belirtkeleri ile (açıkça başka bir alıcının etkinleştirdiği) ampullerin aydınlanması arasındaki karşılıklılık ayrı bir özen gerektiren kuşkusuz yeni bir kodlama görüngüsünü oluşturur; ancak, kolaylık olsun diye, varışa ve de ampullere yönelik iletilerin her ikisini de aynı görüngünün ayrı iki görünümleri olarak düşüneceğim. Bu noktada mühendisin elinin altında –en azından kuramsal açıdan– 16 olası ileti vardır:

AA	BA	CA	DA
AB	BB	CB	DB
AC	BC	CC	DC
AD	BD	CD	DD

AA, BB, CC, DD tek bir belirtkenin yalın bir biçimde yinelenmeleri olduğuna göre ve dolayısıyla anında yayılamayacağından ve de altı ileti yalın bir biçimde öteki altı iletinin tersi (örneğin, BA AB'nin tersidir ve bu iki belirtkenin zamansal ardışımı bu olguda incelenmez) olduğuna göre mühendis edimsel olarak altı iletiyi yerleştirir: AB, BC, CD, AD, AC ve BD. Varsayalım ki, AB iletisini "tehlike düzeyi"ni belirtkeleme görevine atıyor; bu durumda elinin altında 5 'boş' ileti olur.

Böylelikle mühendis iki ilginç sonucu başarmış olur: (i) gürültünün iki yanlış ampulü etkinleştirmesi yüksek düzeyde olasılık dışıdır ve yanlış etkinleştirimin ABC ya da ABCD gibi 'duyusuz' bir iletiye yol açması ise olasıdır: dolayısıyla bir yanlış işlevi saptamak daha kolaydır; çünkü kod daha da karmaşıklaşmış ve aktarımın maliyeti artmıştır; mühendis bu yatırımı, kodun

daha bilgilendirici bir şekilde kullanılmasını sağlayarak durumu karşılamak için bunu bir fırsat olarak değerlendirebilir.

Gerçekte böyle bir kodla, tüm süreci daha sıkı denetlemek amacıyla onlara ilişkin bilgilendirilmek için daha çok olayı ve aygıtça yayılan daha mekanik yanıtları seçerek kaynakta ne olduğuna ilişkin bildirimin daha kapsamlı bir erimini edinebilir ve varışa daha iyi yol gösterebilir. Bundan dolayı, su boşaltım teknesindeki suyun daha çok sayıdaki durumunun belirtkesinde bulunabilen ve daha iyi dile getirilmiş yanıtları ortaya çıkaran yeni bir kod kurar (Çizelge 4).

ÇİZELGE 4

(a) ampuller		(b) su durumları ya da su durumlarıyla ilgili kavramlar		(c) varışın yanıtı
AB	=	tehlike düzeyi	=	su boşaltımı
BC	=	uyarı düzeyi	=	uyarı durumu
CD	=	güvenlik düzeyi	=	dinginlik durumu
AD	=	yetersizlik durumu	=	su bütünlemesi

Kodun karmaşıklaşması olgusu onun içine *artıklık* katmıştır: *bir* bildirim kırıntısı vermek için *iki* belirtke kullanılmaktadır. Ancak, dolayısıyla mühendise kaynakta daha geniş bir durumlar dizisini tanıma ve varışta daha geniş bir yanıtlar dizisi kurma olanağı tanıyarak *artıklık* bir iletiler beslemesi de sağlar. Şu bir gerçek ki, artıklık ayrıca mühendisin kullanmak istemediği ve de onlar aracılığıyla su boşaltım teknesindeki (uygun ek olan yanıtlarla birleşmiş) öteki durumların belirtkesinde bulunabilecek olduğu iki ileti daha sağlar (AC ve BD): ayrıca (tehlike düzeyi AB ile AC'nin her ikisi tarafından da belirtkesinde bulunulduğunda) eşanlamlılıkları içeri katmak için de kullanılabilirlerdi. Ne

olursa olsun, benimsenmiş olan kod, bir mühendisin amaçları için en iyisi olarak görünmektedir ve onu aşırı karmaşıklaştırmak ise pek de mantıklı bir iş değildir.[3]

1.2. SİSTEMLER VE KODLAR

Bir kez Su Kapağı Modeli kurulduğunda ve mühendis tasarısını bitirdiğinde, imbilimci ona şöyle birkaç soru sorabilir: (i) Bir 'kod'a ne dersin? Verili bir aydınlatılmış ampuller dizisine karşılık geleṇ su kapağındaki verili bir durumu onun aracılığıyla bildiğin aygıt mı, dersin? (ii) Ola ki böyle ise mekanik araç, bir koda sahip midir; başka türlü söylersek varış alınan iletinin 'anlam'ını tanır mı, yoksa yalın bir biçimde mekanik uyartılara mı yanıt verir? (iii) Varışın bir kod üzerine kurulu ardışık yanıtlar aracılığıyla bir dizi verili uyartılara yanıt vermesi bir olgu mudur? (iv) Kimin içindir bu kod? Senin için mi; yoksa makine için mi? (v) Ayrıca ne olursa olsun, çoğu insanın birleşimsel söyleyiş aracılığıyla belirtkesinde bulunulabilinecek şeylerin durumuna bakmaksızın, ampuller sisteminin içsel örgütlenişine bir kod diyecek olması doğru değil midir? (vi) Son olarak, su boşaltım teknesindeki suyun sonsuz sayıdaki potansiyel duruşunun dört kesite ayrılmış olduğu ve yalnızca bu 'uygun' dört duruma kimileyin bir 'kod' denildiği doğru değil midir?

İşi uzun bir süre daha böyle götürebilirdik. Ancak, görünen o ki buna gerek yoktur; çünkü çoktan /kod/ adı altında oldukça açık olacağından, mühendis en azından dört değişik görüngüyü düşünmektedir:

(a) İçsel birleşimsel yasalarca yönetilen bir dizi *belirtke*. Bu belirtkelerin ne Su Kapağı Modeli'nde ilettikleri suyun durumu ile ne de mühendisin ortaya çıkmalarına olanak tanımayı seçtiği va-

[3] Bundan böyle, makine (yanlışlıkla ya da bir *'malin génie'*nin etkisi altında) yanılsa dahi kod artık geçerlidir: belirtkelerin suyun *edimsel* durumlarına göndermede bulunduğu varsayılır; ancak, ilettikleri edimsel durumlar değil, edimsel durumlara ilişkin *kavramlar*dır.

rış yanıtlarıyla bağlı ya da bağlanabilir olması gereklidir. Şeylere ilişkin değişik kavramları iletebilirler ve bir dizi değişik yanıtlara yol açabilirlerdi: örneğin, mühendisin su boşaltım teknesinin yanındaki kıza aşkının iletişiminde ya da mühendisin ona olan tutkusuna kızı inandırmada kullanılabilirlerdi. Dahası bu belirtkeler, yalın bir biçimde aktarım ve alımlama aygıtlarının mekanik yeterliliğini denemek amacıyla kanal boyunca bir şey iletmeden ya da ortaya çıkarmadan yolculuk edebilir. Son olarak, rastlantı sonucu yalnızca elektrik belirtkelerinin biçimini alan katışıksız birleşimsel bir yapı olarak, boş duruşların ve ortak karşıolumların bir karşılıklı-etkileşimi olarak düşünülebilirler; 1.3'te görülecektir. Bunlara bir *sözdizimsel sistem* diyebilirdik.

(b) Suyun durumuyla ilgili bir *kavramlar* dizisi olarak düşünülen ve de (Su Kapağı Modeli'nde olduğu gibi) bir dizi olası iletişimsel içeriğe dönüşebilen suyun bir dizi durumu. Bu durumda belirtkeler (ampuller) aracılığıyla iletilebilseler de onlardan bağımsızlardır: gerçekte bayraklar, dumanlar, sözcükler, ıslıklar, davullar ve bunlara benzer herhangi başka bir belirtkece iletilebilirlerdi. Bu 'içerikler' dizisine bir *anlambilimsel sistem* diyeyim.

(c) Varışça gerçekleştirilen bir dizi olası *davranışsal yanıtlar*. Bu yanıtlar sistem (b)'den bağımsızdır: bir çamaşır makinesini çalıştırmak için ya da (mühendisinin 'çılgın bir bilim insanı' olduğunu varsayarsak) su boşaltım teknesinin içine tehlike düzeyine ulaşacak denli su alıp su taşkınına yol açması için bırakılabilirdi. Ayrıca bir başka sistem (a) ile de ortaya çıkartılabilirlerdi: örneğin varış fotoelektrik hücreler aracılığıyla yalnızca Fred Astaire'ın Ginger Rogers'ı öptüğü bir fotoğrafı saptadığında suyu dışarı boşatmak üzere yönlendirilmiş olsun. İletişimsel açıdan söyleyecek olursak, yanıtlar iletilerin doğru biçimde alımlandığının kanıtlarıdır (pek çok filozof 'anlam'ın belirli bir uyartıya verilen yanıta olan saptanabilir yatkınlıktan başka bir şey olmadığı savını sürdürür:[4] ancak sorunun bu yanı göz ardı

[4] bkz. Morris, 1946

edilebilir; çünkü şimdilik yanıtlar iletim öğelerinden bağımsız olarak düşünülmektedir.

(d) Sistem (a)'dan kimi sınarlar ile sistem (b) ya da sistem (c)'den kimi şeyleri eşleyen bir *kural*. Bu kural suyun verili bir durumuna ya da anlambilimsel sistemin 'yerinde' bir, verili kesitlenişine geri göndermede bulunan sözdizimsel belirtkelerin bir dizisini kurmaktadır; ayrıca, bir kez eşlendi mi verili bir yanıta karşılık verebilen sözdizimsel ve anlambilimsel birimlerin her ikisini de ya da hiçbir anlambilimsel birim belirtkelenmemiş olsa dahi verili bir yanıta karşılık gelen verili bir belirtkeler dizisini ve de bunların benzerlerini kuran bu kuraldır.

Yalnızca bu karmaşık kural biçimine yerli yerince bir '*kod*' denilebilir. Buna karşın, pek çok bağlamda /kod/ terimi –Morse kodu durumunda olduğu gibi– yalnızca görüngü d'yi değil; ayrıca (a), (b) ve (c) gibi katışıksız birleşimsel sistemler kavramını da kapsar. Örneğin, sözde 'sesbilimsel kod' (a) gibi bir sistemdir; sözde 'genetik kod' (c) gibi bir sistem olarak görünür; sözde 'yakınlık kodu' ya (a) gibi altık bir birleşimsel sistem ya da (b)'ye çok benzer yerinde bir ebeveynlik birimleri sistemidir.

Bu eşadlılığın deneysel kökleri bulunduğuna ve kimi koşullar altında kendinin çok kullanışlı olduğunu kanıtladığına göre, onu hiçe saymak istemiyorum. Ancak, onun varlığının yol açabileceği önemli ölçüdeki kuramsal yara bereden kaçınmamız amacıyla, onun birbirine karıştırdığı iki tür sözde 'kod'u açık bir biçimde ayırt etmeliyiz: dolayısıyla (a), (b) ve (c)'de taslağı çizilmiş olanlar gibi sözdizimsel, anlambilimsel ve davranışsal türden bir öğeler sistemine bir *s-kod* (ya da sistem olarak kod) derken; öte yandan (d)'de taslağı çizilmiş olanlar gibi bir s-kodunun maddelerini eşleyen bir kurala yalın bir biçimde bir *kod* diyeceğim.

S-kodlar herhangi türden bir anlamsal ya da iletişimsel amaçtan bağımsız olarak da varlığını sürdürebilen sistemler ya da 'yapılar'dır ve böylelikle enformasyon kuramı ya da türlü üretken dilbilgisi ile bunların üzerine çalışılabilir. Bunlar bitimli

ve bitimsiz öğelerin bir dizi zincirlerini üretebilen karşıolumsal yapılı ve birleşimsel kurallarla yönetilen bitimli öğelerin takımlarından yapılmadırlar. Ancak, böyle bir sistemin nasıl olup da yine bu türden bir başka sistemin öğelerini iletebiliyor olduğunu göstermek amacıyla toplumsal bilimlerde (ayrıca kimi matematiksel bilim dallarında da) böyle sistemler neredeyse her zaman tanınmakta ya da yerleştirilmektedir; bu durumda ikincisi ilki ile (ya da tam tersine), bir düzeye dek bağlılaşıktır. Başka türlü söylersek, bu sistemler bir 'kod' denilen bağlılaşımsal işlevin düzlemlerinden birini oluşturdukları sürece genellikle göz önüne alınırlar.

Bir s-kod yalnızca anlamlı ve de iletişimsel bir çatı (kod) altına yerleştirildiğinde kuramsal bir ilgi gösterilmeye değdiğine göre; kuramsal ilgi onun istemli amacı üzerine odaklanır: dolayısıyla anlamlı-olmayan bir sisteme bir tür *adaktarımsal* geçişçe bir 'kod' denilir ve kimi nitelikleri paylaştıkları imbilimsel bir bütünün parçası olarak anlaşılır olur.

Bu da demektir ki, bir s-koda genellikle bir 'kod' denilir; ancak, bu alışkanlık elenmesi mantıklı olan retorik bir uzlaşıma dayanır. Buna karşıt olarak, teknik dildeki adıyla tüm bu 'sistemler,' çok değişik öğelerin ((a) elektrik belirtkeleri, (b) dünya durumlarına ilişkin kavramlar, (c) davranışsal yanıtların) bir araya gelişinden oluşmuşsa da, aynı biçimsel kuralların onayına sunulduğuna göre; /s-kod/ terimi retorik bakımdan kötüye kullanma tehlikesi olmaksızın yasal olarak imbilimsel (a), (b) ve (c) görüngülerine uygulanabilir.

1.3. YAPI OLARAK S-KOD

Bağlılaşık olabileceği öteki sistemlerden bağımsız olarak ele alınırsa; bir s-kod bir *yapı*dır, şöyle ki: (i) içerisinde her değerin duruşlar ve farklılıklar tarafından kurulduğu ve (ii) yalnızca farklı görüngüler her iki yönlü olarak ilişkilerin aynı sistemine gönderme ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan bir sistemdir. "Bir dü-

zenleme yalnızca iki koşulu yerine getirdiğinde yapılanır: sistemin kuralları içsel bir tutarlılıkça konulduğunda ve de yalıtılmış bir sistem içinde gözleme ulaşılmaz olan bu tutarlılık biçimsel dönüşümler çalışmalarında açığa çıkarıldığında, bunlar aracılığıyla görünürde değişik sistemler içerisindeki benzer nitelikler gün ışığına çıkarılır.[5]

Su Kapağı Modeli'nde (a), (b), (c) sistemleri benzeşik olarak yapılanmıştır. Sistem (a) üzerine düşünelim: Burada şimdi bulunan ya da bulunmayan dört öğe (A; B; C; D) vardır:

A = 1000
B = 0100
C = 0010
D = 0001

Ürettikleri ileti de aynı yolla saptanabilir:

A = 1100
B = 0011
C = 0110
D = 1001

AB tanınabilirdir, çünkü özelliklerinin düzeni karşıolumsal olarak BC, CD, AD ve benzerlerininkinden başkadır. Sistemin her öğesi yerine koyma ve sıra değiştirimi sınamalarıyla denenebilir ve başka bir öğenin biçimsel dönüşümünce türetilebilir; dahası dört ampul yerine dört meyve, dört hayvan ya da *dört silahşör* ile örgütlenmiş olsaydı da bütün sistem aynı düzeyde iyi çalışacaktı.

Sistem (b) aynı yapısal düzenekçiliğe dayanır. 1'i en küçük geçerli su birimi olarak alırsak, suyun yetersizlikten tehlikeye yükselişi bir tür 'görüntüselci' ilerleyişi izleyebilir, ki bunun karşıtı da (c) sistemince yeniden-gösteriminde bulunulmuş olan bir gerileyiş olacaktır. Bu sistemde 0 geçerli en küçük su boşaltım biriminin yeniden-gösteriminde bulunur:

[5] Lévi-Strauss, 1960.

	(b)	(c)	
(tehlike)	1111	0000	(boşaltım)
(uyarı)	1110	0001	(uyarı)
(güvenlik)	1100	0011	(dinginlik)
(yetersizlik)	1000	0111	(içeri alma)

Bu arada (b) ile (c) arasında ters bir simetri ortaya çıkıyorsa, bunun nedeni iki sistemin gerçekten de birbirlerini dengelediğinin düşünülmesidir; oysa (a) sisteminin yapısal özelliklerinin yeniden-gösterimi öteki ikisine benzeşik görünmemektedir. Çünkü (a)'nın dizileri ile (b) ve (c)'nin birimleri arasındaki karşılıklılık *isteğe bağlı* seçilidir. Kişi "tehlike" belirtkesinde bulunmak ve "boşaltım"a neden olmak amacıyla ABCD (1111) iletisini seçebilirdi. Ancak, 1.1.3'te belirtildiği üzere, bu seçenek enformatik süreçte daha büyük gürültü riskine yol açabilirdi. Üç sistem burada bağlılaşımlarına bağlı olarak düşünülmediğine göre; ötekilerden bağımsız olarak her birinin nasıl da *aynı yapısal dizeye* dayandığını göstermekle ilgileneceğim; ki türlü birleşimsel kuralları izleyerek bunun değişik birleşimler üretme olanağı vardır. Üç sistemin biçimlemeleri karşılaştırıldığında; kesinlikle aynı altık yapıları olduğundan başkalıkları ve ortak biçimsel dönüşümleri için olan potansiyelleri daha açık duruma gelir.

Bir sistemin yapısal düzenlemesinin önemli bir pratik işlevi vardır ve belirli nitelikler sergiler.[6] Bu, bir durumu anlaşılabilir ve öteki durumlar ile karşılaştırılabilir kılar; dolayısıyla olası bir

[6] Bu noktada bir sorun ortaya çıkmaktadır: yapı, böyle tanımlanırsa bir *nesnel gerçeklik* ya da bir *işlemsel önsav* mıdır? İleriki sayfalarda 'yapı' terimi izleyen epistemolojik önvarsayımlara uygunlukla kullanılacaktır: birleşik bir bakış açısından bir yapı türlü görüngüleri standartlaştırmak amacıyla kurulmuş ve *konulmuş* bir modeldir. Bu yalınlaştırıcı modeller çok sayıda görüngüyü açıklamada başarılı olmakla birlikte; ayrıca kimi 'doğal' düzeni yeniden-üretebileceğinden ya da insan zihninin kimi 'evrensel' işleyişini yansıtabileceğinden kuşku duymakta da hakkımız vardır. Birleşik yapısal model yoluyla kimi görüngüleri açıklamada başarılı olunca, kişinin dünyanın biçimlemesini ontolojik bir *datum* [veri] olarak kavramış olduğu yönlü yöntembilimsel bir yanılgı olan *en sonsal* varsayımdan kaçınmamız bana çok önemli görünmektedir. Bu türden *ontolojik* yapısalcılığa karşı savlar için bkz. Eco, 1968.

kodlama bağlılaşımı için yolu hazırlar. İçerisinde her tek birimin ötekilerden bir dizi *ikili dışlayışlar* aracılığıyla başkalaşmış olduğu bir bütün olarak sınarlar dağarı düzenler. Böylelikle bir sistemin (ya da bir s-kodunun) uygun biçimde üzerine enformasyon matematiğince çalışılan bir *iç dilbilgisi* vardır. Enformasyon matematiğinin, ilkesel olarak, enformasyon aktarımı mühendisliği ile yapacak bir işi bulunmamaktadır; ancak ve ancak bir s-kodunun, yalnızca istatistik nitelikleri üzerine çalışır. Bu istatistik nitelikleri verili bir enformasyon durumu içerisindeki en iyi enformasyon aktarımı için doğru ve ekonomik bir hesaplamaya olanak verir; ancak bu iki görünüm bağımsız olarak düşünülebilir.

Öte yandan, önemli olan bir enformasyonsal 'dilbilgisi' öğelerinin yalnızca sözdizimsel bir sistemin değil; ayrıca, anlambilimsel ya da davranışsal olanlar gibi her türden yapılanmış sistemin işlevini açıklamasıdır. Enformasyon kuramının açıklamadığı ise, bir bağlılaşım kuralı olarak bir kodun işlevidir. Bu anlamda enformasyon kuramı ne bir anlamlayış ne de bir iletişim kuramıdır; ancak, bir s-kodunun yalnızca soyut bir birleşimsel olasılıklar kuramıdır.

1.4. ENFORMASYON, İLETİŞİM, ANLAMLAYIŞ

1.4.1. Bazı Yöntembilimsel Ayrımlar

Günümüzdeki yöntembilimsel alanın durum özetini çıkaralım:

/Enformasyon/ teriminin iki ana anlamı bulunmaktadır: (a) kaynağın istatistik bakımdan bir özelliği dernektir, başka bir deyişle *aktarılabilen* enformasyonun niceliğini bildirir; (b) *edimsel olarak aktarılmış ve de alımlanmış* olan seçili enformasyonun belirli bir niceliği demektir. Enformasyon, (a) anlamıyla ya (a, i) verili bir doğal kaynak içerisinde birisinin elinin altında bulunan enformasyon; ya da (a, ii) bir kez s-kod bu kaynağın eşit-olasılığını azalttığında birisinin elinin altında bulunan enformasyon olarak görülebilir. Enformasyonun, (b) anlamıyla ya (b, i)

hiçbir iletişimsel işlevi olmayan ve dolayısıyla yalın bir biçimde uyartılar olan belirtkeler kanalı içerisinden geçiş; ya da (b, ii) bir iletişimsel işlevi olan, –başka bir deyişle– kimi içerik taşıtları olarak kodlanmış belirtkeler kanalı içerisinden geçiş olarak bilgisayım açısından üzerine çalışılabilir.

Dolayısıyla dört biçimsel nesne için *dört* değişik yaklaşımı göz önünde bulundurmak zorundayız, şöyle ki:

(a, i) *bir kaynağın istatistiksel niteliklerinin yapısal bir kuramı* olarak matematiksel enformasyon kuramının sonuçları;[7] bu kuram (a, ii) yaklaşımına yol açmadığı sürece, imbilimsel bir yaklaşımla doğrudan ilgili değildir;

(a, ii) *bir s-kodu üretken niteliklerinin yapısal bir kuramı* olarak matematiksel enformasyon kuramının sonuçları;[8] böyle bir yaklaşım bir işlevlilikler dilbilgisi için öğeler sağladığı sürece imbilimsel amaçlar için kullanışlıdır;[9]

(b, i) *anlamlı-olmayan enformasyon kırıntılarının* yalnızca belirtkeler ya da uyartılar olarak *kendisi aracılığıyla aktarılmakta olduğu süreç* ile ilgili olarak enformasyon mühendisliğindeki çalışmaların sonuçları;[10] bu çalışmalar (b, ii) yaklaşımına yol açmadığı sürece, imbilimsel bir yaklaşımla doğrudan ilgili değildir;

(b, ii) *iletişimsel amaçlarla kullanılan anlamlı enformasyon kırıntılarının kendisi aracılığıyla aktarılmakta olduğu süreç* ile ilgili olarak enformasyon mühendisliğindeki çalışmaların sonuçları;[11] böyle bir yaklaşım bir bir gösterge üretimi kuramı için öğeler sağladığı sürece imbilimsel bakış açısından kullanışlıdır.[12]

Sonuç olarak imbilimsel bir yaklaşım (a, ii) ve (b, ii) ile ilkesel olarak ilgilenilir; ayrıca enformasyon kuramı ve mühendisliği ona kullanışlı ve etkin kategoriler sunduğu sürece onunla –imbilimin alt eşiğini oluşturan– (a, i) ve (b, i)'de de ilgilenilmektedir.

---

7 bkz. 1.4.3.

8 bkz. *a.g.y.*
bkz. 2.1.
bkz. 1.4.4.
bkz. 1.4.5.
bkz. Bölüm 3.

Bölüm 2'de gösterildiği üzere, (a, ii) türünden bir sistemin aynı türden başka bir sistemin içerik düzlemi durumuna geldiği yol üzerine çalışan bir kodlar kuramı 'anlam' ve 'içerik' türünden kategorileri kullanacaktır. Enformasyon kuramı, uğraştığı birimlerce iletilen içeriklerle ilgili olmadığına göre, bunların 'enformasyon' kategorisi ile işi olmaz; ancak, bu da bir s-kod olduğu sürece, en iyi olasılıkla iletilen birimler sisteminin iç birleşimsel nitelikleri ile uğraşır.[13]

1.4.2. Kaynaktaki Enformasyon

Anlam (a, i)'e göre enformasyon yalnızca, eş-olası bir sistemin içerisindeki bir olayın olasılık ölçüsüdür. Olasılık gerçekleşmekte olan koşulların sayısı ile olası koşulların toplam sayısı arasındaki orandır. Bir olaylar dizisi ile onunla bağlantılı olasılıklar dizisi arasındaki ilişki, aritmetik bir ilerleme ile geometrik bir ilerleme arasındaki ilişkidir; ikincisi ilkinin ikili logaritmasının yeniden-gösteriminde bulunur. Böylece, *n* sayıdaki değişik gerçekleşme olasılığı arasından gerçekleşecek bir olay verildiğinde, bu olayın gerçekleşmesi veya seçildikten sonra yeniden-gösterimindeki enformasyonun niceliği şöyle gösterilir:

$$\log n = x$$

Bu olayı yalıtmak için, *x* sayıdaki ikili seçim gereklidir ve de bu olayın gerçekleşmesi *x* sayıdaki ikil enformasyona değerdir. Bu anlamda, iletişimsel aygıt olarak kullanıldığında 'enformasyon'un değeri bu olayın olası içeriğiyle özdeşleştirilemez. Sayı-

[13] Dolayısıyla Su Kapağı Modeli'nde varış düzeneğinin bir koda dayanmadığı doğrudur; şöyle ki hiçbir iletişim alımlamaz ve bunun sonucu olarak herhangi bir gösterge-işlevi 'anlamaz.' Çünkü varış düzeneği bir kanaldan geçerek bir varışa ulaşan uyartıların niceliği üzerine çalışan kuram (b, i)'in biçimsel nesnesidir. Buna karşıt olarak modeli kurmuş olan mühendis kuram (b, ii) ile de ilgilenmektedir; –o ilgilendiği sürece– belirtkeler bu kurama göre içerikleri ve dolayısıyla da göstergeleri iletir. Bunun aynı sözde 'genetik kod' için de bunun aynısı olur. Bu, (a, i) ile (b, i)'in her ikisi türünden bir kuramın nesnesidir; bu, ancak, yalnızca Tanrı ya da genetik bir enformasyon aktarımı sistemi tasarlama olanağı bulunan bir başka varlık için (b, ii) türünden bir kuramın nesnesi olabilirdi.

lan şey, belirsizlik olmaksızın olayı tanımlamak için gerekli seçeneklerin sayısıdır.

Olay seçildiği sürece, ne olursa olsun, çoktan saptanmış bir enformasyon kırıntısıdır; son olarak aktarılmaya hazırdır ve bu anlamda daha özel olarak (b, i) kuramı ile ilgilidir.

Buna karşın, (a, i) anlamındaki enformasyon 'söylenebilecek' denli 'söylenilir' olan değildir. Enformasyon, bir olayın olası seçiliminde kullanılabilir seçim özgürlüğünün yeniden-gösteriminde bulunur ve dolayısıyla ilkin *kaynağın istatistiksel bir niteliğidir*. Enformasyon türlü birleşimsel olanakların arasındaki eş-olasılığın değeridir; olası seçimlerin sayısına göre artan bir değerdir: iki ya da on altı değil, milyonlarca eş-olası olayın kapsandığı yer olan bir sistem yüksek düzeyde enformasyonsal bir sistemdir. Bu türden bir kaynaktan bir olayı her kim seçerse seçsin, çok sayıda enformasyon alımlayacaktır. Açık ki, alımlanmış enformasyon bir eksiltimin, daha olay seçilmeden kaynakta varolan olası seçimlerin sonsuz çokluğunun bir yoksullaştırımının yeniden-gösteriminde bulunmaktadır.

Bir sistemin 'entropi'si, öğelerinin eğilimli olduğu eş-olasılık durumu olduğuna göre; kaynaktaki tekbiçimli istatistiksel bir dağıtımın eş-olasılığını ölçtüğü sürece –kuramcılarına göre– enformasyon bir sistemin 'entropi'si ile doğru orantılıdır.[14] Enformasyon kimileyin 'entropi' olarak kimileyin de 'neg-entropi' olarak tanımlanıyorsa (ve de entropiye ters orantılı olarak düşünülüyorsa), bunun nedeni ilk durumda enformasyonun (a, i) anlamında anlaşılırken; ikincide ise (b, i) anlamında seçilmiş, aktarılmış ve alımlanmış bir enformasyon kırıntısı olarak anlaşılmasıdır.

1.4.3. S-kod Enformasyonu

Bununla birlikte yine de, ilerleyen sayfalarda enformasyon, bir s-kod olarak bilinen örgütlenmiş yapıca sağlanan seçim özgürlüğü ölçüsü olarak ortaya çıkmaktadır. Su Kapağı Modeli'nde

[14] Shannon ve Weaver, 1949.

s-kod indirgemeci bir ağ olarak ortaya çıkmış, birkaç uygun olayı yalıtmak amacıyla su boşaltım teknesi içinde yer alabilecek sayısız türlü olaylar dizisine ek olarak yüklenmiştir.

Şimdi ise böyle bir indirgemenin (b, i anlamında) enformasyon aktarımı için genellikle bir tasarıdan ötürü olduğunu ve bu tasarının nasıl olur da tikel niteliklerle donatılmış, kendinde *yeni bir kaynak tipi* olarak düşünülebilecek bir s-kodu doğurduğunu tanıtlamayı deneyeceğim –ki bu nitelikler (a, ii) anlamında bir s-kodlar kuramının nesnesidir.

Yapısal sesbilim ve pek çok dağılımsal dilbilimle ve ayrıca kimi anlambilimsel uzayın yapısal kuramlarıyla,[15] üretken dilbilgisi kuramlarıyla,[16] çok sayıda olay örgüsü yapı kuramları[17] ve metin-dilbilgisi kuramlarıyla[18] bu tür kuram örneklerinin yeniden-gösteriminde bulunulur.

Alfabenin bir daktilo klavyesinde kullanılabilir bütün harfleri çok yüksek bir entropi sistemini oluştursaydı, en büyük enformasyon durumuna sahip olurduk. Guilbaud'un bir örneğine göre şunu söyleyebilirdik: bir daktilo sayfasında her biri 60 boşluklu 25 dizinin varlığını öngörebileceğime göre ve de daktilo klavyesinin (bu durumda) –her biri 2 karakter üretebilen– 42 tuşu olduğuna göre; –bir gösterge değeri bulunan– boşluğun da eklenmesiyle klavye 85 değişik gösterge üretebilmektedir. Bunun sonucu şu sorundur: 60 boşluklu 25 dizenin 1500 boşluğu kullanılabilir kıldığını düşünecek olursak, klavyenin sunduğu 85 göstergenin her birini seçerek 1500 boşluklu kaç değişik dizilim üretilebilir?

Bir C göstergeleri klavyesince sağlanmış L uzunluğundaki iletilerin toplam sayısını C'yi L gücüne yükselterek elde edebiliriz. İçinde bulunduğumuz bu durumda 85^{1500} olanaklı ileti üretebilecek olduğumuzu bilmekteyiz. Bu, kaynakta varolan

[15] Örneğin Greimas, 1966, 1970.
Chomsky & Miller, 1968; vb.
Bremond, 1973.
Van Dijk, 1970; Petöfi, 1972.

eş-olasılık durumudur; olası iletiler 2.895 basamaklı bir sayıyla dışavurulmaktadır.

Ancak, olası iletilerden birini ayırmak için kaç ikili seçim gereklidir? Sayıları aşırı büyüktür ve aktarımları çarpıcı bir düzeyde zaman ve enerji giderini gerekli kılmaktadır.

Kaynaktaki seçim özgürlüğü olarak enformasyon ilgilenmeye değer; ancak potansiyel durumundaki bu enformasyonun aktarım olasılığı tamamlanmış iletileri gerçekleştirmek için çok sınırlı kalmaktadır.[19] Bir s-kodunun düzenleyici işlevinin kullanılmaya başladığı yer işte burasıdır.

Öğelerin sayısı (dağar), olası birleşimleri denli azalır. Eş-olasılığın özgün durumunun içerisine bir kısıtlamalar sistemi sokulmaktadır: belirli birleşimler olanaklı, ötekiler ise daha az olanaklıdır. Özgün enformasyon azalır; iletileri aktarma olasılığı ise artar.

Shannon (1949), *h* sayıdaki simge arasından N sayıdaki seçime yol açan bir ileti enformasyonunu şöyle tanımlamaktadır:

$$I = N \log_2 h$$

(entropininkini anımsatan bir tamdeyim). Çok büyük bir sayıda simgelerden seçilmiş bir ileti (ki bunların arasında astronomik bir sayıda birleşimler olanaklı olabilir) bu durumun bir sonucu olarak oldukça enformasyonsal olabilirdi; ancak, aktarmak olanaksızdır; çünkü çok sayıda ikili seçimi gerektirirdi.

Dolayısıyla iletileri biçimlendirmeyi ve aktarmayı olanaklı kılma amacıyla *N* ve *h*'nin değerleri azaltılmak zorundadır. Birleşimleri kurulmuş kurallarca yönetilen bir öğeler sistemiyle ilgili enformasyon sağlayacak bir iletiyi aktarmak daha kolaydır. Seçenekler ne denli daha az olursa; iletişim o denli daha kolay olur.

Düzen ölçütleriyle s-kod bu iletişimsel olasılıkları içeri sokar: onu daha yönetilebilir kılmak için s-kod, özgün sistemin eş-olasılığı üzerine ek olarak yüklenmiş ayrık bir durumlar sisteminin yeniden-gösteriminde bulunur.

[19] Guilbaud, 1984.

Ancak, bu düzen öğesini gerektiren bu istatistiksel değer 'enformasyon'u değil, aktarım kolaylığıdır.

S-kod daktilo klavyesi gibi aşırı uçtaki bir entropi kaynağı üzerine ek olarak yüklendiğinde, sonuncusunun seçim için önerdiği olasılıklar azalır. Elimin altında İngilizce dilbilgisi gibi bir s-koda sahip olarak yazmaya başladığım andan itibaren, kaynak daha az entropiye sahiptir. Başka bir deyişle, klavye bir sayfa üzerinde olanaklı olan 85^{1500} iletinin tümünü üretemez; ancak, bir beklentiler sistemine karşılık gelen olasılık kurallarından alınmış daha küçük bir sayı dolaylı olarak daha önceden kestirilebilirdir. Kuşkusuz, bir yazı sayfasındaki olası iletilerin sayısı çok yüksek olsa bile, yine de s-kod tarafından içeri sokulan kurallar sistemi benim iletimin /Wxwxscxwxscxwxx/ gibi bir harfler dizilimi içermesini (buradaki gibi bir ötedilbilimsel tamdeyimleyim dışında) engeller.

1.4.4 Fiziksel Enformasyon Aktarımı

Örneğin Su Kapağı Modeli'ndeki belirtkelerin sözdizimsel sistemi verili olarak, mühendis olanaklı olduğu denli çok sayıda (AB iletisi gibi) uygun ve büyük birim üretebilmek amacıyla birleştirecek bir dizi ayırt edici (A, B, C, D) özelliğe sahiptir.[20]

Verili bir niteliğin dördünün arasında ortaya çıkış olasılığı 1/4 ve iki niteliğin birlikte-ortaya çıkış olasılığı 1/16 olduğuna göre; mühendisin elinin altında (1.1.'de gösterildiği üzere) on altı olası ileti vardır ve bunlardan her biri 4 ikil enformasyona karşılık gelmektedir. Bu sistem kaynakta olanaklı olan elverişli bir enformasyon azaltımını oluşturur (böylelikle artık mühendisin sonsuz bir su durumları dizisini denetlemesi ve öngörmesi gerekmez) ve aynı zamanda (azaltılmış da olsa) zengin bir eş-o-

[20] Dilbilimde A, B, C, D gibi özellikler (sözel dildeki sesbirimler gibi) anlamdan yoksun ve de (biçimbirimler –ya da Martinet'in kavramıyla *anlambirimler* gibi) anlamla donatılmış olan (AB gibi) *ilk söyleyiş*in öğelerini biçimlendirmek için birleşen *ikinci söyleyiş*in öğeleridir. Hjelmslev'a göre A, B, C, D gibi yerinde ve anlamlı-olmayan özellikler sözel-olmayan bir sistemin öğeleridir ve de '*figurae*' ['*betiler*'] diye adlandırılabilirler.

lasılıklar kaynağıdır. Buna karşın, bu olası 16 iletinin onanmasının yine de çok sayıda kesin olmayan durumlara yol açtığını görmüş olduk. Dolayısıyla mühendis yalnızca dört su durumunu (ayrıca mekanik dört yanıtı ve de dört iletme belirtkesini) uygun görüp seçerek olasılıklar alanını baştan aşağı azaltmıştır. Kendi sözdizimsel sistemi içerisindeki olasılıkların sayısını azaltarak, kaynakta saptayabileceği olayların sayısını da azaltmıştır. Belirtkelerin s-kodu yapısal benzeşik (anlambilimsel ve davranışsal) iki başka s-kodu da zorunlu kılarak; olası durumların kısıtlanmış bir sistemini, (a, i) anlamındaki bir enformasyon kuramının belirlenmemiş bir kaynağın bir niteliği olarak düşünülmüş olabileceği daha geniş sisteme ek olarak yüklemiştir. Şimdi, sözdizimsel kurallara göre aktarılmış ve alımlanmış her ileti; kurumsal olarak her zaman 4 ikili değerinde olsa dahi, teknik açıdan konuşacak olursak, bunların önceden-seçilmiş dört birleşim (AB, BC, CD, AD) ile kısıtlandığını ve yalnızca 2 ikili değerinde 'gider'e yol açtığını varsaydığımızda iki değişik seçenek aracılığıyla seçilebilirler.

1.4.5. İletişim

Aynı yapısal yalınlaştırma aracılığıyla, mühendis üç değişik imbilimsel sistemi denetim altına almıştır ve işte bu nedenden bir kod kurarak bir sistemin öğelerini ötekilerin öğeleriyle bağlılaştırma olanağını bulmuştur. (b, i) türünde belirli teknik ilkelere dayanan (b, ii) türünde belirli teknik istemler, onu bir 'kod' denilen bir gösterge-işlevler sistemi düzenlemek amacıyla (a, i) ilkelerine dayanarak (a, ii) türündeki sistemleri kurmaya yönlendirmiştir.[21]

[21] Kaynak, s-kod ve kod arasındaki kesinlik taşımayan ilinti doğmaktadır; çünkü bazı sözdizimsel birimlerin verili bir kaynakta gerçekleşen olaylara denk geldiği varsayılan anlambilimsel birimleri iletebilmesi amacıyla bir s-kod yerleştirilmektedir. Bu anlamda sözdizimsel bir kod en son amacıyla o denli sıkı koşullandırılmıştır ki (ve de anlambilimsel bir sistem, dünyada edimsel olarak gerçekleşeni yansıtmak amacıyla varsayılan sığasıyla o denli ağır imlenmiştir ki); türlü üç kuramın biçimsel bütün üç nesnesine de toyca bir anlayışla neden

Bu bölüm bir yalan-sorun olarak görüldüğünde; bir kod çerçevesi içerisinde onları bağlılaştırmak amacıyla mühendisin ilkin örgütlenmiş üç s-kodu mu ürettiğine ya da adım adım dağınık ve örgütlenmemiş birimleri değişik gerçeklik düzlemlerinden bağlılaştırıp ardından benzeşik sistemler içinde mi yapılandırdığı sorusuna bakılmaksızın haklı olarak açıklanmadan bırakılabilir. Bu iki önsav arasındaki seçim Su Kapağı Modeli'nde mühendisin psikolojik bir incelemesini ya da biyografik taslağını gerekli kılar; ancak, doğal diller gibi daha karmaşık durumlar için dilin kökenleri üzerine bir kuramı gerektirir; ki dilbilimciler şimdiye dek bu konudan kaçınmıştır. Son çözümlemede, gerekli olan şey bir anlama yetisi kuramıdır; ancak, imbilimsel bir soruşturmanın bu kuram ile arasındaki olanaklı bağlılaşımlarının bütün erimini sürekli olarak vurgulasa bile, bu bağlam içerisindeki özel uğraşım değildir.

Geriye kalan kuşkusuz, bir kodun *pour cause* s-kodlar ile karıştırılıyor oluşudur: kod s-kodların biçimlemesini belirlemiş ya da tersi de olsa; s-kodlar varolduğu için kod varolmakta ve kod varolduğu için s-kodlar varolmaktadır, varolmuştur ve de var olmalıdır. Anlamlayış, imbilimin alt eşiğinde bile kültürel yaşamın tümünü kuşatır.

'kod' *tout court* denildiğini anlamak çok da zor değildir.

2 KODLAR KURAMI

2.1. GÖSTERGE-İŞLEV

Bir kod, ileten bir sistemin öğelerini iletilen bir sistemin öğelerine bölüştürdüğünde; ilki ikincisinin dışavurumu durumuna gelirken, ikincisi de ilkinin içeriği olur. Bir dışavurum bir içerikle bağlılaştığında bir gösterge-işlev doğar; bağlılaşmış her iki öğe de böyle bir bağlılaşımın işlevliliğini oluşturur.

Şimdi de bir belirtke ile bir gösterge arasındaki başkalığı tanıma durumundayız. Bir belirtke, bir içerikten sorumlu kılınmış bir dışavurum sistemi olabilecek bir sistemin geçerli birimidir; ancak, bu sistem herhangi bir imbilimsel amacı olmayan fiziksel bir sistem de olabilirdi. Böyle olunca da terimin en katı anlamıyla enformasyon kuramınca incelenmektedir. Bir belirtke, hiçbir şey anlamına gelmeyen bir uyartı olabilir; ancak, bir şeye neden olur ya da yol açar. Gelgelelim tanınmış *öncel* ya da öngörülmüş bir *ardıl* olarak kullanıldığında ardılının yerine-geçtiği sürece (göndericiyle ilgili olarak) bir gösterge olarak görülebilir. Öte yandan bir gösterge her zaman bir dışavurum düzleminin bir öğesidir; ki bu düzlem bir *içerik düzlemi*nin bir (ya da birkaç) öğesine uzlaşımsal olarak bağlılaşıktır.

Her ne zaman bir insan toplumunca tanınmış bu türden bir bağlılaşım varsa, bir gösterge vardır. Saussure'ün tanımlamasının yalnızca bu anlamda onaylayabiliriz; bu tanıma göre bir gösterge bir gösteren ile bir gösterilen arasındaki karşılıklılıktır. Bu varsayım yanında kimi vargıları da gerekli kılar: a) *bir gös-*

terge fiziksel bir birimvarlık değildir, fiziksel birimvarlık olsa olsa dışavurumsal geçerli öğenin somut ortaya çıkışıdır; b) *bir göstergе durağanlaştırılmış bir imbilimsel birimvarlık değildir*, daha çok (iki değişik düzlemin iki değişik sisteminden gelen ve kodlayıcı bir bağlılaşım temelinde buluşan) bağımsız öğelerin buluştuğu tabandır.

Gerçeği söyleyecek olursak göstergeler yoktur; yalnızca *gösterge-işlevler* vardır. Hjelmslev belirtmiştir ki, "gösterge sözcüğünü içerik-biçim ve dışavurum-biçimden oluşan ve de gösterge-işlev dediğimiz birlikçe kurulmuş birime ad olarak kullanmak daha uygun görünmektedir."[1] Bir gösterge-işlev iki *işlevlilik* (dışavurum ve içerik) karşılıklı bir bağlılaşım içerisine girdiklerinde gerçekleşir; aynı işlevlilik ayrıca başka bir bağlılaşım içerisine de girebilir; bunun sonucunda değişik bir işlevlilik olabilir ve dolayısıyla yeni bir gösterge-işlev doğurabilir. Sonuç olarak göstergeler öğelerin *geçişli* bağlılaşımlarını kuran kodlayıcı kuralların geçici sonucudur; bu öğelerin her biri başka bir bağlılaşım içerisine –kodlanmış belirli koşullar altında– girmeye ve dolayısıyla yeni bir göstergeyi biçimlendirmeye yetkilidir.

Örnek olarak, */plane/* dışavurum sınarını alın; İngiliz dili bunun için çok sayıda içerik maddesi sağlamaktadır: «doğramacılık aracı» ya da «düzey» ya da «havataşıtı». Bu anlamda üç gösterge-işlevi ile karşı karşıya kalıyoruz: (plane=X), (plane=Y) ve (plane=K).

Dışavurumsal işleve 'biçimbilim' ya da 'sözcük' ile değil ama daha karmaşık bir dışavurum aracılığıyla girişildiğini savunan bir ölçüde yaygın imbilimsel bir kuramı onaylayacak olursak,[2] –kapsadığı önvarsayımlara bağlı olarak çok sayıda değişik içeriği gerekli kılan– /ver bana onu/ dışavurumunun çarpıcı bir sayıda gösterge doğurduğunu (ancak, bu durumda dışavurum ile içerik arasındaki bağlılaşımın yalnızca bir kodla değil ayrıca karmaşık

---

1 1943: 58.

2 bkz. Buyssens, 1943; Prieto, 1964; De Mauro, 1970.

bir yorumlayıcı bağlamsal 'okuma'yla kurulmakta olduğunu bir yana bırakarak) söyleyebiliriz.

Ardından, bir kodun göstergeleri örgütlediğinin doğru olmadığını da savunabiliriz; kodların, göstergeleri iletişimsel ilişkide somut ortaya çıkışlar olarak *doğuran* kuralları sağladığını söylemek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla klasik 'gösterge' kavramı ilişkileri değiştirmenin yüksek düzeyde karmaşık bir ağı içerisinde kendini *çözdürmek*tedir. İmbilim bir tür moleküler görünüm öne sürer; bu görünüm içerisinde gündelik biçimler olarak tanımaya alıştıklarımız geçişli kimyasal yığışımların sonuçları çıkar ve sözde 'şeyler' daha öğesel birimlerin altık bir ağınca varsayılan yüzeysel görünüşlerdir. Ya da imbilim ak ve kara noktaların, varoluş ya da olmayış değişimlerinin, bir tarama örüntüsünün önemsiz temel niteliklerinin, yalnızca izlemsel düzenlenmiş ve kimileyin biçimde, duruşta ve renksel yoğunlukta değişiklik gösteren yığışımları varken bizim imgeler görüyoruz sandığımızı açığa çıkararak imleyişin bir tür fotomekaniksel açıklamasını vermektedir. Müzik kuramı gibi imbilim de, yalnızca aralıkların ve notaların karmaşık bir şekilde içiçe geçmişliğinin bulunduğu, bilindik ezgileri tanıdığımız yeri ve de yalnızca bir tutam biçimlendiricinin olduğu, notaları algıladığımız yeri sergiler.

2.2. DIŞAVURUM VE İÇERİK

Su Kapağı Modeli'ne dönelim ve varışın artık mekanik bir aygıt değil; ancak, su boşaltım teknesindeki durum ile ilgili enformasyon alımlayan ve de su durumu ile ilgili verili bir iletişimi belirli kolları etkinleştirerek ya da belirli düğmeleri çevirerek yanıtlamak zorunda olduğunu bilen mühendisin kendisi olduğunu düşleyelim. 1.1.'de ana hatlarını verdiğimiz kod değişmeden kalır.

Göstergelerin kod ile sağlanan oluşumunu incelersek, onları şu yolla çözümlemiş oluruz: (i) dışavurumsal aygıtlar olarak kullanılmak üzere mühendisin ondan ayrık öğeler edindiği biçimlenmemiş özdek olarak kullanılan bir fiziksel olasılıklar *süremi*

[*continuum*]; (ii) A, B, C, D artı bunların özgün özdekten seçilmiş öğelerin yeniden-gösteriminde bulunan (AB, BC, CD, AD) birleşimleri gibi dışavurumsal türce aygıtlar; (iii) bir boş duruşlar sistemi, kendisi dolayısıyla dışavurumsal türce aygıtların konumsal ve karşıkonumsal bir doğa takındığı bir yapı; (iv) yeniden-gösteriminde (v) ile (vi) yoluyla bulunulan bir içerik düzleminin dışavurum düzlemleri olarak seçilmiş (ii) ile (iii)'ün her ikisi; (v) bir boş duruşlar sistemi, kendisi dolayısıyla kimi içerik birimlerinin olumsal ve karşıolumsal bir doğa takınacağı bir yapı; (vi) kesin olmayan bir olgular ve kavramlar süreminden 'kesilen' seçili öğelerin yeniden-gösteriminde bulunan «tehlike düzeyi», «güvenlik düzeyi» ve benzerleri gibi türce içerik birimleri; (vii) sistem (v)'in bir dizi yapılanmış tanınabilir anlambilimsel birimler seçerek bir düzen verdiği fiziksel olasılıklar, psişik olaylar, davranışlar ve düşüncelerin bir süremi.[3]

Dolayısıyla, (a) bir dışavurum düzleminin bağlılaşımını kuran (katışıksız biçimsel ve sistemsel görünümü içerisinde) bir kod ile (katışıksız biçimsel ve sistemsel görünümü içerisinde)

ÇİZELGE 5

	Dışavurum Düzlemi		İçerik Düzlemi		
Sürem	Birimler	Sistem	Sistem	Birimler	Sürem
Işık, elektrik görüngüleri	AB	1100	1111	tehlike düzeyi	suyun durumunun biçimlenmemiş süremi ve de bununla ilgili olduğu düşünülebilecek her şey
	BC	0110	1110	uyarı düzeyi	
	CD	0011	1100	güvenlik düzeyi	
	AD	1001	1000	yetersizlik	
imbilimsel-olmayan özdek	gösterge-işlev türce gösterge				imbilimsel-olmayan özdek

[3] bkz. Çizelge 5.

bir içerik düzlemi, (b) dışavurum sisteminin soyut bir öğesinin bağlılaşımını kuran bir gösterge-işlev ile içerik sisteminin soyut bir öğesi, (c) bu yolla bir kod genel tipler kurar; dolayısıyla somut türceleri türeten kuralı üretir, başka bir deyişle çoğunlukla iletişimsel süreçte ortaya çıkan göstergeler gibi, (d) süremlerin her ikisi de imbilimsel bağlılaşımdan önce gelen ve kendileriyle imbilimin uğraşmadığı öğelerin yeniden-gösteriminde bulunur (sırayla imbilimin alt ve üst eşiklerinin ötesinde yer alırlar). Su Kapağı Modeli'nde imbilim elektriksel yasalarla uğraşmaz, ne de elektrik belirtkeleri 'yapma'mızı olanaklı kılan elektronik 'gereç'ler ile uğraşır; kimi içeriği ilettiği sürece yalnızca seçili belirtkelerle ilgilenir. İmbilim aynı yolla, suyun değişik durumlarının fiziği ile değil; ancak, yalnızca anlambilimsel bir sistemin suyun olası durumlarıyla ilgili kavramlar örgütlemiş olduğu olgusuyla uğraşır. Açık bir biçimde, fizik gibi suyu tanımlamakla ve onun üzerine çalışmakla ilgilenen bir bilimin kendi nesnesine özel bir imbilimsel yaklaşıma gereksinimi vardır: bu anlamda 'atomlar,' 'moleküller,' 'H_2O' ve benzerleri gibi birimvarlıkları tanımlarken fizik kendi sözdizimsel sistemini oluşturan taşıtsal birimlerce dışavurulmak için kendi süremini özel bir anlambilimsel alanın içinde kesitler. Bu da demek oluyor ki, Hjelmslev'un dediği gibi, gösterge-işlevi aşağıdaki yolla görecek olursak:

İçerik	(anlam) töz biçim
Dışavurum	biçim töz (anlam)

'anlam', "her yeni bir biçim için töz olarak kalır." Böyle bir durum örneğin, bir fizikçi Su Kapağı Modeli'nde her bir ampulün dalga-boyunu, imbilimin göz önünde bulundurmamış olduğu bir dalga-boyu sisteminin tözsel birimleri bakımından düşündüğünde gerçekleşir; çünkü yalnızca algılanabilir renk değişik-

likleriyle ya da ampullerin ilgili duruşlarıyla doğrudan uğraşmıştır.

Kişi 'anlam' ile 'sürem,' 'özdek' ya da 'gereç' demek istiyorsa; bu durumda "anlamın betimlemesi dilbilim dışavurumu ve de dilbilim içeriğinin her ikisi açısından da tüm öğesellerde parçasal olarak fiziğin yuvarının ve yine parçasal olarak toplumsal insanbilimin yuvarının düşüncesi olabilir... Bunun sonucu olarak, anlamın fiziksel ve de görüngübilimsel birer betimlemesi her iki düzlem için de gerekli olmalıdır"[4] diyen Hjelmslev ile aynı görüşte olabilir.

Su Kapağı Modeli'nde AB, BC vb. bir dışavurum-biçimince örgütlenen ve bir içerik-biçimince örgütlenmiş içerik-töz olan «tehlike düzeyi» gibi kavramları ileten belirtkeler dışavurum-tözdür. Belirtkelerin birlikte yapıldığı elektrik gereç fizikçe üzerine çalışılan bir dışavurum-anlamdır; bu sırada anlambilimsel sistem birimlerinin kendisine göndermede bulunduğu su durumu subilgisi ya da öteki kimi bilim dallarınca üzerine çalışılan içerik-anlamdır. Başka bir kodun içerik düzleminde anlambilimsel bir sistem olarak örgütlenmiş olası yanıtlar psikoloji ya da öteki kimi davranışsal bilimlerin nesnesidir.

Burada ileri sürdüğüm örnekbiçim bir yolla Hjelmslev'un bir *yorumlanış*ıdır. Örneğin Hjelmslev'da (danca */mening/* sözcüğünün çevirisi olan) /anlam/ sözcüğü oldukça yanıltıcıdır. Hjelmslevcu bağlam uygun anlam olarak «özdek»in[5] anlamını önerirken (ki Hjelmslev ona sık sık "gereç" ya da "sürem" der); kullandığı sözcük kesinlikle değişik olan kavramların gölgesi gibidir. Töz kavramı da aynı düzeyde belirsizdir: dışavurum durumunda tözler kuşku yok ki biçimce sağlanmış tipin özdeksel oluşumları (türceleri) iken (sesler, ışıklar, kâğıttaki çizgiler, vb); içerik durumunda Hjelmslev tözlerin dilbilimsel biçimce yalıtılmış *şeyler* olduğu düşüncesini sık sık ileri sürmektedir. Kuramsal arılık

---

4 1943:77-78.

Hjelmslev (1943)'ün İtalyanca baskısında Giulio Lepscky */mening/*'i */materia/* (özdek) olarak çevirmektedir. Ben de bu yoruma katılmaktayım.

ÇİZELGE 6

Biçimsel Model	Kodlar Kuramı	İletişim Kuramı	Değiniler Kuramı	İletişimsel Edimler Kuramı
Sürem	Deneyim	Kaynak	Dünya	Gönderilen
İşlevlilikler arası bağlaşım: konulmuş birimler / boş konumlar sistemi	İçerik: yorumlanmış birimler (türceler) / anlambilimsel sistem (tipler)	İleti: Anlam	Değinim: Önerme	İleti
İşlevlilikler arası bağlaşım: boş konumlar sistemi / konulmuş birimler	Dışavurum: sözdizimsel sistem (tipler) / üretilmiş birimler (türceler)	Gösterge-taşıt	Tümce	
Sürem	Gereç	Kanal	Sözce	Gönderici

Kod

Edimsel Süreçler

uğruna onları anlambilimsel sistemce türetilmiş anlambilimsel birimler türcesi olarak düşünmeyi yeğleyeceğim.[6]

Hjelmslevcu model, görünüşte dolambaçlı karmaşıklığına karşın bir kodlar kuramının amaçlarına eksiksizce uygundur; iletişim kuramını oluşturan gösterge üretiminin bu bölümünün çatısı altında yalınlaştırılması gerekmektedir. Bu görüngede gösterge-işlev bir gösteren ile bir gösterilen ya da bir *gösterge-taşıt* ile bir *anlam* arasındaki karşılıklılıktan başka bir şey değildir; bir ileti yalnızca ve yalnızca, aktarım süreci boyunca gerçekleştirilen böyle bir karşılıklılıktır. Öte yandan bir gösterge üretimi kuramı estetik metinler gibi çapraşık gösterge-işlevleri ayrıntılandırmayı kendine uğraş edindiğinde, Hjelmslev modelinin altı-katlı bölünümü yerine oturacaktır.[7]

Son olarak, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu imlemeyi amaçlayan tümcelerin yayımıyla yeniden-gösteriminde bulunulan gösterge üretimi kuramının başka bir görünümü, başka bir deyişle dünyanın edimsel bir durumu vardır; gösterge üretiminin (ve de yorumlayışın) bu görünümü üzerine bir değiniler ya da gönderim edimleri kuramınca çalışılmaktadır. Bu görüngede içerik-anlam (ya da içerik-sürem) devreye girer; çünkü böyle bir kuramın görevi bir dışavurumca iletilen verili bir içerik ile dünyanın gerçek ve edimsel bir durumu arasındaki karşılıklılığı güven altına almaktır.[8] Dolayısıyla, öne sürülen Hjelmslevsu bir gösterge-işlev modeli ve de onun altık kodu türlü bilimdalları bağlamları içerisinde değişik bir biçimde uygulanmalıdır.[9]

Karşılaştırmalı model 'enformasyonsal' kategorilerin daha katı imbilimsel kavramlarla bir yeniden yazımına olanak verir; kanal dışavurum-süremi iken, kaynak içerik-süreminden başka bir şey değildir; belirtke bir türce-işlevlilik (dışavurum) durumuna gelir; ileti iki-katlı birimvarlık, başka bir deyişle bir tür-

6 bkz. 2.6.
bkz. 3.7.
bkz. 3.1.2.
bkz. Çizelge 6.

ce-gösterge-işlevdir. Kaynak ve kanalın her ikisi de bir kodlar kuramının erişiminin ötesine ulaşmaktadır; ancak, Bölüm 3'te gösterileceği üzere, bir gösterge üretiminin çerçevesi içerisinde göz önünde bulundurulabilir. Estetik metin içerisinde kanalın (gösterge-taşıtların kendisinden yapılma olduğu gerecin) tikel incelemesinin geçerli duruma geldiği bir iletiler sistemidir.

Bir şeye değinen, dünyanın edimsel bir durumuna göndermede bulunan bir tümcede kaynakta oluşagelen şey sözde 'gönderge'dir.[10]

Gönderici ve gönderilene gelince, sözel dil felsefesinin "konuşma edimleri" demiş olduğu bu iletişimsel edimlerle bağlantılı olan bir gösterge üretimi kuramının bu başlığı çerçevesi içerisinde ilgi gösterilmesine karşın, bunlar bir kodlar kuramıyla ilgili değildirler.[11]

2.3. DÜZANLAM VE YANANLAM

Su Kapağı Modeli'nin varış aygıtı üzerine konuşurken, verili bir belirtkenin suyun durumu üzerine enformasyonun ve varış için bir yönergenin her ikisini de anlık olarak iletebilecek olduğunu söylemiştim. Varış aygıtının yerine bir insan olarak mühendisi geçirmiş olduğumuza göre, soruyu başka bir yolla ortaya koymamız gerekmektedir: mühendis suyun verili durumuyla ilgili enformasyonu, alımlar ve dolayısıyla önceki uzlaşıma göre verili bir yol içerisinde yanıtlamak zorunda olduğunu bilir (ya da bu yargıya ulaşır).

Bu anlamda davranışsal yanıt bir belirtke-uyartıyla ortaya çıkarılmaz: suyun verili bir durumunun gösterilmiş olduğu olgusuyla *gösterilir* (ya da buyruksal olarak iletişiminde bulunulur). Burada bir önceki anlamlayışla iletilmiş ve aşağıdaki tipte kodların bir aşırı-yükseltimine yol açan bir anlamlayış ortaya çıkar:

[10] bkz. 2.5.
bkz. 3.1.

ÇİZELGE 7

Dışavurum		İçerik
Dışavurum	İçerik	
AB	= tehlike düzeyi	= su boşaltımı
BC	= uyarı düzeyi	uyarı durumu
CD	= güvenlik düzeyi	dinginlik durumu
AD	= yetersizlik durumu	su bütünlemesi

Kodların bu türden bir aşırı-yükseltimi, Hjelmslev'un bir *yananlamsal imbilim* olarak tanımladığı durumdur ve biçimi de şudur:

Dışavurum		İçerik
Dışavurum	İçerik	

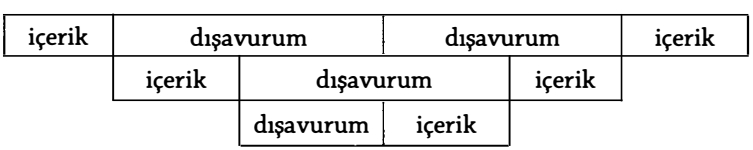
Dışavurum düzlemi bir başka imbilim olan bir imbilim varken yananlamsal bir imbilim vardır. Yukarıdaki örnekte, önceki anlamlayışın içeriği (onu ileten birimlerle birlikte) daha ileriki bir içeriğin dışavurumu durumuna gelir. Bunun sonucu olarak AB dışavurumu «tehlike düzeyi»nin *yananlamını* ve «boşaltımı»n *düzanlamını* dışavurur.

Düzanlam ve yananlam arasındaki başkalık (pek çok yazarın savunduğu üzere) 'tekanlamlı' ile 'belirsiz' anlamlayış ya da 'göndergesel' ile 'coşkusal' iletişim ve benzerleri arasındaki başkalık değildir. Bir yananlamı kendiliğinden oluşturan şey onu kuran yananlamsal koddur; yananlamsal bir kodun karakteristiği daha ileri anlamlayışın uzlaşımsal olarak birincil olana dayandığı olgusudur (mühendis suyu boşaltmak zorunda olduğunu bilir; çünkü suyun tehlike düzeyine ulaştığını bilir). Oldukça açıktır ki, kişi bir gönderilene AB iletisinin ona «boşaltım» anlamını iletebilecek olduğunu suyu dört düzey olarak altbölümlere ayıran bir sistemle ilgili hiçbir şey bilmese de öğretebilir. Bu durumda kod düzanlamsal bir kod ve de AB ile «boşaltım» arasındaki ilişki dolambaçsız bir düzanlam olabilirdi. Dolayısıyla düzanlam ve

yananlam arasındaki başkalık yananlamların sık sık düzanlamlardan daha az durağan oldukları olgusuna bakmaksızın yalnızca kodlayıcı bir uzlaşım yüzündendir: durağanlık kodlayıcı uzlaşımın gücü ve süresiyle ilgilidir; ancak uzlaşım bir kez kurulunca yananlam altık işlevliliğinin başka bir gösterge-işlev olduğu bir gösterge-işlevin durağan işlevliliğidir.

Yananlamsal bir koda, daha temel bir koda dayandığı sürece, bir *altkod* denilebilir.

Ayrıca durağan toplumsal uzlaşımın, bilgince bir eğitimin, mühendisin paylaştığı ortak sanıların kalıtında kök salmış bir beklentiler sisteminin üçüncü bir yananlamsal sistemle bağlılaşık olan ilk düzanlamsal kodu yaptığını varsayabiliriz. Diyelim ki, örneğin mühendis tehlike düzeyinin «gerçek su taşkını», uyarı düzeyinin «su taşkını tehdidi» anlamına geldiğini ve benzerlerini ta ki yetersizlik anlamlayışıyla iletilen «su kıtlığı» yananlamına varıncaya dek bilir. Bir başka yananlamsal sistem ilkine eklenir ve ilk düzanlamsal kod kendi gösterge-işlevlerinin ikili bir yananlamsal gösterge-işlevini işlemesine olanak tanır. Sonuç olarak AB «tehlike düzeyi»nin düzanlamını ve «boşaltım»ın olduğu denli «su taşkını»nın da –diyelim ki, 'ikisinden biri'ndense 'her ikisinin de'–yananlamını bildirir. Gerçek şu ki, iki yananlam karşılıklı olarak ayrıcalıklı değildir ve ikili yananlamsal kodlayışın biçimlemesi aşağıdaki gibidir:



Mühendis yananlamlardan birini ya da ötekini saptamayı ya da elde etmeyi de seçse, her ikisini de elde etmeyi de seçse, yalnızca «su taşkını»nın yananlamını elde ederek suyu boşaltmayı unutsa ve yananlamın ya da bağımsız çağrışımın az çok duygusal türlerine de geçse; bunlar ve daha pek çok öteki sorunlar bir

kodlar kuramıyla ilgili değildir. Yaygın olarak edimbilgisinin[12] bir nesnesi olarak düşünülürler ve olsa olsa en çok bir gösterge üretimi kuramının çerçevesi içerisinde üstesinden gelinebilirler. Burada önemli olan, kodların gösterge-işlevlerin karmaşık bir karşılıklı-etkileşimi için koşulları sağlıyor olmasıdır.

Bir kodlar kuramı daha çok yananlamın aşırı-yükseltiminin ne düzeye dek olanaklı kılınabileceğinin, anlamlar örtüşümünün içiçe geçmiş gösterge-işlevlerinin dolambaçlı ağını ne denli üretebileceğinin ve de bu dolambaçlı durum imbilimsel bir yapısal betimlemenin nesnesini oluşturabilse de ya da bir kodlar kuramının bitimli bir model aracılığıyla tanımlayabileceği ama yapısal olarak yeniden-üretemeyeceği bir tür topolojik düğüm üretse de bunların belirlenmesiyle uğraşmalıdır. Tüm bunlar 2.12 ve 2.13'te tartışılacaktır.

2.4. İLETİ VE METİN

Ne olursa olsun, bir kodlar kuramıyla ilgili konuşurken bir gösterge üretimi kuramına ilişkin öngörülmek zorunda olunan bir ayrım vardır; çünkü 'kod' ile demek istediğimizi daha iyi kurmada bize yardım eder. Mühendis gösterge-taşıt AB'yi alımladığında, bir mi yoksa daha çok mu ileti almış olur?

Biri düzanlamsal, ikisi yananlamsal olmak üzere en azından üç kod olduğuna göre; bunların üçü de gösterge-taşıtın yorumlanışına göndermede bulunursa; ardından mühendis üç ileti almış olur: (i) «su tehlike düzeyine ulaştı»; (ii) «boşaltım düzeyleyicisi-

[12] Çağdaş mantıksal ve anlambilimsel tartışmada, 'edimbilgisi' teriminin çok aşırı anlam yüklenmesine olanak tanınmıştır. Örneğin: (i) edimbilgisi ileti bir kez alımlanınca gönderilenin işlediği bütün bir dizi kendine-özgü yanıtlarla uğraşır (mühendis tehlike düzeyini saptar ve bir tatil için ulaşılabilir ilk Florida uçağına binme yargısına ulaşır); (ii) edimbilgisi iletinin sunduğu bütün anlambilimsel seçimlerin *yorumlama*sıyla uğraşır; (iii) edimbilgisi iletice gerekli kılınmış bütün bir önvarsayımlar dizisiyle uğraşır. Anlam (i) bizim şimdiki uğraşımızın gerçekten de ötesine geçtiğinde, anlam (ii) ve (iii) daha kapsamlı bir anlambilimsel kuramın çerçevesi içerisinde alta konulabilir; bkz. 2.11 ve 2.14.

ni etkinleştirmek zorundasın»; (iii) «bir su taşkını var». Bunun sonucu olarak tek bir gösterge-taşıt, birçok kod onu birçok gösterge-işlevin işlevliliği durumuna getirdiği sürece (yananlamsal olarak bağlantılı olmasına karşın), birçok içeriğin dışavurumu durumuna gelebilir ve şöyle bir karmaşık söylem üretebilir: «Su tehlike düzeyine ulaşmış olduğuna göre onu boşaltmak zorundasın; yoksa bir su taşkını olacak». Tek bir kodun birbiri ardınca çok sayıda ileti üretebileceğini söylemiyorum, çünkü bu açık bir gerçektir; çok sayıda iletinin içeriğinin türlü kodlara göre aynı türden gösterge-taşıtça iletilebileceğini söylemiyorum, çünkü bu da açık bir gerçektir; şunu söylüyorum: genellikle tek bir gösterge-taşıt çok sayıda içiçe geçmiş içeriği iletir ve dolayısıyla yaygın olarak bir 'ileti' denilen şey gerçekte içeriği çok-düzeylendirilmiş bir *söylem* olan bir *metin*dir.

Metz (1970) iletişimin her durumunda (çok öğesel ve tekanlamlı bir tipin seyrek karşılaşılır durumları dışında) bir ileti ile değil, bir *metin* ile uğraşıyor olduğumuz yönlü önsavını ilerletmiştir. Bir metin çok sayıda kodun (ya da en azından çok sayıda altkodun) birlikte varoluşunun sonucunun yeniden-gösteriminde bulunur. Metz */voulez vous tenir ceci, s'il vous plaît?/* [*/Şunu tutar mıydınız, lütfen?/*] dışavurumu örneğini vermekte ve bu yalın tümcecikte işbaşında en azından iki kodun olduğu tanısını koymaktadır: ilki Fransız dilinin yavan düzanlatımsal kodu ve öteki de Fransızcanın *courtoisie* [*incelik*] kodudur. Ötekisi olmadan */s'il vous plaît?/*'nin gerçek anlamını anlayabilme olanağımız olmaz: dışavurumun katışıksız düzanlamsal bir yorumlayanı bize daha çok yadırganası bir sonuç verirdi.

Metz'in örneğinde kodların çoğulluğu deyim yerindeyse yatay olarak işler. Gönderilen kişi bir kod başvurusuyla bütün tümceciği ve ardından bir başka kod başvurusuyla tümcenin ikinci yarısının kodunu çözümler. Ancak, bizim (belirtke AB) örneğimizde kodların çoğulluğu, ilk ve tek olanın üzerine çok sayıda anlamlayış düzeyini bindirerek deyim yerindeyse düşey olarak işler.

2.5. İÇERİK VE GÖNDERGE

2.5.1. Göndergesel Hata

En sonununda, ağırlıklı olarak bir gösterge üretimi kuramını ve de özellikle bir değiniler kuramını ilgilendiren bir sorunla karşı karşıyayız; ancak, tam da burada bunun üzerine düşünmemiz önemlidir, çünkü gölgemsi varlığı bir kodlar kuramının gelişimini engelleyebilir. Söz konusu olan sorun *gönderge* sorunudur, başka bir deyişle bir gösterge-işlev içeriğine karşılık geldiği varsayılan olası dünya durumları sorunudur. Uygun etki alanı içerisindeki üzerinde düşünülmeye değer önemine karşın, 'gönderge' kavramı bir kodlar kuramı çatısı altında en karayazgılı sonuçlara sahiptir ve bunun kötücül etkisini küçümsemek bizi bir *göndergesel hata*ya yönlendirebilir.

Su Kapağı Modeli boyunca aktarılan göstergelerin karşılık geldikleri bir 'nesne'si olduğunu, bunun da kaynaktaki suyun durumu olduğunu kolayca onaylayabiliriz. Su (olası durumlarıyla birlikte) orada, kaynakta olmasaydı; ardından bütün Su Kapağı Modeli *raison d'être*'siz [varlık nedensiz] olacağını da benzer biçimde onaylayabiliriz. Dolayısıyla 'gerçek' suyun bütün model için bir gerek koşul olduğu görünmektedir. Ancak, modelin *tasarımı* için kesinlikle bir gerek koşul olmuşsa da, onun imbilimsel *işleyiş*i için bir gerek koşul değildir.

Model kurulmuş ve bir ya da daha çok verili koda dayandığına göre AB gibi bir ileti, kaynaktaki su gerçekten de başka bir durumda olsa ya da su boşaltım teknesinde su olmasa ya da su boşaltım teknesi bir *malin génie*'nin [kötü cinin] buluşu olsa bile, bir ileti (ya da bir metin) olarak çalışacaktır. Descartes'ın *malin génie*'sini tedirgin etmemize dahi gerek yok; kaynaktaki bir kişinin aktarıcı aygıtı yönlendirerek *yalan atma* yargısına ulaşması yeterlidir. İmbilimsel işleyiş, AB iletisinin anlambilimsel önemi ve de gönderilenin davranışsal yanıtı hiç değişmezdi. Aynı gözlemler daha pek çok başka durumlarda da geçerlidir. 0.1.3.'te önerildiği üzere, bir yalancı belirli bir tutumla davra-

narak hastaymış gibi yaparsa, bu davranışın imbilimsel işleyişi onun edimsel olarak yalan atıyor oluşuna bakılmaksızın çözümlenebilir.

Her yalan atma olasılığında, bir gösterge-işlev vardır: şeylerin hiçbir gerçek durumunun karşılık gelmediği bir şeyi gösterir bu (ardından da onun iletişiminde bulunur). Bir kodlar kuramı yalan atmak için kullanılabilecek her şey üzerine çalışmalıdır. Nasıl ki (uzmanlar için) gülme olasılığı *animal rationale* [ussal hayvan] olarak İnsan'ın *proprium*'u [ayrıtı] ise, yalan atma olasılığı da imleyişin *proprium*'udur.

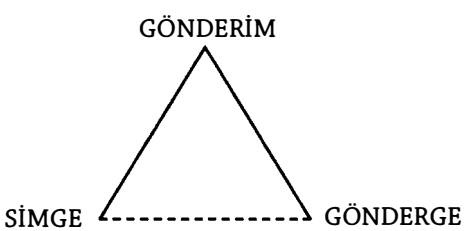
Bir yalanın her oluşunda, anlamlayış vardır. Anlamlayışın her oluşunda da, onu yalan atma için kullanma olasılığı vardır. Bu doğru ise (ki bunun doğru olduğunu savunmak yöntembilimsel olarak gereklidir), ardından imbilim yeni bir eşik bulmuş olur: *anlamlayış koşulları* ile *doğruluk koşulları* arasında, başka türlü söylersek bir *içlemsel* ile *kaplamsal* anlambilim arasındaki eşik.

Bir dışavurumun kaplamına ilişkin sorunlar bir d[oğru]-değerler kuramına ya da bir değiniler kuramına bağlıyken; bir kodlar kuramı içlemsel anlambilimle uğraşır. Ancak, bu 'içsel' bir eşiktir ve sanatın varolan durumuna göre yalnızca yöntembilimsel bir sınır olarak düşünülmek zorundadır.

2.5.2. ***Sinn*** ve ***Bedeutung***

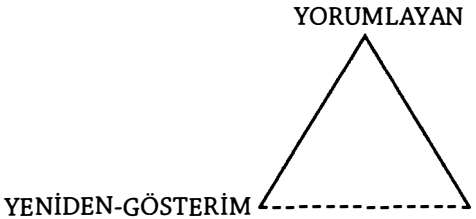
İmbilimsel içerik çalışması, sorunu talihsiz bir yol içerisinde katılaştırmış olan aşırı-yalınlaştırılmış bir çizgeye başvurmayla sık sık karmaşıklaştırılır. Söz konusu çizge ünlü üçgendir; en alışıldık biçimiyle onu Ogden ve Richards (1923) yaygınlaştırmıştır:

(1)



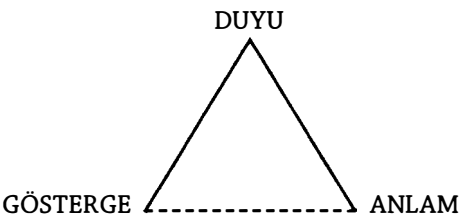
Üçgen *görünüşte* Pierce'ün üçgenini çevirmiştir:

(2)



ve sık sık Frege'ninkine (1892) eşdeğer olarak düşünülür:

(3)



Açıklığa kavuşturmamız gereken ilk nokta, bir gösterge üretimi kuramını ve özellikle de bir değinim kuramını tartışırken böyle üçgenler kullanışlı olabilse de, kodlar sorunu üzerine çalışılırken rahatsız edici bir şey olmaktadır. Olgusal bir gerçeklik olarak, (Saussurecü '*significant-signifié*' ikili-yapı ve 2.2.'de taslağı çizilmiş olan Hjelmslevcu model gibi) bir gösterge-işlevin bir modeli (1) ve (2) üçgenlerinin yalnızca sol yanıyla uğraşır, ancak ve ancak '*Bedeutung*' kavramı sıkı sıkıya kaplamsal olarak alınmazsa (3) üçgeninin tümüyle de ilgili olabilir.

Saussure ve Peirce imbilimi simge ile gönderim (ya da anlam) ve bir gösterge ile onun yorumlayan dizilerinin[13] arasındaki uzlaşımsal (ya da ne olursa olsun kesinlikle imbilimsel) ilişkinin bir kuramıdır. Göstergelerin yalnızca görüntüsel-göstergeler ve belirticiler gibi tikel tipleri tartışılırken nesneler, Saussure'ün

[13] bkz. 2.7.

dilbilimi içerisinde değil Peirce'ün kuramsal çerçevesi içerisinde düşünülür (bir kodlar kuramı içerisinde nesnenin elenmesi gibi bir durum için dahi 2.6. ve 3.5'e bakınız). *Bedeutung* göstergenin kendisine göndermede bulunabileceği gerçek ve edimsel nesne olarak anlaşıldığında nesneler Fregeci 'dar' okumanın ışığında düşünülebilir: *Bedeutung* gerçek ve olası nesnelerin bir 'sınıf'ı olarak görüldüğü sürece; bir 'türce' değil, bir 'tip' nesne, taslağı 2.6.'da çizilecek olan anlamda içeriğe çok yakın duruma gelir. Bu içlemsel bakış açısından *Bedeutung* bir yorumlayanlar kuramınca üzerine çalışılan bir şey durumuna gelir.[14]

Aşağıdaki savın bir dışavurumun d-değerlerinin bir kuramıyla, kaplamsal bir anlambilim ile yapacak bir işi olmadığı salt olarak açık olmak zorundadır; bu çerçeve içerisinde, bir dışavurumun anlamı göndermede bulunduğu nesnelerin edimsel varlığından (ya da dünya durumlarından) bağımsız olsa bile, verili dışavurumun d-değerinin doyuma ulaştırılması ve dolayısıyla onun önermesel kalkülüs çerçevesi içerisinde düşünülmesi amacıyla bu nesnelerin edimsel varlığının gerçeklemesi gereklidir. Ancak bir (ya da çok sayıda) kodun işleyişi açısından bakıldığında, gönderge kuramın kuramsal katışıksızlığından ödün veren eklemeli ve tehlikeli bir varlık olarak dışlanmak zorundadır. Dolayısıyla gönderge dışavurumca adlandırılan ya da betimlenen nesne olduğunda bile, dil bir şeye değinmek için kullanılsa da, dışavurumun bir nesneyi betimlemediğini, ancak bunun tersine *kültürel bir içerik* ilettiğini savunmalıyız. Şöyle ki, /Walter Scott/ ve /*Waverley*'nin yazarı/ demek aynı *Bedeutung* ancak iki *Sinn*'e iye iki dışavurumdur; bu durum şu koşullar olduğu sürece bir gösterge-işlev ile ilgilidir: (i) *Bedeutung* kültürün tek bir kişi olarak tanıdığı tarihsel bir birimvarlığın tanımına yönelik olarak istenildiği ve dolayısıyla düzanlamlı bir içerik olduğu sürece; (ii) *Sinn* verili bir içerik üzerine düşünmenin öteki kültürel uzlaşımlara göre tikel bir yolu olduğu ve böylece kişinin düşünümü

[14] bkz. 2.7.

içerisinde ilk düzanlamlı içeriğin kimi yananlamsal içeriklerinin içerildiği sürece.

Bedeutung'un gerçeklemesi göstergeyi geçerli kılan dünyanın edimsel bir durumu olduğunu onaylarsak, gösterge-işlevin kodu çözüldüğünde dünyanın bu durumunun çoğunlukla nasıl kavrandığını ve de çözümlendiğini, onun varlığının nasıl tanımlandığını ve tanıtlandığını kendimize sormamız zorunludur. *Bedeutung* ile ilgili bir şeyler bilmek için, onu başka bir dışavurum ve benzerleri aracılığıyla belirtmemiz zorunlu olduğu çabucak görünür olacaktır; Peirce'ün dediği gibi bir gösterge yalnızca başka bir gösterge aracılığıyla açıklanabilir. Dolayısıyla *Bedeutung* kendisinin bir dizi *Sinn*'inin aracılığıyla kavranılabilir ve *Bedeutung* bu anlamda, *Sinn* ile tanımlandığına ve tersi olmadığına göre; *Sinn*'in aynı *Bedeutung*'a ilişkin olarak tanınabileceğini onaylamak mantıksız olacaktır.

Bu bölümün odağındaki sorun 'anlam'ın gerçekten de çok karmaşık bir konu olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır; ancak bu, yukarıdaki üçgenlerin önerdiği yolla olmamaktadır.[15] Bir gösterge-taşıtın edimsel bir nesneye karşılık gelmesinin gerekli olduğunu söylemek açıkça toy bir tutumdur ve bunu bir d-değerler kuramı bile onaylamaya istekli olmaz. Böyle bir tutuma oldukça iyi bilinen bir karşı çıkışta bulunulur: 'tek boynuzlu at' ya da 'denizkızı' gibi var-olmayan birimvarlıklara göndermede bulunan gösterge-taşıtlar vardır. Böyle durumlarda, bir d-değerler kuramı 'boş-kaplam'lı[16] terimler ya da 'olası dünyalar'ın[17] terimleri üzerine konuşmayı yeğler.

---

[15] Anlamın çatallanmış kavramı, *denotatum* ile *designatum* (ya da *significatum*) (Morris, 1938, 1946) arasındaki ya da mantıksal düşüncedeki (Carnap ayrıca *nominatum* ile *duyu* üzerine de konuşmaktadır) *kaplam* ile *içlem* arasındaki bir karşıolum olarak da sunulsa; *düzanlam* ile *yananlam* (Stuart Mill), *düzanlam* ile *anlam* (Russell) arasındaki bir başkalık olarak ya da benzerleri olarak da sunulsa, göstergeler üzerine bütün çağdaş düşüncenin içine işlemiş bulunmaktadır. Bu tartışmanın amaçları için, şu denklemi yerleştirelim: *anlam=istem=significatum=duyu.* Öyleyse, sözde 'anlam' bir dışavurumun gösterileni ya da içeriğidir.
Goodman, 1949.
Lewis, 1969.

Bir kodlar kuramı çerçevesi içerisinde ne kapsam ne de olası dünyalar kavramına sığınmak gereksizdir. Kodlar bir toplumca onay gördükleri sürece, varlıkbilimsel anlamda ne edimsel ne de olası 'kültürel' bir dünya kurarlar; varlığı, bir toplumun düşündüğü, konuştuğu ve de konuşurken düşüncesinin 'anlam'ını öteki düşünceler aracılığıyla açıkladığı kültürel bir düzenle bağlantılıdır. Bu, bir toplumun geliştirdiği, genişlettiği ya da yıktığı düşünme ve konuşma aracılığıyla olduğuna göre, 'olanaksız' dünyalarla (örneğin estetik metinlerle, ideolojik önesürmelerle) uğraştığında dahi, bir kodlar kuramı böyle 'kültürel' dünyaların biçimlemesiyle çok ilgilenir ve içeriklere nasıl *dokunacağı* temel sorunuyla yüzyüze gelir.

Hıristiyan teoloji tarihini anlamak için, belli bir edimsel görüngünün /tözaktarımı/ sözcüğüne karşılık gelip gelmediğini bilmek gerekli değildir (buna karşın pek çok insan için bu inanışın yaşamsal önemi vardır). Ancak, (içlemsel olarak çözümlenebilir kültürel nitelikler takımının) hangi kültürel birimin o sözcüğün içeriğine karşılık geldiğini bilmek gereklidir.

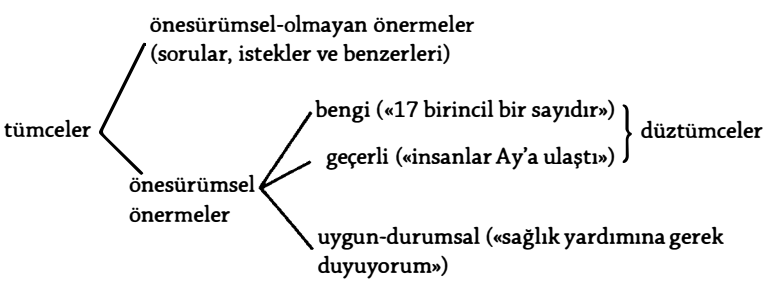
Bir anlambilimin imbilimsel nesnesi gönderge değil, *içerik*tir ve içerik bir *kültürel birim* (ya da birbirine bağlı kültürel birimlerin bir kümesi ya da bir sistemi) olarak tanımlanmalıdır. Gerçek şu ki, pek çok insan için /tözaktarımı/ imbilimsel olarak kavranabilecek bir olay ya da şeye karşılık gelir; ki bu durum kültürel birimler açısından bu olay ya da şeyin açıklanabilir olmuşluğunun savunulması yoluyla gerçekleşir. Yoksa tanrıbilimsel bir tartışma diye bir şey olmazdı ve inananlar Kutsal Komünyon'a inanmamış olanları sorgulamadan, onu alımlamayı sürdürürlerdi. Buna karşın, /tözaktarımı/'na karşılık gelen bir kültürel birimin içerisinde bir yer bulabilmiş olacağı, verili bir ardalanın içeriğinin kesin biçimde kesitlenmiş bir payını bulabilmiş olacağı denli örgütlenmiş bir dünyayı anlamak gerekliydi.

2.5.3. Kaplamsal Hata

Göndergesel hata, gösterge-taşıtın 'anlam'ının ona karşılık gelen nesneyle yapacak bir şeyi olduğunu onaylamaya dayanmak-

tadır. D-değerler kuramcıları bu basit varsayıma katılmadıklarına göre; /köpek/ ya da /tek boynuzlu at/ gibi bir gösterge-taşıtın anlamını tartışırken de ya da /bir bardak viski ve soda/ ya da /Fransa kralı/ gibi bir *betimleme*nin olası göndergesini tartışırken de, onların göstergeler ile dünya durumları arasındaki karşılıklılık sorunuyla uğraşmadıklarını söyleyebilirdik. Öte yandan, onlar *bir tümcenin kaplamı* ile ya da ona karşılık gelen *önermesi* ile ilgilenirler: dolayısıyla /bütün köpekler hayvandır/ ve /bütün köpeklerin dört bacağı vardır/ gibi iki tümcesel dünya durumuna karşılık gelirler, ancak ve ancak köpekler gerçekten hayvansa ve gerçekten dört bacakları varsa doğru olarak görülmeleri gerekir. Kodlar kuramı yalnızca gösterge-işlevler ile ve onların olası birleşim kuralları ile ilgilendiğine göre; tümceler yalnızca bir gösterge üretimi konusu olmalıdır. Ancak, yine de, içerisinde kaplamsal yaklaşımın bir kodlar kuramını tedirgin edebileceği – ve dolayısıyla *kaplamsal bir hata* üretebileceği– bir yol bulunmaktadır.

Bölüm 3'te,[18] daha yerinde bir şekilde incelenmesi gerekecek tümcelerin türlü tiplerinin bir sınıflandırmasını önden ekleyeyim. Tümceler önermelerin taşıtsal biçimi olarak düşünülürse, önermelerin birçok türünü iletebilirler:



'Geçerli' önermeler (uygun-durumsal olanların da yaptığı gibi) belirtisel önermelere dayanmalarına karşın, (bengi öner-

[18] Katz, 1972'ye göre.

melerle birlikte) 'düztümceler' olarak düşünülebilirler. 'Geçerli' ve 'bengi' önermelerin her ikisinin de kaplamı saptanabilir; dolayısıyla onlar bir d-değere sahiptirler.

Bir kodlar kuramına kimi anlamların düztümceleri sağlayan şey, tümünün ya da en azından çoğunun *imbilimsel düztümceler* olarak tanımlanabilmesidir;[19] demek ki bunlar verili bir dışavuruma yorulan yargılar, bir ya da birçok kodun genellikle ve de uzlaşımsal olarak kendisiyle görevlendirildiği içerik ya da içeriklerdir. Böylelikle düztümcelerin bütünü ya da çoğunun gösterge üretimin sonucu olarak değil; daha çok bir kodlar kuramının uygun nesnesi olarak düşünülmemesi gerekir.

Bir kodlar kuramı kaplamı kategorilerinden biri olarak düşünmediğine (ve benzer biçimde göndergeleri gözönünde bulundurmadığına) göre, örneğin sözde 'bengi önermeler'i onların kaplamsal değerini önemsemeyerek inceleyebilir. Bu etkeni önemsemezse, kod kuramıyla uğraşırken kaplamsal hataya düşer. Başka bir deyişle, bir kodlar kuramı içerik tanımıyla bir gösterge-işlevin işlevliliği olarak, anlambilimsel bir sistemin bir birimi olarak ilgilendiğine göre; (bir d-değerler kuramının doğru biçimde yaptığı üzere) yalnızca ve yalnızca (i) p ile q'nun her ikisi de Doğru ise, (ii) p Yanlış q Doğru ise, (iii) p ile q'nun her ikisi de Yanlış ise /p⊃q/'nun Doğru olduğunu onaylama olgusu kişiye 'anlam' kavramını açık kılmada yardımcı olmaz.

Birisinin aşağıdaki içerimi koyduğunu varsayalım: /Napoleon bir fil ise, bu durumda Paris Fransa'nın başkentidir/. Çok iyi bilinmektedir ki, tümcesel kalkülüse göre bu içerim Napoleon bir fil olmasa dahi doğrudur ve Napoleon bir fil olsaydı bile Paris Fransa'nın başkenti olduğu sürece doğru olurdu (ayrıca iki önerme de Yanlış olsa dahi Doğru'dur). Önerme analizi bu içerimde gülünecek hiçbir şey bulamazdı: ancak kod kuramcısı haklı olarak eğlenebilir. /Kar fıstık ezmesinden olmaysa, bu durumda köpekler hayvandır/ deseydik de aynı şey olacaktı. İmbilimci

[19] bkz. 3.2.

gülecektir, çünkü Napoleon ya da karın yaygın kültürel kavramıyla uyuşmayan bir şeyi imgelemek oldukça güçtür. İngilizce konuşan herkes kar ile ilgili konuşabilir ve karla ilgili tümceleri anlayabilir; çünkü «kar» içerik-birimine yorulan kültürel bir edinime, fıstık ezmesinden olmasını içermeyen belirli niteliklere sahiptir. Gülme yanıtı kodun kötü bir kullanımının ya da kodun içine konulmuş bir çelişikliğin yan-etkisidir. Ancak, her ikisi de kodun kendi varoluşunca yetkili kılınmış ve söyletilmiştir. Kod yanlış olduğuna yaygın olarak inanılan bir önermeyi anlamamızı engellemez. Onu ve onun 'kültürel' olarak yanlış olduğunu anlamamıza olanak tanır. Olası bir dünyada ya da gelecekteki dünyamızda olanaklıdır; artan su kirliliği yüzünden kar çevrebilimsel bir trajediye karşı karşıya kalabilir. Ancak, bu olsa bile, olgu imbilimsel olarak yine de gülünç olmayı sürdürür. Açıkçası ikinci durumda bu gülünçlük duyusu çabucak gözden yitecektir ve onun yerini bir korku duyusu alacaktır. Ancak, korku ve gülünçlüğün her ikisi de bu anlamda kodun içerisindeki tikel bir çelişikliğin vargısı olarak düşünülebilir.[20]

Kişi güler, çünkü durumun düşünülemez olduğunun ayırdına varsa bile tümcenin anlamını anlar. Kişi korkuyu duyumsar, çünkü durumun olanaklı olduğunun ayırdına varsa bile deneyiminin böyle uyarıcı bir anlambilimsel örgütlenişini onaylamayı istemez. Anlamı bizim sahip olduğumuz anlam-kurallarıyla çeliştiği sürece tümce gülünç ya da trajik olarak anlamlı gibi görünür. Anlaşılamaz olduğundan değildir bu; –onaylanmışsa– bizim kodlarımızın yeniden yapılandırılışı demeye geldiğinden dolayı, anlamı onaylanamazdır.

Uzmanlar, insanın *proprium*'u [ayrıtı] *ridens* [gülme] olmalıdır demişlerdir. 2.5.1.'de yapmış olduğumuz açıklamaları geniş-

[20] Korku ve kahkaha ayrıca edimsel olaylarca da sağlanabilir (birisi bir tüyle gıdıklandığında da gülebilir); ancak, fizyoloji karşılık psikolojide incelenen korku ve gülünçlük tiplerinin kodun içerisindeki bir çelişiklikle ilgisi vardır. Dolayısıyla bir trajik ve komik kuram, bir kodlar kuramına dayanabilir: trajik ve komik duyguların imbilimsel kökleri vardır.

leterek şimdi de şunu söyleyebiliriz ki, imbilim yalnızca yalana bağlı olan her şeyin bilimi değildir: *ayrıca komik ve trajik biçimbozumuna bağlı olan her şeyin de bilimidir*. Bu tanım doğal dillerin tüm erimini kapsar. Kaplamsal bir anlambilim yalan atma ve gülmeyle ilgilenmediği sürece imbilime yardımcı olamaz. Mantıksal açıdan konuşmak gerekirse yanlış olarak imlenmiş bir önerme, kalkülüsün doğruluğu üzerine hiçbir etkisi olmaksızın 'komik' olabilir. Komik etkiyi açıklamak bütünlüklü bir içlemsel anlambilim ya da bir içerik kuramı üzerine ayrıntılı olarak çalışmak demektir. Yalanın imbilimsel anlamını açıklamak, düztümcenin doğruluğuna ya da yanlışlığına bakılmaksızın bir yalanın (yanlış bir düztümcenin) imbilimsel olarak konuyla neden ve nasıl ilgili olduğunu anlamaktır.

Çok açık ki, Doğru ya da Yanlış değerlerini vermeye yönlendirildiğimiz düztümcelerin var*olmadığının*, onları deneyimlediğimiz 'gerçek' olaylarla karşılaştırarak söylenmesi *olanaklı değildir*; ayrıca bir iletinin gönderileninin, iletiyi sözünü ettiği ve de (ona bu 'şeyler'in anlatıldığını varsayarsak) ona kendileriyle ilgili sözedilmiş 'şeyler'e göndermede *bulunmadığının* söylenmesi de *olanaklı değildir*.

Her kim /evin yandı/iletisini alsa, büyük olasılıkla evinin düşünür ve aklı başında biriyse düztümcenin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu kaplamlara güvenmeyen bir kod kuramcısı dahi olsa soruşturur. Ancak, bu iki olgu yalnızca iletinin iletişiminde bulunulduğu ve kavranıldığı koşullar üzerine çalışması gereken bir kodlar kuramı için uygun değildir. Bir iletinin anlamı gerekli kıldığı nedenler, gönderilenin *edimsel olarak* yanmakta olan bir evi olabileceği olgusundan bağımsızdır. Davranış üreten belirtkelere 'edimbilgisel' yanıt, tıpkı iletinin (gönderilen okuma-yazması olmayan bir arkadaşına bir ev resmi çiziyor türünden) bütün olası *çevirileri* gibi önesürümün doğruluğundan ya da yanlışlığından bağımsızdır.

/Napoleon Saint Helena'da 5 Mayıs 1821'de öldü/ ve /Ulysses bütün *Proci*ler'i [Penelope'yi İsteyenler'i] öldürerek krallığı

yeniden ele geçirdi/ gibi iki tümceyi ele alırsak; *tarihsel açıdan* ilkinin doğru ikincisininse yanlış olduğunu bilmek bir kod kuramı için konu dışıdır.[21] Carnap'ın da söyleyeceği üzere bu durum yalın bir biçimde, onların içlemlerinin çözümlemesi kaplamlarının gerçeklemesinden önce gelmek zorunda olduğu anlamına gelmez. Bir kodlar kuramı açısından önemli olan: (a) kültürümüzde ilk tümcenin kendileri aracılığıyla anlaşılacağı, okulda okutulacağı ve «tarihsel doğruluk» yananlamında bulunacağı türden kodlar vardır; (b) klasik dönem Yunan toplumunda ikinci tümcenin anlaşılmış, okulda okutulmuş ve «tarihsel doğruluk» yananlamında bulunmuş olduğu türden kodlar vardı. Bizim için ikinci tümceninin «söylence» yananlamında bulunduğu olgusu, Napoleon'un bilinmeyen (ya da yanlış) belgelere dayanarak başka bir yerde ve başka bir günde ölmüş olduğunun (ya da hiç varolmadığının) gelecekteki bir uygarlıkta kanıtlanabileceği olgusuyla imbilimsel olarak benzeşiktir. *İmbilim göstergeler ile çoğunlukla toplumsal güçler olarak ilgilenir.*

/Akşam yıldızı/ dışavurumunun Dünya'dan birkaç milyon mil uzaklıkta gezinen küresel bir biçimin belirli bir fiziksel büyük 'nesne'sinin yananlamında bulunduğu söylendiğinde,[22] birisi de şunu diyebilirdi: söz konusu dışavurum konuşmacının göndermede bulunduğuna karşılık gelen ve gerçek göndergeyi hiç deneyimlemeksizin, içinde yaşadığı kültürle betimlenen yol ile onayladığı 'belirli bir' *kültürel birimin* düzanlamında bulunur. Üstelik öyle ki, söz konusu dışavurumun /Sabah yıldızı/ dışa-

[21] Ulysses [Odysseas] ile ilgili tümcecik uzlaşımsal olarak bir «söylence» yananlamında bulunuyorsa; bir söylence olduğu için değil; ancak, bir söylence olduğuna inanıldığı için imbilimsel olarak konuyla ilgili olduğu çok açıktır. Dolayısıyla tarihçinin geçmişle ilgili (tıpkı gazetecinin günümüz ile ilgili yaptığı üzere) Yanlış düztümceleri Doğru olanlardan ayırt etme etkinliği bir deneyim ve de değişik türlerde çıkarım sorunudur. Bir kodlar kuramı böyle deneysel gerekliliklerin önemini yadsımaz; ancak, yalnızca toplumca bir *endokson*, bir kodlanmış ve onaylanmış inanç ile kanı konusu sayılan bir düztümce üretmişlerse etkin biçimde onlarla uğraşır. 2.10.2.'deki ansiklopedi olarak kod ile ilgili tartışmaya bakınız.
Quine, 1953, 1.

vurumuyla aynı *denotatum*a sahip olduğunu yalnızca mantıkçı bilir. Bu ikinci gösterge-taşıtı her kim yaydı ya da alımladıysa, *iki değişik şey*in varolduğunu düşünmüştür. Ayrıca, göndermede bulunduğu kültürel kodların iki değişik kültürel birim için sağlandığı konusunda da haklıdır. Onun toplumsal yaşamı şeyler temelinde değil, kültürel birimler temelinde gelişmiştir. Daha doğrusu, bizim için olduğu gibi onun için de şeyler yalnızca iletişim evreninin *şeyler yerine* dolanıma koyduğu kültürel birimler aracılığıyla bilinmiştir.

/Alfa Centauri/ denilen şey üzerine üstünkörü konuşabiliriz; ancak, onu hiç deneyimlememişizdir. Bir astronom ara sıra kimi ilginç aygıtlarla onu deneyimlemiştir. Ancak biz bu astronomu tanımayız. Bizim tek bildiğimiz sözcükler, çizimler ve öteki araçlar aracılığıyla bize iletişiminde bulunulmuş olan kültürel bir birimdir. Tıpkı /özgürlük/, /tözaktarımı/ ya da /özgür dünya/ gibi birimler için olduğu gibi, bu kültürel birimin de savunulması ya da yıkılması için insanlar ölüme gitmeye hazırdırlar. Ancak, ölüm bir kez gerçekleşince, bunun ardından imbilimselleştirilemeyen biricik gönderge ya da olayı oluşturur (burada ölü bir imbilim insanı artık imbilimsel kuramlar iletişiminde bulunamaz). Ancak, gerçekleşmeden önceki ana dek «ölüm» çoğunlukla kültürel bir birim olarak kullanılır.

2.6. KÜLTÜREL BİRİM OLARAK ANLAM

Bir dışavuruma karşılık gelen nesnenin doğasını anlamaya çalışalım. /Köpek/ terimini alalım. Kesinlikle gönderge ben sözcüğü söylerken yanımda duran köpek*x* olmayacaktır. Gönderge öğretisine bağlı kalan kişi için, böyle bir durumda gönderge varolan (ayrıca geçmiş ve gelecekteki) tüm köpekler olacaktır. Ancak, «varolan tüm köpekler» duyularla algılanabilecek bir nesne değildir. Bir toplam, bir bölük, mantıksal bir birimdir.

Bir göstergenin göndergesinin ne olduğunu kurmaya yönelik her çaba bizi göndergeyi artık yalnızca kültürel bir uzlaşım soyut bir bi-

rim açısından tanımlamaya zorlar. Kişinin, kesin terimlerin kullanılmasıyla duyularla algılanabilen gerçek bir göndergeyi belirtmenin olanaklı olduğunu kurmak istediğini onaylasak dahi; her kim ki anlamı gönderge ile özdeşleştirir (ve gösterge-taşıtın değerini göndergenin varlığına bağlı kılar), ardından bir anlam tartışmasının içinden gerçek bir nesneye karşılık gelemeyen bütün gösterge-taşıtları çıkarmaya zorlanır. Örneğin klasik dilbilimin –/-e doğru/, /-den/ ve /buna karşın/ gibi– *kategorematik* terimlere karşıt olarak *sinkategorematik* dediği bütün terimlerin göndergeleri olmayacaktı. Ancak, bunlar anlamlayış sürecinde temel öğeler olduğuna göre, gönderge kavramının başka bağlamlarda kuşkusuz yararlıdır; ancak, yararsız ve zararlı olduğu fikrini de kabul etmek gereklidir. Demek ki, 'düzanlam' terimini gönderge ile olan tarihsel uzlaşmasından kurtaramayız.[23]

Öyleyse, nedir bir terimin anlamı? İmbilimsel bir bakış açısından yalnızca bir *kültürel birim* olabilir. Her kültürde "bir birim... kültürel olarak bir varlık birim diye tanımlanmış herhangi bayağı bir şeydir. Bir kişi, yer, şey, duygu, bir ilişki durumu, bir önsezi duyusu, düşlem, sanrı, umut ya da düşünü olabilir. Amerikan kültüründe amca, kent, *blue* (bunalmış), dağınıklık, içine doğma, ilerleme düşünüsü, umut ve sanat kültürel birimlerdir"[24] [25] Daha sonra bir kültürel birimin nasıl da imbilimsel açıdan bir sistemin içine sokulmuş anlambilimsel bir birim olarak tanımlanabileceğini göreceğiz. Bu tipin bir birimi ayrıca,

---

[23] bkz. 2.9.
Schneider, 1968: 2.
Katı bir dilbilimsel ölçüttense, imbilimsel olanı benimsersek; kullanıma-hazır dışavurumların anlambilimsel birimlere (pratik olarak *lexeme*'lere [sözcükbirimlere]) karşılık gelebileceğini dahi söyleyebilirdik: buna denk gelen bir durum da dilin bize kullanıma-hazır olarak sunduğu ve kuramsal olarak durağan bir anlama sahip 'deyimler'dir. (Lyons'un (1963) dil öğrenimi ve kullanımında bir "geri çağırma" etkenine yorduğu) bu dışavurumların erimi */how do you do/*'dan /allons doc/'a dek uzanır. Greimas (1966) bu dışavurumlara '*paralexeme*'ler [*yansözcükbirim*ler] adını verir; bunlar pek çok sözcükbirimce bir dizim oluşturmalarına karşın, uzlaşımsal olarak biricik diye kavranan bir anlamı aktarırlar: örneğin, */pomme de terre/* [patates].

birlikte gösterildiği dilbilimsel simgeye karşın türlüleşmeden kalan kültürlerarası bir birim olarak tanınabilir: /köpek/ fiziksel bir nesnenin değil; ancak, /köpek/'i /*cane*/ ya da /*chien*/ ya da /*Hund*/ şeklinde çevirsem dahi durağan ve türlüleşmeden kalan kültürel bir birimin düzanlamında bulunur. Söz konusu /suç/ olduğunda bu kültürel birimin başka bir kültür içerisinde daha geniş ya da daha kısıtlı bir erimi olmasıyla karşılaşabilirim; /kar/ durumunda ise Eskimoların dört ayrı kar durumuna gerçekten karşılık gelen ve dört dışavurum-biçimince iletilen dört ayrı kültürel birimleri vardır. Burada kod sorunu gözetilmediğine göre; sözlükteki bir kipsel değiştirimin anlambilimsel alanın değişik bir kesitlenişini ya da tersini gerekli kılıp kılmadığı sorununu incelemeyeceğim: gözlemlemeyi dilediğim yalnızca bazı kültürlerde aynı anlambilimsel sistemin ötekilerdekinden daha incelikle çözümlenmiş olduğu ve bu çözümlemenin düzgün olmayışı bir dizi düzgün olmayan örtüşmeyi doğurur. Dolayısıyla, örneğin klasik çağ ve ortaçağ kültürü içerisinde /sanat/ dışavurumu çağdaş batı kültüründe /technique/ ve /technics/ gibi öteki dışavurumlarca iletilen geniş bir içerikler erimini kaplar; Anglosakson kültürünü görünüşte kendini bu alanın klasik kesitlenişine uyarladığında, /sanatın durumu/ üzerine konuşurken mantık ya da teoloji incelemesinde bulunduğunda üst üste bindiriş yalnızca görünüştedir; çünkü uzmanlar mantığı bir sanat olarak düşünmemelerine karşın, teolojiyi de bu türden diye düşünmemişlerdir (nitekim Teoloji Fakültesi'ni, Güzel Sanatlar Fakültesi'nden ayırmışlardır).

Bu kültürel birimlerin (ki dolayısıyla kodun gösterge-taşıtlar sistemini karşılık kıldığı şeyin anlamını oluşturan bunların) varlığını tanıma dilin toplumsal bir görüngü olarak anlaşılmasını da içerir. /İsa'da insansal ve tanrısal olmak üzere iki doğa ve de bir Kişi vardır/ diye bildirsem; mantıkçı ya da bilim insanı bana bu gösterge-taşıtlar dizisinin ne kaplamı ne de göndergesi olduğu yorumunda bulunur –ardından da bu bildirdiğim anlam eksikliği ve dolayısıyla bir yalan-düztümce olarak tanımlanabilirdi. An-

cak, her ikisi de hiçbir zaman insan gruplarının yüzyıllar boyunca neden bu türden bir düztümcenin ya da onun yadsınmasının savaşımını verdiklerini açıklamakta başarılı olamayacaktır. Bunun olduğu apaçıktır, çünkü dışavurum bir uygarlığın içerisinde kültürel birimler olarak varolmuş kesin içerikler iletmiştir. Bunlar varolduğuna göre, yanlamsal gelişmelerin dayanakları olmuşlar ve doğrudan davranışı etkileyen bir tipin anlambilimsel tepkilerine koca bir alan açmışlardır. Ancak, davranışsal tepkiler dışavurumun bir içeriği olduğunu saptamak için gerekli değildirler; uygarlığın kendisi içerilen (kişi, doğa vb) kavramların bir tanımlar ve açıklamalar dizisini incelikle işler. Her tek tanım, önce gelen dışavurumca taşınan kültürel birimlerce tanımlanmış başka dilbilimsel dışavurumlar aracılığıyla sırasıyla anlamı aydınlatılması gereken dilbilimsel (ya da görsel) yeni bir iletidir. Sürekli ilerleyiş içindeki bir toplumun kültürel birimlerini çevrelemiş bu aydınlatmalar dizisi (onları her zaman gösterge-taşıt biçiminde tanımlayarak) Peirce'ün *interprétants* [yorumlayan] dediği bir zincirin yeniden-gösteriminde bulunur.[26]

2.7. YORUMLANIM

2.7.1. Peirce'ün Kuramı

Yorumlayan yorumlayıcı değildir (kaldı ki bu tür bir karışıklık yer yer Peirce'ün kendisinde de baş göstermektedir). Yorumlayan, yorumlayıcının yokluğunda bile, göstergenin geçerliliğini güvence altına alandır.

Peirce'e göre, yorumlayıcı olan zihin-benzeri içinde göstergenin ürettiği budur; ancak, yeniden-gösterimin (ve dolayısıyla içleminin) *tanımı* olarak da düşünülebilir. Gelgelelim görünen o ki, en verimli önsav *yorumlayanı aynı 'nesne'ye göndermede bulunan başka bir yeniden-gösterim olarak* düşünmektir. Başka bir deyişle, bir göstergenin yorumlayanının ne olduğunu kurmak

[26] 5.470 ve devamı.

için başka bir gösterge aracılığıyla onu adlandırmak gereklidir; ki bunun da sırasıyla başka bir gösterge aracılığıyla adlandırılması gereken başka bir yorumlayanı vardır ve böyle sürer gider. Bu noktadan sonra *sınırlandırılmamış bir imleyiş* süreci başlar, her ne denli paradoksal görünse de tümüyle kendi araçlarıyla kendini yoklayabilme olanağı bulunan imbilimsel bir sistemin kuruluşu için tek güvencedir. Bu durumda dil öz-aydınlatıcı bir sistem ya da daha çok birbirini açıklayan uzlaşımların ardışık sistemlerince aydınlatılmış bir sistem olabilirdi. Dolayısıyla bir gösterge "başka bir şeyin (yorumlayanının) kendisinin göndermede bulunduğu bir nesneye (kendi *nesne*sine) göndermede bulunuşunu belirleyen herhangi bir şeydir, aynı yolla yorumlayan sırasıyla bir gösterge ve benzeri biçimde *ad infinitum*."[27] Böylelikle 'gösterge' tanımının ta kendisi *sınırlandırılmamış bir imleyiş* sürecini gerekli kılar.

"Bir gösterge ürettiği ya da kipsel değişime uğrattığı bir düşünü *olarak* bir şeyin *yerine*-geçer... Yerine-geçtiğine onun *nesne*si; ilettiğine *anlamı* ve de doğurduğu düşünüye onun *yorumlayanı* denilir."[28] Bu tanım nesneye aşırı önemli bir yer bırakıyor görünmektedir: ancak, Peirce hemen ardından şunu ekler: "Yeniden-gösterimde bulunuşun nesnesi ilk yeniden-gösterimi yorumlayan olan bir yeniden-gösterimden başka bir şey olmayabilir. Ancak, her biri ardındakinin yeniden-gösteriminde bulunan sonu olmayan bir yeniden-gösterimler dizisi *sınırı* olarak salt bir nesnesi var diye anlaşılabilir." Daha sonra Peirce bu salt nesneye bir nesne değil, *sonuncu yorumlayan* olarak anlaşılan bir *alışkanlık* der.[29] Yine de burada bu zorunluluk üzerine diretmez; sınırlandırılmamış imleyiş öğretisini geliştirmeyi sürdürür: "Bir yeniden-gösterimin anlamı bir yeniden-gösterimden başka bir şey olamaz. İşin gerçeği şu ki soyunulmuş, bağıntısız giysi olarak anlaşılan şey yeniden-gösterimin kendisinden başka bir şey

---

[27] 2.300.

[28] 1.339.
bkz. 4.536; 5.473-92.

değildir. Ancak, hiçbir zaman bu giysi tümüyle soyundurulamaz; yalnızca daha saydam bir şeyle değiştirilebilir. Demek ki burada sonsuz bir gerileme vardır. Sonuç olarak yorumlayan kendisine doğruluğun meşalesinin elden verilmiş olduğu başka bir yeniden-gösterimden başka bir şey değildir ve de yeniden-gösterim olarak yine de kendi yorumlayanı vardır. Şu işe bakın, işte başka bir sonsuz dizi daha."

Sonsuz gerilemeye olan bu düşkünlük daha pek çok bölümde de ortaya çıkmaktadır. Örneğin: "Şimdi Gösterge ve Açıklama birlikte başka bir Gösterge oluşturmaktadır, Açıklama bir Gösterge olacağına göre büyük olasılıkla bir ek açıklamayı gerektirecektir; ki bu da çoktan genişletilmiş olan Gösterge ile birlikte daha da geniş bir Gösterge oluşturacaktır. Bizler de aynı yolda ilerleyerek en sonunda, kendi açıklamasını ve bütün anlamlı parçalarını içeren kendinde bir Gösterge'ye ulaşacağız ya da ulaşmalıyız; bu açıklamaya göre böyle her tek parça kendi Nesne'si olarak bir öteki parçaya sahiptir."[30] Bu alıntıdaki göstergelerin büyüleyici imgesi öylesine aşırı ileriye giden göstergeler doğurur ki; Peirce'ün üzerine konuştuğu en son Gösterge'nin gerçekte bir gösterge olmadığının; ancak, göstergeleri birbiriyle bağlayan ve de bağlılaşık kılan yapı olarak anlambilimsel alanın tümü olduğunun ayırdına varmasını engeller. Böylesine evrensel bir anlambilim alanının varolup olamayacağı ya da (*contradictio in adjecto* olarak görünen) *sınırlandırılmamış imleyiş yapısı*na başka bir yolla bakılmasının gerekip gerekmediği tümüyle 2.12.-2.13.'te tartışılacaktır.

2.7.2. Yorumlayanın Değişik Türleri

Yorumlayan düşünüsünün, (yorumlayan = iletinin yorumlayıcısı ya da alıcısı diye) onu yanlış anlayarak yakarışlarla kovmaya çabalayan pek çok uzmanı ürkütmüş olması rastlantı sonucu değildir. Yorumlayan düşüncesi, bir anlamlayış kuramını katı bir

[30] 2.230.

kültürel görüngüler bilimi kılar ve de onu göndergenin metafiziğinden koparır.

Yorumlayan değişik biçimlere girebilir:

a) Başka bir imbilimsel sistemdeki eşdeğer (ya da görünüşte eşdeğer) gösterge-taşıt olabilir. Örneğin, bir köpeğin çizimini /köpek/ sözcüğüne karşılık kılabilirim.
b) Tek bir nesneye yönlendirilmiş ve ola ki evrensel nicelemenin bir öğesini içeren bir belirti olabilir («bunun gibi bütün nesneler»).
c) Aynı imbilimsel sistemin terimleriyle bilimsel (ya da zayıf) bir tanım olabilir: örneğin, /tuz/ «sodyum klorür»ü gösterir.
d) Kurulmuş bir yananlamın değerini edinen bir his çağrışımı olabilir: /köpek/ «içten bağlılık»ı gösterir (ya da tersi).
e) Yalın bir biçimde terimin başka bir dile çevirisi olabilir ya da eşanlamlısının yerinekoyuluşu olabilir.

Varolan bu yaklaşımın çerçevesi içerisinde ilk bakışta yorumlayan içeriğin kodlanmış herhangi niteliğiyle, bu da demek oluyor ki bir gösterge taşıtın düzanlamları ve yananlarının bütün erimiyle eşit tutulabilirdi.[31] Gerçekten de, belirsiz kavram 'yorumlayan'ın çok elverişli indirgemesi olabilirdi bu; ancak bu durum Peirce'ün önerilerini yoksullaştırırdı. Onun imbiliminde yorumlayanlar bundan daha çok bir şeydir: yalnızca çevrilmekle kalmayıp ayrıca göstergece ileri sürülen bütün mantıksal olasılıkları *çıkarımsal olarak* geliştiren karmaşık söylemler olabilirler; başka bir deyişle yorumlayan /bütün insanlar ölümlüdür/ ya da /Sokrates bir insandır/ gibi öncüllerden tümdengelen bütün bir tasım da olabilir.

Dahası yorumlayan bir göstergece belirlenmiş bir yanıt, davranışsal bir alışkanlık ve daha pek çok başka şey olabilir. Böylece bir gösterge-taşıtın bütün düzanlamlarını kuşkusuz onun yorumlayanları diye, bir yananlamı altık bir düzanlamın yorum-

[31] bkz. 2.9.

layanı olarak ve de ileriki yananlamı ona altık olanın yorumlayanı olarak sayacağım. Ancak, 'yorumlayan' kategori düzanlam ve yananlamınkilerden daha öteye gider. 2.9.1.'de yananlam ve düzanlamın her ikisini de 'sememe' ['anlambirim'] denilen anlambilimsel bir birimin anlambilimsel yeniden-gösterimine ait imleyiciler olarak tanımlayacağımdan ötürü; bir anlambirimin olası yorumlayanlarının bütün bir öbeğini kendi anlambilimsel imleyicilerinin öbeğinden daha geniş olduğunu varsayacağım.

Bir kodlar kuramı bir ya da daha çok kod tarafından tek bir anlambirime yorulmuş bütün imleyicilerin bir betimlemesini sağladığı sürece, yorumlayanın bir kodlar kuramı çerçevesinde uygun yerini alabilecek bir kategori olduğu açıktır; ancak, aynı zamana onun kullanışlılığı böyle bir kuramın ötesine gider; dolayısıyla yorumlayan ayrıca bir gösterge üretimi kuramı çerçevesinde uygun bir yer bulabilecek bir kategori olarak da düşünülmelidir; çünkü verili bir göstergeyi kodlar tarafından sağlanmış kuralların ötesinde açıklayan, geliştiren ve yorumlayan pek çok önerme ve sav türünü de tanımlar. Bu anlamda, bir kodun verili bir anlambilimsel birimle ilgili olarak önesürümde bulunmamıza olanak tanıdığı imbilimsel olası bütün yargıları ve yanısıra pek çok olgusal yargıları yorumlayanlar olarak düşünmeliyiz.[32]

2.7.3. Sınırlandırılmamış İmselleyim

Böylesine geniş bir kategori olduğu için yorumlayan tümüyle kullanışsız çıkabilir ve *herhangi bir* imbilimsel edimi tanımlayabilir olduğuna göre, son çözümlemede katışıksız bir şekilde totolojik olabilir. Yine de onun belirsizliği aynı zamanda gücü ve kuramsal katışıksızlığının koşuludur.

Bu kategorinin zenginliği, onu doğurgan kılar; çünkü o, bir anlamlayışın (ve de iletişimin) bir göstergeyi başka bir göstergeye ya da göstergeler dizisine geri göndermede bulunan sürekli değiştirimler aracılığıyla, eşbelirtisiz bir biçem içerisinde,

[32] bkz. 3.2.

kültürel birimleri hiçbir zaman bize onlara doğrudan dokunma olanağı tanımadan, ancak başka birimler aracılığıyla erişilebilir kılarak nasıl çevrelediğini bize gösterir. Böylelikle kültürel bir birim hiçbir zaman bizi onun yerini imbilimsel bir birimvarlık olmayan bir şeyle değiştirmek zorunda bırakmaz ve hiçbir zaman kimi platonik, ruhsal ya da nesnel birimvarlıkça açıklanma isteğinde bulunmaz. *İmleyiş kendini kendiyle açıklar*; bu sürekli döngüsellik, anlamlayışın olağan koşuludur ve şeylere değinmek amacıyla iletişimin göstergeleri kullanmasına dahi olanak sağlar. Bu koşula 'umutsuz' demek; gösterimin insansal yolunu, yalnızca kendisi aracılığıyla kültürel tarih geliştiği için verimli olduğunu kanıtlamış bir yolu yadsımaktır.

Olgusal olarak yorumlayanlara dokunabiliriz (deneysel olarak kültürel bir birimi sınayabiliriz), çünkü kültür sürekli olarak göstergeleri başka göstergelere, tanımları başka tanımlara, sözcükleri görüntüsel-göstergelere, görüntüsel-göstergeleri sergileyişsel göstergelere, sergileyişsel göstergeleri yeni tanımlara, yeni tanımları önerme işlevlerine, önerme işlevlerini de örnekleyici tümcelere ve benzerlerine çevirir; işte bu yolla, kendi üyelerine kesintisiz bir kültürel birimler zinciri önerir, ki bu kültürel birimler başka kültürel birimleri bileştirir ve dolayısıyla onları çevirir ve açıklar.

Fiziksel olarak kültürel birimler kavrayışımız içerisinde bulunmaktadır diyebiliriz. Bunlar toplumsal yaşamın elimizin altına yerleştirdiği göstergelerdir: kitapları yorumlayan imgeler, belirsiz soruları yorumlayan uygun yanıtlar, tanımları yorumlayan sözcükler ve tersi. Bir dizi askerin trompetin verdiği /dik-kat/ belirtkesini yorumlayan törensel davranışı müzik gösterge-taşıtıyla iletilen kültürel birimle ilgili enformasyon vermektedir bize. Askerler, sesler, kitap sayfaları, bir duvardaki renkler, tüm bunlar fiziksel, özdeksel ve *özdekselci* olarak sınanabilir *etic* [*genel-biçimsel*] birimvarlıklardır. Kültürel birimler toplumun bu göstergeleri birbirleriyle eşit tutma yeteneğine karşı durur; kültürel birimler toplumun kodları birbirleriyle, gösterge-taşıt-

ları anlamlarla, dışavurumları içeriklerle eşit *tuttuğu* olgusunu doğrulamak için gereken imbilimsel *koyut*tur. *Görünmeyen* ama yine de uzman-olmayan tarafından *kullanılan*dır; kültürel olarak (dışavurulmamışsa da) gerçekleşen edinimin yalın bilimi olan imbilimce *kullanılmayan* ama *görünen*dir.

Dahası, kültürel yaşamda her birimvarlığın bağımsızca anlam ve gösterge-taşıtın her ikisi birden olmayı amaçladığını, yine yorumlayanın düşüncesi tanıtlar. «Tuz» /NaCl/'ün yorumlayanı; ancak, «NaCl» /tuz/un yorumlayanıdır. Verili bir durumda avuç dolusu tuz /tuz/un yorumlayanı olabilir; tıpkı (insanbilim insanı ile yerli enformasyoncunun arasındaki kültüriçi bir ilişkide) dilinin ucu tuzlu bir bir şeye dokunan bir insana öykünen jestin olabileceği gibi.

2.7.4. Bir Kodlar Kuramında Yorumlayanlar

Demek ki, bir kod kuramı çerçevesi içerisinde işleyecek (ve dolayısıyla kısıtlanmış olacak) bir yorumlayan tanımı aşağıdaki imbilimsel üç kategoriyi kapsamalıdır:

(i) Bir gösterge-taşıtın *anlam*ını; öteki gösterge-taşıtlar aracılığıyla görüntülenen ve dolayısıyla gösterge-taşıttan imgesel bağımsızlığını gösteren bir kültürel birim olarak anlaşılan; (pek çok anlambilimcinin[33] 'anlam'ı tanımlamaya çalıştığı bu tanım 'eşanlamlılık'ın tanımına eşit tutulur);

(ii) *İçlemsel* ya da bileşensel çözümlemeyi; bunun aracılığıyla bir kültürel birim kendi öğesel anlambirimcik bileşenlerine ya da anlambilimsel imleyicilerine kesitlenir ve bundan dolayı değişik bağlamsal birleşimler içerisine 'okumalar'ının alaşımı aracılığıyla girebilen bir 'anlambirim' olarak sunulur (bu tanım yorumlayanı bir anlambirimin bileşensel yeniden-gösterimi ile, Katz ve Fodor'un (1963) önerdiği gibi bir 'ağaç' ile eşit tutar);

(iii) Bir anlambirimin bileşensel ağacını bileştiren *birimler*in her birini; her birim (anlambirimcik ya da anlambilimsel imle-

[33] Örneğin, Carnap, 1955; Quine, 1953.

yici) sırasıyla (başka bir gösterge-taşıtça yeniden-gösteriminde bulunulan) kendi bileşensel çözümlemesine açık olan başka bir kültürel birim durumuna gelir; (başka bir deyişle, yeni bir gösterge-taşıtça yeniden-gösteriminde bulunulabilir; bu tanım – Greimas'ın *Sémantique structurale*'de (1966a) tartıştığı üzere– 'anlambirimcik'inkine ya da öğesel ve mutlak olarak soyut bileşeninkine eşittir).[34]

[34] Öte yandan, doğal dilin işleyişi biçimsel mantıkça her incelenişinde, Peirce'e doğrudan herhangi bir gönderme olmasa dahi, bir yorumlayanlar zinciri düşünüsünün ortaya çıkacağı neredeyse kesin gibidir. Carnap (1947) bir dışavurumun içlemleriyle ne demek isteğini açıklamaya çalıştığında, özellik kavramlarıyla konuşur. Özellikler ne dilbilimsel dışavurumlardır ne imgeler ne de duyu-verileridir; daha çok, bir şeyin nesnel özellikleri olarak kavranırlar. Ancak, Carnap özellikleri yalnızca (Mavi, Sıcak, Sert gibi) dar anlamda niteliksel özellikler değil ayrıca niteliksel özellikler (Beş Pound Ağırlık), ilişkisel özellikler (Birisinin Amcası), *spatiotemporal* [uzaysalgeçici] özellikler (Chicago'nun Kuzeyi) olarak da gördüğünü vurgulamaktadır. Bu 'özellikler' kültürel bir birimi oldukça anıştırmakta ve verili dışavurumun yorumlayanları aracılığıyla dışavurulur görünmekteler. Gerçekten de Carnap bir dışavurumun içlemlerinin belirleniminin bilimsel olasılıklarını kurmaya çalışırken (1955) ve bir robota bir dışavurumlar dizisini anlamak ve yüklem bir C'yi nesne bir A'ya aynı nesnenin daha önceden alımlanmış bir içlemsel betimlenimi B tabanında uygulamak nasıl öğretilir sorununu sunarken; robotun (nesnel özelliklerle ilgili olarak) alımladığı komut türleri: (a) betimlenmiş nesnenin görsel imgeleri; (b) onun sözel betimlemeleri; (c) nesnenin kendisinin yüklemleri. Robot yorumlar aracılığıyla beslenir ve bu yorumlayanlar yalın bir biçimde eşanlamlı değildirler.

Sorun Carnap'ın yapıtında çok da açık olarak görünmemektedir; çünkü kendisi bir içlemin belirlenişini kaplamdan ayırarak onaylayamamaktadır; onun içlemselci savı her zaman kaplamsalcı yaklaşımla bağlantılıdır, bu yüzden içlemler hangi olası nesnelere sözcüğün uygulanabileceğini kurma işini görmektedir (karş. Winter, 1973). Bütün bunlara karşın Carnap anlam (ve içlem) sorununun dışavurumun doğruluk-koşullarından ve dolayısıyla göndergenin varoluşu ya da varolmayışından bağımsızlığı olgusu üzerinde diretmektedir. Onunu robotu /tek boynuzlu at/ gibi dışavurumların betimlemelerini de alımlayabilir. Bileşik yüklemcilere gelince, A.İ. (Altı Metrelik İnsan) gibi bir yüklemcinin de bir anlamı vardır; çünkü bu özelliğin belli bir uygulanımı olmasa dahi yine de bir özelliği dışavurmaktadır. Sürekli olarak "içlemle ilgili sınamalar varoluş sorunundan bağımsızdır" gibi düztümcelerden "bir yüklemin içlemi yüklemin geçerli olduğu nesnelerin bu olası türlerini kapsayan erimi olarak tanımlanabilir" gibi başka düztümcelere geçişler yaparak (1955, 3); Carnap göndergesel bir anlambilimin çerçevesi içerisine bir yorumlayanlar kuramını sokmanın ne denli zor olduğunu göstermektedir; bu geçişler aynı zamanda Peirce'ün yak-

2.8. ANLAMBİLİMSEL SİSTEM

2.8.1. İçerikte Karşıolumlar

Kültürel bir birim öylece kendi yorumlarının dizisince yalıtılamaz. Ona karşı olan ve onu çevreleyen öteki kültürel birimlerin bir sistemi içerisine *yerleştirildiği* sürece tanımlanır. Bir kültürel birim ona karşı olan başka bir kültürel birim varolduğu sürece 'varolmakta' ve tanınmaktadır. Terimlerin her birinden ötekiler ile ne iletildiğini çıkaran kültürel birimlerin bir sisteminin türlü terimleri arasındaki ilişkidir bu. Anlamın göstergenin duruşsal değerine olan bu çevirisi Hjelmslev'un klasik örneklerinde çok açık duruma gelmektedir.[35]

Çizelge 8'de Fransızca */arbre/* sözcüğünün, Almanca */Baum/* sözcüğüyle aynı anlamlar alanını kapladığını görmekteyiz; */bois/* sözcüğü ise ya Almanların */Holz/* dediğini ya da onların */Wald/* dediğinin bir bölümü belirtmek için kullanılmaktadır. Aynı çizgede Fransızların «bir öbek ağaç» (*/bois/*) ile daha büyük olan (bir */orman/*, */forêt/*) ve benzerleri arasında bir ayrım yaptıklarını görmekteyiz.

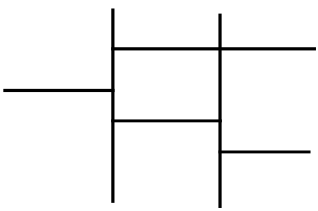
ÇİZELGE 8

	Baum	arbre
trae	Holz	bois
skov	Wald	forêt

Bu türden bir çizelgede 'idealar,' psişik birimvarlıklar veya nesneler olarak göstergelerle uğraşmamaktayız; *sistemden türeyen değerlerle* uğraşmaktayız. Değerler kültürel birimlere karşı-

laşımını köktencileştirmek ve yorumlayan kavramını kodlar ve anlambilimsel sistemlerin göndergesel-olmayan ve yapısal bir kuramının çerçevesi içerisine sokmak zorunda olduğumuzu ileri sürmektedir.
1943: 50.

lık gelir; ancak, katışıksız başkalıklar olarak tanımlanabilirler; içerikleri (ve dolayısıyla içlemsel çözümleme olasılığı) açısından değil sistemin öteki öğelerine karşıolma yolu ve onun içerisinde ele geçirdikleri duruş açısından tanımlanırlar. Bir sesbilimsel sistemdeki sesbirimleri durumundaki gibi, ikili yöntemlerle tanımlanabilen bir dizi ayrımsal seçimlerimiz vardır. Dolayısıyla Hjelmslevcu terimlerle şunun gibi boş bir çizge:



içerik-biçimin yeniden-gösteriminde bulunur; öte yandan «*Baum*», «*Holz*», «*abois*» (ve benzerleri) gibi birimler içerik-tözlerdir.[36]

Dışavurum biçimine gelince Çizelge 9'un gösterdiği üzere [b], [p], [d], [t] gibi verili dört genel-biçimsel yayım 'genel-biçimsel olarak' üretilmiş:

ÇİZELGE 9

Dudak		
Diş		
	Sesli	Sessiz

Dolayısıyla Çizelge 9 genel-biçimsel olarak türetilebilir pek çok türce için dört tip sağlar.

İki örnek arasındaki başkalık, dışavurum biçimleri çalışmalarında sesbirimler arasındaki yapısal sınırlandırmalar, dışavurum-biçimin tıpkı sesbilim gibi yüksek düzeyde gelişmiş yapısal

[36] «Baum», «Holz» ve benzerleri bölüler arasında değil, çift tırnakla yazılır; çünkü bu durumda sözcük değil, anlambilimsel birimvarlıklar, sistemce sağlanan boşluğu dolduran birimlerdir.

kuramınca katı biçimde tanımlanmış olmasıdır. Anlambilimsel sınırlandırmalar ise Hjelmslev'un örneğinde dahi yine de belirsizdir. İngilizcede /wood/, Fransızca «bois» anlambirimin yaptığıyla aynı 'anlambilimsel uzamı' iletir görünür (her ikisi de nesnelerin yapılmış olabileceği bir özdeğe ve ayrıca ormandan daha küçük bir ağaçlar toplamına göndermede bulunur). İngilizce «timber» olarak /wood/ ile «little forest» olarak /wood/'u ayırt edebiliyor olmasına karşın (/a walk in the woods/ dışavurumunda çoğu biçimin amaçlı kullanımı İngilizce anlambilim sisteminin /wood/'un iki ayrı okumasının arasındaki başkalığın iyice ayırdında olduğunu göstermektedir); Alman konuşucunun «*Wald*» ile «*kleiner Wald*» (ya da */Wäldchen/*) arasındaki 'anlambilimsel' başkalığı kavrayıp kavramadığı çok da açık değildir. Aynı biçimde bir Avrupalı «melting snow»dan «soft snow»u ayırt ederken yalnızca tek bir anlambilimsel birimvarlığın iki değişik 'durum'unu belirtmektedir –buna karşın her üçü de değişik fiziksel durumlardaki H_2O olsa da «snow»un «water» ve «ice» ile ayrımını keskin bir biçimde yapmaktadır.

Dışavurum bilimlerinin kendi sistemlerini çözümlemek için sahip oldukları sığa ile içerik bilimlerinin benzer çözümleme süreçleri için sahip olduğu sığa arasında çok kayda değer bir aralık vardır. Herhangi bir dilde işlemekte olan sınırlandırılmış sayıdaki sesbirim, dışavurum-biçimin aşırı ayrıntılandırılmış modellerini sesbilime yapılandırma olanağı tanır. Yandilbilim gibi kimi yeni yaklaşımlar, eskiden çözümlenemez bir sürem diye düşünülen şey tarafından alıkoyulmuş uzamı en aza indirgeyerek günümüzde böyle bir biçimi baştan aşağı çözümlemede başarılı olmaktadır.[37] Kendilerini yüzeysel yapılara ve daha derin altık yapıların görüngübilimsel yorumuna sınırlandıran sözdizimsel yapılar üzerine bütün çalışmalar dışavurum evrenini gittikçe artarak biçimselleştirmektedir.

Yine de içerik biçimi sorunu o denli kesin olmayan bir düzeyde kalır ki, pek çok yazarı dilbilimin (ve dolayısıyla genel olarak

[37] Träger, 1964; Sebeok, Bateson, Hayes, 1964; vb.

imbilimin) anlam sorunuyla birlikte düşünülemeyeceğine inanmaya yönlendirir; onlar daha çok nesnel göndergeler evreni, ruhsal olaylar evreni ve kullanımların toplumsal evreniyle ilgilenmeyi yeğlerler.[38]

Wittgenstein'ın *Philosophische Untersuchungen* [*Felsefi Soruşturmalar*] adlı yapıtı anlamın biçimselleştirilmiş her bilimdalını elemenin en sıkı (ve uyarı olarak en doğurgan) çabasının yeniden-gösteriminde bulunmuştur.

2.8.2. Alt-sistemler, Alanlar, Eksenler

Yapısal anlambilim şimdi de içerik-biçim için genel bir sistemi incelikle işleme görevine girişmiştir. Bu, kültürün *alt-sistemler*, *alanlar* ve *eksenler* içinde yapılandığı bir evrendir.[39]

Çağdaş dilbilimciler, verili bir terimin bir çağrışımlar dizisini tetikleyebileceğini çoktan keşfetmiştir. Saussure bir durumda */enseigner*, *enseignons*/ [/öğretmek, öğretiyoruz/], bir başka durumda */apprentissage*, *éducation* etc./ [/yetişme, eğitim vb./], bir üçüncüsünde */changement*, *armement* etc./ [/değişim, donanım etc./] ve son olarak da */clément*, *justement* etc./ [/acıyan, doğrucu etc./] dizilimine yol açan */enseignement/* [/öğretim/] diye bir terim örneği vermiştir. Bunun oluşturduğu durum içerisinde yapısal bir alanla değil; katışıksız sesçil analoji, kültürel sınıflandırma benzeşikliği, türlü biçimbirimleri aynı sözcükbirimle (Martinet'in dediği anlamda) birleştirme ya da tersi üzerinden başka biriyle ilişkilendirilmiş bir terimin sığasıyla ilgilenmekteyiz. Daha bağdaşık bir yaklaşımı yapılandırılmış anlambilimsel alanların oluşturulmasıyla Trier (1931) başarmıştır; buralarda bir düşüncenin değeri komşu düşünceler üzerine konulmuş sınırlara dayanmaktadır –tıpkı on üçüncü yüzyılda /*Wisheit*/ (bilgelik), /*Kunst*/ (sanat) ve /List/ (beceri) gibi terimlerle olduğu gibi.

---

[38] Antal, 1964.

[39] bkz. Guiraud, 1955; Greimas, 1966; Todorov, 1966c; Ullmann, 1962; Lyons, 1963.

Daha sonra sözlük yazıcıların işi, antropologlarla birleşti; ki bunlar yüksek düzeyde yapılanmış renkler alanı, yakınlık terimleri ve benzeri kültürel birimleri yalıttılar.[40] En son dönemin en geniş kapsamlı yapısal anlambilim çalışmaları nesnelerin adlarına karşılık gelmeyen bu anlambilimsel birimler için anlambilimsel eksenler ve alanlar yapılandırabileceğimizi dahi kanıtlamayı bizim içim olanaklı kıldı. Bunun bir sonucu olarak, 'kültürel birim' olarak 'anlam' kavramı yalnızca *kategorematik* terimlere değil, ayrıca *sinkategorematik* olanlara da uygulanabilirdir. Entelektüel niteliklerin adlarını, renklerin adlarını ya da yakınlık terimlerini yapısal ilişki içerisine koymaktansa Apresjian (1962) adılları (*animate* [diri] şeyleri gösteren adıllara karşı *inanimate* [diri-olmayan] şeyleri gösteren adılları ve ayrıca örnek olarak, İngilizcede /you/'nun kapladığı yere karşılık İtalyancadaki /tu/, /Lei/, /voi/'nin kapladığı yeri) karşıolumluluğa yerleştirebileceği alanları ya da aynı işlemler yuvarı içerisindeki değişik işlemleri gösteren (tümü enformasyon aktarımı çevresinin olan, örneğin öğütlemek, kesinlemek, inandırmak, enformasyonda bulunmak vb) eylemler alanlarını belirtmiştir.

Bu bize sinkategorematik terimlerin ve sözde 'işlevsel anlambirimler'in olası içeriği sorunuyla yüzleşme olanağı tanır.[41] Bu konuyla ilgili olarak, sinkategorematik terimlerin bileşensel bir çözümlemesi için kimi önerilerin ileri sürüldüğü 2.11.5.'e bakınız.

Yapısal anlambilim doğal olarak bütününde (Hjelmslev'un dediği anlamda İçerik Biçimi olarak) Anlambilimsel Uzay'ı kurmayı umut eder. Ancak, araştırma için genel bir önsavsal çerçeve oluşturabilecek bu amaç iki engelle karşılaşır; imbilimsel süreçte bunlardan biri deneysel öteki ise doğuştandır.

İlk engel, şimdiye dek girişilen böylesine çalışmaların örneğin renklerin, botanik sınıflandırlamaların, meteorolojik terim-

[40] bkz. Conklin, 1955; Goodenough, 1956.
bkz. örneğin, Leech, 1969.

lerin ve benzerlerininki gibi oldukça kısıtlanmış altsistemlerin yapılanışına dek ulaşmış olmasıdır. İkinci engel ise anlambilimsel alanların yaşamının, yapısal modellerin bir dilin tarihi içerisinde uzun zaman dilimleri boyunca değişmeden kalan biçimleri betimlemeye çalıştığı sesbilimsel sistemlerinkinden daha kısa oluşu olgusuna dayanmaktadır. Verili bir kültürün birimlerine anlambilimsel alanlar biçim verdiğine ve bu kültürün dünya görüşünün bölümlerini kurduğuna göre; kültürleştirme devinimleri ve uzmanların eleştirel gözden geçirimlerini anlambilimsel bir alanı altüst etmek için yeterlidir. Saussure'ün satranç tahtası eğretilemesi kesinse, bir parçanın devinimi sistemin bütün ilişkilerini değiştirmek için yetecektir. Dolayısıyla kültür gelişirken, Trier tarafından çalışılmış on üçüncü yüzyıl ilişkilerinin tüm sisteminin değişmesi ve dolayısıyla /List/ teriminin değerinden yoksun bırakılması için /Kunst/ terimi olağandan daha geniş uygulama alanları elde etmelidir.

2.8.3. Anlambilimsel Alanların Kesitlenişi

Anlambilimsel bir alan, bir kültürün dünya görüşünü ne anlamda gösterir? Anlambilimsel alanlar kuramının klasik örneklerinden birine geri dönelim ve bir Avrupa uygarlığının milimikronlarda dışavurulan türlü dalga-boylarına adlar atayarak (dolayısıyla kültürel birimler kurarak) renk spektrumu çözümlediği yolu inceleyelim.

a. kırmızı	800-650 mμ
b. turuncu	640-590 mμ
c. sarı	580-550 mμ
d. yeşil	540-490 mμ
e. mavi	480-460 mμ
f. çivit rengi	450-440 mμ
g. güvez	430-390 mμ

İlk ve basit yorum dalga-boylarına ayrılmış spektrumun renklerin adlarının göndermede bulunduğu deneyimin gönder-

gesini, nesnesini oluşturduğunu ileri sürebilir. Ancak, rengin bilimsel deneyimce yalnızca dalga-boylarına çevrilebilen (yalın konuşucunun 'algısal gerçeklik' diye tanımlayacağı) görsel deneyim tabanında adlandırılmış olduğunu bilmekteyiz. Ancak, dalga-boylarının salt olarak 'gerçek' şeyler olduğunu onaylayalım. Dalga-boyunun ayrımsallaşmamış süreminin 'gerçeklik'i oluşturduğunu belirtmekte hiçbir zorluk yoktur. Gerçi bilim uygun birimlere ayırdıktan sonra bu gerçekliği öğrenmiştir. Süremin kısımları (ki ileride göreceğimiz üzere bunlar nedensizcedir) kesip çıkarılmıştır; böylelikle, (540'tan 490 milimikrona uzanan) dalga-boyu *d* bir adın atanmış olduğu kültürel bir birim oluşturur. Ayrıca şunu da bilmekteyiz ki, bilim yalın deneyimin dalga-boyu üzerinden kendi isteğiyle çoktan kesip çıkartmış ve /yeşil/ adını vermiş olduğu bir birimi haklı gösterecek yolla süremi bölmüştür.

Toyca deneyime dayanan bu seçim *nedensiz değildir*; şu anlamdaki, biyolojik yaşamını sürdürme gereklilikleri büyük olasılıkla bu birimi başka bir şeydense, geçerli olmaya zorlamıştır (tıpkı Eskimoların, bizim /kar/ dediğimiz bir deneyim süremini kültürel dört birime ayırmaları olgusundaki gibi, karla olan yaşamsal ilişkileri onlara bizim hiçbir zararı olmadan aldırış etmeyeceğimiz ayrımlar yapmayı dayatmaktadır).

Ancak, başka bir kültürün aynı süremi başka bir yolla bölmüş olması anlamında ise *nedensiz*dir; bu da demektir ki, sürem değişik biçimsel sistemlere bölünebilecek olan bir içerik-özdektir. Örneklerden de yoksun değiliz: sürem kısmı *e* (mavi) için Rus kültürünün (*/goluboj/* ile */sinij/*'e karşılık gelen) iki değişik birimi vardır; Greko-Roman uygarlığının ise kısım *d* - *e*'yi belirten (*/glaucus/ /caerulus/*) türlü adlar için muhtemelen yalnızca bir birimi vardır ve Hindular da kısım *a* - *b*'yi yalın bir terim (dolayısıyla tek bir kültürel birim) altında birleştirmişlerdir. Bundan ötürü verili bir kültürün deneyim süremini bölmüştür (ve sürem algısal deneyim bakımından görülse de; osilograf ve spektograf aygıtlarıyla tanımlansa da bir önemi yoktur), belirli

birimleri geçerli kılarken ötekileri yalnızca değişkeler, 'sesbirimsel değişkeler' olarak anlamıştır. Sonuç olarak, «açık mavi» ile «koyu mavi» gibi gölgelendirmeleri seçip çıkarmak, İngilizce konuşan biri için özgür bir değişkeyi yalıtmaktır; kendine-özgü iki söyleyiş 'iç-işlevsel' bakış açısından sesbilimsel sistemin geçerli bir birimi olduğu düşünülen bir sesbirimden de aynı yolla seçip çıkarılır.

Tüm bunlar, anlambilimsel değişik iki alanın birimleri Latince ve İngilizce gibi iki değişik dilde karşılaştırıldığında daha açık görünecek olan bir sorunu çözülmeden bırakmaktadırlar:

ÇİZELGE 10

Mus	Mouse
	Rat

Çizelge 10 şöyle yorumlanabilir: "Latince /mus/ sözcüğüne X_1 ve X_2 diyeceğimiz iki ayrı şey karşılık gelir."

ÇİZELGE 11

	X_1
	X_2

Öte yandan, X_1 ve X_2'nin varlığı yalnızca imbilimsel iki sistemin karşılatırılmasıyla açıklığa kavuşturulur. X_1 ve X_2'nin bir dilin onlara atamış olduğu, kültürel birimler ile belirli bir gösterge-taşıtın anlamları olarak kurduğu adlardan bağımsız olarak varolduğunu söyleyebilir miyiz?

Renklere dönecek olursak, yanıt yalındır. 640 milimikron dalga-boyunda başlayan ve 540 milimikron dalga-boyunda sona eren fiziksel bir varlığın olmasının zorunluluğuna ilişkin hiçbir

neden yoktur. Gerçektende Hint kültüründe süremin kesitlenişi 640 değil, 590 milimikronda görünmektedir. Ancak, neden 610'dan 600 milimikrona uzanan bir kültürel birim (ve de bir deneyim birimi) olmasın? Renklere aşırı duyarlı ve daha özenli aşamalandırılmış bir sisteme sahip bir ressam, özel bir adın dalga-boyu süreminin bu kısımına karşılık geleceği yer olan kendi özel kodunda böyle bir birimin varolduğu ve bulunduğu yanıtını verirdi.

/Mus/ ile ilgili olan ise başka bir sorundur. Zoolog İngilizcede /mouse/ ve /rat/'e karşılık gelen X_1 ve X_2'nin özgül nesneler olduklarını ve özellikler ile işlevler bakımından çözümlenebilir olduklarını söylerdi. Ancak, Foucault'nun (1966) başka çağların 'epistemeler'i ve de evrenin kesitlenişleri içerisindeki değişkenlikleri üzerine yazdıkları ile Lévi-Strauss'un (1962) ilkel insanların taksonomi üzerine yazdıkları bizim bu konular üzerinde bile dikkatle ilerlememizin akıllıca olacağının ayırdına varmamıza yetmelidir. Sonuç olarak kodlara ilişkin bir çalışmanın, gönderge olan X_1 ve X_2 ile uğraşmaması gerektiğine göre, İngilizcede kemirgenleri yöneten ve Latincedeki eşdeğerinden daha çözümleyici olan anlambilimsel bir alanın varolduğunu onaylamak yeterli olmalıdır ve bundan dolayı İngilizce konuşan biri için kültürel iki birimin varolduğu bu yerde Latince konuşan kişi için yalnızca bir birim varolmaktadır.

Bütün bunlar sözde Sapir-Whorf önsavına ve de iletişimsel sistemler biçiminin belirli bir uygarlığın dünya görüşünü belirleyip belirlemediği sorusuna anlambilimsel alanlar sorununu geri getirmektedir. Bu aşamada, soruyu açmak uygun görünmemektedir: bir uygarlığın dünya görüşü ile içerisinde kendi anlambilimsel birimlerini geçerli kıldığı yol arasında (en azından deneyimsel süremin içerik *biçim*i içerisine kesitleniş düzeyinde) oldukça yakın bir etkileşimin olduğunu onaylamak yeterlidir. İşlemdeki öğeler ortada olduğuna göre *–Y* (yaşamın özdeksel koşulları), *X* (algılanmış deneyim birimleri), *B* (karşılıklı kültürel birimler) ve *GT* (onların düzanlamında bulunan gösterge-taşıt-

lar)– ona *GT* adını atayan *B*'yi üreten *X*'i *Y*'nin belirleyip belirlemediğini; *B*'nin karşılık geldiği deneyimi kesitlemek için *Y*'nin *GT*'yi incelikle işlemeye çabalayıp çabalamadığını; daha derin bir aşamada imbilimsel etkinliğin insanın düşüncelerini, yalnızca *B* ve *X*'*i* üretmeyip ayrıca insanları doğrudan *Y* ve benzerlerini deneyimlemeye koşullandıran *GT* üzerine temellendirmeye yönlendirip yönlendirmediğini bilmek gerekli değildir. Bunlar *yine de* imbilim-dışı sorunlardır.

İmbilimsel bir bakış açısından hangi uygarlıklar içerisinde anlambilimsel bir alanın işlediğini ve ne noktada başka birine yer açmak için çözünmeye başladığını ve ayrıca, aynı uygarlık içinde karşıolumlu da olsa iki ya da daha çok anlambilimsel alanın değişik kültür örüntüleri üst üste bindiğinde nasıl birlikte-varolduğunu anlamak daha da ilginç olurdu.

Özgün bir örnek, bize Aulus Gellius'un MS ikinci yüzyılda *Noctes Atticae* adlı yapıtında[42] renklere verdiği bir tanımlar dizisince sağlanmaktadır: örneğin (/kırmızı/ diye çevireceğimiz) /*rufus*/ terimini ateş, kan, altın ve safran ile ilişkilendirmiştir. /Ksanthos/ (altın rengi) teriminin tıpkı (dilbilimce yeniden yapılandırılmış yorumlayanlar zincirinde bizim /sarı-turuncu/'muzun eşdeğeri olarak anlaşılması gereken) /kirros/ gibi kırmızı rengin bir değişkenliği olduğunu belirtmiştir. Dahası kırmızı renk için başka adlar olarak (bizim ayrıca altın, buğday ve Tiber ırmağının suyu ile ilişkilendirdiğimiz) /*flavus*/ ve (genellikle aslan yelesinin rengi olan) /*fulvus*/ seçeneklerini de düşünmüştür. Bununla birlikte Aulus Gellius kartal, topaz, kum, altına /*fulva*/ derken /*flavus*/'u "kırmızı, yeşil ve akın bir karışımı" olarak tanımlamakta ve onu denizin ve zeytin dallarının rengiyle ilişkilendirmektedir. Son olarak Vergilius'un bir atın "yeşilimsi' rengini tanımlamak için yaygın olarak denizin rengiyle ilişkilendirilen /*caerulus*/ terimini kullandığını belirtmektedir. Okuyucuyu zorlanmasına neden olan Latince tek bir sayfada-

[42] ii, 26.

ki bu aşırı karışıklık, büyük olasılıkla yalnızca Aulus Gellius'un renkler alanının bizimkinden değişik olmasından değil, ayrıca MS ikinci yüzyılda Latin kültüründe öteki kültürlerin etkileri nedeniyle değişik renksel alan seçeneklerinin birlikte-varolması yüzündendir. Yine bu yüzden Aulus Gellius başka çağların yazarlarının yapıtlarından aldığı gereçleri çapraşıklığı yüzünden kesin alanlara düzenlemeyi başaramamıştır. Gördüğümüz üzere, yazarın gökyüzüne, denize ya da bir ata bakarak duyumsayabileceği 'edimsel' deneyimin ortamı verili kültürel birimlere yeniden başvurmayla sağlanır ve onun dünya görüşü ise elinin altında bulduğu (karşılıklı adları olan) kültürel birimlerce (oldukça bağdaşmaz bir yolla) belirlenir.

Dolayısıyla şunu söyleyebilirdik: (a) *verili bir kültürde çelişik anlambilimsel alanlar varolabilir*: bu, imbilimin onu elemeye çalışmaktansa daha çok göz önünde bulundurması gereken sapkın bir kültürel olaydır; (b) verili bir kültür içerisinde *aynı kültürel birimin kendisi, bütünleyici anlambilimsel alanların bir parçası durumuna gelebilir*. Carnap[43] bir ikili sınıflandırmanın örneğini verir, buna göre hayvanlar bir yandan su, hava ve karada yaşayan öte yandan da balıklar, kuşlar ve ötekiler diye ayrılır. «Balina» gibi kültürel bir birim, iki sınıflandırma bağdaşmaz olmadan anlambilimsel iki alan içerisinde iki değişik konumu tutabilir. Sonuç olarak bir dili konuşan, kendi 'edinim'i içerisinde, verili bir gösterge-taşıtlar sisteminin türlü anlamlar sistemleriyle birlikte çiftleme olasılığını onaylamak zorundayız: (c) *verili bir kültür içerisinde anlambilimsel bir alan aşırı bir hızla ufalanıp yeni bir alanın içinde kendini yeniden yapılandırabilir.*

(a) ve (b) durumlarını bir kodlar kuramı konuları oldukları için 2.8.4.'de inceleyeceğiz. Ancak, gösterge üretimine gelince bunların, ağırlıklı olarak söylemin retorik ve ideolojik iyileştiriminde doğrudan vargıları vardır. Dolayısıyla 3.9.'da daha da derinlemesine incelenecekleridir. Benzer biçimde durum (c) de

[43] 1947, 29.

gösterge üretimi kuramının bir dalı olan bir kod-değiştirim kuramıyla ilgilidir.[44]

2.8.4. Çelişik Anlambilimsel Alanlar

Çelişen anlambilimsel alanların uygun bir örneği olarak anlambilimsel bir ekseni oluşturan karşıolum çiftleri olarak *karşıtanlamlı* terimler sorununu düşüneceğim.

Lyons (1968) üç karşıtanlamlılık tipi sınıflandırır: (i) 'eril-dişil' gibi bütünleyici karşıtanlamlılar; (ii) 'küçük-büyük' gibi bayağı karşıtanlamlı denilenler; (iii) 'satın almak-satmak' gibi evriklikle karşıtanlamlılar. Öte yandan Katz (1972) karşıtanlamlıları şu altbölümlere ayırır: (a) aralarında hiçbir aracılık olasılığı bulunmayan 'ölümlü-ölümsüz' gibi çelişikler; (b) aralarında ya da ötelerinde kimi aracılık olasılığı bulunan 'üstün-aşağı' ya da 'varsıl-yoksul' gibi karşıtlar; (c) 'karı-koca' ya da 'satın almak-satmak' gibi evrikler, ki bunlar Lyons'daki gibi evrikler gibi sözdizimsel dönüşümler anlamına gelirler ve '... ise; bu durumda...' tipinde çıkarımsal bir ilişkiyi gerektirirler.

Kimi karşıtanlamlılara yönelik yüzeysel bir bakış bile şunu açığa çıkarır: (1) Aynı terim değişik eksenlerin içerisine sokulması koşuluyla değişik ilişkileri işleyebilir: Dolayısıyla «bachelor» [bekâr] terimi «spinster»ın [evde kalmışın] karşıtı[45] olarak da; «evli»nin karşıtı olarak da düşünülebilir; çünkü «evli» aynı zamanda «spinster»ın da karşıtıdır, karşıtlar arasında retorik bir tür eşdeğerlik vardır –ki bunun mantıksal açıdan hiçbir anlamı yoktur. (2) Aynı terim çelişik ya da evrik ya da karşıt karşıtanlamlı ilişkiyi içerisinde bu ilişkilerin görüntülendiği retorik (ve ideolojik) yola dayanarak işleyebilir. Retorik öncüle göre "bolluk içerisindeki bir toplumda yaşayan her yoksul insanın, varsıl duruma gelme olanağı vardır" diye varsayalım; ilk konuş-

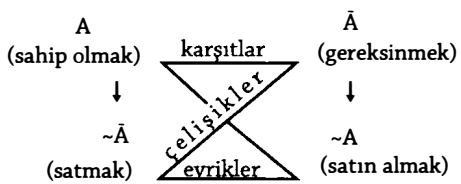
[44] Bunun bir örneği için 3.8.5'e bakınız.

[45] İki sözcük arasında cinsiyet bakımından fark vardır. İngilizcede ilki erkekler için, ikincisi kadınlar için "evli olmayan" anlamında kullanılır ve bu yüzden bir karşıtlıktan söz edilmektedir –ed.n.

macı 'varsıl-yoksul'u bir karşıtlık ilişkisi olarak sunar: varsıl ve yoksulun tıpkı karı ve koca gibi evrik karşıtanlamlı durumuna gelmeleri için bu sunumun tek gereksindiği, retorik öncülü "kapitalist bir toplumda bir kişinin varsıllığı başka bir kişinin yoksulluğunun sonucudur, varlıklar emekçilerden zorla alınmış *artı değer*in meyveleridir" diye değiştirecek birisidir. Son olarak, oldukça tepkisel bir üçüncü konuşmacının da varsıllık ve yoksulluk Tanrısal Öngörü'nün gizemli tasarımıyla kurulmuş insanlık durumunun doğal ve kalıtsal sınırları olduğu için, bu 'köktenci' açıklamanın geçerli olmadığı karşı çıkışında bulunduğunu varsayalım; varsıl ile yoksul arasındaki ilişki bir düzeye dek çelişik duruma gelecektir.

"Satın almak-satmak" ikilisini "sahip olduğumuzu satarız ve gereksindiğimizi satın alırız" biçimindeki retorik öncülü izleyerek incelersek; bu durumda satın almak, satmak, sahip olmak ve gereksinmek arasındaki ilişki klasik mantıksal bir dördülün biçimini alabilirdi.

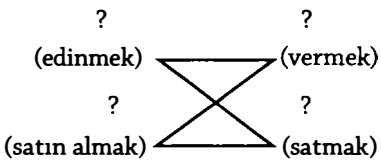
ÇİZELGE 12



Çizelge 12'de 'sahip olmak karşısında gereksinmek' iki karşıtlığın yeniden-gösteriminde bulunmakta; 'satmak karşısında gereksinmek' ve 'sahip olmak karşısında satın almak' ise çelişiklerin yeniden-gösteriminde bulunmaktadır; 'satmak karşısında satın almak' klasik evriklerken, satmak sahip olmayı, satın almak da gereksinmeyi içerebilir.

Ancak, şimdi "her kim ki satın alır, bir şey edinir; her kim ki satar, bir şey verir" retorik öncülünü onayladığımızı varsayalım. Bu durumda dört köşe Çizelge 13 ile önerilen biçimlemeye bürünür.

ÇİZELGE 13



Çizelge 13'te edinmek ile vermek artık karşıt değil, ancak satın almak ile satmak gibi evriktirler; satın alınmış ve edinilmiş (ya da satılmış ve verilmiş) 'bir şey' her zaman bir alımsatım malına göndermede bulunuyorlarsa 'vermek karşısında satın almak' ile 'edinmek karşısında satmak' çelişiklerdir. Ancak, ilk durumda 'bir şey' bir alımsatım malına göndermede bulunuyorsa ve ikincisinde bir para tutarına göndermede bulunuyorsa, ardından 'alımsatım malı-bir şey'i satmak ve 'para tutarı-bir şey'i edinmek olanaklıdır.[46]

Böyle bir sorunun doğru açıklaması, doğal dilde (gerçek şu ki, her türden imbilimsel görüngüde) kültürel birimlerin çok seyrek olarak, biçim verilmiş tekanlamlı birimvarlıklar ve mantığın çok sık olarak, '*bulanık kavramlar*'[47] dediği şeylerdir.

Bir anlambilim çalışmalarının bulanık kavramlar ile uğraştığı olgusu önceden çok dikkatli olmayı gerektirir. İlkin anlambilimsel bir sistemin birimleri kendilerinin bütün eşseslilikleri içinde, değişik 'okumalar'a açık anlambirimler olarak çözümlenmelidir. Dolayısıyla anlambilimsel bir sistemin biçimlemesi en iyimser kuramların kendisine yükleme arayışında oldukları kristalimsi yapısını yitirir görünmektedir. Bir Küresel Anlambilim Sistemi'nin bu içsel çelişikliği (ki gösterge üretimi ve kod de-

---

[46] Bu sorunlar bileşensel bir çözümlemeyle açıklığa kavuşturulacaktır. Bir *n*-sav yüklemi olarak nitelenen /satın almak/ gibi bir eylemin –şöyle ki: Satın almak (Et, N, Er, K, A . .)– birisi satın aldığında, belirli bir ereğe ulaşmak (bir gereksinimi doyurmak) üzere bir Araç (para) ve benzerlerinin kullanımıyla bir Karşı-Etmen'den bir nesneyi alımlayan Etmen'i saptamamız gerektiği açık olacaktır. Karş. 2.11.1.
Lakoff, 1972.

ğişiminin eytişimsel pek çok görünümleri buna dayanmaktadır) 2.13.'te tartışılacaktır.

2.8.5. Anlambilimsel Bir Sistemin Yöntembilimsel Doğası

Ne olursa olsun, anlambilimsel alanların çelişik doğası bize, izleyen tartışmalar sırasında başka türlü olsaydı gizlice hasır altı edilecek bir epistemolojik soruyu çözme olanağı tanır.

Soru anlambilimsel alanların 'gerçekten' varolup olmadıklarıdır. Bu da şunu sormaya eşdeğerdir: "Kişinin zihninde, anlambilimsel bir alana karşılık gelen bir dışavurumun içeriğini anlayan bir şey var mıdır?" Bir kodlar kuramının gönderilenin zihninde gerçekleşebilecek olanla yapacak bir işi olmadığı sürece; anlambilimsel alanlar hem varsayılmış bir kültürel yapı hem de kuramcının yerleştirdiği böyle bir yapının imbilimsel modeli olacaktır. Ancak, aşağıdaki yöntembilimsel varsayımları vurgulamak isterim: (a) anlamlar kültürel birimlerdir; (b) bu birimler tıpkı verili bir kültürde açığa çıktıkları üzere, yorumlayanların zinciri yardımıyla yalıtılabilirler; (c) bir kültürde göstergeler çalışması yorumlayanların değerini bir olumlar ve karşıolumlar sistemi içinde onların görüntülenmesi aracılığıyla tanımlamamızı olanaklı kılar; (d) bu sistemlerin koyutlanışı anlamın nasıl varlığa geldiğini açıklamamızı olanaklı kılar; (e) bu türden bir yöntemi izleyerek anlambilimsel alanların türlerinin bir ayrımına ve de onları gösterge-taşıtlar sistemlerine bağlantılı kılacak kurallara sahip bir robotu yapılandırmak kuramsal açıdan olanaklı olabilirdi; (f) (verili bir kültürel dünya görüşünü biçimlendiren, dünya görüşü kendi ara bağlantılarında ve çevresel bildirimlerinde durmadan değiştiği için olanaksız bir işlem olan) Evrensel Anlambilim Sistemi'nin bir betimlemesinin yokluğunda, verili bir takım iletiler üzerine çalışmak amacıyla, anlambilimsel alanlar anlamlı karşıolumları açıklamak için kullanışlı araçlar olarak *koyutlanır*.

Greimas (1966) anlamın karşıolumlarının bir sistemini ayrıntılarıyla işlediğinde Bernanos'taki anlatı yapılarını açıklamak amacıyla kuşku duymadan metinde belirli bir çalışma önsavı

düzeyinde bulunabilecek karşıolumları gün ışığına çıkartmıştır; ancak, bu metni değişik bir yolla kullanarak başka bir okurun onu okuma ve dolayısıyla değişik karşıolumsal değerlere indirgemesinde başka bir anahtarı seçip ayırmasını hiçbir şey engellememektedir. 3.7.'de görüleceği üzere estetik metin, öylesine belirsiz niteliklere sahiptir ki pek çok olası seçimin haklı gösterilebileceği bunca yaklaşım türlülüğüne olanak tanır. Bu gözlemler yapısal anlambilimin doğrudan ve tartışmaksızın anlamın değişmez yapılarını gün ışığına çıkarmaya girişerek üstlendiği görevi soruşturmayı amaçlamaktadır.[48]

[48] Bu baştan çıkarışın yapısal anlambilim içerisindeki bir örneği Bremond'un (1966a) Kuran'daki düşüncelerin delikli kartları üzerine yaptığı eleştiricilikte bulunabilir. Bremond bu çalışmanın bağlantısız kavramlar ile metnin kendi yapısından kaynaklanan yalıtılmış beklenmedik kümelerin arasındaki saklı ara bağlantıları gün ışığına çıkardığını gözlemlemiştir; ancak, yazarlar iletide kendi kodlarını yankılar ve Kuran içerisindeki "nesnel" düşünülerden değil; ancak, çağdaş bilimsel batının Kuran ile ilgili inandığı düşünülerden" bir sistem biçimlendirirler. Bremond buna karşın, daha uygun bir *kodlama*dan değil, ancak "daha kesin" bir *kodçözümleyim*den esinlenerek "metinde içkin" olan düşünülerin bir sistemini gün ışığına çıkartmakla uğraşabilecek nesnel araştırmayı öneriyor. Buna karşı çıkış Evrensel Anlambilim Sistemi'nde her göstergenin tekanlamlı bir konuma göndermede bulunduğunu tek bir kodun varlığından ötürü baştan varsaymaktadır. Ancak, çok sayıda anlambilimsel çelişik alanlar varsa, onların seçimi kişinin metne yaklaşımını denetleyen bakış açısına dayanır. Kişi Kuran'ın kendinde varolan anlambilimsel birimler sisteminin Kuran ile ilgili olarak bilimsel batının inandığı bir düşünüler sistemi ya da bir kültür tarihi çalışmasının Kuran dönemi Arap dünyasında varolduğunu gösterdiği bir düşünüler sistemi olabileceğini sanar. Yorumlayıcı bir okumanın (Kuran uygarlığının anlambilimsel alanların çelişik ve karmaşık bulunabileceğini de bir yana bırakırsak) bu iki açı arasındaki eytişimden kaçınmayı başarması olacak iş değildir. Aristoteles'in (çok sayıda anlatı tartışmalarının kendisine dayanmakta olduğu yapıtı) *Poietika*'sının bir yeniden-okuması çok sayıda yanlıştan kaçınmada bize yardım edebilirdi. Bir olay örgüsü kesinlikle bir *işlevler* dizisi ya da almaşık karşıolumdaki yapılandırılmış bir işlevler dizeyi olarak görünebilir; ancak, bu işlevlerin yalıtımı bunların her birine başlangıçtaki uygunluk (ve dolayısıyla anlam) yüklemesinden özgür kılınamaz. Örneğin, belirli bir kahramanın başına korkunç ve acınası bir şey geldiğinin söylenmesi ne demektir? Bunun anlamı (verili bir toplumda egemen olan kamuoyunun ışığı altında) acıma ya da ürküntüye yol açacak bir şey mi oluyor demektir? Kurgusal bir kişiliğin istemeden kendi oğlunun etini yemeye itilmesi olgusu korku doğurur mu? Bir Yunan ve genel olarak söylersek bir batılı için evet. Ancak, içerisinde bu törensel davranışın korkunç görülmeyeceği bir model kültürü imgeleyebiliriz. Agamemnon

Dikkatli bir vargı, Greimas'ın *La structure sémantique* adlı denemesinin girişinde bulunabilir: "Par structure sémantique on doit entendre la forme générale de l'organisation des divers univers sémantiques –donné ou simplement possible– de nature sociale et individuelle (cultures ou personnalités). La question de savoir si la structure sémantique est sous-tendue à l'univers sémantique, ou si elle n'est qu'une construction métalinguistique rendant compte de l'univers donné, peut être considérée comme non pertinente."[49]

2.9. ANLAMBİLİMSEL İMLEYİCİLER VE ANLAMBİRİM

2.9.1. Düzanlamsal ve Yananlamsal İmleyiciler

Şimdi şu soruya belirgin bir yanıt vermekte yetkiliyiz: bir gösterge-taşıtın anlamı (ya da bir gösterge-işlevin işlevlilik 'içerik'i) nedir? Anlambilimsel bir sistem içerisinde kesin bir 'uzay' içine yerleştirilmiş anlambilimsel birimdir. Bu anlamda gösterge-taşıt /köpek/'in içeriğinin verili bir anlambilimsel altsistem içerisindeki öteki anlambirimlere karşıolan verili bir «köpek» anlambirimi olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

Ne var ki ilkin şu soruyla yüzleşmeliyiz: Hangi sistem? Hay-

İphigenia'yı kurban etmek *zorunda* kalışı olgusuyla karşılaştığında bir Yunanın acıma eğiliminde oluşu anlaşılabilirdir; bizim içinse olgu özgün bağlamı dışında betimleniyorsa, tümüyle boşinançsal nedenlerle kendi kızını öldürmeyi onaylamış bir birey yalnızca iğrenç görünecek ve Agamemnon'a acımaktansa onu aşağılamak ve cezalandırmak için bir istek duyacağız. *Rhetorike*'ye yeniden başvurulmadan *Poietike* anlaşılamaz; olay örgüsünün işlevleri yalnızca verili bir takımın *değer* sistemleriyle ölçüldüğünde değer kazanır. Gönderilenin *beklenti sistemlerini* bilmiyorsak 'beklenmedik' diye tanımlanabilecek bir olgu değildir. Böylelikle anlatım yapısı için olan araştırmalar dahi anlambilimsel sistemlerin bir toplum-tarihsel tanımlamasına göndermede bulunur.

"Anlambilimsel yapıdan, sosyal ve bireysel nitelikteki (kültürler ya da kişilikler) türlü anlambilimsel evrenlerin –verili ya da yalnızca olası– genel örgütlenme biçimi anlaşılmalıdır. Anlambilimsel yapının anlambilimsel evrene dayanak olup olmadığı ya da yalnızca verili evreni açıklayan bir metalinguistik bir yapı mı olduğu sorusu, görmezden gelinebilir." (Greimas, 1970: 39) –ed.n.

vanları örgütleyen mi? Ya da yaşayan varlıkları örgütleyen mi? Etoburları mı? Ya da memelileri mi? Gelgelelim bu sorular yanıtlansa da daha ileri bir sorun baş gösterecektir: anlambirim «köpek» diyelim ki «kedi» ya da «kanguru»ya neden karşıolmalıdır? Birdenbire bu son sorunun Jakobson'un bir sesbirimin neden bir başkasına karşıolmalı[50] diye sorarken ortaya koyduğuyla aynı olduğunun ayırdına varırırız. En az karşıolumsal birimvarlık olarak bir sesbirimin tanımı gerçekten de daha çözümlemeci bir tanımlamanın yolunun açmalıdır: bir sesbirim daha çözümlemeci bir *tutam ayırıcı özellik*tir (*sesbirimcikler*dir) ve duruşlar ile karşıolumlar sistemi sesbirimle değil, doğrudan bu özelliklerle ilgilidir; ki sesbirim bu özelliklerin bir varlığı ve yokluğu ağının yalnızca sonucudur.

Ortaklaşa karşıt olan özelliklerin aynı içsel ağı iki anlambirim arasındaki başkalıkların kurallarını koyar. Bundan dolayı bir gösterge-taşıtın anlambilimsel bir alan içerisinde verili bir duruş ilettiğini söylemek (tıpkı bir sesbirimin bir sesbilimsel sistem içerisinde bir duruş olduğunu söylemek gibi) kısa bir tanım oluşturur. Şu bir gerçek ki, bir gösterge-taşıtın (i) aynı anlambilimsel sistem içerisindeki bir duruşlar ağına; (ii) değişik anlambilimsel sistemler içerisindeki bir duruşlar ağına göndermede bulunduğunu onaylamak zorundayız. Bu duruşlar verili bir anlambirimin *anlambilimsel imleyicileri*ni oluşturur. Bu imleyiciler *düzanlamsal* da olabilirler *yananlamsal* da.

Toplamı (ya da aşama düzeni) ilkin gösterge-taşıta karşılık gelen ve öteki bütün yananlamların kendisine dayandığı kültürel birimi oluşturan ve yalıtan bunlara düzanlamsal imleyiciler diyeyim. Sonuç olarak yananlamsal imleyiciler, bir önceki gösterge-işlevce dışavurulmuş bir ya da daha çok kültürel birimin oluşumuna katkıda bulunanların tümüdür. 2.3.'te düzanlam ve yananlam ile *à propos* [uygunlukla, yerindelikle] belirttiğimiz üzere, bir yananlamın bir önceki düzanlama dayanması zorunlu

[50] Jakobson ve Halle, 1956.

olduğu sürece düzanlamsal imleyiciler yananlamsal imleyicilerden ayrılır; daha büyük durağanlıklarından ötürü ilkler ikincilerden ayırt edilmezler; kendisini oluşturan kod yalnızca *l'espace d'un matin* [kısa bir süreliğine] sürerse (şifrelerini günden güne değiştiren pek çok gizli ajanın çok iyi bildiği üzere) düzanlamsal bir imleyicinin yaşam süresi kısa olabilir; oysa yananlamsal bir imleyicinin kökleri durağanlıkla toplumsal bir uzlaşıma uzanabilir ve böylelikle kendisine dayandığı düzanlam denli uzun sürebilir.

Böylece aşağıdaki biçimsel tanımlama düzanlamsal imleyicileri yananlamsal imleyicilerden ayırdedebilmek için yeterli olmalıdır: (i) düzanlamsal bir imleyici anlambilimsel bir sistem içerisindeki konumlardan birisidir, kod bir gösterge-taşıtı önceki hiçbir aracılık olmaksızın buna karşılık kılar; (ii) yananlamsal bir imleyici anlambilimsel bir sistem içerisindeki konumlardan birisidir, kod bir gösterge-taşıtı bir önceki düzanlamsal imleyicinin aracılığı yoluyla buna karşılık kılar ve böylece bir gösterge-işlev ile yeni bir anlambilimsel birim arasında bir bağlılaşım kurar.

Yine de böyle bir tanımlama ne bir kodlar kuramı açısından ne de bir gösterge üretimi kuramı açısından yeterli gelmektedir; çünkü düzanlamsal bir imleyiciyi yananlamsal olandan ayırt etmek güçtür. Gösterge-taşıt /köpek/'in verili bir hayvanın belirli fiziksel nitelikler ya da hayvanbilimsel özellikler yoluyla düzanlamında bulunduğunu ve öteki pek çok şey arasında «içten bağlılık» yananlamında bulunduğunu onaylamak kolaydır. Peki ya «evcil» imleyicisi? 2.10.2.'de anlambirim sorunu 'ansiklopedi maddesi' olarak tartışılırken böyle bir sorunun zorluğu belirginleşecektir. Bir kodlar kuramı çerçevesi içerisinde düzanlamsal ile yananlamsal imleyiciler arasındaki apaçık ayrımın kesin olarak kurulma gereksinimi olduğunu söylemek şimdilik yeterli olacaktır. Belki de bir gösterge üretimi kuramının terimleriyle sorunun deneysel bir tamdeyime dökülmesi aracılığıyla geçici bir çözüm getirilebilir.

Bir gösterge üretimi kuramı açısından düzanlamı yananlamdan açıkça ayırt etmeliyiz:

(a) bir düzanlam aynı zamanda olası göndergelerinin kültürel olarak tanınmış bir özelliği olan verili bir anlambirimin kültürel bir birimi ya da anlambilimsel özelliğidir;

(b) bir yananlam düzanlamınca iletilen ve olası göndergenin kültürel olarak tanınmış bir özelliği olması gerekli olmayan verili bir anlambirimin kültürel bir birimi ya da anlambilimsel özelliğidir.

Bu iki tanımlama bize Su Kapağı Modeli'nde AB'nin neden «tehlike düzeyi» düzanlamında ve de «su boşaltımı» ya da «su taşkını» yananlamında bulunduğunu anlamamıza olanak tanır. Gerçekten de «tehlike düzeyi» suyun varsayılan bir edimsel durumuna (bu durum edimsel bir olay oluşturmak yerine başka bir bilim sayesinde, su bilgisiyle ortaya çıkan süremin bir kesitlenişinin çoktan sonucu olmuşsa bile) karşılık gelen kültürel bir birimdir. Buna karşın «su boşaltımı» varsayılan göndergenin bir özelliği değildir; ancak, varsayılan göndergeye karşılık gelen içerik anlamlayışının doğurduğu bir anlamdır.[51]

Ne olursa olsun, ileriki sayfalarda *düzanlamın kaplamın eşdeğeri olarak ele alınmayacağı* açık kılınmak zorundadır. Aynı biçimde, yananlam da yalın olarak içlemin bir eşdeğeri olmayacaktır. Çünkü içlem ve kaplam bir s-kodlar kuramının kategori-

[51] Ancak, bu tanımlama /aracılığıyla/ /bununla birlikte/ gibi sinkategorematik terimlerin düzanlamını açıklamamaktadır. Bu durumlarda düzanlamın, herhangi bir önceki aracılık olmaksızın gösterge-taşıtın karşılık geldiği, imleyici olduğu önceki tanımı bırakmamamız gerekir. Ancak, 'herhangi bir önceki aracılık' derken şunu da belirtmemiz gerekir: "anlam gereklilikleri durumları, bu da demektir ki anlambilimsel önvarsayımlar dışında (karş.: 2.11.1.)." /Köpek / «memeli» olarak imlenmişse, bu imleyici «hayvan» imleyicisini de yanında gerekli kılar; ki artıklık kurallarına göre yeniden-gösterimle göz ardı edilebilirdir bu; dolayısıyla «memeli»ye «hayvan» ile aracılık edilir; ancak, böylesine bir aracılığa bir anlam gerekliliği olarak (*pars pro toto ya da species pro genere*, bu da demektir ki altadizimsel ilişkilerce) gereksinim duyulmuştur. Buna karşın, doğrudan gerektirim olmaksızın «içten bağlılık»a «evcil» ile aracılık edilme olanağı vardır; dolayısıyla bir yananlam oluşturur.

leriyken; düzanlam ve yananlam benim onlara verdiğim anlamda bir kodlar kuramının kategorileridir. Dolayısıyla düzanlam bu bağlamda karşılık gelen bir nesne değil, anlambilimsel bir özelliktir. Düzanlam bir dışavurumun içeriğiyken, yananlam bir gösterge-işlevin içeriğidir.

2.9.2. Özel Adların ve Katışıksız Sözdizimsel Birimvarlıkların Düzanlamı

Yukarıdakini bu denli açıklığa kavuşturduktan sonra bir *anlambirimler bileşimsel kuramı* kurmaya geçebiliriz. Ancak, her şeyden önce, örneğin müziğin sesleri gibi herhangi görünür bir içerikten yoksun katışıksız sözdizimsel sistemlerin özel adları ve gösterge-taşıtları ile ilgili kimi yanlış anlamaları elemek zorundayız. Bu sorunlar açıklığa kavuşturulmalıdır; çünkü mantıksal yazında –örneğin– özel adların düzgöndergesi ve dolayısıyla da bir kaplamı olmadığı sık sık önesürülür. Bir kodlar kuramı çerçevesi içerisinde bir dışavurumun düzanlamının olmasının olanaklılığını ve zorunluluğunu onaylamak bu dışavurumun edimsel olarak karşılık gelen bir içeriği olduğu anlamına gelir ki bu da daha öğesel anlambilim birimlerine çözümlenebilir.

Özel adlar sorunu görüntüsel-göstergeler sorunuyla benzerdir; ki bunlara ilişkin yaygın varsayım kişinin kim olduğunu belirleyecek kesin bir kod olmaksızın birisine göndermede bulunduklarıdır (insanların görüntüleri buna örnektir). Her şeyden önce tanınmış tarihsel kişiliklere göndermede bulunarak özel adlar durumunda neler olduğunu anlamaya çalışmamız zorunludur. Daha sonra öteki durumların yapısal olarak değişik olmadığını göreceğiz. /Napoleon/ dışavurumu iyice tanımlanmış ve tarihsel birimvarlıkların anlambilimsel alanında bir yer edinen kültürel bir birimin düzanlamında bulunur. Bu alan değişik pek çok kültürde ortaktır (değişik kültürlerin «Napoleon» kültürel birimine yüklemiş olduğu yananlamların çok büyük bir türlülüğü bulunabilir; ancak, onun düzanlamları değişmez). Böylelikle, anlambirim «Napoleon»'un bir insan olmasını da içeren birçok

imleyicisi olmalıdır. İşte bu nedenledir ki "Napoleon bir fil ise" demek[52] anlambilimsel olarak gülünçtür.

Şimdi, bu kitabın yazarının gösterge-taşıt /Stefano/'yu alımladığı bir durumu imgeleyelim. Yazar kendi çevresinden pek çok insanla paylaştığı bir edinime sahiptir; bu edininim kendi ilişkilerini ve arkadaşlarını içeren bir kültürel birimler alanı sağlar ve de onun için /Stefano/ doğrudan kendi oğlunun düzanlamında bulunur. Bu durumda /Napoleon/ iletisinin çözümlenmiş olduğu koddan çok daha sınırlanmış bir kod ile uğraşmaktayız; ancak, imbilimsel düzenek değişmemiştir. Konuşanı çok az olan konuşma dilleri (kendine-özgü-diller) varolabilir. Olası bir karşı çıkış /Stefano/'nun başka bireylerin de düzanlamında bulunabildiğidir. Ancak, burada yalın olarak *bir eşadlılık olayı* ile yüzyüzeyiz. Eşadlılık dil kullanımında sıklıkla ortaya çıkar ve de ya «X_1» anlamına ya da «X_2» anlamına göndermede bulunabilen /x/ teriminin şu ya da bu yolla anlaşılması zorunlu olduğunda belirlenmiş olması gereken bağlamsal durumlar varolur. İçerisinde pek çok eşadlılık durumunun bulunduğu özel adlar evreni dilbilimsel olarak basbayağı yoksul bir evrendir. Bağlantılı kültürel birimlerin (adlandırılan insanların) anlambilimsel evreni ise oldukça varsıldır ve içerisindeki her birim çok kesin karşıolum sistemlerince yalıtılmıştır.
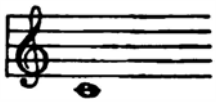
Sinkategorematik terimler de aynı yolla eşadlıdırlar. /To be/'nin /to/'su ile /to you/'nun /to/'su aynı değildir. Gelgelelim Ullmann[53] bağlam dışındaki bir özel adın hiçbir düzanlamda bulunmazken; bağlam dışındaki bir tür adının her zaman bir sözcükbirim anlamı olduğunu önesürer. Ancak, içerisinde öncelikle bir gösterge-taşıtlar dağarının bir öğesi olarak ortaya çıktığı özgül bir koda (bağlamın üzerinden) göndermede bulundurulmadığı sürece; hiçbir gösterge-taşıt düzanlamda bulunamaz. Çizgesel gösterge-taşıt /cane/ bağlam dışında ve herhangi

[52] bkz. 2.5.3.
[53] 1962: 122.

bir kod belirtimi olmaksızın Latince bir buyruk da olabilir, İtalyanca bir tür adı («köpek») ya da İngilizce bir tür adı da olabilir. Sonuçta her zaman kesin bir söz varlığına göndermede bulunan bir kod belirtimi olmak zorundadır. Söz varlığı ilk adlara ilişkin bir bölümü de içerebilir; ki bu, /David/ gibi bir gösterge-taşıtın bana bir özel ad olduğunu söyleyebilir ve dolayısıyla eril cinsiyetteki bir insan olduğu düzanlamında da bulunabilirdi.
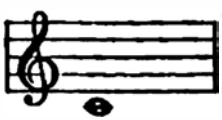
*Bilinmeyen kişilerin özel adları*na gelince onların yananlamda bulunduklarını ama düzanlamda bulunamadıklarını –J.S. Mill'in düzanlamda bulunabildiklerini ama yananlamda bulunamadıkları yönlü görüşünü tersine çevirerek– onaylamalıyız. Şu sınırlamalar onaylanmalıdır: bilinmeyen kişilerin özel adları açık, düzanlamlı gösterge-taşıtlardır ve hiç duymamış olduğumuz ama kesin bir şeye karşılık gelmek zorunda olduğunu bildiğimiz, anlaşılması güç bilimsel bir terim gibi kodları çözümlenebilir. Dolayısıyla /askorbik asit/ iletisini alımlayıp hangisi olduğunu bilmeksizin (düzanlamsız), bunun kimyasal bir bileşik olduğunu sezmek (kesin olmayan bir yananlam) ile /David/ iletisini alımlayıp kim olduğunu bilmeksizin (düzanlamsız), bir insana göndermede bulunmak zorunda olduğunu bilmek (kesin olmayan bir yananlam) arasında çok da büyük bir başkalık yoktur. Bunlar bir öbeğin kodlarının bitmemiş iyeliğinin iki örneğidir. İlk durumda bir kimyacıya danışır; ikincisinde ise David ile tanıştırılmayı isterim. Ancak, iyice bilinen bir kültürel birimler alanında «David»in konumunu bilmeyi isteyebilirdim de: David John'un oğlu ve de Sheila'nın erkek kardeşidir.

Şimdi de, içerisinde imbilim sistemlerinin katışıksız sözdizimsel olduğu ve de göze çarpan anlambilimsel hiçbir derinliğinin bulunmadığı göstergelere dönelim. Müzik özgün bir örnektir. Çizgesel göstergenin anlamının ne olduğunu tanımlamada bir soru bulunmadığını açıklığa kavuşturalım:

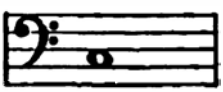


Bu gösterge-taşıt piyanonun orta ses genişliğinde «do notası» düzanlamında bulunur, notalar sisteminde bir konum düzanlamında bulunur, yorumlayanların osilograf ve spektograf ölçüler olduğu bir ses olayları öbeği düzanlamında bulunur.

Buna karşın sorun, *neyi* düzanlamda bulunduğu ve trompetin yaydığı do notasının kendisini düzanlamda *bulunup bulunmadığı*dır. Bununla bağlantılı olarak, sözdizimsel sistemlerin gösterge-taşıtların kimi yorumlara sahip olduğu sürece düzanlamları vardır. Nitekim standart oktavın do notası ya da trompetin yaydığı do türlü konumaktarımlara karşın, sürdürülecek olan müzik sistemindeki bir konum düzanlamında bulunur. Şunu söyleyebiliriz ki fiziksel belirtke //do notası// müziksel sistemde şu



ya da bu göstergece de



yorumlansa türlüleşmeden kalan konum düzanlamında bulunur.

Müzisyen //do notası//'nı tanımak için onu bir başka notayla ve dolayısıyla sistemdeki konumuyla ilişkisinde işitmek zorundadır (bu ilişki çok az karşılaşılır sözde "salt kulak" durumunda katışıksız biçimde belleksel olabilir).

Birisi çıkıp Hjelmslev'un[54] imbilimsel ve imbilimsel-olmayan sistemler ya da 'oyunlar' arasında özenli bir ayrımda bulunduğu

[54] 1943: 99, 100.

yollu karşı çıkabilir. Hjelmslev'a göre "orada bir göstergenin bulunup bulunmadığı sorusunda belirleyici olan onun yorumlanıp yorumlanmadığı değildir; bu da demektir ki bir içerik anlamının ona yüklenip yüklenmediği değildir" (çünkü orada varolan "yorumlanmış değil yorumlanabilir sistemlerdir"); ancak, daha çok *iki* düzlemin bulunması ve de bu düzlemlerin *biçimuyumlu* olmamasıdır. "İşlevliliğin birinin herhangi tikel bir türevi olağandışılık olmaksızın öteki işlevliliğin tikel bir türevi olarak aynı işleve girerse ya da tam tersi olursa işlevliliklerin ikisine *biçimuyumlu* denir." "Katışıksız oyunlar" ayrıca müzik, biçimsel mantık ve cebir durumunda da olduğu gibi "iki düzlem kalkışma olarak konulmuşsa işlevsel ağ her ikisinde de tümüyle aynı olacaktır. Dolayısıyla bu yapılara 'imbilimsel' denilmez; çünkü yorumlanabilir ama ikidüzlemli değillerdir (oysa diller ikidüzlemlidir ama biçimuyumlu değillerdir).

Hjelmslev'un konumunu tersine çevirmemiz yeterli olacaktır; bunun sonucu olarak da, orada bir göstergenin bulunup bulunmamasında belirleyici olan *onun yorumlanabilir olmasıdır* diye önesürmeliyiz ('yorumlanabilir' sistemler bir kodlama bağlılaşımının içine girmeye hazır tek gösterge sistemleridir); ancak, kuramı böyle bir karşı-önerinin neden ve nasıl geliştirebileceğini açıklamalıyız. Nedenini açıklayalım.

Göstergenin biçimuyumlu sistemlere yönelik doğasını yadsımak imbilimsel görüngülerin büyük bir bölümüne, her şeyden önce 'görüntüsel-göstergelerin' bütün erimine aldırmamak demektir. Hjelmslev'un sözde imbilimsel sistemler ile bu birimvarlıklar arasında bir yakınlık bulması bir rastlantı değildir; ki bu birimvarlıklar "yorumlayanları ile eşbiçimseldirler, Thorwaldsen'in duygudaşlık için bir simge olan İsa'sı, komünizmin bir simgesi olan orak çekiç, adaletin simgesi olan tartı ya da dil çevresi içerisinde yansıma-adlandırım gibi betimleme ve imlekler olan birimvarlıklardır." Tüm bu göstergelerin bir biçimde biçimuyumlu olsalar bile hiç de tekdüzlemli olmadıklarını göreceğiz: açık ki, dışavurum ile içerik arasındaki ilişkiyi *ratio difficilis*

yönetir.[55] Bu sorun üzerine konuşurken, içerisinde dışavurum biçimi ile içerik biçiminin kimi uzamda örtüştüğü *biçimuyumlu* ama *tekdüzlemli* olmayan sistemlerden gelen birimleri dahi göstergeler olarak düşünmemizin neden olanaklı olduğu gösterilecektir.

Hjelmslev satrancı "katışıksız oyunlar" arasına koymaktadır; ancak, bu örnek yanıltıcı ve de pek çok sözde "simgesel" sistemler üzerine bir kafa karışıklığına neden olmaktadır. Satrançta tahta üzerindeki iki değişik taş arasındaki verili bir ilişki içerik düzlemindeki eşdeğerli bir ilişkiye yalın biçimde karşılık *gelmez*: diyelim ki siyah vezir ile beyaz fil (ki ikisi de ilke olarak kendi şahının ve de tahtadaki öteki her bir taşın edimsel konumuyla bağlılaşıktır) arasındaki verili bir ortak konum –içeriğinin bütünü olarak– seçmeli bir devinimler dizisini, olası bir yanıtlar öbeğini, öngörülebilir (ya da öngörülemez) bir çözümler zincirini ve dolayısıyla da taşların bütününün yeni bir ilişkilerarası konumları dizisini iletir. Başka bir deyişle, kişi verili bir konumdaki verili bir taş yalnızca kendisini (bir 'tekdüzlemlilik' durumu) *düzanlamda* bulunduğunu savlasa dahi; aynı taşın olası bir devinimler dizisini *yananlamda* bulunduğuna –ve bir biçimde onların *yerine-geçtiğine* de– katılmalıdır. Dahası her konum iki oyuncunun *her biri* için *değişik* olasılıkları yananlamda bulunur. Dolayısıyla tek bir taşın olası içeriği dışavurum olarak alınan taştan bağımsızdır. Satranç oyunu iki düzlemi olan imbilimsel bir sistemdir ve taşları bir gösterge-işlevin işlevlilikleri olarak edimde bulunur.

Bir müzik parçasındaki her durum öngörülebilir ama kestirilememiş bir müziksel çözümü duyurabildiği (ya da duyuramadığı) sürece, müzik içerisinde her durumun değişik *yorumlanma* olasılığının bulunduğu imbilimsel bir sistemin başka bir örneğini sunar.

[55] bkz. 3.4.9. ve 3.6.

2.9.3. Kod ve Birleşimsel Kurallar

Bir gösterge-işlev kendinde ve de bir bağlam içerisindeki birleşimsel olasılıkları ile ilişkisinde tanımlanabilir. Tanımlamanın bu iki tip arasındaki keskin ayrımı sürdürmek anlambilimsel çözümlemedeki pek çok çözülmemiş sorunu açıklığa kavuşturabilir. İlk bakışta bir kodlar kuramının yalnızca gösterge-işlevi incelemesi gerekliymiş gibi görünür; çünkü bir bağlam içerisindeki birleşimi bir gösterge üretimi konusudur. Ancak, gösterge üretimine daha önceden bir kodun kurduğu kurallarca olanak tanınır; çünkü bir kod genellikle yalnızca bağlılaşımsal bir kural olarak değil ayrıca birleşimsel olanların da bir öbeği olarak anlaşılır.

/Johny found sad/ gibi bir dışavurumun onaylanamaması koda dayanmaktadır. /Johny found sad/'in belirli koşullarda geçerli olarak onaylanıp onaylanamayacağına ilişkin bir yargı apaçık belli ki gösterge üretiminin kılgısıyla bağlantılı yorumsal yargılara dayalı olacaktır. Bu nedenle kod /renksiz yeşil düşünceler kızgınlıkla uyurlar/ düztümcesinin anlambilimsel olarak düzensiz olduğunu önesürer; ancak, verili bir metnin bağlamı içerisinde yorumsal bir yargı –örneğin poetik bir aygıt, hesaplanmış ve anlambilimsel açıdan normdan ilginç bir sapma olarak görülürse– böyle bir dışavurumun yasaya uygunluğunu kurabilir. Bir kodun /uyku/ ya da /öfkeyle/'nin birleşimsel olasılıklarıyla ilgili herhangi bir belirtim sağlamaksızın yalnızca yalıtılmış anlamını kurmakla uğraştığını söylemek her durumda çok kısıtlayıcı olurdu.

Burada görünen o ki, bir kodu bir yandan bir dışavurum ile bir içerik arasındaki karşılıklılıkları öte yandan da bir dizi birleşimsel kuralları kuran çift bir birimvarlık olarak kavramamız gerekli olabilir.

Ancak, inanıyorum ki *kendinde gösterge-işlev* ile *birleşimsel bir birim olarak gösterge-işlev* tanımları arasındaki ayrım kodun bu çift tanımını içermez. Bir kod şunları sağlar: (i) ikidüzlemli

biçimlemesi içerisinde herhangi bir bağlamdan bağımsız olarak kolaylıkla anlaşılabilsin diye 'bir gösterge-işlevin kısıtlanmış bir betimlemesini'; (ii) içerisinde gösterge-işlevin her iki işlevliliğinde de öteki gösterge-işlevler ile alaşım yapabileceği kimi düğüm noktalarını da öngören daha karmaşık bir tanımı. Bu yolla bağımsız birleşimsel kurallar kavramından kaçınılabilir; çünkü onlar gösterge-işlevin yeniden-gösteriminin birer parçasıdırlar.

Örneğin, /sevmek/'in yeniden-gösteriminin –eylemin geçişli olduğunu özgülleştiren– *V(x,y)* diye sözdizimsel bir imleyicisinin ve en azından Eyleyiş (A + insan, O ± insan) diye ya da şunun gibi anlambilimsel bir imleyicisinin olduğunu varsayalım:

$$d_{eylem} \quad \text{''''}d_{A + insan} \quad \text{''''}d_{O \pm i}$$

Ardından /yemek/'in anlambilimsel yeniden-gösteriminin şöyle anlambilimsel imleyicileri olduğunu varsayalım:

$$d_{eylem} \quad \text{''''}d_{A + i} \quad \text{''''}d_{O + organik,}$$

Bu noktada /John babasını sever/'in neden anlambilimsel olarak onaylanabilir olduğunu ve /John babasını yer/'in (içerisinde insanların dahi olası yiyecek olarak sınıflandırıldığı oldukça değişik kültürel bir bağlam dışında) anlambilimsel olarak düzensiz olduğunu kolaylıkla görebiliriz.[56] Tek bir gösterge-iş-

[56] Fillmore'a (1971a) göre "bir üretken dilbilgisi aygıtının bir parçası olarak bir sözlük, her bir sözlük birimi için kullanıcılara şunları erişilebilir kılmalıdır: (i) içerisine birimin konulabileceği derin-yapı sözdizimsel çevrelerinin doğasını; (ii) kendisine dilbilgisi kurallarının duyarlı olduğu sözlük biriminin niteliklerini; (iii) 'yüklem' olarak kullanılan her sözlük birimi için kavramsal olarak gerektirdiği 'savlar'ın sayısı; (iv) bir yüklem olarak birimin belirtmek için kullanılabileceği durumda her savın oynadığı rol(ler); (v) sözlük biriminin kullanımı için önvarsayımlar ya da 'mutluluk koşulları'nı, bu birimin 'uygun biçimde' kullanılması için yerine getirilmek zorunda olan koşulları; (vi) birimin sözlükteki öteki birimlerle kavramsal ya da biçimbilimsel ilintililiği; (vii) anlamı ve de (viii) verili dilbilgisel koşullar altında sözlük biriminin üstlendiği sesbilimsel ve doğruyazımsal biçimleri" (s. 370). 2.11.'de Gözden Geçirilmiş Model'imizi sunarken, anlambilimsel imleyicilerin Fillmore'un "anlam" dediklerinin olacağını varsayarak; öteki bütün yedi önkoşulu da yerine getirmeye ya da en azından onları yerine getirme olanağını oluşturmaya çalışacağız. Başka bir deyişle, anlambilimsel yeniden-gösterim birleşimsel kurallar sorununu da

levin kurallarını pek çok kod ya da altkod koyduğu sürece her kodun kendi birleşimsel kiplerini kurduğunu onaylamak gerekir. Edinimin bir dil gibi toplumsal karmaşık bir tipinden söz ederken tek bir kodu değil, ara bağlantılı bir kodlar sistemini düşünmeliyiz. Kişi gösterge-işlevlerin sistemlerinin böyle bir sistemine 'bir dil' demeyi yeğlerse, ardından kişinin bu sözcüğü belirsizlik ya da eğretilemeli aktarmalar olmaksızın imbilimsel her koda uygulayabilmesi koşuluyla bu öneri onaylanabilir.

2.9.4. Birleşimsel Bir Çözümlemenin Gerekimleri

İnsan bir gösterge-işlevin (kendinde ve de kendinin birleşimsel sığalarında) çift tanımını düşünürken, dışavurum düzleminin ayrıcalıklı bir durumu olduğunun ayırdına varır: her dışavurum birimi yalnızca birleşimsel olanaklarından değil, ayrıca bir işlevlilik olarak özdeksel niteliklerinden de bağımsızca kendinde tanımlanabilir. Dolayısıyla (örneğin, /köpek/ sözcüğü ya da bir kumsaldaki kırmızı bayrak gibi) bir dışavurum söyleyişsel biçimlendiricilerine çözümlenebilir: /köpek/: beş sesbirim, her biri bir tutam uygun ayırıcı özelliklerce biçimlenmiş; kırmızı bir bayrak: (Eukleidesçi öğelerin bir söylenişinin sonucu olan) geometrik bir biçim ve verili spektral bir durumdan kaynaklanan bir renk. Taşıtlar, taşıtlar (ve dolayısıyla da imbilimsel işlevlilikler) olarak ele alınmasa dahi bu dışavurum imleyicileri aynı kalırlar; bunlar belirtkenin *yapısal özellikleri*dir.

Bunun tersine, dışavurum birleşimsel sığalarında düşünüldüğünde; Tekil, Eril, Yüklem, Sıfat gibi sözde sözdizimsel imleyiciler edinir; ki bunlar işlevliliğin *dilbilgisel özellikleri*dir. Bunlara karşılık gelen anlambilimsel özellikleri ile içerik düzeyinde yeniden-gösterimlerinde bulunulabilir ya da bulunulamaz (/Sonne/ sözdizimsel olarak Almancada dişildir; İtalyanca da ise /

çözmeye çabalayacaktır. /John bir taşın oğludur/ anlambilimsel olarak düzensiz diye düşünülmelidir; çünkü /oğul/'un yeniden-gösterimi içerisinden x ve y'nin her ikisinin de «insansal» olarak nitelendiği S(*x*,*y*) gibisinden bir imleyiciyi göz önünde bulundurmak zorundadır.

sole/ erildir; yine de her iki dışavurum da hiçbir eşeysel imleyicisi olmayan aynı anlambilimsel birimi iletir).[57]

Şimdi, gösterge-işlevin bir betimlenişi ile ilgili olduğu düşünülmek zorunda olan imleyicilerin yalnızca işlevliliklerin böylesi imleyicileri oldukları artık oldukça açıktır. Aşağıdaki tartışma belirtkelerin böylesi yapısal imleyicilerini göz ardı edebilir. Bu sonuncusu 'emek'i bir sözce üretimi için gerekli gördüğünde; bunlar daha çok bir gösterge üretimi kuramıyla ilgili görünürler.[58]

Şimdi ise gösterge-işlevin çözümlemeci ilk modelinin geçici bir taslağını çizebiliriz.

(i) Gösterge-taşıt öteki gösterge-taşıtlar ile birleşimine olanak tanıyan (Tekil, Sayım vb) sözdizimsel belirli imleyicilere *sahiptir*; dolayısıyla bunlar sözdizimsel olarak iyi-biçimlenmiş (örneğin, /tren güzel bir bebek doğurtur/ gibi) kimi tümceleri anlambilimsel olarak düzensiz olsalar dahi onaylanabilir kılarlar ve (örneğin, */je est un autre/* gibi) kimi öteki tümceleri ise anlambilimsel açıdan söylersek, anlamlı olsalar dahi onaylanamaz kılarlar.[59]

(ii) Bir anlam aşama düzenine göre düzenlenebilen değişik türlerde anlambilimsel imleyicilerce (düzanlamlar ve yananlam-

---

[57] Almancada /güneş/ belirli yananlamsal çağrışımları doğururken; İtalyancada başkalarını doğurması olgusunun yalnızca kimileyin verili bir sözdizimsel imleyici, karşılık gelen anlambirimdeki anlambilimsel yananlam imleyicilerini kımıldatır. İngilizcedeki bütün eşeysiz-adlar İtalyancada eril-adlar ya da dişil-adlardır ve bu durum peri masallarında kimi sonuçları olan bir şeydir. Ancak, bu yananlamlar anlambilimsel imleyicilere dayanan konuşmabilimsel bir kişileştiriş süreci yüzündendir.

bkz. 3.1.

Sözdizim imleyicilerinin doğru bağlam içerisinde verili dışavurumun doğru birleşimine olanak vermek zorunda olduklarını onaylamak; (verili sözlük biriminin anlambilimsel yeniden-gösterimi dışında) kod örneğin NP = D+N(+A) denklemini kuran bir tür genel kuralı göz önünde bulundurmalı demek değildir. /Köpek/ gibi bir sözlük biriminin sözdizimsel yeniden-gösteriminin birimin D ve A'dan önce mi yoksa sonra mı içeri konulması gerektiğini özgülleştirerek N(+D−,±A−) denklemini kurması yeterlidir. Anlambilimsel imleyici N'nin artıklık kuralı nedeniyle aşağıdaki birleşimsel betimlemeye yol açtığı ortadadır. Buradaki genel dilbilgisi kuralı, istatistiksel bir anlam çıkarışın ötesinde bir şey değildir.

larca) bir anlambirim olarak *biçimlenir*. Bu imleyicilerden kimisi sözdizim imleyicilerine karşılık gelebilir ya da gelemez.

(iii) İlke olarak hiçbir gösterge-işlev yalın bir imleyici ile gerçekleştirilemez; çünkü gösterge-işlev ikisi bir bütün olarak ele alınan verili bir dizi anlambilimsel imleyiciler ile verili bir dizi sözdizimsel imleyiciler arasındaki kod ile kurulur. Bu şu anlama gelir ki, gösterge-işlev *imleyici bağlılaşımına yönelik bir imleyici değildir*; dolayısıyla gösterge-işlev işlevliliklerin ikisi arasındaki katı ve 'doğal' bir benzeşikliğin tabanı üzerine kurulu değildir; ancak, isteğe bağlı bir eşleyimin sonucudur.[60] Dolayısıyla bir gösterge-taşıtın anlamının (ya da bir sözlük birimince iletilen anlambirimin) şematik yeniden-gösterimi aşağıdaki gibi olmalıdır:

$$/g\text{-}t/ \quad \text{- - - si- - - «A» ———} d_1,d_2,d_3 \text{ ———} y_1,y_2,y_3 \ldots$$

(Burada /g-t/ gösterge-taşıt, si sözdizimsel imleyiciler, «A» /g-t/ aracılığıyla iletilen anlambirim ve d'ler ile c'ler ise anlambirimi bileştiren düzanlamlar ile yananlamlardır.) Bir anlambirimin yeniden-gösterimi bu denli yalın olsaydı bile (ki şu an için olduğunu varsayalım); yine de anlambilimsel bileşenlerin doğasına yönelik pek çok sorun ortaya çıkacaktır. Bir anlambirim az çok bitimli ve de az çok çizgisel bir dizi öğesel bileşenlerden (düzanlamlar ve yananlamlardan) bileştiğine göre, bu noktada yüzleşilmesi gereken sorunlar şunlardır: (i) bu bileşenler yalıtılabilir mi;

[60] Bu varsayımın doğruluğu verili bir nesneye 'doğal olarak' karşılık geldiği düşünülen sözde 'görüntüsel' göstergeler ile ilgili olarak tartışılabilir. Sorunun geçici bir çözümü 3.5. ve 3.6.'da verilmiştir. Açıkça tanınmış isteğe bağlı göstergeler (doğal dillerinkiler gibi) ile ilgili olarak, De Mauro (1968, 3.4.19.1 ve 3.4.27.) şunu belirtir ki; sesbilimsel bir sistem geçerli öğelerden bileşirken, kesin seçimsel kurallarca ve belirsiz olmayan terimlerle kurulduğu (bilimsel sistemler gibisinden) özgül durumlar dışında (sözcükbirimlere eşdeğer "altanlambirimcikler" gibisinden daha küçük anlamlı birimlere ayrışabilen "sözlük anlamları" dediği) içerik birimleri sistemlerinin ilgili imbilimsel bileşenleri yoktur. Kanımca bu aşırı köktenci bir savdır. İmleyicinin imleyiciye karşılıklılığını yadsımak, anlambirimlerin anlambiricik olarak eklemlenmiş olduğunu yadsımak demek değildir.

(ii) bunlar bitimli bir anlambilimsel 'tümeller' dizisi midir, değil midir; (iii) daha ileri tanıma gereksinim duymayan kuramsal yapımlar mı, yoksa bir sözlükçe verili tip yapımları, yani sözcükler, tanımlar, katışıksız dilbilimsel yapımlar mıdır; (iv) bunların ara bağlantısı bir anlambirimi ve onun söylemin içerisine sokulabileceği yolu, verili bir anlamın bağlamsal ve koşullar açısından belirsizlikten arındırılabileceği yolu tanımlamaya yeterli midir?

2.9.5. Kimi Bileşimsel Çözümleme Örnekleri

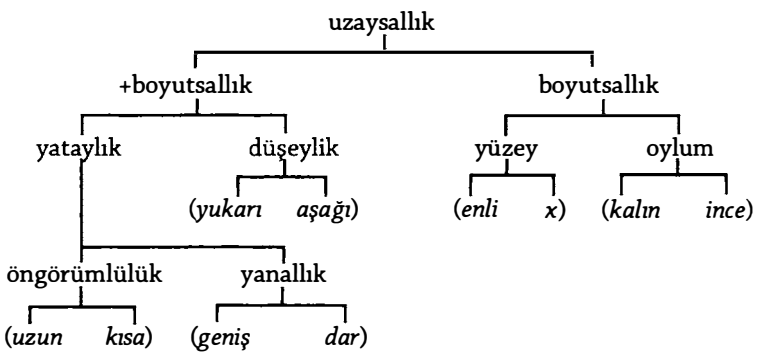
İlk konuyla ilgili olarak Hjelmslev (1943) sınırlı bir sayıdaki içerik-*betiler*i, daha tümel birleşimsel özellikleri kullanarak sınırsız bir sayıdaki içerik-birimleri tanımlama ve betimleme olanağını önermiştir. Belirli «ovine» ile «porcine» ve «eril» ile «dişil» gibi öğesel dört özelliğin verildiğini düşünürsek bunları «koç», «koyun», «erkek domuz» ve «dişi domuz» diye dört anlambirim içerisinde birleştirmek olanaklıdır; bu ilksel tümel özellikler daha ileriki birleşimler için elimizin altında dururlar.

İkinci konuya ilişkin Chomsky'nin (1965) ilk yaklaşımına göre sözdizimsel imleyiciler kuşkusuz bir dizi bitimli bileşenlerdir; ki sözde 'alt-kategorileştirme kuralları' bunlara dayanır (örneğin, Geçişli ve Geçişsiz'deki yüklemlerin alt-kategorileştirme /John found sad/'in dilbilgisel olarak neden onaylanamaz olduğunu açıklar. Sözde seçimsel kurallara yol açan anlambilimsel bileşenlerle ilgili olarak ise Chomsky "tam da 'sözlük girimi' kavramının kendisinin, tıpkı 'sessel yeniden-gösterim' kavramının bir tür sessel kuram önvarsayımında bulunduğunu gibi bu nesnelerin nitelendirildiği bir tür durağanlaştırılmış, tümel bir söz varlığı önvarsayımında bulunduğunu önesürer; dolayısıyla, seçimsel özellikler 'tümel' ve 'sınırlanmış' ya da bu türden koyutlanmış olmak zorundadırlar. Ne yazık ki böylesine ayırt edilmiş özelliklerin tek örnekleri öylesine 'tümel'dirler, ki bir piskoposu bir su aygırından ayırt edebilirler; ancak, bir su aygırını gergedandan ayırt etmede başarılı olamazlar. Bu zorluk konu (vi) ile ilgilidir ve daha çözümlemeci özellikler gerektirir.

Örneğin Pottier'e (1965) göre «*fauteuil*» [koltuk] anlambirimi «*pour s'asseoir*» [oturmak için], «*sur pied(s)*» [ayaklı], «*pour une personne*» [tek kişilik], «*avec dossier*» [sırt dayamalı] ve de «*avec bras*» [kolçaklı] anlambirimciği ile çözümlenebilirken; «*canape*» [kanepe] anlambiriminin ilk iki anlambirimciği bulunur, üçüncüsünden yoksundur ve son ikisine sahip olabilir de olamayabilir de. Ancak, bu 'anlambirimcikler' yüksek düzeyde çözümlemeci olduklarına göre 'tümel' olmada başarısız olurlar ve de konu (iii) ile ilgili olarak sıraları geldikçe anlambilimsel olarak çözümlenmiş olmaları gerekir.

Greimas'ın 'yapısal anlambilim'i (1966) daha ileri bir çözümlemeyi gerektirmeyen ya da daha doğrusu yalnızca baskın bir eksene ilişkin karşıtların arasından biri olarak her tek özelliğin altık bir karşıolumun ekseni durumuna gelebilmesiyle daha ileri bir çözümlemeye olanak tanıyan kuramsal yapılar olan anlambilimsel tümel özellikler kurma arayışındadır. Greimas böylece bir örnek olarak uzaysallığın anlambirimciksel sistemini vermektedir.

ÇİZELGE 14



Ayraçlar içerisindeki eğik yazılmış sözcükler anlambirimciksel bir öğenin varlığınca nitelendirilen sözcükbirimlerdir: böylece *uzun/kısa* çifti «öngörümlülük, yataylık, boyutsallık, uzaysallık» anlambirimciklerince nitelendirilir. Ancak, Greimas pek çok

anlambirimciğin varlığınca karakterize edildiği sürece */lexème/* [sözcükbirim] ile bir dışavurumun bildirimini demek ister; öte yandan */semème/*'ye [anlambirim] elinizdeki kitapta benim yaptığım gibi bu anlambirimciklerin toplamı değil, ancak verili bir *effect de sens* [anlamın etkisi] ya da *lexème*'nin tikel bir 'okuma'sı der. Bu sistemin sınırlanışının, bu özelliklerin bitimli olmayan bir dağarı olduğu görünmektedir. Yalnızca geçiciliğin sistemini ya da bir (İyi, Kötü, Onaylanabilir, Onaylanamaz) değerler sistemini, böyle bir sistemin genişleyen ama yapılanmış bir galaksi gibi nasıl gelişebildiğini anlamak için göz önünde bulundurmamız gerekir.

Greimas'ın yöntemi bir anlambirimin retorik pek çok değiştirime nasıl olanak tanıdığını açıklamada çok kullanışlıdır; dolayısıyla */tête/* [baş] gibi bir sözcükbirimin 'çekirdekler'i olan «*extrémité*» [uç] ve «*spheroidité*» [küresellik] türünden bir *'noyeau sémique*'e [anlambirimsel çekirdek] sahip olduğunu tanıtlamak, retorik değiştirimce uygun kılınmış anlambirimciğe dayalı /tête d'épingle/ [iğne ucu], /tête du convoy/ [konvoyun başı] ya da /tête due pont/ [köprübaşı] türünden kaydırışların neden varolduğunu anlamada bize yardımcı olur. Dolayısıyla anlambilimsel bir yeniden-gösterim (özellikle gösterge üretiminin estetik metinler türünden sorunlarını açıklamaya çalışıyorsa) bu tür imleyicileri gözönünde bulundurmak zorundadır. Ancak, bu da kendinde yeterli görünmemektedir.[61]

Tümellik ve sınırlama koyutları için sakıncalı olabilse dahi bu durumda anlambilimsel imleyici kavramını genişletmek bir gerekliliktir.

---

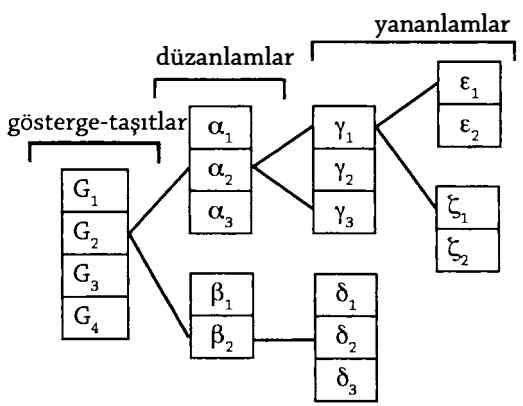
[61] Anlambirimcikler sistemi deneysel amaçlar uğruna daha sistemsizce de listelenebilir. Sorunu işlemsel açıdan (düşünen makine yapımı açısından) düşünen kimi yazarlar için anlambilimsel bileşenlerin sınıflama ve de hiyerarşi salt bir sınıflama gerçekleştirmeyi amaçlamaz; ancak, deneysel bir seçime bağlıdır. Böylelikle, Bertram Raphael'in (Minsky, 1968'de) «kediler» bölüğünü «Ses, Miyav, Renk (Kara, Ak, Sarı, Kahverengi), Ayaklılık, 4...» türünden özelliklerle nasıl tanımladığını görürüz.

2.9.6. Anlambirim Tanımına Bir İlk Yaklaşım

Bir gösterge-taşıt türlü kültürel birim düzanlamında ve yananlamında bulunur ve de bunların kimileri birbirlerini dışlar. Bu demek oluyor ki, bir anlambirimi oluşturan türlü düzanlam ve yananlamlar arasından almaşık, bütünleyici ya da karşılıklı dışlayıcı okumalar ortaya çıkabilir ve dolayısıyla anlambilimsel bağdaşmazlıklar üretebilirler. İletinin göndericisinin hangi okumayı seçeceği yargısı bir gösterge üretimi (ya da yorumu) konusuyken, bir kodlar kuramı bu türden seçimler için yapısal koşullar sağlamak zorundadır. Dolayısıyla anlambirimlerin yorumlanış ve belirsizlikten arındırılışlarına ilişkin bir kuram, bileşimsel doğalarının bir kuramına dayanmaktadır.

/Mus/ 'diri, diri-olmayan' karşıtlığı ekseni bakımından «yaşayan varlık», zoolojik alanda «kemirgen», 'zararlı-zararsız' ekseni bakımından ise «zararlı» ve benzeri düzanlamında bulunabilir. Başka bir deyişle gösterge-taşıt g_2 anlambilimsel iki değişik eksen içinde α_2 ve β_2 konumları düzanlamında bulunabilir ve bu düzanlamlar yüzünden başka bir eksende γ_1 ile γ_3 çelişik konumları yananlamında ve daha ilerisinde ise γ_1 aracılığıyla başka bir eksende ε_1 ile ζ_1 yananlamlarında bulunabilir.

ÇİZELGE 15



Bu görüş, Greimas'ın "le lexème est le lieu de manifestation et de rencontre de sèmes provenant souvent de catégories et de systèmes sémiques différents et entretenant entre eux des relations hiérarchiques, c'est-à-dire hypotaxiques"[62] açıklamasına eşdeğerdir.

Dolayısıyla G_2 anlambilimsel değişik eksenler, alanlar ve de altsistemler içerisinde, karşılıklı olarak bağdaşmaları gerekli olmayan türlü konumlara dallanıp budaklanmaktadır. Bunun anlamı, kodların konuşmacıya anlambilimsel alanların geniş bir dizisini içeren bir edinim sağladığıdır. Bu pek çok yöne kayabilir ve türlü yollarla eşleşebilirler; yukarıdaki çizgeye göre aşağıdaki durumlar olanaklıdır:

(i) bir A konuşmacısı gösterge-taşıt /g_2/'ce iletilen «G_2» anlambiriminin kodlanmış bütün olası düzanlamlarını ve yananlamlarını bilir ve dolayısıyla onu yayarken ya da alımlarken dışavurumunda herhangi bir belirsizlikten kaçınmaya özen gösterir;

(ii) bir B konuşmacısı kodun indirgenmiş ve eksik bir bilgisine sahiptir ve «G_2» anlambiriminin yalnızca «α_2, γ_1 ve ε_1» ile yeniden-gösteriminde bulunulduğuna inanır (ve bundan dolayı, konuşurken ya da okurken kendini pek çok yanlış anlamayla karşı karşıya koyar).

Bir anlambirimin anlambilimsel bir yeniden-gösteriminin bu açıkça doyurucu olmayan tanımı ya sıkı sıkıya biçimselleşmiş bir anlambilim kuramına sığınarak düzeltilebilir ya da toplumsal bir öbeğin kodlayıcı bağlılaşımlarla ilgili gerçekten geniş erimli tüm olası bilgisi olarak genel edinimini tanımlamak yoluyla gerekçelendirilir; bu da dolayısıyla bir sözlükten çok ansiklopediyi andırır. Bu iki konum 2.10.2.'de tartışılacak ve karşılaştırılacaktır.

[62] "sözcükbirim genellikle değişik kategoriler ile anlamsal sistemlerden gelen ve aralarında hiyerarşik, yani altadizimsel ilişkiler kuran anlambirimlerin ortaya çıkma ve karşılaşma yeridir" (1966: 38) –ed.n.

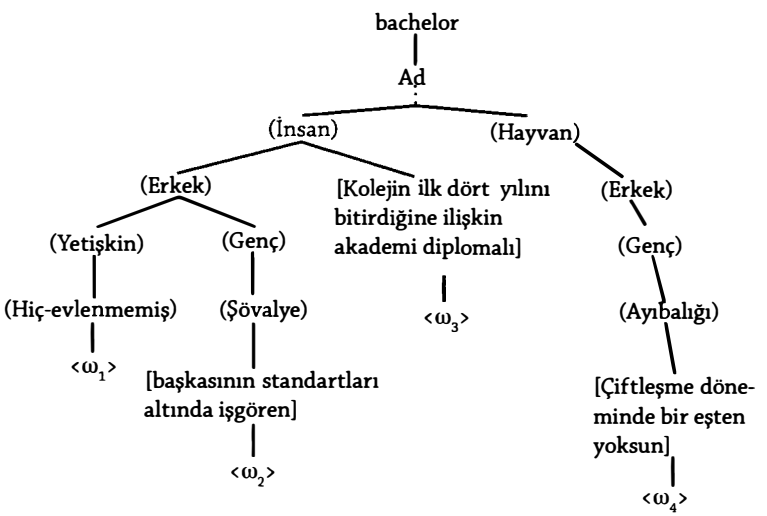
2.10. KF MODELİ

2.10.1. *Bachelor* Sözcükleri

Bileşensel çözümlemenin en ilginç modellerinden biri kuşkusuz Katz ile Fodor'un (1963) önesürdüğü ve Katz ile Postal'ın (1964) başarıyla yenilediği modeldir; buradan sonra kolaylık olsun diye bu modele, KF Modeli diyeceğim. Pek çok cılızlığına karşın (ki yazarlarından birisince tanınıp düzeltilmiştir[63]) bu model niceliksel açıdan öylesine etkileyici tartışma ve çürütmeleri[64] kışkırtmıştır ki; Gözden Geçirilmiş Model için uygun bir yola çıkış noktası olarak görünmektedir.

Çizelge 16'da tümel tanınmışlığına karşın, bütün anlambilim evrenini paranoyakça ve saplantılı biçimde evli olmayan erkeklerin ve de cinsel açıdan talihsiz ayıbalıklarının sorunları ile ilişkilendirmiş görünen anlambirim «bachelor»un bileşensel çözümlemesini yeniden üretiyorum.

ÇİZELGE 16



63 bkz. Katz, 1972.
Örnek olarak, bkz. Weinreich (1965). Seçeneklerin KF modeline kafa tutan zorlu bir ortamı Steinberg ve Jakobovits'te (1971) bulunması olasıdır; bu ortamın başlıca katılımcıları McCawley, Lakoff, Fillmore, Bierwisch'tir. Ayrıca bkz. Fillmore ve Langendoen, 1971.

KF ağacında (Diri, Sayım, Tür Adı gibi kategorileri içeren) ayraçsız *sözdizimsel imleyiciler* vardır. Yuvarlak ayraç içindekiler *anlambilimsel imleyicilerdir* ve başka yazarların "anlambirimcikler" dediklerine çok benzerdirler. Köşeli ayraç içindekiler ise yazarların *ayırdediciler* dedikleridir. Son olarak (açılı ayraçlar içerisinde Yunan harfleriyle simgelenen) *seçim kısıtlamaları* vardır: "bu okuma ötekilerle birleşsin diye biçimsel olarak dışavurulmuş, gerekli ve yeterli bir koşul."[65] Bir "okuma" bir "patika" dolayısıyla da bir *doğrultu* seçeneğidir. Bağlama göre, türlü anlambilimsel bileşenler öteki dışavurumlarınki ile ya /a married man is not a bachelor any more/ [/evli adam artık bekâr değildir/] türünden ya da /my husband is a Bachelor of Arts/ [/kocam lisans mezunu/] gibi bir tümceyi akla yatkın kılmak için birleşirler.

Bağlam içerisinde, bir *izdüşüm kuralları* dizisince sağlanan dışavurumları birleştirim olasılığını Katz ve Fodor ayrıntılı olarak çözümlemiştir; böylelikle /the man hit the colorful ball/ [adam renkli topa vurdu] tümcesi ile karşı karşıya kalındığında, her tek sözcüğe uygun anlambilimsel bileşenler bir kez atanmış olunca artık tümcenin bir dizi değişik okumalarını yapılandırmak olanaklıdır. Gerçekte /colorful/'un anlambilimsel iki imleyicisi («Renk» ve «Değerlendirmeci») vardır, iki ayırt edicisi "Parlak renklerin karşıtlığı ve türlülüğü bol oluş"u ve "içgüdüsel karaktere, yaşam doluluğa ve resimsiliğe sahip oluş"u vardır ve de "Fiziksel Nesne"ye Karşı "Toplumsal Etkinlik" ya da "Estetik Nesne"ye Karşı "Toplumsal Etkinlik" türünden seçilim kısıtlayışlarına sahiptir. Yalnızca, hangi anlambilimsel /ball/ bileşenleri ile bu sıfatın bağlantıya geçmesi gerektiği belirlendikten sonra alaşımlaşmış patikalardan hangisinin /colorful ball/ diziminin yorumlanışına götürdüğü bilinir olacaktır; şöyle ki: (a) «dansa adanmış, renkli, toplumsal etkinlik»; (b) «renkli küre biçimdeki nesne»; (c) «savaş aracıyla atılan renkli katı-yakıt füzesi»; (d) « dansa adanmış, yaşam dolu ve resimsi toplumsal etkinlik».

[65] Katz ve Postal: 15.

Burada anlam, tümcenin gönderileninin (ve de nasıl yorumlanmalı diye düşünüldüğünde yayıcının) anlambirimin olası bileşensel türlü altdallanışları arasında yaptığı ikili bir seçim olarak özgülleştirilir.

Katz ve Fodor, anlambilimsel bileşinlerin yorumlanış için içerisinde tümcenin söylendiği durum ve koşullara (kendileri buna 'ortam düzenlemesi' derler) bağlı olmaması gerektiğini bildirirler. Gerçekte, pek çok olası okumayı belirttirler; ancak, onların anlambilimsel kuramı tümcenin ne zaman, nasıl ve neden belirli bir anlamda kullanıldığını ve de ne zaman bir başka anlamda kullanılacağını saptamak amacında değildir.

Kuram bir tümcenin pek çok anlamı olup olmadığını ve de bunun nedenini açıklayacak konumdadır; ancak hem hangi koşullarda hem de hangi anlamda belirsizliğini yitireceğini açıklayacak konumda değildirdir.

KF Modeli göndergesel ya da kaplamsal bir kurama sığınmayan anlambilimsel sorunları açıklamayı amaçlar. Ancak, bu ereğe ulaşmak için kesinlikle gerekli belirli çözümleri onaylamayı yadsır.

Bu model ile ilgili [XVI Louis'ye hazırlanan gibi] bir tür *cahier de doléances* [yakınmalar defteri] yapacağım; ki böylelikle bir Gözden Geçirilmiş Model için daha da kaçınılmaz olan gerekliliklerin taslağı çizilebilir. Bu *doléance*lar [yakınmalar] aşağıdaki altı konuyla ilgilidir:

(i) sözlük benzeri bir esnemezlik (bkz. 2.10.2.)
(ii) imleyicilerin Platonculuğu (bkz. 2.10.3.)
(iii) yananlamların aldırmazlığı (bkz. 2.10.4.)
(iv) öbekleme incelemesinin yadsınması (bkz. 2.10.4.)
(v) ayırt edicilerin kaplamsal katışıklılığı (bkz. 2.10.5.)
(vi) yüklemsel ve kategorematik sınırlama (bkz. 2.10.5.)

Şimdi de bu altı konuyu daha da çözümlemeci olarak inceleyelim.

2.10.2. Sözlük ve Ansiklopedi

Doléance (i) KF Modeli'nin ideal bir konuşmacının ideal edinimi-nin yeniden-gösteriminde bulunduğu olgusuna ilişkindir; son çözümlemede anca çok öğesel bir sözlüğün yapımına yönlendirebilir, ki bütün yaşayan çelişikliklerinde toplumsal edinimi açıklayamayan bir sözlüktür bu; oysa ki imbilimsel bir anlamlayış ve iletişim kuramı oluşturulabilseydi, böyle bir edinim tanınabilir ve açıklanabilirdi.

Dolayısıyla *doléance* (i) soyut sözlük ile somut ansiklopedi arasındaki başkalık ile ilgilidir. Katz (1972) Wilson'ın (1972) Katz ve Fodor (1963) eleştirisi üzerine bir eleştiride bulunur. Wilson anlambilimsel bir kuramın ideal bir konuşmacının ideal bir edinimi ile değil; ancak, insanların şeyler üzerine paylaştıkları olgusal inançlarla ilgili olması gerektiğini savunur. Anlamlar toplumsal ortak inançlardır, tarihsiz ve kuramsal olarak belirlenmiş yapılanmalar olmak yerine; daha çok, kimileyin karşılıklı olarak çelişik ve tarihsel olarak kök salmışlardır. Dolayısıyla "bir sözlük giriminde ne yer alıyorsa, Wilson'ın kuramında, bir sözcüğün göndergeleri ile ilgili olgusal inançların ortak çekirdeğini gösteriminde bulunan özel bir tür ansiklopedi girimidir."[66] Burada incelikle işlenen kuramın ışığında gerekçelendirilebilir biçimde Wilson'ın önerisini onaylayabiliriz; yeter ki "olgusal inançların ortak çekirdeği" "göndergelerle ilgili" inançlar değil de verili bir içerik birimi için bir toplumun uzlaşımsal olarak onayladığı gerçek kültürel tanım olsun. Bu inançlar imleyicilerin değişik düzenlemelerinin yeniden-gösteriminde bulunduğu ve de bir kodun tüm bu olası düzenlemeleri öngördüğü 2.11.'de daha iyi ortaya konulmuştur.

Katz "dünya ile ilgili yeni bir keşif her yapıldığında ve konuşanlar bunu öğrendiğinde, yeni keşfedilmiş olgu üzerine inançları kimi uyumlama girimlerine ve bunların çoğuna da ilintili bir inanç eklenmek zorunda olduğuna göre; sözcüklerin kendi

[66] Katz 1972: 73.

uyumlanışlarını sürekli değiştiren girimler olarak görülmesinin zorunlu olduğuna"[67] karşı çıkmaktadır. Kuşkusuz bu çok zor bir iştir; ne yazık ki bu gerçekten de kendi kodlarını (soruşturarak) kullanma ve varsıllaştırmada bir toplumca gerçekleştirilen bir iştir; bu konu Bölüm 3'te tartışılacaktır.

Dolayısıyla ideal bir konuşmacının ideal ediniminin kuramının, tarihsel ve toplumsal karşılıklı dokunuşların bozulmasına karşı özenle savunularak eksiksiz bir biçimsel yapılanma olmak için iyi bir olanağı bulunabilir; ancak, birisine yararlı olmak için çok cılız bir olanağı vardır, sürekli olarak ürününün gözden geçirilişi ile uğraşan bir sözlük yayıncısına bile bir yararı olmaz. Bir dilin tarihi bir ölçüde, sözlüklerin varloluşunun bir işlevi olmasına karşın; ikincisinin, ilkinin bir işlevi oluşuyla daha sık karşılaşırız.

Katz olgusal inanç kavramının konuşmacının günlük olgusal deneyimlerince yerleştirilen bütün kipsel değiştirimleri anlambilimsel kuramın içine yerleştirmediği olgusuyla ilgili olarak tasalanmakta haklıdır. Ancak Wilson'ın gerekimlerini aşağıdaki gibi yeniden tamdeyimleştirmek yeterli olacaktır: geniş çapta yaygın olsalar da olgusal inançlar *kodlanmak zorundadır* ya da bir yolla uzlaşımsal olarak bir toplumca tanınmış olmalıdırlar. Katz bunların hangi taban üzerinde tanınır olabileceklerini sorgular. Yanıt ise şudur: KF Modeli'nin bir /bachelor/'un bir diş macunu değil de evlenmemiş bir adam olduğunu onayladığı ile aynı tabanda; yalnızca bir ansiklopedinin değil, ayrıca bir sözlüğün de verili bir girimin belirli bir bağlamda ya da verili kullanımlar için bir şey, başka durumlarda ise başka bir şey anlamına geldiğini kayıt altına almasına olanak tanıyan taban üzerinde.[68]

---

[67] *A.g.y.*: 75

[68] Katz (1972) Frege'yi izleyerek; bir kişi "Kepler yoksulluk içinde ölmüştür," diye önesürerse, ardından /Kepler/ adının kullanımı bu adın birisini betimlediği önvarsayımında bulunur; ancak, böyle bir tümcenin konuşmacısının ya da dinleyicisinin Kepler'in New York'un aşağı doğu yakasında yaşamış alman bir sosis üreticisi olduğuna inanma olasılığı yine de vardır. Bu ayrıntının Katz'in amacıyla bir ilgisi yoktur; ancak, benimkiyle vardır. Bu kişinin inancı kendi-

Açıkçası bir kimse bir sözlükten daha çok bir ansiklopediyi anımsatan anlambilimsel bir kuramı ayrıntılarıyla işleyecek olursa kimi vargılarla karşılaşır; ki bunlardan biri tıpkı 2.12. ve 2.13.'te Model Q ile *à propos* gösterileceği üzere betimlenişte kristalimsi eksiksizliğin kesin bir yitimidir. Dahası, tıpkı Lakoff'un (1972) önerdiği gibi *bulanık kavramlar*ın ve de çitlerin bir kuramını kapsar.[69]

2.10.3. Yorumlayanlar Olarak İmleyiciler

Doléance (ii) imleyicilerin Platonculuğu ile ilgilidir. Anlambilimsel başkalığa ilişkin herhangi bir kuşkuyu açıklayabilecek kuramsal yapılanmaların bitimli ve tümel bir dizisini düşlemenin nasıl da zor olduğunu daha önce 2.9.5.'te tartışmıştık.

KF Modeli anlambilimsel imleyicileri başlangıçta katışıksız kuramsal yapılanmalar olarak önermiştir; ki bunlar anlambirim *explican*ları [açıklamaları] oldukları ve başka bir *explicandum* [açıklanan] olmadıkları için daha çok çözümlenemezler; ne olursa olsun ilke olarak *artıklık kuralları* koyarken[70] her bileşenin daha ileri anlambilimsel çözümlemesi ve benzer biçimde *ad infinitum* koyutlarında bulunur ve dolaylı olarak yorumlayanların yorumlanışı sorusunu ileri süreriz.

Artıklık kuralı örneğin «koltuk» anlambirimince «döşeme» gibi bir imleyici ele alındığında «döşeme» daha ileride «yapay olgu» olarak imlenmek zorundadır ve bu sonuncusu sırası gelin-

---

ne-özgü kişisel bilgisizliğinin bir sorunuysa, açıkçası bu önvarsayım bir kodlar kuramınca göz önünde bulundurulmamalıdır. Ancak, peki ya verili bir toplumun çoğu üyesi (varsayalım ki %99'u) Kepler'in bir sosis üreticisi olduğuna inanıyorsa ne olacak?

'Bulanık kavramlar'ın toplumsal bir takımın bütün üyeleri için belirsiz sınırları olduğu görünmektedir ve dolayısıyla evrensel olarak onaylanmış bir ölçeğe göre aşamalandırılması gerekir. Buna karşın 'çitler' ("bir tür" ya da "teknik açıdan söylersek" gibi dışavurumlar) bana öyle geliyor ki değişik konuşmacı ve bağlamlara göre değişik değerler edinmektedirler; dolayısıyla bunlar bir dışavurumun değişik 'teknik' kullanımlarını kayıt altına alan bir ansiklopedi için uygun bir konu olabilirlerdi.

Katz, 1972: 44.

ce «Nesne+Fiziksel+Yaşamayan» daha da çözümlenebilir. Katz'in zihninde artıklık kuralları yeniden-gösterimi özgülleştirme işini gören işlemsel aygıtlardır; kuramsal açıdan söylersek tam tersine artıklık ilkesinin anlambirim çözümlemesini karmaşıklaştırma arayışında olan bir kuramın gerekimi olduğu onaylanmak zorundadır; çünkü her imleyicinin sırasıyla anlambirimsel yeni bir çözümlemenin kökeni olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla her imleyici başka imleyiciler (yorumlayanlar) tarafından yorumlanmak zorundadır ve bu noktada ortaya çıkan sorun bu anlamda bile yorumlayanların bitimli bir grubunu mu oluşturduğu; yoksa Peirce'ün de önerdiği gibi, bitimsiz ve kendini sürekli yenileyen imsel ürünler grubu ile özdeş mi olduğudur.[71]

2.10.4. İmleyiciler Olarak Yananlamlar. Öbeklemeler

Doléance (iii) yananlamlar sorunuyla ilgilidir. KF Modeli ayırt edicilerde kısaca durarak bir anlambirimin sahip olabileceği bütün olası yananlamların ölçüsünü vermemektedir; dolayısıyla sıkı sıkıya düzanlamsal bir dilin anlambilimsel kuramını önerir ve de yemek ısmarlamak isteyen bir turist için yararlı olabilecek temel bir sözlüğe kurallarını verir; ancak, verili bir dil gerçekten de 'konuşulmak' istenirse bunun çok az yararı dokunur.

KF Modeli olası alt dallanışların (ya da patikaların) bitimsizliğini göz önünde bulundurmada başarısız olur. İçlerinde / bachelor/'un «hovarda» ya da «çekici genç adam» ve dahası «kendi evi olan çapkın» yananlamlarında bulunduğu altkodlar varolabilir. Sonuçta (örneğin *pochade* [taslak] evreninde) eklenmiş olarak, sempati ya da antipatinin duygusal yananlamları ile tümüyle aksiyolojik yananlamları bulunmaktadır. Yalın olarak «evlenmemiş» anlamıyla /bachelor/, ayrıca onun karşıtanlamı olan «evli»nin olumsuzu düzanlamında da bulunur.

Dahası, aynı imbilimsel sistemin olamamalarına karşın dışavurumun yananlamında bulunduğu bir yorumlayanlar dizisini

[71] bkz. 2.7.3.

de göz önünde bulundurmak zorundayız. /Köpek/ dışavurumu –daha önce de söylediğimiz gibi– sıklıkla bir köpeğin *imge*si yananlamında bulunur. Böyle yananlamların varlığını ve düzgeliliğini yadsıma anlambirimin içlemsel çözümlemesinin yalnızca dilbilimsel çevreye sınırlanmasını gösterir.

'Zihinselciliğin'in olası karşı çıkışı geçerli değildir. Burada sözünü ettiğimiz şey (yananlamsal eşdeğerlerinin verili bir kültür ağının sonucu olarak ortaya çıkabilseler dahi) zihinsel ya da psikolojik çağrışımlar değildir; verili bir kültür tarafından konulan bağlılaşımdan, /köpek/ sözcüğü ile köpekleri betimleyen bütün imgeler arasındaki bağlılaşımdan sözetmekteyiz. Zoolojik her kılavuzda bir köpek imgesinin olduğundan ve altbaşlığı olarak sözel çizgesel /köpek/ imgesinin bulunduğundan sözetmekteyiz. İmge ve sözcük, bir insan zihninin bu çağrışımın ayırdına varabileceğinden bağımsızca, katı biçimde soyut ve kültürel terimlerle karşılıklı olarak belirtilirler.

/Bachelor/ durumunda ise, diplomasını alan genç öğrencinin ya da bir ortaçağ şövalyesinin uşağının uzlaşımsal imgesi sözel bir tanımın yerini alabilir. Bir kez KF ağacı modelini onaylayınca bir terimin yorumlayanlarının bütün ailesine dalları arasında yer bulsun diye olanak tanımak zorundayız. Altdallanışlarının bütün türlülüğü içerisinde bu aileyi düzenlersek, ardından ayırt edicileri anlambilimsel ilişkilerin yönlendirdiği son-nokta olarak görüp anlambilimsel ilişkilerinin sorumluluğunu yalnızca anlambilimsel imleyicilerine (Katz ve Fodor'un yaptığı gibi) atamamız zor duruma gelir. Bunun yerine bir patikanın *alaşım*ının ağacın boğumlarından herhangi birinde gerçekleşebileceğini onaylamak gerekir.

Yananlamlar ile daha önce (2.9.6.'da) *à propos* söylendiği üzere karşılıklı bağdaşmaz olarak bir dışavurum karşıt yananlamlara sahip anlambilimsel değişik eksenlerde *balık avlayabilir*. Anlambirimi bu ya da şu düzanlama göre 'okuma' yargısı bağlamsal ya da dolaylı etkenlerce güdülenecektir.[72]

[72] Örneğin /koltuk/ «Diri-olmayan» imleyicisini taşımaktadır; ki bu, imleyiciler açısından /koltuk doğum yaptı/ gibisinden tümceleri olanaksız kılar. Ancak,

Tüm bunlar *doléance* (iv)'e yol açar. KF Modeli 'öbeklemesi'ni göz önünde bulundurmaya karşı çıkar. Böyle yaparak da verili bir sözlük biriminin, diyelim ki verili bir koşulda dile getirilmişse ya da özgül bir bağlamın içine sokulmuşsa olası okumalarından herhangi birini nasıl elde ettiğini açıklayamaz olur. Doğrusu yazarlar böyle bir konuyla uğraşmadıklarını bildirirler; ancak, bir kodlar kuramı ile dilbilimsel edimedöküm (ya da gösterge üretimi) kuramı arasındaki eksik bağlantıyla yüzleşmeleri gerektiği de eşit düzeyde doğrudur. Bir öbekleme kuramı yokluğunu eleştirmektense, göz önünde bulundurmanın ve dolayısıyla da bir kodlar kuramı çerçevesi içerisine edimbilgisinin pek çok öğesini yerleştirmenin bir kodlar kuramını nasıl da geliştirebileceğini 2.11.'de göstermeyi yeğlemekteyim.

2.10.5. Düzmece Öğeler Olarak Ayırt Ediciler

Doléance (v) ayırt edicilerin doğasıyla ilgilidir. KF Modeli'nde ayırt ediciler imleyicilerin yetmezliğini daha bütün ve *ad hoc* bir tanım ile düzelten düzmece öğelerdir: bir tanım bir imleyici ya da bütün bir anlambirimden daha karmaşık bir şey olduğuna göre, model daha yalın olanı daha karmaşık olanla açıklar.

Katz (1972)'de ayırt edicileri biraz daha iyi tanımlayınca; bunlar katışıksız *içlemsel* kuramın içine konulan ve ekonomik

---

doğru bağlam içerisinde /ermiş Peter koltuğu Kutsal Tin yoluyla aydınlatılmış bir genelge (*encyclical*) doğurdu/ türünden bir tümceyi kurmak olanaklı duruma gelir. Burada retorik betiler düzeyine ulaşmış bulunuyoruz. Retorik uzlaşım /koltuk/ terimine (yalnızca /ermiş Peter koltuğu/ dizimi bağlamı içerisinde olsa bile) «Papa»nın bir yananlamını atayan şeydir. Böylelikle bu okuma aracılığıyla /koltuk/'a "Diri" imleyicisi atamak olanaklı duruma gelir. Dahası Kutsal Tin'e gönderim Bâkire Doğurma'ya gönderimde bulunan bir önvarsayım yaratır. Bu nedenle /koltuk/ dolaylı ve gerçekten de çevresel olan «Dişil» yananlamını elde eder; ki bu da /doğum yapma/ ile alaşımını kolaylaştırır. Görülebileceği üzere özgün boğumlar ile kaydırmaları ve bağdaşırlığı belirleyen, ağacın boğumları arasındaki bu bağlılaşımdır. Göz önünde bulundurulmayan bir edinim de, sözcükbirimin retorik kullanımının kodlanmış olasılığının dilin herhangi eklemlenmiş ve varsıl bir kullanımına olanak tanımadığıdır. KF ağacının, deneysel nedenler için yalınlaştırılabilse dahi karmaşık olması kaçınılmazdır.

olmayan sonuçları da yanında getiren birer *kaplamsal* öğe durumuna gelirler.

İmleyiciler (artıklık kavramıyla çelişiyor olsa bile) daha çok çözümlenememiş ve gerçekten de katışıksız kuramsal yapılanmalar olsaydı; bu durumda katışıksız içlemsel kategoriler olarak düşünülebilirlerdi ve dolayısıyla da kuramın kaplamsal-olmayan katışıksızlığını korurlardı. Ancak, ayırt ediciler katışıksız kuramsal yapılanmalar *değil*, bunun tersine karmaşık tanımlardır. Peki, kuram içerisindeki rolleri nedir? Katz (1972) bu sorunu ayırdına varmıştır ve onların anlambirimin içlemsel nitelikleri değil, gerçekte okumanın uygulanabileceği göndergelerin bir betimlenişinden başka bir şey olmadıkları yanıtını vermektedir. Başka bir deyişle, Genç Erkek Ayıbalığı Hayvanı'nın içlemsel betimlenişini sağlayan bir okumaya bakıldığında, ağaç böyle bir birimvarlığın üreme döneminde eşi olmayan gerçek bir ayıbalığına uygulanmasının olanaklı olduğunu bildirmektedir. Çözümün ilk cılız yanı açık bir biçimde, içlemsel bir betimleyiş içerisine kaplamsal bir belirtim sokulması olgusu yüzündendir; ancak, daha da tehlikeli olan sonuç şudur ki, böyle bir kaplamsal betimleyiş olmaksızın eşi olan bir ayıbalığını olmayandan ayırt edecek –ikincisine bir /bachelor/ denilmesinin dışında– bir şeyin bulunmayışıdır. Dolayısıyla içlemsel kuram *petitio principi* aracılığıyla kendisiyle çelişir; kaplamsal belirtimler olmaksızın, bir göstergenin anlamını niteleyen bir gönderge ile eşleşen imleyiciler değil, addır. Ancak, ilginç olan şu ki, /bachelor/'un başka bir okuması bunun Hiç-Evlenmemiş Yetişkin Erkek İnsan olduğunu önesürer. Neden «Hiç Evlenmemiş» bir imleyiciyken (ve dolayısıyla kuramsal bir içlemsel yapılanmayken), «bir eşsiz vb.» bir ayırt edicidir? «Hiç Evlenmemiş» «bir hanım bulmamış ya da bulmak istemeyen» anlamına gelen (ve yorumlayanı bir ayırt edici gibi görünen) bir imleyicidir. «Bir eşsiz vb.» ayırt ediciyken, yorumlayanı ise «eşleşmiş-olmayan»dır (ve dolayısıyla bir imleyici gibi görünmektedir). Neden ilki kuramsal bir yapılanmayken, ikincisi değildir? Evlenmemiş bir adam hep böyleyken,

eşleşmemiş bir ayıbalığı ise yalnızca yılın belirli bir döneminde böyle olduğu için mi? Apaçık ki değildir; çünkü her iki durum da geçicidir.

Dolayısıyla gerçekten de ayırt ediciler modelin cılızlığını örtmek için içeri konulmuş *ad hoc* çözümler olarak görünebilirlerdi.

Katz ('düzanlamsal'ın kaplamsal anlamda kullanıldığı yerde) şöyle demektedir, "ayırt ediciler katışıksız düzanlamsal ayırt edişlerdir", ki bunlar "kavrayışsal olarak özdeş anlamdaki göndergeler arasından katışıksız algısal ayırt edişleri imler. Bunun sonucunda yalnızca, dilbilimsel edinimin ve de algısal düzeneklerin bildirimlerini birbirlerine geçiştiren ve tümlevlerini alan dilbilimsel performansın genel bir kuramı anlambilimsel kuramın söz varlığı içerisindeki ayırt edicileri onlara karşılık gelen algısal kuramın sözvarlığı içerisindeki yapılanmalarla bağlantılandırabilir."[73]

Katz bir edinim (ya da kodlar) kuramının dünyanın edimsel durumuna göndermede bulunmak için yalnızca sözcüklerin kullanımını sağlayabileceğini söylerken haklıdır. Yine de bana kalırsa, bir edinim kuramının sınırları beklentisinde biraz erken davranmaktadır. Yukarıda alıntılanan tümceciği daha titiz inceleyelim: "kavrayışsal olarak özdeş anlamdaki gönderge" ne demektir? Böyle bir göndergenin hiçbir anlamı yoktur. Dünyanın bir durumudur. Olsa olsa, yalnızca ona göndermede bulunduğunda bir anlam edinen, başka türlü bir durumda ise boş olan bir gösterge anlamı olarak görünebilir. Ancak, biliyoruz ki Katz bu kuramı geri çevirmektedir; bu kurama göre bir göstergenin anlamı kendi göndergesi olmalıdır. Nitekim o, "kavrayışsal olarak özdeş anlam"dan söz ederken yalnızca verili bir gösterge demek isteyebilir; böyle algılanmak için önceden-kurulmuş bir kategori, kültürel bir yapılanma, bu da demek oluyor ki bir anlambirim altına-konulmak zorundadır.[74] Dolayısıyla bu "kav-

[73] 1972: 84.
Bir algı imbilim kuramının gelişimi için bkz. 3.3.

rayışsal olarak özdeş anlam"ı bir imbilim kuramının bütün donatısını kullanarak *bir anlam olarak* çözümlenmek zorundadır. Ayırt ediciler aynı artıklık kuralına her bir imleyici için altık bir anlambilimsel çözümlemeyi sağlayan olarak sunulsun diye ayırt edicilerin yerine ağacın içlemsel betimlemeleri (ve dolayısıyla anlambilimsel imleyicileri) olmak zorundadır. Algısal kuramın bir sınarı, ya bir yapılanmadır ya da değildir; öyle ise (Katz'in varsaydığı gibi), Katz'in böylesine güçlü bir biçimde önesürdüğü[75] tam da bu 'dile getirilebilirlik ilkesi' tabanında bir anlambilim kuramınca betimlenmek zorundadır. Algısal bir yapılanma bir anlambilim kuramınca betimlenemiyorsa, algısal bir yapılanmayı adlandırmak için bir sözcük (anlamları ile birlikte) hangi tabanda kullanılabilir? 3.3.5.'te görüleceği üzere 'değinme' (göstergeleri şeylere göndermede bulunma) dahi, bir kodun verili bir dizi (anlambilimsel) nitelikler atadığı bir gösterge taşıtın başka bir bilimsel 'kod'un verili bir dizi (algısal ve fiziksel) nitelikler atadığı bir algılanmış olana (*perceptum*) uygulanabileceğini önesürmeye bağlıdır; ikincisi kolaylıkla ilkince adlandırılabilirken, her ikisi de ortak bir ötedilce adladırılabilir.[76]

Son olarak Katz'in (1972) kuramında, ayırt ediciler sorununun çözülüşünü aşırı zor kılan bir etken bulunmaktadır: yorumlayanın daha çok eklemlenmiş bir kavramının eksikliği.

Katz bir ayırt edicinin kavrayışsal bir yapılanma olmadığını söyler; çünkü o ayrıca "kırmızı" gibi bir duyu verisi de olabilir:

---

[75] 1972: 19.
Katz (1972: 85) şöyle der: "İlgilenilen öğeler anlambilimsel imleyicilerse, bu öğelerce imlenen ayırt ediş kavrayışsaldır. Öte yandan ayırt edicilerse, bu (dilbilimsel olarak yansıtılmış) algısal bir ayırt ediştir." Ancak, algısal bir ayırt ediş dilbilimsel olarak yansıtılabiliyorsa, kavrayışsal bir öğe olması zorunludur! Katz şöyle açıklayabilirdi: bir sözcükle adlarılmış kimi algısal öğeler vardır; ancak, kavrayışsal olarak onunla açıklanamazlar, örneğin /kırmızı/ gibi. Böyle bir yanıt çok tehlikeli olabilir; çünkü kavramları 'yansıtan' ve anlambilimsel çözümlemelere karşı direnci olmayan sözcüklerin varolduğunu, ötekilerin ise yalnızca duyu verilerini 'yansıttığını' ve anlambilimsel olarak çözümlenebilir olmadıklarını demeye gelir. Böyle bir şey de anlambilimsel bir kuramı tümüyle yenilgiye sürüklerdi. Dahası, neden /genç şövalye/ yalnızca algısal bir deneyime göndermede bulunur da, /insan/ ve /nesne/ bulunmaz?

"kırmızılık gibi bir renk niteliğinin kavrayışsal çözümlemeye olanak tanıyacağını düşlemek oldukça zordur."[77]

Kırmızı üzerine algısal bir kuramca çalışılan bir "algısal yapılanma" ise, bu durumda (tıpkı kırmızı izin gerçekte 650'den 800 milimikrona uzanan spektral uzay olarak tanımlanması gibi) onu kavramsal olarak çözümlemenin bir yolunun bulunması zorunluluğu olgusunun dışında, anlambilimsel imleyicilerin ne başka sözcükler ne de katışıksız kuramsal yapılanmalar, ancak *yorumlayanlar* olduğunun açıkca savunulması zorunludur; bunun üzerine /kırmızı/ ve /vişne/ sözcüklerinin anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuluşu onların dalları arasında bir duyu verisi imgesini de içermek zorundadır. Bu varsayım bir kodlar kuramının kuramsal katışıksızlığından ödün vermemektedir; çünkü bir duyu verisi olarak «kırmızı» bile anlambilimsel açıdan kültürel bir birim olarak tanımlanabilir, yalnızca spektral biçimlendiricilere çözümlenebilir olduğu sürece değil, ayrıca kültürel açıdan bir *renk alanındaki bir yer* olarak saptanabilir olduğu ve dolayısıyla da kültürel açıdan öteki renklerden ayırt edilebilir olduğu için: yalın biçimde, bir renk karşıtanlamlı bir n-katlının bir üyesidir! Bir kırmızı iz, anlambilimsel bir alanın içine yerleştirilmezse anlaşılamaz; tıpkı «insan»ın kendi anlambilimsel gönderim çerçevesine sokulmazsa anlaşılamayacağı gibi.

Eşanlamlılar ya da açımlamalarca sözel olarak çevrilebilir olmayanı bir imleyici olarak onaylama yetersizliği *doléance* (vi)'ya yol açar; ki bu modelin sözel-olmayan ve sözel ama kategorematik-olmayan aygıtlarla bağıntısı ile ilgilidir. KF modeli ne sinkategorematik terimlere ne de sözel dil dışında kalan göstergelere uygulanabilirdir; dolayısıyla da imbilimsel bir kodlar kuramına uygun değildir. Gerçekten de, yazarları hiçbir zaman genel imbilimsel bir anlambilim kuramı sunduklarını ileri sürmediler; ancak, burada onların istemleriyle ve de önerilerinin buradaki amacım için kullanışlılığıyla ilgilenmemekteyim. Öyle ki, bu

[77] *A.g.y.*:87.

noktada bulunan güçsüzlüklerini eleştirmektense, bir Gözden Geçirilmiş Model'imin bir kodlar kuramı için bu önemli gerekimi bile göz önünde bulundurabileceğini göstermeyi yeğliyorum.

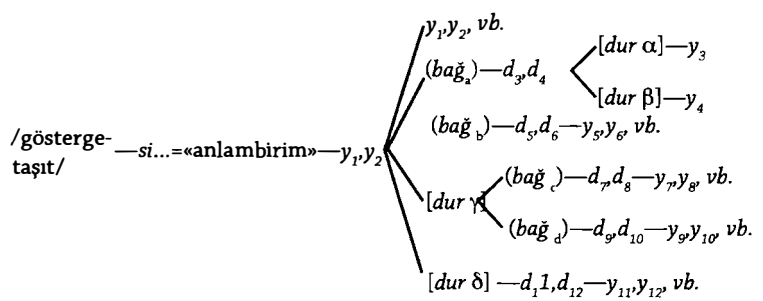
2.11. GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ ANLAMBİLİMSEL BİR MODEL

2.11.1. Anlambirimin Biçimlemesi

Gözden Geçirilmiş Model karşılık gelen düzanlamlar olduğu denli *bağlamsal* ve *dolaylı seçilişlere* de dayanan kodlanmış bütün yananlamları anlambilimsel yeniden-gösterimin içine koymayı amaçlar. Bu seçiliş, ansiklopedi birimi olarak anlambirimin değişik okumalarını ayırt eder ve pek çok düzanlamlar ve yananlamlar atamasını belirler. Göndergenin deneysel ve *ad hoc* bilgisi konuları değil, daha çok kodlanmış bilglendirim parçaları, başka bir deyişle bir *döndürüm işlev* gerçekleştirmeleri dışında tıpkı ötekiler gibi anlambilimsel birimlerdir.

Çizelge 17'de, değişik biçimde örgütlenmiş 'okumalar'ın türlü tiplerini gösterebilecek denli ansiklopedisel açıdan öylesine karmaşık bir önsavsal gösterge-işlevi düşleyelim:

ÇİZELGE 17



Burada *si* bir bütün sözdizimsel imleyiciler dizisidir (ki burada tartışmaya açılmayacaktır); sırasıyla *d* ve *y* (2.9.1.'deki

anlamıyla) düzanlamlar ve yananlamlardır; (*bağ*) tip yönergeleri veren bağlamsal seçilişlerdir: "söz konusu anlambirim bağlamsal olarak anlambirim «a» ile ilişkili olduğu yerde, (*bağ* a)'yı bulduğunuzda ardından gelen *d*'leri ve *y*'leri kullanın"; [*dur*] tip yönergeleri veren dolaylı seçilişlerdir: "söz konusu anlambirime karşılık gelen gösterge-taşıta, başka bir bir imbilimsel sistemin gösterge-taşıtı olarak anlaşılması gereken //α// olay ya da nesnesince dolaylı olarak eşlik edildiği yerde, [*dur* α]'yı bulduğunuzda ardından gelen *d*'leri ve *y*'leri kullanın."

Böyle bir bileşimsel ağaç gösterir ki:

(i) Sözdizimsel imleyiciler gerektirdikleri altkategorileşme kurallarıyla birlikte içeriğe değil, dışavuruma ilişkindirler; dolayısıyla /bir gılup bir bıluptur/ gibi bir tümce ne demek olduğunu bilmeseniz bile sözdizimsel açıdan doğrudur; /gılup/ ve /bılup/'un eşit biçimde Ad+Eril+Tekil olarak imlenmesi yeterlidir (aynı anlamda, içerisine üç yeşil çember konulmuş yeşil bir dördül bayraklı bir bayrak direği sözel göstergeler dışında, bu tür bir simgeyle kimliği tanımlanabilecek kayıtlı bir ulus, devlet ya da çağrışım olmasa dahi sözdizimsel olarak doğrudur);

(ii) Bir anlambirimin (a,i) olası her bağlamsal ve dolaylı seçilişte (d_1'e dayanan kimi y_1 ve y_2 ile birlikte) değişmeden kalan d_1 ve d_2 gibi düzanlamsal imleyicileri olabilir; ya da (b, i) türlü bağlamsal ve dolaylı seçilişlere göre değişik *d*'leri ve bu nedenle değişik *c*'leri olabilir. Dolayısıyla bir /bachelor/ yalnızca bağlamsal seçiliş ($bağ_{şövalyelik}$) özgülleştiriyorsa uzlaşımsal olarak «genç»tir ve «genç» düzanlamı «bâkirlik» gibi yananlamları vermektedir; yukarıdaki çizgede böyle bir olayın yeniden-gösteriminde bağlamsal seçiliş ($bağ_b$) ile bulunulmuştur. Buna karşın [$dur_{\boxtimes}$] olayında aynı koşullar verili olsa da değişik bağlamsal seçilişler bulunabilir; ($bağ_a$) olayında aynı bağlam verilidir ancak değişik dolaylı seçilişler bulunabilir;

(iii) Bağlamsal seçilişler *genellikle* söz konusu anlambirimle ilişkili öteki anlambirimleri (ya da anlambirim takımlarını) kayıt altına alır; dolaylı seçilişler *genellikle* söz konusu anlam-

birime karşılık gelen gösterge-taşıt ile ortaya çıkan ve de başka imbilim sistemlerinin ya da sergileyişsel göstergeler olarak sayılan nesneler ve olayların olan öteki gösterge-taşıtları (ya da gösterge-taşıt takımlarını) kayıt altına alır; her ikisi de *alaşım döndürücüler* olarak edimde bulunur. Bu yolla, bağlamsal ve dolaylı seçilişler özel bir tür yönerge gerektirmezler, çünkü öteki anlambirimsel yeniden-gösterimlerin ana boğumu ya da bir başka anlambirimin bileşimsel çözümlemesinin öğelerini oluşturan kültürel birimler ya da dışavurumlardan başka bir şey değildirler. Dolayısıyla aynı öğe imleyiciler ve 'seçilişsel kısıtlamalar'ın her ikisi olarak da işgörür: aynı tür birimvarlık ağaç içindeki izlemsel konumuna göre çift rol oynar ve ekonomik bir sonuç elde edilmiş bulunmaktadır (*entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*).

(iv) Seçiliş kısıtlamaları ayırt ediciler ile birlikte elenirler. Önceller gerçekten de bağlamsal ve dolaylı seçilişin her ikisince de öngörülür; ikinciller ise anlambilimsel imleyicilerin karmaşık bir ağı içerisinde çözülür giderler. Dolayısıyla /bachelor/ yaklaşık olarak «erkek+genç+bitirme+kolej+...» diye çözümlenebilir. Bu, (ayırt edicileri eleyebilecek) bir bileşimsel çözümlemenin ne olması gerektiğine ilişkin oldukça kaba bir öneridir ve bu öneri ancak altık anlambilimsel alanların daha özenli bir çözümlemesinin ardından geliştirilebilir. Böyle anlambilimsel alanların koyutlanışı, sözcükbirimi aşağıdaki biçimde çözümlemiş olan Bierwisch'in (1970) önesürdüğü gibi başka anlambilimsel yaklaşımlar durumunda bile kaçınılamaz bir gerekimdir:

/baba/ = Y'nin X ebeveyni + Erkek X + (Diri Y + Yetişkin X + Diri Y)
/öldürme/ = X_s Neden olma (X_d Değişme (–Yaşayan X_d)'ye) + (Diri X_d)

(v) Eylemi çözümlediğimizde tikel bir dizi düzanlamsal imleyiciler n-yerli bir yüklem savlarının bir *roller* ya da 'durumlar' sayım çizelgesine göre yeniden-gösteriminde bulunmak zorundadır. Bu durumlar, (ayrıca Fillmore'un 1968 ve 1971 önerilerine de bakınız) biçimbilimsel durumlardan daha çok (Greimasça

önerilen "*analyse actantielle*" [eyleyen çözümleme] anlamında) anlambilimsel eyleyenlerdir. Kısacası bir eyleyiş bir Etmen'ce (E) bir Aygıt (A) ile bir ereğe ya da bir Amaç'a (Am) ulaşmak ve bir Nesne'yi (N) etkilemek için becerilir; Nesne'nin 'yönelme' ya da 'belirtme' gibi değişik biçimbilimsel durumlarca ortaya çıkarılan anlambilimsel rolleri kapsayan bir şemsiye-kategori olduğu yerde: buna bağlı olarak Nesne eyleyiş ve benzerlerince kipsel değişime uğratılmış Gönderilen olarak, Deneyimleyen olarak ve Nesne olarak daha incelikli biçimde çözümlenmelidir. Yüklem düzsözsel bir yüklem olduğunda, bir Konu (K) olduğunu varsayalım (*de te* (K) *fabula* (E) *narratur* (düzsözsel)).

Böyle bir yaklaşımın 'odak' ve 'önvarsayım' (ÖS) gibi anlambilimsel yeni kategorileri içeri sokmadan anlambirimce doğrudan gerekli kılınmış amlambilimsel önvarsayımları bile göz önünde bulundurması gerekir. Açıkçası, bu tür bir yeniden-gösterimde bulunuşun üzerine özenle çalışmak için her şeyden önce, felsefe ve mantık yazınında kökten biçimde değişik görüngülere geri gönderecek olan /önvarsayım/ sözcüğünün türlü anlamları arasında ayrımlar yapmalıyız.

Göndergesel önvarsayımlar bir değiniler kuramı ile ilgili[78] ve de üzerine Frege'ce (1892) çalışılmış olanlardır: "Bir şey önesürülmüşse, kullanılmış olan yalın ya da bileşik özel adların bir gönderiminin olduğu yönlü açık bir önvarsayım vardır."

Bağlamsal önvarsayımlar bir metin kuramınca çalışılmış ve de metinsel çıkarımlar ile aşırıkodlama kurallarının her ikisiyle de ilgili olanlardır.[79] Hiz (1969) bu ortak metinsel belirişlere 'göndergeseller' adını verir ve verili metinde şunu söyler: /İki yol John'un evini çıkar. Yolun biri ormanın içinden geçer. Öteki ise daha kestirmedir. Her iki yol da döşelidir ve o bunları çok iyi bilmektedir/, /o/ /John/'un belirişine göndermede bulunur; / bunları/ /iki yol/'a göndermede bulunur; /patika/ /yollar/'a göndermede bulunur ve ötekiler de benzeri biçimde...

[78] karş. 3.3.

[79] karş. 2.14.3.

Dolaylı önvarsayımlar gönderilen ile göndericinin her ikisinin de kodlanmış ve kodlanmamış birimvarlık ve olaylarla ilgili ne bildikleri ve ne bildiklerinin varsayıldığıyla ilgilidir. Bağlamsal ve dolaylı önvarsayımlara ayrıca *edimbilgisel* de denilebilir.

Anlambilimsel önvarsayımlar sıkı sıkıya anlambirimin biçimlemesine dayanmaktadır: birisi ola ki /John is a bachelor/ derse herkes anlar ki John yetişkin erkek bir insandır. Ancak, doğrudan anlambilimsel organizasyon tarafından *gerekli kılındıkları* (yani, verili bir dışavurumun bütün anlamının gerekli bir parçası olarak çözümlemeci açıdan "içerildikleri"[80]) ölçüde; onları 'önvarsayım'dan çok *imbilimsel gerektirim* olarak tanımlayalım (3.2.'deki imbilimsel ve olgusal yargılar arasındaki başkalığı görün).[81] Dolayısıyla yalnızca anlambilimsel önvarsayımlar (imbilimsel gerektirimler) kodlar kuramıyla doğrudan ilgilidir ve anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuşlarca anlamın parçaları olarak kayıt altına alınmak zorundadırlar. Bunun verili olduğunun varsayılışıyla, Gözden Geçirilmiş Model'in terimleriyle Fillmore (1971) tarafından üzerine çalışılmış iki eylemin, /suçlamak/ ve /eleştirmek/'in yeniden-gösterimde bulunuluşunun çevirisini yapalım. Fillmore 'anlam' ve 'önvarsayım'yla ilgili olduğu

---

[80] karş. Katz, 1972, 4.5.

[81] Bunun tersine, edimbilgisel ve göndergesel önvarsayımlara *olgusal içerimler* diyelim. Bunlar bir aşırıkodlamanın kılgısı ile bir gösterge üretim ve yorumlayış kuramının her ikisinin de nesnesi olmalıdırlar. Dilbilimsel kuramda önvarsayımlar üzerine son zamanlardaki yazın için Fillmore 1971, a ve b; Langendoen, 1971; Lakoff, 1971b; Fillmore ve Langendoen, 1971'deki Garner, Keenan, Langendoen ve Savin'e bakınız. Fillmore (1971a) /bachelor/'un «yetişkin, erkek, insan» önvarsayımında bulunduğunu, bu durum üzerine de /That person is not a bachelor/ tümcesinin "yalın bir biçimde o kişinin evli ya da evlenmiş olduğu savı olarak kullanıldığını; hiçbir zaman o kişinin bir dişi ya da bir çocuk olduğu savı olarak kullanılmayacağını" söylemektedir (s. 382). Ancak, 2.9.1.'deki 134. dipnotumuza geri dönelim: anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuş hiyerarşik ilişkileri sergilemek zorundadır ve «hiç evlenmemiş» olma niteliğini yadsımak «erkek», «yetişkin» gibi daha geniş niteliklerin yok sayılmasını da içermez. Dolayısıyla imbilimsel gerektirim kavramının da, anlambilim-dışı ya da olgusal içerimin ince bir ayrımı önermeksizin önvarsayımınki ile aynı mantıksal getirileri vardır.

sürece, eylemlerden biri ötekinin önvarsayımında bulunduğunu ileri sürer ve de tersi diye önesürmektedir. Gözden Geçirilmiş Model'i temel alarak bir dizi düzanlamca bu başkalığın tümüyle bildiriminde bulunulmalıdır. Sözdizimsel açıdan /v(x,y,z,k,w)/ olarak imlenen /suçlamak/'ın anlambilimsel olarak aşağıdaki gibi çözümlendiğini varsayalım:

$d_{\text{eyleyiş}}$, d_{sav}, $d_{\text{E:insansal}}$, $d_{\text{N:insansal}}$, $d_{\text{A:düzsözsel}}$, $d_{\text{K:N'nin eyleyişi}}$, $d_{\text{K:kötü}}$, $d_{\text{Am:a-çığa vuruluş}}$... vb.

Gerçekten de, (suçladığında) bir etmen bir insan nesnesinin (onun düzsöz ediminin Gönderilen'inin ve atağının Deneyimleyen'inin) kötü olduğu varsayılan bir eylemde bulunmuş olduğunu dilbilimsel aygıtlar ile ileri sürer. Eylemin *edimsel* doğası, «sav» imleyicisiyle verilidir; ki bu aynı zamanda Konu'nun «olgusallık»ın bir imleyicisine sahip olmadığı olgusunu çözümsel (ve de imbilimsel) açıdan gerekli kılar; eylemin düzsözsel doğası aygıtın sözel bir aygıt olduğu olgusunca verilmektedir.

Şimdi de (bir beş-yerli-yüklem olarak aynı sözdizimsel imleyiciye sahip olan) /eleştirmek/'in anlambilimsel açıdan aşağıdaki gibi çözümlenebilir olduğunu varsayalım:

$d_{\text{eyleyiş}}$, $d_{\text{E:insansal}}$, $d_{\text{A:düzsözsel}}$, $d_{\text{N:insansal}}$, $d_{\text{K:N'nin eyleyişi}}$, $d_{\text{Am:kınama}}$, $d_{\text{Am:tanıtlama}}$... vb.

Yeniden-gösterimde bulunuş dil aracılığıyla birisinin bir insanı şimdilik kötü olarak algılanmamış bir eyleminden dolayı eleştirebileceğini göstermektedir; etmenin amacı ise yalnızca eylemin kınanabilir olduğunu tanıtlamaktır. Düzsöz ediminin konusunu oluşturan eyleyiş ya da nesnenin 'gerçek' olduğu önvarsayımında bulunulduğu olgusunun dışavurulması gerekli değildir; çünkü böylesi, edimbilgisel ve göndergesel bir önvarsayımdır ve karşılıklı konuşma kurallarına dayanmaktadır:[82] hepsinden de önce (İşbirliği İlkesi) "Doğruyu Söyleme" kuralına.

[82] bkz. 2.14.5 ve dipnot 186.

İtalyanca karşılık gelen dışavurum */accusare/*'yi çözümleyecek olursak /suçlamak/'ın yeniden-gösteriminde bulunuşu daha da ilginç sonuçlar vermektedir; çünkü İtalyancada diri-olmayan bir nesne (bir ipucu, bir iz) birisini 'suçlar' demek alışılagelmiş bir şeydir, yani bu hiçbir kuşku olmaksızın birisinin bir şey yapmış olduğunu 'kanıtlar'. Dolayısıyla İtalyanca */accusare/*'nin yeniden-gösteriminde bulunuş şöyle olmalıdır:

$$d_{\text{eyleyiş}}, d_{\text{N:insan}}, \begin{cases} (bağ_{\text{E + insan}})\ldots d_{\text{sav}}, d_{\text{A:düzsözsel}}, d_{\text{K:N'nin eyleyişi}}, d_{\text{K:kötü}}\ldots\ldots \\ (bağ_{\text{E – insan}})\ldots d_{\text{A=E, dkanıt}}, d_{\text{K(N=N2'nin E2'si)}}, d_{\text{N2 kötü}}\ldots\ldots \end{cases}$$

İkinci bağlamsal seçilişlere dayanan düzanlamsallar doyurucu değil görünmekteler, çünkü eyleyiş bir nesneye bağlandığı sürece düzsözsel bir edim olarak görünemez; gerçekte ise, 'konuştuğu' düşünülen nesnenin bir tür insanbiçimlilendirilişi vardır. Gerçekten de */accusare/*'nin bu ikinci kullanımı kesin kaydırışsal kullanımına karşın retorik bir beti (bir *prosopopoeia*: [kişileştirim]) olarak görülmelidir. Bu açıdan, ikinci anlamın yeniden-gösteriminde bulunmadaki zorluk kökenbilimsel bir ipucu olarak işlemektedir ve de yapısal ve eşzamanlı çözümleme anlambilimsel sistemi biraz dengesiz bırakan bir *kod değiştirim* sürecinin[83] belirdiğini göstererek tarihsel olana gerek duyar.

(vi) İki ya da daha çok *eşadlı anlambirimlerin* tekanlamlı patikaları olarak belli okumalarını düşünürsek; ağaç yalınlaşabilir. Varsayalım ki, örnek olarak iki değişik anlambirim olsun; aracısız ve her-bağlamsal «İnsan» düzanlamı ile «bachelor1» ve aracısız ve her-bağlamsal «Hayvan» düzanlamı ile «bachelor2». Ancak, böyle bir durumda, eğretilemeli değiştirimlerin neden olduğu tarihsel pek çok örtüşmeyi elimizden bırakmamız gerekecektir: tikel bir tür ayıbalığı, evlenmemiş bir adam ve genç bir şövalye anlambilimsel üç değişik birimlerdir; ancak, ortak olan bir bileşenleri vardır («eş yok»). Dolayısıyla anlambirimlerden

[83] karş. 3.1.

birine (hangisi olduğu önemsizdir) karşılık gelen (sözcükbirim) adını almak ve onu ötekilere atamak eğretilemeli olarak uygundur. 3.8.'de göreceğimiz üzere, bir eğretileme bir ya da birçok imleyicinin yenilikçi alaşımları yoluyla bir anlambirimin bir başkasıyla değiştiriminden başka bir şey değildir. Eğretileme göreneksel duruma geldiğinde bir *kaydırış* ortaya çıkar: iki anlambirim karşılık gelen aynı sözcükbirimi edenir (bu da demektir ki: ortak olarak kimi bileşenlere iye ve aynı dışavurumu onaylayan iki içerik birimi).

Karmaşık bir ağacın (ki eğretilemeli ve kaydırışsal eşadlılıkları göz önünde bulundurur) daha yalın pek çok ağaca indirgenişi bizi bu tür bir retorik ebeveynlik üzerine düşünmekten alıkoymaz. Ancak, ağaçları en karmaşık çokdeğerliklerinde kavramak daha elverişli görünmektedir.

2.11.2. Kodlayım Bağlamları ve Durumları

Tek karşı çıkış, Katz ve Fodor (1963) tarafından çoktan geliştirilmiş olandır: bağlamsal ve dolaylı seçilişin bir kuramını kurmak için (ki bu bir öbeklemeler kuramıdır) "konuşmacıların dünyayla ilgili *tüm* bilgilerinin yeniden-gösteriminde bulunan bir kuram olması gerekir."

Bu karşı çıkış şöyle yanıtlanmak zorundadır: (a) KF Modeli'nce öbeklemeler kuramına yüklenen kimi görevler gerçekte anlambirimin doyurucu bir bileşimsel çözümlemesince üstlenilir; (b) kuramın verili bir birimin olanaklı ortaya çıkışlarının *tümünü* değil, ancak yalnızca *kültürel* ve *uzlaşımsal açıdan* tanınmış istatistiksel açıdan daha olası olanları dizelgeye dökmesi ve yapılandırması gereklidir.

Bu iki önemli konuyu inceleyelim:

Katz ile Fodor /our store sells alligator shoes/ gibi bir dışavurumun doğru açıklaştırılışıyla ilgili olarak bir tür kafa karışıklığını göstermektedirler. Uygun dış koşullar (örneğin bir dükkânın cam bölmesindeki bir gösterge) içerisinde olduğunu varsayılınca, dışavurum kuşkusuz «timsah derisinden yapılma ayak-

kabılar satıyoruz,» anlamına gelecektir; ancak, tümcenin ayrıca «timsahlar için ayakkabılar satıyoruz,» diye de okunabileceği kuşkusunu da duyarlar. Bu kafa karışıklığı ikili bir hatayı örtbas etmektedir. Kişi yerinde bir anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuşa sahip ise, kültürel birim «ayakkabı» öyle bir yolla çözümlenmek zorundadır ki; onun insanlarca giyilir olduğu yönlü anlambilimsel apaçık niteliği bir kişinin anlambirim «ayakkabı» ile düzanlamsal imleyici «Hayvan»a sahip olan anlambirim «timsah» arasında alaşımda bulunmasına olanak tanımasın. Bunun sonucunda kişi «timsahlar için ayakkabılar»ı okuyamayacağına göre, tek doğru çözüm ile başbaşa kalır. Dolayısıyla hiçbir belirsizlik olanaklı değildir; yalnızca genel olarak Disneyland dışında (ancak Disneyland da ve genel olarak peri masalları dünyası da anlambilimsel olarak yeniden-düzenlenmiş bir evrendir; ki burada anlambirimlerin olağan düzanlamsal ve yananlamsal nitelikleri altüst edilmiştir –ancak rastlantısal olarak değil, bütünsel bir anlambilim yapılandırmasının kurallarını izleyerek yapılmıştır). Bu bir kez verili sayılınca, dışavurum ile uğraşmamıza ya da onu tikel bir dış koşul ile açıklaştırmamıza bile gerek kalmaz: /we sells alligator shoes/ hayvanat bahçesinin kapısına dahi yazılsa aynı, tekanlamlı karşılığı olur (gerçi buradaki sorun da işyerini kötüye kullanmaktan hayvanat bahçesinin yöneticisine yönelik yasal işlem başlatılacak olmasıdır). Katz ve Fodor'un verdiği öteki örnek ise daha da bulmacamsıdır.

(1) /should we take Junior back to the zoo?/ ve (2) /should we take the lion back to the zoo?/ biçimindeki iki dışavurum açıklaştırılmak için gerçekten de bir tür ek-bilgi gerektiriyor görünmektedir. Katz ve Fodor "aslanların sıklıkla kafes içinde tutulduğu"nu bilmemiz gerektiğini söylemekteler. Kuşkusuz ki haklıdırlar; ancak, yazarların aslanların "sıklıkla" kafes içinde tutulduğunu söylemeleri rastlantısal değildir. Milyonerin tekinin çatı katında bir aslan özgürce dolanıyor olabilir; ancak, bu öylesine kendine-özgü bir durumdur ki toplumca kayıtlı değildir (ve ne olursa olsun çoğunlukla polis tarafından yasaklanır).

Ancak, toplumun kayıt altına aldığı, çoğunlukla aslanların: (a) ormanda; (b) hayvanat bahçesindeki kafeslerde; (c) sirklerde yaşadığıdır. Ormanda özgürce dolaşan bir aslan uzlaşımsal olarak «özgürlük», «övünç» (ya da «soyluluk»), «acımasızlık» ya da «yabanlık» yananlamlarında bulunur (şimdilik daha karmaşık mitik ve alegorik yananlamları da bir yana bırakalım). Hayvanat bahçesinde yaşayan bir aslan ise uzlaşımsal olarak (ötekilerin yanısıra bir de) «tutsaklık» yananlamında bulunur. Sirkte yaşayan bir aslan da «evcilleştirilmişlik» ve «beceriklilik» yananlamında bulunur («acımasızlık» gibi yananlamlar dışarıda bırakılmasa da ardalanda tutulur –sirkin eğlendiriciliğinin de bu çatışkısal yananlamların belirsiz karşılıklı-etkileşiminde olması sirk gösterisinin estetik bir iletiyle ortak bir yanının olduğu anlamına gelmektedir). /Hayvanat bahçesi/'nin ayrıca «tutsaklık» yananlamsal imini ilettiğini düşünürsek, yalnızca tek bir doğru alaşım vardır: hayvanat bahçesine geri götürülmüş bir aslan bir kez daha tutsaklığa düşürülmüş bir hayvandır (bu yüzden tam da /geri götürmek/ dışavurumu bir «bastırılış» yananlamını gerektirir).

Ancak, «oğul» olarak anlaşılan /Junior/ bu yananlamlara sahip değildir; /hayvanat bahçesi/ birlikte alaşımda bulunabileceği herhangi bir imleyiciye de sahip değildir (alaşım «ileri devinim + insansal nesne + yer) arasında yeralır. Dolayısıyla hayvanat bahçesine geri götürülmenin Junior için eğlenceli bir şey olup olmadığından kuşku duymuyor da değiliz ve tümce edimbilgisel türlü değerlendirmelere açıkken; aynı deneyimin kuşkusuz ki aslan için eğlendirici olmadığını da anlayabiliyoruz. Bu durumda koşulların kapsanmamış olduğunu da gözden kaçırmayalım; tek başına bağlamsal seçilişler yukarıdaki anlambirimlerin kullanımıyla belirtilmiş bütün yananlamları açıklaştırmak için yeterli gelmiştir. Ancak, /we should take back the lion/ dışavurumu hayvanat bahçesinin kapısının önünde aslan yularla yürüyüşe çıkarılmışken dile getirilirse koşullar ve dolaylı seçilişler kapsanmış olur. Kaldı ki böylesi bir durum öylesine olağandışıdır ki,

bu tür bir olayı belgelendirmek gerekli de değildir. Buna karşılık kodlanmış bir olay durumunda kafatasıyla sağlanmış bir imge bir şişenin üzerine yerleştirilirse «zehir»; bir elektrik direğinin üzerine yerleştirilirse «yüksek gerilim» demek olur.

Bir öbekleme kuramı kurmak için; *imbilimsel pek çok kodun* birbirine dolanmış etkisini genel bir ardalan olarak onaylamadıkça bir sözel dil anlambiliminin taslağının çizilemeyeceğini olumlamak zorundayız. Bir öbekleme kuramı dışsal koşulların da imbilimsel uzlaşıya bağlı olmasını gerekli kılar.

Yalnızca nesneler, imgeler ve edimsel deneyimler genel bir imbilim kuramının etki alanında yer alıyorsa, kodlanmış bir dışsal koşulun bir anlambirimin bileşensel spektrumuna girdiği düşünüsünü onaylamamız olanaklıdır. Yalnızca başka bir tür deneyimin olası içeriği ile birlikte sözel bir anlambirimin olası içeriğinin her ikisinin de kültürel soyut birimlere çevirisi yapılmışsa, burada önesürülmüş olan yenilenmiş bileşensel modelin taslağını çizmek olanaklıdır.

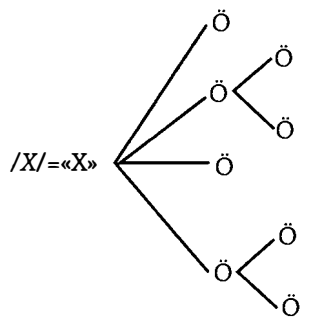
Bütün kodlanmış bağlamları ve koşulları göz önünde bulunduran bileşensel ağaçlar kurmak olanaklı mıdır? Sınarlarının her birinin arasındaki bütün ara bağlantıları bağlılaştıran bir Küresel Anlambilim Sistemi varolsaydı, bu sorunun da bir anlamı olurdu. Yoksa, aşağıdaki gibi yeniden-tamdeyimleştirilmelidir: "İçerisinde bunun yapılabilmiş olduğu herhangi söylem kültürel çevreleri ve kesin evrenleri var mıdır?" İçerisinde kimi bağlamsal ya da dolaylı seçilişlerin kodlandığı kültürel bir çerçeveyi yalıtmak her zaman olanaklıdır; tıpkı Batı kültüründeki timsah ayakkabıları örneğindeki gibi. Açıkçası, ayakkabının nerdedeyse hiç bilinmediği (ve de timsah derisinin ayakkabı işini gördüğü düşüncesinin kesinlikle bilinmediği) yaban bir kültürde yukarıdaki tümce ayrıca timsahlar için ayakkabılara göndermede bulunuyor diye de yorumlanabilir; dolayısıyla biraz saçma bir düşünce olarak görünse de, en azından Külkedisi'ne bir armağan yapmak için bir timsahı öldürme düşünüsünden daha az onaylamazdır.

2.11.3. Ansiklopedi Olarak Anlambirim

Dolayısıyla, uzman-olmayan birisi tarafından bir anlambirime yorulan bütünlenmemiş kodlar, aşama düzensel bilimsel bileşensel spektrumlar, anlambilimsel özelliklerin bağlantısız dizelgeleri ve benzerleri gibi durumlar olabilir.

Bir hayvanbilim insanı için «balina» içerisinde ikincil özelliklerin birincil olanlara dayandığı hiyerarşik ve tekanlamlı olarak örgütlenmiş bir anlambirimdir ve dolayısıyla da Çizelge 18'deki örgütlenişi üretir.

ÇİZELGE 18



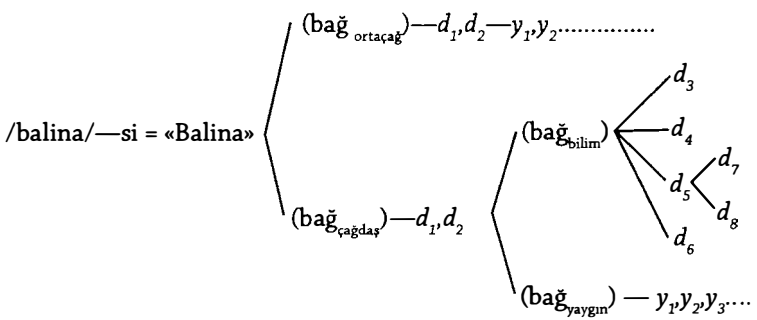
Bir ortaçağ hayvan öyküleri kitabı (*bestiarium*) yazarı için de «balina» aynı biçimsel anlambilim yapısına iye olabilirdi; yalnızca özelliklerin içeriği başka olurdu: balina bir balıktı; memeli değil ve yazar ikincil özellikleri arasına Leviathan, Şeytan, Günah ve benzerlerinin yeniden-gösterimi olan çok sayıda alegorik yananlamlar koyardı.

Uzman-olmayan çağdaş bir insan için büyük olasılıkla «balina» içerisinde «balık» ile «memeli» gibi özelliklerin birlikte-varolduğu oldukça bağlantısız bir anlambirimdir ve büyük olasılıkla bunun anlambilimsel spektrumu da içerisinde bağlamsal seçilişlerin çok da iyi kurulmuş olmadığı olası okumaların üst üste bindirilişlerinin bir ağı olmalıdır. Bu tür bir edinimin bir örneği Melville'in bilinçli olarak Nantucket gemicilerinin bilgisel

durumunu yorumlayarak balinayı iki bölmeli sıcak yüreği, akciğerleri olan büyük bir balık ve bir *"penem intrantem foeminam mammis betontem"*[84] diye tanımlıyor. Şimdi bizse /balina/'nın çelişik bir anlambirim doğuran ve ortaçağ, bilimsel ve de yaygın birimler sistemini aynı anda göz önünde bulunduran belirli bir kültürel düzeyi imgeleyebiliriz (Çizelge 19).

Tam da bu, 2.10.2.'de taslağı çizilmiş olan (sözlük yerine) 'ansiklopedi' olarak bir tür edinimin yeniden-gösteriminde bulunur. Şu bir gerçek ki, yukarıdaki örnekteki ansiklopedinin, *Encyclopædia Britannica*'dan çok ortaçağ 'speculum mundi'sine yakın görünmekte oluşu, doğal diller evreninin pek de biçimselleşmemiş ve 'ilkel' olduğunu ileri sürmektedir; dolayısıyla da bilimsel ya da yüksek düzeyde biçimselleşmiş olmaktan çok uzaktır.

ÇİZELGE 19



Gösterge-taşıt /balina/ değişik yollarla çözünebilen bir içerik birim (bir anlambirim) olan «balina»ya karşılık gelir. Bir balinanın balık mı yoksa memeli olarak mı düşünüleceği bağlamına dayanır ve bu yargı ilk dolaysız düzanlamın yalıtılışından önce gelir. Gerçekte bir balinayı balık gibi bir şey olarak kavrayabilmek için bir kültür onu, içerisinde «balina»nın örneğin «köpekbalığı» ve «yunus»a karşıt olduğu verili bir anlambilimsel alanın

[84] Moby Dick, bölüm 32.

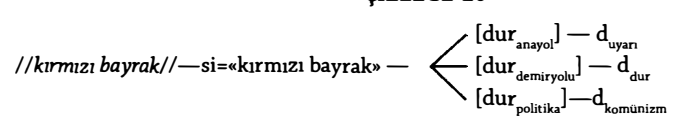
içerisine yerleştirmek zorundadır; bu kültürel birimlerin belirli öğeleri ortak, ötekilerse karşılıklı olarak karşıolumsaldır; tıpkı yapılanmış bir sesbirimler alanında olduğu gibi karşılıklı olarak ayırt edici özellikler aracılığıyla bağlılaşmış ve karşıolumlu kılınmışlardır.[85] Öte yandan, bir balina bir memeli (ya da balık değilse de en azından bir su hayvanı) olarak görülürse, anlambilimsel başka bir alanın geçerli birimi olarak konulması gerekecektir.

Balina çağdaş bir bağlam içerisinde görülürse, gerçekleştirilmesi gereken iki bağlamsal seçiliş daha olur. Okuma bilimsel ise düzanlamlı bir özellikler hiyerarşi üzerine düşünmesi gerekecektir; yaygın bir okuma ise koordinatlı-olmayan bir yananlamlar dizisi içinden seçim yapmalıdır. Bu eşsüremsel-artsüremli bir bileşensel spektrumdur ve eskiçağ ve çağdaş metinler için ulaşılabilir olan olası okumalar arasında yalnızca ayrımlar yapmamıza değil, ayrıca yazarının, spektrumlanmış içiçe geçmişlikleri estetik bir başarıyı oluşturan olası okumaların ya da patikaların örtüşmesi üzerine kafa yorarak çağdaş «balina» kavramımızı bilerek ve isteyerek (gerçekten de oldukça çelişik biçimde) sömürmeye çalıştığı *Moby Dick* gibi bir metince dayatılmış *double jeu*'yü [ikili oyunu] onaylamamıza olanak tanır.

2.11.4. Sözel-olmayan Dışavurumların Bileşimsel Çözümlemesi

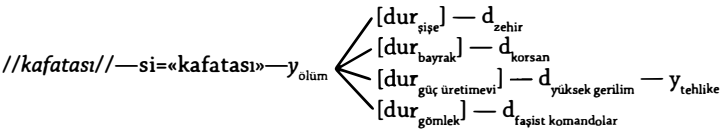
Gözden Geçirilmiş Model'e göre sözel-olmayan göstergelerin dahi imbilimsel yeniden-gösterimde bulunuluşu olabilir. Çizelge 20 ve 21'deki iki örnek yeterli gelebilir:

ÇİZELGE 20



[85] Jakobson-Halle, 1956.

ÇİZELGE 21



Açıkçası yukarıdaki örnekler görsel ancak katı biçimde kodlanmış göstergelerle ilgilidir. Aynı yordam, sözde 'görüntüsel' göstergelere uygulanamaz diye karşı çıkılabilir. Bu tikel sorun Bölüm 3'te tartışılmaktadır. Ancak, şimdilik modeli öteki gösterge tipleri üzerinde sınayalım.

2.11.5. Sözel Kaydırıcılar ve Öteki Belirticilerin Bileşimsel Çözümlemesi

Sınanacak ilk göstergeler sözde *sinkategorematik* terimlerdir. / Öte–uzak–dışarı/ ya da /üzerinde–içinde–üzerine/ ya da /ile–olmaksızın/ gibisinden böyle terimlerin verili anlambilimsel eksenlerin içerisine yerleşmiş kültürel birimler olarak görülebileceğini tanıtlamak zor değildir.[86] Böyle birimleri, içine yerleşmiş oldukları bağlamlardan bağımsız belirli anlambilim imleyicilerine iye oldukları tanıtlanarak, bileşimsel olarak çözümlemek olanaklıdır. /(Bir şeyin) altında/ olmanın ne demek olduğunu açıklamak; /(birisinin) babası/ olmanın ne demek olduğunu açıklamaktan daha zor değildir.[87]

Sözde *gösterimci* ve *gerigönderimci* denilen /bu, şu/ ya da / bura, şura/ gibi sözel göstergelerin anlamı sorgulandığında sorun daha da sıkıntılı bir duruma gelmektedir. Bu göstergeler gösterme parmağı ya da yön oku gibi sözel–olmayan *imleçler*e çok benzer görünmekteler. İkinciler yalnızca ilettikleri içerikten değil ayrıca dışavurumsal tikel özelliklerinden dolayı da daha ileri bir incelemeyi hak ederler. Ancak, sözel imleçlerin anlambilimi ile ilgili söylenecek olanlar başka türlerdeki sözel–olmayan belirticilerin anlambilimine de genişletilebilir.

---

[86] bkz. Leech, 1969.

[87] bkz. Bierwisch 1970.

Pierce belirtiyi nedensel olarak nesnesiyle bağlı bir gösterge tipsi diye tanımlamış ve sağlık eşbelirtilerini, izlerini ve benzerlerini onaylamış; ancak, sözel-olmayan imleçler ile gösterimci ve gerigönderimci sözel kaydırıcılarının her ikisini de bu kategorinin dışında tutmanın baştan çıkarıcılığına kapılmıştır; gerçek şu ki, göndermede bulundukları nesne ile nedensel bağları vardır, doğal göstergeler değildirler, yapay (dahası isteğe bağlı) olarak seçilirler. Peirce[88] onlara *altbelirticiler* ve de *altanlambirimcikler* adını verir. İmledikleri ve kendisinden anlamlarını alımladıkları nesneyle bağlantılı oldukları sürece altbelirticiler göndergesel-olmayan bir imbilime uyarlanmamalıdır. Bir gösterge (herhangi bir göndergenin oradaki edimsel bulunuşundan ve de varoluşundan bağımsız olarak) bir dışavurum ile bir içerik arasındaki bir bağlılaşım ise, nasıl olur da, imbilimsel niteliğini edimsel nesnenin oradaki bulunuşundan alımlayan /bu/ gibi bir kaydırıcıya 'gösterge' diyebiliriz? Nesne (tıpkı /hangisini beğendiniz?/ sorusunu yanıtlarken kişinin gösterme parmağı ile bir nesneyi imleyerek /bunu/ demesindeki gibi) dilbilim-dışı bir birimvarlık da olabilir ya da /ben böyle bir düztümceyi onaylamıyorum/'daki gibi kendisine gerigönderimci sözel sınarın göndermede bulunduğu başka bir dilbilimsel sınar da olabilir.

Ancak, yukarıdaki tümcenin kimsenin gerçekten bir şey önesürmemiş olduğunda söylenmiş olduğunu varsayalım. İşitenler dilin kötüye kullanımını doğrudan ayırt eder ve (konuşmacının böylesine saşırtıcı biçimde anımsattığı önvarsayımyı uygun bir yere koyabilmek için ola ki daha önceki karşılıklı konuşmaları anımsamaya çabalayarak) konuşmacının hangi düztümceden söz ettiğini anlamaya çalışır. Bu da konuşmacı az çok şöyle bir önvarsayımda bulunmuş demektir: "Ben burada olmayan ve de buradaki düztümceden önce gelen bir şeyi kaydırıcı aracılığıyla adlandırıyorum." Böylece, /bu/ ya da /şu/'nun bu anlamı önvarsayımlanmış olay varolmasa ya da hiç varolmamışsa bile anlaşılır.

[88] 2.283.

Bir kez daha, sınanabilir hiçbir gönderge olmasa dahi gösterge-taşıtların her zaman bir içerik iletmesi olgusu ile bir yalan olanaklı kılınır.

Sözel bir belirtinin kavranışı için ne bağlantılı olduğu varsayılan bir nesnenin; ne de bağlantılı olduğu varsayılan bağlamsal bir sınarın bulunuşu gereklidir. Sözel bir belirti bir düzanlam ileten bir dışavurumca bileştirilir. Durum /bu/'da ise iki düzanlam vardır: «yakınlık» ve «konuşmacıya doğru» (/ben/ kaydırıcısının ilkin «tümcenin mantıksal öznesi, sözcenin de göndericisidir» demek olduğundaki anlamda). Bu onaylanırsa; ardından belirticiler (ya da altbelirticiler) göndergesel kuramı tümüyle altüst olur. Göndergesel kuramına göre sözel belirti, *ona olan fiziksel yakınlığı yüzünden* bir nesne ya da başka bir sözel sınar (ve dolayısıyla da bir gönderge) belirtmiş olur. Bu nedenle fiziksel yakınlık bir gösterge-taşıt imleyicisi olmuştur; ancak, daha çok yabansı bir imleyici: gösterge-taşıt bir nesneyi nesnenin kendi dışavurumunun bir maddesi olarak yakınlığından ötürü içeriği olarak gösterebilmekteydi! Buna karşın, bizim kuramımız göndergeyle fiziksel bağlantıyı *dışarıda bırakmakta* ve de *yakınlığı gösterilen bir içerik olarak* düşünmektedir. /Bu/, bir şey ona yakın diye bir anlam edinmez; tersine onun *yakınında bir şey bulunmak zorunda* olduğunu gösterir.

Bu durum, /hangisi?/ sorusuna yanıt verirken (söz konusu nesnelerin ortalıkta olmadığı önvarsayımıyla) /bu/ diye yanıtlarsam; işitenin bana çok yakın bir şeyi gösterdiğimi neden anlayacağını ve de dolayısıyla burada bir şey bulunmadığına göre dili kötüye kullandığımın ve uygunsuz göndermede bulunan bir edim gerçekleştirdiğimin ayırdına neden varacağını açıklar.

Bu dışavurumsal /bu—şu/ karşıolumu içeriğin kesin bir kesitlenişinin yeniden-gösteriminde bulunan anlambilimsel bir «yakınlık—uzaklık» (ya da +yakın— –yakın) karşıolumuna dayanmaktadır. /Hangisi?/ sorusu konuşmacıdan aynı uzaklıkta iki ya da daha çok nesneyle ilgili ise, /bu/ yanıtı imleyen bir parmak (ya da bir göz ya da baş devinimi) eşlik etmiyorsa

iş görmeyeceğini ayırdetmeye değer. /Bu/'nun içeriği de eşit ölçüde kavranabilirdir; ancak, göndermede bulunan edim bütün değildir. Birisi de şöyle diyebilirdi: (a) kimi durumlarda sözel kaydırıcıların katışıksız bir artık işlevi vardır ve gerçekten de belirtimi gerçekleştiren gösterme parmağıdır; (b) böyle bağlantı durumlarında /bu/'nun anlamının «kendisine doğru parmağın imlediği nesne» olduğunu önceden salık vererek gösterme parmağı bir tür dolaylı seçilişin yeniden-gösteriminde bulunur; (c) göndermede bulunan iki edim vardır: ilkin /bu/, nesnesi parmak olan bir değini geliştirir; ikincileyin de parmak nesnesi başka bir şey olan bir değini geliştirir. Açıklama (c) açıklama (a)'ya geri göndermede bulunur; çünkü bir kez daha /bu/'nun katışıksız bir artık işlevi vardır.

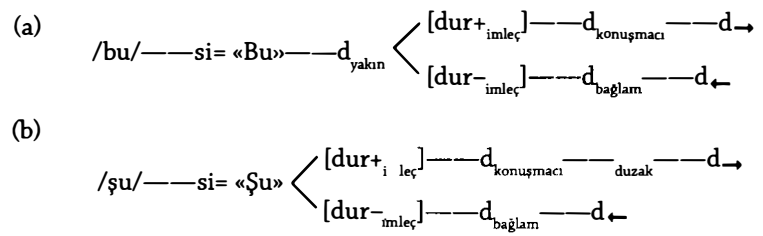
Bir başka sorun da sözel belirticilerin *sözel olarak* çevirisi yapılabilir bir içeriğin yerine gerçekten geçip geçmediğidir. Gerçekten de /bu/, /yakınlık/ sözcüğüne karşılık gelen bir şey mi demektir? /Bu/'nun gerigönderimci olası işlevi üzerine düşünelim. Gösterim (*deixis*) için kullanıldığında /bu/ göndermede bulunan bir edime neden olur; ancak, sözel bir bağlam içerisinde kullanıldığında gerigönderimci bir işlevi vardır. Bu örneklerde /bu/ ile /şu/ arasındaki karşıolum pratik olarak ortadan kalkar; kişi «doğrudan bir önceki anlambilim biriminin» dolaysız düzanlamı salıvererek /ben bunu beğenmiyorum/ ya da /ben şunu beğenmiyorum/ diyebilir. Ancak, bu sözedöküş pek çok sorunu çözülmemiş olarak bırakır. Bununla birlikte, bir önceki anlambilim birimi bir sözcük ya da bütün bir tümce olabilir ve her şeyden öte 'doğrudan' bir önceki olması da gerekli değildir. Kabaca ama daha doyurucu bir sözedöküş şöyle olabilirdi: /ilgili son içerik parçası/. Gerçekte görünen o ki, /bu/ ya da /şu/ işitenin zihnini geçmişe döndürmesini gerçekten de gerekli kılıyor. Gerisi, bağlamsal bir yorumlayış konusu olmalıdır. Dolayısıyla /bu-şu/'nun içeriğini gerigönderimci işlevleri içerisinde ← olarak yazıp aktarmak daha uygun olurdu. Ardından da gösterimci işlevleri → olarak yazıp aktarılabilirdi.

2.7.2. ve 2.10.4'te nelerin vurgulanmış olduğunu anımsamak zorundayız: bir göstergenin yorumlayanı aynı tipin bir başka göstergesi olmalıdır diye bir sav önesürülmemiştir; bir sözcüğün düzanlamı ya da yananlamı çevirisi yalnızca başka bir sözcükle yapılabilen bir şey diye bir sav da önesürülmemiştir. İçeri girmek, dışarı çıkmak, tırmanmak, yaslanmak, yere uzanmak tüm bunlar beden davranışlarıyla ilgili yüksek düzeyde kesitlenmiş bir içerik alanının parçalarıdır. Bu davranış yalnızca kesitlenmiş değil; ayrıca kesitler böyle tanınmış ve de adlandırılmıştır. Ancak kinezik araştırmalarındaki en son deneyimler gösteriyor ki, yalnızca sözel-olmayan stenografik bir jest en iyi biçimde betimlenmekle kalmayıp; ayrıca bu jestin içeriği de devinimli bir görüntü kaydınca ya da davranışsal bir yanıt ile en iyi biçimde yorumlanabilmektedir. Morris (1946), bir göstergenin 'anlamlayım'ının ('*significatum*') bizim onu yanıtlama eğilimimiz olduğunu söylerken (dolayısıyla da anlam kuramını gösterge-taşıt etkilerinin davranışsal gerçeklemesine indirgediğinde) anlam kuramını bir yorumlayanlar ve kültürel birimler kuramlarının ona geri yükleyebileceği pek çok olanaktan yoksun bırakmıştır; ayrıca kimi gösterge-taşıtların davranışsal bir yanıtça yorumlanması gerektiğini de önesürmüştür.

Dolayısıyla /bu/ ve /şu/'nun birincil düzanlamlarından birinin davranışsal tutum olduğunu onaylayalım. Her ikisi de 'buyruksal' ve 'göndergesel' dışavurumlardır (ya da Morris'in terimleriyle söylersek *tasarımlayıcılar* ve *reçetecilerdir*). Onların (Morris'in yaptığı gibi) *kimlikleyiciler* ve dolayısıyla da (Russel'ın kavramıyla) mantıksal özel adlara benzer olduklarını söylemektense, bu daha anlamlıdır.

Gösterimci olarak kullanıldığında /bu/: «→ (ya da «bakın!») + konuşmacı» demektir. Gerigönderimci olarak kullanıldığında /bu/: «← + yakın + bağlam» demektir. Dolayısıyla /bu/'nun bileşimsel çözümlemesinin, gözden geçirilmiş bileşimsel modelimize göre Çizelge 22'deki gibi yeniden-gösteriminde bulunulmalıdır.

ÇİZELGE 22



Çizelge 22 aşağıdaki gibi okunabilir:

(a): /bu/ her zaman bir yakınlık düzanlamına sahiptir; kinezik bir imleç ile bağlandığında ayrıca konuşmacıya fiziksel yakınlık ve kişinin öngörünümlü ilgisinin odaklanması yükümlülüğü düzanlamlarında bulunur. Kinezik imleç olmadığında ise ilgi bağlamın içerisinde ardadönük olarak yönlendirilmelidir.

(b) tersine /şu/ doğrudan bir uzaklık düzanlamına iye değildir; bunu yalnızca kinezik bir imleç ile dolaylı olarak bağlanırsa elde eder ve bu durumda konuşmacıdan uzak bir şey anlamına gelir. Böyle imleç olmadığında ise patikası /bu/ ile aynıdır.

Şunun ayırdına varmaktayız ki, kimi anlambilimsel imleyicilerin sözel-olmayan biçimde yeniden-gösteriminde bulunulabileceği onaylansa da onaylanmasa da; /bu/ ya da /şu/'nun yeniden-gösteriminde bulunuluşu /balina/ ya da herhangi başka bir kategorematik terimin izlemiş olduğu yordamın aynısını izler.[89]

Yukarıdaki yeniden-gösterimde bulunuşun sözel kaydırıcılarca dolaylı olarak bağlantılı olan kinezik imleçlerin bileşimsel çözümlemesince doğrulanması olanaklıdır. Böyle bir çözümleme daha karmaşık görünecektir; çünkü sözel sözcükbirimleri varolan bağlam içerisinde çözümlerken sözdizimsel imleyicile-

[89] Tüm bunlar şu soruyu doğurur: /eğer/ ya da /bu durumda/ gibisinden sinkategorematik ilişkilerin bileşimsel çözümlemeye yönelik göstergeler olarak düşünülmesi (ayrıca birleşimsel kuralların anlambilimsel betimleyişlere indirgenmesi için bkz. 2.9.3.) gerekliyse, bu durumda, bir gösterge-taşıtın düzeni ya da sözdizimsel konumuna ne olacak? /Paul Mary'yi sever/'de Mary'yi Paul'ün tutkusunun nesnesi kılan konumdur: Morris (1938) sözcük-düzenini bir gösterge tipi olarak, "biçimleyici" diye tanımlamıştır. Denemelik bir yanıt için 3.6.5.'e bakınız.

rin (*si*) yeniden-gösteriminde bulunuluşu verili saymıştık; bir gösterme parmağının çözümlenişi sırasında bu imleyicilerin açıkça çözümlenmesi zorunludur. Bunun nedeni aşağıda açık kılınacaktır. Bu özelliklerin sözel olanlarla aynı doğada olmadığı çok açıktır; değişik dışavurum tipleri (3.4.2.'de gösterileceği üzere) değişik fiziksel parametrelere göre türetilir ve de değişik fiziksel parametreler değişik biçimsel özellikler üretir. Öyle ki bir gösterme parmağının en azından dört geçerli sözdizimsel özelliği vardır: ikisi boyutsal imleyici ve ikisi de kinzeik imleyici. Bir gösterme parmağı her şeyden önce *//boylam//* ve *//uçsallık//* (ya da *//doruksallık//*) imleyicilerine sahiptir. Genişliğinden daha uzundur ve de parmaktırnağının ucunda 'durur'. Bu gözlem oldukça açık görünüyor olabilir; ancak, gösterme parmağının yerini tutan görüntüsel bir şeyin (örneğin bir yol belirtkesindeki bir ok imgesinin) düşünülmesi bile bu özelliklerin kaçınılmaz oldukları buluşunu gerçekleştirmemiz için yeterli olacaktır. Gerçekte, ok 'görüntüsel-gösterge olarak' yalnızca uzunluk ayrıtını değil; ayrıca uçsallığı da yeniden üretir: okun doruk noktasında durduğu değil, daha çok, verili bir doğrultuda (geri dönülmezcesine) 'yolculuk ettiği' varsayılır; ancak, bu önerilen devinim okun 'türediği' nokta ile kendine doğru 'uzadığı' ya da 'fırladığı' noktayı ayırt etmemize yardımcı olur. Bu ise okun da parmak gibi bir 'kök'ü ile 'doruk noktası' olduğu anlamına gelir ve her iki durumda da imlenen doruk noktasıdır. Bir yol oku gerçekten kımıldamıyor olsa da, gösteren bir parmak kımıldar. Ancak, gösteren bir parmağı öykünmek için bir ok imgesinin seçilmiş olması da rastlantı sonucu değildir: ok bir şeye yönelik bir devinim düşüncesini önerir.

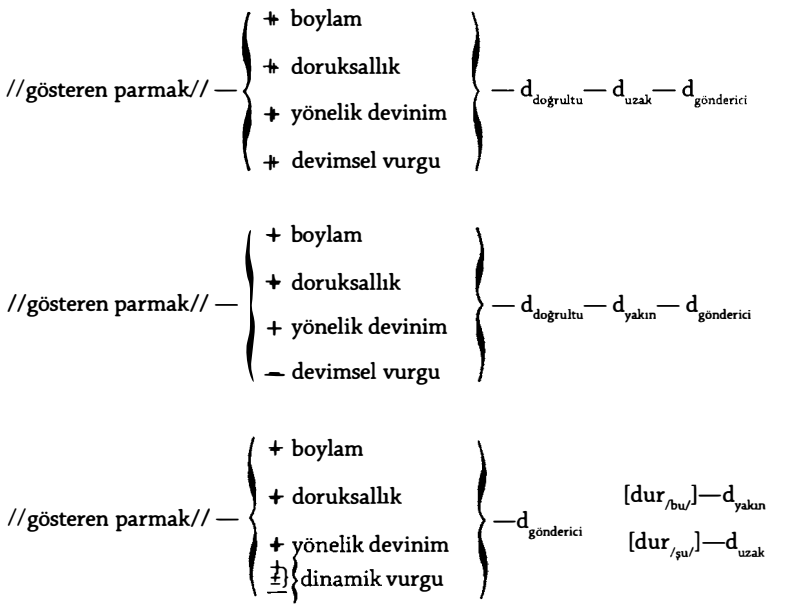
Gerçi gösteren bir parmağının üçüncü özelliği bir *//yönelik devinim//*'dir. Bu ayrıt algılanamaz olsa bile hep varolmalıdır. Başımızı ya da bakışımızı bir şeye yönelik 'çevirdiğimizde' ortaya çıktığındaki gibi öteki kimi kinezik dışavurumlarda salt kaçınılmazdır. Bu durumlarda *//yönelik devinim//* ve *//doruksallık//* yeterli olup; *//boylam//* gerekli değildir.

Gösteren parmakların (ayrıca okların da) tersine boylamın temel bir ayrıt olduğu görünmektedir: tek bir gösterme parmağıyla bir şeyi belirtmek yerine 5-10 cm aralıkla iki koşut parmakla imlersek, tek bir parmağın //*boylam*//'ı bütün jestin //*enlem*//'ince yansızlaştırılır; böylece önerilen şey de «doğrultu» değil «boyut» (dışavurulan bir nesnenin büyüklüğü) olur. Ancak, iki gösterme parmağı arasındaki aralığı 1 cm'ye inerse //*enlem*// yansızlaşır ve bir kez daha //*boylam*// vurgulanır; dolayısıyla da bir «doğrultu» anlambilim imleyicisi dışavurulur.

Dördüncü gerekli ayrıt da yine kineziktir ve bir //*devimsel vurgu*//'dur. Şimdiye dek bu ayrıtı kesin olarak kayıt altına almak oldukça zor olmuştur; ancak, «yakınlık» ve «uzaklık»ın anlambilimsel imleyicilerini ileten sözdizimsel imleyicinin yeniden-gösteriminde bulunur (dolayısıyla da 'bu–şu' karşıolumunca sözel açıdan neyin yorumlanabilecek olduğunu kinezik olarak ayırt eder). Parmak görece küçük enerjiyle imlediğinde «yakın» demektir ve daha büyük bir erkeyle (kolun parmağı 'ileri iten' olarak katılımıyla jest daha geniş ve bol olduğunda) «uzak» demek olur.

Öyle ki, belirlenmemiş vurgu durumlarında jeste bağlı imlece sözel bir kaydırıcı (/bu/ ya da /şu/) ile yardımcı olunması zorunludur; tıpkı sözel kaydırıcıya genellikle jeste bağlı bir imleyiciyle (Çizelge 22'de gösterildiği üzere) yardım edilmesi gerektiği gibi. /Hangisi?/ sorusunu yanıtlarken, soru birinin orada bulunduğu ötekininse bulunmadığı iki nesneye yönelik olmadığı sürece, sözel dışavuruma bir imleç eşlik etmeden /bu/ ya da /şu/ yanıtını veremeyiz. Sözel dışavurumun orada oluşu dolaylı seçilişin tipsel bir durumunu oluşturur (buna karşın kinezik imleç ise sözel olan için dolaylı seçiliş oluşturur). Dolayısıyla gösteren bir parmak olgusunda içerik ile dışavurum arasındaki ilişki Çizelge 23'teki biçimde gösterilebilir.

ÇİZELGE 23



Burada birisi de sözel imleçleri incelerken, sözdizimsel imleyicilerin anlambilimsel olanlardan salt bağımsız olduklarını (ve dolayısıyla da Çizelge 22'de çözümlemeci olarak kayıt altına alınmamış olduklarını); oysa kinezik imleçlerde verili bir sözdizimsel imleyicinin varlığı ya da yokluğunun karşılık gelen anlambilimsel ayrıtı belirlemiş olduğunu gözlemleyebilir. Ardından şöyle denilebilir: sözel-olmayan göstergelerde anlambirimin biçimlemesi gösterge-taşıtın biçimlemesince —ya da bunun tersi yönde— belirlenir. Bu tikel '*güdüleniş*' bağlantısı 3.4.10.'da tartışılacaktır; çünkü bu, gösterge-işlevlerin fiziksel üretilişinin bir kipler kuramına başvurulmaksızın açıklanamaz.

Bir kodlar kuramı yalnızca verili bir dışavurumu verili bir içeriğe, bağlılaşımın konulduğu ve onaylandığı yola bakılmaksızın, bağlılaştıran bir uzlaşım varolduğu olgusuyla ilgili olmadığına

göre; güdülenmiş ve isteğe bağlı göstergeler arasındaki başkalığa iyice aldırmayabilir.

2.12. MODEL "Q"

2.12.1. Anlambilimsel Bitimsiz Yinelgenlik

Gözden Geçirilmiş Model, KF modeline de yapılmış olan eleştiriden kaçamaz. Bileşensel çözümleme anlambilimsel imleyicilerin yeniden-gösteriminde bulunan değişik boğumlardan oluşan patikaları ya da okumaları anlambirim içerisinde yalıtır. KF modelinde bu imleyiciler yine de kimi zaman karmaşık tanımlar (ayırt ediciler) olabiliyorlardı; Gözden Geçirilmiş Model'de ise «balık» ya da «yakın» gibi öğesel kültür birimlerine indirgenmişlerdir.

İşte burada, /balina/ ya da /bu/'yu yorumlamak için kullanılmış olan /balık/ ya da /yakın/ dışavurumların anlambilimsel içeriğini ne tür bir kuramın açıklayacağının özgülleştirmemiz gerekmektedir. Bunlar 'sözcükler' değil de *öte-imbilimsel yapılar* oldukları sürece anlambilimsel olarak açıklanmaları gerekli değildir; çünkü yalnızca *açıklayıcılar olarak konulmuşlardır*. Ancak, bu yanıt yalnızca, oldukça indirgenmiş ve de katı biçimde yapılandırılmış çok sayıda anlambilimsel tümelleri binlerce anlambirimi çözümlemek amacıyla kullanabiliyor olsaydık bir ölçüde ayakta durabilirdi. Ne yazık ki anlambilimsel tümeller indirgenir indirgenmez ve daha karmaşık kılınır kılınmaz (Greimas'ın anlambirimciksel çözümlemesi «yataylık» gibi kategorileri kullanmaktadır); değişik anlambirimler arasındaki başkalığı imleyemez duruma gelirler. Sayıları artar artmaz ve de bireyleşim sığaları büyür büyümez; ayırt ediciler gibi *ad hoc* tanımlar durumuna gelirler. Gerçek sorun şu ki, *bir anlambirimi çözümlemek için kullanılan anlambilimsel her birim sırası gelince çözümlenmesi gereken bir anlambirimdir*.

Dolayısıyla, Çizelge 24'teki gibi yeniden-gösterimi yapılan öğesel bir ağacı ele alırsak d_1, d_2, d_3, d_4 ve artı y_1, y_2, y_3 ve

y_4'ün tümü sırası gelince bileşimsel yeni çözümlemeler için başlangıç-noktaları durumuna gelirler. Ağacın içerisinde her biri, kendi ağacını ve benzeri biçimde *ad infinitum* üreten bir tür *içegömülü anlambirim* oluşturur; onların anlambilimsel imleyicilerinin her biri de sırası gelince başka bir ağaç üretir. Böylesine sürekli bir yinelgenlik manzarasının çizgesel yeniden-gösterimi imgelenemez; çünkü böyle bir yeniden-gösterimde bulunuş, her birimin anlambilimsel bir eksen içerisine ve dolayısıyla başka bir birimin de karşısına yerleştirildiği sürece anlambilimsel bir değer elde ettiği olgusunu göz önünde bulundurmalıdır. Öyleyse (içerisinde insanların da yaşadığı) bu türden anlambilimsel evrenin nasıl yeniden-gösteriminde bulunabiliriz?

ÇİZELGE 24

$$/g\text{-}t/ \text{ — si = «anlambirim» — } d_1, d_2 \begin{cases} [bağ_a]\ y_1, y_2 \\ [bağ_b]\ d_3, d_4, \text{ — } y_3, y_4 \end{cases}$$

Şimdi de, M. Ross Quillian'ın anlambilimsel bir bellek için modelinden gelen, doğrudan olmayan bir öneriyi inceleyelim.

2.12.2. n-Boyutlu Bir Model

Quillian'ın modeli (ki bundan sonra Model Q denilecektir) çağrışımsal bağlantıların türlü tiplerince ara bağlantılandırılmış bir boğumlar yığını tabanında kuruludur. Her anlambirimin anlamı için bellekte bir boğum varolması gerekir; ki bu boğum onun "ataerk"i olarak tanımlanacak ve burada bir *tip* denilen terime sahiptir. Bir A tipinin tanımı, onun yorumlayanları olarak *türceler* olarak içerilen (ve modelin içinde öteki anlambirimler olan) bir dizi başka gösterge-taşıtların kullanımını öngörür. Anlambirimin anlamının birlikte-betilenişi onun başka başka türceler ile bağlantısının çokluğunca verilidir; ancak, bunların her biri sırası gelince bir *B tipi* durumuna; bu da demektir ki, türceler olarak kimisi tip A türceleri olarak da alınmış olan ve de türce

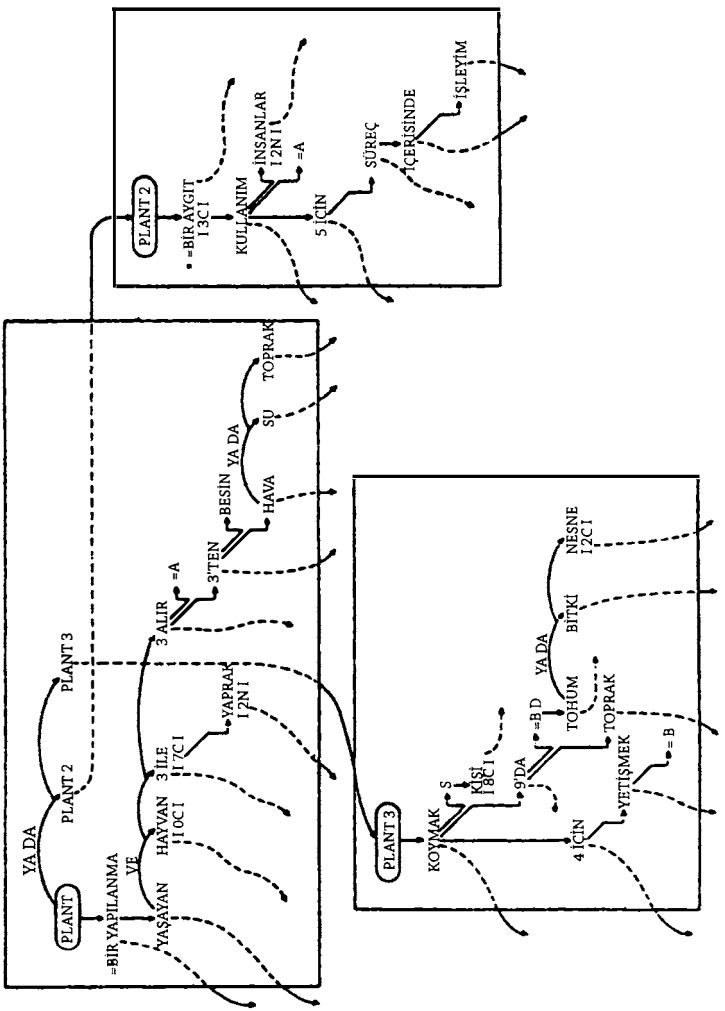
olarak aynı A tipini içerebilen pek çok başka anlambirimleri içeren yeni bir birlikte-betilenişin ataerki durumuna gelir. Burada bir örnek olarak, Çizelge 25'te çizgesel olarak yeniden-üretilmiş olan /plant/ tanımını verelim. /Grow/ gibi bir türce, kendi türceleri arasında /plant/'e eşlik edenlerin çoğunu (örneğin /hava/ ya da /su/ ya da /plant/'in kendisini) kapsayan yeni bir dalın (ya da düzlemin) tipsi durumuna gelebilir. "Bütün belleğin tümden yapılanması koskoca bir düzlemler yığışımını biçimlendirir; her biri 'baş boğum'u dışında türce boğumlarının tümünü oluşturur." Görebileciğimiz üzere bu model her göstergenin tanımını, yorumlayan işlevini gören bütün öteki göstergelerin evreniyle ara bağlantı yardımıyla öngörmektedir, ki bunların her biri bütün ötekilerce yorumlanmış gösterge durumuna gelmeye hazırdır; model bütün karmaşıklığı içerisinde, bir *sınırlanmamış imleyiş* süreci tabanına dayanmaktadır. Bir tip olarak alınan bir göstergeden, merkezden en uzak çevreye değin içe işlememiz olanaklıdır; kültürel birimlerin bütün evreninde bunların her biri merkez durumuna da gelebilir, bitimsiz çevreler de oluşturabilir.

Benzer bir model, bir bölümü incelenirken, ikiboyutlu çizgesel bir birlikte-betilenişi alımlayabilir (ve de mekanik benzetişinde sınırlanmış sayıda türce içerişinin yardımıyla betimlenebilecek bir yapılanmayı uygulamanın olanaklı olabilimesi anlaşılabilirdir). Ancak *edimsel olarak hiçbir çizgesel beti onun bütün karmaşıklığı içerisinde yeniden-gösteriminde bulunacak konumda değildir*. Bir tür çokboyutlu ve de topolojik özelliklerle donanmış bir ağ olarak görünmek zorundadır; ki bunun içerisinde uzaklıklar kısaltılır ya da uzatılır ve her terim kestirmeler ve de doğrudan değmeler aracılığıyla ötekiler ile bir yakınlık elde eder. Bu arada sürekli değişen ilişkilere uygun olarak bütün ötekiler ile bağlantılı kalır.

Kültürel bütün birimleri bir kutunun içerisindeki çok büyük bir sayıdaki bilyeler olarak imgeleyebiliriz; kutuyu sallayarak bilyeler arasında değişik bağlantılar ve yakınlıklar biçimlendi-

PLANT: 1. Besinini havadan, sudan ve topraktan alan; hayvan olmayıp çoğunlukla yaprakları bulunan yaşayan yapılanma.
2. İşleyimsel süreçlerin herhangi biri içerisinde kullanılan aygıt.
3. Yetişsin diye toprağın içine (tohum, bitki vb) bir şey koymak.

ÇİZELGE 25



Marvin Minsky (yay.), *Semantic Information Processing*, M.I.T. Press, 1968.

rebiliriz. Bu kutu, yüksek bir entropi tarafından sağlananan enformasyonsal bir kaynağı ve de özgür bir biçim içinde anlambilimsel çağrışımın soyut modelini oluştururdu. Her bir kişi /kentauros/ gösterge-taşıtıyla karşı karşıya kaldığında, kendi yatkınlığına, önceki bilgisine, kendine-özgülüklerine uygun olarak «atom bombası» ya da «Mickey Mouse» birimlerine ulaşabilirdi.

Ne var ki bizim aradığımız, bir gösterge-taşıta dayandırılan *uzlaşımsal* düzanlamları ve yananlamları gerekçelendiren bir imbilimsel modeldir. *Bir çekiş ve itiş sistemi* kurmuş öyle olan mıknatıslı bilyeler düşünmeliyiz ki kimileri birbirlerini çekerken ötekiler çekmesin. Benzer bir mıknatıslanma, karşılıklı ilişki olasılığını azaltırdı. *Bu da bir s-kod oluştururdu.* Daha da iyisi, bu Küresel Anlambilim Evreni'ndeki kültürel her birimi onu sınırlamış (ama muhtemelen çok büyük) sayıdaki öteki birimler ile uyum içine koyan verili dalga boylarını yaymakta diye düşünebilirdik. Yalnızca şunu onaylamamız gerekir ki, yayılan yeni iletilere bağlı olarak dalga boyları değişebilir ve dolayısıyla zaman içerisinde çekiş ve itiş olasılıkları da değişir, başka bir deyişle bileşensel ağaç değişebilir ve imleyicilerin zenginleştirilebilir; ki bu De Mauro'nun (1970) anlamın bileşenlerinin sayıca yakın ya da bağıntılı bir birimler sisteminin içerisinde donup kalmış olmadıkları ancak, tıpkı dışavurum birimlerine olduğu gibi, açık bir diziyi biçimlendirdikleri önsavını kanıtlar. Yürürlükte olan Q modeli sisteminin yeni enformasyonlardan beslenebildiğini ve daha ileri verinin bütünlenmemiş veriden çıkarılabileceğini varsayar.

Model Q dilbilimsel bir yaratıcılık modelidir. Dahası, Wittgenstein'ın anlam üzerine tartışmalarının kapsamlı bir imgesini vermektedir. Wittgenstein[90] 'aile benzerlikleri'nin varlığına değinirken /oyun/ örneğini verir. Oyun düşüncesi satrançtan topa dek uzanan aşırı düzeyde bambaşka bir etkinlikler ailesine gönderme bulunur –ki bu oyunların ortak bileşenleri de olabilir (iki kişi arasındaki satranç ile bir top oyununun yenme ve yenilme

[90] 1953, 1, 67.

düşünüleri ortaktır) ve de (satranç ile bir çocuğun yalnız başına duvara karşı top atarak oynadığı oyun ya da satranç ile yağ satarım bal satarım oyunu gibi) kökten benzemezliklerle de ayrılabilirler. Wittgenstein "bir şeyin –bu telciklerin sürekli örtüşmesinin– bütün ipliğin içerisinden geçtiği" sonucuna varır. Bağlılaşımların sürekli bir üst üste binişinin bu imgesi Q modelini çağrıştırır; Q modelini çoktan, Quillian'ın onun gösteriminde bulunduğu evrede, çekişleri ve itişleri kurmak için bir sistemin araya girmiş olduğu Anlambilim Evreni'nin bir bölümüdür.

2.13. ANLAMBİLİMSEL UZAYIN BİÇİMLEMESİ

Anlambilimsel sistem ile ilgili söylenmiş olanların tümü bizi sonuçta bir kez daha bir kod düşünüsüne bakmaya zorlamaktadır. Bir kod iki sistemin öğelerini eşdeğer kılar, terimi terimine (birimler dizesi birimler dizesine). Ancak, anlambilimsel alanlar çalışması değişik yollarda dışavurumsal birimlerle eşleşen bölümsel içerik sistemlerinin (ya da alanlarının) çok geniş bir dizisini düşünmenin gerekli olduğunu gösterir. Bu olgu, içerisinde her gösterge-taşıt için pek çok bileşimsel ağacın varolabileceği bir durumu doğurur; ki bunlar onu eşzamanlı olarak değişik anlambilimsel alanlar içerisinde değişik konumlarla bağlantılandırır. Dolayısıyla anlambilimsel alanlar sistemi, çoklu kaydırmalar içerisindeki gibi (hiçbir çizgesel beti bir önceki ile türdeşleştirmeyi başaramayacağı) her bir anlambirimden çıkan türlü patikalarca çaprazlanmış duruma gelir. Bu çaprazlamaların toplamı Model Q'yu oluşturur.

Dolayısıyla '*langue*' gibi bir kodun bir kavramlar toplamı olarak anlaşılması gerekir (kimisi dışavurum birimlerinin birleşimsel kuralları ya da sözdizimsel imleyiciler ile ilgiliyken; kimisi de içerik birimlerinin birleşimsel kuralları ya da anlambilimsel imleyiciler ile ilgilidir); ki bunlar konuşmacının *edinimi* olarak görülebilir. Ancak, bu edinim gerçeklikte konuşmacının, bir kodu toplu bir uzlaşım olarak oluşturan bireysel edinimlerinin bir toplamıdır. Dolayısıyla 'kod' denilmiş olan şeyin, (her ne denli

kapsamlı olsalar da) 'dilbilgisi' gibi kategorilerin çok daha ötesine giden bir *altkod karmaşık ağı* olarak görülmesi daha iyi olabilir. Bu nedenle buna (*'üstküp*'ün kökenbilimini izleyerek) pek çok çevresel yananlam eşleyimleri gibi kimi sağlam ve durağan, ötekileri ise cılız ve geçici olan pek çok altkodu bir araya getiren bir *üstkod* denilebilir. Aynı yolla kodların kendileri de, kimi (yüzyıllarca değişmeden kalan sesbilimsel olanlar gibi) sağlam ve durağan, ötekileri ise (pek çok anlambilimsel alan ve eksenler gibi) cılız ve geçici olan türlü sistemleri bir araya getirir.

Kodlar ile gerçekleştirilen bütün görevlerin tanımlanmasındaki bu zorluk, dayandığı tek olguyu araştırmanın şimdi bile ilkel bir aşamada bulunuşu değildir. Ayrıca, *kodun Küresel Anlambilim Evreni'nin ne doğal bir koşulu; ne de her imsel sürecin bağlantı ve dalları karmaşasının altında yatan durağan bir yapılanması oluşu olgusuna da dayanmaktadır.*

Bilyeler kutusu eğretilemesine geri dönelim. Özgür olduklarında bilyeler yüksek entropili bir enformasyonsal kaynağın bir modelinin yeniden-gösteriminde bulunuyorsa; bir sistem aynı düzlemdeki karşılıklı çekiş ve itişlerin bir birleşimine uygun olarak bilyeleri mıknatıslayan bir kuraldır. Öte yandan değişik sistemleri eşleyen kod değişik düzlemlerden maddeler arasındaki yeni çekiş ve itişleri kuran bir *ikidüzlemli kural*dır. Başka bir deyişle koddaki her sınar bir çift ilişkiler dizisini sürdürür; biri kendi (içerik ya da dışavurum) düzleminin bütün sınarlarıyla *sistemli* olanı ve öteki ise bağlılaşık düzlemden bir ya da daha çok maddeyle *gösterimli* olandır.

Şimdi, anlamlayış ve de iletişimin kendisine dayandığı bir İnsan Zihni yapılanmasının ya da bir tür varlıkbilimsel Özler sisteminin varolduğunu savunmak mıknatıslamanın bilyelerde *içkin* bir 'nitelik' olduğu anlamına gelir. Öte yandan kod toplumsal bir uzlaşım ise, mıknatıslama bilyelerin kutusunun *geçişli* (demek ki *tarihsel*) bir koşuludur.

Bu çalışmada benimsediğimiz yaklaşım, mıknatıslamanın kültürel bir görüngü olarak anlaşılmak ve de kaynak-kutunun

en iyi olasılıkla, yüksek düzeyde belirlenmemiş bir *oyun*un *birleşimsel bir karşılıklı-etkileşim yerleşimi* olarak düşünülmek zorunda olduğudur. Bir kod imbilimi bu oyunun yalnızca mıknatıslamanın araya girişinden sonraki sonuçlarıyla ilgilenmektedir. Bir gösterge üretim ve kod-değiştirim imbilimi kaynağın belirsizliğine dayatılmakta olar bir kurala uygun olarak bu süreçle ilgilenmektedir.[91]

Böyle bir şey geçerli ise, ardından herhangi bir altkodun (örneğin iki imbilimsel alanın iki öğesi arasındaki belirli bir tür yananlamsal çağrışımın) görece geçişli bir görüngü olduğunu onaylamak gerekli olacaktır; ki bunu ('güçlü' mıknatıslama durumları, bilimsel tanımlamalar) dışında durağan bir yapılanma olarak kurmak ve betimlemek olanaksız olacaktır. Dahası oyunun her sınarının pek çok başka öğelerle ilişkilerini eşzamanlı olarak sürdürebilmeleri olgusu bileşimsel bir ağaç gibi açıklayıcı ve de yalınlaştırıcı çizgesel betilerin çizilmesini zorlaştırmaktadır.

Bileşimsel bir ağaç, belirli bir iletiyi verili anlambilimsel birimlerin dolaysız anlambilimsel çevresini denetleme amacındaki işleyen bir altsav olarak açıklamak için *konulmuş* katışıksız biçimde geçici bir aygıt olarak görülmelidir. Bir trafik ışığından yayılan çok yalın bir ileti durumunu düşünelim. Uluslararası koda göre //kırmızı// «dur» ve //yeşil// «ilerle» demektir. Ancak, «dur» ayrıca «zorunluluk» yananlamında da bulunabilirken; «yeşil» –en azından yaya için– ayrıca «özgür seçim» düzanlamında da bulunur. Belirtkeyi özellikle bir sürücü alımlıyorsa «dur» daha yüksek bir yananlamsal düzeyde «para cezası» yananlamında bulunabilirken; «yeşil» «çabuk ol» yananlamında bulunabilir. Bu durumda «yeşil» ile «kırmızı»nın bileşimsel bir yeniden-gösteriminde bulunuş aşağıdaki gibi olacaktır (Çizelge 26):

[91] bkz. Bölüm 3.

ÇİZELGE 26

$$//yeşil// = «Yeşil» — d_{ilerle} \begin{cases} [dur_{araba}] — y_{çabuk\ ol} \\ [dur_{yürüme}] — y_{seçim} \end{cases}$$

$$//kırmızı// = «Kırmızı» — d_{dur} — d_{bekle} — y_{zorunluluk}\ [bağ_{geçme}] — y_{para\ cezası}$$

Her iki ağaç da trafik ışığının bir şey anlamına nasıl geldiğini açıklamaktadır. Ancak, bu gösterge-işlevler hangi anlambilimsel altsistemlere dayanmaktadır? Klasik bir Hjelmslevcu yeniden-gösterimde bulunuşu kullanırsak simetri uğruna, altık alanların aşağıdaki gibi yeniden-gösteriminde bulunmanın baştan çıkarıcılığına kapılırız:

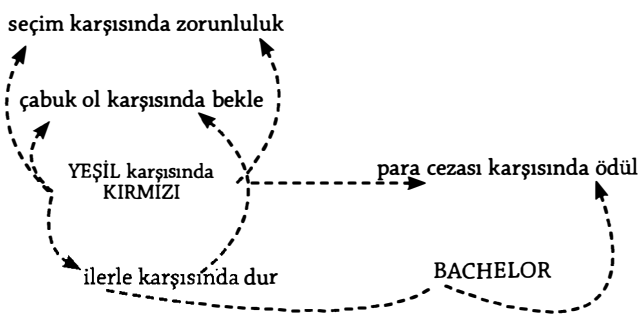
ÇİZELGE 27

<table>
<tr><td>para cezası</td><td colspan="3">dışavurumu</td><td colspan="3">dışavurumu</td><td>«çabuk ol»</td></tr>
<tr><td></td><td>«zorunluluk»</td><td colspan="2">dışavurumu</td><td colspan="2">dışavurumu</td><td>«özgür seçim»</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>«dur»</td><td>//kırmızı//</td><td>//yeşil//</td><td>«ilerle»</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Ancak, bu yanıltıcı bir çözüm olurdu. Düzanlamda başkalıklar kuran bir «ilerle—dur» ekseninin bulunmasına karşın ve de bir «zorunluluk—seçim» karşıolumunu yalıtmak olanaklı olmasına karşın; «çabık ol» ile «para cezası» arasında hiçbir karşıolum bulunmamaktadır. Bir kez daha söylersek, şunları onaylamamız olanaklıdır: a) verili bir anlambirim yorumlayanlarını bulmak için anlambilimsel değişik eksenlerde *yerinden çıkarılır*ken; ilksel düzanlam düzeyinde ona doğrudan karşı olan anlambirim ileri yananlamlarla ilgili olduğu sürece değişik eksenlerdeki değişik konumlarda *yerinden çıkarılır*; b) iki değişik anlambirim ilksel düzanlama gelince karşıolumsal bir ilişkiyi sürdürebilir ve aynı zamanda kimi ortak yananlamları da olabilir; c) aynı anlambi-

rim yananlamlarından ikisini verili bir anlambilimsel eksendeki iki karşıt konumdan türetebilir; d) vb. Örnek olarak «kırmızı» aşırı bileşimsel çevresinde para cezası konumunda («para cezası—ödül» ekseninde) yerinden çıkarılırken; «yeşil» bu eksen ile uğraşmaz. Ancak, kendi yorumlayanı için «para cezası» konumundaki yerinden çıkarılan karşıolumsal bir birimi olmaksızın doğrudan «ödül» konumunu ele geçiren başka bir anlambirim olabilir. Örneğin «bachelor» (B.A. [lisans mezunu derecesi] olarak) «ödül» yananlamında bulunduğu gibi; ayrıca «ilerle» ya da «yol hakkı» (doğrusu *rite de passage*! [geçiş töreni]) yananlamlarında da bulunur. Dolayısıyla birbirine dolanmış karşıolumların, benzeşikliklerin ve uyuşmazlıkların bu yapbozumsu ağının başka bir *ad hoc* yeniden-gösteriminde bulunuş vardır; ki Çizelge 28'deki (biraz Q modelini anımsatan) denemelik biçimi alabilir:

ÇİZELGE 28



Bir bütün anlambilimsel yapılanmayı yaradış *öylece bayağı bir düzenlemeci önsav olarak kalmak zorundadır*. Böyle bir betimlemeyi becersek bile, yalnızca türlü tarihsel etkenler nedeniyle değil, ayrıca onun çözümlemenin kendisince sunulduğu eleştirel aşınım yüzünden de çoktan değişmiş olurdu. Oysa sesbilimsel bir sistem durumunda kısıtlanmış sayıdaki geçerli sınarlar ve de birleşimsel kurallar nedeniyle durum bu olmayacaktır.

Dolayısıyla imbilimsel araştırmanın yöntembilimsel bir ilkesi olmak zorundadır; bunun aracılığıyla alanların ve anlam-

bilimsel dalların betimlenişi yalnızca *verili bir iletinin anlamlayış koşulları üzerine çalışıldığı zaman* başarılabilir.

Bir kod imbilimi işlemsel bir aygıttır, ki bu aygıt bir gösterge üretimi imbilimi için çalışır. Bir kod imbilimi —bölümsel de olsa— bir iletinin varlığı onu açıklayıcı bir koşul olarak koyutladığında kurulabilir. İmbilim yapılanmaları yalıtmada *sanki* genel bir tanımlayıcı yapılanma varmış gibi ilerlemek zorundadır; ancak, bunu yapabilme olanağı için bu küresel yapılanmanın basit bir düzenlemeci önsav olduğunu ve de *bir yapılanmanın her betimlenişinde bir şeyin onu artık tümüyle güvenilir kılmayan anlamlayış evreni içerisinde ortaya çıktığını* onaylamamız gerekmektedir.

Ancak, dengesizliğin ve de durağanlık eksikliğinin bu koşulu imbilimi fizik gibi öteki bilim dallarıyla bir tutmaktadır; ki bu bilimdalları —fizikte de olduğu üzere—belirsizlik ya da bütünleyicilik ilkeleri gibi yöntembilimsel ölçütlerle yönetilir. İmbilim yalnızca *kendi ereylerine ayıklığı* elde edebilirse ve mutlak bir bilgi biçiminin arayışından kaçınırsa; onu *bilimsel bir bilimdalı* olarak düşünmemiz olanaklı olacaktır.

2.14. AŞIRIKODLAMA VE AŞAĞIKODLAMA

2.14.1.Yorumlayışın Kodlanmamış Belirleyenleri

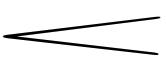
Anlambilimsel uzayın devingenliği kodları geçici ve süreçsel olarak değiştirir. Ancak, aynı zamanda gösterge üretişin ve metin yorumlamanın kendisine sürekli bir *dış-kodlama*nın gerekliliğini de dayatır.

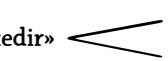
Bir metnin yorumlayıcısı, aynı zamanda varolan kodları sorgulamak ve daha kapsamlı, daha denemelik, daha ileridönük kodlama biçimi olarak işleyen yorumlayıcı önsavları ilerletme zorunluluğu vardır. Kodlanmamış koşullarla ve karmaşık bağlamlarla karşılaşan yorumlayıcı iletinin daha önceki kodlara dayanmadığını ama yine de anlaşılabilir olma zorunluluğunu

tanımakla yükümlüdür; bu böyle olunca, apaçık-olmayan uzlaşımlar da varolmak zorundadır, şimdilik varlığa gelmemişlerse bile varolmaları (ya da konulmaları) gereklidir. Gözle görülür yoklukları onların gerekliliğini koyutlar.

İçerisinde gösterge üretimi ve yorumlayış etkinliğinin kendisinin kodlar evrenini beslediği ve zenginlaştırdığı bu sınır-çizgisi durumunu açıklığa kavuşturmayı deneyelim. Kodlar kuramı verili iletileri ya da metinleri açıklaştırma ya da aşırı-belirsizleştirme, biçimleştirme ve yorumlama olanağı tanıyan edinim kurallarına nasıl sahip olduğumuzu açıklar. Örnek olarak, 2.13.'te verilen, trafik ışığı olası bir altkodlar sisteminin varolduğunu ve de karşılıklı olarak tanındıkları sürece kodun öngördüğü bağlamsal ve dolaylı seçilişlerin belirli gösterge-olaylar ile kurumsal açıdan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Trafik ışıkları olgusunda önerilen dolaylı seçilişler (en doğrudan düzanlam ve yananlamlarla birlikte) bu göstergeleri anlamak için yeterlidir. Ancak, kimi başka durumlarda (öngörülmesi olanaklı ancak kodlanamaz olası bağlamların yanısıra) ya öngörülebilir ya da aşırı düzeyde karmaşık olan ve değişik bir imbilim-dışı etkenler takımını oluşturan olası durumlar vardır. Tüm bu durumlarda imbilim-dışından ve *yorumlayışın kodlanmamış belirleyenlerinden* söz etmeye hakkımız vardır.

Tipsel bir kodlanmamış bağlam olayı da Katz ile Fodor'un bir öbeklemeler kuramının olanaksızlığını tanıtlamak amacıyla önerdikleridir. /O Marx'ı izler/ dışavurumu şöyle okunabilir:

(i). «o Karl'ı izlemektedir»  «Karl'ın çömezidir» / «Karl'dan sonra gelmektedir»

(ii). «o Groucho'yu izlemektedir»  .....

(i) ve (ii) okumaları tümcenin düzanlamsal iki anlamlarıdır; bunların her biri ayrıca bir çift ileri okuma yananlamında da bulunabilir. Yananlamlar, /izlemek/'in bileşensel ağacınca sağ-

lanan olası bir bağlamsal seçilişe başvurularak açıklaştırılabilir. Eylemin somut bir ad tarafından izlendiğinde 'fiziksel'; soyut bir ad tarafından izlendiğinde ise eğretilemeli bir («çömezi olmak») okuması vardır. Belirsiz kalan ise verili bir kişi tarafından önerilmiş düşünülerin ya da yöntemlerin adaktarımsal açıdan yerine koyma olarak alınabibilecek kişi özel adları durumudur. Ne var ki eylem, düşünme biçemleri ya da alışkanlıklar ile ilgili kuramsal bir bağlam içerisinde kullanıldığı zaman; /izlemektedir/ okumasını «öykünmek» ya da «-e/-a katılmak» olarak önceden salık veren (bağbiçem) biçimin başka bir bağlamsal seçilişinin varolduğunu varsayabiliriz. Anlama olasılığına gelince, Karl ya da Groucho'dan sözediliyorsa bir sorun yoktur: kişilerin adlarına karşılık gelen anlambirim (2.3.2.'de varsaydığımız gibi) anlambilimsel olarak çözümlenebilirse «Marx (Karl)» bir «politika» imleyicisine ve «Marx (Groucho)» ise bir «sinema» imleyicisine sahip olmalı ki böylelikle her ikisi de bağlamdan olan öteki birimler ile doğru alaşımını bulabilsin.

Ancak, açıklaştıralacak başka bir şey daha kalıyor: felsefi tanımına yorulan 'ideolojik' yananlam. Marx'ı izlemek iyi mi yoksa kötü müdür? John Birch topluluğunun bir üyesi /şu adama bak: Marx'ı izlemekte/ derse tümce felsefi nitelikten daha çok bir şeyin yeniden-gösteriminde bulunur ve yananlamsal ideolojik anlamın bu türü dışavurum içeriğinin bir bölümünü oluşturan olarak kavranılmak zorundadır. Burada bir kez daha yalnızca kodlanmamış bağlam ya da durumların bir incelemesi, gönderilene iletiyi açıklaştırmada yardımcı olabilir. Bu türden bir açıklaştırış kod bir ipucu sağlamadığı sürece; daha katı anlamı içerisinde bir kodlama ediminin yeniden-gösteriminde bulunmaz. Öyleyse, "yorumlayış"ın bu türü imbilimsel açıdan nasıl tanımlanabilir?

2.14.2. Geriçıkarım

Bu bağlamda /yorumlayış/ terimi «kodlama» anlamında işletilmemiştir. Daha çok, söylemin geniş bir bölümünün genel

anlamını daha önceki bir kodlama tabanında anlamak olarak alınmıştır. İşte /yorumlayış/ burada yorumbilimsel tartışma ya da yazınsal ve sanatsal eleştiricilikte elde ettiği anlama sahiptir. Mantıksal açıdan konuşursak, bu türden yorumlayış *çıkarım*a daha yakındır. Dahası, Pierce'ün geriçıkarım (kimi zamansa *önsav*) dediği bu özel türdeki çıkarıma benzerdir: "Varsayalım ki bir odaya giriyorum ve değişik türde fasulyeler içeren birkaç torba buluyorum. Masada bir avuç dolusu ak fasulye var; biraz arandıktan sonra torbalardan birinin yalnızca ak fasulye içerdiğini görüyorum. Birden bir olanak ya da yerinde bir kestirim olarak bu bir avuç fasulyenin o torbadan alındığını çıkarsıyorum. Bu tür çıkarıma *bir önsavda bulunma* denir"[92]

Mantıksal *tümdengelim* durumunda bir olayı verili sayarak kendisinden bir sonuca tümdengeldiğim bir kural vardır: Bu torbadaki bütün fasulyeler aktır – Bu fasulyeler bu torbadandır – Bu fasulyeler bu torbadandır.

Tümevarım durumunda ise bir olayı ve bir sonucu verili sayarak bir kural çıkarımında bulunurum: Bu fasulyeler bu torbadandır – Bu fasulyeler aktır – Bu torbadaki bütün fasulyeler (muhtemelen) aktır.

Önsav ya da *geriçıkarım* durumunda da bir kural ve bir sonuçtan kaynaklanan bir durum çıkarımı vardır: Bu torbadaki bütün fasulyeler aktır – Bu fasulyeler aktır –Bu fasulyeler (muhtemelen) bu torbadandır.

Geriçıkarım, bir bireşik [*synthetic*] çıkarım durumudur; "ki burası kesin genel bir kural durumu olduğu varsayımınca açıklanabilecek ve bunun üzerine bu varsayımı benimseyebilecek çok ilginç koşulları bulduğumuz yerdir."[93] "Birinde bir Türk ilinin denizlimanında karaya çıkmıştım; uğrayacağım eve doğru yola koyulmuşken at sırtında bir adamla karşılaştım, adamın dört yanında kafasının üzerine bir güneşliği tutan dört atlı vardı,

---

[92] 2.623.
2.624.

böylesine çok onurlandırılabileceğini düşündüğüm tek kişi kentin valisi olabilirdi ve o olduğunu çıkarsadım. Bu bir önsavdı."[94] Pierce güneşliğin bir valinin ayırt edici göstergesi olduğunu (ya da olmadığını) bilmiyordu (öyle olsaydı yalın bir kodlama durumu olurdu). O *genel bir kural varsaydı* ya da bu kuralın buluşu gerçekleştirdi.[95] Bu durum, bağlamsal seçilişler eksik olduğunda bağlamsal bir yorumlayış durumundan çok da değişik görünmemektedir. Gerçi dışavurulmamış ancak karşılıklı olarak paylaşılmış anlambilimsel kuralın:

$$//\text{Güneşlik}//—d_{x}—(\text{bağ}_{\text{kafasının üzerine}})—y_{\text{onur}}$$

varolmuş olduğunu varsayarak Pierce dolaylı bir *ad hoc* seçilişini ekleme yürekliliğini gösterdi:

$$[\text{dur}_{\text{bu ildeyken}}]— \text{d}_{\text{vali}}$$

İlk bakışta geriçıkarım imgelemin özgür bir devinimi olarak, düzgeli bir kodçözümleme ediminden duygusu daha çok (belirsiz bir 'sezgi'ye daha benzer) görünür. Ayrıca gerçekten de Peirce onun duygusal doğasının altını çizmektedir: "Önsav bir özneye bağlanmış karmaşık bir yüklemler düğümünün, tek bir kavrayışın yerine-geçer. Şimdi, düşünme ediminin tikel bir duyumsayışı vardır; ki bu yüklemlerin her biri öznenin doğasında bulunmak-

---

94 2.265.

95 Geriçıkarım yalnızca kodlanmamış bağlam ya da koşula göndermede bulunan bir iletiyi yorumlamamıza olanak tanımaz. Ayrıca kesin olmayan bir ileti için kod ya da altkodu seçmemizde de yardımcı olur. Üzerlerinde şunlar yazılı üç kartımız olduğunu varsayın: (i) */cane/*, (ii) */e gatto/*, (iii) */sugar/*. /Cane/ İngilizce [kan] sözcüğünün ya da İtalyanca [*kane*] (köpek) sözcüğünün çizgesel aktarıyazısının yeniden-gösteriminde bulunuyor mu bilmiyoruz. Grafik maddenin özgürce ya ("kedi ve köpeği" vererek) */e gatto/* ile ya da ("şeker kamışı" vererek) /sugar/ ile işbirliği etmesi koşuluyla; daha yerinde bir birleşim seçimi yalnızca çevreleyen bağlam ya da koşulca önerilebilir. Bunlar ile grafik maddeler arasındaki karşılaştırma oldukça yalın bir biçimde yeni bir geriçıkarım edimidir. Bunu da düşünerek ilkesel olarak, bir sözcüğü her işitişimizde hangi koda göndermede bulunması gerektiğine ilişkin bir yargıda bulunmalıyız, geriçıkarım *öyle görünüyor ki herhangi bir kodlama ediminin içerisine girmektedir* ve dahası 'genel-biçimsel' bir sözcenin 'iç-işlevsel' doğasını tanımanın her edimi içerisine girmektedir.

tadır. Önsavsal çıkarımda bu karmaşık duygu öyle üretilmiştir ki daha yoğun tek bir duyguyla, düşünme ediminin olan önsavsal sonuçla yer değiştirir... Dolayısıyla bir çalgı takımındaki sazlarla yapılan türlü sesler kulağa varır ve sonuç seslerin kendilerinden oldukça ayrı özel bir müzik duygusu olur."[96] Bu alıntıdan elde tutmamız gereken şey tikel bir duygusal durumun resmi değil; tersine, işitenin müziği işiterek her bir sesin tek 'anlam'ından daha çoğunu kavradığıdır. Bu yorumsal devinim böyle kesin olmayan bir coşkunun tadını çıkarmada durmuşsa; ne geriçıkarım ne de bizim şimdiki amaçlarımızla ilgili bir şey olur. Ancak, her sese yeni bir duyu (yeni bir birleşimsel nitelik) atandığında; onlar müzik parçasının bağlamsal yeni anlamını bileştirdikleri sürece önsavsal devinim yerine getirilmiş olur.

Son örnek, oldukça karmaşık bir estetik yorumlayış örneğidir; ancak, Türk vali ile ilgili olan daha saydamdır. Geriçıkarımsal çabanın sonunda Peirce şimdilik kodlanmamış «vali» düzanlamını /güneşlik/'e atayabilmiştir. Peirce çıkarımlar imbilimsel görüngüler olsalar dahi; tıpkı özgül bir durumun tümdengelimli kuralı için gösterge olabileciği gibi bir kuralın da tümdengelimli sonucu için gösterge olabileceğini yineleyerek ileri sürmektedir; ancak önsavın durumu yorumladığı ışığın altında kuralı bir gösterge olarak zor tanırdık; *yalnızca geriçıkarımın bir kez gerçekleştirilip göreneksel bir toplumsal tepki durumuna gelmesi koşulu dışında*.

Dolayısıyla geriçıkarım kodlanmamış bağlamların ve durumların başka her yorumlanışı gibi, bir kodu zenginleştirmeye yazgılı ötedilbilimsel bir işlemin ilk adımının yeniden-gösteriminde bulunur. Bu, *bir gösterge işlev üretiminin* daha apaçık örneğidir. Tutarlı bir biçimde yorumlanmış belirsiz bir kodlanmamış bağlam, toplumca onaylanmışsa bir uzlaşım ve dolayısıyla da kodlayıcı bir eşleyim doğurur. Bu bağlam adım adım hazır bir tümce durumuna gelir; tıpkı ilkin geriçıkarımsal açıdan yorumlanması

[96] 2.643.

gereken bir eğretileme gibi adım adım bir kaydırış durumuna gelir. Bir imbilim kuramı, kodun öngörememiş olduğu anlamlar üreten somut yorumlayış edimlerinin olduğunu yadsımamak zorundadır; yoksa dilin esneklik ve yaratıcılık ilkesi geçerli olmazdı. Ancak, bu yorumlayışlar *aşırıkodlama* ve *aşağıkodlama*nın embriyo süreçlerini oluşturdukları sürece, kimileyin yeni kod bölümleri üretirler.

2.14.3. Aşırıkodlama

Peirce'den ödünç alınmış iki örnek (Türk vali ve müzik parçası) üzerine düşünecek olursak; Peirce'ün gerçekte 'geriçıkarım' başlığı altına önsavsal *iki* değişik devinimi koyduğunu kavrarız. Türk vali olayında Peirce geriçıkarımsal devinimini bir önceki uzlaşımlar sistemi tabanına dayandırmaktadır: bir kişinin kafasının üzerindeki tacın, «onur» anlamına gelişi olgusu daha önce edinilmiş bir uzlaşım konusudur; bir gösterge-işlev çoktan vardır. Peirce, dolaylı bir seçiliş [dur $_{\text{ildeyken şöyle de böyle}}$] ekleyerek yalnızca kodu karmaşıklaştırmıştır. Dolayısıyla o bir *aşırıkodlama* işlemi gerçekleştirmiştir: önceden-kurulmuş bir kural tabanında, önceki kuralın daha az bulunur bir uygulamasını yönetmiş yeni bir kural önerilmiştir.

Ancak, aşırıkodlama yaygın kullanılan /nasılsın/, /kusura bakmayın/ ya da /pazarları kapalı/ gibi en az birimler, 'atomik' bir anlama doğuştan sahip tek 'göstergeler' olarak işleyen hazır dizimleri sıklıkla kayıt altına alır. Bu anlamda, sözel dilde işlem gerçekleştiren bütün *biçembilgisi* ve *retorik* kuralları dizileri aşırıkodlama durumlarıdır. Temel bir kod, dilbilgisel belirli bir yatkınlığın (nasıl ve neden) anlaşılabilirliğini ve onaylanabilirliğini kurar; daha ileri bir kural ise söz konusu yatkınlığın verili koşullar altında ve de (örneğin, «epik biçem» ya da «poetik yücelik» gibi) belirli bir biçembilgisel yananlamla kullanılması gerekliliğini (öncekini yadsımaktan uzak ve onu bir başlangıç-noktası olarak onaylayarak) kurar. Aşırıkodlama, "konuşmacının ger-

çekleşeceğinden kuşku duymadığı olayın"[97] önvarsayımında bulunulan tümcelerdeki '–ecek/–acak-eksiltişi' gibi dilbilgisel kurallar düzeyinde bile işler: bir kişi /Yankeeler *yarın* Red Sox ile *oynuyor*/ diyebilmesine karşın; /Yankeeler yarın *iyi* oynaya*cak*/ demek zorundadır. Lakoff /*–ecek/–acak*/ eksiltişinin daha önceki bir önvarsayımca belirlendiğini ileri sürmektedir: ben, (aşırıkodlanmış bir kural yoluyla) /*–ecek/–acak/ eksiltişinin* (gelecekteki olay 'kuşkusuz' olacak 'demek' olan) *önvarsayımyı belirlediğini* söylemeyi yeğlemekteyim. Dolayısıyla /–ecek/–acak/ eksiltişi (aşırıkodlama yoluyla) /yarın/ dışavurumunun da belirişi ile olaya «kuşkusuz» imlecini bağışlarlar.

Sözel dilin eriminin dışında, bütün görüntübilimsel birimvarlıklar aşırıkodlama sonucudur. Gözlerini bir tabağa dikmiş bir kadının yeniden-gösteriminde bulunuşu öyle diye tanımamıza olanak tanıyan bir kod olduğunu varsayarsak; ardından görüntübilimsel bir aşırıkodlama işlemi bu kadın ile ermiş Lucia arasındaki karşılığı kuracaktır.

Aşırıkodlama iki yönlü bir doğrultuda ilerler. En az dışavurumlara anlam atayan bir kod verili olduğunda; aşırıkodlama bu dışavurumların daha iri ölçekteki dizilerine ek anlamlar atayacaktır. Retorik ve görüntübilimsel kurallar bu türdendir. Ancak, kodlanmış belirli birimlerin verilmesiyle şu da olanaklıdır ki; tıpkı verili bir sözcükle, yandilbilimin değişik yollarla onun söylenişinin (türlü hecelerinin vurgulamasının ya da tikel bir tür sessel yayımda direnilmesinin) anlamın değişik derinliklerine karşılık gelişini kurmasındaki gibi, aşırıkodlama bu birimleri daha da çözümlemeci birimvarlıklara doğru çözümleyecektir. Bütün incelik tamdeyimleri aşırıkodlanmış bir gündelik dilden gelmektedir: /*s'il vous plaît*/ [lütfen][98] onaylanmış ve geleneksel aşırıkodlama temelinde gerçek anlamlayışı açısından anlaşılır. Oldukça açık ki, tümüyle onaylandığında aşırıkodlama işlemleri

[97] Lakoff, 1971b.

[98] bkz. 2.4.'te alıntılanmış Metz'in iletiler ve metinler üzerine tartışması.

(2.3.'te) bir altkod adı verilen şeyi üretir: bu anlamda aşırıkodlama kışkırtıcı gücünü giderek yitiren yenilikçi bir etkinliktir ve dolayısıyla toplumsal olurlama üretir.

Ancak, daha sık olarak aşırıkodlanmış birimvarlıklar kodlar arasında, uzlaşım ile yenilik arasındaki eşikte –deyim yerindeyse– süzülmektedir. Toplumun onları kendi *raison d'être*'ini üzerine kurduğu temel olan kurallar düzeninin içine alması yavaş ve sağduyulu bir süreçle olur. Sık sık bir toplum, göstergelerin toplumsal karşılıklı değiş-tokuşuna olanak tanıyan aşırıkodlanmış kuralları tanımaz. Bunun kendine-özgü bir örneği Propp'un taslağının çizdiği üzere anlatısal kurallarca sağlanmıştır: yüzlerce (ve belki de binlerce) yıldır ilkel toplumlar üyelerine anlatısal işlevler üzerine kurulu öyküler söyleme ve onları anlama olanağı tanımıştır (dolayısıyla da gündelik dili anlatısal amaçlar için kullandıklarında üsttümceciksel olarak aşırıkodlanmışlardır); ancak, Propp'un tanıttığı olayörgüsü yasaları aşırıkodlanmış bir dilin varlığını gün ışığına çıkaran bir geriçıkarımsal öneriydi. Bu yasalar tanınmış bir anlatısal altkodun sınarları olarak tümel açıdan onaylanmaktadır. Ancak, metinler ve metin-dilbilgisi tipolojisindeki günümüz akımları söylemlerin daha makroskopik bölümlerinin daha ileri bir aşırıkodlanması yönündedir.

John Birch topluluğunun bir üyesinin /o Marx'ı izler/ dışavurumuna «ülkemin tehlikeli düşmanı» yananlamını kendisi aracılığıyla doğrudan atayacağı 'ideolojik' beklentiler sistemleri aynı yolla verili bir topluluk içerisinde geçer bir aşırıkodlama örneğidir. Benzer olarak, bir sayfayı, bir yazı parçasını ya da tüm bir metni çıkartmayı eleştirmeye olanak veren bütün biçemsel ezbere aygıtlar "*déjà vu*", "*kiç*", "hep aynı terane," "hepsi reklam," "pembe dizi" ve benzerleri gibi aşağılayıcı eleştirel yargılar aracılığıyla daha önceki biçemsel aşırıkodlama işlemlerine dayanmaktadır.[99]

[99] Verón (1973a) daha önceden Kristeva (1969) ve Metz'in (1968) savunmuş oldukları 'metinler-arasılık' ilkesini anımsatır. Bana öyle geliyor ki, bu ilke aşırıkodlamanınki ile birleşir; çünkü yalnızca kodlayım aracılığıyla güncel bir metni,

içerisinde benzer bir şey 'olmuş' önceki bir metinler dizisine göndermede bulunma olanağımız olur: "Un autre exemple: une bonne partie des propriétés du discours hebdomadaires d'information incompréhensibles si l'on ne tient pas compte de leurs rapports systématiques avec le discours des quotidiens; de ce point de vue, les hebdomadaires constituent un véritable "méta-langage" dont les presupposés ne peuvent être décrits que comme des opérations intertextuelles. Troisièmement, il y a un rapport intertextuel auquel on n'a pas prété autant d'attention qu'au deux précédents. Il s'agit du rôle, dans le processus de production d'un certain discours, d'autres discours relativement autonomes,qui, tout en fonctionnant comme des moments ou étapes de la production, n'apparaissent pas à la surface du discours 'produit' ou 'terminé'... L'analyse de ces textes et de ces codes qui n'apparaissent pas à la surface d'un discours donné mais qui cependant ont fait partie du processus de production de ce dernier, me semble essentielle: leur étude peut nous offrir des éclaircissements fondamentaux sur le processus de production lui-méme et aussi sur la lecture du discours au niveau de la reception... Ces discours 'cachés' (l'on peut songer aussi, par exemple, aux croquis et dessins des projets d'architecture) jouent un rôle instrumental dans la production d'un certain objet discursif et par là même constituent un lieu privilegié où transparaissent certains des mécanismes idéologiques à l'oeuvre dans la production. Ils relèvent, si l'on peut dire, d'une intertextualité 'en profondeur', puisque ce sont des textes qui, faisant partie du processus de production d'autres textes, n'arrivent jamais eux-mêmes (ou très rarement, ou par des canaux très restreints) à la consommation sociale des discours." ["Başka bir örnek: Haftalık haber söyleminin özelliklerinin önemli bir kısmı, onların günlük gazetelerin söylemleriyle olan sistematik ilişkileri dikkate alınmadıkça anlaşılmaz hale gelir; bu açıdan bakıldığında, haftalık dergiler, varsayımları yalnızca metinlerarası işlemler olarak tanımlanabilecek gerçek bir 'üst-dil' oluştururlar. Üçüncü olarak, önceki iki ilişki kadar dikkat çekmemiş bir metinlerarası ilişki daha vardır. Bu, belirli bir söylemin üretimi sürecinde, diğer göreli olarak özerk söylemlerin rolüyle ilgilidir ve bu söylemler, üretimin anları ya da aşamaları olarak işlev görmelerine rağmen, 'üretilmiş' ya da 'tamamlanmış' söylemin yüzeyinde görünmezler. Belirli bir söylemin yüzeyinde görünmeyen ama onun üretim sürecinin bir parçasını oluşturan bu metinlerin ve kodların analizi bana çok önemli görünmektedir: Bu metinlerin incelenmesi, hem üretim süreci hakkında temel bilgiler sunabilir hem de söylemin alımlanması düzeyinde okuma üzerinde önemli açıklamalar sağlayabilir. Bu 'gizli' söylemler (örneğin, mimari projelerin taslakları ve çizimleri de düşünülebilir) belirli bir söylem nesnesinin üretiminde araçsal bir rol oynar ve bu nedenle, üretimde işleyen belirli ideolojik mekanizmaların ortaya çıktığı ayrıcalıklı bir yer oluşturur. Bu söylemler, deyim yerindeyse, 'derinlemesine' bir metinlerarasılık alanına girer; çünkü bunlar, başka metinlerin üretim sürecinin bir parçası olmalarına rağmen, kendileri asla (veya çok nadir, ya da çok sınırlı kanallar aracılığıyla) söylemlerin toplumsal tüketimine ulaşmazlar."–ed.n.]

2.14.4. Aşağıkodlama

Şimdi de Peirce'ün ikinci örneğine dönelim. Peki, dinleyici yeni bir müzik bestesinin ayırt edilebilir türlü seslerinden, "alışılmamış bir coşku"yu, başka türlü söylersek anlamlı bir bütünden söz etmemize olanak veren duygu organizasyonunu aldığı zaman ne olmaktadır? Bir de iki ayrı besteciden yeni parçalar dinleyerek bunların içerisinde aynı biçem ya da aynı anlamlı amaçları, bu biçem önceki bir eleştirel işlemce daha kayıt altına alınmamış, çözümlenmemiş ve de tanınmamışsa dahi, saptadığımız zaman ne olmaktadır?

Bana öyle geliyor ki bu bir tür kesin olmayan kodlama durumudur; denemelik bir önsavsal 'jest' bir ya da daha çok geniş-ölçekli metin bölümlerini verili bir başlık altına koymaktadır.

Bilinmeyen metinlerden kodlara bu tür devinimi açıklığa kavuşturmak için varsayalım ki dilini bilmediğim yabancı bir ülkeye gidiyorum. Adım adım bir şeyler anlamaya başlarım: kesin dilbilgisini değilse de; kimi genel eğilimleri, sesler, jestler, görsel dışavurumlar ve benzerlerinden oluşan kimi davranışsal birimleri. Bir süre sonra metinsel bir dizi değişik dışavurumların (içiçe geçmiş görsel, sözel ve bedensel göstergelerin) oldukça genel bir anlama karşılık geldiği yargısına ulaşmaya başlarım. Bir gülümseme eşlik ettiği zaman /I love you/, /I like you/, /I am fond of you/, /I adore you/, /Hi, man!/, /Hello, my friend!/ ve / How are you?/ gibi bir dışavurumun yaklaşık olarak «arkadaşlık» anlamına geldiğini saptadığımı varsayalım. Bu örnekler İngilizceden verildiği için, dilbilgisel ve karşılıklı konuşma açısından değişik anlamları olduğunu biliriz; ancak, o ülkedeki olası toplumsal etkileşimlerim üzerine genel öngörülerde bulunmak amacıyla benim gerçekleştirdiğim yaklaşık kodlamanın oldukça başarılı olduğu kanıtlanmalıdır. Bu türden yaklaşık kodlamaya bir *aşağıkodlama* işlemi adını veriyorum.

Dolayısıyla, aşağıkodlama önceden-kurulmuş güvenilebilir kuralların yokluğunda kendisi aracılığıyla belirli metinlerin

belirli makroskopik bölümlerinin biçimleniş içerisindeki bir kodun geçici geçerli birimleri olarak onaylandığı işlem olarak tanımlanabilir; dışavurumların daha temel bileşimsel sınarlarını yöneten birleşim kuralları karşılık gelen içerik-birimler ile bilinmez olarak kalır.

3.6.7.'de göreceğimiz üzere, yabancı bir uygarlıkça üretilmiş türlü metinler aşağıkodlama yoluyla anlaşılır.

Bundan dolayı aşırıkodlama *varolan kodlar*dan *daha çözümlemeci altkodlara* doğru ilerlerken; aşağıkodlama *var-olmayan kodlar*dan *potansiyel kodlara* doğru ilerler. Türlü durumlarda kolayca saptanabilir olan bu ikili devinim (yandilbilim açıkça bir aşırıkodlama durumudur; estetik yargılar –güzel-çirkin– çok yanıltıcı aşağıkodlama durumudur) sıklıkla gösterge üretim ve yorumlayışın en yaygın durumlarında içiçe geçer; ki bu yüzden çoğu örnekte kodlamanın aşırı mı yoksa aşağı mı olduğunu belirlemek oldukça zorlaşır. Böyle eşik-durumlarında (ki buralarda kodlara doğru izlencelenmiş ilerleyiş imsel üretim ve yeniliğin özgür etkinliğiyle karışır) *dış-kodlama*den (her iki devinimi birden kaplayan böyle bir kategoriden) söz etmek daha akıllıca olacaktır. Dış-kodlama devinimleri bir kodlar kuramı ile bir gösterge üretim kuramının her ikisinin de konusudur.

2.14.5. Söylemsel Edinim

Daha önceki imbilimsel deneyimi bellemenin kendine-özgü kişisel etkinliğinde bile bir sürekli dış-kodlama etkinliği vardır. Kimsenin artık yorumlaması ya da kodçözümlemesi gerekmeyen pek çok tümcecikler ve dahası bütünlüklü söylemler vardır; çünkü onları benzeşen durum ve bağlamlarda çoktan deneyimlemişlerdir. Konuşmacının ne söyleyecek olduğunu dinleyicinin çoktan bildiği çok sayıda durum vardır. Etkileşimsel davranış bu türden artıklık kurallarına dayanmaktadır ve insanların alımladıkları her dışavurumu birim birim çözümleyerek dinlemeleri (ya da okumaları ya da görmeleri) gerekseydi; iletişim oldukça yorucu bir etkinlik olurdu. Şu bir gerçek ki, bir metindeki boş

yerleri eksik birimler ile doldurarak, karşılıklı konuşma içerisindeki kişinin söylemiş olabileceği, söyleyebilmiş olduğu, kesinlikle söyleyeceği ya da hiç söylemediği sözcükleri kestirerek dışavurumları sürekli olarak önden yargılarız.

Önvarsayımlar mantığının çoğu dış-kodlama etkinliğine dayanır; aynı durum iletişimciler arasındaki doğru bir enformasyon değiş-tokuşunu güvence altına alan *karşılıklı-konuşma kuralları* ve de yorumlama yordamlarının pek çoğu için de geçerlidir.[100]

Beklentiler sistemlerinin bütün psikoloji ve toplumbiliminin yeniden-çevirisi dış-kodlama dili ile yapılabilir. Yaygın söylemde kullanılan bütün eksiltiler ve ayrıca (/onu bana ver/, /yarın anımsa!/, /o onlardan birisidir.../ vb) gerigönderimci aygıtların kullanımı her zaman geriçıkarım işlemlerine dayanır; ancak, sık sık önceki dış-kodlamalar yoluyla daha anlışılır kılınır. Bu da yalnızca sözel söylemle değil, pek çok öteki imbilimsel aygıtlarla da olur; bir şeyin bir parçasının birkaç fırça vuruşuyla gösterildiği yer olan resimde biçembilgisel çoğu yordam bu düzeneğe bağlıdır.

Besbelli ki, toplumsal bir kitlenin belirgin ve de halkı açık bir biçimde hazır bir ileti, durum ya da bağlamın kesinlikle kodlanmak zorunda oluşunu kendisi aracılığıyla yerleştirdiği güçlü bir dış-kodlama ile bireysel belleğe, kesinlik taşımayan ve apaçık-olmayan bir kurala, güçsüz bir sözleşmeli uzlaşıma ve de sessiz bir anlaşmaya ya da böylesine sessiz ve bilinçsiz bir anlaşmanın sezgisel varsayımına dayanan cılız bir dış-kodlama arasında bir başkalık bulunmaktadır. Toplumsal olarak tanımlanmış (kahramanın klasik tragedyadaki zorunlu ölümü gibi) yordamlardan, karşılıklı bir konuşma bağlamı içerisinde söylenmiş bir tümceciğin böyle böyle bir önvarsayımyı demeye geldiğini herhangi bir kişinin kestirebileceği yer olan bir tür *söylemsel edinim*e dek

[100] Austin 1962; Searle, 1969; Ducrot, 1972; Goffman, 1971; Veron, 1973; Cicourel, 1969; Gumperz, 1971; Hymes, 1971.

uzanan bir dış-kodlamalar ölçeği vardır. Başka bir deyişle, *uzlaşımsal olarak anıştırılmış* ile *karşılıklı konuşmayla anıştırılmış* olan arasında bir başkalık vardır.[101]

Bu nedenden, aşırıkodlama ve aşağıkodlama şunları üreterek: (i) öte-imbilimsel düztümceler (ve dolayısıyla kodların içerisine makroskopik yeni gösterge-işlevler sokarak), (ii) karşılıklı konuşmaya özgü (toplumsal olarak paylaşılan ancak, sağlam biçimde onaylanmamış ve kayıt altına alınmamış) geriçıkarımlar, (iii) denemelik önvarsayımların kişisel biriktirimi (dolayısıyla da, sık sık başarısız yanlış-yorumlayışlara sürükleyen kendine-özgü-dil yönünden somutlaşımlarını biçimlendirerek); bir kodlar kuramı ile bir gösterge üretim ve yorumlayış kuramı arasındaki yolun ortasında kalır.[102]

---

[101] Katz, 1972; Grice, 1968.
Sonunda, dış-kodlama kavramı bize /önvarsayım/'nın pek çok anlamını açıklığa kavuşturma olanağı tanımaktadır (bkz. dipnot 164). Görünen o ki edimbilgisel önvarsayımlar (ister bağlamsal ister dolaylı olsun) genellikle özgür bir çıkarımsal çalışma için özdektirler; ancak, kimileyin dış-kodlulardır. Budunyöntembilimciler "yorumsal yordamlar" koyutladıklarında büyük olasılıkla dış-kodlu kuralları düşünüyorlardır. Örneğin, Cicourel'de (1971: 52) 'görüngeler işteşliği,' 'öteki varsayımlar' ve benzeri şeyler olarak sistemleşmiş yordamlara bakılabilir. İletişimsel etkileşimde kanıksadığımız her şey kurumsallaşmış bilgi kırıntılarına geri dönmektedir. Fillmore (1971a), Garner (1971), Ducrot (1972) ve daha başkalarına göre /lütfen kapıyı açın/ gibi bir dışavurum şunların önvarsayımında bulunur: (i) gönderici ve gönderilen arasında tikel bir ilişki vardır; (ii) gönderilenin buyruğa boyun eğme olanağı vardır; (iii) gönderilenin kapının varlığı ve özgüllüğüne ilişkin kesin düşünüleri vardır; (iv) tümce dile getirildiğinde kapı kapalıdır; (v) gönderici kapının açık olmasını istemektedir; vb. Gerekim (i), (ii), (v) bir aşırı-kodlama konusudur: birisinin düztümcelerinin, gereksinimlerinin ve (iletişimde 'içtenlik' gibi) benzeri şeylerin güvenilirlik koşulunu buyurabileceği durumları belirleyen söylemsel kurallar vardır. Gerekim (iii), (iv) tip niteliğindeki anlambilimsel önvarsayımlar (ya da anlam gereklilikleri ya da imbilimsel gerektirimler) olarak düşünülmelidir; çünkü "kapının kapalı durumuna ilişkin önvarsayım *açmak* eyleminin bir niteliğidir" ve "kapının varlığına ilişkin önvarsayım belirli tanımlık kullanımıyla ilgilidir." Göndericinin istenci /lütfen/ ile dışavurulduğuna göre; bir kişi gerekim (v)'in dahi bu tipten olduğunu savunabilir. Doğal olarak gerekim (iii) başlangıçta anlambilimsel bir önvarsayımla doyurulur; ancak, belirli tanımlık bir imleç olduğu sürece (bkz. 2.11.5.) göndergesel bir önvarsayım ister ve bir değiniye geri döner (bkz. 3.3.).

2.14.6. Dilbilgileri ve Metinler

Dış-kodlama kavramı ve kodlamanın bir yandan aşırı-kodlama ile öte yandan ise aşağı-kodlama ile arasındaki başkalık bir kodlar kuramı açısından Lotman tarafından önesürülen *dilbilgisi-yöneltimli* ile *metin-yöneltimli* kültürler arasındaki başkalığı doğru biçimde tanımlamamıza olanak verir. Bu durum kültürlerin içerisinde kodlarını organize edebildikleri değişik yolları belirtir; ancak, aynı kategoriler bir sonraki bölümde[103] gösterge üretimin değişik türlerini ayırt etmede bize yardımcı olacaktır.

Dilbilgisel açıdan yöneltimli bir kültür ile metin açısından yöneltimli bir kültür arasındaki başkalık Lotman tarafından (1969, 1971) sergilenmiştir ve savımızda önemi maksimum olandır. Kültürler vardır bir kurallar *sistem*ince yönetilir; kültürler vardır davranış modelleri Kültürler bir metinler *dağar*ınca yönetilir. İlk kategoride metinler ayrık birimlerin birleşimlerince türetilir ve birleşimsel kurallara olan uyumluluklarına göre doğru ya da doğru-değil şeklinde yargılanırlar; ikinci kategoride ise toplum doğrudan metinleri türetir; bunlar da sonunda kendilerinden kuralların çıkarsanabildiği iri-birimleri oluştururlar; ancak, her şeyden önce ve önemli olan şudur ki izlenecek ve de öykünülecek modelleri önerirler.

Lotman metin-yöneltimli toplumların aynı zamanda dışavurum-yöneltimli; dilbilgisi-yöneltimlilerin toplumların ise içerik-yöneltimli olduklarını ileri sürmektedir. Yüksek düzeyde başkalaşmış bir içerik-sistemine sahip bir kültürün ayrıca içerik-birimlere karşılık gelen dışavurum-birimlerini de sağladığı ve dolayısıyla –yalnızca yüksek düzeyde eklemlenmiş bir kod olan– sözde 'dilbilgisel' bir sistemi kurabileceği olgusu düşünüldüğünde böyle bir tanımlamanın nedeni de açık duruma gelir. Buna karşın içerik-birimlerini daha başkalaştırmamış olan bir kültür (makroskopik dışavurumsal takımlamalar: metinler aracılığıyla) bir tür *içerik-bulutsusu* dışavurur.

[103] bkz. 3.6.

Lotman'ın dilbilgisi-yöneltimli bir kültürü 'Elkitapçıkları'na dayanır; metin-yöneltimli bir kültürü ise 'Kitap'a dayanır şeklinde betimlemesi rastlantı değildir. Bir elkitapçığı gerçekte iletilere ve metinlere olanak veren bir koddur; kitap ise şimdilik bilinmez olan bir kuralla türetilen bir metindir, bir kez gereğince çözümlenip elkitapçığına benzer bir biçime indirgenince daha ileri metinler üretmenin yeni yollarını önerebilir.

Lotman dil öğretiminin göreneksel iki yönlü deneyimini anımsatır. Yetişkinler genellikle kurallar aracılığıyla bilinmeyen bir dilin içine yerleştirilirler, bir birimler dizisini birleşimsel yasalarıyla birlikte alımlarlar ve konuşmak için bu birimleri birleştirmeyi öğrenirler; öte yandan bir çocuk ise bu dilin önceden-yapımlı dizilerinin sürekli bir metinsel performansın etkisinde bırakılması yoluyla eğitilir ve altık kuralların tümüyle bilincinde olmasa dahi edimini soğurması beklenir. Anadilini öğrenen bir çocuk için dil kazanım sürecinin ilkin aşağıkodlama edimleri, ardından ardışık kodlama ve son olarak da aşırıkodlama edimleri (toplum varolan kodları karmaşıklaştırma işine karıştıkça yetişkin yaşamı boyunca süren bu sonuncu etkinlik) aracılığıyla ilerlemesi kavranabilir bir olgudur.

Kültürel soytüreyişin kültürel varlıktüreyiş terimleriyle düşünülmesi onaylanabilir olduğu sürece; kimi bakımdan toplumlarda da aynı şeylerin olduğu varsayılmalıdır. İlkel toplumlar metin-yöneltimli ise, aşağıkodlamanın başlangıç sürecine dayanmaktalar diye anlaşılmalıdırlar. 'Bilimsel' bir topluma daha yakın duruma geldikçe; kodlamaları ve aşırıkodlamaları daha çok olur. Ancak, ayrım o denli yalın değildir. Bilimsel bir toplum yalnızca kavramsal düzeyde zorunlu olarak bir aşırıkodlama toplumudur. Davranışsal düzeyde ise –tersine– kendi görgü kuralları dağarlarıyla ilkel toplumlar, içerisinde kitle uygarlığının (iletişim araçlarıyla) aşağıkodlanmış metinleri, özgürce yorumlanabilir kamu davranış örüntüleri ve olanak tanıyıcı modelleri giderek daha çok önerdiği çağdaş olanlara görece daha

çok dilbilgisi-yöneltimli görünürler.[104] Tüm bunlara karşın, yine de aşağıkodlama ile aşırıkodlama bir yandan dilbilgisi- ve metin-yöneltimli iken; öte yandan ise çakışık kategoriler olarak düşünülmemeleri gerekir.

Dış-kodlama etkinliği gösterge üretim ve yorumlayışından kodlara doğru giden devinim ile bağlantılıdır ve bir kodlar kuramının bir kategoriidır (ya da en iyi olasılıkla kod-yapımı ile uğraşan bir gösterge üretim kuramının dalıdır). Öte yandan dilbilgisi- ve metin-yöneltişi bir gösterge üretim kuramının kategorileridir; böyle olduğundan bunlara Bölüm 3'te geri döneceğiz.

2.15. KODLARIN KARŞILIKLI-ETKİLEŞİMİ VE AÇIK BİR BİÇİM OLARAK İLETİ

Dış-kodlama etkinliği (kodlanmamış koşulların yorumlanışı ile birlikte) bizi yalnızca en uygun kodu seçmeye ya da verili bir altkodu yalıtmaya (dolayısıyla da yananlamlar seçimini yönetmeye) itmekle kalmaz. Ayrıca göstergelerin enformasyonsal etkisini değiştirir; bir şişe üzerindeki kafatası uzlaşımsal olarak «zehir» demektir; ancak, onu banyo dolabı yerine içkilerimin arasında bulursam böyle bir şişeden alımladığım enformasyonun niceliği artar.

Dolayısıyla durumların çaprazlamasına etkileşimi ve geriçıkarımsal önvarsayımlar türlü kodlar ve altkodların karşılıklı-etkileşimiyle birlikte iletiyi (ya da metni) *kendisine olası türlü duyuların atanabileceği boş bir biçim* olarak görünür kılar. Bu noktada gönderici ve gönderilen için ortak bir kod olduğu önvarsayımında bulunulmuş Su Kapağı Modeli daha çok özet olarak açığa çıkar. Kodların, bağlamların ve durumların çokluluğunun bize gösterdiği şudur ki, aynı iletinin kodçözümlemesi değişik bakış açılarından ve de türlü türlü uzlaşımlar sistemlerine göndermeyle yapılabilir. Bir gösterge-taşıtın ana düzanlamı

[104] karş. Fabbri, 1973.

tıpkı göndericinin olmasını tasarladığı gibi anlaşılabilir; ancak, gönderilen yalnızca birleşimsel ağaçta kendisine göndericinin göndermede bulunmuş olduğu başka bir patikayı izledi diye ona değişik yananlamlar atanabilir (ki her iki patika da gönderici ile gönderilenin her ikisinin de yaşadığı kültür tarafından yasaya uygun olarak onaylanmaktadır).

/O Marx'ı izler/ iletisini alımlarken bir durumlar dizisi gönderileni göndericinin ideal yanlılığının önvarsayımında bulunmaya ve dolayısıyla onun göndermede bulunmuş olabileceği aşırıkodlanmış altkodu *geriçıkarıma* yönlendirir; komünizm-karşıtı bir ideoloji paylaşan bir gönderilenin bir Marksçının yaymış olduğu iletiyi tümüyle doğru düzanlamı kavrayarak alımlayabileceği ve dolayısıyla sonuç olarak değişik ve kendine-özgü bir iletiyi alımlayarak kendisinin anlambirimini olumsuz yananlam imleyicileriyle yükleyeceği olgusu varlığını sürdürmektedir.

Ana düzanlamların bile gönderici ile gönderilen için başka olabileceği ve iletinin her şeye karşın bir duyuyu her iki durumda da iletebileceği aşırı uç olasılık bulunmaktadır. Paradoksal bir örnek */i vitelli dei romani sono belli/* tümcesiyle sağlanır, bu tümce Latince («Git Vitellius, Roma tanrısının savaş sesine») olarak da okunabilir; İtalyanca («Romalıların buzağıları güzeldir») olarak da. Paradoksal olsa bile, bu örnek her iletinin ana doğasının alegorisi ya da imleği olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla bizler 'ileti'nin enformasyonsal ve de iletişimsel tanımını bile yeniden-tamdeyimleştirmekle yükümlüyüzdür.

Bölüm 1'de incelendiği üzere ileti bir enformasyon indirgemesini oluşturur görünmüştür (ki fiziksel belirtke olarak da –pek çok eşolası simge arasından kimilerinin bir seçilişinin yeniden gösteriminde bulunduğuna göre– yine bunu yapar). Ancak, kanaldan gelirken ve gönderilence bir dışavurum olarak alımlanırken; daha ileri enformasyonun bir kaynağı olarak ortaya çıkar. Kaynağınkiler ile aynı eşolasılık ayırt edici özelliklerine sahiptir. Olası değişik içeriklerin kaynağı durumuna gelir. Bu anlamda ('kaynak enformasyonu' ve 'kod enformasyonu' ile

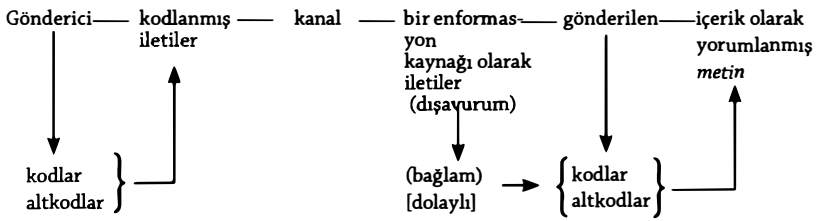
birlikte, 1.4.4.'e bakınız) *ileti enformasyonun*dan söz etmek doğrudur. Enformasyon olası seçimlerin zenginliğine dayanan bir değerdir; anlambirimlerin değişik kodlanmış okumaları çokkatmanlı bağlamsal ve dolaylı yorumlayışlarla birlikte çoklu seçenekleri oluştururlar; ki bu seçenekler ikili bir seçilişe dahi indirgenebilir.

Belirleyici bir yorumlayış seçtiğinde bu ileti enformasyonu yalnızca gönderilence *indirgenir*. Çoklu duyuların eşanlı kavranışını gerektiren estetik iletiler durumunda ise iletinin bu enformasyonsal niteliği *indirgenmemiş* olarak kalır.

Kuşkulu olsa bile, bir Küresel Anlambilim Sistemi'nin bütünlüklü bir yapısı bir kez verilince ileti enformasyonunun niceliksel olarak bilgisayımı yapılabilir; ancak, yine de ileti enformasyonu bir olasılıklar erimini oluşturur: tıpkı kaynağın enformasyonu durumundaki gibi toptan bir istatistiksel eşolasılığı değil; ancak, bununla birlikte belirlenmemiş değilse de koca bir olasılıksal dizeyi.

Kaynağın bilgilendimi ile iletinin enformasyonunin her ikisi de ardışık bir düzen ile ilgilerinde bir düzensizlik durumu olarak, belirsizliğin daha öte bir elemesi ile ilgilerinde belirsiz bir durum olarak, kesinlikle gerçekleştirilmiş bir seçimler sistemi ile ilgilerinde ise almaşık seçimlerin bir olasılığı olarak tanımlanabilirler. Dahası genellikle 'ileti' dediğimiz şey daha çok bir metindir: değişik kodlara dayanan değişik iletilerin bir ağı; kimileyin değişik dışavurumsal tözleri aynı içerikle bağlılaştıran (örneğin sözel bir ileti her zaman yandilbilimsel, kinezikya da proksemik aygıtlar eşliğindedir), kimileyinse değişik içerikleri (içiçe geçmiş altkodlar yardımıyla) aynı dışavurumsal töze dayalı kılar. Dolayısıyla alışılagelmiş iletişimsel model şu yolla yeniden-yazılmalıdır:

ÇİZELGE 29



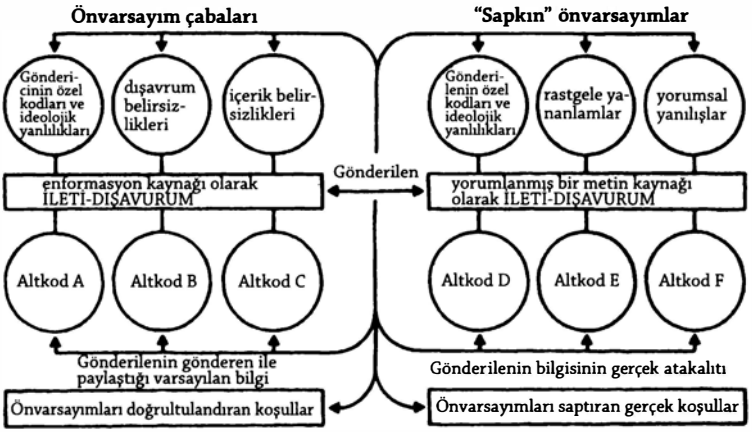
Dolayısıyla kaynak olarak ileti seçmeli kesin sonuçlara olanak veren bir tür kısıtlamalar ağını oluşturur. Bunlardan kimisi özgün iletileri zenginlaştıran doğurgan çıkarımlar olarak düşünülebilir; ötekiler ise yalın 'sapınçlar'dır. Ancak, 'sapınç' terimi göndericinin istemlerini yalnızca bir eleverme olarak anlaşılmak zorundadır; bir iletiler ağı bir tür özerk bir metin durumunu (Anlambilimsel Uzay'ın çelişik biçimlemesi ile ilgili olarak) metnin kendi bakış açısından edindiği sürece, böyle bir 'eleverişin' olumsuz olarak görülmesinin gerekip gerekmediği kuşkulu bir durumdur.

Kimileyin gönderilenin bütün kültürel birimler sistemi (bir o denli de içerisinde yaşadığı somut koşullar) göndericinin hiç öngörmemiş olduğu bir yorumlayışı yasaya uygun kılar. Göndericiden gönderilene geçidi, kanı önderlerince oluşturulan süzgeci vb yöneten 'bumerang etkisi,' 'iki aşamalı akışı' gibi görüngülerin varlığını gitgide artarak tanımış olan kitle iletişimleri sosyoloji yoluyla bu tür bir görüngü geniş ölçüde bilinmektedir.

Böylesine bir önceden kestirilemeyen kodlama yüzünden metin, diyelim ki içerik düzeylerinden yalnızca birinde 'tüketil'ebilirken; (eşit ölçüde yasal) öteki düzeyler ardalanda kalır. Greimas (1966) bu koşut ve özerk duyu düzeylerine örüntünün 'yerdeşlikler'i der. Ancak, genellikle, yorumlayış 'sapkın' olabilse de türlü yerdeşlikler değişik biçimde birbirleriyle Çizelge 30'da şematik olarak önerilebilen bir süreç aracılığıyla etkileşim içine girerler. Gönderilen göndericinin kodlarını yalıtmada ya da on-

lar için olan kendisine özgü ya da takımsal altkodları onların yerine kullanmada başarılı olamayınca ileti katışıksız gürültü olarak alımlanır. Kaldı ki iletişimsel gücün merkezlerinden, dünyanın en aşırı altemekçi çevrelerine doğru iletinin dolaşımında sıklıkla gerçekleşen durum da budur.

ÇİZELGE 30



İmbilimsel olarak yeni yöneltimli toplumbilim çalışmaları[105] yeni bir 'kültür', bir tür 'üçüncü anlambilim dünyası'nın öngörülemez yeniden-örgütlenişlerini üretenin rastlantısal olarak tam da bu gürültü olup olmadığını soruşturmaya başlamıştır.[106]

---

[105] bkz. Fabbri, 1973.

[106] Çizelge 30'da doğrultulandıran ve saptıran koşulların her ikisi de iletişimsel her ilişkinin kaçınılamaz çerçevesi olarak ortaya çıkan biyolojik etkenlerin, ekonomik durumların, olayların ve dışsal çıkarımların *kodlanmamış* karmaşalarının yeniden-gösteriminde bulunur. İletişim sürecini esneten ve de kipleyen 'gerçeklik'in (böylesine belirsiz bir dışavuruma olanak tanınacak olursa) neredeyse anda bulunuşu gibidirler. Alis: "Konu senin sözcükleri pek çok şey demek kılıp kılamayacağın" diye sorduğunda; Humpty Dumpty: "Konu *kimin* ağa *olması gerektiğidir*" yanıtını verir. Bu bakış açısını bir kez onayladık mı; iletişimsel sürecin içerisinde yeraldığı koşullara boyuneğdirme becerisinin olup olmadığını iyice sorabiliriz.

İletişimsel deneyim; iletişimin 'gerçek' tabanı olarak anlaşılan koşulun çevirisi

Ancak, bu sorunların incelenmesinde varolan bu tartışma bir kodlar kuramının sınırlarını çiğnemiştir; bir gösterge üretim ve yorumlayım kuramı için yerinde olan konu alımlanmış iletiyle kişinin ne yapabileceğidir (ki bu, geleneksel bir anlambilimin pek çok sınarını kapsasa dahi; belirli bir bakış açısından daha yüksek düzeyde eklemlenmiş bir edimbilgisi olarak düşünülebilirdi de).

Bu bölümün amacı gösterge üretiminin karmaşıklığının ve öngörülemezliğinin, anlambilimsel evrenin taslağı bir kodlar kuramınca çizilmek zorunda olan biçimlemesinden kaynaklandığını tanıtlamaktı.

---

sürekli olarak bir kodlama evrenine yapıldığı sürece bize olumlu yanıt verme olanağı tanır; ki öte yandan edimbilgisel boyutunda iletişim kendi adına, koşulların değişimine katkıda bulunan davranışsal alışkanlıklar üretir.

Ancak, imbilimsel bakış açasından daha ilginç bir görünüm vardır; buna göre koşul iletişimin istemli bir öğesi durumuna gelebilir. Koşul, bizim kendileri aracılığıyla iletilerin açıklaştırıldığı altkodları seçip ayırmamıza yardım ediyorsa; bu demektir ki, iletileri değiştirmek ya da onların üretimini denetlemektense iletinin alımlanacağı koşullar üzerinde eylemde bulunarak onların içeriğini değiştirebiliriz. Bu bir imbilimsel uğraşın 'devrimci' bir görünümüdür. Kitle iletişiminin, toplumsal denetimi iletilerin gönderilmesini tasarlayıp düzenleyerek sağlama alan baskıcılığın bir bildirimi olarak ortaya çıktığı bir çağda, (ideolojik bir imbilim 'çete savaşı' olarak) koşulları değiştirme olanağımız varlığını sürdürmektedir; ki bunların ışığı altında gönderilenler kendi yorumlayış yollarını seçebileceklerdir. Yorumlanışı önceden-kurulmuş tasarıya uygun olarak güvene almak amacıyla iletileri artık kılına çabasındaki bir kodlama *izlem*ine karşıt olarak; iletinin dışavurum biçimi olarak değişmediği ama gönderilenin kendi *kodlama özgürlüğü*nü yeniden-bulduğu bir kodlama yol yordamının izinden gidebiliriz.

3 GÖSTERGE ÜRETİM KURAMI

3.1. GENEL BİR ARAŞTIRMA

3.1.1. Üretimsel Emek

Bir gösterge ya da bir göstergeler dizisi ürettiğimde ne olmaktadır? Her şeyden önce fiziksel gerginlik bakımından bir iş becermek zorundayım; çünkü 'sözcelemem' gerekiyor. Sözceler genellikle seslerin yayılışı olarak düşünülür; ancak, bu kavramı genişletebilir ve herhangi bir belirtkeler üretimini 'sözceler' olarak düşünebiliriz. Dolayısıyla bir imge çizdiğimde, amaçlı bir jest sergilediğimde ya da teknik işlevinin yanı sıra iletişimsel bir şeyin sınırında olan bir nesne ürettiğim zaman; sözcelerim.

Her durumda, bu sözceleyim edimi *emek* önvarsayımında bulunur. İlkin belirtke *üretme* emeği, ardından elimin altında bulunan belirtkeler öbeği arasından *seçme* emeği bir dışavurum amacıyla dile dökülmek zorundadır; tıpkı bir dışavurum-zincirini, bir iletiyi, bir metni oluşturmak amacıyla bir dışavurum-birimini yalıtma emeğinin olduğu gibi. Konuşmada akıcılık ya da zorluk az çok dilbilimsel kodların eksiksiz bilgisine bağlı olduğuna göre imbilimce incelenmek zorundadır; gelgelelim bu konuya burada girmeyi önermemekteyim. Rossi-Landi (1968) performansın bu görünümüyle uğraşmışlardır.

Şimdi, sözcükleri sözcelemek yerine bir nesneye karşılık gelen bir imge çizdiğimi varsayalım; tıpkı insanları bahçemdeki

köpeğe ilişkin 'uyarmak' amacıyla bir köpek çizmem gibi. Bu tür gösterge-taşıt üretimi /köpek/ sözcüğünün seçiminden oldukça değişik görünmektedir. Daha çok işi belirtir. Şunu da belirtmeliyim ki /köpek/ demek için yalnızca kurulu bir tipler dağarı arasından seçimde bulunmam ve bu tipnin tek bir belirişini üretmem gerekliydi; oysa bir köpek imgesi çizmek için yeni bir tipin *buluşunu* yapmam gerekir. Değişik gösterge türleri vardır ve bunlardan bazıları görece daha fazla emek isteyen bir üretim tarzını zorunlu kılar.

Sonuç olarak, sözcükleri ya da imgeleri (ya da her ne ise onu) 'sözcelediğim' zaman; onları 'onaylanabilir' bir gösterge-işlevler zincirinde dile getirebilmem için emek vermem gerekir; dolayısıyla onların anlambilimsel onaylanabilirliği ve *anlaşılabilirliği* üzerine çalışıp emek vermem gerekmektedir. Aynı yolla bir tümceyi alımlarken gösterge-taşıtlar üretmek için emek vermem gerekli olmasa dahi; onları *yorumlamak* için emek vermem gerekir. Apaçık ki dünyanın şeyleri ve durumlarına *değinmek*, verili bir *kodun* örgütlenişine ilişkin bir şeyi önesürmek, *sorgulamak* ya da *buyurmak* amacıyla iletilerimi gönderebilirim. Bu iletileri (ya da metinleri) ister göndermek isterse de alımlamak, *önvarsayımla*rın ve olası çıkarımsal *vargıla*rın karmaşık bir ağını göndericinin öngörmesini gönderilenin de yalıtmasını gerektirmektedir. İletilerin ve metinlerin, yargıların ve değinilerin değiş-tokuşunda insanlar kodların *değişme*sine katkıda bulunurlar. Bu toplumsal emek açık ya da gizlice gerçekleştirilebilir; dolayısıyla bir kod-değiştirim kuramı gösterge-işlevlerin kamusal olarak yeniden-tamdeyimleştirilişini ve de retorik ve ideolojik söylemlerce gerçekleştirilen gizli kod-döndürümü göz önünde bulundurmak zorundadır.

Varolan bilim dalları aracılığıyla bu etkinliklerin çoğunun üzerine çalışılmıştır; ötekilerinse yeni bir genel imbilimin nesnesini oluşturması gerekecektir. Ancak, ön-imbilim ya da imbilim-dışı bilim dalları tarafından çoktan incelenmiş olanların bile, şimdilik üyeliklerinin sürdürülmesinin daha uygun olduğu

kanıtlanmış olsa dahi bundan böyle genel bir imbilimin dalları olarak içerilmeleri gerekecektir.

3.1.2. Emek Tipleri

Bir kodlar kuramı gösterge-işlevin yapısı ile kodlama ve kodçözümleyimin genel olasılığının her ikisiyle de uğraşırken; bir gösterge üretim kuramı ise dolayısıyla Çizelge 31'de taslağı çizilmiş olan tüm sorunlarla uğraşacaktır. Bu çizelge göstergeler, iletiler ve metinleri üretip yorumlamak için gereken türde emek (belirtkeleri yönlendirmedeki, varolan kodları incelemede ya da göz ardı etmedeki fiziksel ve psikolojik çaba; gereken zaman, toplumsal onay ya da geri çevirmenin düzeyi, göstergeleri gerçek olaylarla karşılaştırmadaki enerji; gönderilene, gönderence uygulanılmış baskı ve de benzer şeyler) ile ilgilidir.

Ara bağlantılayıcı oklar değişik emek türlerini bağlayarak çizgenin iki-boyutlu biçimlemesi yüzünden olan aşırı yalınlayışı düzeltmeye çalışır; her bir tür emek pek çok ötekiyle etkileşir ve gösterge üretim süreci –kodlar yaşamı ile ilişkileri içinde– bir etkileşen güçler ağının sonucunun yeniden-gösteriminde bulunur. Sağ yanda çalışmanın değişik alanlarına uygulanabilecek türlü değişik yaklaşımlar dizelgeye dökülmüştür ve bunlar gerçekten de çizelgenin önerdiği genel imbilimsel çerçeveye bakılmaksızın benimsenmektedir. Yaklaşımların böyle bir türlülüğünün varlığı, imbilim için yöntembilimsel bir sınırlanma olarak düşünülmemelidir; 0.4.'te değinilen sözde 'politik' sınırlar arasında yalın olarak dizelgeye dökülmek zorundadır.

Şimdi de Çizelge 31'deki öğeleri tek tek inceleyelim.

(i) Sürem dışavurumunda belirtkeleri fiziksel olarak *üretmek* için gerçekleştirilen bir emek vardır. Bu belirtkeler imbilimsel işlevi olmayan yalın fiziksel birimvarlıklar olarak üretilebilir; ancak, bir gösterge-işlevin dışavurum-düzlemi olarak üretilir üretilmez –ya da önceden-varolan birimvarlıklar arasından seçilir seçilmez–, onların üretiliş kipi dolaysız olarak imbilime ilişkindir. Bunlar ya çoktan kesitlenmiş ayrık birimler ya da *bir*

biçimde bir içeriğe bağlılaşık özdeksel kümelerdir. Her iki durumda da bunların üretilişi değişik emek kiplerinin ya da değişik üretim tekniklerinin önvarsayımında bulunur. Bu üretim kipleri Çizelge 39.'da dizelgeye dökülecektir.

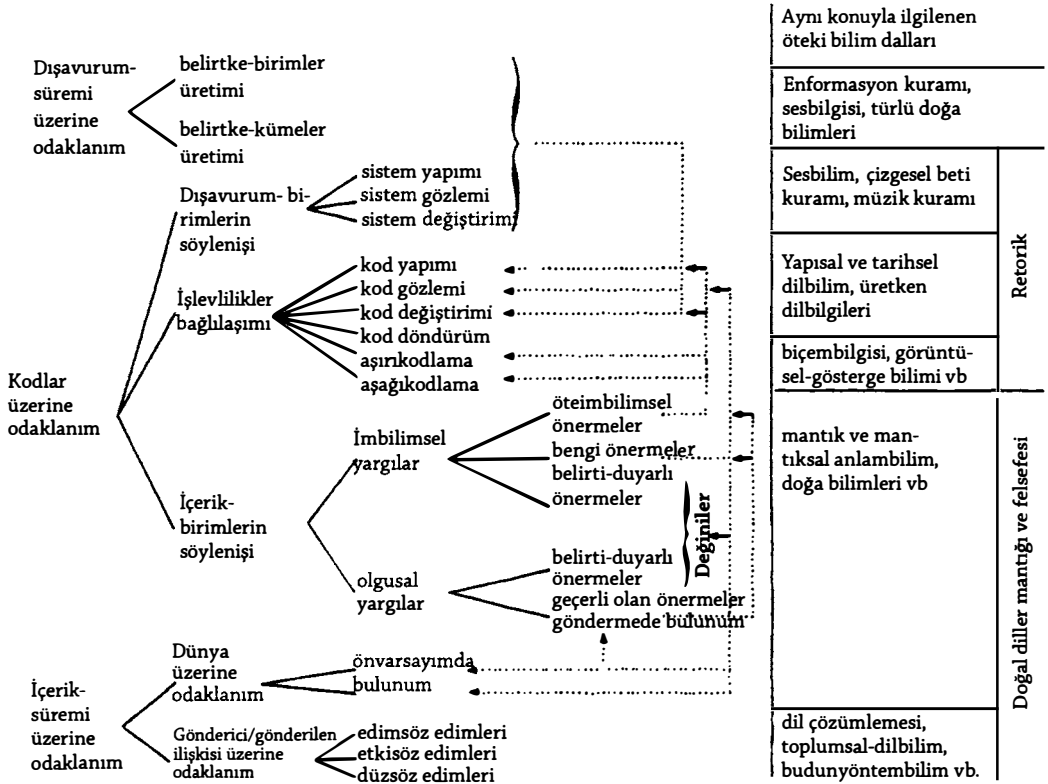
(ii) *Dışavurum-birimleri*ni söylemek amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır (ya bir dışavurum sistemince çoktan kurulmuş ya da yeni bir kodlayıcı bağlılaşımın bir biçimde kesitlenmiş işlevlilikleri önerilmiştir). Emeğin bu türü gösterge-taşıtların seçim ve yatkınlığına ilişkindir. Yenilikçi bir kodun oluşturumu (ya da yapımı) sırasında, göndericinin varolan kodların bütün yasalarını içerisinde *gözlelemeye* çabaladığı bir söylem sırasında, göndericinin yeni dışavurum birimlerinin buluşunu yaptığı metnin içerisinde dışavurum söyleyişi bulunabilir; dolayısıyla sistemi zenginlestirir ve *değiştirir* (örneğin, Laforgue '*violupté*' ve Joyce 'meandertale' sözcüğünün buluşunu gerçekleştirdiğinde[1]). Apaçık ki dışavurum-düzlemi üzerine kipsel değiştirim içerik-düzlemi üzerine bir kipsel değiştirim ile bağlılaşıklaştırılmak zorundadır; yoksa yalın dilbilgisel saçma durumuna gelir; dolayısıyla, dışavurum-düzlemi üzerine sistem gözlemi, sistem yapımı ve sistem değişimi emeğinin işlevlilikler başlılaşımındaki bir emek aracılığında içerik-düzleminde karşılık gelen emek ile ilişkili olduğu düşünülmek zorundadır (madde iii).

(iii) İlk kez bir işlevlilikler öbeğini bir başkası ile bağlılaşıklaştırmak ve dolayısıyla bir kod yapma amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır; böylesine bir *kod yapımı*nın bir örneği Bölüm 1'deki Su Kapağı Modeli oluşturum işlemiyle verilidir.

(iv) Gönderici ve gönderilenin her ikisi de iletiyi verili bir kodun kurallarını *gözlemleyerek* yaydığında ya da yorumladığında gerçekleştirilen bir emek vardır; tıpkı /Londra'dan gelen tıren 18:30'da varacaktır/ dışavurumu gibi 'yaygın' imbilimsel edimler durumunda olduğu gibi. Bu türden dışavurumların anlaşılması, Bölüm 2'de ele alınmıştır.

---

[1] Örneğin, bkz. Eco ,1971.



ÇİZELGE 31: Gösterge üretim sürecinde önvarsayımında bulunulan emek

(v) Verili bir toplum tarafından paylaşılan kodları *değiştirmek* amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır. İmbilimsel ve olgusal yargıların her ikisini de[2] ve ayrıca metinsel yönlendirimin öteki biçimlerini içeren karmaşık bir süreçtir; bu anlamda kodların estetik yönlendirimini doğrudan içerir.[3]

(vi) Pek çok retorik söylem tarafından ortaya konulan bir emek vardır; en önemlisi ise sözde 'ideolojik' olanlardır,[4] bunların içlerinde bütün anlambilimsel alana, onun anlambilimsel ara bağlantılarının göründüğünden daha geniş ve çelişikliği olgusunu apaçık bir bilmezlikle yaklaşılmaktadır. Küresel Anlambilim Sistem'sinin çelişik doğasının açık biçimde tanımaktan kaçınmak amacıyla[5] ideolojik söylem bu süreç açık seçik kılınmadan bir koddan bir başkasına *döndürülmek* zorundadır. Tasarlanmış belirsizlikleri ve çok-düzeyli yorumlayışları üretmek amacıyla kod döndürüm, ayrıca estetik metinlerde de kaçamak bir aygıt olarak değil, yordamın bir bildirimi olarak ortaya çıkmaktadır.[6]

(vii) Karmaşık bir çıkarımsal süreç aracılığıyla bir metni yorumlamak amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır. Bu süreç ana dayanağı *geriçıkarımlar*dır; (önceden-kurulmuş kuralların ilk düzeyi temelinde daha makroskopik metin parçaları söyleyen yeni kurallar önerilir) *aşırıkodlama* biçimleri ve (önceden-kurulmuş güvenilebilir kuralların yokluğunda, daha temel birleşim kuralları ve de onlara karışılık gelen birimler bilinmez olarak kalsalar dahi belirli makroskopik metin parçaları tek geçerli birimler olarak sayılmaktadır) *aşağıkodlama* biçimleri üretirler. Bölüm 2'nin 14. kesitinin tümü metin yorumlayışının bu önemli görünümüne adanmıştır.

(viii) İçerikleri doğru biçimde kurulmuş ve de saptanmış tümceleri söylemek ve de yorumlamak için gönderici ve gönde-

---

[2] bkz. 3.2.
bkz. 3.7.
bkz. 3.9.
bkz. 2.13.
bkz. 3.7.1.

rilenin her ikisiyle de gerçekleştirilen bir emek vardır. Bu bölümün 2. kesiti (öte-imbilimsel, bengi ve yürürlükteki önermeler gibi) yaygın olarak 'düztümceler denilen' bu önermeler ile; 3. kesiti ise değinme ve göndermede kullanılan belirti-duyarlı tümceler ile ve dolayısıyla da madde ix'a ilişkin pek çok sorun ile uğraşacaktır.

İmbilimsel yargılar verili bir imbilim sınarına bir kodce çoktan atanmış olanı yükler.[7] Üç biçim alabilirler: (a) 'gerçekleştirilen' bir biçimlemenin önvarsayımında bulunan *öte-imbilimsel* önermeler («önesürmekteyim ki bundan böyle 'gemi' sözcüğü ayrıca uzay-yolculuğu taşıtlarına da uygulanabilir»); (b) «bachelors are males» tipindeki *bengi* önermeler; (c) bir tutam niteliğin yeniden-gösterimde bulunucusu olarak ele alınan belirli nesneleri belirli sözcüklerle eşleyen *belirti-duyarlı* önermeler («bu nesne bir kurşun kalemdir»); gerçek nesneler için söylendiği sürece imbilimsel yargıların bu son türüne '*bir değinme* ya da *gönderme edimi*' de denilir ve belirti-duyarlı olgusal önermeler olarak aynı görünüm altında incelenebilirler.[8]

Olgusal yargılar verili bir imbilim sınarına bir kod tarafından atanmamış olanı yükler. Bu yargı iki türde olabilir: (a) bir imbilimsel tipin türcesel bir ortaya çıkışına olgusal bir nitelik atayan ve tanımı gereği aynı tipnin öteki 'türceler'ine özgü olmayan *belirti-duyarlı* önermeler ("bu kurşun kalem karadır"); başkaca 'uygun-durum önermesi' denilen[9] bu tür yargı verili bir imbilim sınarının anlambilimsel yeniden-gösterilişini kipsel değişime uğratmaz ve bu anlamda imbilimsel bir inceleme onu bir yana bırakabilir; oysa önermeler ile dünya durumları arasındaki karşılıklılıkların kaplamsal doğrulanmasının bir kuramınca ilgilenilmesi daha iyi olurdu; ancak, gelgelelim ki anlambilimsel bir sınarı bir nesnenin niteliği olarak yüklemek amacıyla bir yüzey araştırmasına ve bu nesnenin özelliklerinin bir tanımına

[7] bkz. 3.2.
bkz. 3.3.1.
bkz. 2.5.3.

gereksinim duyduğumuz sürece imbilimsel kimi anlam yüküne sahiptir ve de böyle bir işlemin imbilimsel bir görünümü olur;[10] (b) "İnsanlar Ay üzerinde yürümüştür" gibi *yürürlükteki* belirti-duyarlı olmayan önermeler: 3.2.2.'de görüleceği üzere bu tür yargı ilk kez söylendiğinde olgusal bir belirti-duyarlı önermedir (verili bir anlambilimsel sınara yüklenen kendisine hiçbir kodun atanmadığı bir şeydir ve "bu anda" ya da "bundan böyle" gibisinden belirtisel bir aygıt aracılığıyla ilk kez önesürülmüştür); ancak, bu yargılar bir toplumca doğru olarak onaylandığında, öte-imbilimsel bir işlev üstlenir ve de gitgide imbilimsel yargılar durumuna gelirler.

(ix) Bir dışavurumun sözünü ettiğimiz şeylerin gerçek özelliklerine *göndermede* bulunup bulunmadığını yoklamak amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır. Bu emek belirti-duyarlı imbilimsel ve olgusal tümcelerin ya da değinilerin içeriğini kavramak amacıyla gerçekleştirilen ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kesit 3 bu soruna adanmıştır.

(x) Belli kodlanmış ya da kodsuz durumlar temelinde dışavurumları yorumlamak amacıyla gerçekleştirilen bir emek vardır. Bu *çıkarım* emeği (bir algı ve anlama yetisi kuramının uygun uğraşı durumuna gelerek) bir şeyi anlamak amacıyla gereken çıkarımsal emek ile aşırı- ve aşağıkodlama[11] emeğinin bir görünümü olarak düşünülmek zorunda olan metin içerisinde edimedökülen (bkz. vii) çıkarımsal emeğin her ikisiyle de bağlantılıdır.

(xi) *Gönderilen*in ilgisini kendi tutum ve eğilimlerine odaklamak ve de öteki insanlarda davranışsal yanıtlar ortaya çıkartmak amacıyla *göndericinin* edimedöktüğü bir emek vardır. Emeğin (aşağıdaki pek çok kesitte üzerinde durulacak olan) bu türü üzerine genellikle sözde konuşma edimleri kuramınca çalışılır. Varolan bu görünge içerisinde 'konuşma edimi' kavramının yalnızca sözel edimler ile değil her türlü dışavurum (imgeler,

[10] bkz. 3.3.3. - 3.3.6.
bkz. 2.14.

jestler, nesneler) ile ilgili olarak ele alınması koşuluyla; bu türlü *iletişimsel edimler* arasında yalnızca, imbilimsel ve olgusal yargılara karşılık gelebilen sözde *düzsözsel* olanlar değil; ayrıca hiçbir önesürümü dışavurmayıp tersine bir eyleyişi gerçekleştiren ya da bir iletişim isteyen, buyuran, kuran ya da hisleri doğuran tüm bu dışavurum tiplerinin ve de benzerlerinin (*edimsöz* ve *etkisöz* edimlerinin) belirdiğini ayırt edilebilir.[12]

3.1.3. Aşağıdaki Bölümceler Nasıl Okunmalı

Bölüm 3'te bir gösterge-üretim kuramına ilişkin bütün sorunlar ile uğraşılmayacaktır; imbilimsel açıdan yalnızca doğrudan, dolaysız ve özel bir özen gerektiren özgül sorunlarla ilgilenilecektir. Bunu izleyen sekiz bölümcenin organizasyonunu yöneten önceliklerin sırasını vurgulayayım.

Verili bir göstergenin somut belirişini üretmek için dışavurum-süremine biçim vermede gerçekleştiren emek değişik türlerde göstergeler bulunduğu olgusunu doğrudan açığa vurur. Gösterge-işlev kavramı ile birlikte dışavurum ve de içerik düzeylerinin her ikisinin de kesitleniş kavramını sağlayan genel bir kodlar kuramı, her türden gösterge için birleşmiş bir tanı-

[12] Doğrusu, (vii)'de listelenmiş yargılardan herhangi birinin çevirisi 'düzsöz'-olmayan edim diye yapılabilir. Örneğin imbilimsel yargılar "Bütün bachelor'lar erkek midir?", "Bütün bachelor'lar erkek olsa!," "Sana güvence veririm ki bütün bachelor'lar erkektir!;" "Bu nesne bir kurşun kalem midir?," "Bak, bir kurşunkalem!," "Ne korkunç bir kurşunkalem!," gibi konuşma edimleri üretebilirler. Olgusal yargılar aynı tür çevirilere duyarlıdır: "İnsanlar gerçekten de Ay üzerinde yürümüş müdür?," "Bu kurşunkalem gerçekten de kara mıdır?," "Bu kurşunkalemi kara olarak tanımlıyorum," "Aman Tanrım! İnsanlar artık Ay'da!," "Eco-delileri, gözlerinizi açın! İnsan Ay'a vardı!" Bütün bu konuşma edimleri mantıksal açıdan önesürümsel tümcelere ve de bunların altık tümcecik imleyicileri aktarımbiçimlenişsel açıdan bir bildiri tümcesine indirgenebilir olmasına karşın (Katz, 1972: 201 ve devamı; *sed contra* Lakoff, 1971a); yine de çok sayıda imbilimsel sorun doğurmaktalar. Bu kitapta özellikle onlarla ilgilenecek değilim; ancak, dil çözümlemelerinden toplumsal-dilbilime, etkileşimsel davranış araştırmalarından budunyöntembilime dek böyle sorunları inceleyen bilim dallarını genel imbilimin özsel bir bölümünü oluşturuyor diye görme eğilimindeyim (Austin, 1962; Searle, 1969; Cohen, 1973; Gumperz ve Hymes, 1972; Cicourel, 1973).

mı sunar görünmüş ise, bu göstergeleri üretmenin somut emeği değişik üretim kipleri bulunduğunu ve bu üretim kiplerinin üçlü bir süreçle bağlantılı olduğunu tanımamızı zorunlu kılar: (i) dışavurum-süremine biçim verme sürecini; (ii) biçim verilmiş bu sürem ile olası içeriğini bağlılaştırma sürecini; (iii) bu göstergeleri olgusal olaylara, şeylere ya da dünya durumlarına bağlama sürecini. Bu süreçler sıkı bir biçimde içiçe geçmiştir; süreme biçim verme sorunu bir kez ortaya konulunca içerik ve dünya ile olan ilişkisinin sorunu doğar. Ancak, aynı zamanda, yaygın olarak gösterge tipleri denilen şeylerin bu işlemlerden birinin belirgin ürünü değil de; daha çok bunlardan türlü yollarla arabağlantılı birkaçının sonucu olduğunu fark ederiz.

Ayrıca, (simgeler gibi) soyut bağlılaşımların dışavurumuna daha iyi uyarlanmış görünen kimi göstergeler bulunurken; dünya durumlarına, *görüntüsel-göstergeler*e ya da *belirticiler*e doğrudan göndermede daha kullanışlı görünecek olan başka göstergeler de bulunduğunu fark ederiz, ki bunlar gerçek nesnelere doğrudan değinmede daha dolaysız olarak işin içindedirler. Bu konuları anlamak amacıyla, dünya ya da şeylere duraksamadan değinme kodları ve edimleri ile ilgili söylenmiş değişik türlerdeki yargılar sorununu ele almak daha yararlı görünmektedir. Bu nedenle Çizelge 31'de taslağı verilmiş olan kuramsal düzen yerine; bir tür görüngübilimsel düzen izleyeceğim: yargılar söylemede ve değiniler yaparken sözel aygıtlar ve öteki türlerdeki göstergelerin nasıl da her ikisini kullanıyor olduğumuzu bulup ortaya çıkarmış oluruz, gösteren bir parmak ya da örnek olarak ele alınan bir nesne böylesi örneklerdir; bu noktada başkalıklarını da benzerliklerini de seçip ayırabiliyor ve bu başkalıkların değişik türlerdeki göstergeleri kendilerinde belirlenmekten çok, gösterge üretim kipleri arasında ayrımlar ortaya koyduğuna, her sözde göstergenin de böylesi pek çok işlemin sonucu olduğunu fark edebilmeliyiz.

Dolayısıyla bir göstergeler tipolojisi 'gösterge' kavramının gündelik dilin gösterge-işlevinkince yeri doldurulması gereken

bir kurgusu olduğunu bir kez daha bizlere göstererek, bir gösterge üretim kipleri tipolojisinin yolunu açacaktır.

3.2. İMBİLİMSEL VE OLGUSAL ÖNESÜRÜŞLER

3.2.1. Çözümlemeci-Bireşik ve İmbilimsel-Olgusal

İletişmek, birisinin imbilim-dışı koşullar ile uğraşması demektir. Sıklıkla çevirilerinin imbilimsel terimlere yapılabilme olgusu, onların gösterge üretimi kapsayan herhangi bir görüngünün arka planında varolmalarını ortadan kaldırmamaktadır. Başka bir deyişle anlamlayış özdeksel, ekonomik, biyolojik, fiziksel ve de geçerli olan küresel ağın çerçevesi ile karşı karşıya gelmektedir (iletişim ise çerçevesi içerisinde yer almaktadır). *Bir olgular dünyasında imleyişin bir olgu olarak yaşaması* olgusu kodlar evreninin salt katışıksızlığı sınırlar. İmleyiş olaylar arasında yer alır ve hiçbir kodun öngörememiş olduğu olaylar gerçekleşir. İmbilimsel yaratıcılığa kodlar ile olanak tanınır, dolayısıyla bu yeni olayların adlandırılmış ve tanımlanmış olmasını gerekli kılar. Kodların yapısı kimileyin, içeriğin örgütlenişi ile aykırı düşen olaylarla ilgili yenilikçi bir önesürüş ile altüst edilebilir. İletiler şimdilik örgütlenmemiş ve de kesitlenmiş-olmayan içerik ile ilgili bir şey önesürdüğünde ne olagelmektedir? Böylelikle toplumsal edinimin içerisine konulan kültürel birimlerin yeni öbeği önceden-kurulmuş anlambilimsel alanı kipsel değişime uğratmakta mıdır? Peki, nasıl? Bu durum mantık ve dilbilimsel çözümlemede geniş ölçüde tartışılmış, *çözümlemeci* ve *bireşikçi* yargılar arasındaki eski bir felsefe ayrımına çabucak bir geri dönüşü tetikler.

Göndergesel anlambilim açısından düşünüldüğünde bu ayrım çok geniş bir eleştiriye açık olur. Bir kişi de çok doğru olarak[13] neden «bütün insanlar akıllı hayvanlardır» gibi bir düztümcenin geleneksel felsefeciler tarafından çözümlemeci bir

[13] karş. White, 1950.

yargı; «bütün insanlar iki ayaklıdır»ın ise bireşikçi bir yargı olarak düşünülmüş olduğunu sorgulayabilir. Doğrusu, bir kişi 'nesnellik'i belirli niteliklere yüklerse, bu iki tür yargı arasındaki ayrımın nedeni apaçık olmaz. Ancak, Cassirer bu soruna *Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit, II, 8, II.*'de çoktan bir yanıt vermiştir. Çözümlemeci yargı içerisinde, yüklemin özne kavramı içinde üstü kapalı olarak kapsandığı yargıdır; bireşikçi yargı ise içerisinde, yüklemin özneye deyim verisinden edinilen bir bireşime dayanarak tümüyle yeni bir öznitelik olarak eklendiği yargıdır.

Peki, öyleyse neden Kant'a göre «bütün bedenlerin kaplamı vardır» çözümlemeci iken; «bütün bedenlerin ağırlığı vardır» bireşikçidir? Çünkü yalın bir biçimde söylersek, Kant çağdaşlarınca bilinir olduğunu varsaydığı 'düşünce mirası'na göndermede bulunmuştur. «Beden»in onun için bir gönderge değil, her şeyden önce kültürel bir birim oluşu önemsenmeye değerdir. Ayrıca Descartes'ın döneminden Newton'a ve ansiklopedicilere dek «kaplam» bu kültürel birime tanımının da bir bölümü olan özsel bir nitelik olarak atanmaktaydı; oysa «ağırlık», dolayısıyla aynı tanıma girmemiş olan eklentisel ve olumsal bir nitelik olarak düşünülmüştür. *Yargılar – nesnelerin varsayılan doğal varolan kodlara göre ya çözümlemeci ya da bireşikçidirler.* Kant açık bir biçimde ilk *Kritik*'inde önesürmektedir ki "usumuzun etkinliği büyük ölçüde ... çoktan nesnelerle ilişkili olarak sahip olduğumuz düşünülerin çözümlenmesine dayanmaktadır." Ancak, "çözümlemeci-bireşikçi" karşıolumu fazla sayıda felsefe sorununu birlikte-içermektedirler; yukarıdaki öneriyi daha özgül bir imbilimsel bağlamda geliştirelim ki bu yolla daha yerinde bir karşıolum önerelim.

Verili bir içeriğe (bir ya da daha çok kültürel birime) bir önceki kodce ona çoktan atanmış olan anlambilimsel imleyicileri yükleyen bir yargıya *imbilimsel* diyelim; verili bir içeriğe bir önceki kodce ona hiç atanmamış olan belirli anlambilimsel imleyicileri yükleyen bir yargıya ise *olgusal* diyelim. Dolayısıyla / / evlenmemiş her erkek bir bachelor'dur/ yalnızca imbilimsel bir

yargıdır; çünkü burada imleyicileri arasında «hiç evlenmemiş»e sahip olan bileşimsel bir ağaca göndermede bulunan uzlaşımsal bir kod varolmaktadır. Buna karşın /Luis bir bachelor'dur/ kuşkusuz, olgusal bir yargıdır. 5 Mayıs 1921'de, /Napoleon Saint Helena'da öldü/ olgusal bir yargıyı oluşturur. Ancak, o andan sonra aynı düztümce imbilimsel bir yargı oluşturmuştur; çünkü kod /Napoleon/ bileşimsel ağacına /Saint Helena'da öldü/ tanımsal yananlamını eklemiştir. Öte yandan /Marengo çarpışmasının ardından Napoleon bir fincan kahve içti/ ise imbilimsele biçimaktarımı çok zor olan olgusal bir düztümcedir. Dolayısıyla White (1950) çözümlemeci-bireşikçi ayrımını çok yerinde eleştirmekte, bir uzlaşım tabanında bir yargının çözümlemeci iken; uzlaşım değişince daha önce çözümlemeci olan yargıların bireşikçi duruma gelebileceğini ve de tersinin de gerçekleşebileceğini gereği gibi doğrulamaktadır. Ancak, çözümlemeci ile bireşikçi arasındaki mantıksal ayrımın sınırlanışı olarak onun tasarladığı şey, bunun yerine imbilimsel ile olgusal yargılar arasındaki imbilimsel ayrımın geçerliğinin koşuludur.

3.2.2. Düztümceler / Önesürüşler

İmbilimsel (ya da öte-imbilimsel) ve olgusal *düztümceler* olan bu yargıların tikel bir örneğini, bunların belirti-duyarlı yargılar ya da değiniler ile karıştırılmadığını varsayarak kısaca inceleyeceğim.[14] Anımsanmalıdır ki:

a) /Bu bir dolarlık kâğıt paradır/ bir düztümce değildir; bir *değini*dir.[15]

b) /Bir dolar 625 liret değerindedir/ 1971'de imbilimsel bir düztümce idi; bundan dolayı kodlanmış bir gösterici ilişki dışavuruyordu.

c) /Bir dolar 580 liret değerindedir/ 1972 yılı verili bir gününde yayılmış şaşırtıcı bir olgusal düztümce idi.

---

[14] Düztümce-olmayanlara 'uygun-durum önermeleri' adı verildiği 2.5.3.'e bakınız; değiniler 3.3.'te incelenecektir.
bkz. 3.3.

d) /Bir dolar 580 liret değerindedir/ 1972 yılında (b) tipinde bir imbilimsel düztümce durumuna gelmiştir.

e) Olgusal düztümce (c)'yi imbilimsel yeni düztümce (d) durumuna getirmek amacıyla; şöyle bir performatif tamdeyimin önvarsayımında bulunan ya da onu açıkça önesüren (c)'nin öte-imbilimsel bir düztümce biçimini alması gerekliydi: /Birleşik Devletler (ya da İtalya Bankası ya da Avrupa Ortak Pazarı) başkanı buyurmuştur ki, bundan böyle bir dolar 580 liret değerindedir parasal uzlaşımını onaylamak zorundadır/. 1972'den bu yana böyle bir öte-imbilimsel düztümcenin o denli çok değişmesi olgusu, pek çok kodun cılız ve de geçici oluşunu bir kez daha yalnızca doğrulamaktadır; dolayısıyla tıpkı gül gibi *l'espace d'un matin* sürerler. Ancak, bir gül daha az bir gül değildir –Gertrude Stein'ın tanıklığı–, çünkü yaşam süresi öylesine kısadır; aynı yolla bir kod bir koddur (bir koddur bir koddur), yeter ki öte-imbilimsel bir düztümce uzlaşımsal olarak belirli bir eşdeğerlik kurmuştur, toplum da bunu onaylamıştır ve başka bir kod-değiştirici öte-imbilimsel uyarlamanın varışına dek kod varlığını sürdürür.

Sonuçta, dolar örneği tikel olarak uygundur; çünkü para pazarı değişik içerik sistemlerinden birimler arasındaki eşleyimin eksiksiz bir durumunun yeniden-gösteriminde bulunur, her bir birim karşıolumca anlambilimsel açıdan tanımlanmış olarak her iki birimden biriyle oyalanır. Dolayısıyla olgusal düztümceler kimileyin kodları altüst eder ve yeniden yapılandırır.[16]

[16] Olgusal bir yargı yayıldığında, en doğal tutum onu sınamaktır. Olgusal yargıları sınamak bilimcinin, tarihçinin, gazetecinin olduğu denli sağduyulu her insanın ilk görevidir. İmbilimin bu sınama etkinliği ile ilgili olmadığını söylemek yanlış olurdu; değinileri sınama durumu dışında olgusal yargılar gerçek bir *algılanmış-olan*a doğrudan geri göndermezler ve aracılık eden daha çok işlem isterler; bunların her biri imbilimsel uzlaşımların yeni bir düzeyine başvuru demeye gelir (örneğin bir tarihçi yazılı bir kaydı, arkeolojik bir tanıklığı ve benzerlerini denetleyerek olgusal bir yargıyı yoklamak zorundadır). Çizelge 31'de 'dünya üzerine odaklanım' başlığı altında kayıt edilmiş bu tür emeğe daha ileri bir yaklaşım genel bir imbilimce yapılmalıdır. Şimdiye dek bu emek üzerine çalışmalar mantıksal imbilimce (ve bir o denli de başka

3.2.3. Sözel-olmayan Düztümceler

Bu içerik-eklemleyiş işlemlerini tasarlamak için dahi (temelde sözel dışavurumlarla uğraşan) mantıktan ödünç alınmış terimleri kullandım; bu tür bütün önermeler ayrıca sözel-olmayan dışavurumlarla da ilgilidir. *Encyclopædia Britannica* öte-imbilimsel ve imbilimsel çok sayıda düztümceyi sergileyen bir metindir; bu durum yalnızca türlü anlambilimsel birimlerin çok sayıdaki sözel tanımlarını kayıt altına aldığından değil, ayrıca aynı anlambilimsel birimlerin bileşenlerini (örneğin, insan bedeninin kısımlarını ya da dört evreli motorun öğesel bileşenlerini görsel olarak betimlerken) çözümlemek amacıyla çizimler ve de fotoğraflar kullanıyor oluşundan dolayıdır. *The New York Times* yalnızca sözcükler değil, ayrıca fotoğraf ve çizgeler aracılığıyla da çok sayıda olgusal düztümce sergiler.

Pythagoras teoreminin görsel tanıtlanışı imbilimsel bir düztümcedir. Tehlikeli bir kavşağı bildiren bir yol belirtkesi aynı zamanda bir olgusal düztümce ya da bir değinidir. Oysa «durmayı» ya da «sakınmayı» buyuran öteki yol belirtkeleri sınar (xi) altında dizelgeye dökülmüş olan iletişimsel edimlerdir. /At/ başlığı ile bir atın çizimi belirti-duyarlı bir imbilimsel yargının yeniden-gösteriminde bulunur; Nobel ödülünü son kazananın /bu kişi Nobel ödülünü kazanmıştır/ başlıklıyla çizilen portre, belirti-duyarlı bir olgusal yargıyı oluşturur. «Açım» anlamına gelen Napoli'ye özgü bir jest, belirti-duyarlı bir olgusal yargıdır. Ve benzeri daha başka durumlar...

---

başka bilimlerin yöntembilimlerince) gerçekleştirilmiştir. İşte şimdiye dek imbilim ile mantığın (Peirce tarafından önerilmiş yöntembilim ve felsefe olanağına karşın yine de) birbirlerinden oldukça bağımsız ilerlemiş görünüyor oluşu imbilimin (Morris'i dışarda tutarsak) daha çok dilbilim ve kültürel insanbilim ile ilgilendirilmişliği olgusu yüzündendir. Ancak, mantık ile imbilim arasındaki bu eşik gitgide daha da kesinlik taşımaz duruma geldi ve üretken anlambilim ile biçimlenişaktarımsal dilbilgisinde son yapılan araştırmalarca geniş ölçüde sınırları çiğnenmiş oldu.

3.2.4. Öteki Sorular

Kodlar ile iletiler arasındaki eytişim aracılığıyla kodlar iletilerin yayımını denetler; ancak, yeni iletiler kodları yeniden-yapılandırabilir. Bu eytişim dilin yaratıcılığı ve onun 'kural-yönetimli yaratıcılık' ve 'kural-değiştirici yaratıcılık' olarak ikili görünümü üzerine yapılan tartışmanın tabanını oluşturur.

Genellikle gerçekleştiği üzere olgusal düztümceler kod kurallarınca olanak verilen bir yaratıcılık örneğidirler. Bir kişi içerik-biçimin içine yeni bir şey yerleştirmek amacıyla dışavurum-biçimin önceden-kurulmuş öğelerini kullanarak ve birleştirerek yeni bir fiziksel parçacığı sözel olarak tanımlayabilirken; boş bir uzayı olası anlambilimsel karşıolumların önceden-kurulmuş bir sistemi içerisinde doldurmak amacıyla önceden-varolan içerik-birimleri yeni bir yolla kullanarak ve birleştirerek kimyasal bir bileşiği teknik olarak tanımlayabilir; dolayısıyla dışavurum ile içerik-sistemin her ikisinin de yapısını onların dinamik olanaklarını, birleşimsel sığalarını izleyerek almaştırabilir – sanki bütün kod doğası gereği daha üst bir durumda sürekli bir yeniden-kurulumu istermiş gibi; tıpkı taşların deviniminin daha yüksek bir düzeydeki sistemsel bir birimle dengelendiği satranç oyunundaki gibi. Dolayısıyla bir sözcükbirimin bileşimsel spektrumunu almaştıran ve bir anlambirimin okumalarını yeniden-örgütleyen öte-imbilimsel düztümcelerin olasılığı ayrıca kodun önceden-kurulmuş öğelere ve de birleşimsel olasılıklarına dayanmaktadır.[17]

[17] Geniş ölçüde tartışılmış bir epistemolojik sorun olan yapısal bir mantık ile eytişimsel bir mantık arasındaki olası ilişki olgusal ve imbilimsel yargıların her ikisinin de kodları değiştirebildiği yol (bu bölümün türlü kesitlerinde daha ileriye dönük olarak çözümlenecek olan yol) ile çözülebilirdi. İmbilimsel sistemler yapılar ise ve yapısal bir düzenlemenin ilk niteliği onun karşılıklı dayanışması ise (dolayısıyla bu da yapısal bütünün eşdurağan bir kalıcılığı demektir) nasıl olur da yapılar kendi biçimlerini başka yapılara aktarabilir (yani, nasıl olur da kodlar değişebilir)? Bir biçimde yapısal yaklaşımın eytişimsel yorumlanışıyla ilgili olarak türlü yazarlarca savunulan pek çok görüş bulunmaktadır; Sève (1967) yapıların 'özdeksel süreç'in yalnızca geçici birlikte-betilenişleri olduğunu ve bir yapısal mantığın yalnızca "eytişimsel çelişikliğin ara boğumsal kesit-

3.3. DEĞİNİ

3.3.1. Belirti-duyarlı Yargılar

Göstergeler nesneleri adlandırmak, dünya durumlarını betimlemek, gerçek şeyleri imlemek, bir şeyin bulunduğunu ve bu şeyin şöyle şöyle olduğunu önesürmek amacıyla kullanılırlar. Göstergeler bu erek için öylesine sık kullanılır ki pek çok felsefeci şeyleri adlandırmak için kullanıldığında bir göstergenin yalnızca bir gösterge olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla bu felsefeciler göstergenin 'gerçek' ve doğrulanabilir 'düzgönderge'sinden, yani, göstergenin göndermede bulunduğu nesne ya da dünya durumundan ayrı olarak herhangi bir gerçek anlamdan yoksun olduğunu tanıtlamayı denemişlerdir. Dolayısıyla anlam ile gönderge (ya da düzgönderge) arasında bir ayrımı onayladıklarında ve de ilkini sonraki ile eşitlemediklerinde dahi onların ilgisi özellikle gösterge ile düzgönderge arasındaki karşılıklılığa yönlendirilmiştir; anlam yalnızca yansıtıcı bir biçimde düzgöndergeye karşılık getirilebildiği sürece ele alınmaktadır.

Bölüm 2.'de taslağı çizilmiş olan kodlar kuramı yalnızca anlamın özerk konumunu vermeyi denemekle kalmamış; ayrıca herhangi bir kaplamsal ya da göndergesel bağıntıyı /düzan-

---

lerinin" bilimi olduğunu ileri sürmektedir; dolayısıyla yapısal mantık kullanışlı ve gerekli olmasına karşın yalnızca bir 'çözümlemeci anlama yetisi'dir; ki toplamında eytişimsel süreci kavrayamaz. Godelier (1966), biri yapının *içerisinde* biri de yapıların *arasında* olmak üzere iki tür çelişikliğin olduğunu, bunlardan ilkinin 2.12.-2.13.'de taslağı çizilen her kodun kendi-çelişikliklerine pratik olarak karşılık geldiğini; ikincisininse yeni özdeksel görüngülerin belirişine bağlı olduğunu ve de bu bölümde taslağı çizilen olgusal yargıların gerekliliği ile eşitlenebileceğini ileri sürmektedir (örnek olarak 3.8.5.'te verilen yapay tatlandırıcılar (*cyclamates*) örneğine bakınız). Kod değişiminin bu ikili görünümünü Lotman (1970) da kültür tiplemesinde incelemiştir ve o da (*dışardan* değişen ve *içerden* değişen) her iki ilkenin sürekli olarak içiçe geçmiş eyleyişi düşüncesini onaylar. Bu sorunun güdümbilimsel ve matematiksel ardalanı ile Apostel (1960) ve özellikle de Piaget (1968) uğraşmıştır. Kodlar ile gösterge üretim arasındaki eytişimin yanı sıra imbilimsel yargılar ile olgusal yargılar arasındaki eytişimin de imbilimde yapısal evrimin bir eytişimsel kuramın tabanını oluşturabileceğini düşünmekteyim.

lam/ teriminden yoksun bırakmıştır. Yukarıdaki kesit olgusal düztümceler olarak düşünülmüş olsa dahi önesürülmüş olduğu olgulara yönelik yargılarla bağlantılandırılmamıştır. Yukarıdaki kesitte incelenen türdeki olgusal bir yargının ayırt edici özelliği, olgular ile ilgili görünüyor olmasına karşın var-olmayan olgusal durumları önesürmek ve yalan atmak amacıyla kullanılabiliyor oluşudur.

'Gözlüğü buluşunu yapan adamın Alessandro della Spina Kardeş değil de; onun hücredaşı' olduğunu ileri sürersem, kurulu bir imbilimsel düztümceyi sorgulamış olmam; çünkü gözlüğün buluşunu yapan tümüyle kesin olmayan bir tarihsel birimvarlıktır ve ansiklopediler bu konuda belirsiz ve sakınımlıdırlar; yine de olgusal bir düztümcede ya da 'ayakta-duran bir önerme'de bulunuyorum. Yargımın doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu denetlemek çok zor olacak ve çok açık ki bir belgelemeye gerek duyulacaktır; ancak, yine de ürettiğim şey, kültürel bir kod tarafından kesin olarak kaydedilmiş bir şey ileri sürmediği sürece, (doğru ya da yanlış) olgusal bir düztümcedir. Dolayısıyla olgusal yargıların bu türünün edimsel bir dünya durumunca ya da oradaki bir birimvarlıkça doğrulanması gerekli değildir. Bu anlamda onların doğrulanmasına bakılmaksızın bir anlama sahip olduklarını onaylamak olanaklıdır ve anlamları bir kez anlaşılınca, doğrulanma isteğinde bulunurlar.

Şimdi de başka bir tür olgusal yargı olan *belirti-duyarlı* yargı üzerine düşünelim, yani tıpkı /bu kalem mavidir/ ya da /bu bir kalemdir/'de olduğu gibi edimsel olarak orada bulunan bir şeye değinme edimi üzerine düşünelim. 3.1.'de söylenmiş olduğu üzere, iki örnek arasında bir başkalık bulunmaktadır ve ikincisi belirti-duyarlı ama yine de imbilimsel yargı olarak kaydedilebilir. Buna karşın her ikisi de bir şeye değinme (ya da gönderme) edimleri olarak görünmektedir. Bu durumda onların anlamının göndermede bulundukları gerçek şeye doğrudan bağlı olduğunu varsayabiliriz; ancak, böyle bir varsayım anlamın Bölüm 2.5.'te savunulan göndergeden bağımsızlığına karşı çıkmak olurdu.

3.3.2. Anlam ve Gönderme

Strawson (1950) "değinme ve gönderme dışavurumun yaptığı bir şey değil; bir kişinin onun için bir dışavurumu kullanabileceği bir şeydir" diye belirtmektedir. Bu açıdan 'anlam' bir tümcenin ya da dışavurumun işlevidir; değinme ile gönderme ve doğruluk ile yanlışlık tümcenin ya da dışavurumun *kullanım* işlevleridir. "Bir dışavurumun anlamını vermek tikel nesnelere göndermedeki ya da değinmedeki kullanımı için *genel yönlendirmeler* vermektir; bir tümcenin anlamını vermek doğru ya da yanlış önesürüşler yapmadaki kullanımı için *genel yönlendirmeler* vermektir."[18] Strawson'ın önerilerinin bir kodlar kuramı terimlerine çevirisini yapmayı deneyelim. Bir dışavurumun kullanımı için genel yönlendirmeler vermek verili bir anlambirimin anlambilimsel çözümlemesinin, bir nesnenin sözümona imbilim-dışı özelliklerine karşılık gelmesi gereken anlambilimsel bir nitelikler dizelgesini kurması demektir. Bu, kulağa biraz karışık geliyorsa, onu yeniden şöyle bir yeniden-tamdeyim biçimine sokabiliriz: göndermedeki bir dışavurumun kullanımı için genel yönlendirmeler vermek belirli adların, betimlemelerin ya da tümcelerin uygulanabileceği edimsel deneyimler kurmak demektir. Bizim olağan konuşma biçimimize karşılık gelişine karşın bu ikinci tanımlayışın çok az şey söylediği açıktır. Kaldı

[18] Russell'ın anlam ile düzanlam arasında kurduğu ikiliyapı üzerine, Strawson yaptığı eleştiriyi yeniden inceledikten sonra (ve de onu gösterme ile değinmenin daha uygun bütünleyiciliğine indirgedikten sonra) felsefi amaçlarına eksiksiz olarak uyan; ancak, bir imbilim kuramı geliştirmede bize yardımı dokunmayan bir vargıya ulaşır. Şöyle der: "Ne Aristotelesçi ne de Russellcı kurallar sıradan dilin herhangi bir dışavurumu için sağın mantığı verir; çünkü sıradan dil sağın mantığı yoktur." Bir kodlar kuramının amacı sıradan dillerin *sağın* değilse bile en azından *bir mantığı* olup olmadığını görmekti. Mantık yalnızca biçimlendirilmiş bir dilin kuramından oluşmaktaysa; sorun bir mantık bulmada olmayabilir. *Sorun* kesinlikle biçimsel bir mantıktan başka bir şey olan ancak yine de Strawson'ın alıntılaması aracılığıyla önerilen kuşkuculuğun gölgesini dağıtma olanağı bulunan *bir imbilim kuramı bulmaktır*; ki bu bizi imbilimin varlığını sürdürmesini istiyorsak karşı çıkmamız gereken, doğal dillerin bir kuramı olamayacağı kuşkusuna sürükleyebilir.

ki şu soruyla yüzleşmemiz gerekmektedir: böyle bir uygulayışın kuralları nasıl kurulur?

Şöyle ki, sorunun ilk tamdeyimleştirilişine geri dönmek zorundayız. Ancak, bu noktada yeni bir sorun ortaya çıkmaktadır: (apaçık bir imbilim konusu olan) bir anlambirimin anlambilimsel nitelikleri ile bir şeyin sözümona anlambilimsel-olmayan nitelikleri arasında bir karşılıklılık nasıl kurulur? Değinilen şey imbilimsel olarak kavranabilir olan bir birimvarlığın değergesini üstlenebilir mi? Çünkü ya imbilim değinme edimini tanımlayamaz; ya da değinme ediminde değinilen şey bir bakıma imbilimsel açıdan kavranabilir olan bir birimvarlık olarak görülmelidir. Bu yüzden bütün değinme sürecini yeniden-incelemek zorundayız.

3.3.3. Değinme Süreci

Gönderme edimi bir *belirtisel aygıt* aracılığıyla *gerçek koşullar* ile bağlantısında bir tümce (ya da karşılık gelen önermeyi) yerleştirir. Bu belirtisel aygıtlara *imleçler* diyeceğiz. Gösteren bir parmak, yönlendiren bir bakış, /bu/ gibi dilbilimsel bir kaydırıcı, tüm bunlar birer imleçtir. Onlar görünüşteki nitelikleri anlam diye fiziksel açıdan bağlantılı oldukları nesneye sahip olmaları olgusunca gerçekleştirilir. 2.11.5.'te bunun doğru olmadığını gösterdim. Herhangi bir imlecin, bir nesnenin edimsel yakınlığından bağımsız olarak her şeyden önce bir içeriği, bir «yakınlık» ya da «yaklaşıklık» imleyicisi vardır. Buradaki çözümleme uğruna, başka bir şeye doğru gösteren bir şey olarak yaygın kullanımıyla imleç kavramını sürdürelim.

Varsayalım ki şimdi gösterme parmağımı bir kediye doğru yöneltmekteyim ve şöyle diyorum: /Bu bir kedidir./ Herkes, «İmleç aracılığıyla göstermiş olduğum nesne bir kedidir» önermesinin doğru oluşu (ya da «Bir x anında göstermiş olduğum *algılanmış-olan* bir kedi idi» önermesinin doğru oluşu; konuyu yalınlıkla ortaya koyacak olursak, bir kedi demiş olduğum şey bir kedi idi) olgusu üzerine anlaşacaktır. Yukarıdaki önermele-

rin doğru olması amacıyla onların çevirisini aşağıdaki gibi yapabilir olmak zorundayım: "Gösterme parmağım ile ilgili olarak x anında *algılanmış-olan*, algısal bir modelce sahip olunan nitelikler sistemli olarak anlambirim «kedi»nin anlambilimsel niteliklerine karşılık gelir diye kavramsal olarak tanımlanmış algısal bir tipnin beliriş türcesinin yeniden-gösteriminde bulunur; oysa nitelikler öbeğinin her ikisinin de yeniden-gösteriminde bulunan aynı gösterge-taşıtlardır."

Bu noktada gönderge-kedi artık yalnızca fiziksel bir nesne değildir. İmbilimsel bir birimvarlığa biçimaktarımı gerçekleştirilmiştir. Ancak, yöntembilimsel bu biçimlenişaktarım *algılanmış-olanlar*ın imbilimsel tanımı sorununu (bkz. 3.3.4.) ortaya çıkarır. Tümce imbilimsel bir edim kedi de deneysel bir *algılanmış-olan* olsaydı; /-dir/ dışavurumunun ne olduğunu söylemek çok zor olurdu. Bir gösterge olmayacaktı; çünkü /Bu -dir/ karmaşık bir göstergeyi (tümceyi) gerçek bir *algılanmış-olan* ile birleştiren bağlayıcı aygıttır. Bu bir imleç de olmayacaktı; çünkü imleç gösterge ile bağlantılı olması gereken *algılanmış-olan*ı gösterirken, /-dir/ gerçekten de bağlantının kendisini gerçekleştiriyor gibi görünmektedir. Görünen o ki tek çözüm şudur: /bu bir kedidir/ «dilbilimsel kodce /kedi/ sözcükbirimine yaygın olarak bağlılaşıklaştırılan anlambilimsel nitelikler, hayvanbilimsel bir kodun *algılanmış-olan*ı dışavurumsal bir aygıt olarak ele alan ile bağlılaşıklaştırdığı anlambilimsel nitelikler ile çakışır» anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle: /kedi/ sözcüğü ile *algılanmış-olan* //kedi// türcesinin her ikisi de kültürel olarak aynı anlambirimin yerine-geçmektedir. Bu çözüm kuşkusuz daha çok karışıktır – ancak, yalnızca kişinin tıpkı Skolastikler'in de savunmuş olduğu gibi, 'doğru' bir algının şeyi yansıtan bir *adaequatio rei et inteliectus* [*anlığa uygunluk*] ya da bir *simplex apprehensio* [*yalın kavrayış*] yeniden-gösteriminde bulunduğunu düşünmeye alışmış olması durumunda. Ancak, /bu bir kedidir/ dışavurumunun yalnızca bir kedinin *görüntü-göstergesel yeniden-gösteriminin* bulunuluşu içerisinde şöylenmiş olduğunu varsayalım. Yukarıdaki

bütün akıl yürütme doğrudan aşırı düzeyde onaylanır duruma geliverir; kendisine verili bir içeriğin karşılık geldiği dilbilimsel bir dışavurum olan bir (a) gösterge-taşıtına ve ayrıca yine kendisine verili bir içeriğin karşılık geldiği görüntü-göstergesel bir dışavurum olan bir (b) gösterge-taşıtına iyeyiz. Bu durumda, anlambilimsel iki nitelikler öbeğini karşılaştırıyoruz ve /-dir/ / doyurucu düzeyde çakışmaktadır/ diye okunabilir (ki bunun anlamı şudur: bir kodun içerik düzleminin öğeleri başka bir kodun içerik düzleminin öğeleri ile çakışmaktadır; bu yalın bir harfaktarım sürecidir).[19] Neden gerçek bir kedinin orada oluşunda değinme edimi bize bu denli değişik görünmektedir? Çünkü açık ki Locke, Pierce ve daha pek çok felsefecinin önermiş olduğu gibi algıyı önceki bir imbilim ediminin bir sonucu olarak saymaya yeltenemiyoruz.

3.3.4. Göstergeler olarak Düşünüler

Peirce'de[20] gerçek nesneleri anlamanın tümüyle yeni bir yolunu öneren kısa ve öz bir kısım vardır. Deneyimle karşı karşıya kaldığımızda onu anlamak için düşünüleri incelikle işlemeye çalıştığımızı söylemektedir. "Bu düşünüler, onları öneren görüngülerin *ilk mantıksal yorumlayanları*dır; ki bunlar yorumlayanları oldukları şeyleri öneren göstergelerdir." Bu alıntı bizi *duyusal bağlantısız veri yorumlanışı olarak alg*ının uçsuz bucaksız

[19] Bu bir kez önesürülünce, bir fotoğraf ile ortaya konan imbilimsel işlev ile gerçek bir nesneyle ortaya konan arasında pek çok başkalığın bulunduğunu kişinin onaylaması kolaylaşabilir. Ancak, buradaki bağlamda özdeşlikler başkalıklardan daha önemlidir. Bir başka karşı çıkış da bu değini kuramının bireylerle ilgili olacak denli geçerli olmadığıdır. /Bu adam John'dur/ diye söylemek ne demektir? 2.9.2'de söylenmiş olanlara göre, özel adların düzanlamlarının *à propos*, yaygın olarak bir grup-kod ile /John/ sözcükbirimine bağlılaşıklaştırılan anlambilimsel nitelikler aynı grup-kodun verili bir *algılanmış-olan*a bağlılaşıklaştırabileceği anlambilimsel nitelikler ile çakışmakta demektir. Algılanmış-olan türceyi büyük olasılıkla /John/ sözcükbiriminin ilişkilendirildiği aynı kavramla ilişkilendirmek zorundayız demektir: Mary'nin erkek kardeşi olan adam, yerel bankanın yönetici yardımcısı, arkadaşlarımın en iyisi diye sık sık betimlediğim kişi, ve benzerleri...
5.480.

sorununa geri götürür; ki bunlar önceki deneyimlere dayanan bilişsel bir önsav ile eyleyişaktarımsal bir süreç boyunca örgütlenmektedir.[21] Diyelim ki karanlık bir sokaktan geçiyorum ve kaldırımdaki belli belirsiz bir biçim gözüme ilişiyor. Ben onu tanıyıncaya dek "nedir bu?" diye anlamak isteyeceğim. Ancak, "nedir bu?"nun "ne *demektir* bu?" diye çevirisi yapılabilir (ve kimileyin yapılmaktadır da). İlgim daha iyi odaklandığında ve de duyusal veri daha iyi değerlendirilmişse sonunda bu bir kedidir diye tanırım. Onu tanırım, çünkü daha önce başka kediler görmüştüm. Bundan dolayı belirsiz bir duyusal uyartılar alanına «kedi» kültürel birimini uygularım. Dahası deneyimin sözel bir yorumlayana çevirisini yapabilirim (/Bir kedi gördüm/). Dolayısıyla uyartılar alanı bende algısal olayın öncesinde çoktan iye olduğum olası bir anlamın gösterge-taşıtı izlenimini uyandırmaktadır.

Goodenough (1957) şöyle gözlemlemektedir:

> "bir ev özdeksel bir dışavurum olan kültürel biçimin ya da biçimlerin karmaşık birleşiminin bir görüntüsel-göstergesidir. Bir ağaç, botanikçinin ilgi konusu doğal bir nesne oluşuna ek olarak, bizim ayrıca *ağaç* sözcüğü ile de gösterdiğimiz biçimin aynısı kültürel bir biçimi gösteren bir görüntüsel-göstergedir. Her nesne, olay ya da eylemin bir toplumun üyeleri için, onların kültüründe karşılık gelen herhangi biçimi gösteren bir görüntüsel-gösterge oldukları sürece uyartı değeri vardır..."

Apaçık ki antropolojik bir bakış açısından bu duruş Giriş'te söylenmiş olana ve de her nesnenin verili bir kültür ortamı içerisinde potansiyel olarak bir gösterge durumuna gelebileceği yol üzerine 3.6.3.'te söylenecek olanlara yakındır; ayrıca yine apaçık ki burada geliştirilmiş olan kuramın Peirce'ün önermiş olduğu pek çok düşünüyle değme noktaları bulunmaktadır.

Peirce'ün yazdığı üzere:

[21] Karş. Piaget, 1961.

> "İmdi bir göstergenin yeniden-gösterimsel işlevi ne onun özdeksel niteliğinde ne de onun katışıksız tanıtlamasal uygulamasında yatmaktadır; çünkü göstergenin kendinde ya da kendi nesnesiyle gerçek bir ilişkisinde bir şey değil; ancak, *bir düşünce*ye yönelik bir şeydir, oysa az önce tanımlanmış olan her iki özellik de onun yönelmiş olduğu herhangi bir düşünceden bağımsız olarak göstergeninkilerdir. Durum böyleyken belirli nitelikleri olan bütün şeyleri alır ve onları başka bir şeyler dizisiyle fiziksel olarak teke tek bağlantılarsam; göstergeler olmaya uygun duruma gelirler. Böyle sayılmazlarsa, gerçekten göstergeler değillerdir; ancak, örneğin görünmez bir çiçeğin *kırmızı* diye adlandırılabileceği ile aynı anlamda öyledir, ki bu ayrıca zihinsel etkilenişle ilgili bir terimdir."[22]

Nesnelere (algılandıkları sürece) ayrıca göstergeler olarak da yaklaşılabileceğini önesürmek için, (sonuç olarak ya da her algının belirleyici çizemi olarak) nesnelerin kavramlarının dahi imbilimsel bir yolla düşünülmesi gerektiğini önesürmek zorundayız. Bu da bizi, *düşünüler dahi göstergelerdir* biçimindeki dolambaçsız önesürüme götürür. Peirce'ün felsefe-imbilimsel duruşu tam olarak budur: "her düşündüğümüzde bilince bir duyguyu, imgeyi, kavrayışı ya da bir gösterge olarak işgören başka bir yeniden-gösterimde bulunuşu sunarız." Ancak düşünme de, göstergeleri birlikte bağlamaktır: "önceki her bir düşünce onu izleyen düşünceye bir şey önerir, bu da demektir ki ikincisine biş şeyin göstergesini oluşturur."[23]

İşin gerçeği Peirce çok eskiçağlardan bir felsefe geleneğini izlemektedir. Ockham[24] dilbilimsel gösterge bir kavrama (ki bu onun içeriğidir) doğru geriyi gösteriyorsa; buna karşılık kavram tekil şeyleri (içeriği olarak) dışavurma olanağı bulunan bir tür gösterge-taşıttır olgusunda diretmektedir. Aynı çözüm Hobbes'ta[25] bulunabilir, kaldı ki Locke da *İnsanın Anlama Yetisi Üze-*

---

[22] 5.287.
5.283.
I *Sent.*, 2,8; *Ordinatio*, 2,8; *Summa totius logicae*, I, 1.
Leviathan, I, 4.

rine Deneme'sinde açık bir biçimde *mantık ile imbilim arasındaki özdeşliği*[26] ve de *düşünülerin imsel doğası*nı önesürmektedir. Bu düşünüler (Skolastikler'in inanmış olduğu gibi) bir şeyin yansıtma imgesi değildirler; onlar da (belirtmeliyiz ki, içerisinde yalnızca birkaç geçerli öğenin korunmuş olduğu) soyutlayıcı bir sürecin sonuçlarıdır. Bu da bize adlandırılmış şeylerin bireysel özünü değil, onların *adsıl özünü* verir. Bu adsıl öz kendinde, gösterilen şeyin bir özümlenmesi, bir özeti, bir özenle işlenmesidir. Bir tutam deneyimden bir ada doğru uzanan yordam tıpkı şeylerin deneyiminden şeylerin o *göstergesi*ne, düşünüye doğru uzanan yordam gibidir. *Düşünülerin kendisi de imbilimsel bir üründür*.

Apaçık ki Locke'un sisteminde düşünü kavramı yine de ussalcı bir bakış açısı ile bağlantılıdır; ancak, (zihinde yeralan bir şey olarak) 'düşünce' teriminin yerini (verili bir kültürel bağlam içerisinde öteki yorumlayanlar boyunca sınanabilen bir şey olarak) 'kültürel birim' ile değiştirmek yeterlidir ve Locke'un duruşunun imbilimsel amaçlar çok elverişli olduğu ortaya çıkmaktadır. Berkeley de,[27] aynı türden bütün tikel düşünülerin yerine-geçmesi ya da yeniden-gösteriminde bulunması durumda *genel* olarak bir düşünceden söz eder.

Gelecekteki bir imbilim tarihinin bu ilginç bölümünün daha özenlice incelenip işlenmeye değer olduğu apaçık ortadadır. Yine de ne olursa olsun bu denemelik ilk açınsayış burada önerilen yaklaşım için kimi tarihsel kökler bulmak amacıyla önemliydi. Bu, bütün felsefe tarihi boyunca *dilbilimsel anlam* kavramının özdeş bir terim (ya da eşadlı bir terimler çifti) aracılığıyla neden *algısal anlam* kavramı ile ilişkilendirilmiş olduğunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

Husserl'e göre[28] bilmenin dinamik edimi bir "yerine getirme" işlemini belirtmektedir; ki bu yalın biçimde algı nesnesine

---

[26] IV, 20.
Treatise, Giriş, 12.
Logische Untersuchungen, I, IV, VI.

bir *duyu/anlam yükleyiş*tir. Bir nesneyi /kırmızı/ olarak *adlandırmak* ile onu kırmızı olarak *tanımak* aynı süreçtir ya da en azından *ad*ın bildirimi ile *adlandırılmış*ın sezgisi açıkça ayırt edilebilir değildir diye söyler. Algı görüngübiliminde bulunan 'anlam' düşünüsünün kültürel bir birimin imbilimsel kavramı ile ne boyutta anlaştığını saptamaya değerdi. Bu ışık altında, Husserl'in tartışmasının bir yeniden-okuması bize imbilimsel anlamın yalnızca algısal bir deneyimin toplumsallaşmış kodlanışı olduğunu ileri sürdürtebilir, ki bunu özgün biçimi içerisinde görüngübilimsel *epokhē* bize geri vermelidir. Gündelik algının anlamlılığı (*epokhē* onu yeniden-dinçleştirmek için araya girmeden önce) yalnızca kültürel bir birimin algısal uyartılar alanına yukarıda söylenmiş olduğu gibi yüklenişidir. Görüngübilim en baştan kültürel birimlerin biçimlenişi için gerekli koşulların yapısını yeniden-kurmayı üstlenirken, imbilim ise onları veri olarak onaylar; çünkü iletişimin işleyişi onların üzerine kuruludur. Dolayısıyla görüngübilimsel *epokhē* algıyı göndergelerin, artık apaçık iletilerle değil estetik olanlara yakın aşırı belirsiz metinlerle karşılaştığı bir evreye geri göndermede bulunur.

Burası bu sorun üzerine daha da derinlemesine çalışılacak yer değildir. İmbilimin sınırlarından başka birini daha belirtmiş olduğumuzu söylemek yeterlidir ve algısal anlamlayış ile ilişkisinde bunun üzerine araştırmayı sürdürmeye değerdir.

3.3.5. Ötedilbilimsel Bir Aygıt olarak /-dir/

İmdi /Bu bir kedidir/ dışavurumu örneğimize geri dönelim. Şimdi de, algılanmış nesneyi çoktan imbilimsel bir birimvarlık olarak oluşturmuş daha önceki çok karmaşık bir imsel süreççe bir değinme ya da gönderme ediminin olanaklı kılındığı düşünüsünü onaylamaya hazırız: (i) Kediyi bir kedi olarak tanımaktayım, bu da demektir ki ona kültürel bir çizemi (ya da düşünceyi ya da kavramı) uygulamayım; (ii) kedi *türce*sini kedi *tip*sinin (karşılık gelen kültürel birimin) gösterge-taşıtı olarak anlamaktayım ve onun yalnızca anlambilimsel nitelikleriyle ilgilenmekte

ve geçerli olmayan fiziksel niteliklerin bireyselleştirilmesini dışlamaktayım (/bu kedi büyük, kara ve aktır/ dediğimde aracılık eden kimi süreçlerle de apaçık ki aynısı olmaktadır); (iii) «kedi» kültürel biriminin anlambilimsel nitelikleri arasından sözel gösterge-taşıtça dışavurulan anlambilimsel niteliklerle uyumlu olanları seçmekteyim.

Dolayısıyla imbilimsel iki imbilimsel nesneyi; dilbilimsel bir dışavurumun içeriği ile algısal bir edimin içeriğini karşılaştırmaktayım. Bu noktada /-dir/ koşaçıyla konulan denklemi onaylamaktayım. Denklem dilbilimsel bir dışavurumu kültürel bir yapılanmanın yaşayan 'dışavurum'u ile ilişkilendirerek (ve böylelikle değişik kodlardan gelen gösterge-taşıtlar arasında bir eşdeğerlik kurmayı deneyerek) bir tür ötedilbilimsel bir edimin yeniden-gösteriminde bulunduğu sürece; ya onaylanabilir ya da geri çevirilebilir – verili bir sınarın yüklemlerini öteki sınarlar olarak dayatan anlambilimsel kuralları doyurup doyurmadığına bağlı olarak ortak kimi anlambilimsel nitelikler aracılığıyla alaşımlaşabilirler. Öyleyse /-dir/ koşacı «kimi anlambilimsel niteliklerine sahiptir» anlamına gelen ötedilbilimsel bir göstergedir.[29] Kimi durumlarda ötedil sözel bir dil olmayabilir: tıpkı «bu» ve «-dur»un her ikisi anlamına da gelen bir gösterme parmağı ile /-dir/ yer değiştirdiğinde olduğu gibi.

3.3.6. Yeni Özellikler Yükleme

Yukarıdaki (3.3.3.'ten 3.3.5.'e dek olan) tartışma *imbilimsel* belirti-duyarlı yargıların konumunu açıklığa kavuşturmuştur.

[29] /-dir/ ile değinmedeki imlecin kullanışını tasarlamanın iki yolu arasında bir başkalık bulunmaktadır. Eğer –bir pengueni göstererek– /Bu bir kedidir/ dersem ve «bu nesne bir kedi olma özelliğine sahiptir» demek istersem, ardından da yalın biçimde kodun *yanlış* bir kullanılışının yeniden-gösteriminde bulunan imbilimsel belirti-duyarlı bir yargı söylemiş olurum; bir değinme kuramı bakış açısından bu bir *yanılgı* düztümcesine götürür. Buna karşın, «bu hayvanın adı 'kedi'dir» demek istersem; bu durumda da ancak beni güvenilmez bir enformasyoncu olarak seçmiş olan toy bir antropoloğun yanlışlıkla onaylayabileceği abartılı ve isteğe bağlı bir öte-imbilimsel yargı söylemiş olurum.

Ancak, /bu kedi tek-gözlüdür/ gibisinden *olgusal* belirti-duyarlı yargıların doğası, belki de daha karanlıkta kalmaktadır. Bu durumda tip-kedinin türcesine kod tarafından tanınmayan bir özellik atamaktayım; böylelikle görünen o ki bir yandan imbilimsel iki yapılanma (anlambirim «kedi» ile kavramsal türce «kedi») arasındaki ilişki ve öte yandan da yalın *algılanmış-olan* ilişkisi sorunlarına geri dönmekteyiz. Tek-gözlü olma özelliğinin yalın bir *algılanmış-olan* olmayışı bir yana; daha çok organize bir altsistemden gelen bir tür gezgin anlambilimsel özelliktir; böyle tanınmış olup öznitelik olarak daha genel bir modelin belirişi olarak görülen bu tek kediye atanmıştır. Bir tipnin tekil belirişi onun modelinden daha çok niteleyici özelliklere iye olabilir (dolayısıyla bir sözcüğün belirişi çok sayıda bağımsız değişke gösterir); ancak, türcesi ile bağdaşmayan özelliklere sahip olamaz.

Bir nesneye yeni özellikler yüklemek, anlambilimsel açıdan onaylanabilir tümcecikler üretmekten çok da değişik bir şey değildir. /Kurşunkalem yeşildir/ ya da /adam şarkı söyler/ gibi iyi-biçimlendirilmiş tümcecikleri onaylayabilirim ve /kurşunkalem şarkı söyler/ ya da /insan yeşildir/ gibi tümcecikleri geri çevirmek zorundayım; bu yalnızca bir anlambilimsel alaşım sorunudur.

Dolayısıyla /*bu* kurşunkalem mavidir/ gibi olgusal yargıları onaylayabilirim, çünkü kurşunkalemler çoğunlukla ya kara ya da renklidir; /*bu* kurşunkalem uzundur/ olgusal yargısını onaylayabilirim, çünkü kurşunkalemler çoğunlukla boyutsal özelliklere sahip fiziksel nesnelerdir ve /*bu* insan şarkı söyler/ olgusal yargısını onaylayabilirim, çünkü insanlar sesler yayabilir. Bütün bunlar onaylanabilir olgusal belirti-duyarlı yargılardır. Buna karşın, /*bu* kurşunkalem iki mil uzunluğundadır/, /*bu* kurşunkalem 2000 wps hızında titreşiyor/ ya da /*bu* insan içsel olarak dört-devirli bir motorla devinmektedir/ olağandışı olgusal yargılardır, çünkü içsel bir anlambilimsel bağdaşmazlığı besler. Dolayısıyla, /bu kedi bir-buçuk metre uzunluğundadır/ deseydim, iki olasık söz konusu olurdu: ya

kedinin gerçekte bu denli uzun olmadığını görmekteyim ve bu anlamda uygun olmayan sözcükleri, kavramsal açıdan saptayabileceğim ve de sözel olarak başka bir yolla dışavurabilecek olduğum anlambilimsel bir özelliğin yaşayan dışavurumu ile ilişkilendiriyorum; ya da gerçekten de 'doğruyu söylüyorum.' Ancak, gerçeği söylemişsem, kendime şunu sormakla yükümlüyümdür: bir-buçuk metrelik kedi gerçekten de varolmakta mıdır? Kedilere ilişkin bütün bilgimin bana söylediği böyle bir özellikleri olmadığıdır, başka bir deyişle (anlambirim «kedi»ye karşılık gelen) kavramsal yapılanma «kedi» böyle bir özelliğe sahip değildir. Nitekim gördüğüm şeyin bir kedi değil bir panter olduğunu varsayacağım. Diyelim ki şimdi denetliyor ve bir kedinin bütün özelliklerine sahipken bir panterin ise hiçbir özelliğine sahip olmadığını, gelgelelim yine de bir-buçuk metre uzunluğunda olduğunu ortaya çıkarıyorum; bu durumda benim algım bir kez kavramsallaşınca olanaklı kıldığı kavramsal yapılanma ile çakışmaz. Dolayısıyla kavramsal yapılanmayı (ve dolayısıyla karşılık gelen anlambirimi) yeniden tamdeyimleştirmek zorundayım; değişinimin kimi kedilerin ölçüsünü başkalaştırmış olması olasıdır. Bu yüzden (/kimi kediler bir-buçuk metre uzunluğundadır/ diye) olgusal bir düztümce yaymak zorundayım; ki bunun ardından öte-imbilimsel bir yargının aracılığıyla kodu değiştirebilirim.

3.3.7. Şimdiki Fransa Kralı bir Bekâr mıdır?

Bir-buçuk metrelik kedi olayı gerçekten de algılanmış bir nesne olayıdır, ki buna kafa karıştırıcı bir özellik yüklenmek zorundadır. İçerisinde özelliğin değil, ancak öznenin sorun yarattığı yüklemleyiş durumları vardır. /Şimdiki Fransa kralı keldir/ ünlü tümcesi böyle bir durumdur. Çağdaş anlambilimde kışkırtılmış olan bu tümceyi Olimpiyat Oyunlarında kullansaydık, değinme ile ilgili b sorunu kalıcı olarak çözebilirdik.

Söz konusu tümce bu yüzyılda söylenmiş olsaydı daha çok kafa karıştırıcı olacağı üzerine herkes aynı görüştedir. 'Belirti-

li betimlemeler' yalnızca yerine-geçtikleri tekil bir nesne olduğunda bir anlama sahip olduklarına göre; bu tümcenin anlamsız olduğu da ileri sürülebilir. Çoktan böyle bir varsayımya yanıtı sağlamış bulunmaktayız ve bir kodlar kuramı /Fransa kralı/ gibi bir betimleyişin tümüyle anlamla donatılmış olduğunu tanıtlar. Dolayısıyla varoluşsal bir doğrulamasını ararken /Fransa kralı/ gibi bir betimleyiş bir önvarsayımca doğrulanmak zorunda diye saymak gerekmez. Bu kuram bir önermeye bir doğruluk değeri atarken sağlam durur; diyelim ki /Jeanne d'Arc'ın kocası/ betimleyişinin bir 'göndergesel belirti'si yoksa /Jeanne d'Arc'ın kocası Breton'dan gelmiştir/ gibi bir düztümce kaplamsal anlambilim açısından çok sayıda ilginç sorulara neden olur. Ancak, /Fransa kralı/ bir kişinin değil; kültürel bir birimin yerine-geçer. /Jeanne d'Arc'ın kocası/ ile yalnızca bir şey anlamına gelme niteliğini paylaşmakla kalmaz; ayrıca gerçekten de varolan birisine ya da olası bir dünyada varlığını sürdürebilecek bir kişiye karşılık gelebilir ya da gelemez.

Öyleyse bu durumda Strawson'ın önerdiği gibi birisinin /Fransa kralı bilgedir/ düztümcesini önesürdüğünü varsayalım; dışavurum anlamla donatılmıştır. Böylelikle sorun onun hangi koşullar altında söylendiğini bilmektir; XIV. Louis'den söz etmek için kullanılmaktaysa, onaylanabilir olduğu söylenebilir; ancak, XV. Louis'den söz etmek için kullanılmaktaysa, kimileri onu aşırı-değerlendirmeci diye eleştirir.

Şimdi de gösterme parmağımı Fransa Cumhuriyetinin başkanına yönelterek /bu Fransa kralıdır/ dediğimi varsayalım; bu durum bir köpeği göstererek /bu bir kedidir/ demekle aynıdır. Anlambirimin özellikleri ile gösterilen kişi ile yeniden-gösteriminde bulunulan kültürel birimin özellikleri arasında kavramsal bir yapılanmanın bir belirişi olarak ele alınan anlambilimsel bir bağdaşmazlık bulunmaktadır.

Şimdi de uzun-saçlı bir pop şarkıcısına gönderme de bulunarak /bu adam keldir/ dediğimi varsayalım; bu dilin kötüye kul-

lanılmasına örneksel bir durumdur. Kel adamlar için daha genel bir modelin bir belirişi olarak ele alınamayacak olan bir algıya belirli anlambilimsel özellikleri atıyor olduğumun açık duruma gelmesi için birisinin dışavurumun /bu adam kel bir adamdır/ diye çevirisini yapması yeterlidir.

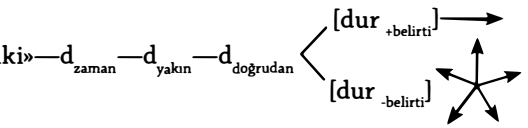
Şimdi ise /Fransa kralı keldir/ dediğimi varsayalım; dışavurum kendinde anlamlıdır ve onu MS 875'te imparator seçilmiş olan Kel Charles'a değinmek amacıyla kullandığımda doğru duruma da gelebilir. Tümceyi XIV. Louis'e değinmek amacıyla kullanırsam, tümce yanlış duruma gelir. Ancak, her iki değini de belirtisel bir aygıt önvarsayımında bulunur; bunları dile getirirsem, hangi krala göndermede bulunuyor olduğumu da belirtmek zorundayımdır. /Şimdiki Fransa kralı keldir/ dediğimde de aynısı olmaktadır. /Şimdiki/ sözcüğü gerçekte bir imleçtir ve imleç olarak bir kaydırıcıdır.[30]

/Şimdiki Fransa kralı keldir/ ne demektir? Şu derin anlambilimsel yapıya sahiptir: «bir Fransa kralı bulunmaktadır. Fransa kralı keldir.» /Bulunmaktadır/ belirsiz bir aygıttır: /dünyada pek çok kitap bulunmaktadır/'daki /bulunmakta/ anlamına da;/ onlar *orada bulunmakta*dırlar/'daki /bulunmakta/ anlamına da sahiptir. İlk /bulunmakta/ belirsiz bir belirtecimsi işleve sahiptir; ikinci ise «bu belirli yerde» anlamına ve /o *orada bulunmakta*dır/'daki gibi neredeyse adsıl bir işleve sahiptir.

Dolayısıyla birisi de şunu söylemek zorundadır: /*Orada bulunan* bir Fransa kralı bulunmaktadır/ ki şu anlama gelecektir: «iletinin göndericisinin konuşuyor olduğu belirli bir tarihsel an içerisinde (ya da belirli bir uzaysal çevre içerisinde)». İşte, /şimdiki/'nin tam anlamı budur, ki bileşimsel ağacının Çizelge 32'deki gibi yeniden-gösteriminde bulunulabilir:[31]

[30] bkz. 2.11.5.
2.11.5.'e göre.

ÇİZELGE 32.



burada bir belirtinin yokluğu kesin-olmayan ve çok-doğrultulu bir yakınlık ortaya atmaktadır. *Anlam* açısından, gönderilen «ilgini doğrudan geçici bağlama doğru yönelt» buyruksal içeriği alımlar. *Değinme* açısından ise gönderilen böyle bir bağlam içerisinde, bir kodun bir «Fransa kralı»na atadığı özelliklere iye olan kavramsal bir tipye karşılık gelebilecek olası bir *algılanmış-olan*ı bulup ortaya çıkarmamaktadır. Dolayısıyla, iletişim 'yoldan sapar;' bu önerme ne doğru ne de yanlıştır, yalnızca herhangi bir duruma uygulanamazdır ve nitekim yanlış kullanılmaktadır. Gösterme parmağımı hiçbir şeye yönelterek /bu, Fransa kralıdır ve keldir/ dememle aynıdır.

Dolayısıyla /şimdiki Fransa kralı keldir/ bir değini olarak düşünüldüğünde bir gösterge üretim yanlış kullanımına bir örnek oluşturan anlamlı bir tümcedir. Oysa /Fransa kralı keldir/ kesin olmayan değiniler için kullanıldığında (örneğin, herhangi bir kodlanmamış bağlamsal bir seçilişi özgülleştirmeden ya da önvarsayımda bulunmadan dile getirildiğinde) yalnızca kullanışsız bir anlamlı tümcedir. Bunun kanıtı da şöyledir, onu işittiğinde insanlar soracaktır: "Hangisi?" Bu yüzden belirtisel bir dolaylı imleyiciyi gerekli kılar.[32]

[32] Yukarıdaki çözümleme 2.11'de önerilmiş olan Gözden Geçirilmiş Model'e göre yapıldığına göre ve yukarıdaki sayfa felsefi anlambilimin klasik sorunlarına imbilimsel olarak doğrultulandırılmış bir anlambirim kuramı (bu bölümün ilk dipnotunda [202'de] önden-sezdirilmiş olan "birleşme") açısından yaklaşım çabasının yeniden-gösterimde bulunuluşu olduğuna göre; bu yaklaşımın gücünü /şimdiki Fransa kralı bir bekârdır/ tümcesi üzerinde sınamak çok daha düşündürücü olurdu. Bu tümcenin kullanımını bundan böyle aynı sorunlar grubuna değişik yaklaşımların olası bir birleşmesinin simgesel bir güvencesi olarak önerebilir miyim?

3.4. BİR GÖSTERGELER TİPOLOJİSİ SORUNU

3.4.1. Sözel ve Sözel-olmayan Göstergeler

Her tip için 2.11.'de bir gösterge-işlev tanımlaması verilmiş olsa dahi ve gösterge-işlev süreci sözel-olmayan pek çok gösterge açısından incelenmiş olsa bile; yine de türlü gösterge tipleri arasında bir başkalığın bulunmadığını savunmak biraz aldırmazlık olurdu. Verili bir içeriğin /güneş doğmaktadır/ dışavurumu ile bir yatay-çizgisi, bir yarıçember ve yarıçemberin hayali merkezinden ışıyan bir köşegen çizgiler dizisinden oluşan başka bir görsel dışavurumun her ikisince de dışavurulması gerçekten de olanaklıdır. Ancak, aynı görsel aygıt aracılığıyla /güneş ayrıca doğmaktadır da/'yı önesürmek daha da zor görünmektedir ve görsel aygıtlar aracılığıyla /Walter Scott *Waverley*'in yazarıdır/'ı önesürmek de epey olanaksız olurdu. Sözel ve de kinezik olarak aç olduğumu (en azından İtalyancada) önesürmek olanaklıdır; ancak, kinezik aygıtlar aracılığıyla «*Kritik der reinen Vernunft*'un nedensellik kategorisi *a priori* biçimken, uzay ve zaman arı görülerdir»i önesürmek (Harpo Marx buna olağanüstü düzeyde yaklaşmış olsa bile) olanaksızdır. Sorun her anlamlayış ve iletişim kuramının yalnızca tek bir ilksel nesnesi, sözel dili vardır diyerek çözülebilirdi; bütün öteki diller onun sığalarına eksiksiz-olmayan yaklaşıklıklardır ve dolayısıyla imbilimsel aygıtların çevresel ve katışıklı anlık örneklerini oluştururlar.

Dolayısıyla sözel dil *ilksel modelleyici sistem* olarak tanımlanabilirken; ötekiler onun kimi aygıtlarının yalnızca "ikincil", türemiş (ve kısmi) çevirileridir.[33] Yoksa insanın içerisinde düşüncelerinin yansıtıcı olarak çevirisini yaptığı ilksel yol olarak da tanımlanabilir; konuşma ve düşünme imbilimsel bir incelemenin ayrıcalıklı alanını oluşturduğundan, dilbilim imbilimin yalnızca en önemli dalı olmakla kalmayıp, ayrıca imbilimsel her etkinlik için model olur. Dolayısıyla bir bütün olarak imbilim

[33] Lotman, 1967.

altı üstü dilbilimden yapılan bir türetimden başka bir şey olmamaktadır.[34]

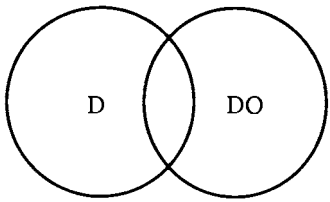
Metafizik açıdan daha ölçülü ama aynı pratik anlama sahip olan başka bir önesürüm ise yalnızca sözel dilin "dile getirilebilirlik" gereksinimlerini doyuracak niteliği olduğu savına dayanıyor olabilir. Dolayısıyla yalnızca insansal her deneyimin değil, imbilimsel öteki aygıtlarca dışavurulan her içeriğin de sözel dil terimlerine çevirisi yapılabilir; ancak, tersi geçerli değildir. Sözel dil dile getirilebilirlik gücünü kuşkusuz eklemleyişsel [söyleyişsel] esnekliğine borçludur; ki bu standartlaştırılmış ayrık birimleri bir araya koyarak elde edilir, kolaylıkla öğrenilir ve mantıklı bir erimdeki uygun-olmayan değişkenliklere duyarlıdır.

Bu yaklaşıma şöyle bir karşı çıkışta bulunulabilir: sözel bir birimce dışavurulmuş her içeriğin başka bir sözel birime çevirisinin yapılabileceği doğrudur; ayrıca sözel-olmayan birimce dışavurulmuş içeriğin büyük bir bölümünün sözel birimlere çevirisinin yapılabileceği de doğrudur; ancak, aynı biçimde sözel-olmayan karmaşık birimlerce dışavurulmuş pek çok içerik bulunmaktadır ve bunların (çok cılız bir yaklaşıklık aracılığı dışında) bir ya da daha çok sözel birime çevirisi yapılamaz. Bu dramatik açığa vuruluş (*Acta Philosophorum*'da anlatıldığı üzere), bir tren yolculuğunda profesör Sraffa belirli bir Napoli jestinin 'anlam'ının ne olduğunu ona sorduğunda Wittgenstein'ın başına gelmiştir.

Garroni (1973) dilbilimsel aygıtlar grubu D aracılığıyla iletilen bir içerikler grubu ile çoğunlukla dilbilimsel-olmayan aygıtlar grubu DO aracılığıyla iletilen bir içerikler grubunun bulunduğunu bildirmektedir, her iki grup da çevirisi D'den DO'ya ve de tersine yapılabilir olan bir içerikler alt-grubuna katkıda bulunurlar; oysa böyle bir kesişim "konuşulamaz" olan ama "dışavurulamaz" olmayan içeriklerin geniş bir bölümünü konu dışında bırakır.

[34] Barthes, 1964.

ÇİZELGE 33



Bu kuramı destekleyecek pek çok kanıt bulunmaktadır. Sözel dilin gücü Proust'un izlenimci bir resimde beden bulmuş algıların, duyguların, değerlerin neredeyse bütün erimini sözcükler aracılığıyla çevirme izlenimini başarılı bir biçimde yarattığı olgusunca tanıtlanmıştır; ancak, (Elstir'in) düşsel bir resmini çözümleme yükümlülüğünün oluşu rastlantısal değildir; çünkü gerçek bir resmin özet bir yüzey incelemesi dahi dilbilimsel betimlemenin kapsayamayacağı içerik bölümlerinin varlığını ileri sürebilirdi. Öte yandan hiçbir resmin (binlerce çerçeveli ustalık gerektiren bir çizgi romanda organize edilmiş bile olsa) *Recherche* [*Kayıp Zamanın İzinde*] yoluyla iletilen her şeyin anlaşılmasını sağlayamayacağı oldukça açıktır.[35]

DO imbilimsel sistemlerin olup olmadığı, onların ilettikleri şeye şimdiye dek kullanıldığı anlamıyla 'içerik' denilip denilemeyeceği ya da denilmesi gerekip gerekmeyeceği, sonuç olarak anlambilimsel imleyicilerin ve yorumlayanlarının yalnızca sözel aygıtlar değil ayrıca örgütlenmiş ve yapılandırılmış algılar, alışkanlıklar, davranışlar ve benzerleri de olmalarının gerekmesi ya da gerekmemesi; tüm bunlar imbilimsel sanatın şimdiki durumunun en büyüleyici deneysel sınırlarından birini oluşturur ve çok sayıda daha ileri araştırmaları gerektirir.

Bu araştırmayı yürütmek amacıyla şunları tanıtlamamız kesinlikle gereklidir: (i) değişik türde gösterge türleri ya da gösterge üretim kipleri vardır; (ii) bu göstergelerin çoğunun içsel bir

[35] Ne olursa olsun Proust'un Elstir'i çevirebileceğini onaylasak da; Mondrian'ın Spinoza'nın *Etica more geometrico demonstrata* adlı yapıtını çevirebileceğine inanabilmemiz zor olurdu...

yapısı ve de sözel-göstergelerinkiyle aynı olmayan içerikleri ile bir ilişkisi bulunmaktadır; (iii) bir gösterge üretim kuramı aynı kategorisal aygıta yeniden başvurmayla bütün bu gösterge türlerini tanımlamak zorundadır ve de tanımlayabilmektedir.

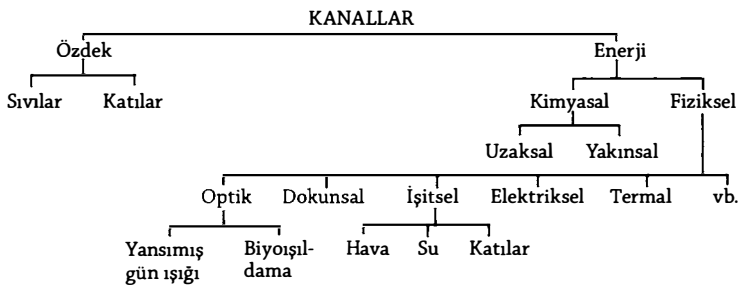
Aşağıdaki bölümlerin amacı da böyledir. Tüketici bir biçimde bütün alanı kapsama girişiminde bulunmayacağım; ancak, bunun yerine göstergelerin değişik türcelerini tanımlamayı, oluşumsal başkalıklarını çözümlemeyi ve bunları gösterge-işlevler ve kodlar kuramı çerçevesi içerisine sokmayı deneyeceğim. Bu incelemeden çıkarılacak sonuç, sözel dilin insanın bulmuş olduğu kuşkusuz en güçlü imbilimsel aygıt olduğudur; ancak, yine de genel anlambilimsel bir uzayın sözel dilin kapsayamadığı bölümlerini kapsayan başka aygıtlar da vardır. Bu yüzden daha güçlü olsa dahi dile getirilebilirlik gereksinimini bütünüyle doyurmaz; böylesine güçlü olmak amacıyla gücüne eklenen öteki imbilimsel sistemlerce ona sık sık yardım edilmek zorundadır. İçerisinde belirli varlıkların kendilerini jestlere, nesnelere, biçimlenmemiş seslere, tınılara, step danslarına kısıtlayarak sözel dil olmaksızın iletişimde bulundukları bir dünyayı düşünebilmemiz oldukça zordur; ancak, içerisinde belirli varlıkların yalnızca sözcükler dile getirdiği bir dünyayı düşünebilmemiz de eş düzeyde zordur. Dünyanın değinme durumları emeğini (3.3.'te), yani göstergeleri şeylere göndermeyi incelediğimizde (sözcükler jest imleçleriyle ve gösterici göstergeler olarak ele alınan nesneler ile öylesine içiçe geçmiştir ki); yalnızca sözcüklerce yönetilen bir dünyada şeylere değinişin olanaksızlığının çabucak ayırdına varırız. Bu anlamda, eş düzeyde yasal türlü gösterge tiplerinin daha geniş bir imbilimsel incelenmesi çoğu kez düşüncenin tek başına ayrıcalıklı taşıtı olarak sözel dile ilişkin olduğu sanılmış olan bir gönderim kuramına da yardımcı olabilirdi.

3.4.2. Kanallar ve Dışavurum Değiştirgeleri

Dil felsefesi, dilbilim, kurgusal dilbilgisi, imbilim ve benzerlerinin gelişimi sırasında türlü gösterge tiplerinin pek çok değişik

sınıflandırma ortaya atılmıştır. Bütün bu sınıflandırmalar kurulmuş oldukları amaçlara uygun olarak iş görmüşlerdir. Burada kendimi bu tartışmanın amacıyla en ilişkili olanlarının bir özet taslağıyla sınırlandıracağım. İlk olarak, göstergeler kendi *kanal* ya da dışavurum-süremine uygun olarak ayırt edilebilirler. Bu sınıflandırma[36] pek çok hayvanimbilimsel aygıtları ayırt etmede ve göstergelerin insansal üretimini ilgili değişik iletişim tekniklerine göre incelemede kullanışlıdır.

ÇİZELGE 34



Bu ayrım şimdiki tartışmamız için özellikle kullanışlı görünmemektedir; çünkü Beethoven'ın *Dokunzuncu Senfoni*'si ile Dante'nin *Divina Commedia*'sının her ikisini de işitsel olarak kanallandırılmış göstergeler arasına koymak ve aynı biçimde bir yol belirtkesi ile Manet'nin *Le déjeuner sur l'herbe*'ının her ikisini de gün ışığınca yansımış optik göstergeler arasına koymak doğrusu epey belirsiz bir iş olurdu.

Yine de önemli bir imbilimsel sorunlar öbeğini yalıtmamıza olanak tanır. Beethoven'ın müziği ile Dante'nin koşuğunu aynı başlık altında düşünebiliceğimiz bir yol bulunmaktadır. Müzik notaları ile sözcüklerin her ikisi de ses değiştirgeleri aracılığıyla tanımlanabilir; bir trompetten yayılan bir DO ile bir kemandan yayılan bir RE arasındaki başkalık ses perdesi ve rengi değiştirgelerine gönderim aracılığıyla saptanabilir; aynı şey (tıpkı *[g]* gibi)

[36] Sebeok, 1972.

artdamak ötümlü kapantılı bir ünsüz ile (tıpkı *[n]* gibi) dudak genizsil bir ünsüz arasında da aynısı olmaktadır: her iki durumda da belirleyici değiştirge ses rengidir. Bir soru sözcesini bir doğrulama sözcesinden ayırt ederken öğesel değiştirgeler değişik iki ezgiyi ayırdetmedeki gibi perde, dinamikler ve ritmdir.

Öte yandan yol belirtkelerinden ikisini ya da Manet resimlerinden ikisini ayırt etmek amacıyla son sığınak olarak uzay ile renk değiştirgelerinin her ikisine de başvururuz. İlk durumda geçerli öğeler 'yukarı/aşağı,' 'sağ/sol,' 'daha büyük/daha küçük' ve benzeri ayrıtlarla düzgeli uzaysal boyutlardır; ikincisinde ise geçerli öğeler dalga-boyları, sıklıklar ya da daha yaygın söylenişiyle izlerdir. Bir yol belirtkesinin Manet'nin resminden ölçülemez düzeyde daha yalın oluşunun bir önemi yoktur. Dolayısıyla dokunsal iki belirtkenin saptanmasında belirli termal ve basınç gradyanlarına başvurmalıyız; oysa iki jest belirtkesi gibi katı bir özdek aracılığıyla kanalize edilen iki gösterge arasındaki farkı saptarken, jestin doğrultusu, vurgusu ve buna benzer konumsal ve kinezik parametrelere dayanırız.

3.4.3. Ayrıklık ve Aşamalandırılmış Süremler

Geçmişte ve günümüzdeki imbilimsel pek çok çalışmanın en tedirgin edici özelliği dilbilimsel model tabanında türlü göstergelerin yorumlanışı ve dolayısıyla eğreltileme açısından ses değiştirgelerine ya da çift söyleniş modeline benzer bir şeyi atama girişimi olagelmiştir. Şu bir gerçek ki, öteki parametrelere örneğin, kokuduyusal göstergeler arasındaki ayrımı yönetenlere ilişkin çok az şey biliyoruz; ki bunlar kimyasal ayrıtlara dayanmaktadır. Bu sorunları açıklığa kavuşturmak gerekiyorsa, imbilimin önünde daha gideceği uzun bir yolu bulunmaktadır; ancak, bunları tümüyle haritalandıramıyorsak da dışçizgilerinin izini sürmek zorundayız. Örneğin, *ikilicilik* kavramı sesbilimsel (ve dolayısıyla da sessel) model ulaşılabilir tek ikili model olduğu için sıkıntı yaratan bir dogma durumuna düşmüştür. Dolayısıyla ikilicilik kavramı, salt *ayrıklık* kavramı ile ilişkilendirilmiştir;

çünkü sesbilimde ikili seçim ayrık birimvarlıklara uygulanmıştır. Her iki kavram da *yapısal* düzenleme ile ilişkilendirilmiştir; böylelikle de ayrık olmaktansa daha çok sürekli olarak ortaya çıkan görüngüler için yapısal bir düzenlemeden söz etmek olanaksız görünmüştür.

Ancak, 'yapı' yalnızca ayrık öğelerin bir *iki*-katlısının kutupları arasındaki karşıolum anlamına gelmez. Ayrıca renk sistemlerinde olduğu gibi, verili bir süremin uzlaşımsal altbölümünden kaynaklanan n-katlı aşamalandırılmış birimvarlıkların arasındaki karşıolum da demektir. Bir ünsüz ya seslendirilir ya da seslendirilmez; ancak, kırmızının bir koyuluğu yokluğu ile karşıoluma gelmez, bunun yerine bir dalga-boyu süreminden koparılmış bir dizi aşamalandırılmış geçerli birimler içerisine sokulur. Sıklık görüngüleri sesrengi görüngülerinin yaptığı gibi aynı tür geçerli duruma getirmeye olanak tanımaz. Bir kodlar kuramı ile *à propos* çoktan söylenmiş olduğu üzere,[37] bir sürem geçerli birimler içerisinde aşamalandırıldığında ve de bu birimler dizisinin kesin sınırları olduğu zaman yapı vardır.

Dahası neredeyse bütün sözel-olmayan göstergeler çoğunlukla birden çok değiştirgeye dayanırlar; bir gösterme parmağının üç-boyutlu uzaysal değiştirgeler, yöneysel ve de doğrultusal öğeler ve benzerleri aracılığıyla betimlenmesi gerekir. Bu yüzden bütünlüklü bir imbilimsel parametreler grubu kurma girişimi insan eylemlerinin fiziksel bütün koşullanmasını içerecektir; çünkü doğal ve yapay çevresinin içerisine yerleştirilmiş insan bedeninin yapısı ile koşullanmışlardır. 3.6.'da gösterileceği üzere, yalnızca böyle bir parametreler aralığını tanımakla kodlanmış göstergeler gibi pek çok görsel görüngüden söz etmek olanaklı olur; yoksa imbilim (parametreleri sözel göstergelerinkilere karşılık geldiği için ya da eğreltileme olarak onlara benzeşir görünebildikleri için) gösterge olan göstergeler ile hiçbir biçimde gösterge olmayan göstergeleri ayırt etmekle yükümlü

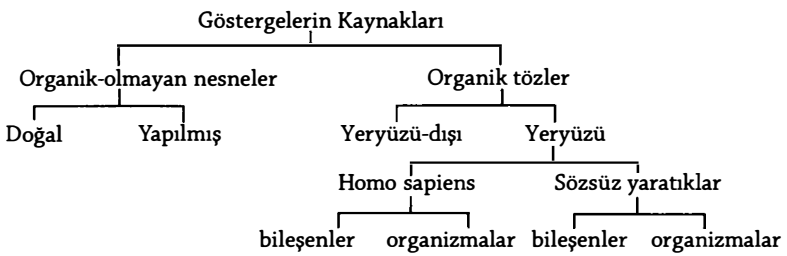
[37] bkz. 2.8.3.

olacaktır. Bu, kulağa paradoksal gelebilir; bu paradoksa dayanarak öne çıkmış pek çok imbilimsel kuramın kurulmuş oluşu da bunu değiştirmez.

3.4.4. Göstergelerin Kökenleri ve Amaçları

Göstergeler kökenlerinin bir *gönderici* ya da doğal bir kaynak oluşuna göre de ayırt edilirler. İnsan bir göndericisi bulunmayan pek çok gösterge varolduğuna göre, ki bunlar doğal olaylar olarak ortaya çıkar; ancak, imbilimsel aygıtlar olarak yorumlanırlar; Sebeok'ün de (1972) özetlediği bu sınıflandırma iletişimsel süreç çözümlemesi için kullanışlı olabilir (Çizelge 35).

ÇİZELGE 35



Göstergeler ayrıca *imbilimsel özgüllükler*ine göre de ayırt edilirler. Kimi göstergeler açık bir biçimde göstermek amacıyla üretilmiş nesnelerdir; ötekiler ise verili bir işlevi yapmak amacıyla üretilmiş nesnelerdir. Bu sonuncular iki yoldan ancak biriyle gösterge olarak sayılabilirler; ya bir bölük nesnenin yeniden-gösterimde bulunanları olarak seçilirler[38] ya da tam da biçimleri bu olası işlevi önesürdüğü (ve dolayısıyla onun 'anlamına geldiği,' onu 'gösterdiği') için verili bir biçime yol açan ya da olanak veren biçimler olarak tanınırlar. Bu ikinci durumda, yalnızca göstergeler olarak kodlandıkları zaman ve yalnızca bundan ötürü; işlevsel nesneler olarak kullanılırlar.

[38] bkz. 3.6.3.

/Otur aşağı!/ buyruğu ile (gösterge-özgüllüğü ile ilgili olarak) belirli işlevlere (ötekilerin arasında aşağı oturmanınkine de) olanak veren ve neden olan bir sandalyenin fiziksel biçimi arasında bir başkalık vardır; ancak, aynı imbilimsel yangörünüm altında incelenebilmeleri de aynı ölçüde açıktır.

3.4.5. Simgeler, Görüntüsel-göstergeler, Belirticiler: Savunulamaz Bir Üçlü Yapı

Bu noktada, Pierce'ün üçlü yapısının en ünlü yanının ne olduğunu incelemek doğru görünmektedir; ki göstergeler bunun aracılığıyla (nesnesiyle isteğe bağlı olarak bağlantılı) simgeler, (nesnesine benzer) görüntüsel-göstergeler ve (nesnesine fiziksel olarak bağlanmış) belirticiler diye sınıflandırılmaktadır.

Bu ayrım öylesine yaygın olarak onaylanmıştır ki ilerleyen sayfalarda belirli süreçleri belirtmek amacıyla bunu kullanacağız; böylece belirsiz de olsa herkesçe doğrudan kavranabilir olacaktır. Yine de ilerleyen sayfaların ana varsayımı 'görüntüsel-gösterge' ya da 'belirti' gibi kavramlar tıpkı 'gösterge' ya da 'şey' kavramları gibi her amaca uygun, pratik aygıtlardır. Kuşkusuz, düzgeli amaçlar için kullanılabilirler; ancak, buradaki bağlam içerisinde onlar için bulunabilecek doyurucu hiçbir tanım yoktur.

Nedeni açıktır: böylesine bir üçlü yapı göndergenin buradaki varlığını ayırıcı parametre, bu kitapta önerilen kodlar kuramı tarafından olanak tanınmayan bir durum olarak koyutlar. Bu üçlü yapı değişik değini türleri arasında ayrım yapmak amacıyla açıkça kullanılabilirdi (gerçekten de bu bağlam içerisindeydi); ancak, özellikle belirtkenin biçimlenmesi (yani dışavurum süremi) ve bir içeriği olan (dışavurum olarak) bu belirtkenin bağlılaşımı üzerine odaklanmaya çabalayan gösterge üretimi kiplerinin sınıflanışı içerisinde daha da tedirgin edici duruma gelmiştir. Dolayısıyla ilerleyen sayfalar belirtiler ve görüntüsel-göstergelerin basit bir kavramının eleştirisinin yeniden-gösteriminde bulunacaktır ve 3.6.'da önerilen yeni sınıflandırma, bu kategorilerin yerini almayı amaçlamaktadır.

3.4.6. Çoğaltılabilirlik

Son bir ayrım gösterge taşıtların *çoğaltılabilirliği* ile ilgilenmektedir. Aynı sözcük sonsuz kez yinelenebilir; ancak, her bir çoğaltı ekonomik değersiz iken, çoğalma dahi olsa bir akçenin kendi özdeksel değeri vardır. Kâğıt paranın en az özdeksel değeri varken bir uzlaşım yoluyla bir tür yasal bir değer alımlar; böylelikle de belirsiz bir şekilde çoğaltılamaz; dahası çoğaltış süreci teknik açıdan öylesine zordur ki özel teknikler gerektirir (bu zorluğun nedenleri Michelangelo'nun *Pietà*'sının yeniden-üretimini olanaksız kılar görünen zorluklarınkilerle aynıdır; ne ilginçtir ki bu da bir tür uzlaşımsal ve 'yasal' tekbiçimli bir giysi alımlamıştır, böylelikle bir çoğaltı ne denli eksiksiz olursa olsun düzmece diye geri çevirilir). Sonuç olarak bir Raffaello resminin olağanüstü bir beceriklilik durumları dışında her türlü çoğaltışın ötesinde olduğu düşünülür – kaldı ki bu durumlarda dahi çoğaltının titiz olmadığı ve iyi-eğitilmiş bir gözü aldatamayacağı düşünülür.[39] Şu durumda görünen o ki, bir dışavurumun somut belirişi ile onun modeli arasındaki ilişkinin üç türü bulunmaktadır: (a) tipine uygun olarak türceleri süresizce yeniden-üretilebilen göstergeler (b) türceleri bir tipe uygun olarak yeniden-üretilmesine karşın belirli bir özdeksel biriciklik niteliğine iye göstergeler; (c) türcesi tipleri olan göstergeler ya da tip ile türcenin özdeş olduğu göstergeler.

Bu ayrım kolaylıkla Pierce'ün önermiş olduğu *yasagösterge*, *tekigösterge* ve *nitegösterge* arasındaki üçlü yapılı ayrıma indirgenebilir:[40] tip (a) göstergeleri katışıksız tekigöstergelerdir; tip

[39] Düzmece sanat yapıtları ile 'kendisince-imzalanmış' ve 'başkasınca-imzalanmış' sanat yapıtları üzerine Goodman'daki (1968: 99 vi) tartışmaya bakınız. Birinciler notasyona elverişli değildirler ve özgür performansı desteklemezler; ikincilerin uzlaşımsal notasyona çevirisi yapılabilir ve sonuçta oluşan nota kâğıdı (müzikteki gibi) belirli bir uzam değişkenlikleri aracılığıyla ortaya konabilir. Kendisince-imzalanmış ile başkasınca-imzalanmış olan arasındaki başkalık (3.4.6'nın ilerleyen sayfalarında göreceğiniz) *yoğun* ile *ayrık* belirtkeler arasındaki ayrımla bağlantılıdır.
2.243 vi.

(b) göstergeleri ayrıca nitegösterge de olan tekigöstergelerdir; tip (c) göstergeleri ise ayrıca yasagösterge de olan tekigöstergelerdir.

Bu ayrımlar çoğaltının alım-satım değeri açısından düşünülecek olursa, bu durumda (içerisinde bir nesnenin tek tanınmış değerinin onun bir işlevlilik olarak niteliğinin olduğu) bir gösterge-işlevler kuramından daha çok hazine bakanlığı, gelir vergisi denetmenleri, sanat alım-satımcıları ve organize suçları ilgilendiren bir konudur. İmbilimsel açıdan yüz dolarlık bir kâğıt paranın düzmeliği olgusu bir şeyi değiştirmez: yüz dolarlık kâğıt para gibi görünen her nesne gönderilenleri için eşdeğer nicelikte altının yerine-geçecektir: kâğıt paranın düzmeliği olgusu bunun yalnızca bir yalan durumu olduğu anlamına gelmektedir.

Michelangelo'nun *Pietà*'sının özdeksel dokusunun her bir ince ayırtısını özgününe yüksek bir bağlılıkla vermiş eksiksiz bir çoğaltısı da onun imbilimsel özelliklerine iye olurdu. Michelangelo'nun yontusunun 'özgünlük'üne tanınmış değerin bir alım-satım malları kuramıyla daha çok ilgisi vardır ve de estetik düzeyde yersiz bir önem verildiğinde ise sosyal bilimciler ya da bir sosyal sapkınlıklar eleştirisini ilgilendiren bir konudur. Özgünlüğe duyulan tutku sanat pazarının gizli inandırıcılarının ideolojik ürünüdür; bir yontunun çoğaltısı mutlak eksiksiz olduğunda bile özgün olana ayrıcalık tanımak bir koşuk kitabının numaralandırılmış ilk baskısına olağan cep boyu baskısından daha çok önem vermek gibidir. Ancak, aynı soruna gösterge üretim açısından bakılınca; başka etkenleri düşünmemiz gereklidir. Dışavurum üretiminin ayrı ayrı kipleri tip/türce-oranı ile birlikte türlü gösterge tiplerinin fiziksel doğasında ki temel bir başkalığı belirler.

Bu noktada bir *tıpkı* üreten salt ikinci tıpkı çoğaltılar ile yalnızca *çoğaltı* denilecek olan kısmi çoğaltılar arasında açık bir ayrım yapmak zorundayız.

3.4.7. Tıpkılar

Salt ikinci tıpkı çoğaltılar ile demek istediğim bir başka türcenin *bütün* özelliklerine sahip olan bir türcedir. Verili bir boyut, özdek, ağırlık, yüzey yapısı ve benzeri özelliklerdeki odundan bir küpü ele alırsak ve aynı özelliklerin tümüne sahip bir başka küp üretirsek (yani, aynı biçime uygun olarak aynı süremi biçimlendirirsek) ilk küpün bir göstergesini değil yalnızca *bir başka* küp üretmiş olurum; ki bu olsa olsa ilk küpün en çok yeniden-gösteriminde bulunabilir. Çünkü her nesne üyesi olduğu ve de dolayısıyla örnek olarak seçilmiş bir sınıfın yerine-geçebilir.[41]

Açık ki Maltese'in[42] belirttiği gibi, bir salt çoğaltı daha çok ütopik bir kavramdır; çünkü verili bir nesnenin doğrudan en mikroskoptakilere dek bütün özelliklerini yeniden-yapılandırmak zordur; ancak, sağduyuca belirlenmiş bir eşik bulunmaktadır. Bu da maksimum sayıdaki parametre ayrıtları korunmuş olduğunda bir çoğaltının aynı nesneler grubunun bir imgesi ya da yeniden-gösteriminde bulunuluşu olarak değil; bunun bir örneği diye onaylanacak olduğunu tanıyan bir sağduyudur. Aynı renkteki iki Fiat 124 araba birbirlerinin görüntüsel-göstergeleri değil; tıpkılarıdır.

Bir tıpkı elde etmek için açıktır ki model-nesnenin bütün özelleklerini özgün düzenlerini ve karşılıklı ilişkilerini koruyarak –verili bir uzam içerisinde– yeniden-üretmek gereklidir. Ancak, bunu yapmak için de, model-nesnenin yeniden üretimini yöneten *kural*ı bilmek gereklidir. Tıpkısını yapmak yeniden-gösterimde bulunmak, (bir imgesini yapmak anlamında) öykünmek ya da aynı görünümü ortaya koymak değil; eşit üretim *koşullar*ı ve *süreçler*i iye ilgili bir konudur.

Varsayalım ki odundan bir küp gibi her türlü mekaniksel işlevden yoksun bir nesneyi tıpkılamamız gerekiyor, şunları bilmeliyiz: (a) özdeksel sürem üretiminin (ya da özdeşleştirişinin)

---

[41] bkz. 3.6.3.

1970: 115.

kipsellikleri; (b) onun biçimlenişinin kipsellikleri, yani onun topolojik özelliklerinin arasındaki ilişkileri yöneten kurallar. Şimdi diyelim ki, bıçak gibi işlevsel bir nesneyi tıpkılamamız gerekiyor. Onun işlevsel özelliklerini de *ayrıca* bilmemiz gerekir. Bir bıçak, *ceteris paribus*, başka bir bıçağın tıpkısıdır; ancak ve ancak ağzı aynı ölçüyle keskinleştirilmişse. Böyle olunca da sapın doku yüzeyinde bakarak, dokunarak ya da hassas bir tartıyla saptanamayacak mikroskopik bir fark olsa bile; herkes ikinci bıçağın ilkinin tıpkısı olduğunu söyleyecektir.

Çok karmaşık bir nesne ise tıpkılayış ilkesi değişmez. Değişen şey kuralların sayısı ve de içerdiği teknik zorluklardır; tıpkı bir Chevrolet'nin tıpkısını yapmaya çalışırken olduğu gibi, 'kendi başına yap' tutkunları için değişen bir şey yoktur.

İşlev ve mekanik açıdan insan bedeni denli karmaşık bir nesne eksiksiz olarak tıpkılanabilir değildir, çünkü onun pek çok mekanik ve işlevsel kuralların ve her şeyden de önemlisi yaşayan özdek üretmek için gerekli olanların bilgisinden yoksunuz. Bütün üretim kurallarını izlemeyen ve bundan dolayı da model-nesnenin mekanik ve işlevsel özelliklerinin yalnızca verili bir yüzdesini üreten herhangi bir tıpkılayışın sonucu bir tıpkı değil, olsa olsa kısmi bir çoğaltıdır.[43]

Bu anlamda söylenmiş bir sözcük aynı sözlük yazımsal tipdeki bir başka sözcüğün salt tıpkı çoğaltısı değil; ancak, ileride göreceğimiz üzere, daha çok kısmi bir çoğaltıdır. Gelgelelim aynı sözcüğü iki kez bastırırsam (örneğin: /köpek/. . /köpek/; birinin ötekisinin tıpkısı olduğunu söyleyebilirim (mürekkeplemedeki ya da yazının kâğıt üzerine baskısındaki mikroskoptaki farklar ise, daha çok özdeşlik ya da eşitlik kavramı ile ilgili metafizik kuşkular için bir konu oluşturmaktadır).

Bu tıpkı kavramına göre, bir resmin hakkıyla tıpkılanabilir olmadığı yaygın olarak varsayılmaktadır. Bu tümüyle doğru değildir; çünkü verili teknik koşullar altında ve aynı gereçleri

[43] bkz. 3.4.8.

kullanarak, kuramsal olarak bir kişi elektronik tarayıcılar ve de yüksek düzeyde incelikli çizerler tarafından Mona Lisa'nın eksiksiz bir tıpkısını yapabilir. Gelgelelim böyle bir tıpkının eksiksizliği artefaktın mikroskobik dokusunun dahi eksiksiz bilgisiyle belirlenir, ki genellikle elde edilebilir değildir.

Üretimsel kurallarını bildiğimiz bir nesneyi tıpkılanabilir olarak tanımlamış olduğumuza göre; bir resim genellikle böyle nitelendirilmeyecektir. Böyle nitelendirilecekler, ayırt edilebilir başkalıklar olmaksızın geleneksel olarak tıpkılananlardır; ki böylelikle hiç kimse tıpkıyı özgün olanın görüntüsel bir yeniden-gösteriminde bulunuluşu mu diye düşünmeye kalkışmaz; modeli ne denli özgünse tıpkı da öyledir. Yeniden-gösterimsel kuralların sıkı sıkıya standartlaştırılmış olduğu uygarlıklarda da aynısı olur; öyle ki Mısırlı bir ressamın bir duvar resmini tıpkılamış olması epey olasıdır.

Raffaello'nun yapıtları, tıpkılayışı aşıyor gibi görünmekteyse, bunun nedeni resim yaparken yeni ve kesin olmayan gösterge-işlevler ortaya koyarak ve dolayısıyla kod-yapma eylemini gerçekleştirerek[44] kendi kurallarının buluşunu gerçekleştirmiş olmasıdır. Üretimsel kuralları yalıtmadaki zorluk, söze dilde tanınabilir ve ayrık *belirtke-birimler* bulunurken, öyle ki karmaşık bir metin dahi bunların aracılığıyla tıpkılanabilir; bir resimde ise ayırt edilebilir birimler olmaksızın, belirtke 'sürekli' ya da 'yoğun' görünmesi olgusu yüzündendir. Goodman (1968) yeniden-gösterimsel ve uzlaşımsal göstergeler arasındaki başkalığın bu (yoğuna karşı eklemli) karşıolumda bulunduğunu ve resimleri tıpkılamadaki zorluğun bu başkalık yüzünden olduğunu belirtmektedir. Daha sonra, 3.5.'te göreceğimiz üzere bu karşıolum sözde "görüntüsel-göstergesel" ya da "yeniden-gösterimsel" göstergeleri ayırt etmede yeterli değildir; ancak, şimdilik elde tutulabilir.

Doğrusu bir resim nitegösterge öğelerine sahiptir; kendisinden yapılma olduğu süremin dokusu çok önemli *sayılmaktadır*;

[44] bkz. 3.6.7.

böylece yoğun bir belirtke en az özdeksel değişkenlikler de sayılsa bile, geçerli tanınabilir öğeler ile ilgisiz değişkenlikler arasındaki bir ayrıma indirgenebilir olmaz. İşte bu, 3.6.7.'de daha iyi açıklanacağı üzere resmi bir estetik metne dönüştüren niteliktir. Kuşkusuz bir resmin tıpkılanışının neredeyse olanaksız ve de üretim kurallarının güçlükle saptanabilir oluşunun nedenlerinden biri budur.

Ancak, öteki neden ise bir resimce gerçekleştirilen tikel bir tip/türce-oranına dayanmaktadır. Bu konuyu daha açık kılmak için şimdi de kısmi çoğaltıları incelemek zorundayız.

3.4.8. Çoğaltılar

Çoğaltılarda tip, türceden farklıdır. Tip yalnızca öğesel olan özellikleri dayatır; ki bunları iyi bir çoğaltı yargılansın diye sahip olabilecekleri herhangi bir başka öznitelliklerine bakılmaksızın, onun belirişleri sergilemek zorundadır. Dolayısıyla aynı tipin türceleri, tipin belirlediği ayırt edici nitelikleri saymaları koşuluyla bireysel niteliklere sahip olabilirler. Örneğin, sesbirimlerin, sözcüklerin, kullanıma-hazır dışavurumların vb üretiminin kurallarını koyan, bu türden bir tip/türce-oranıdır. Sesbilim bir sesbirim türcesinin bu türden olarak tanınması için sahip olmasının zorunlu olduğu belirli sessel özellikleri kurar; öteki her şey bir özgür değişkenlik konusudur. Söyleyişteki yerel ya da kendine-özgü başkalıklar bir şey değiştirmez; yeter ki ayırt edici özelliklerin tanınabilirliğini etkilemesinler.

Tip/türce-oranı değişik güvenilirlik parametrelerine ve kurallarına değişik gösterge sistemlerine uygun olarak boyun eğer. Maltese (1970) (belli bir nesnenin görsel-dokunsal deneyiminin altı niteliği verildiğinde, bunların tümünü yeniden-üreten) salt tıpkıdan başlayarak biricik bir niteliğin yeniden-üretilişine dek on tür oran listeler; tıpkı düz bir yüzeydeki simgesel ve çizemsel bir yeniden-gösterimde bulunuşta olduğu gibi. Bu liste, kimi bakımdan (Moles'ün önerdikleri gibi) türlü 'görüntüsel-göstergesellik ölçekleri' ile kesişir, bu ölçeklerle ilgili sorunlar üzerine ise

3.6.7.'de durulacaktır; ancak, burada Maltese'in ölçeğinin ilk üç kertesi ile ilgilenmekteyiz: birinci (6/6), ikinci (5/6) ile üçüncü (4/6) arasında bir dışavurumla onun tipsi arasındaki ilişki içerisinde işleyen değişik tip/türce-oranı türlerini kolayca sınıflandırabiliriz. Örneğin, "dur" diye buyuran bir yol belirtkesi tipsinin bir 6/6 yeniden-üretilişidir, aynı sınıftan pek çok göstergenin salt tıpkılama çoğaltısıdır. Bir nesne olarak yalnızca bir tıpkıdır; ancak, bir gösterge olduğu sürece ise türcenin tipe yönelik güvenilirliği salt olmak zorundadır; tip biçimi, büyüklüğü, boyanmış çizgileri ve renkleri, yüzeyin özdeksel pürüzsüzlüğünü, ağırlığını vb özgür değişkenliklere olanak vermeksizin önceden belirler. Özgür değişkenlikler, göstergeyi böyledir diye tanımamıza olanak tanıyabilir; ancak, bu da (örneğin, bir polis gibi) görüşü keskin birisini kandırarak bir düzmeceden kuşkulandırırdı.

Bir ses birimin dışavurumsal tipine bu denli içten bağlı olması gerekli değildir: ya da daha doğrusu, tipsinin buyurduklarına karşı saygılı olmalıdır; ancak, tipi de onun belirişinin özdeksel her ayrımını da buyurmaz. Tip, kâğıt oyununda Maça Papazı imgesinin biçimini önden bildirerek daha da çok özgür değişkenlikler olasılığı önermektedir (gerçekten de bu tür biçemleyiş 3.6.5.'te çoğaltı ile buluş arasında bir şey olarak düşünülecektir).[45]

3.4.9. ***Ratio facilis* ve *ratio difficilis***

Her çoğaltı bir tipe uyumlanmış bir türcedir. Dolayısıyla her çoğaltı bir *tip/türce-oranı*nca yönetilir. Ancak, gösterge üretimdeki pek çok öteki yordamı anlamak için bu noktada değişik iki tip/türce-oranı arasındaki bir ayrımın taslağını çizeyim; onlara *ratio facilis* ve *ratio difficilis* diyeceğim. Bir dışavurum-türcesi bir dı-

[45] Bir çoğaltılabilirlik ölçeği ele alındığında, (n/n güvenilirliğin) doruğundan daha aşağı kertelerine doğru inerken, belirli bir orandan sonra bir eşiği çiğnemiş gibi olunur: çoğaltılar evreninden benzerliklerinkine geçeriz (bkz. 3.5.3). İşin gerçeği böyle bir ölçek benzeşik değildir; çünkü özellik kavramının kendisi eşiğin ötesine geçince değişir; çoğaltılar durumunda bu bir gerçekten 'aynı' özellikler konusudur, benzerlikler durumunda ise biçimaktarmış ve her nasılsa izdüşürülmüş özellikler konusudur (bkz. 3.6.7).

şavurum-tipsine uyumlandığında ve bir dışavurum-sistemince gerektiği gibi kaydedildiğinde ve böyle olunca da verili bir kod tarafından öngörüldüğünde bir *ratio facilis* durumu vardır.

Bir dışavurum-türcesi doğrudan içeriğine uyumlandığında; karşılık gelen dışavurum-tipsi daha varolmadığından da olsa ya da dışavurum-tipi içerik-tipi ile özdeş olduğundan da olsa bir *ratio difficilis* durumu vardır. Başka bir deyişle, dışavurum-türcesince iletilmiş *anlambirim ile dışavurum-tipi çakıştığı* zaman bir *ratio difficilis* vardır. İlerleyen bölümlerde bir kısmı eleştirilecek olan bir tamdeyimleyişi kullanarak, *ratio difficilis* durumlarında dışavurumun doğasının içeriğin doğasınca *güdülendiğini* söyleyebiliriz.

Ratio facilis durumlarını yalıtmak ve anlamak zor değildir; tümü 3.4.8.'de betimlediklerimiz; gösterge iyice kesin bir içerik-birime karşılık gelen iyice yalın bir dışavurum-birimden yapılmadır. Sözcükler ve türlü görsel birimvarlıklar durumudur (örneğin, yol belirtkelerinin yanı sıra tıpkı elişlerinde ve ilkel resimde ortaya çıkan kesin biçemlenmiş resimsel birimvarlıklar gibi); şu şu demek olan bir gösterge-taşıt üretmek için (dışavurum-sistemince sağlanmış modele uygun olarak) şöyle şöyle yolla yapılandırılmış bir nesne üretmek zorundayız.

Dışavurum-tipi kimi ayrıtları verili bir birimin yalıtımı için ilişkin kimilerini de değişebilir ve öğesel-olmayan diye kurduğuna göre; bu tür *ratio facilis* bir tıpkıyı değil, bir çoğaltıyı yönetir.[46]

Bir *ratio facilis*e uygun olarak çok sayıda *metin* çoğaltılabilir olsa bile; belirli bir ilkel uygarlıkta toplumsal içeriğin geniş bir

[46] Her bir *ratio facilis* durumunda yalnızca göreneksel çoğaltılar değil; ancak, salt tıpkılayış için dahi olanağın bulunduğunu varsayalım; bir önceki sözcüğün bir tıpkısının baskısını yapmak, bir maça papazının bir tıpkısının ve açık ki bir yol belirtkesinin bir tıpkısının baskısını yapmak olanaklıdır (bu son durumdaki her çoğaltı aynı zamanda bir tıpkıdır da). Bir *ratio facilis* ile kuralları konan bu göstergelerin çevirisi başka bir notasyonca yapılabilir (bkz. dipnot 229). Sesbirimlerin çevirisini Morse kısa çizgileri ve noktaları aracılığıyla, eşit aralıklı ses dizisinden müzik seslerinin çevirisini ise yazılı notalara yapabilirim ve benzeri durumlar...

bölümünü ileten ritüeldeki bir dansın ya da dini bir törenin varolduğunu düşünelim; bu uygarlık (pek çok özgür değişkenliklere olanak tanıyarak dahi olsa) bizim verili bir davranışı verili bir toplumsal içeriğin çoğaltılabilir gösterge-taşıtı olarak yalıtmamıza olanak veren kimi temel devinimleri aşağıkodlamış olabilir. Bir tip/türce-oranı tip oldukça kesinliksiz olduğunda dahi *facilis* olabilir; yeter ki toplumsal olarak kaydedilmiş olsun. Görünen o ki *ratio difficilis* örneklerini yalıtmak daha zordur. İşini gerçeği şu ki, bunlar iki değişik gösterge üretim durumuna dayanmaktadırlar.

İlk durum: dışavurum, bedendevinimsel imleçlerle belirenler gibi, kesin bir içeriğe bağlılaşık kesin bir birimdir; yine de dışavurum tasarımı bir yolla karşılık gelen anlambirime dayanır. Bu göstergeler kolaylıkla çoğaltılabilirdirler ve bir *ratio facilis* ile *ratio difficilis*in her ikisine de bağlılık gibi ilginç bir özellikleri vardır.[47]

İkinci durum: dışavurum, içeriğin ya da bir *içerik-bulutsu*nun kesinliksiz kısımlarını iletmesi gereken metinsel bir *küme*dir. Yüksek düzeyde işlenmiş bir dışavurum-sisteminin karşılık geldiği yüksek düzeyde ayrımsallaşmış bir içerik-sistemini özenle işlememiş olan metin-yöneltimli kültürlerin çoğunda durum böyledir.[48] Bununla birlikte dilbilgisi-yöneltimli bir kültürde yer alan aşağıkodlanmış çoğu gösterge-işlevlerin de durumu budur. Böyle bir durumda dışavurum *ratio difficilis*e uygun olarak özenle işlenmelidir ve dışavurulmuş olsa bile içerik kendi yorumlayıcıları yoluyla tümüyle çözünlenemediği ve de kaydedilemediğine göre dışavurum sıklıkla çoğaltılamaz. Bu durumda *ratio difficilis* örnekleri kod-yapım etkinlikleri ile ilgilidir.[49] Aşağıdaki iki kısımda, dışavurumlar üretmek için *ratio difficilis*in gerekli olduğu bu iki değişik durumun başlangıçsal kimi örnekleriyle ilgileneceğim.

---

47 bkz. 3.4.10.

48 2.14.6.
3.1.2.

3.4.10. Topo-duyarlık

Kinezik imleçlerin *à propos*'u[50] olarak gördük ki, parmağının bir anlam elde etmesi için bir gösterme parmağına yakın bir şeye sahip olmak gerekmemektedir. Gösterme parmağının bir «yakınlık» anlambirimciği vardır ve bu anlambilimsel imleyici boşluğun içini imlesek dahi kavranırdır. İmleç değinmek için kullanıldığında bir şeyin orada olması gerekse bile; imleci bir gösterge olarak anlamamız için gerçek bir şeyin oradaki varlığı gerekli değildir. Ancak, hiçbir şey belirtmezken dahi gösterme parmağı ne olursa olsun fiziksel bir görüngüdür; ki bunun doğası sözel /şu/ imlecinden başkadır. Karmaşık bir gösterge üretim ediminin etkisi olduğu sürece; çözümlenmesi şimdi zorunlu olan yalnızca bu fiziksel doğadır.

Bir gösterme parmağında dışavurumsal sürem (ya da özdek) insan bedeninin bir bölünmünce verilmektedir. Bu süremde geçerli ayrıtlar bir dışavurum-biçim sistemine uygun olarak seçilmektedir. Dolayısıyla bu anlamda bir gösterme parmağı bir *ratio facilis*e bağlıdır ve süresiz olarak çoğaltılabilir.

Yine de bir gösterme parmağının sözdizimsel dört imleyicisi (enlem, doruksallık, yönelik devinim, dinamik vurgu) olduğu söylendiğinde, ki bunlar (yakınlık, doğrultu, uzaklık gibi) anlambilimsel belirli imleyicileri iletir; «doğrultu» anlambilimsel biriminin /yönelik devinim/ sözdizimsel ayrıtından bağımsız olmadığı anlaşılmış olur, vurgunun gücü ya da cılızlığı uzaklık ya da yakınlık imleyicilerini doğrudan iletir. Bu durum, /bu/ gibi sözel imleçlerde belirmez; bu yüzden içerik isteğe bağlı olarak gösterge-taşıta bağlılaşıklaştırılır.

Kinezik imleçlerde «yakınlık» anlambirimciği (2.11.5.'te söylendiği gibi) belirtilen şeyin oradaki varlığından bağımsızdır; ancak, parmağın devinimi uzaydaki gerçek ya da varsayılan şeyin olduğu ya da olması gerektiği o noktaya *yönelik* olmak zorundadır. Doğrusu, «o yerdeki bir şey» kavramı bir « şey» değil; ancak,

[50] bkz. 2.11.5.

içeriğin bir kısmıdır, yine de bu varsayılan içeriğin ayrıtlarından biri kesinlikle uzaysal bir durumdur. Gösterme parmağı uzaysal bir durum *anlamındadır* ve bu uzaysal durum kaplamsal olarak boş olsa bile içlemsel olarak çözümlenebilirdir; içlemsel yönden belirli anlambilimsel özellikleri vardır, bunlardan biri uzaysal ko-ordinatlarının olmasıdır. Şimdi, iletilmiş içeriğin bu uzaysal ko-ordinatları bir ölçüye dek dışavurumun uzaysal özelliklerini, yani belirtkenin fiziksel özelliklerini belirler; nitekim üretimsel bir süreç içerisine bir *ratio difficilis* katarak bir *ratio faccilis*e görünüşte boyuneğer. Bundan dolayı sözel-olmayan bir belirtinin, sözel olan ile aynı gösterge-işlev yapısı vardır, sözdizimsel ve anlambilimsel imleyiciler içerisine çözümlenebilecek aynı sığası vardır; ancak, onun sözdizimsel imleyicilerinin kimisi onun içeriğince *güdülenmiş* görünmektedir.

Dolayısıyla imbilimsel aynı kategoriler içerisindeki her tür göstergeyi altakoyma girişimi her türden göstergede ortak *olmayan* yeni bir kategoriye yol açar. Göndergeye yakınlığına bağlı olmasa bile, bundan bir gösterme parmağının ne olursa olsun olası göndergesine 'benzer' ve dolayısıyla da 'görüntüsel-göstergesel' olduğu aşırı-ivedilikle sonucunu çıkarılabilir.

İlerleyen sayfalardaki amaçlardan biri de güdüleniş ile benzerliği o denli kolay denkleyemeyeceğimizin tanıtlanmasıdır. Ancak, sorun yine de varolmaktadır ve de Bölüm 2'de taslağı çizilmiş olan kodlar kuramı onu eleyememektedir.

Ancak, gösterme parmağını bir sözel belirtiden değişik kılan başka nedenler bulunmaktadır.

Buyssens (1943) doğrultusal bir okun kendinde bir şey anlamına gelmediğini ileri sürmüştür; ancak, tikel bir kentsel bağlam (ya da dışsal koşullar) içerisine yerleştirilirse «sola dön» anlamını edinebilir. Bu doğru değildir.

Diyelim kentin birindeki bir trafik belirtkeleri dükkânında bir «dön» belirtkesi ile bir «dur» belirtkesi bulduk ve de bunları herhangi bir kentsel bağlamla ilişikisi olmaksızın görmekteyiz. Yine de «dur» ile «dön»ü tanıyabilmekte ve birbirinden ayırt

edebilmekteyiz. Bu demektir ki, kesin bir uzlaşım varolmakta ve bunun üzerine çizgesel gösterge-taşıtların gerçekten de bir anlamı vardır ve gerçekten de içeriğin belirli bir bölümünü iletir. Ancak, «dur» belirtkesi herkese her yerde aynı anlama gelirken «-e dön» belirtkesi yalnızca (buraya ya da şuraya yerleştirilmesi ile ilgili olarak) belirli dolaylı ayrıtlar «sol» ya da «sağ» gibi ek anlamlar kattığında anlamının bütünlüğünü edinir.

Diyebiliriz ki, yol belirtkesinin yerleştirildiği konum yalnızca dolaylı bir seçimdir ve yorumlanış gerektirir ya da bu yere konumlandırılmış olan gösterge bir değiniden başka bir şey değildir («dönmeniz gereken yer burasıdır»).

Ancak, bu durum sözel göstergeleri içeren başka bir durumu anımsatmaktadır. Bu sonuncular her zaman öteki göstergelerden *önce* ya da *sonra* bir tümcecik bağlamı içerisinde ortaya çıkar. Dolayısıyla /John Mary'yi dövmektedir/ dışavurumunda Mary'i kurban John'u ise yok yere zorba kılan onların göreli konumlarıdır; John Mary'nin yerinde ya da tersi olsaydı, Mary için işler daha yolunda olurdu. Bağlamsal konum (sözcüklerin tümcecik imleyicideki düzeni) bir dışavurumun anlamını öylesine bir düzeyde değiştirir ki; Morris'in (1946) sözdizimsel konumların "biçimleyiciler" denilmesi gereken bir göstergeler kategori içinde listeye dökülmesini önermekteydi. Böylelikle de sözdizimsel konum sinkategorematik tikel bir gösterge olacaktı.

Böyle olunca da, (tıpkı gösteren parmak durumundaki devinim doğrultusunda olduğu gibi, anlamlarını uzaysal ya da geçici kendi ko-ordinatlarına borçlu olmaları nedeniyle) bir biçimde *topo-duyarlı* olan belirli 'biçimleyiciler'i seçip ayırabiliriz; dahası bu ko-ordinatların dışavurum düzlemindeki doğası içerik düzlemindeki ko-ordinatların doğasınca güdülenir. Başka bir deyişle /Mary/, /John/'dan sonraya yerleştirilmiştir, çünkü ilkin /John/ dövmekte ardından /Mary/ dövülmektedir.

İster bir doğrultuyu (parmağı) gerçekleştiren bir gerçek bir devinim olsun; ister bir düzen ayrıtınca (dışavurumca) gerçekleştirilen sanal bir doğrultu ve devinim olsun, incelediğimiz

bütün örnekler ortak olarak, *yöneyselleştiriş* ayrıtına sahiptir. Aynısı durum verili bir noktaya konulmuş yol belirtkesi okunda da olur; («sola dön») göstergesi tümüyle topo-duyarlıdır çünkü dışavurumsal ayrıtlarından biri gönderilenin sağındansa solunu göstermeye dayanmaktadır.[51]

Birisi de diyebilir ki, yöneyselleştiriş ayrıtları bir göstergeyi göndergesine 'benzer' kılabilir. Bu durumda *ratio difficilis* gibi bir kategori üzerine çalışmak gerekli olmayacak ve belirli göstergelerin dışavurum tipsi olmadığını ama yerine-geçtikleri nesneyi doğrudan öykündüklerini söylemek yeterli olacaktır. Gelgelelim *ratio difficilis* kategori (3.5'te eleştirilecek olan) böylesine zayıf yorumlayışlardan kaçınmak amacıyla kurulmuştur ve de yöneyselleştirişler kuramlaştırması 3.6.5'te verilecektir.

3.4.11. Dışavurum-kümeleri ve İçerik-bulutsuları

Şimdi de içerisinde, içerikçe dışavurum üzerine alıştırma edilmiş güdülenişin çoğaltı olanağının yanı sıra *kodlanmış* bağlılaşım (ve dolayısıyla da uzlaşımsal gösterge-işlev) kavramının kendisini de sorgulayacak denli güçlü göründüğü kimi örnekler üzerine düşünelim. İlkin, yığışımları daha önceden kodlanmış olmayan ve dolayısıyla bir *söylem* oluşturan çok büyük sayıda içerik-birimi, içerisinde dışavurmak zorunda olduğumuz bu durumları inceleyeceğiz. Bir söylemi dışavurum düzlemindeki bir metne eşdeğer olarak tanımlayalım.

Kendileri için önceden-kurulmuş hiçbir metnin varolmadığı iki söylem tipiyle karşılaşabiliriz.

Birincisi işitilmemiş olaylarla ilgili olgusal düztümcelerinkidir, bu olaylar içerik-sisteminin çoktan tanıydığı ve sınıflandır-

[51] Bu biçimleyicilerin göstergeler değil, yalnızca ayrıtlar olduğunu söyleyerek, Morris'in duruşunu yeniden-tamdeyimleştirmek gerekmektedir; aynı yolla bir sesbirim de gösterge değil varlığı ya da yokluğu sözcüğün doğasını değiştiren yalnızca birleşimsel bir ayrıt olmaktadır. Ancak, bu varsayım, çözümlemeyi gerginleştirmesine karşın sorunu değiştirmemektedir. İçeriklerinin topo-duyarlı imleyicilerince güdülenmekte görünen dışavurumsal belirli ayrıtlar vardır. (Demek ki, içeriğin verili bir bölümünü doğrudan ileten ayrıtları dışavuran, sözdizimsel bir bileşen oldukları dışavurumudur).

dığı kültürel birimlerin yeni bir birleşimini oluştururlar. Altın bir dağ ya da yeni bir kimyasal bileşik söze olarak betimleme ya da görsel olarak yeriden-gösteriminde bulunma sorununu ele almak için; bu birimvarlıklar daha önceden kaydedilmiş anlambilimsel birimlerin bir *birleşim*inin sonucu olduğuna göre ve kod karşılık gelen ('kategorematik' ve 'sinkategorematik') dışavurum-birimlerini sağlamakta olduğuna göre, dışavurumun biçimlemesi kendi *biçim*ine uygun olarak değil, içeriğin gerekimlerine uygun olarak kurulacaktır! Dolayısıyla bu bir *ratio difficilis* durumu değildir: /altın/ ile /dağ/ sözcüklerinin birleşimi imgelenen görüngünün dağbilgisel yapısı ile ('benzer' değildir) bir ilgisi yoktur. Başka bir deyişle, bir astronom Oğlak takımyıldızının Satürn'ün yörüngesine her girişinde, Ay'da yaşadığı gözlemlenebilen küçük kırmızı fillerin keşfini gerçekleştirirse, onun içerik-sisteminin altüst olacağına kuşku yoktur (ve dünya-görüşünün yeniden-yapılandırması gerekecektir); ancak, dışavurum-sistemi hiç de bozulmayacaktır, çünkü kod yasaları ona dünyanın böyle bir yeni durumunun 'haritasını çizme' (bunun yanı sıra, dışavurum-sisteminin artıklığı ona yeni sözlük birimleri dile getirme olanağı tanıdığına göre; tanımlanabilir yeni içerik-biçimler için yeni sözcükler de üretme) olanağı vermektedir.

Ancak, yeni ve *tanımlanamaz* bir içerik-birim (böyle koşullar içerisinde yine de 'birim' diye bir şeyden sözedebilirsek) ya da daha doğrusu, tanınabilir ve tanımlanabilir içerik birimlere çözümlenemez bir *içerik-bulutsu* durumunlarında oldukça değişik bir sorunlar öbeğiyle karşılaşırız. Doyurucu hiçbir yorumlayanı olmayan yeni bir söylemden söz edilebilir. Diyelim ki bir kişinin aşağıdaki durumu dışavurması gerekti: «[Peygamber] Süleyman ile Seba kraliçesi buluşur, her birinin ardından Rönesans tarzıyla giyinmiş, duru ve durgun sabah ışığıyla yıkanmış bedenleri gizemli yontular havası yaratan hanımlar ve beylerden oluşan birer tören alayı vardır vb...». Bu "sözel" söylemde Piero della Francesca'nın resimsel çok ünlü 'metni'ne belirsizce benzer bir şeyin

bulunduğunu herkes anlardı: ancak, sözel dışavurum resimsel olanı 'yorumlama'maktadır. Olsa olsa ilki ikincisini demeye gelir; çünkü ikincisi kültürümüz aracılığıyla çoktan dışavurulmuş ve kaydedilmiştir. Bu durumda bile sözel dışavurumlardan belli başlıları tanınabilir içerik birimlere (Süleyman, buluşmak, Seba kraliçesi vb) göndermede bulunurken; öteki pek çoğunun resme bakıyorken alımlayabileceğimiz türde içeriği hiçbir yolu iletme yoktur (/Süleyman/ Piero'nun resmettiği karşılık gelen imgenin daha kesinliksiz bir yorumlanamının yeniden-gösteriminde bulunmaktadır gibisinden bir dışavurumu söylemenin gerek dahi yoktur). Ressam çalışmaya başladığında, içerik (kendi bulutsu yapısı içinde) ne kodlanmış ne de kesin birimlere ayrılmıştır. *Buluşunun yapılmış* olması gerekmektedir.

Ancak, 2.14.6'da belirttiğimiz üzere, dışavurumun da buluşunun yapılmış olması gerekmektedir; yalnızca yüksek düzeyde ayrımsallaşmış içerik-sistemi evrilmiş olduğunda bir kültürün karşılık gelen dışavurum-sistemini elden çıkarabilecektir. Bu yüzden, içerisinde dışavurumun böylesi şimdilik varolmayan bir içerik modeline uygun olarak kurulmak zorunda olduğu paradoksal bir durumla karşı karşıyayız.

Gösterge üretici *ne* 'söylemek' isteceğine ilişkin görece açık bir düşünüye sahiptir; ancak, onu *nasıl* söyleyeceğini bilmez ve de *kesin olarak ne* söyleyeceğinin buluşunu gerçekleştirinceye dek *nasıl* bunu yapacağını bilemez. Kesin bir içerik-tipsi eksikliği bir dışavurum-tipsi bulmayı olanaksız kılarken; uygun bir dışavurum aygıtının eksikliği içeriği belirsiz ve söylenemez kılar. Dışavurumun içerisine yeni ama öngörülebilir bir içerik çakıştırma ile dışavurumun içerisine bir içerik-bulutsu çakıştırma arasındaki başkalık *kural-yönetimli yaratıcılık* ile *kural-değiştiren yaratıcılık* arasındaki başkalıktır. Dolayısıyla ressamın bir gösterge-işlev buluşu yapması gereklidir ve her gösterge-işlev bir koda dayanmaktaysa, yeni bir kodlama yolu önermesi gerekmektedir.

Bir kod önermek bir bağlılaşım önermektir. Genellikle bağlılaşımlar uzlaşımca durağan kılınırlar. Ancak, bu durumda uz-

laşım varolmamaktadır ve bu yüzden bağlılaşım başka bir şey üzerine kurulmak zorundadır. Bunu onaylanılabilir kılmak için üretici bağlılaşımını örneğin uyartı gibi apaçık bir güdüleniş tabanında kurmak zorundadır. Uyartı olarak dışavurum ilgiyi önerilen içeriğin belirli sınarlarına yönlendirebiliyorsa; bu durumda bağlılaşım konulur (*après coup* bile yeni bir uzlaşım olarak tanınabilir).

Dolayısıyla her nasılsa bilinebilir bir içerik-tip söz konusu olunca; onun geçerli ayrıtları verili bir dışavurum süremi içerisinde belirli biçimlenişaktarımsal kurallar aracılığıyla "izdüşümlenmek" zorundadır. Bu durum, dışavurumun nesnenin biçimini 'öykünmek' zorunda olduğu anlamına gelmez; soruna böyle zayıf bir yaklaşımın eleştirisi 3.5.'te sunulacaktır. İçerik-tip karmaşık ise, ardından biçimlenişaktarımsal kurallar da eşit düzeyde karmaşık olacak ve kimileyin belirtkenin mikroskopik dokusu içine kök salmış olarak saptamadan kaçacaktır. Bu yolla gösterge (ya da metin) *yoğun* duruma gelir.

İçerik-tip ne denli daha yeni ve kodlanmamış ise ya da alışılmadık değinme edimlerinin sonucu ise, üretici de gönderilende o denli daha çok algısal tepkilere yol açmalıdır; bunlar onun gerçek olayın varlığı karşısında sahip olabilecekleri ile bir ölçüye değin eşdeğerdir. Bu, nesnenin kendisinin verili bir özdeksel süremdeki bir 'izi'inin *doğallıkla güdülenmiş* ve *analojik* sonucu olarak, bir 'görüntüsel' gösterge kavramının biçimlenişine olanak vermiş aşırı uç uyarım kipidir.

3.4.12. Üç Karşıolum

Kinezik imleçleri incelerken aynı anda çoğaltılabilir ve de güdülenmiş göstergelerin varolabileceğini ortaya çıkmış oldu. Gerçek şu ki, çoğaltılabilirlik ve güdüleniş gibi görüngüler, bir göstergeyi bir başkasından ayırt ederken kullanılacak ayrıtlar değillerdir; değişik türlerdeki gösterge-işlevlerin oluşumunda ayrı ayrı roller oynayan üretim kipleridir. Ayrıca, 'isteğe bağlı karşı güdülenmiş' gibi bir karşıolumda da durum budur. Yine de, Platon'un

Nomos'u (yasa, uzlaşım, isteğe bağlılık) *Physis* (doğa, güdüleniş, gösterge ile şeyler arasındaki görüntüsel ilişki) karşısına koyduğu *Kratylos*'tan başlayarak yüzyıllar boyunca bu karşıolum öylesine açık bir deneyim konusu olarak görülmüştür ki, bütün dil felsefesi tarihinde bu soru egemen olmuştur.

Bu konumlara gereğinden az değer biçmemeliyiz; ancak, dışavurdukları sorun daha sıkı bir yolla yeniden-öğretilmek zorundadır – bunun en yalın gerekçesi son dönemlerde (çoktan 'uzlaşımsal-doğal' ile ilişkilendirilmiş olan) 'isteğebağlı-güdülenmiş' karşıolumunun sonunda üçüncü bir karşolum olan 'dijital-analojik' ile eşlenmesidir. 'Analojik' terimi[52] ikili bir anlamda anlaşıldığı sürece –orantısallık kurallarıyla ilgili bir şey olarak ve dolaysız 'konuşulamaz' benzerlik olarak– ve ilk anlamda analojik dijitale karşıkonumlandığı sürece isteğe bağlı göstergeler dijital açıdan çözümlenebilir olanlarla kabaca denklenmektedir. Üçüncü karşıolumda da aynısı olmaktadır ve bütün sistem genellikle aşağıdaki (görünüşte mantıklı) biçimi alır:

dijital	karşısında	analojik
isteğe bağlı	karşısında	güdümlenmiş
uzlaşımsal	karşısında	doğal

ki burada düşey sütunların, *eşanlamlı* kategorileri listeye döktüğü varsayılır.

Pek çok gösterge görüngülerine yüzeysel bir bakış bile bize denklemin doğru olmadığını ve dolayısıyla karşıolumların eşanlamlı olmadıklarını anlatır; bir fotoğraf "güdülenmiş" olabilir (kâğıttaki izler varsayılan göndergedeki gerecin yatkınlığını aracılığıla üretilir); ancak, tıpkı bir tarama örüntüsü aracılığıyla basılmış olduğundaki gibi sayısal olarak çözümlenebilirdir; bir ateşin varlığını açığa vuran duman ateşçe güdülenir ancak ona benzeşmez. Bâkire Meryem'in yeniden gösteriminde bulunan bir resim bir kadına 'benzeşir' ama uzlaşımsal bir kural nedeniy-

[52] bkz. 3.5.4.

le Bâkire Meryem olarak tanınır; bazı ateş türleri tüberkülozdan doğal olarak kaynaklanır; ancak, güvenilir bir tıbbi semptom olarak kabul edilmesi, bir uzlaşımdan kaynaklanır. Gösterme parmağının varsayılan bir nesneye doğru devinimi nesnenin uzaysal ko-ordinatları güdülenmiş olabilir; ancak, bir belirtke olarak gösterme parmağının seçimi yüksek düzeyde isteğe bağlıdır; işin gerçeği Kuna Yerlileri tümüyle değişik bir aygıt kullanırlar, 'dudaklarla gösterme jesti.'[53] Bir kedinin pati izi verili bir kedinin patisinin biçimince güdülenir; ancak, bir avcının bu dışavurumsal biçime «kedi» içeriğini (soyut kavramını) ataması bir uzlaşım aracılığıyladır.

Bu noktada, yaygın olarak kaç imbilimsel görüngünün bu herşeyi-kucaklayan terimle örtülü olduğunu bulup ortaya çıkarmak için sözde görüntüsel göstergeler sorunuyla yüzleşmek zorundayız. Sözde görüntüselcilik gerçekte imbilimsel pek çok yordamın üstünü örter, belirtke üretmenin pek çok yolu bir gösterge-işleve buyuruludur ve göreceğiz ki /köpek/ sözcğü ile bir köpek imgesi arasında bir başkalık bulunmasına karşın, görüntüsel ile isteğe bağlı (simgesel) göstergelerin arasındaki gibi önemsiz bir başkalık değildir bu. Göstergeler ve metinler üretmenin değişik kiplerinin karmaşık ve de sürekli aşamalandırılan bir dizisiyle ilgili bir konudur; her gösterge-işlev (gösterge-birim ya da metin) sırasıyla bu üretim kiplerinin pek çoğunun sonucudurlar.

3.5. GÖRÜNTÜSELCİLİK ELEŞTİRİSİ

3.5.1. Altı Zayıf Nosyon

Daha önce 2.1.'de söylemiştik ki, bir gösterge-işlev bir dışavurum ile bir içerik arasındaki uzlaşımsal olarak kurulu bir koda (bağlılaşımsal kuralların bir sistemine) dayanan bağlılaşımdır ve bu kod gösterge-işlevleri üreten kuralları sağlar. Bir düzeye

[53] Sherzer, 1972.

dek güdülenmiş göstergeler, benzeşen göstergeler, örneksel göstergeler, nesneleriyle doğal olarak bağlantılı göstergeler varsa, 2.1.'de verilmiş olan tanımlama artık savunulabilir olmaz.

Bunu sürdürebilmenin tek yolu bu tipdeki göstergelerde bile bağlılaşımsal bir uzlaşımın işlemekte olduğunu tanıtlamaktır. Çok açık ki sorunun özü uzlaşım kavramıdır; isteğe bağlı bağlantınınki ile ortak-kapsamlı değildir; ancak, *kültürel* bağlantınınki ile ortak-kapsamlıdır. Gösterge üretim kipini inceleyecek olursak yalnızca kendinde belirtkenin üretimsel kipini değil, ayrıca içeriğine olan bağlılaşım kipini de çözümlemek zorunda kalırız; çünkü bağlılaşıklaştıran işlem üretimin parçasıdır. Bir içeriğe bağlılaşık kılınabilecek böyle bir belirtke üretmek bir gösterge-işlev üretmektir; kendileri aracılığıyla bir sözcük ya da bir imgenin ayrı ayrı içeriklerine bağlılaşık olduğu kipler aynı değildir. Sorun ilkinin kültürel (dolayısıyla da uzlaşımsal) bir bağlılaşım olup ikincinin ise olmadığını ya da tersine her ikisinin de bir tür kültürel bağlılaşıma, bu bağlılaşımlar işlemsel açıdan değişik olsalar bile (*ratio facilis* karşısında *ratio difficilis*), yol açıp açmadığını bulup ortaya çıkarmaktır. Bir köpeğin imgesinin bağlılaşımın kültürel bir kipi aracılığıyla bir köpeği gösterdiğini kanıtlamak için ilkin kimi zayıf nosyonları sorgulamak zorundayız. Bu nosyonlar şunlardır:

(i) sözde görüntüsel göstergenin nesnesiyle *aynı özelliklere* sahip olduğu;

(ii) sözde görüntüsel göstergenin nesnesine *benzer* olduğu;

(iii) sözde görüntüsel göstergenin nesnesine *örneksel* olduğu;

(iv) sözde görüntüsel göstergenin nesnesince *güdülenmiş* olduğu;

Bu varsayımların eleştirisinin tanınması çelişik bir durumdur; ki aşağıdaki gibi eşdüzeyde bir dogmatizme ulaşarak tehlikeye sokar:

(v) sözde görüntüsel göstergenin *isteğe bağlı* kodlanmış olduğu.

Göreceğiz ki, bunların tümüyle isteğe bağlı olduklarını söylemeksizin, kültürel olarak kodlanmış olduklarını önesürmek olanaklıdır; böylelikle de uzlaşımsallık kategorisine daha esnek bir anlam geri getirilmektedir. Ancak, bu sorunları çözünce de, olası bir son varsayımla yüzyüze geliriz:

(vi) sözde görüntüsel göstergeler isteğe bağlı olsun ya da olmasın, geçerli kodlanmış birimlere çözümlenebilirdir ve de sözel göstergelerin olduğu gibi çoklu bir *eklemleyişe* bağlıdırlar.

Göreceğiz ki, (v)'i çekincesiz olarak onaylarsak, (vi)'yı da onaylamak zorunda kalacağız; ki bu da pek çok zorluğa sürükleyecektir. Ancak, (v)'i yukarıda taslağını çizdiğimiz gibi esnek ve de öngörülü bir yolla ele alacak olursak (vi) artık doğrudan ve sıkı sıkıya (v)'e bağlı olmayacaktır. Dolayısıyla sözde görüntüsel göstergeleri, onların kendi içeriğine isteğe bağlı olarak bağlılaşık olduklarını ve de kendi dışavurumunun ayrık olarak çözümlenebilir olduğunu demek gerekli *olmaksızın*, kültürel olarak kodlanmış sayabiliriz.

3.5.2. Görünteselcilik ve Ortak 'Özellikler'

Morris'e (1946) göre bir gösterge "kendi düzgöndergesinin özelliklerine kendisi iye olduğu ölçüde" görüntüseldir. İlk bakışta sağduyu bizi yanlış bir biçimde bu tanımlamayla aynı görüşe kapılmaya yöneltebilir. Ancak, aynı sağduyunun ışığında daha ayrıntılı bir inceleme, bizi tanımlamanın az çok totolojik ve ne olursa olsun epey toy olduğuna ayıkmaya zorlar.

Annigoni'nin resmettiği kraliçe Elizabeth portresi, kraliçe Elizabeth ile aynı özelliklere sahip midir? Morris[54] çok iyi bilmektedir ki "bir kişinin portresi önemli ölçüde görüntüseldir; ancak, boyanan kanvas, portresi çizilen kişinin teni ile aynı dokuya ya da konuşma ve hareket sığalarına iye olmadığına göre durum tümüyle de böyle değildir. Hareketli resimler [sinema] daha görüntüsel olsa bile; yine de tümüyle öyle değildir."

[54] 1946: 1.7.

Böyle bir yaklaşım, sınırına ulaştığında Morris'in olduğu denli sağduyunun da görüntüselcilik kavramını yok etmeye inanmasını sağlardı; "tümüyle görüntüsel bir gösterge, kendisi de bir düzgönderge olacağından her zaman düzanlamda bulunur" demek kraliçe Elizabeth'in doğru ve bütünlüklü bir görüntüsel göstergesi Annigoni'nin resmettiği değil, kraliçenin kendisidir demekle aynıdır (ya da olası bir bilim-kurgusal *doppelgänger*'ıdır [görsel tıpkısıdır]). İleriki sayfalarda Morris'in kendisi de kavramın katılığını doğrular ve şunu önesürer: "Anımsanacağı üzere, bir görüntüsel gösterge kimi bakımdan düzanlamda bulunduğuna görece benzerdir. Dolayısıyla görüntüsellik aşamaya ilişkin bir konudur.[55] Bundan böyle, görsel-olmayan görüntüsel göstergeleri incelemeyi sürdürürken *yansıma-adlandırım*dan dahi sözetmektedir; açık ki */ü ürü üüü/* [*/cock-a-doodle-doo/*] ile bir horozun ötüşü arasındaki görüntüsel ilişki çok cılızdır; kaldı ki Fransızca yansıma-adlandırımsal gösterge */cocquerico/* ve İtalyanca ise /chicchirichì/'dir: sorun ilkin "kimi bakımdan" dışavurmuna verilen anlamda yatmaktadır: görüntüsel bir gösterge *kimi bakımdan* düzanlamda bulunulan şeye benzerse bu durumda imbilimi değil, ancak sağduyuyu doyurucu bir tanımlamaya ulaşırız.

İkincileyin, 'nesnelere benzerlik' kavramını kuşatan belirli kafa karışıklıkları bulunmaktadır. Görüntüsel göstergelerin yerlerine geçtikleri nesnelere 'benzer' olduklarına ilişkin gerçekten de hiç kuşkumuz yok mu? Dahası, nesnelerin yerine-geçtiklerine ilişkin bile kuşkumuz yok mu? Bir tanıtım duyurusunu inceleyelim. Uzatılmış bir el bana yeni doldurulmuş köpüklü bir bira sunmakta; bardağın dış yüzeyi de doğrudan bir serinlik duyumsayışını ileten ince bir buğu katmanıyla kaplı. Bu resmin nesnenin özelliklerinden hangilerini kapsadığını görmek ilginç olurdu. Sayfada ne bira ne de bardak bulunmaktadır; ne de ıslak ve buzlu bir yaygı. Belirli görsel uyartılar, renksler, uzaysal ilintiler, ışık yansımaları duyumsarım ve onları verili bir algısal yapı

[55] 1946: 7.2.

içerisinde koordinatlandırırım. Aynı şey gerçek bir bardak biraya baktığımda da olur. Şimdilik yapılandırılmamış bir alandan gelen uyartıları birbirine bağlantılarım ve daha önceden edinilmiş bir deneyime dayanan bir *algılanmış-olan* üretirim.

Dolayısıyla yalnızca görüntüsel deneyimde belirli algısal düzeneklerin işlev gördüğünü varsayabilirim; ki bunlar gerçek bir nesnenin algılanışında işe karışanla aynı türdendirler; ancak, ilk durumda beni ilgilendiren uyartılar ikincide ilgilendiklerimle aynı değildir. Bir algı kuramının bana olsa olsa söyleyeceği şey her iki ko-ordinatın da kuralını koyan daha önceki beklentilerin ya da modellerin ya da kodların bulunduğudur. Böyle olunca da çözüm görüntüsel göstergelerin nesnelerininkilerle 'aynı' fiziksel özelliklere iye olmadığını ama 'aynı' algısal 'yapı'ya ya da aynı ilintiler sistemine dayandıklarını önesürmek olabilir (aynı algısal anlama iye; ancak aynı fiziksel dayanağa sahip olmadıkları da söylenebilir). Dolayısıyla gerçek bir bardak biraya bakarken verili bir yüzeyde saydam özdeğin tekbiçimli bir katmanının varlığını algılarım; ki ona ışık vurduğunda gümüş yansımalar saçar ve böylelikle "bardağın yüzeyindeki buzlu yaygı" dediğim o *algılanmış-olan*ı üretir; öte yandan çizimde ise verili bir sayfa yüzeyinde bir rengin iki ya da daha çok sayıdaki değişik koyuluklarından oluşmuş saydam-olmayan bir özdek yaygısı algılarım; ki bunlar da ortak karşıtlıkları aracılığıyla göze çarpan ışıltı izlenimi yaratır. Bir yandan yaygı ile ışık, öte yandan da iki değişik renk arasında ne tür bir yapısal ilişki değişmeden kalır? İki yordamın sonucu 'aynı' algısal etkiyi üretir mi? Gerçekte iki ayrı algısal sonucu *daha önceki öğrenme* temelinde birebir aynı gördüğümü varsaymak daha iyi değil midir? Diyelim ki bir atın taslağını tek bir sürekli ve ana çizgi olarak bir kâğıt üzerine çizdim. Atımın sahip olduğu tek özellik (kara bir sürekli çizgi) kesinlikle gerçek bir atın *sahip olmadığı* bir özelliktir. Bu çizgi aracılığıyla çizimim atın içerisindeki uzayı atın dışındaki uzaydan ayırırarak tanımlamış olur; oysa işin doğrusu gerçek at bir uzayın içinde ya da karşısındaki bir bedendir.

Kuşkusuz, bir atın yangörünümünü gökyüzü arka planı önünde gördüğümde, bu bedenin sınırları ile arka plan arasındaki karşıtlık, bazı durumlarda ışığın karanlık beden tarafından soğurulduğu sürekli bir çizgi olarak görünebilir. Ancak, süreç daha karmaşıktır, sınırlar çok da ortada değildir; dolayısıyla da görüntüsel açıdan bu algısal deneyimi geri veren kara çizgi kesinlikle yalınlaştırıcı ve seçicidir. Nitekim kâğıt üzerinde bir *çizgesel uzlaşım* bize göstergeyi güdülemiş olan *çizemsel bir kavramsal ve algısal uzlaşımın* öğelerinin biçimini aktarma olanağı tanır.

Maltese[56] yumuşak bir töz üzerindeki bir beden baskısı üretilen sürekli çizginin görsel değil dokunsal bir deneyim konusu olduğunu söyler. Enformasyonsal bir bakış açısından çok cılız olan görsel uyartı (eşduyum aracılığıyla) dokunsal bir deneyimi belirtir. Bu tür bir uyartı hiçbir biçimde bir gösterge değildir. Yalnızca dışavurumsal bir aygıtın türlü ayrıtlarının arasından biridir; ki bu dışavurum ile verili bir içerik («insan eli» ya da «oradaki noktaya bastırılmış bir insan eli») arasındaki karşılıklılığın kurulmasına katkıda bulunur. Nitekim yangörünüm ya da el baskısı elin kimi özelliklerine sahip görüntüsel göstergeler değildir; verili bir yeniden-gösterimde bulunuşsal uzlaşım çerçevesinde anlamlayışa katkıda bulunan *yer-tutucu uyartı*dırlar; algısal koşullara ya da görüntüsel gösterge bileşenlerine benzetmede bulunan katıksız özdeksel birlikte-betilenişlerdir.[57]

Belirli bir tür basit kuramsallaştırma yer-tutucu uyartı üretimini çabucak görüntüselcilikle tanımlayacaktır; dolayısıyla yalnızca eğretilemeli açıdan böyle tanımlanabilecek olan görüngülere *à propos* görüntüselcilikten söz edecektir.

Bir örneği ele alalım, günlük deneyimimizin bize söylediği sakkarinin şekeri 'andırdığı'nı ya da onun kimi özelliklerine sahip olduğudur. Kimyasal çözümlemeler iki bileşen arasında nesnel hiçbir ortak özelliğin varolmadığını tanıtlar; kimyasal

[56] 1970: VIII.
Kalkofen, 1973, daha önce önesürdüklerime yorumda bulunuyor, bkz. Eco, 1968.

bileşenleri olduğu denli yapısal tamdeyimleri dahi incelesek de böyledir. Şeker (sakkaroz) $C_{12}H_{22}O_{11}$ yalın tamdeyimiyle bir disakkarit iken; sakkarin ise o-sülfamitbenzoik asidin bir türevidir. Kaldı ki görsel benzerlik ilişkisi hiç düşünmeyiz bile; çünkü şeker bu durumda daha çok tuzu andırırdı. Böylelikle, iki bileşikçe paylaşılan eşit özellikler diye tanımladıklarımızın onların biçimiyle değil *etkisi* ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Sakkarin (pek çok yönden değişik bir tat deneyimi üretiyor olmasına karşın) şekerinkilere benzer algısal koşullara benzeyişte bulunur. Her ikisi de tatlıdır. 'Tatlılık' iki bileşenin bir özelliği değil, bizim tadalma tomurcuklarımızla etkileşiminin bir sonucudur. Ancak, bu sonuç bir aşçılık kültüründe iç-işlevsel açıdan geçerlidir; bir yandan herkese tatlı olup da acı olanı öte yandan herkese tatlı olup da tuzlu olanı karşı oluma koyar – ve bunu da kendi başına iki bileşikte değil; ancak, öznelerin damak tadıyla etkileşimsel ilişkilerinde ortak olan iki görüngünün içerisinde açığa çıkan ayrıtları yalıtarak yapar. İncelikle bir aşçı için böyle bir 'tatlılık'ın değil türlü başka tatlılıkların varolduğunu söylememiz gerekmez; böylelikle sakkarin şeker ile bir (andırıştan daha çok) türlülük ilişkisine taşınır.

Böylelikle iki bileşik arasındaki varsayılan andırışın yerini ne denli çok sorunun aldığını görebiliriz. Yalın bir biçimde bunları dizelgeye dökme girişiminde bulunalım: a) bileşiklerin biçimsel (kimyasal) yapısı, çözümlemece geçerli olarak seçilmiş bakış açısına bağlıdır; b) algısal sürecin yapısı (bileşik ile tadalma tomurcukları arasındaki etkileşim), ki geçerli olarak seçilmiş bakış açısına uygun olarak eşit ya da eşit-olmayan diye tanımlanabilir ('tatlı karşısında acı' parametresine göre "eşit"tir; ancak, 'pürüzlü karşısında yumuşak' gibi ötekilere göre ise "eşit-olmayan"dır); c) aşçılık-anlambilimsel alanının yapısı, eşitliği ve eşitsizliğin tanınışında geçerli öğelerin dizibilimsel seçimini belirler. Bu üç görüngü tipsi içinde anıştırmaların varsayılan 'doğallık'ı kendisini becerikli deneyimi belirleyip yönlendiren kültürel bir koşul koyuşlar ağı içerisine dağıtır.

3.5.3. Görünteselcilik ve Benzerlik: Benzeşim

Çok daha ince bir ayrım vardır: Pierce tarafından önesürülmüştür. Ona göre, gösterge "nesnesinin yeniden-gösteriminde ağırlıklı olarak benzerliğiyle bulunabildiğinde" bir görüntüsel-göstergedir.[58]

Bir göstergenin nesnesine *benzer* olduğunu söylemek, onun kimi özelliklerine sahiptir demekle aynı değildir. Ne olursa olsun bu tanım bilimsel bir değergesi bulunan ve 'paylaşılan özellikler'inkinden daha az kesinliksiz olan 'benzeşim' kavramına dayanmaktadır.

Kitlelere yönelik topoloji elkitapları, kabaca söylersek *benzeşim*i büyüklük dışındaki her açıdan aynı olan iki betice paylaşılan özellik olarak tanımlanır. Diyelim ki büyüklükteki başkalık göz ardı edilebilir bir ayrıt değil (kertenkele ile timsah arasında büyüklükteki başkalığın, gündelik yaşamda çok büyük önemi olabilir) bunu önemsememe yargısı çok da 'doğal'mış gibi olmaz ve de tersine kültürel ve uzlaşımsal olarak kurulmuş görünürdü; iki şeyi benzer olarak tanıma yargısına ulaşırız çünkü belirli öğeleri geçerli diye seçip ötekileri gözardı ederiz. Bu tür bir yargı belirli bir eğitim gerektirir; bir çocuktan bir piramidin minyatürleştirilmiş bir okul modeli ile Keops piramidini karşılaştırmasını ister ve bunlar aynı ya da 'benzer' mi diye sorarsam; yanıt apaçık ki "hayır" olacaktır; ancak, belirli bir eğitimin ardından karşımdaki bu toy konuşmacı benim 'topolojik' bir benzerliği arıyor olduğumu fark edecektir. Eşit büyüklükteki iki betinin birbirleri üzerine çakıştırılabildiği ya da uydurulabildiği yerde, andırmanın tek su götürmez izlenimi daha çok *uyuşan* görüngüsü yüzündendir. Ancak, bunlar topolojik iki beti olmak zorundadır; gereç, renk ve dokudaki başkalıkları soyutlayacak olursak bir ölü-yüzkalıbı ölü bir kişinin gerçek yüzüyle uyuşur ve de eğitilmemiş bir enformasyoncunun ilkini, ikincisinin uyuşan bir yeniden-üretimi olarak tanıyacağı kuşkuludur.

---

[58] 2.276.

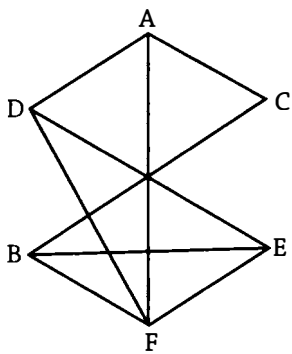
Ancak, benzeşim eşit açıları ve orantısal bakımdan eşdeğer yanları olan iki betice paylaşılan özellik olarak daha kesin biçimde tanımlanabilir. Bir kez daha benzeşimin ölçütü kimi parametreleri geçerli diye seçip öteki kimilerini de bağıntısız diye göz ardı eden kurallara dayanmaktadır. Kural önerildiğine ve onaylandığına göre, kuşkusuz, eşdeğer iki yanı bağlantılayan bir güdüleniş bulunmaktadır (birbirlerine yalın bir uzlaşım aracılığıyla ilintili değillerdir); ancak, güdülenişi saptanabilir kılmak için uzlaşımsal bir kural gereklidir. Işıkbilgisel yanılsamalar bize pek çok durumda iki betiyi eşdeğer olarak yargılatan güdülenmiş nedenlerin bulunduğunu –ve güdülenişin psikolojik etkenlere dayandığını– öğretmektedir; ancak, topolojik kural tanınırsa, parametreler uygulanırsa ve orantılar denetlenirse benzeşimin doğru yargısı söylenebilir.

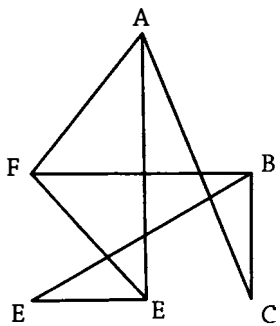
Geometrik benzeşim geçerli öğeler olarak seçilmiş uzaysal parametrelere dayanmaktadır; çizgesel betiler kuramında sözde benzerliğin uzaysal parametrelere dayanmayan öteki biçimlerini bulabiliriz; nitekim topolojik belirli ilişkiler ya da düzen ilintileri seçilmişlerdir, ki bunlar başka bir kültürel yargı aracılığıyla olmazsa uzaysal ilintiler içerisine çevirileri yapılamaz. Çizgesel betiler kuramına göre Çizelge 36'daki üç yeniden-gösterimde bulunuş uzaysal (ve dolayısıyla da topolojik) açıdan 'benzer' olmasalar bile aynı ilişkileri dışavururlar.

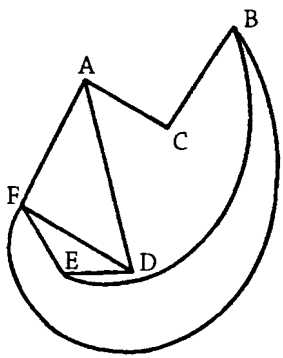
Üç çizgesel beti de (örneğin, aynı üniversitenin altı bölümü arasındaki bilim dalları-arası bağlılaşıma ilişkin) aynı enformasyonu iletir; ancak, aynı özelliği gerçekleştirmezler. Bunun olmasının nedeni bir uzlaşımın altı bölümün yapılarının uzaysal bir yatkınlığını değil; onların arasında yer alabilecek bir tür bilimsel elbirliğini yalıtmış oluşudur. Diyelim ki F bir fizik bölümü, A bir felsefe bölümü, D bir matematik bölümü, C bir teoloji bölümüdür: matematik ve fiziğin pek çok ortak konusu bulunduğunu kolaylıkla görebiliriz; ki fizik, matematik ve felsefe arasında da durum böyledir; öte yandan teoloji, felsefe ile ortak konuları varken matematik ve fizikle yapacak bir işi pek bulunmaz.

'Bilimsel ortak iş görmeler' bakış açısından üç çizgesel betinin 'eşbiçimli' olduğu söylenir.

ÇİZELGE 36







Bu türden *eşbiçimcilik* bir benzerlik biçimi olarak adlandırılabilir; ancak, topolojik bir benzeşim olduğunu önesürmek oldukça zordur. Böyle bir ilişkiye 'görüntüsel' demek yalın bir eğretilemedir.

Ne yazık ki bu tıpatıp Pierce'ün başka bakımlardan ustaca incelemesi olan *Varoluşsal Çizgesel Betiler*'de[59] kullandığı eğretileme tipidir; ki burada mantıksal çizgelerin özellikleri üzerine

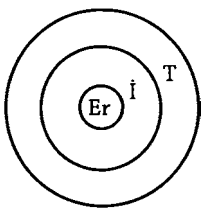
[59] 4.347-573.

çalışır. Varoluşsal bir çizgesel beti içerisinde şunun gibi bir tasımla gerekli kılınmış

*Bütün **i**nsanlar tutkuludur*
*Bütün **er**mişler insandır*
*Dolayısıyla, bütün ermişler **t**utkuludur*

ilişkilerin şöyle bir topolojik biçimle

ÇİZELGE 37

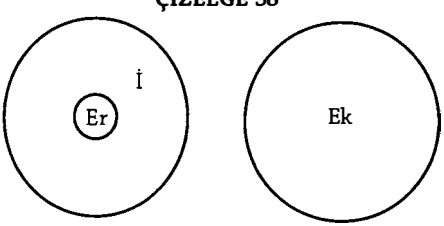


içerisinde dışavurulurken;

*Hiçbir **i**nsan eksiksiz değildir*
*Ancak, her **er**miş insandır*
*Öyleyse, hiçbir ermiş **ek**siksiz değildir*

tasımı şu topolojik biçimce dışavurulur

ÇİZELGE 38



Pierce *à propos* bu tür bir çizgenin güzelliğinin "gerçeğe uygun oluşundan, yeniden-gösteriminde bulunduğu şeye doğallıkla benzer oluşundan ve uzlaşımların bir yaratısı olmayışından"[60]

[60] 4.368.

kaynaklandığını söylemektedir. Görüntüselcilik düşünüsünü benzer uzaysal özellikler arasındaki görsel bir ilişkiyle birleştirmiş birisine bu varsayım oldukça anlaşılmaz gelecektir. Çizgelerin uzaysal ilişkiler gösterdiği doğrudur; ancak, bu uzaysal özellikler başka uzaysal ilişkilerin yerine-geçmez! Tutkulu olmak ya da olmamak bir uzaysal dağılım sorunu değildir. Klasik mantık açısından, verili bir özelliğe sahip olma ya da sahip olmama sorunudur. Gelgelelim bir özelliğin bir özneyle doğal olarak ayrılmazlığı (*subjectum-praedictum* ilişkisi), zayıf gerçekçi bir kavramdır; tutkuları olmak Aristotelesçi ve ortaçağ metafizik dışında bir *subjectum*un bir ilineği değildir; kaldı ki öyle olsaydı bile ilk çizgenin bize sağladığı yeniden-gösterimde bulunuşun ayrılıp saklanması gerekirdi. Öyle değilse, bunun nedeni çizgesel betinin bir yüklemin bir özneyle doğal olarak ayrılmazlığı klasik kavramının değil, sınıf üyeliği çağdaş kavramının çevirisini yapmasıdır. Ne olursa olsun bir sınıfın bir parçasını oluşturmak (kişi verili bir yerde buluşan bütün insanların bölüğünden değilse) uzaysal bir özellik değildir; katışıksızca soyut bir ilintidir. Çizgesel yeniden-gösterimde bulunuşta nasıl oluyorda bir bölüğe üyelik verili bir uzaya üyelik durumuna geliyor? Uzaysal durumlarca belirli soyut ilintilerin *dışavurulmasının* olanaklı olduğunu (ya geçici ardıllıkça ya da uzaysal yakınlıkça düşünmede ya da imgelemede kullanılan belirli ussal düzeneklere dayansa bile *kuran* yalın bir *uzlaşım* ile. Doğal olarak uzlaşım orantısal bir tip ölçütü izler 'uzay a: uzay b = birimvarlık a_1: birimvarlık b_2', tıpkı uzaybilimsel bir benzeşimdeki gibi görünür değişik büyüklük yanları arasında bir orantısallık ölçütü bulunmaktadır. Dolayısıyla içerisinde bir orantının konumlandırılmış ve yorumlanmış olması gereken yolu kuran bir uzlaşım (isteğebağlı-olmayan tikel bir güdüleniş türü) bulunmaktadır. Bu karmaşık türdeki eşbiçimciliğe 'görüntüselcilik' demek yalın bir eğretilemeli yetki belgesidir.

Pierce görüntüselciliğe *à propos* benzer pek çok yetki belgesi almaktadır; bir biçimde o denli *pour cause* yapar ki, gerçekte bir

dışavurum ile onun içerik-tipi arasındaki *ratio difficilis* demiş olduğumuz tikel ilinti türünü tanımlamayı denemektedir. Ancak, Peirce gönderimi nesnelere terketmez ve nitekim 'görüntüselcilik' onun için zihinsel bir imge, bir çizgesel beti, bir resim gibi değişik pek çok görüngüyü kapsayan bir şemsiye-terim olarak kalır. Doğrusu bir çizgesel beti verili bir dışavurum ile verili bir içerik arasında belirli bir orantısallık sergiler; ki bu içerik bir nesne değil mantıksal bir ilintidir. Nesnesi ile bir doğrulanma süreci içerisinden geçmeksizin tipsi olarak ele alınan dışavurumsal bir sınar ile bir içerik-çizem arasındaki bağlılaşımın yeniden-gösteriminde bulunur. Bu 3.4.9'da dışavurmuş olduğum *ratio difficilis* durumlarında önemli olanın bir imge ile nesnesi arasındaki değil, daha çok bir imge ile içeriği arasındaki ilişki olduğu kanısını pekiştirmektedir. Bu durumda, içerik orantısal bağlılaşım olduğu gibi bir uzlaşımın sonucudur. Güdülenişin öğeleri vardır; ancak, yalnızca uzlaşımsal açıdan onaylı ve kodlanmış olunca çalışırlar.

Geometrik benzeşim ve topolojik eşbiçimciliğin her ikisi de bir tür *biçimlenişaktarım*dır; ki bununla dışavurumun etkili uzayı içindeki bir nokta bir içerik modelinin sanal uzayı içindeki bir noktaya karşılık gelmesi içindir. Biçimlenişaktarımın değişik türleri arasındaki başkalığı imleyen şey karşılıklılık kipi ve uzlaşımsallaştırıcı yordam ile geçerli kılınan öğeler öbeğinin her ikisidir de; böylelikle ötekiler değişiklik gösterirken yalnızca bunlar değişmez olarak alıkonulmak zorundadır. Dolayısıyla kimi yordamlar metrik özellikleri, kimileriyse geometrik özellikleri koruma amacındadır. Ne olursa olsun terimin teknik anlamıyla bir biçimlenişaktarım bulunmaktadır. Uzaydaki noktaların her ikili-tekanlamlı karşılıklılığı bir *biçimlenişaktarım*dır (ve ayrıca tıpkı başka öbeklere üye olma ilintilerinin uzaysal terimleri içerisine çevirisi durumunda olduğu gibi, ilintisel soyut içerik-modellerin görsel olanlarını bile uzay olarak düşünelim). Bir biçimlenişaktarım doğal karşılıklılık düşünüsünü sunmaz; daha çok kurallar ve yapıntılar vargı-

sıdır. Nitekim atın yangörünümünü çizen sürekli çizgi bile[61] bir atın soyut görsel içerik modeli ile verili bir yüzey üzerine çizilmiş imge arasındaki noktadan noktaya biçimaktarılmış bir karşılıklılıkça gerçekleştirilen bir benzeşim ilintisi kurumu olarak düşünülebilir. Bu imge atın soyut yeniden-gösterimde bulunuluşunca güdülenmiştir; ancak, ne olursa olsun kültürel bir yargının sonucudur ve böyle olunca da bir at yangörünümü olarak saptanmak için eğitilmiş bir gözü gerektirir. Benzeşim *üretilir* ve de *öğrenilmek* zorundadır.[62]

3.5.4. Görüntüselcilik ve Analoji

Şimdiye dek söylenmiş olanların ışığında sözde görüntüsel göstergelere benzer dememiz olanaklı mıdır?

Analoji, imgeler ile resmedilen şeyler arasındaki bir tür doğuştan ve de gizemli ebeveynlik ise, böylesine doğrulanamaz bir kategori olarak onu yadsımalıyız; ancak, analoji yalnızca doğrulanmaya olanak tanıyan anlamda anlaşılırsa, bu durumda kavram onaylanabilir. Bununla birlikte, analoji ile benzerlik bu anlamda tümüyle eşanlamlı terimler olarak görünür.

Şimdi de, sözde 'analojik' bir bilgisayarın işleyişini gözlemleme yoluyla, analojinin ne olduğu açıklayıp açıklayamayacağımızı görelim. Örneğin, x akımının belirli bir yoğunluğunun, fiziksel bir y düzanlamında bulunduğunu ve de düzanlamsal ilintinin bir orantısallığa dayandığını bu belirler. Orantı, muhtemelen doğru biçimde bir analoji türcesi olarak tanımlanmaktadır; ancak, bütün analoji tanımlamaları kendilerini orantınınkine indirgemez.[63] Ne

---

61 bkz. 3.5.2.

62 Gibson 1966.

63 'Analoji' sözcüğünün bütün felsefi, tanrıbilimsel ve matematiksel düşünce tarihi boyunca çok katmanlı anlamları için bkz. *La linea e i circolo*, Enzo Melandri (1968). Gelgelelim bu kavram ne denli büyüleyici olmuş ve olmaktaysa da; burada onun yalnızca en somut işlemsel anlamını sürdürmeyi yeğlerim. Çünkü görüntüsel göstergelerden sözedilirken analoji sıklıkla konuşulamazlığın, öykünceleneme zliğin, doğuştan anıştırmanın bir eşanlamlısı olarak kullanılmaktadır: bu da demektir ki amaç görüntüsel aygıtları göstergeler olarak tanımamak ve bunların üzerine herhangi bir imbilimsel bir incelemeden kaçınmaktır.

olursa olsun, bir orantının bulunması için en azından üç terimin bulunması gerekir. "Yoğunluk x, büyüklük y'yedir" diyemeyiz; ancak ve ancak "büyüklük y de ...'yadır" diye tamamlamazsak. Ardından bir bilgisayara, iki birimvarlık arasında duragan bir ilinti kurduğu için değil; ancak, iki varlıkbirimler dizisi arasında duragan bir orantısallık kurduğu için analojik denildiğine durumu anlarız, ki bunlardan biri ötekinin gösterge-taşıtı olarak sayılır. Başka türlü söylersek orantısallık, diyelim ki büyüklük 10 yoğunluk 1'e karşılık geliyorsa; büyüklük 20'nin de yoğunluk 2'ye ve benzeri biçimde karşılık geleceği olgusuna dayanmaktadır. Bu ilişki yalnızca analojik olarak tanımlanabilir; çünkü verili bir akım yoğunluğu ile verili bir fiziksel büyüklük arasındaki bağlılaşım, baştan isteğe bağlı olarak kurulmuştur; ancak, yoğunluk 3 büyüklük 9'a, yoğunluk 6 büyüklük 18'e ve benzeri biçimde karşılık geleceği kurulmuş olsaydı, bilgisayar eşit düzeyde kesin hesaplama yapabilirdi. Görülebileceği üzere, ilişkiyi kurumsallaştıran analoji değildir; ancak, analojiyi yasaya uygun kılan orantısal ilişkidir. Ancak, büyüklük y'nin yoğunluk x'e karşılık geldiği ne için kurulmuştur? Birisi çıkıp "isteğe bağlı olarak" ya da "ekonomik nedenlerle" diye yanıtlarsa, artık sorun varlığını sürdüremez. Bunun birlikte, diyelim ki yanıt, yoğunluk x ile büyüklük y arasında bir analoji bulunduğu için yapılmış olsun. Bu analoji bir orantı olmayacaktır, kaldı ki öteki terimler de eksiktir; böyle olunca da bir "anıştırma" olarak tanımlamaktan daha iyisi yapılamaz. Gelgelelim iki varlıkbirimin birbirini anıştırdığını söylemek, bunların işteş bir görüntüsel bağıntıları var demektir. İşte topolojik bir orantı olmayan bir analoji biçimini tanımlamak amacıyla görüntüselcilik kavramına sığınılmasının nedeni budur. Nitekim analojiyi açıklamak için görüntüselciliği yardıma çağırırken; görüntüselciliği açıklamak için imbilimin analojiye sığınıyor olması saçmalığıyla yüz yüzeyiz. Burada bir *petitio principii* durumumuz vardır.

Dolayısıyla benzerlik gibi, analoji bile kültürel uzlaşımı dışarda bırakmaz; tersine işlemsel bir başlangıç-noktası olarak onu gerekli kılar. Öte yandan 'örneksel' ise 'konuşulamaz' için

eşanlamlı olarak kullanılırken, terim en belirsiz ve en kesinliksiz metafizik anlamıyla ele alınmaktadır. Bu uygunsuz yananlamlar halesi bir kez elenince, analoji işlemsel açıdan gerçekte olduğu şey olarak ortaya çıkar: bir biçimlenişaktarım için ana koşulları kurumlaştıran bir yordam.

3.5.5. Yansıtışlar, Çoğaltılar, Birduygulu Uyartılar

Şimdiye dek biçimlenişaktarım görüntüselcilik izleniminin en iyi işlemsel açıklaması olarak göründüğüne göre, başka türlü olsa 'benzerlik' başlığı altına girmesi gerektiği sanılabilecek kimi utandırıcı görüngüleri eleyelim. Göndermede bulunduğum: (a) aynamsı yansıtışlar; (b) *ratio facilis*e dayanan tıpkılar ve çoğaltılar; (c) sözde 'dışavurumsal' göstergelerdir.

Uyuşmalar bir eşitlik türcesi olduğu sürece; aynamsı yansıtışa bir tür uyuşum da denilebilir, dolayısıyla yansıtıcı, simetrik ve geçişli olma özellikleri tabanında yükselmiş ikili-tekanlamlı bir ilinti kurar. Bu anlamda aynamsı yansıtış eşitliktir; benzeşim değildir.

Bununla birlikte açıklığa kavuşturulacak ilk şey, bu kitapta veril olan tanım izlenecek olursa aynamsı yansıtışın bir gösterge olarak ele alınamayacağıdır. Yalnızca, (görsel bir imge olduğuna ve dolayısıyla özdeksel bir dışavurum olmadığına göre[64]) uygun biçimde bir imge denilememekle kalmaz; ayrıca imgenin varlığını verili saysak bile başka bir şeyin *yerine*-geçmediği onanmak zorundadır. Bunun tersine başka bir şeyin *önüne* geçer, bu bir şeyin varlığı yerine değil, varlığı nedeniyle varolur. Bu bir şey

[64] bkz. Gibson, 1966, s. 227: "Fiziksel optik 'gerçek' ile 'sanal' imgeler arasında ayırt edişte bulunur. Optikte, bir ekran imgesi demiş olduğum şeye (gölgelerin yüzeye izdüşürülmesiyle yapılan bir resme, aydınlatmaların yapay değişkenliğiyle bir dizinin yapılandırılmasına) 'gerçek' imge denilir ve öyledir de. Bir ayna ya da bir mercekten geldiğinde, optik bir dizi dediğim şeyin 'sanal' bir imge ürettiği söylenir. Aynadaki görünür yüz ve bir teleskobun alanı içerisinde görünüşte ona yakın olan şey olgudaki değil; yürürlükteki şeylerdir. Ancak, resimler, yontular ya da ekran imgeleri de değillerdir."

ortadan yittiğinde aynadaki yalan-imge de yiter.[65] Bir *camera obscura*nın içinde olan şeyin aynaması yansıtış görüngüsüne 'benzer' bir şey olduğu onansa bile (ki sorgulanabilir bir şey de değildir); değişen şey, bir imgenin bir yerde izi sürülür olarak kaldığı ve de onun görüntüsel özellikleriyle ilgili ardından gelen herhangi bir tartışmanın izdüşüm sürecinin kendisiyle değil, basılmamış imgeyle uğraştığı olgusudur.

Aynaması yansıtışların tekilliği, birisi bunları iletişimsel bir sürecin çizemine uygulamayı denerse, kafa karıştırıcı pek çok çıkarımın baş göstereceği olgusunca tanıtlanmaktadır: kaynak ile gönderilen (en azından insan kendine aynada baktığında) çakışır; alıcı ile aktarıcı çakışır; yansıtılmış imgenin içeriği bir bedenin kendisi değil bedenin yalın bir imgesi olduğuna göre dışavurum ile içerik çakışır ve gerçek şu ki bir ayna imgesinin göndergesi tümüyle görsel bir konudur.

Bir aynadaki görüntü onun bir göstergesi değildir ve yalan atmak amacıyla kullanılamaz (ancak ve ancak yansıtılmak için yanlış bir nesne üretilmiyorsa; gelgelelim bu durumda da varsayılan nesnenin yerine-geçen onun yansıtılışı değil, yanlış bedendir).

Görüntüselcilik durumu olarak düşünmeyeceğimiz ikinci görüngü ise tıpkıların varlığıdır.[66] Bir tıpkı çok özel bir durum dışında model-nesnesinin görüntüsel göstergesi değildir: yani, bir nesne aynı bölükten her bir nesnenin karakterini görsel açıdan betimlemek amacıyla sergileyişsel bir gösterge olarak seçildiğinde.[67] [68]

---

[65] Kimi durumlarda aynadaki imgenin bir gösterge olarak kullanıldığı söylenebilir; örneğin, aynanın içinde arkamdan gelen bir kişiyi gördüğüm ya da ense kökümün saç kesimini denetlemek için iki ayna kullandığımdaki durumlarda. Ancak, bunlar görüş alanımın yapay kaplamının yalın durumlarıdır; genellikle göremediğimi görebilmek amacıyla bir büyüteç kullanma olgusundan çok da değişik değillerdir.

bkz. 3.4.7.

3.6.3.

Kötü-düzmece tıpkılar sorunu özgün olanın gerçek bir tıpkısı, denemelik bir çoğaltısı ve de görüntüsel yeniden-gösterimde bulunuluşunun orta yerinde varlığını sürdürmektedir. Odundan bir küpün kötü bir öykünülüşü nedir? Bir

Üçüncü dışlayış, bir *ratio facilis* ile kuralları belirlenen çoğaltılarla ilgilidir. Bir *ratio facilis* ile yönetildiklerinde çoğaltılar kendi tiplerince kurulmuş belirli geçerli ayrıtları yeniden-üretikleri sürece bu türdendir ve özellikle dışavurumu uzaysal parametrelere dayanan göstergelerle ilgili olduğunda, görünen o ki böylesine ayrıtlar belirli bir benzerlik kertesince yeniden-üretilmelidir. Tıpkı söylenmiş bir sesbirimin iç-işlevsel kendi modeliyle aynı oluşu gibi, bir yol belirtkesi de kendi tipiyle aynıdır; çünkü her iki durumda da bir benzerlik ilintisi kurulmaktadır. Türce göstergelerin gerçek tanınışının bir benzerlik ilkesince yönetildiğini ve dolayısıyla da bir görüntüselcilik örneği olduğunu neden onaylamayalım?

İlkin bir sesbirimin ya da çoğaltılabilir bir maddenin tipi, ayrıca içerisinde türcenin gerçekleştirilmesi gereken özdeksel süremi de önden bildirir. Bu, (*ratio difficillis* ilkelerince yönetilen) sözde görüntüsel göstergeler durumunda olmaz ve biçimlenişaktarımsal kuralların gerekli oluşunun nedeni tam olarak budur; benzer iki üçgen biri kâğıt üzerine çizilmiş öteki ise, bir çaput parçası olsa dahi benzer olarak öylece kalır.

İkinci olarak, bir türcenin tipsine karşılıklılığını yönetmesi gerektiği yönlü varsayılan 'görüntüselcilik' imbilimin tanıtlayabilecek olduğu bir *teorem* değil; onun *koyutlar*ından biridir. Bir gösterge ve çoğaltılabilirliği (dolayısıyla da onun toplumsal doğası) kavramının kendisi böyle bir tanıyışın olanaklı olduğunun koyutlanmasına dayanır. Bu tanıyışın kuralları insansal algı düzeneklerinin derinliklerine kök salmıştır ve imbilimsel herhangi bir incelemede baştan verili sayılmak zorundadır. Nitekim bir türce (kimi koşullar altında böyle sayılsa ve dolayısıyla da sergi-

çizimin fotokopisi mi? Her ayrıntısıyla eksiksiz uygun bir kâğıtla yer değiştirilen bir kanvasın dokusu dışında bir resmin fotomekanik bir yeniden-üretilişi mi? Bu görüngülerin kimisi baskılar arasında listelenebilir (bkz. 3.6.2.); kimileriyse kesin bir tanımlamadan sıyrılır görünmektedir. Sanıyorum ki, tıpkılar olarak üretilmiş olmalarına karşın, böyle seçildiklerinde göstergeler durumuna gelebilirler; bu durumda imbilimsel doğaları içine sokulacak oldukları bağlama ve de onlara eşlik eden açıklama türüne dayanır.

leyişsel bir gösterge durumuna gelse dahi[69]) tipinin bir göstergesi değildir.

Kesimsel çoğaltı (salt olan gibi) dışavurumu bir gösterge-işlevin bir işlevliliği olarak düşünmez; dışavurumla bir belirtke olarak ilgilenir ve de kısmi iyi bir çoğaltının koşulları bir enformasyon mühendisliği (ya da sesbilgisi ya da başka bir bilim) sorunudur.

Çoğaltılabilirlik koşulları dışavurumla bir işlevlilik olarak ilgilendiğinde sorun değişir; yani belirtkenin üretim yordamları yalnızca onun bir belirtke olarak tanınabilirliğini değil, ayrıca dışavurulmuş içeriğin tanınabilirliğini de etkiler. Bunlar, içerisinde çoğaltı için modelin bir içerik-tip olduğu *ratio difficilis* durumlarıdır.

Son olarak, belli belirtkelerin sözde 'dışavurumsal' özelliklerini 'görüntüsel' olarak düşünmemeyi öneriyorum; ki bunun aracılığıyla belirtke ile verili bir coşku arasında bir benzerlik duygusuna 'yol açtıkları' sanılır.

Pek çok sanatçı (örneğin Kandinskij) belli bir çizginin bir güç duygusu, başkasının bir cılızlık duygusu, bir başkasının durağanlık duygusu, başka birinin bir dengesizlik duygusu ve benzerlerini önerebileceği (ya da 'dışavurabileceği') olgusunu geniş ölçüde kuramlaştırmışlardır. *Einfühlung/empathy* [empatik, eşduygusal] psikoloji böyle görüngüler üzerine çalışmıştır; ki bunlar kuşkusuz insan elince bırakılmış ya da doğal çevre içerisinde bulunan pek çok sözde 'gösterge'yi algılayışımızda yeralır.

Bütün bu eşduygu durumlarını, sinir sistemi fizyoloji üzerine çalışılması gereken yalın *uyarımlar* olarak düşünebiliriz. Belirtkelerin bu 'dışavurumsal' özelliklerinin insan zihninin 'tümel' yapısına dayandığını ya da bunların biyolojik ya da kültürel pek çok değişkenlere uygun olarak türlüleştiğini önesürmenin ya da yadsıyamanın imbilimsel bir çerçeve içerisinde bir anlamı yoktur.

Oysa yine de böyle görüngüler iki durumda imbilimce göz

[69] bkz. 3.6.3.

önünde bulundurulabilir: (i) genellikle bir uyartıyla ortaya çıkartılan kesin sonuç kültürel olarak kaydedildiğinde, gönderilen için değil, gönderici için uyartı *uzlaşımsal* bir gösterge olarak eyler, çünkü ikincisi bir tür uyartı koduna sahiptir;[70] (ii) verili bir sonuç açıkça kültürel bir çağrışım yüzünden olduğunda ve belli bir belirtke diyelim ki 'kayra' duygusunu zihnin 'doğal' ve 'tümel' yapısı yüzünden değil, ancak o belirtke ile o duygu arasındaki uzlaşımsal ve kodlanmış bir bağlantı yüzünden ortaya koyamıyor, bu ikinci durumda işimiz gösterge-süreç ile ilgilidir ancak, bu bir görüntüsel gösterge değildir.

Bu iki durumda *izlenceli uyarım*dan sözedebiliriz. Dışavurum az çok kodlanmış birimlere dayandığı sürece gönderilenin tepkisi tümüyle öngörülemez; izlenceli uyarımı karmaşık bir metin buluşu olarak düşünmek zorundayız, 3.6.7.'de de böyle açıklanacaktır.

3.5.6. Görüntüselcilik ve Uzlaşım

Bu potansiyel yanılgıların elenmesiyle, şimdi de daha açık bir gerçek benzerlik tanımı vermek zorundayız. Bu kısımda, belirli bir imgenin başka bir şeye benzer olduğunu söylemenin, benzerliğin ayrıca kültürel bir uzlaşım konusu da olmasını elemeyeceğini vurgulayacağım; bir sonrakinde ise benzerliğin imge ile nesnesi arasındaki değil, imge ile önceden kültürde yer edinmiş içerik arasındaki ilişkiyle uğraştığını tanıtlamaya çalışacağım. Her iki konu da birbirleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. İlkiyle ilgili olarak bu varsayımı destekleyecek çok sayıda kanıt bulunmaktadır.

Ernest Gombrich *Sanat ve Yanılsama* (1956) yapıtında öykünmeli kodların uzlaşımsallığını vurgulamıştır; burada örneğin, bir manzaradaki ışığın varlığını aktarmak için yeni bir teknik geliştirdiğin Constable'a ne olduğunu açıklamaktadır. Constable'ın Wivenhoe Park adlı resmi, bilimsel gerçekliğin şiirsel yapısından esinlenmişti ve bize güneş altındaki ağaçların,

[70] 3.6.6.

hayvanların, suyun ve bir tarlanın ışıltılılığının ayrıntılı resmedilişiyle kesinlikle 'fotografik' görünmektedir. Yine de biliyoruz ki yapıtları ilk kez ortaya çıktığında kimse onun renk tınılarını karşıtlaştırış tekniğinin ışığın bir tür 'gerçek' etkisinin öykünüşü olduğunu duyumsamadı; daha çok garip bir özgürlük olduğu düşünüldü. Nitekim Constable ışık algımızı kodlamanın ve onun tual üzerindeki aktarılışının yeni bir yolunun buluşunu gerçekleştirdi.[71]

Doğal olarak, verili bir teknik çözümü doğal bir deneyimin yeniden-gösteriminde verili olarak anlamada başarılıyız; çünkü içimizde biçimlenmiş olan bir kodlanmış beklentiler sistemi vardır ki sanatçının anlambilimsel dünyasına girmemize olanak verir. Görüntüsel bir çözüm, önerildiğinde uzlaşımsal olmayabilir; ancak, gönderileni onunla daha yakından tanışık oldukça adım adım bu duruma gelir. Belli bir noktada görüntüsel yeniden-gösterim her ne denli biçemlenmiş olsa da gerçek deneyimden daha doğru görünür ve insanlar da şeylere görüntüsel uzlaşım gözlüğüyle bakmaya başlar. Gombrich baskın kültürel alışkanlıklarca neden olunan bu türden şaşırtıcı pek çok algısal kasılma örnekleri verir.

On üçüncü yüzyıl mimmar ve sanatçısı Villard de Honnecourt gerçek bir aslanı kopyalamaya kalkıştı; ancak, yine de onu döneminin en belirgin armasal uzlaşımlarına uygun olarak yineden-üretti. Onun aslan algısı yürürlükte olan görüntüsel

---

[71] Aktarıyazısal sistemlerin uzlaşımsallığını kanıtlamak için Gombrich ayrıca Wivenhoe parkının aynı köşesinin iki fotoğrafına göndermede bulunur; bu fotoğraflar aracılığıyla Constable'ın parkı ile fotoğraflardaki parkın arasında ne denli az ortak şeyin bulunduğu açıkça gösterilir; ancak, ardından ilerleyip fotoğrafın da resmin görüntüselliğini yargılama değiştirgesini oluşturduğunu ileri sürmez. Fotoğraftaki bir inç dörtgen ayna imge ile özdeş değildir; siyah-beyaz fotoğraf gri renklerin çok dar bir erimi içerisinde tını aşamalandırışlarını yeniden-üretir. Bu tınılardan hiçbiri bizim "gerçeklik" dediğimiz şeye karşılık gelmez. Ölçek büyük boyutta fotoğrafçının karanlık odadaki seçimine bağlıdır; (Gombrich'in yeniden-ürettiği) verili iki fotoğraftan gri renklerin dar ölçeği içerisinde basılmış olanı puslu bir ışık etkisi üretirken, güçlü bir karşıtlığın kullanıldığı yerde ötekisi değişik bir etki yaratır.

kodlar tarafından koşullanmıştır; yoksa onun görüntüsel biçimlenişaktarım kodları onun algısını başka bir yolla aktarmasını engeller ve büyük olasılıkla kendi kodlarına o denli alışıktı ki algılayışlarını olası en uygun yolla aktarıyor olduğunu düşünmüştür. Dürer balık pulları ve kat kat kabuklarla kaplı bir gergedan resmetmiştir; sonuç olarak bu gergedan imgesi en azından iki yüzyıl boyunca değişmeden kalarak araştırmacılar ile zoologların kitaplarında boy gösterdi; bu ikinciler gerçek gergedanları görmüş olmalarına ve kat kat kabukları olmadığını bilmelerine karşın derilerinin pürüzlülüğünü kat kat kabuklar olmaksızın resmedememekteydiler; biliyorlardı ki görüntüsel göstergeyi yorumlayan kişiye yalnızca bu uzlaşımsallaşmış çizgesel göstergeler «gergedan» düzanlamında bulunabilirdi.

Ancak, Dürer ve ondan etkilenenler, bu araçlar yoluyla fotografik yeniden-üretimin iletmeyeceği belirli algısal koşulları yeniden-üretmeyi denemiş oldukları da doğrudur. Gombrich'in kitabında Dürer'in çizimi gerçek bir gergedanın fotoğrafıyla karşılaştırıldığında kesinlikle gülünç görünmektedir, ki fotoğraflarda göründüğü üzere neredeyse pürüzsüz ve tekbiçimli derileri vardır; ancak, bir gergedanın derisini yakından inceleyebilseydik belli bir bakış açısından (örneğin, insan derisi ile gergedanınkinin koşutluğu durumunda) böylesi bir pürüzlülüğü görürdük; Dürer'in bu pürüzlülüğe aşırı ve biçemli bir önem veren çizgesel abartısı, uzlaşımsal olarak yalnızca büyük renk yığınlarını resmeden ve geçirimsiz yüzeyleri tını başkalıklarıyla ayırt ederek tekbiçimli kılan fotoğraftaki imgeden daha gerçekçi olurdu. Nitekim birisi de çıkıp, gerçek gergedanı değilse de en azından bizim bir gergedanı kültürel anlayışımızı resmetmede Dürer'in gergedanının daha başarılı olduğunu söyleyebilirdi. Belki de bizlerin görsel deneyimini resmetmiyordur; ancak, anlambilimsel bilgimizi ya da hiç olmazsa gönderilenlerince paylaşılan bilgiyi kesinlikle resmetmektedir.

Bu da gösteriyor ki bir *ratio difficilis* tarafından kuralları konulan göstergeler güdülenmektedirler; ancak, çoğunlukla

bir içerik-biçimce. Bir kerte görüngübilimsel ayrılmayla görsel yeniden-gösterimde bulunuştaki en yaygın yordamları düşünecek olursak; yukarıdaki varsayımın daha çok onaylabilirliği olanaklıdır.

3.5.7. Benzerlikteki Dışavurum ve İçerik

Diyelim ki, 3.5.2'de değinilen atı çizdikten sonra bir zebraya biçimaktarımında bulunmak istiyoruz. Oldukça şematik bir imge olduğuna göre; atın sırtına yalnızca sinüs eğrisi gibi kara çizgiler çizmemiz gerekir ve biçimlenişaktarım tamamlanmış olacaktır. Sinüs eğrisi gibi çizgiler çizmemiz bile gerekmeyebilir; çizgilerin yalın varlığı dahi oldukça yeterli olabilir.

Bu demektir ki, "tanıyış kodları" tabanında algılananın temel görünümlerini seçmişiz; hayvanat bahçesinde uzaktan bir zebra görsek, doğrudan tanıyacağımız (ve anımsayacağımız) öğeler bir eşek ya da katırı belirsizce anımsatacak olan yangörünümü değil; onun çizgileri olacaktır. Bir zebra çizerken de hayvanın dışçizgileri bir atınkine çok benzer olmasına karşın üzerindeki çizgilerini işte böylece tanınabilir yapmaya çalışırız; ki çizgiler olmasa büyük olasılıkla değiş tokuş edilebilir olurlardı. Ancak, varsalım ki, tek bilinir dörk ayaklının zebra ve sırtlan olduğu; atların, eşeklerin ve de katırların ise bilinmediği bir Afrika toplumu bulunmakta. Zebrayı tanımak için artık çizgileri görmek gerekmez (derisi ayırt edilmeksizin karanlıkta dahi tanımlanabilir olur) ve bir zebra çizerken onu (kendisinin de çizgileri olduğu için artık çizgilerin ayırt edici bir etkeni oluşturmadığı) bir sırtlandan ayırt edebilmek için burun kısmının biçimini ve ayaklarının uzunluğunu vurgulamak daha önemli olur. Diyelim ki varlar; (tıpkı ötekiler gibi) tanıyış kodları de içeriğin *geçerli* ayrıtlarını iletmek için önlem alırlar. Görüntüsel göstergenin tanınabilirliği bu ayrıtların seçilişine bağlıdır. Ancak, geçerli ayrıtlar *dışavurulmak* zorundadır. Dolayısıyla belli bir çizgesel aygıt ile tanıyış kodunun geçerli bir ayrıtı arasındaki eşdeğerliği kuran görüntüsel bir kod varolmak zorundadır.

Burada kendi oğlumla olan o daha dört yaşındayken bir deneyimimi sunabilirim. Bir gün onu karın üstü masanın üzerinde uzanır durumda buldum, kollarını ve bacaklarını açmış pusula iğnesi gibi dönüyordu. Dedi ki "Ben bir helikopterim." Onun kendi tanıyış kodları tabanında, helikopterin karmaşık yapısından –döner kanatlarını, üç döner kanadından birbirine karşıt yalnızca ikisinin imgesini elde tutarak– onu öteki makinelerden ayırt eden ana ayrıtını seçip alıyordu; öğesel yapının biçimlenişaktarımı aracılığıyla türlü kanat takımlamalarına ulaşılır, iki kanat arasındaki topolojik ana ilintiyi elde tutmuş; merkezi çevresinde 360 derece dönen düz bir çizgi. Bu ilişkinin tabanını kavramış olarak onu kendi bedeni *ile* ve *içinde* yeniden-üretiyordu. Böyle olunca da, öğesel yapısını kavramış olduğuna göre çiziminde de onu yeniden-üretebilir olacağını düşünerek ondan bir helikopter çizmesini istedim. Bunun yerine, çevresine düzensizce belirsiz sayıda koşutdüzeyli biçimler yerleştirdiği beceriksizce bir merkez yapı çizdi; sanki bir oklukirpi, bunu da şöyle açıklamıştı: "İşte burada bir sürü bir sürü kanatlar var." Kendi bedenini kullandığında deneyimini aşırı yalın bir yapıya indirgemişti; oysa bir kalem kullanınca nesnesini iyice karmaşık kılmıştı.

Şimdi şu açık ki bedeniyle kanatların devinimlerini öykünmekteydi, çiziminde ise bu devinimi daha çok kanat eklemeyle belirtiyordu; ancak, bu devinimi bir yetişkinin yapacağı gibi resmedebilirdi, örneğin merkezde kesişen çok sayıda doğru ile bir yıldız biçimini oluşturarak yapabilirdi. Gerçek şu ki bedeniyle resmetmede böylesine başarılı olduğu yapı tipini, şimdilik çizgesel kod içine koyma yeteneğinde değildi. Helikopteri algılamış, tanıyış modellerini çözmüştü; ancak, uzlaşımsal bir grafik aygıt ile bir tanıyış kodu geçerli ayrıtı arasındaki eşdeğerliği sağlama olanağı yoktu. Düzanlamlı nesnenin belirli özelliklerine sahip olarak bir görüntüsel gösterge tanımı bu noktada daha da sorunlu duruma gelmektedir.

Nesne ile ortak olarak sahip oldukları özellikler *görünen* ya da *bilinen* midir? Aynı dönemde benim çocuk dört tekeri de

görünürde bir otomobil taslağı da çizmişti; bildiği özellikleri tanımlamış ve yeniden-üretmişti. Daha sonraları çizgesel yordamlarını kodlamayı ve otomobili iki tekerlek ile resmetmeyi öğrendi (öteki ikisinin arkada olduğunu da açıklamıştı); bu kez de yalnızca gördüğü özellikleri yeniden-üretiyordu. Yenidendoğuş sanatçısı gördüğü özelliği yeniden-üretir; küpçü bir resimci ise bildiklerini (ancak, genel kitle tual üzerinde bildiklerini değil yalnızca gördüklerini tanıma eğilimindedir). Dolayısıyla görüntüsel gösterge şunlara sahip olabilir: nesnenin (a) optik (görülebilir), (b) varlıkbilimsel (varsayılır), (c) uzlaşımsallaşmış özelliklerine. Uzlaşımsallaşmış özellikler ile demek istediğim gerçek bir algısal deneyimin önceki yaratıcı çevirisine kaydırışta bulunmuş görüntüyazısal bir uzlaşıma dayananlardır. Tipsel bir durum güneşin kendisinden pek çok kısa doğrunun ışıdığı bir çember olarak görüntüsel yeniden-gösteriminde bulunuşta sağlanmaktır. Güneşin özgün deneyimi gözlerin kısılmasıyla bakılarak elde edilir. Bu durumudan kendisinden düz-olmayan ışınların fışkırdığı parlayan bir nokta olarak görünür. Çizgesel belli bir uzlaşımı onaylarsak, bu ışınların çok sayıda düz kara çizgilerle ve de parlayan noktanın da beyaz bir çemberle yeniden-gösteriminde bulunulabilir. Sonuçta görünen o ki görüntüyazısal uzlaşım bizlerin incelmiş ve bilimsel güneş deneyimimize uyarlanmıştır; ki bu da kendisinden ışık 'ışınlar'ının fışkırdığı akkor bir küre olarak anlaşılır. Ancak, parıldayan bir ışın bilimsel kavramı yukarıda değinilen klasik görüntüyazıdan ve de ona eşlik etmiş Eukleidesçi topolojiden kesinlikle etkilenmiş bir soyutlamadır. Işık ister *nicemler* isterse *dalgalar* olarak anlaşılsın; bir ışın düzanlamında bulunan uzlaşımsal ayrıtla yapacak bir işi yoktur. Yine de güneşin bu şematik yeniden-gösteriminde bulunuluş, iyice güneşin bilimsel düşünüsüne *öykünür* görünüyor.

İşin doğrusu şu ki, bu ilişkiler gerçekten de vardır; ancak, imge ile nesne olarak güneş arasında değil, imge ile bir bilimsel birimvarlık olarak güneşin soyut modeli arasında varolmaktadırlar. Dolayısıyla bir çizemsel yeniden-gösterimde bulunuş

başka bir yeniden-gösterimde bulunuşun kimi özelliklerini yeniden-üretir.

Nitekim 'görüntüsel' kod ya çizgesel gösterge-taşıt ile çoktan kodlanmış algısal birim arasındaki bağlılaşımı ya da geçerli bir çizgesel sistem birimi ile algısal deneyimin bir önceki kodlamasına dayanan geçerli bir anlambilimsel bir sistem birimi arasındakini kurmuştur.

3.5.8. Sözde-görüntüsel Görüngüler

Şemsiye-terim 'görüntüsecilik'in değişik pek çok görüngüyü kapladığını görmüştük: bunlardan kimisinin (aynamsı yansıtış, tıpkı çoğaltılar, yalın uyarım) anlamlayış ile yapacak bir işi de yoktur; ötekiler de (ölü-yüzkalıbı gibisinden uyuşumlardan) en düşük uzlaşımdan biçimleyiş, karakterizasyondaki maksimum uzlaşıma (bir çember olarak güneşin armaması yeniden-gösterimde bulunuluşuna) dek aşamalandırılmış bir tür sürem boyunca uzatılmıştır.

Bölüm 3.6.7'de olasılıkların bu aşamalandırılmış süremine geri dönmek zorunda kalacağız. Ancak, ilkin, yaygın olarak görüntüsel olarak düşünülen ve başka biçimde sınıflandırılabilecek olan öteki belli görüngüleri inceleyelim; çünkü değişik gösterge üretim yordamlarını içerirler ve 3.5.3'te tanımlanmış olan benzeşim tipini gerçekleştirmek yerine yalnızca bir benzerlik *izlenimi* verirler. İnsanlar genellikle görüntüsel-göstergelerin nesnelerine benzer olduklarını söylerler; çünkü kimi ayrıtlarını bedene kavuştururlar. Bilirler ki böyle göstergeler nesnenin bütün ayrıtları öykünmezler (ya da yeniden-üretmezler); ancak, kimi ana ayrıtlar buluduğu sürece bunların benzerlik izlenimini kurmakta yeterli olacağını önesürerler. Bu durumdaki en sağduyulu tutum görüntüsel aygıtın öğesel belirli görüntüsel imleyicilere sahip olabileceğini ve kimileyin en küçük bir andırışın, görüntüsel göstergenin kendi nesnesinden (yukarıda-değinilen öğesel imleyiciler dışında) biçimde değişik olsa dahi *aynı işlevi* edime dökmesi olgusu yüzünden olduğunu önermektir.

Tanıtlamaya çalışacağım şey, öğesel imleyiciler ile tanınmış özdeşliğin işlevde görüntüselcilik izleniminin sonucu değil; ancak, onun ortaya çıkması için *oluşumsal işlem* olduklarıdır. Gombrich (1951) (çocuğun bir atmış gibi kullandığı ki en öğesel biçimiyle yalnızca bir süpürge sapı olan) oyuncak-at ile ilgili yazısında belirtiyor ki varsayılan görüntüselciliğin ilintisi herhangi bir biçimsel benzerliğe dayanmaz; az çok belirsiz anlamda kaldı ki at geçerli bir ayrıt olarak bir sopada da bulunan çizgisel bir boyuta da sahiptir.

Gerçeklikte süpürge sapının bir at ile tek ortak yanı, apış arasına alınabilmesidir; nitekim çocuk –kendi fiziksel ve de psikolojik güdülenişi tabanında– atın sağladığı *işlevler*den birinin yorumunu yapar. Bir atın *Ersatz*'ı olarak işlev gören bir nesne bulmuştur, bunun nedeni onu 'andırması' değil; benzer bir işlev görmesidir.

Gombrich'in sopa örneği gerçeği açığa vurmaktadır. Bir atın, bir asanın ya da bir kılıcın görüntüsel göstergesi durumuna gelebilir. Bütün bu nesnelerde yinelenen (ve de sopanın yeniden-üretir göründüğü) öğe (düşey ya da yatay) çizgisellik ayrıtıdır. Ancak, sopanın düşey niteliğinin küreğinkini 'öykündüğü' söylenemez; bu düşey nitelik her iki nesnenin de bir ayrıtı olduğu sürece aynı düşeyliktir. Nitekim klasik bir *içkin olarak kodlanmış edim* ile ya da daha doğrusu göndergenin bir parçasının kullanımı aracılığıyla anlamlayış ile karşı karşıyayız.

Kinezik üzerine en son çalışmalar[72] (evet ve hayır için uzlaşımsal göstergelerin olduğu gibi) tümüyle isteğe bağlı olmayan ama yeniden-gösterimde bulunulan nesneye belirli bir benzerliğe dayanan ve dolayısıyla da bedendevinimsel *görüntüsel göstergeler*i oluşturan jest göstergeleri açığa çıkarmaktadır.

Buna bir örnek de, sağ elinin gösterme parmağını bir tabanca gibi doğrultup başparmağını da tabancanın horozuymuş tutan (ve buna da ateş etmenin yeniden-gösteriminde bulunan

[72] Örneğin, karş. Ekman ve Friesen, 1969.

yansıma-adlandırımsal göstergeli bir jestin eşlik ettiği) bir çocuk olabilir. Ancak, doğrudan görüntüsel olmayan ve Ekman ile Friesen'ın *içkin olarak kodlanmış edimler* dediği başka göstergeler de vardır. Bir kez daha tabanca örneğini kullanalım; çocuk öteki parmakları avuç içinde kapalı sanki tabancanın sapını kavramış gibiyken, bükülmüş parmağını sanki gerçekten tetiğe başıyormuşçasına kımıldatarak aynı düşlemi gerçekleştirebilir. Bu durumda tabanca öykünülmemiştir. Ne de atış edimi öykünülmüştür. Atış ediminin jest olarak bir gösterge-taşıt ile düzanlamında bulunulmuştur; yoksa varsayılan göndergenin parçası olarak fiziksel açıdan orada değildir (bir tabanca yoktur; ancak, onu tutan bir el bulunmaktadır ve anlamlı jest kesinlikle bir "tabancayı tutan bir el"inkidir).

Dolayısıyla burada elimizde bir gösterge-taşıt olarak; adaktarımsal açıdan ise bütün olarak kullanılan *bir gönderge parçası* ya da bir nesne parçası bulunmaktadır.[73]

Göstergelerin bu türü gündelik kullanımda yeterince yaygındır. Bir berber orada olduğu düzanlamında bulunmak için kırmızı, beyaz ve mavi çizgilerle bir silindir sergilerse Peirce'ün dediği anlamda bir *simge*miz, isteğe bağlı bir göstergemiz olur; üzerinde bir ustura çizili bir tabela sergilerse bir görüntüsel-göstergemiz olur; ancak, diyelim ki kimi berberlerin yaptığı gibi müşterileri sabunlamak için kullandığı tası (*Don Quijote*'deki Mambrino'nun kafasındaki başlığı) sergilerlerse gösterge-taşıtça düzanlamda bulunulan karmaşık nesnelerin parçası (adaktarımca) gösterge-taşıtın kendisi durumuna gelir. Göndergenin bir bölümü imselleştirilir ve göndermede bulunduğu tüm karmaşıklığın isteğe bağlı simgeseli olarak ele alınır. Bu yolla çoğu görüntüsel gösterge içkinsel kodlanmış edimlere örnek olarak yeniden-sınıflanmış duruma gelir. Kırmızı bir bayrağın çizilişindeki kırmızı ile gerçek bayrağın kırmızısı 'benzer' değildir: *aynı* kırmızıdır. Bu doğruysa,

[73] Daha ileri bir çözümleme için bkz. Verón, 1970; 1973; Farassino, 1973; bu jestlerin 3.6.3'te değişik bir kuramı önerilecektir.

ona göre görüntüsel göstergenin kendi düzgöndergelerinin kimi özelliklerine sahip olduğu Morris'in tanımlamasını ya da "kendi karakterine gereğince... nesneye göndermede bulunduğu" Peirce'ün tanımlamasını yeniden onaylayabiliriz. Gelgelelim, kırmızı bayrak görüntüsel-göstergesine ulaşmak için kırmızı-renkli bir damla yetmez; kırmızı, yanları dalgalanan bir dördülün, bir dikdörtgenin, bir koşutkıyılının içerisinde kapsanılmalıdır. Bu geometrik ayrıt ile kırmızı rengin, nesne bayrağın *sahip* olmaları aynı yolla değildirler: çizimdeki kare, yalnızca bayrağın yapılmış olduğu çaput parçasına 'benzer'dir. Görüntüsel bir göstergenin karakteristiklerini tanımlamadaki zorluk, yalnızca bu ilişkiler çokluluğundan kaynaklanmaz (bayrakla ilgili durumda elimizde bir yandan göndergenin kendi varlığı; öte yandan da bir gönderge karakteristiğin bir 'benzer yeniden-üretim'i bulunmaktadır); ayrıca, aynı kategorinin görünen belirli ilişkilerin gerçekte değişik kategorilerin olmasından da kaynaklanır. Örneğin, geçerli özellik 'düşeylik'in sopa ve atta aynı olduğu önesürülmüştü; öyleyse neden bayrağın 'kare' doğası ile bayrağın çizimininki aynı değildir? Burada soyutlayışın iki değişik düzeyiyle karşı karşıyayız: çizgisellik (düşeylik ya da yataylık) bir *uzaysal boyut*tur, uzay algılayışın ve seçişin yeniden-gösteriminde bulunur; bir kare, çoktan *uzayda yapılandırılmış bir bet*idir.

Bu başkalığı açıklığa kavuşturmak amacıyla 'eski' felsefe sorularına bir gönderme çok da yersiz olmayacaktır; Kant'ın ilk *Kritik*'inde uzay, tıpkı zaman gibi bir saf görüdür, bunları algılamak ve de kategoriler içerisine yerleştirmek amacıyla deneyimsel verilere yüklediğimiz öğesel biçimdir. Nitekim düşeylik ve yataylık gibi kavramlar entelektüel soyutlayışlar değil, içerisinde algımızın sınırlarını çizdiğimiz sezgisel kiptir. Kant'a göre bunlar üzerine Aşkınsal Estetik alanında çalışılması gerekir; oysa burada topolojik betiler Aşkınsal Mantık daha da kesin söylersek Anlığın Arı İlkelerinin Çözümlenmesi kalkanı altında (Görü Aksiyomları'na dayanarak) toplanmalıdır ve dolayısıyla biçimsel kategorilerin duyusal verilere uygulanışını olanaklı

kılan önsel (*a priori*) yapılanışları oluştururlar. Cassirer[74] "uzay ve zaman deneysel gereçlere kategorilerin olduğundan daha yakındır" gözleminde bulunur: işte bu, düşeylik gibi uzaysal bir belirlenişin neden içkinsel kodlanmış bir edime yol açabildiğini (yani, kendinin göstergesi olarak kullanılma olanağı bulunan bir tür somut deneyim olabildiğini) açıklardı; oysa bir kare kavramı –hiçbir zaman *de facto* varolamayan entelektüel bir yapılanma ve dolayısıyla da bir soyutlama– kendinin göstergesi olarak kullanılan bir gönderge oluşturamaz ve dolayısıyla kendinin bir yeniden-üretilişine neden olmak zorundadır.

"Düşey özellikleri" ve "kare özellikleri" aynı düzeydeki soyutlamalar olarak anlamamızı sağlayan yalnızca dilsel kullanımın sınırlanışlarıdır. Uzaysal boyutlar entelektüel bir yapılanış değil; ancak, olası bir nesne için *yapımsal koşullar*dır ve koşullar olarak türlü durumlar içerisinde kendilerine eşit olarak yeniden-üretilebilirler. Öte yandan bir kare düşüncesi böyle koşullar çerçevesinde çoktan yapılandırılmış bir *nesne*dir ve kendisine eşit olarak değil; ancak, önceki yapılanışlara benzer yalnızca bir soyutlama olarak yeniden-üretilebilir.

Bu, kendi içinde düşeylik koşulunu yeniden-üreten sopayı ne atın ne de bayrağın biçimi ile 'eşbiçimsel' olan topolojik bir yapılanmayı yeniden-üreten karenin yerine-geçmekten, bu bayrağın yerine-geçen bir gösterge olmaktan alıkoymaz. Birincil bir imbilimsel düzeyde her ikisi de göstergelerdir. Yalın bir biçimde, ilki görüntüsellik sorunlarını ortaya koymaz; bunu ikincisi yapar. Görüntüselcilik türdeşleşmiş bir görüngü değildir; daha tümüyle sınıflanacak ve çözümlenecek olan değişik görüngüleri kapsayan bir damgadır.

Sopanın bu çizgiselliği bir yapılanma değildir; ancak, öteki her olası yapılanışın bir koşuludur (ve dolayısıyla sezgisel bir yapıntı bir uzayı belirleyebilir), ayrıca başka bir olgu tarafından tanıtlanır. Tahta-at ve tahta-kılıç değiştiriminin güvenirliğini

[74] 1906: 20.

oluşturan düşey bir nesnenin yalın varlığı değil; (atla ilgili durumda) ayrıca onu alıp süren bir bedenin ve (kılıçla ilgili durumda da) orada sayılan sapı tutan bir elin varlığıdır. Bu durum öylesine çoktur ki, çocuk bacaklarını arasında bir şey olmaksızın yarım-çark yaparken bile bir atın öykünmesi ve de (içinde hiçbir şey olmayan) kapalı yumruğunu savururken ya da kendini savunurmuş gibi davranırken de bir kılıcın öykünmesi vardır. Düşeylik artı (bir jest 'öykünme'si olmayan ama gerçek nesne orada bulunsaydı yapılacak olan gerçek) jestin orada bulunuşu tekil bir nesnenin değil bütün bir davranış kipinin öykünmesini oluşturur. İçersinde içkinsel kodlanmış edimlerin ya da *bitişik* göstergelerin kullanıldığı bu süreç boyunca (terimin klasik anlamıyla) görüntüselcilik ortaya çıkmaz ve onunla ilgili konuşmuş olmamız optik yanılsamanın ilginç bir örneğini oluşturmaktadır.

Görüntüsel bir işlevi olması için beliren tek nesne; bunun yerine, içkinsel kodlanmış bir edimin gerçekleşmesi için gerekli uzaysal koşulları önesürme işini görmektedir.

Bir çocuğun oyuncak-attaki yarım-çark jestinde görüntüsel denilebilecek bir şey varsa; böyle olmasının nedeni: (a) çizgisel boyutun yerine konulmak amacıyla dışavurumsal bir ayrıt olarak kullanılmış bir çizgisel boyut, ki eşit düzeyde ama çok sınırlanmış bir kertede bir atı böyle diye niteler; (b) içkinsel kodlanmış bir edim olarak işleyişteki bütün bir davranışsal örüntünün bir bölümü sopa bir attır düşüncesini iletmek amacıyla dışavurumsal bir aygıt olarak kullanılmıştır. Bu noktada dışavurum ayrıtlarını içeriğinkilerden yalıtmak iyi olcaktır; aynı ayrıt ileten ve iletilen olarak belirirse, bu göstergeyi çözümlemeye nasıl girişiriz? Oyuncak-atın bir gösterge olduğunu yadsımamız zor olduğuna göre; tek çözüm *öyküneni öykünülmüş-olan*dan, başka bir şeyin yerine geçeni yerine geçilenden iyice ayırt etmektir.

Andırma düşünüsüyle bağlantılı olan son bir belirsizliğe de –yüksek-alçak, sağ-sol ya da uzun-geniş gibi çok öğesel ve biçimsel görüngüler düzeyinde– her şeyin başka her şeyi andırması olgusu neden olmaktadır. Bunun anlamı, neredeyse

bütün görüngülerin olacak denli ve de bütün görüngülerle ilişkilerinde görüntüsel oldukları düşünülebilecek denli genelleyici biçimsel belirli karakteristiklerin varolduğudur. Jakobson (1970*a*) değişik kimi kültürel uzlaşımları belirtmektedir ki bunlarda örneğin: a) evet başın aşağı doğru bir devinimiyle dışavurulur ve soldan sağa bir devinimle olmaz; b) evet başın aşağı doğru bir devinimiyle dışavurulur ve yukarı doğru bir devinimle olmaz; c) evet başın yanal bir devinimiyle dışavurulur ve yukarı doğru bir devinimle olmaz. Uylaşma ve uylaşmama göstergelerinin isteğe bağlı oldukları sonucuna varmakla yükümlüyüz; ancak, Jakobson bunlardan kimileri için görüntüsel güdülenişler bulur: evet demek için başı öne eğme boyun eğme devinimlerini anımsatır; hayır demek için başı yana çevirmek karşıdaki konuşandan yüz çevirme isteğini dışavurur; hayır demek için başı yukarı kaldırmak karşıdaki konuşandan ayrılma ve onu belli bir uzaklığa yerleştirme isteğini dışavurur. Gelgelelim bu hayır demek için başını arkaya atan birisinin, ardından evet demek için başını neden yana doğru çevirdiğini açıklamaz; görüntüsel bir açıklamanın yokluğunda Jakobson sistemsel bir açıklamaya sığınır ve (önceden kurulmuş bir görüntüsel biçimi verili sayarak) onun karşıtanlamlısının saf biçimsel karşıolumdan doğduğunu belirtir. Gerçekten de, başın yana doğru devinimiyle dışavurulan eveti görüntüsel olarak aynı biçimde açıklamak olanaklıdır: (tıpkı aynı jestin hayırı dışavurmak için kullanıldığındaki gibi) karşıdaki konuşana birkaç kez yüz çevirmekten daha çok yinelenerek yüzümüzü sunma isteğini de gösterebilir. Bu konunun doğrusu şu ki, sağa ve sola ya da öne ve arkaya öylesine tümel ayrıtlardır ki; bunlar her görüngünün görüntüsel yeniden-üretimleri durumuna gelebilirler. Öyleyse isteğe bağlı birkaç jestin altık görüntüselliğe dek geriye doğru izini sürmek yasaya uygunsa, görünüşe göre görüntüsel ilişkilerin isteğe bağlı kodlanışlara dek geriye doğru izini sürmek de yasaya eşit düzeyde uygundur.

3.5.9. Görüntüsel Eklemleyiş

Yukarıda incelenen durumda insanlar bir görüntüsel-göstergeyi gerçekte görüntüselcilik izlenimi için bir *yapımsal koşul* olan şey ile karıştırdılar. 3.5.6.'da incelenen durumlarda, 'görüntüsel' yordamların göbeğinde uzlaşımsallığın öğelerinin buluşunu gerçekleştirdik. Nitekim karşıt ve de eşit düzeyde dogmatik bir sonuca yönelebiliriz, yani (tıpkı sözel göstergelerin olduğu gibi) görüntüsel göstergeler *tümüyle* bir uzlaşım konusudur ve de *çoklu eklemleyiş* ile *bütünlüklü dijitalleştirme*ye duyarlı olmalıdır. Böylelikle, –olağan denkleme 'görüntüsel=analojik=güdülenmiş=doğal' karşıkonumda– birisi uzlaşımsalı (ve de kültüreli) isteğe bağlı ile, isteğe bağlıyı da dijital ile özdeşleştirdiği durumu tersine çevirebilir (gerçi 3.5.1.'de bu doğru-değil diye tanıtlanmıştı).

Ancak, görsel göstergelerde eklemleyişin bir kerte olanaklılığı son araştırmalarda epey öne çıkmıştır; bir kez daha bu soruna geri dönmeyi isterim. Özellikle böylesine zorlama özdeşleştirişlerin yadsınması ve belirli bir sınırın ötesinde sözde görüntüsel göstergelerin dilbilgisi-yöneltimli ile metin-yöneltimli yordamlar arasındaki başkalığa dayanan yeni bir sınıflandırma olasılığına neden olabilecek daha küçük birimler içerisine eklemlenebilir olmadıkları varsayımı yüzünden.[75]

Sorunu tamdeyimleştirmenin en zayıf yolu: görüntüsel tümceler ve sesbirimler var mıdır? Kuşkusuz böyle bir tamdeyimleştiriş bir tür sözmerkezli dogmatizmden kaynaklanmaktadır; ancak, içtenliğiyle önemli bir sorunu örtbas etmektedir.

İmgelerin belirli bir içeriği ilettiğini herkes onaylar. Bu içeriği sözedökmeye çalışırsak, kolaylıkla tanınabilir anlambilimsel birimler buluruz; örneğin, bir ev, iki at, bir köpek, bir ağaç, bir kız ile bir çayır. İmgenin içerisinde bu içerik birimlere karşılık gelen dışavurum-birimleri var mıdır? Yanıt evet ise, bir sonraki soru: bu birimler kodlanmış mıdır; değillerse nasıl tanınabilirler? Böyle birimlerin varolduklarını düşünecek olursak; bunlar

[75] bkz. 2.14.6.

daha küçük ve anlamsız birimler içerisine çözümlemeci altbölümlemeye açık mıdır (sınırlı sayıda birleşimle sonsuz sayıda ana birim üretilebilir mi)?

Algı için görüntüsel eşdeğerlerin gerçekleştirilmesi amacıyla yalnızca belirlenmiş geçerli görünümlerin seçildiğini gördük. Dört yaş altı çocuklar insan gövdesini geçerli bir ayrıt olarak tanıyamaz ve insanı yalnızca kafa, kol ve bacaklarıyla resmeder. Ancak, geniş-ölçekli tanıyış birimleri düzeyinde geçerli ayrıtları yalıtmak olanaklı olabilirdi; 'mikroskobik' düzeylerde sorun daha bulanıktır. Ayrık birimlerin varlığı sözel dilde her düzeyde bulunur: sözlük birimlerinden sesbirimlere dek, sesbirimlerden de sesbirimciklere dek herşey çözümlemeye açık görünmektedir. Gelgelelim varsayılan görüntüsel kodlar düzeyinde ise daha bulanık bir tümgörünüm ile karşı karşıyayız. Görsel iletişimler evreni bizlere (dil gibi) *yoğun* kodların, doğrusu (Morse kodu gibi) *çok yoğun* kodların ve de *cılız* kodların her ikisin de tabanında iletiştiğimizi anımsatır; ki bu ikinciler güçlükle tanımlanır, sürekli değişir ve içerisinde bağımsız değişkeler geçerli ayrıtlara üstün gelir.

İngilizcede [gud] diziminin söylenişinin değişik tınılama ve vurgularla türlü yolları vardır; ancak, ne olursa olsun, kimi artık olmayan belirli sesbirimcikler kalır, nitekim bunlar içerisinde verili bir 'genel-biçimsel' yayımın ya /good/ ya da /god/ diye tanınabileceği ereyleri tanımlarlar.

[U] ile [o] arasındaki sınır çizgisi belirgin biçimde kodlanmıştır. Ancak, çizgesel yeniden-gösterimde bulunuş alanında bir atı resmetmenin sonsuz sayıdaki yolunun kullanımını değerlendirebilirim. Bir ışık ve gölge oyunuyla onu çağrıştırabilirim, özen isteyen bir fırça boyaması ile onu simgeleyebilir ya da aşırı gerçekçilikle onu tanımlayabilirim (aynı zamanda dikilen, dörtnala koşan, tırıs giden, şahlanmış, başını eğip yemlenen ya da su içen vb bir atı gösterebilirim). Hiç kuşkusuz, sözel olarak yüz ayrı dilde ve ağızda /at/ da diyebilirim; ancak, dilleri ve ağızları kulladığım sürece, sayısı ne olursa olsun kodlanabilir ve dizelgelenebilirdir; oysa bir atın çiziminin binlerce değişik yolu öngö-

rülebilir değildir. Öte yandan sözel dışavurumlar yalnızca ilgili dilleri bilenlerce kavranılabilirdir; oysa bir atın çiziminin yüzlerce değişik yolu (yüksek düzeyde çizemleştiriş durumları dışında) görsel uzlaşımlarla tanışık olmayanlarca bile anlaşılabilirdir. Böylelikle kendimizi, eklemleyişsel öğelerini ayırt etmenin zor olduğu geniş-ölçekli gövdelerin (metinlerin) varolduğu olgusuyla yüzleşirken buluruz.

Tanınabilirliğini etkilemek amacıyla –örneğin bir atın ana hatları düşünüldüğünde– hangi ayrıtların değişmesinin gerekli olduğunu bulup ortaya çıkarmak için bir iletişimler dizisini kullanabiliriz; ancak, bu işlem sürecin sonsuz küçük bir kesiminin kodlanması için olanak tanır. Başka bir deyişle, bir *metni* anladığımız izlenemini edinmemize karşın; yine de kodçözümlemesini nasıl yapacağımızı bilmeyiz. Görüntüsel bir metinde öyle karmaşık bağlamsal ilintiler içerilmektedir ki; geçerli birimleri özgür değişkelerden ayırmak zor görünmektedir.

Geçerli ayrık birimleri görüntüsel sürem içerisinde yalıtabiliriz; ancak, bunlar saptanır saptanmaz görünen o ki yeniden dağılır. Kimileyin uzlaşımsal olarak tanınabilir geniş birlikte-betilenişler; kimileyinse yalın çizgi kesitleri, noktalar, kara alanlardır (tıpkı bir beneğin gözün, bir yarıçemberin dudakların yeniden-gösteriminde bulunduğu bir insan yüzünün çizimindeki gibi; yine de biliriz ki başka bir bağlam içerisinde aynı türden bir benek ve yarıçember diyelim ki bir üzüm çekirdeği ve muzun yeniden-gösteriminde bulunur). Dolayısıyla görüntüsel *betiler* dilsel sesbirimlerine karşılık gelmezler; çünkü konumsal ve karşıkonumsal değerleri yoktur.

Bu sözde-ayrıtlar kimileyin bağlamsal anlamlar takınabilirler (badem biçimiyle yerleştirildiğinde, benek=göz); ancak, kaskatı bir başkalıklar sistemi içerisinde örgütlenmezler, böylece bir beneğin değeri düz bir çizginin ya da bir çemberin varlığı ya da yokluğunca belirlenir. Bunların konumsal değeri bağlamca kurumlaşmış uzlaşıma uygun olarak türlüleşir. Nitekim *kendine-özgü-bir-diller kitlesi* buluruz; bunlardan kimisi pek çokları

tarafından, kimisi de daha nadiren tanınır; özgür değişkeler geçerli ayrıtlara görece çok daha ağır basarlar ya da daha doğrusu özgür değişkeler geçerli ayrıtlar durumuna ve bağlamına göre bunun tersi durumuna da gelirler. Bu yüzden görüntüsel kodlar –var iseler– görünüşe göre *l'espace d'un matin* sürerler ve 3.7.6.'da tanımlanan estetik kendine-özgü-dillere böylelikle çok benzer görünürler.[76]

Bu bize konuşan bir kişinin neden özel bir yetenekle doğmuş diye düşünülmediğini anlamada yardım eder; ancak, birisi çizebiliyorsa çoktan ötekilerden 'değişik' görünür; çünkü onda bütün takımın olmayan bir kodun öğelerini eklemleme yetisini tanırız ve bir ozan dışında herhangi başka bir konuşmacıda tanımadığımız olağan sistemlere görece bir özerkliği onda tanırız.[77]

Böylece bu dönemeçte görüntüsel gösterge olarak ele alınan herhangi bir şey şöyle görünmek zorundadır: (a) *bir görsel metin* ki (b) ister göstergeler isterse de *betiler* içerisinde *daha öteye çözümlenebilir olmayan*.

Görüntüsel bir gösterge gerçekten de bir metindir; çünkü onun sözel eşdeğeri (göz önünde bulundurulması gereken seyrek karşılaşılır şematizasyon durumları dışında) bir sözcük değildir ama bir tümcecik daha doğrusu bir bütün öyküdür; bir atın görüntüsel yeniden-gösterimde bulunuluşu /at/ sözcüğüne

---

[76] Her karmaşık görüntüsel yeniden-gösterimde bulunuş kendinde bir kod ise bu durumda bir değil *çok* görüntüsel kod olur, belki de binlerce. Sözel evrendeki dillerin yalnızca bilinen diller olmadığını, ayrıca başka milyonlarca olası ve gerçekten de varolan dillerin bulunduğunu bir önsav olarak alalım; bu bizi bu dillerin nasıl yapılandıkları üzerine imbilimsel olarak çalışma görevinden kurtarmaz. Görüntüsel evrende de durum aynıdır. İletiler denli çok 'diller'in varolduğu varsayımı bunun ardından etkili bir varsayım durumuna gelir. Şöyle çeviriler yapılabilir: 1) yazarın kişisel biçemi denli çok görüntüsel dil vardır; 2) bir okulun ya da dönemin tipik biçemi ve tarzı kadar çok görüntüsel dil vardır; 3) görüntüsel türlü sanat yapıtları varolan kodları belirsizce işlemekteyse, ki sözel sanat yapıtlarında da olur (Joyce'un "langue"si nedir ki?); estetik-olmayan kullanımlar için saklanan görüntüsel biçemler tersine daha önceden kestirilebilir kurallar sistemlerini izlerler ve dolayısıyla da kitlesel iletişim, fotoğraf, çizgi roman ve filmlerde tanınabilir görüntüsel kodlar vardır.
bkz. Metz, 1964: 84.

karşılık gelmez; ancak, daha çok (kara bir at, dikiliyor, atlıyor vb) bir betimlenişe, ("bu at dörtnala koşuyor" gibi) bir değiniye ya da ("baksana, ne güzel bir at!" gibi) başka bir değişik konuşma edimine karşılık gelir. Bilimsel bir metin içine sokulursa görüntüsel bir gösterge /bütün atların dört ayağı ve şöyle şöyle görsel özellikleri ... vardır/ türünden bir düztümceye karşılık gelebilir.

Görüntüsel bir metni oluşturan birimler –böyle bir şey olanaklıysa– bağlamca kurulur. Bağlam dışında bu sözde 'göstergeler' hiç de gösterge değillerdir; çünkü bunlar ne kodlanmıştır ne de herhangi bir şeyi andırmaya yeltenir. Dolayısıyla bir göstergenin kodlanmış değerini kurduğu sürece, görüntüsel bir metin bir *kod-yapımı* edimidir.

3.5.10. 'Görüntüsel Göstergeler'den Sıyrılmak

Nitekim görüntüsel göstergelerin kuralları bölümsel olarak uzlaşımca konulsa da, bununla birlikte zaman güdülüdürler; kimileri kurulu biçemsel kurallara göndermede bulunurken, ötekilerse yeni bir kural önermek için belirirler. Belirli metinlerde yalnızca geniş-ölçekli kodlamalara, yani sağduyulu bir *aşağıkodlama*ya olanak tanınır. Öteki durumlarda bir benzeşimin oluşturuluşu, kuralları işlemsel uzlaşımlarca konulmasına karşın apaçık kültürel alışkanlıklardansa, algının ana düzeneklerine daha sıkıca bağlantılı görünmektedir. Yaygın olarak görüntüsel denilen kimi görüngülerin öyle olmadıkları çıkar. İncelememizin enötedeki sınırında yenilikçi kuralar oldukları görünen metinlerle karşılaştık ki göstergelerden çok gelecekteki imbilimsel olanakların 'umudunu veriyor'lardı.

Bu noktadaki olanaklı görünen bir ve tek sonuç: *görüntüselcilik tekil bir görüngü değildir*; ne de biricik imbilimsel olandır. Çok-amaçlı bir başlık altında tutamlaşmış bir görüngüler derlemesidir (tıpkı Karanlık Çağlardaki büyük olasılıkla çok sayıda değişik hastalığı kapsamış "veba" sözcüğü gibi). Gördüğümüz üzere bu gizli görüngülerden kimisi hiçbir anlamda imbilimsel görünemez ve ötekiler gerçekte hiç de görüntüsel değildirler.

Ancak, bu sonuca ulaşılarak yöntembilimsel bir ilkeye keskince odaklanılır: *savunulamaz olan gösterge kavramın kendisidir* ve 'görüntüsel gösterge'nin türetilmiş kavramını böylesine bulmacamsı kılandır.

Gösterge kavramı anlamlı öğesel *birimler* ve *durağanlaştırılmış* bağlılaşımlarınkiler ile karıştırıldığında savunulmazdır; bunun tersine kesinliksiz bir dışavurumsal dokunun bağlılaşımının sonucu olan 'göstergeler' bulunmaktadır ve içeriğin genişçe ve çözümlenemez bir bölümünü iletirler. Ayrıca değişik bağlamlara uygunlukla 2.1'de çoktan varsayılmış olanı tanıtlayarak değişik içerik ileten dışavurumsal aygıtlar bulunmaktadır; yani gösterge-işlevler sıklıkla süreçsel ve durumsal tabanlı koşula bağlayışın geçici sonucudur. Ancak, *durumsal açıdan duyarlı* olan yalnızca görüntüsel göstergeler değildir. Bunlar bir *biricik* kategori olarak sınıflandırılamazlar; çünkü görmüş olduğumuz üzere, sözde görüntüsel göstergelerin kurallarını koyan yordamların kimisi başka türden göstergeleri çevreleyebilir; oysa öteki türden göstergeleri yöneten yordamların çoğu sözde görüntüsel olanların tanımı içerisine girer.

Şimdiye dek yalıtmakta başarılı olduğumuz şey gösterge tipleri değil; *gösterge-işlev üretim kipleri* olmuştur. Bir göstergeler tipolojisini dizme tasarısında kökten bir hata vardır. Ancak, buna karşın gösterge üretim kiplerini sınıflandırırsak; dilbilgisel olarak yalıtılmış gösterge-işlevler ile geniş-ölçekli (aşağı-kodlanmış) gösterge-işlevlerin rolünü onaylayan daha küresel metin birimlerinin her ikisini de kapsayabilir; tıpkı bu kısımda incelenen sözde 'görüntüsel göstergeler' gibi: kuşkusuz, anlamlı bir işlevi olan ama içlerinde göstergeleri dilbiligisel birimler olarak yalıtmanın olanaklı olduğu makro birimlerdir.[78]

[78] Peirce'ün kendisinin bir göstergeler tiplemesi izlencesinin parçasını kurduğu boyutta (66 izlenceli tipten yalnızca 10'u) her gösterge bir tutam göstergelerin değişik kategorileri olarak belirir. Böyle bir görüntüsel gösterge yoktur; olsa olsa ancak bir Görüntüsel Tekigösterge'dir, ki o da aynı zamanda bir Yüklem ile bir Nitegösterge ya da Görüntüsel bir Yüklemsel Yasagöstergedir (2.254). Buna karşın sınıflama, Peirce'e göre, yine de olanaklıydı; çünkü değişik üçlüya-

Burada doğal olarak bir sorun doğar: bu makro birimlerle uğraşırken kodlardan söz edebilir miyiz? Kodlanmış-olmayan makro anlamlı birimler var mıdır (ki bunlar bizi tipoloji ile isteğe bağlılık arasındaki başkalığa geri götürür müydü)? Bütün bu sorunlar (*modi significandi* değil), bir *modi faciendi signa* tipolojisiyle uğraşacağım sonraki kısımda tartışılacaktır.

3.6. BİR ÜRETİM KİPLERİ TİPOLOJİSİ

3.6.1. Bir Dört-Boyutlu Sınıflandırma

Çizelge 39'da ana hatları verilen üretim kipleri sınıflandırması dört parametreyi göz önünde bulundurur:

(i) (önceden-varolan bir nesnenin ya da olayın bir gösterge olarak yalın tanınışından, daha önceden var-olmayan ve kodlanmış-olmayan dışavurumların buluşuna dek erim gösteren) dışavurumlar üretmek için gereksinen *fiziksel emek*;

(ii) ister *facilis* olsun ister *difficilis*; *tip/türce-oranı*;[79]

(iii) biçimlenmesi gereken *sürem* tipi; bu sürem *eşözdeksel* ya da *ayrıözdeksel* olabilir; bir sürem, dışavurum aynı özdek ile ve içerisinde biçimlenirse, eşözdekseldir, kaldı ki (göstergelerin şeylere değinmek için kullanıldığı) bununla gösterge-işlevin olası göndergesi de yapılabilir. Öteki bütün durumlar isteğe bağlı olarak seçilmiş ayrıözdeksel bir süremi belirtir (dışavurum özdeğinin doğrudan gönderge eyleyişince dayatıldığı birkaç durum dışında; örneğin, damgaları verili bir özdek üzerine damgalayıcının damgaladığı durumlar);

(iv) *eklemleyiş* kipi ve karmaşıklığı; içerisinde gereğince kodlanmış ya da aşırıkodlanmış kesin birleşimsel birimler bulunan

---

pılar değişik bakış açılarından göstergeleri niteliyordu ve göstergeler yalnızca dilbilgisel kesin birimler değil; ayrıca tümcecikler, tam metinler ve de kitaplardı. Peirce'ın çabasının (neredeyse bütünsel başarısızlığıyla) bu kısmi başarısı bize şunu söylemektedir: bir göstergeler tiplemesi çizmek istiyorsak; ilk önce bir 'dilbilgisel' birimli bir göstergenin düz özdeşleşimi bırakmalı ve dolayısıyla gösterge tanımını her türden gösterge-işleve dek genişletmek gerekir.
bkz. 3.4.9.

sistemlerden içerisinde olası birleşimsel birimlerinin şimdilik daha ileri çözümlenmemiş olduğu metinler bulunanlara dek erim gösteren.

Çizelge, dışavurumların *fiziksel olarak üretildikleri* yolu kayıt altına almaktadır; içeriklerine imbilimsel olarak *bağlılaşık* oldukları yolu değil: bu ikincisi dışavurum üretiminden ya önce ya da sonra yapılmak zorunda olan iki yargı ile belirtilir.

Örneğin, eşbelirtileri tanıma durumunda, verili bir etmen ile verili bir sonuç arasında durağan bir ilişki olduğunu tanıtlamış olan daha önceki bir deneyim yüzünden kuşkusuz, önceden-kurulu bir güdüleniş vardır; dolayısıyla, varolan bir etmenin gerçekten de sonucu ürettiğine ilişkin kuşkusuz olamasak da sonuçta oluşan bu nesnelerin her durumda bu etmen kavramıyla bağlılaşmak zorunda olduğu yargısına *uzlaşımca* varılmıştır. Sözcükler (ki 'sistemsel olarak birleştirilebilir birimler' arasına sınıflanabilirler) durumunda ise bağlılaşım fiziksel birim üretiminin ardına konumlanır ve her ne durumda olursa olsun biçiminden bağımsızdır (doğrulanamaz tarihsel değişimle sözcüklerin kökeninin bir tür öykünmeci güdülenişi olsa bile, bu varsayım geçerdir).

Bu nedenle türdeş-olmayan böyle nesneler bir eşbelirti ve bir sözcük olarak aynı diziye konumlandırılır; orada dizelgeye dökülen her nesne kendinin önceden-varolan dışavurum türcesine (*ratio facilis*) uygun olarak üretilebilir ve kendisi için bu nesnelerin verili bir içeriğin dışavurumu olarak seçildiği nedenlere bakılmaksızın bu gerçekleşir. Bunların hepsi yalnızca dışavurumları 'bilen' uygun biçimde yönergelendirilmiş bir makine tarafından üretilebilirdi de; oysa bağlılaşık işlevliliklere yönergelendirildiği varsayıldığında başka bir makine, her dışavuruma verili bir içerik atayabilirdi (yani iki dışavurum değişik güdülenebilir ama eşit bir uzlaşımsal kılık içerisinde işlev görebilir).

Öte yandan bir *ratio difficilis* ile kurallandırılan nesneler içe-

ÇİZELGE 39: Bir Gösterge Üretim Kipleri Tipolojisi

FİZİKSEL EMEK dışavurumlar üretmek için gereken	TANIMA			SERGİLEYİŞ			ÇOĞALTI					BULUŞ	
TİP/TÜRCE ORANI Ratio difficilis Ratio facilis	DAMGALAR	EŞBELİRTİLER	İPUÇLAR	ÖRNEKLER	ÖRNEKLİKLER	KURGUSAL ÖRNEKLİKLER	YÖNEYLER	BİÇEMLEYİŞLER	BİRLEŞİM-SEL BİRİMLER	SÖZDE-BİR-LE-ŞİMLİ BİRİMLER	İZLENCELİ UYARTILAR	UYUŞUMLAR ÇİZGESEL BETİMLEYİŞLER	BİÇİMLENİŞAKTARIMLAR
Biçimlenecek SÜREM	AYRIÖZDEKSEL (GÜDÜLÜ)			EŞÖZDEKSEL			AYRIÖZDEKSEL (İSTEĞE BAĞLI OLARAK SEÇİLİ)						
EKLEMLEYİŞ Kip ve Oranı	Önceden-kurulmuş (kodlanmış ve aşırıkodlanmış) DİLBİLGİSEL BİRİMLER (değişik yerindelik kiplerine göre)										Önerilmiş aşağıkodlanmış METİNLER		

riklerinin anlambilimsel biçimlemesiyle[80] öyle güdülüdür ki; (içeriğin anlambilimsel çözümlemesinin daha önceden yapılmış olduğu etkilerinde olduğu gibi) bunların daha önceki deneyim tabanında onunla bağlışık olup olmadıkları ya da (resim sanatında olduğu gibi) içeriğin, dışavurumun 'buluşunu yapma' deneyiminin sonucu olup olmadığı konuyla ilgisizdir.

Nitekim, seçilmiş oldukları güdülü yol (aşağıdaki damgalar ve izdüşümlerin ileri çözümlemesine bakınız) onların üretim kipini bir *ratio difficilis*'e göre etkilemez; anlambirimlerinin belirli görünümlerine bağlılaşıklardır – bu yüzden ayrıtları ayrıca içerik-ayrıtlar olan dışavurumlar ve dolayısıyla da *izdüşümlenmiş anlambilimsel imleyiciler* durumuna gelirler.[81]

Bu nesneleri üretmeye yönergelendirilmiş bir makinenin bu anlamda ayrıca anlambilimsel yönergeler de alımlamış olduğu düşünülmelidir. Diyebiliriz ki, dışavurumlar üretmeye yönergelenmiş olduğuna göre çizemsel anlambilim yeniden-gösterimde bulunuşlarla beslenmektedir.[82]

'Tip/türce-oranı' parametresine karşılık gelen dizi içerisinde kayıt altına alınmış maddeler 'göstergeler' gibi görünebilirler; çünkü bir kerteye dek önceden-varolan gösterge tipolojilerini anımsatırlar. Ancak, öyle değildirler; 'damgalar üretsin', 'yö-

---

[80] bkz. 3.4.9.

[81] Bir kez daha tüm bunlar anlambilimsel bileşen kavramının söz-merkezli bir hatadan bağımsız olmasını gerektirir. Verili bir dışavurumun anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuluşu ayrıca doğrultular, uzaysal yatkınlıklar, düzen ilintileri ve bunlara benzer söze dökülebilir-olmayan imleyicileri de içerir. Dolayısıyla /köpek/ sözcüğünün içeriğinin imleyicileri arasında köpeklerin imgeleri de olmak zorundayken; bir köpeğin imgesinin içeriğinin imleyicileri arasında (içlemsel betimlemesiyle birlikte) «köpek» kavramı ve bütün olası dillerde karşılık gelen sözcük de olmak zorundadır. 2.11.3.'de söylenmiş olduğu üzere böyle anlambilimsel bir ansiklopedi bireysel bir bilgi konusundan daha çok düzenleyici bir önsavdır; her somut iletişim edimini açıklayabilen bir kodlar kuramına olanak tanımak için koyutlanmak zorunda olan, verili bir anlambirimin görsel toplumsal anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuluşudur. Ancak, bunun bir analojik ve bir sayısal makine arasında bir değişiklik yarattığına inanmamalıyız; çünkü analojik bir makine bile bir *ratio facilise* göre türceler üretebilir (bkz. televizyon tarama ve yayını).

neysel bir devinim dayatsın,' 'birleşebilir birimlerin çoğaltısını yapsın' diye ve benzeri şeyler için yeniden-çevirisi yapılması gereken kısaltılmış tamdeyimdirler.

'Damgalar' ya da 'örnekler' olsa olsa fiziksel nesneler olarak anlaşılmak zorundadırlar; belirli özellikleri yüzünden (yalnızca içerisinde yapılmış oldukları yol değil, ayrıca içerisinde seçilip ayrıldıkları yol yüzünden de) anlamlı bir bağlılaşıma açık, yani işlevlilik saygınlığını edinmeye hazır duruma gelirler. Başka bir deyişle potansiyel dışavurum ayrıtları ya da ayrıt tutamlarıdırlar. İçerisine yerleştirildikleri sisteme göre kendi başlarına bir içerik bölümünü iletebilir ya da iletmeyebilirler. Öyle ki göstergeler gibi eyleyebilseler de; bunu yapmaları zorunlu değildir. Şu açık olmalıdır ki, Çizelge 39'un tümü gösterge-işleve *buyurulmuş*; ancak, onları bir içeriğe bağlılaşıklaştıracak hiçbir kod olmasaydı bile varlığını sürdürebilecek fiziksel yordamlardan ve birimvarlıklardan sözetmektedir. Öte yandan göstermek amacıyla üretilirler ve üretildikleri yol onları verili bir yolla gösterebilir kılar.

/Kiraz brendisi/ gibi kullanıma-hazır bir dışavurum çift bir tip/türce-oranına dayanan iki yordamın sonucudur; yöneysel bir ardışıklık ile sıralanan iki birimden oluşturulmuştur; benzer biçimde bir gösterme parmağı bir yöney ile bir birleşimsel birimin her ikisidir de; bir yol oku ise bir biçemleyiş ile bir yöneyin her ikisidir. Nitekim 'yöneyler' ve 'izdüşümler' sınarlar göstergelerin tipleri değildirler ve 'belirticiler' ya da 'görüntüsel-göstergeler' gibi tipoloji kategorileri ile eş tutulamazlar. Örneğin, 'izdüşümler' ile 'damgalar'ın her ikisi de görüntüsel-göstergeler diye belirebilirlerdi; ancak, ilki isteğe bağlı olarak seçilmiş ve ikincisi de güdülü olarak kurulmuş bir dışavurum-süremini belirtir; oysa (bir *ratio difficilis*çe eşit olarak yönetilen) her ikisi birden bir içerik-tip ile güdülenirdi (damgaların 'tanınma'sına karşın; izdüşümlerin 'buluşu' yapılır).

Damgalar ile yöneyler belirticiler gibi görünürler; ancak, gerçekte değişik iki tip/türce-oranına dayanırlar. Dahası belirli ka-

tegoriler (örneğin, 'kurgusal örneklikler') iki başlık altına girerler: çift bir emeğin sonucudurlar; çünkü bir şeyin gösterilmesi (sergileyiş) amacıyla çoğaltısı yapılmak zorundadır.

Tüm bu sorunlarla izleyen kısımlarda daha ileri düzeyde uğraşılacaktır. Çizelge 39'a göstergeler, tipleri bulmak amacıyla bakmamamız gerektiği olgusunu vurgulamak amacıyla şimdiden yalnızca kimi örnekler vermekteyim. Bu çizelge yalnızca, ister *kodlanmış* birimler ister *kodlama* metinleri olsun işteş ve karmaşık karşılıklı-ilişkiler tarafından değişik gösterge-işlevlere neden olabilecek üretimsel etkinlik tiplerini dizelgeye döker.

3.6.2. Tanıma

Tanıma, doğa ya da insan eyleyişi ile (istemli ya da istemsizce) bir nesne ya da olay üretilince ortaya çıkar ve olgular arasında bir olgu olarak olgular dünyasında varolarak bir gönderilence verili bir içeriğin dışavurumu olarak görünür olur; ister önceden-varolan ve kodlanmış bir bağlılaşım boyunca olsun, ister gönderilenince olası bir bağlılaşımın konumu boyunca.

Bir gösterge-işlevin işlevliliği olarak düşünülmesi için bir nesne ya da bir olay *sanki* sergileyiş, çoğaltı ya da buluşça üretilmiş ve bir tür verili tip/türce-oranınca bağlılaşıklaşmış olarak düşünülmek zorundadır. Nitekim tanıma edimi nesneyi ya da olayı bir damga, bir eşbelirti ya da bir ipucu olarak yeniden-oluşturabilir. Bu nesneleri yorumlamak onların içerikleri işlevini gören olası bir fiziksel nedenselliğe onları bağlılaşıklaştırmak demektir; oysa fiziksel nedenin bilinçsiz bir göstergeler üreticisi olarak edimde bulunduğu uzlaşımsal olarak kuruludur. Göreceğiz ki, geriçıkarım aracılığıyla çıkarsanmış neden, katışıksız içeriktir. Nesne düzmece olabilir ya da bir damga, bir eşbelirti ya da bir ipucu olarak yalan yanlış yorumlanabilir; gerçeklikteyse başka fiziksel etmenlerin rastgele ürünüdür: böyle bir durumda, gönderge varolmamasına karşın 'tanınan' nesne bir içerik dışavurur.

*Damgaların tanınışı*nda dışavurum kullanıma-hazırdır. İçerik tüm olası damgalayıcılar sınıfıdır. Tip/türce-oranı *difficilis*'tir.

Dışavurumun biçimi varsayılan içeriğin biçimince güdülenir ve de anlambirimin imleri türlü yollarla damgaca 'yeniden-gösterimlerinde' bulunulabilse dahi karşılık gelen anlambirim olarak aynı görsel ve dokunsal imleyicileri vardır. Örneğin damgalayıcının büyüklüğü damganın büyüklüğünü belirler (ya da güdüler); ancak, (sonsuz küçük olsa bile) ikincinin büyüklüğünün ilkinin büyüklüğünden her zaman daha geniş olduğunu kuran bir benzerlik kuralı vardır. Damgalayıcının ağırlığı damganın derinliğini belirler; ancak, bu süreç orantısal bir kuralca (yani, 3.5.4'te ana hatları verilmiş olan katı anlamdaki bir analojiyle) yönetilir. Fazla büyütülmüş olsa bile, kendi içeriklerine bağlılaşık olabildiklerine göre, parmak izlerinde büyüklük geçerli bir parametre değildir.

Bu gözlemler bir damganın ne anlamda bir eğreltilemesel işlem ile bir adaktarımsal işlemin her ikisinin de yeniden-gösterimlerinde bulunduğunu söyleyebilecek olduğumuzu açıklığa kavuşturmaya yardım edebilir. Gerçekte damgalar damgalayan etmene 'benzer' belirirler ve onun yerine konulur ya da yeniden-gösteriminde bulunurlar ve de bir etmen ile geçmiş 'bitişiklik'in bir kanıtı olarak ele alınırlar.

Bu açıklama işgörebilir (ve gerçekten de damgaları aşağıda göreceğimiz üzere ipuçları ve eşbelirtilerden ayırt etmede kullanılabilir) bunun olması için damgaların olası nedenlerine benzerliklerinin doğrudan saptanabilir olmadığını onaylamamız yeterli olacaktır; çünkü belirli biçimlenişaktarımsal işlemlerin yeraldıklarının ve göndergeli geçmiş bitişikliğin gösterge *dünyaya odaklanır* olarak görüldüğünde yapılan ve bir *değini* olarak yorumlanan bir önvarsayım emeğinin sonucu olduğunun anlaşılması zorunludur.[83]

Tüm bunlar, ilkin damgaları tanımayı (ya da düzmecelerini yapmayı) öğrenmek zorundayız demektir. Damgalar genellikle kodlanmıştır; bir avcı yabantavşanının damgalarını bir tavşanın-

[83] bkz. Çizelge 31.

ki yanılgısına düşmeden nasıl tanıyacağını öğrenir. Kodlanmış oldukları sürece, karşıolumsal dışavurum sistemlerine dayanırlar, kabaca söylersek 'yabantavşanı tavşana karşı' gibisinden karşıolumlarla uğraşırız, doğrusu ise bu karşıolumlar geçerli uzaysal ayrıtların daha incelikle çözümlenebilir bir sisteminin ürünü olmalıdırlar. İmbilim şimdilik böyle dışavurumsal sistemler üzerine doyurucu bir iş gerçekleştirmemiştir; ancak, onunu geçici sınırlarından birisi göstergeler değil ama daha çok bir gösterge-işlevin içerisine yerleştirilecek nesneler olarak 'damgalar'ın sınırları olabilir; doğrusu bir hayvanın bir gösterge-işlev olarak görülen izi yalnızca uzaysal ya da dokunsal parametreleri (büyüklük ya da ağırlık) değil, ayrıca yöneysel imleri de belirtir.[84]

Bir iz ayrıca doğrultusu açısından da yorumlanır. Doğrultu yalanlanabilir başka bir üretimsel imdir; bir kişi atı ters nallayarak o at karşıt doğrultuda gidiyor izlenimi yaratabilir. Bir damga ve bir yöney olarak yorumlandığında, verili bir iz (üç gün önce geçmiş şu doğrultuda giden bir at, gibi) bir söylemle olduğu denli çok (kedi, at, yabantavşanı, SS askeri ve benzerleri) bir kodlanmış birim ile bağlılaşıklaşmaz. Nitekim dışavurum artık bir gösterge değil; ancak, daha çok bir metindir.[85]

Damgaların bağlılaşımsal dinamikleri izdüşümlerden söz ederken (3.6.9) daha iyi açıklanabilirdi ve gerçekten de bunlar sanki bilerek izdüşümlenmişler gibi tanınırlar. Çok karmaşık olayların damgaları olabilmeleri anlamında, izdüşümler gibi damgalar da karmaşık metinler olabilirler ve bu yolla artık kodlanmış birimler olarak düşünülemezler.

Bu bölümde, kodlanmış bir içeriğe karşılık gelen *kodlanmış* birimleri inceliyorum; bu anlamda geçerli makro birimlerdir, bir biçimde geçerli öğesel ayrıtlara çözümlenebilirdirler.

---

[84] bkz. 3.6.5.

[85] Robinson Crusoe deniz kıyısında Cuma'nın ayak izlerini bulduğunda, ayak izi uzlaşımsal olarak «insan» düzanlamında bulunmuştur; ancak, ayrıca «yalınayak» yananlamında da bulunmuştur. Bir doğrultu ayrıtı ile kumun üzerine damgalı olarak, //ayak izi+konum+doğrultu// bağlamı ayrıca bir metin anlamıydı da: «buradan bir insan geçmiş».

Neyse ki damgalar iki kere kodlanmıştır: bir kez içeriklerinin biçiminde ve bir kez de nedenlerine önceden-varsayılan ilişkice; nitekim bir damga ayrıözdeksel bir nesnedir (bir kedinin çamur üzerindeki pati izi olası nedeniyle özdeksel olarak aynı değildir); ancak, özdeği kendi nedenince sıkı sıkıya güdülüdür.

Damgalar (tıpkı herhangi başka bir tanıma yordamı gibi) *uzlaşımsal olarak* kodlanmıştır; ancak, kod isteğe bağlı toplumsal bir yargı yoluyla kurulu değil, bunun yerine *önceki deneyimlerce* kodlanmıştır; verili bir biçim ile verili bir içerik arasındaki bağlılaşıma bir değiniler dizisince, kodlanmamış durumlara dayanan çıkarımlarca, öte-imbilimsel düztümcelerce aracılık edilmiştir.[86] Bir olayın deneyimi sürekli olarak verili bir damga biçimiyle ilişkilendirilmiş olduğuna göre; bir çıkarımın sonucu olarak ilkin *önesürülmüş* olan bağlılaşım, ardından *koyulmuş*tur.

Eşbelirtilerin tanınışı içerisinde dışavurum kullanıma-hazırdır. İçerik tüm olası nedenler (organik başkalaşmalar) sınıfıdır. Tip/türce-oranı *facilis*'tir; çünkü kırmızı beneklerin kızamık ile aynı anlambilimsel imleyicileri yoktur, ne de dumanın ateşle aynıdır. Ne olursa olsun içeriklerinin anlambirimsel yeniden-gösterimde bulunuluşu içerinde, imleyiciler arasında eşbelirtilerin betimlenişi ile yeniden-gösterimde bulunuluşunun her ikisi de vardır.

Bu durum bir eşbelirtinin kendi nedeninin kavramına bağlılaşık olduğu yolu açıklar; eşbelirtinin kavramı nedenin anlambirim parçasını oluşturur ve bundan dolayı işlevlilikler arasında (bir *pars toto* yordamıyla) adaktarımsal bağlılaşım kurmak olanaklıdır. Süreç kavram-a-kavramdır (ya da birim-e-birimdir) ve göndergenin etkili varlığı gereksenmez. Bir yerde hiç ateş olmasa bile duman olabilir; bu da demektir ki anlamlı güçlerini yitirmeden eşbelirtilerin düzmeceleri yapılabilir. Oran *facilis*

[86] Robinson kendisinin adadaki tek insan olduğuna inandığına göre; böylelikle o bir çıkarım emeği ve önvarsayım yapmış olmalı ki şu sonuca varsın: «Buradaki tek insan ben değilim» ya da «adada bir başka insan da bulunmakta». Bu durum, adanın tanımına ilişkin kimi öte-imbilimsel düztümceler içerebilirdi de.

olduğundan, eşbelirtilerin belirli bir 'görüntüsellik'inden söz etmek yanlış olurdu; içerikleri (ya da göndergeleri) ile benzerlik açısından bir işleri olmaz. Eşbelirtiler önceden kodlanmış olmadığında, yorumlanışları karmaşık bir çıkarım konusudur ve kod-yapımı olasılığına götürür.

Eşbelirtiler değinme için kullanılabilir (duman «ateş var» demektir, yüzdeki kırmızı benekler «bu çocuğun kızamığı var» demektir). Bu durumda değinme yordamı şöyle işler: 'etki nedene' tipinin kodlanmış ve kanıtlanmış bir nedenselliğince (bitişikliğince), neden olan bir bütünün etkili varlığı *tümdengelimli*dir.

*İpuçları tanınması*nda, bir noktada bir şey yapmış birisince bırakılan belirli nesneleri (damgalar olmayan herhangi bir iz türlerini) yalıtırız; ki böylelikle bunların edimsel orada bulunuşlarınca etmenin geçmişteki bulunuşu çıkarsanabilir. Şu açıktır ki, değinme için kullanıldığında ipuçları kesinlikle eşbelirtilerden karşıt yolla işlerler; kodlanmış ve kanıtlanmış ('sahip olunan sahip olana' tipinin) bir bitişikliğince, neden olan etmenin olası bir orada bulunuşu *geriçıkarımda bulundurmalı*dır. Geriçıkarımın gerçekleştirilmesi için nesne uzlaşımsal açıdan kesin bir etmenler sınıfının (ya da sahip olunmuş) olarak tanınmak zorundadır. Dolayısıyla bir öldürme olay yerinde bir takma diş bulursam, öldüren kimse değilse de en azından artık doğal dişlerin olmayan birisinin orada bulunmuş olduğunu varsayabilirim. Yakın zamanda zorla içeri girilmiş politik bir parti yazıhanesinin tabanında karşıt örgütün kimlik belgesini bulursam soyguncuların 'kötü adamlar' olduklarını varsayabilirim (açıkçası ipuçlarının düzmeceliği ortaya çıkarılabilir, kaldı ki bunun gibi durumlarda genellikle öyledirler de).

Gerçek şu ki ipuçları seyrek olarak kodlanmışdür ve yorumlanışları ise sıklıkla bir gösterge-işlev tanınışından daha çok karmaşık bir çıkarım konusudur; suçlu romanlarını *pneumonia*'nın saptanışından daha ilginç kılan şey de budur.

Birisi de diyebilir ki, damgalar ile ipuçları kodlanmış olmalarına karşın 'özel adlar'dır; çünkü *verili* bir etmene geri gönder-

mede bulunurlar. Bu karşı çıkış, onların her durumda bir içeriğe göndermede bulundukları olgusunu etkilemez; çünkü sınıfı durduracak hiçbir şey bulunmamaktadır; ki buna dışavurum tek-üyeli bir sınıf olmak üzere göndermede bulunur.[87]

Ancak, gerçekte damgalar ve ipuçları çok seyrek olarak bireysel bir etmenin izleri olarak yorumlanabilirler (ya da hiçbir zaman olamaz). Adadaki ayak izlerine bakarken Robinson Crusoe bir birey üzerine düşünme olanağı yoktu. O bir «insansal varlık» saptamıştı. Cumâ'nın bulunuşuyla, Robinson'un «ayakizini bırakmış olan adam büyük olasılıkla buydu» belirti-duyarlı önermesini kuşkusuz dışavurabilme olanağı oldu. Ancak, adada tek bir adam olduğunu önceden bilmiş olsaydı bile ayak izine bakarken onu kesin bir bireye göndermede bulunamazdı; dışavurumun ilksel düzanlamı «insan» olurdu ve geriye kalanınsa bir çıkarım işi olması gerekirdi. Bir içeriğin aracılığı olmaksızın bir göndergeye değinen bir damgayı imgelemek çok zordur.[88]

---

87 bkz. 2.9.2.

88 Bir iz önceden kodlu olmadığında, izdeki her bir nokta damgalama göndergesindeki bir noktaya karşılık gelmiş olmak zorunda diye düşünmekle yükümlüyüz. Birisi de, bu durumda damga Peirce'ün kullandığı anlamda gerçekten de bir belirtidir diyebilirdi. Doğrusu şu ki, bu durumda damga bir gösterge değil; ancak bir değini edimidir. Bir değini ediminin doğrulanması gerekir. Ancak, bir değiniyi gerçeklemek (bkz. 3.3.5.) –/bu nesne altı metre uzunluğundadır/ dışavurumu verildiğinde– sergileyişsel bir gösterge (3.6.3) olarak alındığında göndergeye bir nesne denilip denilemeyeceği ve boyutsal özellikleri /altı metre uzunluğunda/diye tanımlanıp tanımlanamayacağı yargısına ulaşmamız gerekir. Başka bir deyişle, bir değiniyi denetlemek için değinilen nesnenin özelliklerini çoktan bilmek zorundayızdır. Diyelim ki, bir gezgin bilinmeyen bir hayvanın izlerini bulur. Genellikle damgalama nesnelerini izlere dayanarak bir tür *geriye doğru izdüşüm* aracılığıyla yeniden-yapılandırmanın yeterli olduğuna inanırız. Ancak, hayvan damganın nedeni diye geriçıkarım yapmak için, genel bir içerik-çizemine çoktan sahip olmak zorundayızdır. Yalnızca, izleri bir ya da daha çok *bilinen* hayvanınki olarak yorumlamayla *bilinmeyen* bir hayvanın patisi biçimini anlamını çıkarabiliriz. Gezgin yalnızca izin öğeleri ile nedeninin öğeleri arasındaki doğrudan bir çizginin izini sürmekte değildir; bir içerik birimler dizisi *aracı ipuçlar* olarak işlemektedir. Başka bir deyişle, gezgin varolanların alıntılarını kullanarak bilinmeyen bir kod geriçıkarımında bulunuyordur. Bir tek bilimkurguda 'Bilmiyorum-ne' damgaları durumu bulunur ve bu durumlarda da izden göndergeye geriye doğru gitmek salt olarak olanaksızdır,

Tek durum bir ayak izi üretme ediminde verili bir bireyi gördüğümüz olurdu; işte bu durumda ayak izi bir gösterge olarak 'tanınmaz'dı; çünkü bir şeyin 'yerine' değil, onun 'ile birlikte' olurdu (3.5.5.'teki aynalar olayına bakınız).[89] İpuçları ile olan da aynıdır. Öldürülen kişinin arkadaş çevresinden yalnızca tek bir adamın takma dişleri olduğunu bilsem dahi; olay yerinde bırakılan nesneyi bir «kişi x»e geri göndermede bulunan bir gösterge olarak sayamam. Bu nesne yalın biçimde «dişsiz kişi» demektir ve geriye kalansa bir kez daha bir çıkarım sorunudur.

Buna karşın pek çok ipucu aşırıkodlanmış nesnelerdir. Diyelim ki aynı yerde bir pipo buluyorum. Bir adamın oradaydı diye beni kesin kılan nedir? Beyefendilerin pipo içtiğini ve hanımefendilerin ise içmediğini (bir şişe Chanel No:5 bulmuş olsaydım bunun tersini) kuran toplumsal bir kural.

3.6.3. Sergileyiş

Sergileyiş, doğa ya da (istemli ya da istemsiz ve de bir olgular dünyasında olgular arasında bir olgu olarak varolan) insan eyleyişi ile verili bir nesne ya da olay üretilince ortaya çıkar; birisince 'toplanır' ve de bir üyesi olduğu bölüğün dışavurumu olarak *gösterilir*.

---

ki buna *faute de mieux*, 'Şey' denilir.

Diyelim ki birisi kocaman bir ayak izi buluyor. İlk zayıf çıkarım şu olabilirdi: buradan bir dev geçmiş. Bu çıkarımı olanaklı kılmış (gereğince kodlu) bir içerik birim vardır. Ancak, bu birim genellikle «söylencesel» yananlam ile imlenir. Böylece birisi bir değiniyi yorumluyor ve bu değininin varolmayan başka bir şeye değiniyor olduğu ve dolayısıyla da değinilebilir olmadığı buluşunu gerçekleştiriyor. Böyle bir durumda değininin yanlış olduğunu önesürmek olanaklıdır; dolayısıyla dışavurum bir yalandır. Yalan sözcükler aracılığıyla dışavurulmuş olsaydı yalın bir yalan olurdu; bir çizim ile dışavurulduğuna göre genellikle bir *şaka* olarak eğlenilir. Çünkü sözcükler üretmek kolaydır; ancak, imgeler üretmek daha az kolaydır; özellikle de istemli-olmayan etmenlerce geleneksel olarak üretilmişlerse; dahası imgenin eksiksizliği bir tümceciğin eksiksizliğinden daha çok beceri gerektirir. Dolayısıyla düzmece iki nedenden ötürü komiktir: (1) öğesel bir sanatsal beceri durumudur; (2) düzmecesi-yapılamaz olduğuna yaygın olarak inanılmış bir şeyin düzmecesini yapar, yani istemli-olmayan bir etmen ürünüdür. İnsanların yalan attığı, şeylerin ise yapmadığı varsayılır; dolayısıyla şeylere yalan attırmak daha çok, görülmemiş bir başarıya benzer. Biz de buna güleriz.

Sergileyiş *etkin* anlamlayışın en öğesel ediminin yeniden-gösteriminde bulunur ve ilk önce aynı dili paylaşmayan iki insan tarafından kullanılandır; kimi durumlarda nesne bir imleçle bağlantılıdır, ötekilerinde ise düzenli olarak toplanır ve gösterilir; her iki durumda da nesne bir türce olarak göz ardı edilir ve bir değininin doğrudan olası göndergesi yerine daha genel bir içeriğin dışavurumu durumuna gelir.

Sergileyiş aracılığıyla anlamlayışa ilişkin pek çok şey söylendi[90] ve Swift katışıksız bir gösterici dilin buluşunu gerçekleştirdi. Burada yalnızca, sergileyişte her zaman örtük ya da apaçık bir *yerindelik koşula bağlayışının* bulunduğunu belirteyim. Örneğin, alış-verişe giden bir arkadaşa *X* marka bir sigara paketi gösterirsem, bu sergileyiş iki değişik şey demek olabilir: ya «bir sigara alır mısın» ya da «bu marka sigaradan alır mısın». Bu ikinci durumda, parmağımla paketin üzerinde marka adını taşıyan bölümü tıklamak ve benzeri belirtisel kimi aygıtlar eklemem gerekirdi. Benzer biçimde, başka durumlarda yalnızca daha önceki bir yerindelik koşula bağlayışı, bir paket sigarayı gösterirken «paket sigara» mı yoksa yalın biçimde «sigara» mı demek istediğimi açık kılar.

Başka durumlarda sergileyiş tüm bir söylem önerebilir; tıpkı birisine ayakkabılarımı «ayakkabılar» değil de daha çok «ayakkabılarım kirli» ya da «ayakkabılarımı parlatır mısın» demek amacıyla göstermem gibi. Bu ikinci durumlarda nesne yalnızca bir gösterge olarak değil, ayrıca bir gönderge olarak da ele alınır ve belirtim bir değinme edimi oluşturur. Şu bir gerçek ki, sanki «ayakkabılar (sergileyiş) + bunlar (değini) + ayakkabılar (gönderge)» diyormuşum gibidir.

Bu kuram, göndergenin bir bölümü ya da tümü gösterge-işlevin bir bölümünü oluşturacaktır demeye gelmeksizin, 'içsel kodlanmış edimler ya da nesne' sorununu[91] çözer; ayakkabılar her şeyden önce olası göstergesi olarak aynı gereçlerle yapılmış

[90] bkz. örneğin, Wittgenstein, 1945: 29-30.

[91] bkz. 3.5.8.

bir dışavurum olarak görünür. Dolayısıyla (seçime bağlı olarak) gösterici göstergeler *eşözdekseldirler*.

İlke olarak gösterici üretim bir *ratio difficilis* tarafından yönetildiğği düşünülmelidir; çünkü dışavurumun biçimi içeriğin anlambirimsel bileşimince öngörülmüş biçim ile belirlenir; yine de gerçekte dışavurumlar oluştururlar, ki bunların biçimi çoktan bir tür dağarca kuruludur ve dolayısıyla bunlar bir *ratio facilis* tarafından yönetilir diye düşünülmelidir. Bu nedenden ötürü bunları her iki oranın arasında bir yere sınıflandırdım. Uygulamada çoktan (işlevsel nesneler olarak) üretilidirler ve bunların tip/türce-oranı ortadan kalkar; ancak, kuramsal açıdan konuşursak (ve onları sanki üretilmiş olmaları gerekliydi diye düşünürsek) bunlar, içerisinde oranların her ikisinin de çakıştığı tikel bir gösterge-işlevler kategori oluştururlar.

Dışavurumların sergileyiş ile üretilen başka bir ayırt edici niteliği de iki yolla ele alınabilir olmalarıdır: kültürel bir birimin uzlaşımsal dışavurumu (bir sigara «sigaralar» demektir) ya da karşılık gelen anlambirimce kaydedilmiş özelliklerin içlemsel betimlenişi olarak. Böylelikle bir sigaranın özelliklerini betimlemek amacıyla bir sigarayı gösterebilirim (silindirimsi, bir kaç santimlik, beyaz bir gövdedir vb).

Öyleyse tıpkılarla olduğu gibi, sergileyişte de tip/türce-oranı bir tip/türce-oranı durumuna gelir. Kuramsal açıdan konuşursak, tip ile türce çakışır; ki bu da ayrıca *ratio facilis* ile *ratio difficilis*'in de neden çakıştığını açıklar.

Tüm bu gözlemler iyice bizi –sergileyişçe üretilen dışavurumlarda– dışavurumu göndergeden ayırt etmenin daha karışık bir alıştırma olduğu sonucuna ulaştırabilir, ki bu da hiçbir biçimde söz konusu olamaz. Diyelim ki her biri bir parça ekmek edinmiş bir insan kalabalığı, (değişik biçim ve büyüklüklerdeki) bu parçaları havaya kaldırıp /daha çok!/ diye bağırıyorlar. Göndergeler arasındaki başkalıklar ortadan kalkar ve yalnızca temel geçerli ayrıtlar sanal olarak korunur; kalabalık (biçimine ve kesin niceliğine bakılmaksızın) «daha çok ekmek istiyoruz» diyor.

Gösterildiği sürece ekmek bir gösterge olarak işler ve gerçekte olduğundan daha da öğesel 'yapılır,' fiziksel olarak saptanabilir özelliklerinin çoğundan uzlaşımsal ve sanal açıdan yoksun duruma gelir.

Bir nesne sınıfını dışavurmak için bir bütün olarak seçildiğinde, bu bir *örnek* seçimi oluşturur. Seçimi yöneten düzenek ve gösteren bağlılaşım 'kendi sınıfı için bir üye' türünden bir kapsamlamaya dayanırlar. Bir nesnenin yalnızca parçası nesnenin tümünü (ve dolayısıyla sınıfını) dışavurmak için seçildiğinde, bu bir *örneklik* seçimi oluşturur. Seçimi yöneten düzenek ve gösteren bağlılaşım '(bir sınıfın bir üyesinin) bütünü için parça' türünden bir kapsamlamaya dayanırlar. Bir dikişçinin küçük bir dokuma parçasını bütün bir top dokumaya ya da doğrudan bu dokumayla yapılmış bir cekete (ya da gömleğe) göndermede bulunmak amacıyla göstermesi ya da bütün bir yapıta göndermede bulunan müziksel bir alıntı (/ta-ta-ta-taa çal bana/ «Beethoven'ın Beşincisi'ni çal bana» demek olabilmesi) bu duruma örneklerdir. Öte yandan 'adaktarımsal' örnekliğe bir neşterin «cerrah» anlamınca bir örnek verilebilir.

Goodman'ın (1968) örneklikler üzerine ilginç bir tartışmada belirttiği üzere, bir örneklik "örneklikler" örnekliği olarak ele alınabilir. Goodman ayrıca belirtiyor ki, çokseslemli bir sözcük çokseslemli sözcüklerin genel bölüğünün örneği olarak ele alınabilir. Bu durum, o türcenin fiziksel özelliklerini değil, ancak ötedilbilimsel bir anlambirimin anlambilimsel özelliklerini örneklemek amacıyla seçilmiş ya da üretilmiş *bir tıpkı* durumu olduğuna göre,[92] önce gelen ya da önceden varsayılan bir tartışma yerindelik düzeyini koşula bağlamak için her zaman gereklidir. Bu önceki uzlaşım olmaksızın /çokseslemli/ sözcüğünün sergileyişi, örneğin /tekseslemli/ türünden her çokseslemli sözcüğün değil; /çokseslemli/ dışavurumunun özelliklerinin betimlenişi olarak ele alınabilirdi.

[92] bkz. dipnot 279.

Çizelge 39'a bakarak bir kişi hem sergileyiş başlığı altında hem de çoğaltı başlığı altında dizelgeye dökülmüş tek bir tür örneklik bulunduğunu görebilir. Bunlar kurgusal örnekliklerdir, yani, Ekman ve Friesen'ın (1969) 'içsel kodlanmış edimler'[93] demiş oldukları gösterge-işlevlerdir.

Birisine yumrukla vuruyormuş gibi yaparsam, bütün bu edimin anlamı «seni yumruklarım»dır. Kendi bölüğünün yeniden-gösteriminde bulunmak amacıyla türce bir jesti seçmiş olduğum için; biri de bu kurallı bir sergileyişti diyebilir. Doğrusu, onu 'yeniden-yapmış' olduğum denli çok varolan bir jest 'toplamış' değilim ve onu yeniden-yaparken jestin belirli özelliklerini göz ardı ettim (örneğin, karşılıklı konuşmacımı gerçekten yumruklamam ve dolayısıyla gerçekleşmesinden biraz önce jestimin gidişatını durdururum). Böylece jestin bir parçasını bütün jestin bir örnekliği olarak çoğaltmış olurum. Bundan dolayı sözde içsel kodlanmış edimler birlikte hem sergileyiş hem de çoğaltıdırlar. 'Tam' yansıma-adlandırımlar gibi benzeticilik de (yani, / gök gürültüsü/ türünden yansıma-adlandırımsal biçemleyişlere karşıt olarak verili bir tınının insan sesi ya da başka bir çalgı ile 'gerçekçi' yeniden-üretilişi de) bu kategoridedir.[94]

Kurgusal örneklikler ayrıca eşözdekseldirler de; çünkü çoğaltı bölümsel üretilmiş modelinkiyle aynı gereçler kullanılarak gerçekleştirilir. Dolayısıyla bu tam yansıma-adlandırımlara 'görüntüsel' demek, ki aynı yolla bir nesnenin imgesine de görüntüsel denir; onları kesinlik taşımadan kategorilendirmektir; çünkü imgeler izdüşümler arasında sınıflandırılmak zorundadır;[95] burada dışavurum-süremi olası göndergenin gerecinden başkadır ve karşılıklılık biçimlenişaktarımsal kurallarca dura-

[93] bkz. 3.5.8.
Bir western filminde kızılderililer kır kurdu uluması yaydıklarında bu tam yansıma-adlandırım bir çift rol oynar. Kızılderiliden kızılderiliye bir enformasyonu aktarmak için gereğince kodlu katışıksız bir aygıt; kızılderiliden beyaz adama ise («kızılderililer» yerine) «kır kurdu» demeleri için üretilmiş kurgusal bir örnekliktir ve nitekim bir yalandır.
bkz. 3.6.7.

ğanlaştırılır. Kurgusal bir örneklik biçimlenişaktarımsal kurallara gerek duymaz; çünkü o bir *eşözdeksel çoğaltı*dır (bölümsel bir tıpkıdır) ve böylelikle onda bir *ratio facilis* tarafından yönetiliyor olmanın getirisi vardır; oysa imgeler bir *ratio difficilis* tarafından yönetilirler. Sözde içsel kodlanmış bir edimin bir uzlaşım konusu oluşu bir gösterge-işlev olarak çalışmak için daha önceki bir koşula gereksindiği olgusu ile tanıtlanabilir.[96]

3.6.4. Çoğaltı: Birleşimsel Birimler

Bu üretim kipi dışavurumun en sıradan öğelerini yönetir, öyle ki gösterge kavramını tanımlarken yalnızca, göstermek amacıyla istemli olarak üretilmiş çoğaltılabilir nesneleri göz önünde bulundururuz. Nitekim çoğaltıların en iyi bilinen türleri sesbirimler ve biçimbirimler; bir *ratio facilis*'e uygun olarak yapılanmış dışavurum-birimlerdir, ki bunlar olası göndergelerine tümüyle yabancı ve bir ya da daha çok içerik-birimlere isteğe bağlı olarak bağlılaşık bir sürem kullanırlar.

Bu birim-e-birim bağlılaşım yalnızca çoğaltılara tipsel değildir. Tanıyış ile sergileyiş de benzer biçimde birimleri yalıtır ve eşbelirtiler, damgalar, ipuçları, örnekler, örneklikler ve kurgusal örneklikler bir birim-e-birim bağlılaşımca kodlanmışdürler. Öyle uzlaşımlar bulunmaktadır ki, bunlar aracılığıyla belirli bir iz «yabantavşanı» demek, hekimsel belirli bir eşbelirti verili bir hastalık demek ve örnek olarak ele alınan nesne de kesin bir kategori demektir. Görmüş olduğumuz üzere bir ayak izinin «insan»nın daha çoğunu söyleyebileceği doğrudur ve de bir paket sigara ayrıca «bana sigara al» demek olabilir; ancak, bunun yanısıra /sigara/ sözcüğünün belirli koşullar altında bütün bir söylem yerine geçebileceği de eşit düzeyde doğrudur. Bu da demek oluyor ki çoğaltı, sergileyiş ve tanıyışa dayanan bütün gösterge-işlevler daha karmaşık metinler üretmek amacıyla verili birimler eklemler.

---

[96] Şakadan gözdağı jestleri daha önceden kodlanmamışsa kişiyi etkileyebilir. Birisi taklit uzlaşımları bilmeksizin Marcel Marceau'ya bakarsa onun bir alık olduğuna inanır.

Bu böyle sayıldığında çoğaltılar başlığı altında yalnızca sözel aygıtları değil; ayrıca düşünyazıları, (bayraklar gibi) imlekleri, alfabenin harflerini, kodlanmış kinezik türden ayrıtları (örneğin, «buraya gel», «evet», «hayır» ve benzeri anlamlara gelen jestleri), müzik notalarını, («dur», «yürü», «dönme» gibi) türlü trafik belirtkelerini, öğesel çizgesellik ayrıtlarını, biçimsel mantık ve matematikteki simgeleri, iletişimyakınlıkbilgisi ayrıtlarını ve benzerlerini de dizelgeye dökmeyi sürdürebiliriz.

Bir sözcüğün daha öğesel ve anlamlı-olmayan birimler (sesbirimler) içerisine, sesbirimlerin daha öğesel ve eklemleyişsel-olmayan ayrıtlar içerisine çözümlenebilirken; bir düşünyazının ya da bir imleğin çözümlenemez bir birim olarak ele alınmak zorunda olduğu doğrudur. Ancak, bu yalnızca, çoğaltılabilir dışavurumlar değişik *yerindelik düzeyleri*nde işler ve iki, bir ya da sıfır eklemleyişe bağlı olabilecekleri anlamına gelir.

Altmışlı yıllarda imbilim tehlikeli bir sözmerkezli dogmanın boyunduruğu altındaydı, bu tabanda 'dil'in onuru yalnızca ikili bir eklemleyişçe kurallandırılan sistemlere yüklenmişti. Bu hataya özgü bir örnek resimlerin, tınısal müziğin ve Webern-ötesi müziğin 'dilbilimsel' özellikleri üzerine Lévi-Strauss'un yaptığı irdelemedir.

Sözel dilde ilk eklemleyişin anlamla (biçimbirimlerle) donatılmış öğeleri varolmaktadır, bunlar daha geniş dizimsel dizilişleri biçimlendirmek için birleşirler; bu öğeler art arda ikinci eklemleyişin (sesbirimlerin) öğelerine çözümlenebilirler. Kuşku yok ki, dilde anlam öğelerin bu iki tipsinin karşılıklı-etkileşiminden doğar; ancak, bu her imbilimsel süreç aynı yolla ortaya çıkmak zorunda demek değildir. Oysa Lévi-Strauss bu koşullar yerine gelmedikçe dilin varolamayacağını savunur.

Entretiens'de (1961) bir radyo muhabiriyle birlikte, bu bakış açısının ana hatlarını veren bir görsel sanat yapıtları kuramını çoktan geliştirmişti ve bunu daha da bütünlüklü olarak *The Raw and the Cooked*'a "Ouverture"de geliştirdi. İlk durumda görüntüsel gösterge olarak bir sanat kuramına göndermede bulunur; ki

bu konuyu, sanattan gerçekliğin "indirgenmiş bir modeli" olarak söz ettiği *Yaban Düşünce*'de işlemiştir. Sanat kültür aracılığıyla doğanın yakalanışı olarak düşünülür; kaba nesneyi gösterge düzeyine yükseltir ve onun içinde daha önceki bir örtük yapı açığa çıkar. Bununla birlikte sanat, göstergesi ile onu esinleyen nesne arasındaki belirli bir ilişki aracılığıyla gösterir; nitekim dilsel bir düzenin isteğe bağlı ve uzlaşımsal bir görüngüsü olmasaydı, artık onda gösterge karakteri kalmazdı. Sanatın içinde göstergeler ile nesne arasında değer verilebilir bir ilişki yatıyorsa bu kesinlikle öyle ya da böyle sözel dil olarak eklemleyişin aynı tipinin gösteriminde bulunuşu olgusu nedeniyledir.

Sözel dil gibi, resmin de anlamla donatılmış ve biçimbirimlere eşdeğer düşünülebilecek birimler eklemlediği varsayılır (ki burada Lévi-Strauss açıkça, tanınabilir imgelere ve dolayısıyla da görüntüsel göstergelere göndermede bulunmaktadır); bu birimler eklemleyişsel ufak öğelere (biçimlere ve renklere) çözümlenebilir ki bunların yalnızca karşıolumsal değeri vardır ve herhangi bir özerk anlamdan yoksundurlar. Lévi-Strauss'a göre "betisel-olmayan" okullar ilksel düzeyi atlamakta "ve ikincil düzeyin yeterli olduğunu savunmaktadırlar." Tınısız müzikle aynı tuzağa düşmekteler, bütün iletişim becerisini yitiriyor ve "yüzyılın sapkınlığı" içerisine, "tek bir eklemleyiş düzeyinde bir gösterge sistemi kurma isteği" savı içerisine tıkışıp kalıyorlar.

Lévi-Strauss'un tınısal müzik sorunları üzerine algısal gözlemleri işleyen metni (ki burada o, örneğin ikinci eklemleyişin öğelerini tanır) doğrusuna bakarsanız talihsiz bir dogmatik varsayımlar dizisine dayanır, yani: 1) ikili eklemleyişsiz hiçbir dil yoktur; 2) ikili eklemleyiş devinimli değil, düzeyler yerine konulmuş ya da değiş-tokuş edilmiş olamaz, bunların yapısı insan zihninin derin doğal yapıları tabanlıdır. Ancak, bunun yerine türlü gösterge sistemlerinin işleyişini incelersek, şunların ayırdına varırız: (a) türlü eklemleyiş tipsi olan ya da hiç olmayan sistemler vardır; (b) eklemleyiş düzeyi değişebilir olan sistemler vardır.

Açık ki, her gösterge-sistemi ve onun olası bütün eklemleyişsel biçimlenişaktarımlarını yöneten büyük olasılıkla engin bir eklemleyişsel dizeyin varolduğunu varsayabiliriz; ancak, bu dizey kendi yüzey bildirimlerinden biriyle özdeşleştirilmemek zorundadır. İşte Lévi-Strauss'un örneğin tınısal sistemin tarihsel verili bir anda doğmuş olduğunu ve de Batılı kulağın buna alışarak gelişmiş olduğunu unutarak, müzikteki tınısal sisteme ayrıcalıklı bir statü atarken yaptığı tam olarak budur. Lévi-Strauss saptanabilir bir ikili eklemleyişçe yönetilmiyor olduğu için tınısız sistemi (bununla birlikte betisel-olmayan resmi de) yadsır; dolayısıyla da müzikte tınısal sistemi ve resimde de betisel süreçleri temel ve da doğal ötediller olarak önerir ki yalnızca bunlar müziksel ya da görsel başka her 'dil'i tanımlamaya (ya da yadsımaya) yetkilidirler.

Tınısal müziğin yasalarıyla *tout court* müziğin yasalarını birbirine karıştırmak daha çok, bir Fransız oyun kağıdı (52 artı bir ya da iki joker) destesi arasındaki olası tek birleşimlerin briç oyununca kurulmuş olanlar diye inanmak gibidir. Oysa tersine, briç sonsuz sayıdaki değişik oyunları olanaklı kılan bir alt-sistemdir; ancak, yine aynı kâğıtları kullanarak, tekil kâğıtlarca oluşturulmuş eklemleyişsel öğeleri yeniden-yapılandıran başka bir alt-sistem olan poker ile yerdeğiştirebilir de ve bunu değişik birleşimsel değerleri saydırarak, (ikili, üçlü, floş ve benzeri) anlamlı başka düzenlemeleri biçimlendirerek yapar. Açık ki, (poker, remi ya da briç olsun) verili bir oyun kâğıtların olanak tanıdıklarından yalnızca kimi olası birleşimleri yalıtır; ancak, bu birleşimlerden herhangi birine temel olan diye inanmak yanlış olurdu.

52 (ya da 54) kağıdın –tıpkı ortalanmış ses dizisi notalarının yaptığı gibi– olası değerler süremi içerisinde işlem gören bir seçim sağladığı doğrudur; ancak, açık ki türlü alt-sistemler bu sistemin içerisinde yapılandırılabilir; benzer biçimde, değişik sayıda kâğıt seçen kâğıt oyunları –40 kâğıtlık Napoli destesi, 32 kâğıtlık Alman skatı– da vardır. Kâğıt oyunlarını yöneten gerçek

sistem oyun kuramınca üzerine çalışılabilen birleşimli bir dizeydir ve müziksel bilim değişik çekicilik sistemlerinin varoluşuna olanak tanıyan birleşimsel dizeyler üzerine çalışmış olsaydı bu yararlı bir iş olurdu; ancak, Lévi-Strauss kâğıtları briç oyunuyla özdeşleştirir ve bir olay ile çoklu olayları olanaklı kılan yapı ile birbirine karıştırır.

Oyun kâğıtları, araştırmamız için çok önemli bir sorunla yüz yüze getirir. Oyun kâğıtları sisteminin iki eklemleyişi var mıdır? Poker sözvarlığı birkaç kağıdın tikel bir eklemleyişine anlamlar atanmasınca (değişik takımdan üç as «bir üçlü»ye [«set»e] eşit, dört as «bir dörtlü»ye eşit) olanaklı kılınıyorsa, kâğıtların birleşimlerini ilk eklemleyişin anlamlı dizilişleri olarak düşünmeliyiz; oysa ki birleşimleri biçimlendiren kâğıtlar ikinci eklemleyişin öğeleridir.

Yine de kâğıtlar yalnızca sistem içerisinde aldıkları konumca değil; ayrıca iki katlı bir konumca ayırt edilirler. Bunlar aynı takımın hiyerarşi dizilimi içerisinde değişik değerler (as, ikili, üçlü onlu, kız, papaz) olarak karşıt olurlar ve değişik takımların dört diziliminin hiyerarşik değerleri olarak da karşıt olurlar. Nitekim iki onlu bir «çift»i [«per»i] biçimlendirmek için birleşir; bir onlu, bir oğlan, bir kız, bir papaz ve bir as bir «dizilim» biçimlendirmek için birleşir; ancak, yalnızca aynı takımdan kartlar bir «takım» ya da bir «floş royal» biçimlendirmek için birleşebilir.

Dolayısıyla kimi değerler anlamlı belirli birleşimlerle ilgili olduğu sürece yerinde ayrıtlardır ve ötekiler de belirli ötekilerle ilgili olduğu sürece böyledir. Ancak, tek bir kâğıt herhangi bir eklemleyiş durumunun en son terimi midir ve bundan dolayı daha ileri çözümlemeye karşı mı koyar? Kupa yedili (herhangi bir takımdan) altılıya göre ve de sinek yediliye göre konumsal bir değer oluşturuyorsa; tek bir kupa sonraki ve daha çözümlemeci bir eklemleyişin öğesi değil de nedir?

Olası ilk yanıt, (kâğıtların dilini 'konuşan') oyuncunun gerçekte takım birimini eklemlemeye başvurmadığı; çünkü onu

(as, ikili ... dokuzlu, onlu) değerler içinde çoktan eklemli olarak bulduğudur; ancak bu bakış açısı poker oyuncusuna mantıklı görünebilmesine karşın, içerisinde sayıların (birimlerin) eklendiği ve bu nedenle (eklentiler eklenenleri önceden biçimlendirse dahi) yerinde birimin takımınki olduğu (İtalyan 'scopa'sı gibi) öteki oyunların oyuncularından birisi için sorgulanabilirdir.

Tüm bu düşünceler bizi şunlara inanmamızın yanlış olacağını onaylamaya zorlar: 1) her gösterge sistemi edimi sözel olana benzer bir 'dil' tabanlıdır; 2) her 'dil'in iki durağan eklemleyişi olmalıdır. Oysa tersine şunları olumlamalıyız: (i) imbilimsel sistemlerin iki eklemleyişi olması gerekli değildir; (ii) eklemleyişlerin durağan olması gerekli değildir.

Burada, Prieto'nun (1966) düzenlediği öneriyi izleyerek bir dizi değişik eklemleyişsel olasılıkları dizelgeye dökelim. Göreceğiz ki, iki eklemleyişli sistemler, yalnızca ilk eklemleyişli sistemler, yalnızca ikinci eklemleyişli sistemler ve de eklemleyişsiz sistemler varolmaktadır. Anımsatalım ki: (i) ikinci eklemleyişin öğeleri (ki bunlara Hjelmslev *betiler* der) katışıksız olarak, ilk eklemleyişin öğelerince iletilen anlamın bir kısmının yeniden-gösteriminde bulunmayan ayrımsal birimlerdir; (ii) ilk eklemleyişin yaygın olarak 'göstergeler' denilen öğeleri ikinci eklemleyişin öğelerince bileştirilen dizilişlerdir ve ikinci eklemleyişin öğelerinin bir kısım olmadığı bir anlamı iletir; (iii) içeriğinin bir içerik-birim değil bütün bir önerme olduğu göstergeler vardır; bu görüngü sözel dilde belirmez; ancak, öteki pek çok imbilim sistemlerinde belirir; bunların sözel tümceler ile aynı işlevleri olduğu varsayıldıkça bu sözel-olmayan tümcelere 'üst-göstergeler' diyeceğiz. Pek çok imbilim sistemlerinde bu 'üst-göstergeler', daha karmaşık metinler üretmek için daha ileri birleşimlere duyarlı ve sıkı sıkıya kodlanmış dışavurum-birimleri olarak düşünülmek zorundadır (Buyssens'i izleyerek Prieto bu üst-göstergelere */sèmes/* der; ancak, ben böyle bir terimden kaçınmayı yeğlerim çünkü bileşimsel çözümlemede kullanılan ve «anlambilimsel imleyiciler»in yerinegeçen, dolayısıyla da tümüyle

değişik bir anlamı olan /anlambirimcik/ ya da */sème/* terimi ile karıştırılabilir).

Üst-göstergeye özgü bir örnek, bir insan fotoğrafının yalnızca «x kişisi» değil; ayrıca (yalın bir betimleme olabilecek) «gözlüklü, gülümseyen vb birisi» ya da «yürüyen birisi» demek olduğu düztümcesidir; ki bunun da sözel bir tümceye karşılık geldiği açıktır.

Nitekim Prieto'nun önerisini izleyerek türlü eklemleyiş tipli türlü imbilimsel sistemlerin tiplerini dizelgeye dökmeyi deneyelim:

A. Eklemleyişsiz sistemler: bileşimsel öğelerde daha ileri çözümlenemeyen üst-göstergelerin eksikliğini giderir:

1) *tek bir üst-göstergeli sistemler* (örneğin, kör adamın beyaz bastonu, varlığı «ben körüm»ü belirtir; oysa yokluğunun karşıtı anlamına gelmesi gerekli değildir; gelgelelim *sıfır gösterge-taşıtlı sistemler* için de durum tıpkı bu olabilir);

2) *sıfır gösterge-taşıtlı sistemler* (bir gemideki amiral bayrağı; varlığı «amiral gemide»yi ve yokluğu da «amiral gemide değil»i belirtir; bir otomobilin doğrultusal belirtkeleri, ki yoklukları «dosdoğru ilerliyorum» anlamına gelir);

3) *trafik ışıkları* (her tek birim yerine getirilecek bir işlemi belirtir; birimler bir metin biçimlendirmek için kendi aralarında eklemlenemezler; ne de altık eklemleyişsel birimlere daha ileri çözümlenebilirlerdir);

4) *tek basamaklı sayılarla ya da alfabenin harfleriyle imlenmiş otobüs hatları*.

B. Yalnızca ikinci eklemleyişli kodlar: birimler üst-göstergelerdir. Bunlar göstergelere değil, yalnızca (ana birimlerin içerik kısımlarının yeniden-gösteriminde bulunmayan) *betiler*e çözümlenebilirler:

1) *iki rakamlı otobüs hatları*: örneğin /63/ «X yerinden Y yerine işlediği»ni belirtir; birim hiçbir anlamı olmayan /6/ ve /3/ *betiler*ine kesitlenemez;

2) *denizcilik 'el-kol' belirtkeleri*: sağ ya da sol kolun türlü ha-

reketleriyle yeniden-gösterilen türlü *betiler*e olanak tanınır; iki *beti* alfabenin bir harfini biçimlendirmek için birleşir; bu harf genellikle bir gösterge değildir, çünkü anlamsızdır. Ancak ve ancak sözel bir dilin eklemleyişsel bir öğesi olarak düşünülürse ve onun yasalarına uygun olarak eklemliyse anlam elde eder; gelgelelim, örneğin «bize bir doktor gerekli»yi belirterek denizcilik kodu içerisinde uzlaşımsal bir değer elde edebilir ve ardından bir üst-gösterge olarak düşünülmek zorundadır.

C. Yalnızca ilk eklemleyişli kodlar: ana birimler göstergelere çözümlenebilir ama ondan sonra *betiler*e çözümlenemez:

1) *otel odalarının sayılandırılması*: birim /20/ genellikle «ilk oda, ikinci kat»ı belirtir; «ikinci kat» demek olan gösterge /2/ ve «ilk oda» demek olan gösterge /0/ altbölümlerine ayrılabilirler;

2) *göstergelere çözümlenebilen birimli sokak belirtkeleri*: bir bisikletin siyah dışçizgilerini içeren kırmızı çerçeveli beyaz bir çember «bisikletçiler giremez» demektir ve giremez demek olan *//kırmızı çerçeve//* ile «bisikletçiler» demek olan bisiklet imgesine parçalanabilir.

D. İki eklemleyişli kodlar: Üst-göstergeler göstergelere ve *betiler*e çözümlenebilirler:

1) sözel diller: sesbirimler biçimbirimlere eklemlenirler ve sırasıyla bunlar da dizimlere;

2) altı basamaklı telefon numaraları: kimileri iki basamaklı takımlara bölünebilir, bunlardan her biri (konuma göre) kentin bir kesimini, bir sokağı, bir bireyi belirtir; oysa iki basamaklı her bir gösterge anlamı olmayan iki *beti*ye bölünebilir.

E. Devingen eklemleyişli kodlar: kimi kodlarda göstergeler ile *betiler*in her ikisi de olabilir; ancak, her zaman aynı işlevli olmazlar; göstergeler *betiler* durumuna gelebilir ya da tersine *betiler* üst-göstergeler olabilir, öteki görüngüler de *betiler* değerini edinebilir vb:

1) *tınısal müzik*: ses dizisinin notaları *betiler*dir, aralıklar ve uygular gibi (parçasal anlamlı birlikte-betilenişler) göstergeler içerisine eklemlenirler; ki bunlar daha ileride müziksel dizim-

ler içerisine eklemlenirler. Verili bir ezgisel ardıllık hangi çalgı (dolayısıyla da hangi sesrengi) ile çalındığının önemi olmaksızın tanınabilirdir; ancak, birisi ezginin her bir notası için sesrengini apaçık bir biçimde değiştirirse artık ezgiyi değil yalnızca bir sesrenkleri ardıllığını duyarız ve bu yüzden nota artık yerinde bir ayrıt olmaz; bağımsız bir değişke durumuna gelir ve sesrengi de yerinde olur. Başka koşullarda sesrengi bir *beti* durumunun yerine kültürel yananlamlar taşıyan (köylü çoban-tulumu gibi) bir gösterge durumuna gelebilir.[97]

1) *oyun kâğıtları*: burada, oyuna ilişkin (kupa yedili, maça as gibi bir) anlamla donatılmış göstergeleri biçimlendirmek için birleşen ikinci eklemleyişin (kupa ya da sinek gibi takımların birimleri) öğeleri vardır. Bunlar «full» ya da «floş royal» gibisinden 'kâğıt-tümceleri' içerisinde birleşebilirler. Bu sınırlar içerisinde bir kâğıt oyunu iki eklemleyişli bir dışavurum-sistemine dayanan bir kod olacaktır; ancak, bu sistem içinde (a) ikinci eklemleyişsiz kimi göstergelerin, örneğin 'Papaz' ya da 'Kız' gibi 'görüntüsel-göstergebilimsel' üst-göstergelerin; (b) öteki göstergelerle birlikte tümceler içerisinde birleşemeyen joker ya da bellirli oyunlardaki Maça Vale gibi görüntüsel-göstergebilimsel üst-göstergelerin varolduğunu fark etmek zorundadır. Dahası *betiler* biçim ve renkçe sırasıyla ayırt edilebilirler ve oyundan oyuna yerinde türlü ölçütlere göre seçilebilirler; nitekim kupaların maçalardan daha büyük bir değerinin olduğu bir oyunda *betiler* artık anlamsız değillerdir; ancak, göstergeler olarak anlaşılabilirler. Bu ve benzerleri: bir kâğıt sistemi içerisinde kendileri aracılığıyla eklemleyişler hiyerarşinin değişebileceği en türlü oyun uzlaşımlarını (yazgı-bakıcılığınkileri dahi) içeri katmak olanaklıdır.

F. Üç eklemleyişli kodlar: Prieto'ya göre böyle bir kod tipi imgelemek zordur; çünkü üçüncü bir eklemleyiş birimimizin olması için daha çözümlemeci eklemleyişin 'göstergeler'inden oluşan

[97] karş. Schaeffer, 1966.

bir tür *üstbirime* gereksinim duyarız (ki sözcüğün etimolojisi 'üstuzay' ile aynıdır); öyle ki onun çözümlemeci bileşenleri üstbirimin ilettiği içeriğin parçaları değildir (aynı yolla *betiler* göstergelerin çözümlemeci içerikleridir; ancak, birinciler ikincilerin anlamının bir kısmını iletmez). Bana öyle geliyor ki üçüncü eklemleyişin tek örneği sinematografik dil içerisinde bulunabilir. Varsayalım ki (böylesine yalın olmasa dahi) sinematografik bir çerçevede anlamlı-olmayan görsel ışık görüngüleri (*betiler*) bulunmaktadır; ki bunların birleşimi anlamlı görsel ışık görüngüler üretir (bunlara 'imgeler' ya da 'görüntüsel-göstergeler' ya da 'üst-göstergeler' diyelim). Ayrıca bu karşılıklı ilişkinin ikili bir eklemleyiş düzeneğine dayandığını varsayalım.

Ancak, film karesinden çekimine geçecek olursak, kişilikler jestler ortaya çıkarır ve imgeler geçici bir devinim aracılığıyla ayrık bedendevinimsel *betiler*e parçalanabilen kinezik göstergelere neden olur; ki bunlar içeriklerinin kısımları da değildir (bu anlamda devinimin küçük birimleri hiçbir anlam olmaksızın değişik anlamlı jestler uydurabilirler). Gündelik yaşamda jeste dair bir süremin böyle ayrık anlarını yalıtmak oldukça zordur: ancak, kamera için bu geçerli değildir.

Kinezik *betiler*in gerçekte 'görüntüsel' bir dilin bakış açısından anlamlılığı olgusunu vurgulayayım (yani fotoğraflar olarak düşünüldüklerinde anlamlıdırlar); ancak, kinezik bir dilin bakış açısından hiç de anlamlı değildirler! Diyelim ki iki baş jestini (/ evet/ göstergesi ve /hayır/ göstergesini) çok sayıda kare altbölümlerine ayırdım: tikel bir jestin bileşenleri olarak tanımlayamayacağım çok sayıda değişik duruşlar bulurdum. *//Baş sağa doğru eğik//* duruşu ya *//sağdaki kişi belirtim//* imleci ile eşleşmiş *//evet// beti*si ya da *//alçaltılmış baş//* ile eşleşmiş (türlü yananlamlar iletebilecek bir jest olan) bir *//hayır//* betisi olabilir. Dolayısıyla kamera içerik yoksunu bedendevinimsel *betiler* sunar; ki bunlar karenin uzaysal sınırları içerisinde yalıtılabilirdirler.[98]

[98] bkz. Eco, 1968, B.3.1.

Tüm bu seçenekler yalnızca kimi sistemlerin eklemleyiş düzeyini soyut olarak durağanlamanın nasıl da zor olduğunu belirtmek için önerilmektedir. Önemli olan, durağanlaştırılmış karşılıklı-ilişkilerde durağanlaştırılmış sayıda bir eklemleyişi tanımlamaya çalışmaktan kaçınmaktır. Göz önünde bulundurulduğu bakış açısına göre ilk eklemleyişin bir öğesi ikinci eklemleyişin bir öğesi ve de bunun tersi durumuna gelebilir.

Sistemlerin türlü eklemleyiş tipleri olduğunu ve dolayısıyla da dilbilimsel modele eğilmenin gereği olmadığını belirlememizin ardından; bir sistemin daha çözümlemeci bir sistemin dizimleri olan bu öğelerin sıklıkla yerinde ayrıtlar olarak kurulmasıyla eklemlendiğini ya da bunun tersine bir sistemin, daha bireşik bir sistemin yerinde ayrıtları olan bu öğeleri dizimler olarak düşündüğünü de ayrıca anımsamak zorundayız. Benzer bir olanak denizcilerin el-kol belirtkeleri örneğinde gözlemlenmiştir.

Dil, sesbirimlerin en sonuncu eklemleyişsel öğeleri olduğunu düşünür; ancak, denizcilik bayrakları kodsu sesbirimler ile ilişkisinde daha çözümlemeci olan *betiler*i kapsar (sağ kolun duruşu ve sol kolun duruşu); bunlar (bu kod ile ilişkisinde en sonsal olan) dizimsel birlikte-betilenişler sağlamak için birleşirler; ki pratik açıdan konuşursak (sesbirimlerin değil; alfabe harflerinin aktarıyazımında bulunsalar bile) sözel dilin *betiler*ine karşılık gelirler.

Gelgelelim bir anlatısal işlevler sistemi (ya da *//kahraman evden ayrılır ve bir düşmanla karşılaşır//* türünden) geniş-ölçekli dizimsel zincirler üzerine düşünüp taşınır, ki bunlar anlatısal sistemin amaçları için yerinde ayrıtlardır; oysa dilbilgisel olanın amaçların içinse bunlar dizimlerdir. Nitekim bir kod hangi karmaşıklık düzeyinde kendisinin yerinde ayrıtlarını seçip ayıracağı yargısını verir; başka bir koda bu ayrıtların en son içsel (çözümlemeci) kodlanışına güvenir. */Kahraman evden ayrılır ve bir düşmanla karşılaşır/* gibi bir anlatı birimini alırsak, anlatısal kod onu karmaşık bir içerik-birim olarak yalıtır ve içerisinde dışa-

vurulabileceği dil ile uğraşmaz; ne de onun yapılanışına katkıda bulunan biçembilgisel ve retorik aygıtlar ile.

Tüm bunlar ardıl aşırıkodlama örnekleridir. Genellikle aşırıkodlamada en az birleşimsel birimler önceki bir tabansal kodun en çok birleşmiş zincirleridir. Ancak, ayrıca kimileyin en az birleşebilir birimler ya da verili bir kodun en az çözümlenebilir kümeleri daha ileri çözümlemeci bir yerindeleştirilişe sunulduğunda da aşırıkodlama vardır.

Örneğin, türlü deneylere bakalım; bunlarda bir tarayıcı imgeyi ayrıdedici özelliklere çözündürmek ve çözmek, onları ikili belirtkeler aracılığıyla bilgisayara iletmek için kullanılmaktadır ve onları, her tipten imgeyi tanımlayabilen çok karmaşık tarama örüntüleri çizen bir çizici aracılığıyla çıktı içerisinde yeniden-üretir (bunların karmaşıklığı yalnızca bir teknik aygıt karmaşıklığı konusudur; ancak, bir kez girdi içerisinde çok karmaşık bir ikili belirtkeler dizilimi aracılığıyla izlencelendirilmişse, kuramsal olarak hiçbir biçimde çok incelikli bir tarama örüntüsü aracılığıyla Leonardo'nun *Mona Lisa*'sını yeniden-üretmek olanaklı değildir).

Örneğin Huff (1967) nasıl bileştirilebilecek olduklarını göstererek birkaç imge üretmiş ve çözümlemiştir: (a) birleşimsel beş olasılığa olanak tanıyan iki büyüklükteki dört benekle biçimlenmiş öğesel birimler; (b) sürekli aşamalandırışa olanak tanıyan bitimsiz bir benek büyüklükleri dizisi; (c) büyüklükte iki değişkenlikli bir üç benek takımlaması (üç küçük, hiç büyük; iki küçük, bir büyük; bir küçük, iki büyük; hiç küçük, üç büyük) aracılığıyla biçimlenmiş öğesel birimler, böylelikle bunların birleşimsel olasılıkları dört öğe tiplerini desteklemektedir; (d) iki büyüklükteki benek dizileri; (e) vb. Her durumda bir soru doğar: yine de bir analojik büyüklükler dizisiyle karşı karşıya mıyız? Yoksa bir ayırt edici özellikler dizisince birbirlerinden ayırt edilmekte olan, sesbirimler gibi bir ayrık birimler dizisiyle mi yüz yüzeyiz? Bu durumda en küçük çizgesel birimlerin Huff tarafından betimlenmiş ayırt edici özellikleri: örgünün birlikte-betilenişleri bir yana renk, yoğunluk, biçim ve öğelerin konumlarıdır.

Ne olursa olsun Huff'un kendisi çizgesel kodun ikili bir indirgeme sorununu ortaya koymaktadır: "Belki de (tasarımlayan) yalnızca iki büyüklükteki öğeler, bu da demektir ki ikili sistemler ile çalışarak en küçük durumu dahi bulup ortaya çıkaracaktır. Böyle yapmakla çok çetin bir sorunla karşılaşmaktadır: çünkü sürekli bir yüzeyi sürdürmek için, bir biçimde dokusal iki gradyan arasında fotomekanik sürecin yaptığında başka bir çözüm bulmak zorundadır. Belki de el-üretimi tarama örüntüleri öğrencilerin tarafından uygulanan bu işlemsel ekonomiler bilgisayar grafik tekniği için neredeyse önemsiz bir incelik oluştururlar; ki bunun önsavsal olarak herhangi kavranabilir bir yüzeyin aydınlık ve karanlık karakteristiklerini tamdeyimleme yeteneği vardır ve böylelikle fotomekanik süreç ile eşleşirler. Gelgelelim görünen o ki, büyüklükte değişkenlik gösteren bir-renkli öğelerin aşamalandırılışından daha çok, parlaklık tınılarındaki bir büyüklüklü öğelerin aşamalandırılışı beceri yönünden daha serüvenli olmasına karşın kötü doğrultulandırılmış bir çabadır – bir biçimde sayısal ya da ikili bilgisayarların temel yalınlığına karşıttır."

Açık ki Huff'un tartışması çizgesel gerçekleştirişin pratik olasılıkları üzerinedir ve kodun salt bir ikili indirgenişinin kuramsal olasılıkları ile uğraşmamaktadır. Bu son anlamda Moles'ün verdiği örnekler daha kesin görünmektedir. Örneğin, bir dördül bölmenin üst ya da alt köşelerine yerleştirilmiş tek bir dik-açılı üçgenden oluşan örgüler göstermektedir; ki böylece 'boş yer-dolu yer' karşıolumunda işlev görebilsin.

Ne olursa olsun, (pratiklik ölçütlerince yönetilen) fotomekanik yeniden-üretimdeki tarama örüntüleri ikili olasılıkları tartışması herhangi bir 'görüntüsel' imgenin analojik bir çiziciye aktaran bir bilgisayara, dijital yönergeler verilerek gerçekleştirilmesi olasılığı tartışmasından daha ağır basmaktadır.[99]

[99] Müzik bilimi bize araştırma için eksiksiz bir model sunar. Müziğin tınılı bir 'dilbilgisi' olduğu ve bir notasyon sistemini işlemiş olduğu sürece; sesler süremini (ses perdesi tınıları ve yarım-sesler için; –metronom vuruşları, dörtlük, birlik notalar vb– dizem için) yerinde ayrıtlar içerisine çözümler. Herhangi

Açık ki bilgisayar, dijital olarak bir imgeyi 'analojik' araçlarla geriyükleyen bir çiziciye komut verir.[100] Cralle ve Michael[101] şöyle daha ileri bir açıklamada bulunmaktalar: "Bir şey çizmek istediğimizde, onu nereye çizeceğimizi de ayrıca söylememiz gerekir. Alışılageldiği üzere seçilerek gönderilen çizem, CRT ekranında üstüste bindirilmiş iki-boyutlu bir kartezyen koordinat sisteminin imgelenmesiyle elde edilir. Yatay (x) ile düşey (y) doğrultularının her ikisinde de, elektron ışınının dijital olarak saptırılabileceği her bir nokta için tümsayılar atayabiliriz." Knowlton ile Harmon'ın ve *Japanese Computer Technique Group*'un *Bell*

---

müziksel bir söylem bu ayrıtları eklemlemeyle başarılabilir. Şöyle bir doğrudan karşı çıkış vardır; notasyon sayısal bir kod tabanında müziksel olarak nasıl 'konuşulacağını' önden belirlese bile; yine de tek bir ileti (çalınış) kodlu-olmayan özgür değişkeler ile varsıllaşır. Dolayısıyla bir *glissando* [kayma], bir *trill* [çarpma], bir *rubato*, bir susun uzunluğu yaygın ve eleştirel dilin her ikisinde de 'dışavurumsal' aygıt olarak düşünülür. Ancak, bu dışavurumsal olguları tanımasına karşın; müziksel notasyon bilimi her şeyi kodlamaya olanaklı kılar ve değişkeleri bile çoğaltılabilir yapar. *Tremolo*yu, *glissato*yu kodlar ve "allegro ma non troppo" gibi notasyonlar ekler vb. Anlaşılacağı üzere bu kodlamalar dijital değil; ancak, 'analojik'dir ve (az ya da çok) özet olarak tanımlanmış aşamalarca ilerler. Buna karşın dijital olmasalar da, dijitalleştirilebilirler. Gelgelelim bunu tanıtlamak için bir yorumlayıcının notasyon düzeyine değil; ses aktarıyazımı ve yeniden-üretiminin *teknik kodları*nınkine gider. Oyuklardaki her en küçük dışavurumsal değişken kesin bir ayrıta karşılık gelen bir kayıtta bir sesyazımcı iğnesince izlenmektedir. Bu ayrıtların ister az isterse çok vurgulanmış salınımın olsun ayrık olarak düşünülemeyeceği söylenecektir; çünkü bunlar kıvrımların bir süremi olarak ilerler. Ancak, fiziksel süreç üzerine düşündüğümüzde; ki bununla aşamalandırılmış kıvrımların bu süreminden sonuçtaki bir elektrik belirtkeleri dizilimince ve bir yankılanımsal titreşimler dizilimince yükselteç aracılığıyla sesin alımlanışına ve yeniden-aktarımına geçeriz; sayısal görüngüler ile uğraşmış oluruz. Oyuktan iğneye, yükseltecin elektronik bölümleri içerisine girdilerden önce ses sürekli bir model boyunca yeniden-üretilmektedir; elektronik bölümleri içerisine girdilerden yükselteçten gelen ses çıktılarına dek süreç ayrık duruma gelir. İletişim mühendisi bilgisayarda bile analojik modelleri sayısal kodlar içerisine aktarmaya çabalar; bu her zaman olanaklı bir süreçtir. Belirtkenin ayrık doğası gürültünün varoluşunca onaylanır. Gürültü kesin olarak kanalda varolabilir; çünkü elektronların yayımı olan belirtke ayrık bir görüngüdür. Bütün süreç için enformasyonun geçişi sürekli olsaydı; hiç gürültü olmazdı.

[100] Soulis & Ellis, 1967: 150-151.

[101] 1967: 157.

Telephone deneyliklerinde bilgisayarlar aracılığıyla yürüttükleri gibi 'görüntüsel' yeniden-üretim deneyleri göstermektedir ki, 'görüntüsel' göstergelerin sayısal izlencelemesi bundan böyle yüksek bilgiçlik düzeylerinde başarılabilir ve daha büyük bilgiçlik ile karmaşıklık yalnızca zaman ve ekonomik araçlarla ilgili bir sorundur. Ne yazık ki bu sayısal indirgeme bir yordamca sanatçının kullandığından başka bir süremin kullanılarak *dışavurumu çoğaltma* olasılığı ile ilgilidir. Özgün dışavurumsal işlevliliğin eklemleyişsel doğası *ile ilgilenmez*.

Bilgisayar deneyimi bize betilerde özgün belirtkeyi çözümlemenin (ilkesel olarak) olanaklı olduğunu söylese de; ancak belirtkenin *edimsel olarak* önceden-varolan ayrık birimvarlıklar birleşiminceeklemlendiğini söylememektedir. Doğrusu böyle birimvarlıklar güçlükle tanınabilirdirler; çünkü özgün belirtke 'yoğun' bir gerecin 'sürekli' bir yatkınlığı yoluyla bileştirilmiştir. Nitekim bilgisayarlar ve öteki düzenekler aracılığıyla çoğaltılabilirlik çoğaltılmış göstergeyi yöneten kodla doğrudan uğraşmaz. Bu daha çok, enformasyon aktarımını (bir belirtke-ye-belirtke sürecini) yöneten teknik kodlar ile ilgili bir konu olup; iletişim mühendisliği çerçevesi içerisinde incelenmelidir.[102] Böylesi yordamların daha çok tıpkıların[103] ya da kısımsal çoğaltıların[104] üretimi ile ilgili olduğu kuşkusunu duyabilir. Kaldı ki bilgisayar 'çizgisel' bir özgün çizimi çizici çıktısına aktarırken olan da budur. Ancak, 'salt yoğun' bir yağlı boya resim 'yoğunumsu' bir tarama örüntüsüne 'çevirildiğinde'olaylar değişik gelişir; böyle bir durumda bir kısmi çoğaltı mı, bir 'görüntüsel gösterge' mi yoksa bir sahte-tıpkı ile mi uğraşıldığı yargısına varmak çok zordur.

Ratio difficilis ile izdüşüm durumlarında gerekli olan yordamların doyurucu bir laboratuvar modelini sunan *dışavurumdan dışavuruma biçimlenişaktarım*dan söz edelim.[105]

---

[102] bkz. 14.4.

[103] bkz. 3.4.7.

[104] bkz. 3.4.8.

[105] bkz. 3.6.7.'deki izdüşüm modelleri.

Bu örnekler ayrıca, çoğaltılabilir-olmayan üst-göstergeler durumlarında bile; onları, bir tek 'metin'in olduğu yerde bir 'dilbilgisi' kuran mekaniksel yordamlar kullanarak çoğaltılabilir kılma olasılığı bulunduğunu tanıtlamaktadırlar. Bu anlamda bu deneyler bize *buluşlar*ın doğası ile ilgili kimi kuramsal sorgulayıcı önermeler sağlar.

'Görüntüsel' göstergelerin analojik doğası ile ilgili her varsayım hep öykünce lenemezlik ve nesneleri gizemli biçimde bir bağlantılı aracılığıyla gösteren bu aygıtların 'konuşulamazlık' kavramına dayanmıştır (ya da onu desteklemeyi amaçlamıştır). En azından bu gösterge-işlevlere buyurulan belirtkelerin çözemlemeci çözünmeye açık olduklarını tanıtlamak sorunu çözmez; ancak, bir tür büyüyü aradan çıkarır. Nitekim diyebiliriz ki, sayısal yaklaşım görüntüselciliğin gizemini daha çok anlamayı isteyen öğrenciler için bir tür psikolojik destek oluşturmaktadır. Gizli bir iletinin şifre-çözümünü yaparken öncelikle bunun gerçekten bir ileti olduğundan ve dolayısıyla, bundan 'geriçıkarılacak' altık bir kodun bulunduğundan kuşku duymamak zorundayız; aynı yolla görüntüsel göstergelerin *ayrıca* sayısal açıdan çözümlenebilir olduğu bilgisinin bunların imbilimsel doğasına ilişkin daha ileri bir araştırmaya ön ayak olmada yardımı dokunabilir.

3.6.5. Çoğaltı: Biçemleyiş ve Yöney

Çoğaltılar sorununa geri dönmek için şunları çoğaltabiliriz:

(i) tanınabilir bir işlevlilik bileştirmek için aynı sistemin ayrıtlarıyla birleşmek zorunda olan verili bir sistemin ayrıtları;

(ii) algısal düzenekler tabanında tanınabilir ve geniş-ölçekli bir aşırıkodlamayla onların içeriğine bağlılaşık olan cılızca yapılanmış bir dağarın ayrıtları, ki bunların öteki ayrıtlar ile birleşik olması gerekli de değildir;

(iii) tanınabilir bir işlevlilik bileştirmek için bir ya da daha çok sistemin ayrıtlarının bir tutam ya da dizilişine eklenmek zorunda olan verili bir sistemin ayrıtları;

Tip (i) ayrıtları önceki bölümcelerde incelenmiştir. Örneğin,

sözel dil ilk eklemleyişin öğelerini ve dolayısıyla da tümcecikleri yapılandırmak için ikinci eklemleyişin öğelerini birleştirir. Tip (ii) ayrıtları *biçemleyişler*; tip (iii) ayrıtları da *yöneyler*dir.

Biçemleyişler derken, gerçekte bir uzlaşımın sonucu olan apaçık belirli 'görüntüsel' dışavurumlar demek istiyorum, ki bu uzlaşım bunların bir içerik-modele olan benzerliklerinden dolayı değil; sıkı sıkıya zorunlu olmayan ve pek çok değişkelere olanak tanıyan bir dışavurum-tipine olan benzerliklerinden dolayı tanınır olacaklarını kurmaktadır.

Bu türden çoğaltıya özgü bir örnek, bir deste kâğıttaki Papaz ya da Kız'dır. 'Görüntüsel olarak' önce bir «adam» ardından da bir «Papaz» tanımayız; doğrudan «Papaz» düzanlamını kavrarız, yeter ki belirli yerinde öğelere bakalım. Ayrıca 'görüntüsel-göstergeyazılar'ın kodlandığı taban da budur, yani resimdeki Bâkire Meryem, Azize Lukia, Viktoria, Athena, Şeytan gibi tanınabilir kategoriler. Bu durumlarda doğrudan düzanlam bir 'buluş' sorunudur (bunlar, bir erkek ya da kadın bedeni vb ile belirli benzerlikler kuran bir *ratio difficilis* tarafından yönetilen); oysa bunların tam anlamlayışı (bu «adam» «Zeus»tur) aşırıkodlanmış çoğaltılabilir ayrıtların (biçemleyişlerin) bulunmasından ötürüdür.

Öyleyse Şeytan'ın resmedilmiş bir imgesi daha ileride 'buluşlar'dan söz ederken çözümlenecek olan bir üst-göstergedir. Ancak, öteki yordamlar arasında geniş-ölçekteki *aşırıkodlanmış* özellikler böyle bir gösterge-işlevin yapılanmasına katkıda bulunur. Bir görüntüsel-göstergeyazı olduğu sürece Şeytan'ın imgesi, birçok özgür değişkeye bakılmaksızın, daha önceden kodlanmış bir tipin bir çoğaltısıdır.

Doğrusu Maça Papaz'a ya da bir Bâkire Meryem imgesine bakarken imgenin yeniden-gösterimsel anlamını gerçekten de kavramamız gerekmez; içerik-tipinin biçimlemesinde geriye doğru izdüşüm aracılığıyla kestirimde bulunmak için dışavurumu sorgulamayız. Sanki öğesel bir ayrıtmışçasına bu geniş-ölçekli birlikte-betilenişi doğrudan tanırız. Kimi genel özellikle-

re bakılmışsa dışavurum belirli bir içeriğe uzlaşımsallıkla bağlı olan şey olarak tanınır; ayrıca içerik uzaysal ve betisel imleyicilerine geri başvurmaksızın kavramsal olarak da anlaşılabilir. Görüntüsel-göstergeyazı bir *etiket*tir.

Bu anlamda daha geniş birliktebetilenişler bile, daha çözümlemeci bir bakış daha incelikli işlemlerce bileştirildiklerini gösterecek olsa dahi biçemlenişler olarak ele alınabilirler. Ancak, bu çözümleme gerçekleşmezse, aynı imleyicileri karşılık gelen anlambirim (*ratio difficilis*) olarak sergileseler dahi, sanki bir *ratio facilis* tarafından yönetilmektelermiş gibi alımlanırlar.

Bu geniş-ölçekli biçemlenişlerin bir kısmını dizelgeye dökelim, her kategori bir uzlaşımsal dışavurum dağarı, dolayısıyla da bir alt-kod oluşturmaktadır:

(i) *armasal ayrıtlar*, Britanya kraliyet ailesinin silah gücüne destek olan tek boynuzlu at gibi;

(ii) *şematik yansıma-adlandırımlar*, /oflamak/ ya da /havlamak/ gibi (bunlar yozlaşmış yansıma-adlandırımlar olarak ve dolayısıyla da kurgusal örneklikler olarak çözümlenebilirlerdi;[106] ancak, doğrusu şimdilerde isteğe bağlı dışavurumlar olarak onanmaktadırlar);

(iii) *kodlanmış uzak-ortamsal ayrıtlar*, mimarlıkta bir ev, bir tapınak, bir meydan, bir sokak gibi;

(iv) *karmaşık nesneler* ve onların *göreneksel imgeler*i, (reklamlarda sergilenen arabalar gibi);

(v) müziksel tipler (marş, gerilim müziği);

(vi) yazınsal ya da sanatsal türler (*western*, kaba komedi);

(vii) sözde *tanıyış kodlarının* tüm öğeleri,[107] ki bunların aracılığıyla bir pars benekleriyle bir kaplan ise çizgileriyle karakterize edilir (yeter ki belirli benzerlik yordamları tabanında öğesel bir 'kedigil' silüeti tanınmış olsun);

(viii) *görüntüsel-göstergeyazılar*, görüntüsel-gösterge biliminin incelediği: İsa'nın doğumu, Mahşer Günü, Mahşer'in Dört Atlısı ve benzerleri;

---

[106] bkz. 3.6.3.

[107] bkz. 3.5.

(ix) *önceden kurulmuş* değerlendirmeci ve değerbilir *yananlamlar*, ki görüntüsel-gösterge bilimi araçlarıyla iletilirler ve ağırlıklı olarak kiç-sanatta kullanılırlar: bir Yunan tapınağı uzlaşımsal olarak «klasik güzellik» yananlamında bulunur, verili bir kadınsı imge tarihsel olarak «kayra» ya da «cinsellik» yananlamında bulunur;

(x) öteki karakterizasyonlar, tıpkı doğrudan «ayartma» ya da «haz» yanlanlarında bulunurken bir başkası «temizlik» yanlanlarında bulunan parfüm gibi, «kilise» yananlamında bulunan tütsü kokusu ve benzerleri;

Belirli bir sınırın ötesinde, bir biçemlenişi bir buluştan ayırt etmek çok zordur ve yargıya sıklıkla gönderici değil, gönderilen varır; ki o gerçekte verili bir dışavurumdaki bir biçemleyiş emeğini gerçekleştiren kişidir. Yıllardır karmaşık bir metin olarak tadını çıkardığımız, bütün ayrıtlarıyla yoğun bir incelemeye tutulan bir müziksel bileşimin nasıl da belli bir noktada artık yalnızca yaklaşık olarak «Beşinci Senfoni» ya da yalnızca «Romantizm» ya da «Müzik» anlamına gelen çözümlenmemiş bir biçim olarak alımlandığını hepimiz deneyimlemişizdir.

Nitekim biçemlenişler önceki buluşların kaydırışlarıdır, (metin olarak) karmaşık bir söylemi iletebilen ve de iletmesi gereken üst-göstergelerdir ve gerçekten de neredeyse özel adların işlevini üstlenirler. Her ne denli bunların çoğaltısı kesin olmayabilirse de doyurucu bir türce olarak ele alınır ve dışavurum-tipsine güvenilir uygunlukta diye düşünülür. Bunlar bir *ratio difficilis*'in iletişime ve ardışık uzlaşımlara sürekli sergileme gücüyle bir *ratio facilis* durumuna gelebileceğine kanıttır.

Biçemleniş bir söylem oluşturmak için ayrıca öteki aygıtlarla da birleşebilir; örneğin, belirli biçemlenişleri birleşimli görsel çoğaltılarla bir araya koyarak, bir yol belirtkesi şunu 'diyebilir': «bu yol kamyonlara kapalıdır, arabalar 50 km'nin altında gitmek zorundadır ve U-dönüşü yasaktır; yakında bir hastane olduğundan gürültü yapmayınız».

Şimdi de, aynı sistemin ayrıtlarıyla birleşebilir olmayan ama bir dışavurum oluşturmak amacıyla öteki sistemlerin ayrıtlarıyla özellikle işbirliği yapan şu ayrıtları inceleyelim. Bunlara *yöneyler* demekteyim.

Klasik örnek (daha önce 2.11.4, 2.11.5 ve 3.5.7'de verilmiş olan) gösterme parmağıdır; insan bedeninin bir parçasınca gerçekleştirilen «çizgisellik» ve «doruksallık» gibisinden boyutsal ayrıtlar çizgesel bir okça gerçekleştirilenlerle aynıdır; bu anlamda gösterme parmağı, sözel bir dışavurum gibi birleşimsel birimlerin bir yığışımınca üretilen bir dışavurum olarak düşünülmelidir; ki ok içinde öyle olmalıdır. Ancak, parmak bir şeye *doğru devinir*; bir doğrultu ayrıtı bulunmaktadır (ki bu öteki birçok kinezik ayrıtları doğal olarak karakterize eder; gerçi burada bu devinim ayrıtları aynı tipin öteki ayrıtlarıyla eklemlenebilir). Bu doğrultusal ayrıt gönderilenin ilgisini 'sol,' 'sağ' ya da 'yukarı,' 'aşağı' gibi benzer parametrelere göre yöneltir. Ancak, bunlar, birleşimsel birimler olarak öteki kinezik birlikte-biçimleyişlerde kullanılacak 'sola karşı sağ' tipsinden yalın uzaysal parametreler değildirler; bunun yerine 'soldan-sağa karşı sağdan-sola' olarak görülmelidirler.

Gönderilenin fiziksel olarak bu doğrultuyu izlemesi gerekli değildir (ne de belirtilen doğrultuda imleçler için anlamlı olacak bir şeyin bulunması gereklidir[108]). Gerçekte iki 'doğrultu' vardır: biri edimsel ve fiziksel olarak algılanabilirdir ve dışavurumsal bir ayrıttır; öteki ise 'gösterilen' doğrultudur ve yalın içeriktir. Doğrultusal ayrıt bir *ratio difficilis*'e göre üretilir; çünkü üretilen doğrultu 'konuşuyor' olduğumuzla aynı doğrultudur.

Yöneyleri anlamak için, öteki doğrultusal ayrıt türlerini de ayrıca düşünmek zorundayız ve de 'doğrultu' terimini uzaysal yananlamlardan özgürleştirmek zorundayız (bu, belki de 'yöney' ya da 'yöneyselleştiriş' sözcüğü ile daha iyi gerçekleştirilir). Dolayısıyla ses perdesinin yükselişi ya da alçalışına ve de yan-

[108] bkz. 2.11.5.

dilbilimsel ayrıtlardaki dinamiklere yöneysel aygıtlar gözüyle bakabiliriz: örneğin, bir 'tınılama sorunu' dile getirildiğinde bir yöneyselleştiriştir: müziksel bir ezginin doğası yalnızca birleşimsel birimlerin eklemleyişinden ötürü değil ayrıca onların geçici kesin ardıllığı nedeniyle de kavranılırdır. Dolayısıyla sözdizimsel-tümcecik imleyicileri yöneyler olarak düşünülmek zorundadır.[109]

---

[109] Tüm üretken dilbilgisi kılgısal olarak 'derin' tümcecik imleyicide yöneyselleştiriş sorunuyla uğraşır. "Yönetim," "komut," "içegömme" kavramları ('yukarı ve aşağı' ya da 'önce ve sonra' aşamadüzensel yatkınlıklar ile ilgili olarak) yöneysel kavramlardır. Bu anlamda yöneyselleştirişler bağlamsal ayrıtlar olarak düşünülmelidir; ki bu 2.9.3'te bulunulan varsayımla çelişmez, buna göre anlambirimin yeniden-gösteriminde bulunuş birleşimsel kuralları dahi kapsar. İlkesel olarak yöneysel bir aygıt uzaysal ve geçici bir düzenleme içerisinde bir konum olduğuna göre; maddelerin n-yerli yüklemler biçimi içinde yeniden-gösteriminde bulunuluşu göz önünde tutulursa herhangi bir savın yeniden-gösteriminde bulunuluşun bağlamsal bir seçiliş olarak rolünün yeniden-gösteriminde bulunuşunu verili bir bağlam içerisinde yüklemlediğini olumlayabiliriz. Örneğin:

$$x \begin{cases} \text{bağ}_{\text{yö(x,y)}} \ldots d_{\text{Etmen}} \\ \text{bağ}_{\text{yö(y,x)}} \ldots d_{\text{Nesne}} \end{cases}$$

Ancak, böyle bir çözüm ilkin bir sorun yaratır: yeniden-gösteriminde bulunulacak yöneysel konum yüzeysel yapıca gerçekleştirilen mi yoksa derin yapıca gerçekleştirilen midir? Lakoff (1971a) göstermektedir ki /Sam dedi ki John birkaç kızla çıkmış/ dışavurumu /Sam dedi ki John'un çıkmış olduğu birkaç kızdı/ ile /John ile çıkmış olduğunu Sam'in dediği birkaç kızdı/ okumalarının her ikisine de açıktır. Yöneysel aygıtlar yüzeysel yapıda yanıltıcıdır ve nicelendiricinin yalnızca doğru bir yöneyselleştirişi daha derin bir anlambilimsel yapı içinde dışavurumu açıklaştırır. Yine de göstergeler üretme emeği (ve özellikle 'kod gözlemi') derin anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuşun yüzey yapısında birkaç kural ya da "kısıtlama"ca çakıştırmasına dayanmaktadır. Bu kurallar yöneysel aygıtların nasıl gerçekleştirilebileceğini ve yüzeysel yapıda nasıl yorumlanabileceğini kurar. Bu noktada anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuş (üretken anlambilim açısından) bir yorumlayandır ya da göstergeleri seçme ve üretme emeğini açıklayabilen *ötedilbilimsel* bir aygıt olarak eyleyen bir yöneysel aygıtlar bileşiğidir. Dolayısıyla yöneyselleştirişler (i) anlambilimsel bir kuramın ötedilbilimsel yeniden-gösterimde bulunuşunda, (ii) verili bir anlambirimin birleşimli olasılıklarının anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuşunda, (iii) bir bağlamı yorumlamada sergilenen çıkarım ve önvarsayımlar emeğinin kendisinde bulunmaktadırlar. Tüm bu sorunlar ister biçimlenişaktarımsal dilbilgisi için isterse yorumlayıcı ya da üretken bir anlambilim için olsun doyurucu düzeyde açık olmadığına göre, şimdilik sözel dildeki yöneysel aygıtlar sorununun çok bulmacamsı olduğunu ve daha ileri araştırmalar ge-

/John Mary'yi dövmektedir/'de içeriği anlaşılabilir yapan, tümceciğin doğrultusudur (yazılı tümcecikteki uzaysal bir doğrultu ve dile getirilendeki geçici bir doğrultudur); özel adların yerlerinin değiştirilmesiyle bütün içerik tersine döner. Yeniden söylersek, bir yöneyselleştiriş (/a⊃b/'de olduğu gibi katışıksız bir yöneysel bağlılaşımı gösteren bir dışavurum olarak alınmasının dışında) ne bir gösterge ne de kendinde tam bir dışavurumdur; ancak, daha çok, ötekilerle birlikte dışavurumun bileşimine katkıda bulunan üretimsel bir ayrıttır.[110] Kimi durumlarda bir yöneyin kendi başına bir gösterge-işleve neden olabileceği söylenebilir; diyelim ki ben sürekli artan bir sesle mırıldanıyorum; bir ses-süreminde bir doğrultuya sokarak başka herhangi bir aygıta sığınmaksızın «soru»yu (ya da «soruyorum»u ya da «ne?»yi) göstermeyi başarabilirim. Ancak, bu bir kodlanmış biçemleyiş durumudur.

Pek çok yöney oldukça çizemsel bir *ratio difficilis* tarafından yönetilir, biçemleyişlerle olduğu gibi bu da öylesine kolay tanınabilirdir ki bir tür kaydırma süreci yeralır ve *ratio difficilis* pratik olarak bir *ratio facilis* durumuna gelir. Yukarıda değindiğimiz soru uğultusu durumu bu sürecin tipik bir örnektir.

---

rektirdiğini onaylayalım. Bu durum tanıtlamaktadır ki, bütünüyle yöneylerle ilgilenen genel imbilim sorunları tümüyle çözülmeden; dilbilimsel yöneltimli bir anlambilimin en olağandışı sorunları dahi çözülemez.

[110] Farklı dillerde yüzeysel yapı içerisindeki sözlükbirimin konumu tümcenin doğru açıklaştırılışına olanak tanıyan yöneysel ayrıtın yeniden-gösteriminde bulunmaz. Örneğin İtalyancada /Giovanni ama Maria/ (John sever Mary'yi) demeye alışığızdır –ki burada Etmen Nesne'den önce gelir–; ancak, ('koşuksal' bir tını başkalığıyla bile olsa) /ama Maria Giovanni/ demek de olanaklıdır. Bu ikinci durumda konum bize Etmen'in kim olduğunu tanıma olanağı tanımaz. Yine de, konuşurken 'konumsal' ayrıtın yerine (tıpkı Lakoff'un gösterdiği üzere, 1971 b) yandilbilimsel bir ayrıt kolayca konulur: İkinci adı vurgulayarak /ama Maria, *Giovanni*!/ dersem; açık bir biçimde 'yöneyselleştirmiş' olurum (yandilbilimsel aygıtların yerine yazılı dilde virgül ve ünlem imi konulur). Sanders (1974) bize İspanyolcada /Manuel me presentò a ti/ (Manuel beni sana tanıttı) ile /Manuel te me presentó/'nun her ikisini de söylemenin olanaklı olduğunu anımsatmaktadır. Ancak, bu ikinci durumda aşırıkodlamadan söz edebiliriz; çünkü dışavurum kullanıma-hazır bir dizim ya da bir deyim olarak düşünülebilmektedir.

3.6.6. İzlenceli Uyartı ve Sahte-Birleşimli Birimler

Çoğaltı ile buluşun ortasında çoğunlukla imbilimsel açıdan tanımlanabilir diye düşünülmeyen iki tür üretimsel işlem vardır. İlki, alıcıda doğrudan bir karşılık çıkartmak isteyen imbilimsel-olmayan öğelerin yatkınlığıyla uğraşır. Bir tiyatro performansı sırasındaki ışık parlaması, dayanılmaz bir ses, eşikaltı bir uyarılma ve benzerleri 3.5.5.'te vurgulamış olduğumuz üzere göstergelerden daha çok uyartılar arasında dizelgeye dökülmelidir. Ancak, aynı kısımda, gönderici sergilenmiş uyartının olası etkisini bildiğinde bilgimizi bir tür edinim olarak düşünmekle yükümlü olduğumuzun ayırdına varırırız; çünkü verili bir uyartı *onun* için dışavurarak ortaya çıkarmayı amaçladığı verili bir öngörülebilir tepkiye karşılık gelir. Başka bir deyişle kendisi aracılığıyla uyartının, içerik düzlemi olarak işlev gören varsayılmış bir etkinin dışavurum düzlemi olduğu bir gösterge-işlev bulunmaktadır.

Yine de, özellikle bir metin içerisindeki öteki daha özgül açıdan imbilimsel öğeler arasına bir yalan-gösterge olarak sokulduğunda bir uyartının etkisi hiçbir zaman tümüyle önceden kestirilebilir değildir. Diyelim ki bir konuşmacı inandırıcı bir söylemi yargı retorik kurallarına göre ayrıntılarıyla inceliyor ve karşısındaki gönderilenlerde acıma ve duygudaşlık uyandırmaya çalışıyor. Tümcelerini çarpıcı bir sesle ya da az kalsın ağlayacaktı izlenimi uyandır*abilen* güçlükle saptanabilir titreşimlerle dile getirebilir. Bu kesitüstü ayrıtlar açıkça ya yandilbilimsel aygıtlar ya da onun coşkusal durumunu gösteren yalın eşbelirtiler olabilir; ancak, bunlar dinleyicilerinde biraz özdeşleşmeye yol açmak ve onları duygusal bir duruma doğru çekmek amacıyla onun söylemin içerisine soktuğu uyartılar da olabilir. O bu aygıtları *izlenceli uyarımlar* olarak kullanıyorsa da; yine de bunların kesin olarak nasıl alımlanacaklarını, saptanacaklarını ve de yorumlanacaklarını bilmemektedir. Konuşmacı belirli uyarım kurallarını yürütme ile imbilimsel

aygıtlar olarak tanınır duruma gelebilecek (ya da gelemeyecek) uzlaşılmamış yeni öğeleri sergilemenin ortasında bir yerdedir. Kimileyin konuşmacı verili bir uyartı ile önceden varsayılan verili bir yanıt arasındaki ilintiyle ilgili kesin değildir. izlenceli uyartıların denemelik bir kodlamanın gerçekleştirilmesinden daha çok, *yapım*ını gerçekleştirmektedir. Nitekim bu aygıtlar çoğaltı ile buluş arasında durmaktadır ve imbilimsel aygıtlar olabilirler de olmayabilirler de bu yüzden bir tür belirsiz eşik oluştururlar. Böylece izlenceli uyartıların dışavurumsal dizilişi saptanabilir birimlere çözümlenebilmesine karşın; karşılık gelen içerik bulutsu kavramsal ya da davranışsal 'söylem' olarak kalır. Çözümlenebilir ve çoğaltılabilir (ve de bir *ratio facilis* tarafından yönetilen) birimlerden yapılma dışavurum bunun ardından içerik düzlemi üzerine belirsiz bir söylem üretebilir. Böyle izlenceli uyartılar arasına şunları dizelgeleyebiliriz: (i) koşuk, müzik, resim ve benzerlerindeki tüm izlenceli eşduyumlar; (ii) Kandinskij gibi sanatçılarca kuramsallaştırılmış tüm sözde 'dışavurumsal' göstergeler, yani verili bir duyguyu doğrudan 'ilettiği' uzlaşımsal olarak varsayılan (güç, kayra, durağansızlık, devinim ve benzerleri gibi) ve ayrıca *Einfühlung* [eşduygu] kuramcılarının üzerine çalışmış oldukları görsel birlikte-betilenişler; bu aygıtlar ruhsal güçlerle güdülü bir ilişkiyi korudukları ya da fiziksel deneyimleri 'yeniden-ürettekleri' sürece, izdüşümlerle ilgili kısımda (3.6.7.) incelenmelidirler; bunların vurgulu etkisini bilen bir gönderici sergilediği sürece, bunlar izlenceli uyarımdır (ve dolayısıyla da önceden-kodlanmış aygıtlardır); ancak, bunların (içerik düzlemindeki) etkisi yalnızca kısımsal olarak öngörülebilirdir; (iii) 3.5.8'de betimlenen yerine-koyumsal uyartıların tüm üretimi; (iv) üzerine 3.6.7'de daha çok şey söylenecek olan pek çok izdüşüm.

Ne olursa olsun bu türden izlenceli uyartı ile daha açık kodlanmış aygıtlar arasındaki ayrımı özenle yapmalıyız, ki bu ikinciler beden devinimleri, yüzdeki dışavurumlar ve benzerleri gibi

coşkuları dışavurmak için kullanılmaktadır; ki bunlar da kinezik[111] ve yandilbilim alanlarındaki son araştırmalarca çoktan kayıt altına alınmıştır.

Başka bir tür düzmece imbilim işlemi de *sahte-birleşim*dir. En özgün örneği de soyut bir resim ya da tınısız bir müzik bestesidir. Görünüşte bir Mondrian resmi ya da bir Schoenberg bestesi eksiksizce çoğaltılabilirdir ve dolayısıyla da birleşebilir birimlerce sistemsel olarak bileştirilmiş gibi görünürler. Bu birimler görünüşte anlamla donatılmış değillerdir; ancak, gerçekten de birleşimsel kuralları izlerler.

İçerik düzlemi olduğu gibi her gelene açık kalsa dahi, hiçkimse bir dışavurum sisteminin bulunduğunu yadsıyamaz. Nitekim bu örnekler gösterge-işlevlerden daha çok *açık belirtke dokuları*dır; tam da bu nedenle bir içeriğin nitelenişini ister görünmektedirler, dolayısıyla da gönderileni için bir tür yorumsal zorluk sergilerler.[112] Bunlara yalnızca bir içeriğe bağlılaşmak için 'bekleyebilen', her biri pek çok değişik bağlılaşıma duyarlı olan görsel ya da müziksel *önerme işlevleri* diyelim.

Dolayısıyla Webern-sonrası bir ses kümesi işittiğimizde belirli bir kılıkta birleşmiş çoğaltılabilir müziksel birimlerin varlığını saptarız ve ayrıca kimileyin özdeksel olayların bu tür yığışımını yöneten kuralı da biliriz.

Ancak, görünen o ki, soyut dışavurumcu resimlerle, gelişigüzel müzikle, John Cage'in olaylarıyla ve benzerleriyle uğraştığımızda sorun değişmektedir. Bu durumlarda önceden kestirilebilir herhengi bir kuraldan yoksun dokusal-bulutlardan söz edebiliriz. Ardından sahte-birleşimsel bir işlemden söz etmeyi sürdürebilir miyiz? İşte Lévi-Strauss'u (1964) bunların altık bir sistem tabanındaki ayrık birimlerden ya da karşıolumlardan yoksunluklarını göz önüne bulundurarak, bu görüngülerin herhangi bir dilbilimsel doğası olduğunu yadsımaya iten tam da bu türden sanatsal işlemlerdir.

---

[111] Ekman 1969.
Eco, 1962.

Birisi de bu durumlarda bütün özdeksel dokunun kurallarının yokluğu aracılığıyla kendini 'dilbilimsel' sanatı yöneten bütün kurallar sistemine karşıkonumlandırdığı ve dolayısıyla içerisinde katışıksız gürültünün bildirimlerinin enformasyonsal düzenin bildirimlerine karşıkonumlandığı bir tür makro sistem yarattığı yanıtını verebilirdi. Bu çözüm incelik getirisi sağlar ve doğrusu '*informel*' ['*kalıpdışı*'] sanatçıların yapıtlarının ardındaki pek çok yönelimi açıklar; ancak, bu, imbilimsel-olmayan görüngülerde dahi, olmayan imbilimsel görüngüleri bağıntılı yapmak amacıyla sergilendiği sürece bir anlam yükü bulunduğunu savunmakla eşdeğerdir. Bu anlamda '*art informel*'in [*kalıpdışı sanat*'ın] yaratılması sanki konuşmaya karşı çıkışımızı 'dışavurmak' amacıyla susmamız gibidir.

Gerçek şu ki, bu tür sanat örneklerinin en azından sahte-birleşimlerin doğasına sahip olmasının başka bir nedeni vardır. Bunun ipucu, bizlere tam da gereçlerin damarını, ağacın, tuvalin, demirin, seslerin ya da gürültünün dokusunu incelediklerini söylerken; bunların arasında ilişkiler, biçimler, yeni görsel ya da işitsel patikalar bulmaya çalışırken, sanatçıların kendilerince verilmektedir. Sanatçı, dışavurum-süreminin daha derin düzeyinde bu süremin önceki kesitlenişinin bir dışavurum biçimine neden olurken hiçbir zaman yerinde kılmadığı yeni bir ilintiler sisteminin buluşunu gerçekleştirir. Bu yerinde yeni ayrıtlar örgütleniş kipleriyle birlikte öylesine saptanabilir ve tanınabilirdirler ki, verili bir sanatçının yapıtını yalıtabilir ve dolayısıyla da örneğin, Jean Fautrier'yi Jackson Pollock'tan, Boulez'i Berio'dan ayırabilir duruma geliriz.

Bu durumda sahte-birleşimli birimler kurma yapıtın kendisinin yapımından önce gelmez; tersine, yapıtın gelişimi sistemlerin doğuşuyla çakışır. Ayrıca bu biçimlerin bir içerik iletmesi koşuluyla (ki bu içerik kimileyin yapıtın doğasının ötedilbilimsel bir sayışımı ve de ideolojik anlam yükü ile özdeştir), yapıt kurulduğu sırada bütün bir kod önerilmektedir.

Burada üç sorunla uğraştığımızı vurgulayayım: (i) tanınan dışavurum düzeyinin altında gerçekleştirilen kesitlenişle, ki bu dışavurum-süreminin daha ileri bir kesitlenişidir; bu görüş 3.7'de estetik metinden söz ederken çok önemli olacaktır; (ii) bu kesitlenişin türlü düzeylerdeki karmaşıklığıyla, ki ayırt edilebilir birimleri saptamayı kimileyin olanaksız kılar, bu yüzden çoğaltılabilir dışavurum tiplerini kurmayı da olanaksızlaştırır; bu olurken sahte-birleşimli birimler çoğaltılamaz (Webern-sonrası müzikte kimi ses-kümeleri çoğaltılabilir –doğrusu bunları gerçekleştirme yolunu betimleyen yazılı bir nota kağıdı bulunmaktadır– oysa ötekiler besteci tarafından yalnızca 'önerilebilir' ve müziği çalacak ya da söyleyecek olanın buluşçu bir katılımını gerektirir; Dubuffet'nin bir resminin çoğaltılması ise zordur); (iii) olası kesitlenişi ve sistemlenişinin yanında yeni dışavurum düzeylerinin buluşuyla; bu durumlarda sahte-birleşimli yordam katışıksız olarak *buluşçu* yordama dönüşür, dolayısıyla da bizi *modi faciendi signa* sınıflandırmasındaki son maddeye götürür.

Çizelge 39'da sahte-birleşimli birimler yine de bir *ratio facilis* tarafından yönetilen üretim kipleri arasında dizelgelenmektedir; çünkü bunlar çoğaltılabilir oldukları sürece bir dışavurum tipsini yeniden-üretmeleri gerekir; gerçi belirtili bir gösterge-işlev durumunun 'açık' bir belirtke durumununki denli çok yeniden-gösteriminde bulundukları kuşkulu görünmektedir. Ancak, bunların kurucu birimleri saptanabilir değilse, çoğaltılabilir de değildirler ve bu yüzden, gösterge üretim ile süremlerin yönlendirimi için yeni olasılıklar önermesinin ortasında kalırlar.

Tersine, izlenceli uyartıların örnekler ve örneklikler ile aynı sıraya, *ratio facilis* ile *ratio difficilis*'in ortasında bir konuma dizelgelenmiş olması rastlantı sonucu değildir. Kimileyin, eşduygu kuramcılarının onayladığı üzere belirli bir çizgi ile belirli bir duygu arasında bir tür 'güdülü' bağlantı bulunmaktadır ve böylelikle uyarım durumları izdüşüm ya da biçemleniş yordamlarına dayanır.

3.6.7. Buluş

Bir üretim kipini buluş olarak tanımlayabiliriz; böylece gösterge-işlevin üreticisi bu amaç için daha kesitlenmemiş yeni bir gereçsel sürem seçer ve içerisinde bir içerik-tipinin yerinde biçimsel öğesini *haritalandırmak / çakıştırmak* amacıyla yeni bir örgütleme (bir biçim verme) yolunu önerir. Böylelikle buluşta ayrıözdeksel bir dışavurum içerisinde gerçekleştirilen bir *ratio difficilis* durumumuz olur; ancak, seçilmiş içerikli dışavurum öğelerini bağlılaştırmak için önceki hiçbir uzlaşım varolmadığına göre, gösterge üretici bir yolla bu bağlılaşımı onaylanabilir kılmak için *koymak* zorundadır. Bu anlamda buluşlar kökten biçimde tanımadan, seçmeden ve çoğaltıdan başkadırlar.

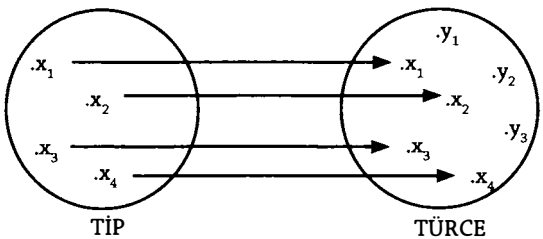
*Tanıma*yla üretilmiş bir dışavurumu herkes tanır; çünkü daha önceki bir deneyim verili bir dışavurum-birimi ile verili bir içerik-birimi bağlantılamıştır. Yaygın bir soyutlama düzeneği tabanında yapılmış bir *seçme*yle üretilmiş bir dışavurumu herkes tanır; verili bir maddeyi kendi sınıfının yeniden-gösterimi olarak onaylama da böyledir. *Çoğaltı*yla üretilmiş bir dışavurumu herkes tanır; çünkü çoğaltı, verili bir içerik ile uzlaşımsal olarak çoktan bağlılaştırılmış bir dışavurum-tipsini çoğaltır. Tüm bu durumlarda *ratio* ister *facilis* ister *difficilis* olsun, bir türce ile onun tipi arasındaki karşılıklılığı herkes tanır; çünkü tip çoktan kültürel bir ürün olarak varolmaktadır. Türce dışavurum ister damgalar durumunda olduğu gibi bir içerik tipini yeniden-üretsin, ister sesbirimler ve sözcükler durumundaki gibi bir dışavurum tipini yeniden-üretsin, yordam belirli ana gerekimleri izler.

Birisi (ister içeriğin ister dışavurumun olsun) bir tipi yerinde olarak seçilip ayrılmış bir özellikler grubu olarak görürse, türce özgün grubun öğelerinin türce grubununkiler açısından haritalarının çıkarılmasıyla elde edilir. Bu yordamın Çizelge 40 ile yeniden-gösteriminde bulunulabilir; burada *x*'ler tipinin yerinde özelliklerinin yeniden-gösteriminde bulunur ve *y*'ler ise yerinde-olmayan ve türlüleşebilir öğelerin.[113]

[113] Bu kısımda uğraşılan bütün sorunlar için Krampen (1973) ve Volli'ye (1972)

Ratio facilis durumlarında haritalandırmanın / çakıştırmanın sunduğu bir sorun yoktur: yalnızca bir özelliğin, tipin öngördüğüyle aynı gereci kullanarak yeniden-üretimini içermektedir. Tip bir sesbirim durumunda örneğin 'dudak+ötümlü'yü öngörebilir (ki demek istediği: insan seslemesi aracılığıyladır); dolayısıyla da bir [b]'nin nasıl üretileceğini kurar.

ÇİZELGE 40



Çakıştırma kavramı *ratio dificilis* durumlarında bir biçimde daha sorunludur; çünkü *ratio dificilis* tipi bir içerik birim, bir anlambirimdir ve özellikleri ise anlambilimsel imleyicilerdir ve bunlar da ilkesel olarak herhangi bir tikel dışavurum süremiyle bağlantılı değildirler.

Öyleyse bir bardak şarabın yerinde özelliklerini, bir masa üzerindeki bir bardak şarabın tanınabilir ıslak damgasını üretmek için başka bir gereç içerisinde çakıştırmak ne demektir? Soruyu bu yolla tamdeyimleme anlaşılmaz bir yanıta doğru gidebilir; ancak, bu, kişinin 'göndergesel' önyargısı yüzündendir. Gerçek şu ki, bir bardak şarabın damgasının «bardak şarap» nesnesinin özelliklerine iye olması gerekli değildir; ancak, «bir bardak şarabın damgası» kültürel birimininkilere iye

---

borçluyum. *VS* dergisinde (1972, 1973) Farassino, Casetti, Bettetini, Volli, Verón, Metz, Osmond-Smith ve başkalarının katılımıyla gelişmiş olan, görüntüsel göstergeler üzerine bütün tartışma bu çözümlemenin pek çok noktasını açıklığa kavuşturmada yararlı olmuştur; ki bu da yukarıdaki katılımlara eleştirel bir özet olarak burada sunulmaktadır. Ayrıca Tomás Maldonado'ya (kişisel iletişimler), Thomas A. Sebeok'e (kişisel iletişimler), Roman Jacobson'a (kişisel iletişimler) ve başka pek çok kişiye gönül borcu duymaktayım.

olması gereklidir. Bu durumda söz konusu birimvarlığın anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuluşunun gerektirdiği anlambilimsel dört imleyiciden daha çok değildir, yani «çember», «kırmızı», «ışının (ya da çapın) uzunluğu» ve «ıslak». Bu imleyicileri bir başka gereç içerisinde çakıştırmak yalın bir biçimde, «çember», «kırmızı», «çap X» ve «ıslak» anlambirimlerinin topolojik ve kimyasal yorumlayanlarını gerçekleştirmek demektir. Bu yapılmışsa, haritalandırma süreci tamamlanmıştır ve içerik tipinin bir türcesinin gerçekleştirilişi görece kolay bir konudur. Bu anlamda bir yabantavşanının damgasının, bir yabantavşanı imgesi oluşuyla aynı yolla bir görüntüsel ayrıt da olduğunu savlamak *olanaksız*dır. İlk durumda içerik tipsi kültürel olarak kuruludur; ikincideyse (biçemleniş durumları dışında) değildir.

Ortaya çıkacak görünen tek sorun: verili bir çapın bir masada gerçekleştirilmiş bir çemberi ne anlamda «çember» ve «çap X» anlambilimsel imleyicilerini haritalandırır?

Ancak, iyice düşünürsek bu soru, dudak ünlüsünün ve ötümlü ünlünün ne anlamda sesin soyut sesbilimsel 'dudak+ötümlü' tipsini haritalandırdığını sormaktan çok da değişik değildir? İkincisinde yanıt yeterince kolay görünmektedir: (nasıl ki bir parametrenin gerçekleştirilişi tanınabilir oluyorsa –bu bizi, 3.4.7 ve 3.4.8'de belirtilmiş olduğu üzere, imbilimsel bir kuram için teoremlardan daha çok koyutlar olan algısal ana gerekimlere geri gönderir–;) çoğaltının gerçekleştirilişine ve tanınışına olanak tanıyan belirli ses parametreleri vardır.

Yalnızca, (3.4.2'de altı çizildiği üzere) türlü dışavurumların, bir çemberin çoğaltısının bir sesbirimin çoğaltısıyla aynı kuramsal sırayla dizelgeye dökülmesini gerekçelendirmek amacıyla ister uzaysal parametrelere göre, ister sessel parametrelere göre olsun gerçekleştirilebileceğini yinelememiz yeterlidir. Tek başkalık, bir sesbirimin yeniden-üretimini yöneten ses ayrıtları içerik imleyiciler değillerken; topolojik bir betinin (damgaların tanınışındaki gibi sanal bile olsa) yeniden-üretimini yöneten

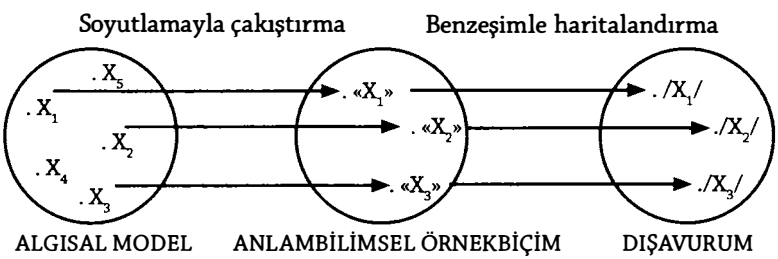
uzaysal ayrıtların öyle olmalarıdır. Bu –görmüş olduğumuz üzere– tam da *ratio facilis* ile *ratio difficilis* arasındaki başkalıktır.

Şimdi Çizelge 39'u incelersek, bütün *ratio difficilis* durumlarının, içerisinde en önemli anlambilimsel imleyicilerin, yani betisel ve yöneysel özelliklerin *topo-duyarlı* oldukları içerik tiplerle uğraştığını görürüz. Bu da bizi, ana hatları 2.7.2.'de verilen soruna geri götürür: anlambilimsel her imleyici söze dökülebilir değildir. Anlambilimsel imleyiciler söze dökülebilirken, kuşkusuz soyutlanışın en büyüğünü edinir; önceden kültürelleşmiş ve sözel aygıtlarla sık sık dışavurulmuş olduklarında, isteğe bağlı olarak dahi sözel-olmayan öteki aygıtlarla bağlılaşıklaşabilirler (bir yol belirtkesinde «dur» anlamındaki topolojik bir biçim buna örnektir) ve sözel alışkanlıkların aracılığı yoluyla kolayca saptanabilirdirler. Barthes ve öteki kuramcıların söylediği gibi, bu durumlarda, sözel olmayan imbilimsel sistemlerin sözel olana dayandığı doğrudur. Ancak, en azından tümüyle söze dökülemeyen anlambilimsel imleyiciler de vardır; öyle ki bunlar sözel olarak dışavurulmuş ötedilbilimsel bir tanımla iletilemezler.

Bir yabantavşanının patisinin uzaysal yerleşimi, sözel olarak öte-betimlenmiş olamaz. Gelgelelim, kültürel bir 'varoluş'unun olmadığını önesürmek kolay değildir ve bunun kanıtı da onun 'düşünülebilmesi' değil (ki bu imbilim-dışı ve biraz da zihinsel bir sav olurdu), pek çok yolla *yorumlanabilmesi* gerçeğidir. Örneğin, bir çizme makinesine girdi olarak yerleştirildiğinde onun çıktısı olarak bir yabantavşanı patisi çizimi üretecek olan bir algoritma düşünülebilir. Bu çizimin gerçek bir damgadan daha çizemselliği olgusu bizim savımıza daha ileri bir kanıttır: böyle bir damganın (bir anlambirimin) kültürel kavramı ne onun algısal modeliyle ne de karşılık gelen nesneyle aynıdır.

Algısal modelden anlambilimsel modele ve de anlambilimsel modelden bir *ratio difficilis* tarafından yönetilen dışavurumsal bir modele olan sürecin yeniden-gösterimi Çizelge 41'deki gibi olabilir:

ÇİZELGE 41



Başka bir deyişle, algılanmış *x* nesnesine x_1, x_2, x_3, x_4 x_n özelliklerini atayan verili bir *algısal* model verili bir deneyimin 'yoğun' bir yeniden-gösterimi olarak, diyelim ki yoğun yeniden-gösterimde bulunuşun özelliklerinin yalnızca üçünü koruyan *anlambilimsel* bir modele neden olur. Söylenmeye çalışılan, tüm bu seçili anlambilimsel imleyicilerin söze dökülebilir maddeler olmasının gerekliliği değildir; bunların çoğu topo-duyarlı ilişkiler olabilirler.

Bu noktada dışavurumsal bir aygıt aracılığıyla bu anlambilimsel modeli (bir anlambirimi) *dışavurmak* da olanaklı olabilirdi. Anlambirimin imleyicileri topo-duyarlı-olmasaydı; içerik-dışavurum bağlılaşımı isteğe bağlı olabilirdi. Gelgelelim bu durumda kimi imleyiciler topo-duyarlı olduğuna göre; bağlılaşım *güdülenmiş*tir ve ilkesel olarak her bir tip/türce-oranı yöneten kuralları, yani biçimlenişaktarım kurallarını izlemek zorundadır.

Şimdi de Çizelge 41'de ana hatları verilen çift haritalandırmayla ilgili bir şeyler ekleyelim. Haritalandırmanın (algılanandan anlambirime olan) ilk türü imbilimsel açıdan açıklanmışlığa gerek duymaz: –kavramsal ve 'görsel' düşüncenin her ikisindeki– soyutlamanın her görüngüsünü yöneten kuralları izler ve dolayısıyla insanın anlama yetisi düzeneklerine, dayalı bir yordamdır (demek istediğim bunun bile bir imbilimsel yordam olarak görülemeyeceği değil; ancak, daha çok bu sorunun tanımının, imbilimin 'politik' sınırlarından birini oluşturduğudur[114]).

[114] bkz. *Giriş*.

Haritalandırmanın ikinci türü belirli verili uzaysal parametreler ve uzlaşımlarla, bir başkasına *benzer* bir üçgenin üretimini yöneten haritalandırmaya özdeş olmalıdır (örneğin, büyüklüğün ilgisiz ama yanların orantılı ve de açıların 'eşit' olma zorunluluğu gibi). Bu yordama bir *biçimlenişaktarım* diyelim: "uzaydaki noktaların her ikilitekanlamlı karşılıklılığı bir biçimlenişaktarımdır. Burada bizi ilgilendiren, uygulandıkları topolojik birimvarlıkların öne çıkan belirli özelliklerini değişmeden bırakan tikel biçimlenişaktarımların varoluşudur."[115] Bu biçimlenişaktarım kavramı türce-ye-türce yeniden-üretimine olduğu gibi tip/türce-oranınınkilere de eksiksizce uyar (imibilimin koyutlarından biri budur). Ancak, bu ayrıca (sanal bile olsa) damga üretimi gibi durumları da açıklar; 3.6.2'de damgaların bile biçimlenişaktarım durumları oluşturduklarını söylememizin nedeni budur.

Ancak, tip/türce-oranı durumlarında, benzeşim yoluyla haritalandırma bir dışavurum tipsi (ve dolayısıyla da bir nesnenin modeli) ile bir dışavurum türcesi (ve dolayısıyla da bir başka fiziksel nesne) arasında yer alır. Öte yandan, damga durumunda ise *anlambilimsel bir model ile onun fiziksel dışavurumu arasında kurulmuş benzeşimler*i inceleriz. Bir kez daha *ratio facilis* ile *ratio difficilis* arasındaki başkalık ile uğraşmaktayız.

Bu noktada iki sorun ortaya çıkar:

(i) bir içerik-modelinden bir dışavurum modeli içerisine, yani, fiziksel-olmayan bir gerçeklikten fiziksel bir sürem içerisine nasıl 'haritalandırılacağı';

(ii) değişik türlerdeki haritalandırmanın / çakıştırmanın içerik-tipsince ve onun topo-duyarlı karmaşıklığınca ulaşılmış bir uzlaşımsallık aşamasına göre nasıl dizelgeye dökülebileceği.

Çizelge 39'da, (ilineksel olarak tanınmışlıktansa çoğaltılmış bile olsa) damgalar dosdoğru biçimlenişaktarımlar olarak *bu-*

[115] Volli (1972:25), Klein tarafından kendi *Erlangen Programm*'ında 1872 dışavurulan geometri kavrayışlarına göndermede bulunuyor; ki buna göre "her geometri, belirlenmiş bir biçimlenişaktarım takımıyla ilişkisinde değişmeden kalan özellikler üzerine yapılan çalışmadır."

luşlar başlığı altında sınıflandırılmadılar; bunun iyi bir nedeni vardı. Bir damga durumunda, içerik-model çoktan *varolur*. Öyle ya da böyle kültürel olarak kurulmuştur. Bir damgayı çoğaltırken *bilinen* bir şeyden haritalandırırız. Ayrıca bir anlambirimin (tıpkı bir bardak şarap durumunda olduğu gibi) belirli anlambilimsel topo-duyarlı özelliklerinin özdeksel bir sürem içinde nasıl bedene kavuşturulacağını kuran benzeşim kuralları varolmaktadır. Böyle olunca, Çizelge 41'de *ratio difficilis* ile haritalandırma yordamı *ratio facilis* durumlarında (Çizelge 40) yapılandan çok da değişik değildir. Kuşkusuz, bu çakıştırma varsayılan nesnenin anlambirimsel yeniden-gösteriminde bulunuşça *güdülü*dür; ancak, aynı zamanda *çakıştırma uzlaşımları*nca kuralları konur. Ana sorun, (kültürel yabansılığı ya da biçimsel karmaşıklığı yüzünden) *şimdilik kültürel açıdan bilinmeyen* bir şeyin özelliklerini bir dışavurum süremi üzerinde çakıştırmak nasıl olanaklıdır diye belirlemeye çalışırken ortaya çıkar.

Burada altın bir dağın ya da on gözlü ve yedi bacaklı bir insanın yeniden-gösterimiyle uğraşmadığımızı vurgulamak zorundayım. Bilinmeyen öğelerin doğasını bilinenlerin *eklenişi*nden çıkarsamak çok kolaydır; aynı biçimde dil de tanınabilir birimlerin eklemlenmesiyle hiç işitilmemiş olayları dışavurumayı başarır. Ancak, gerçekten de kafa karıştırıcı sorun on gözlü ve yedi bacaklı bir insanın nasıl yeniden-gösteriminde bulunabileceğimizden daha çok neden *iki gözlü* ve *iki bacaklı* verili bir insanın *görsel olarak yeniden-gösterim*inde bulunabilir (ve *yeniden-gösteriminde bulunulmuş olarak tanıyabilir*) olduğumuzdur. Ağacın altında dikilen bir erkek ve oturan bir kadın, bulutlu dingin bir manzarası ve bunların arkasındaki bir mısır tarlasının verili bir ışık ve duygu durumuyla –tıpkı Gainsborough'nun *Mr. and Mrs. Andrews*'unda olduğu gibi– yeniden-gösteriminde bulunmak nasıl olanaklıdır?

Bu karmaşık içerik bir birim değil ancak bir *söylem* olduğuna (resim de bir gösterge değil ancak *metin* oluduğuna) göre ve de bu içerik kendisi için *hiçbir tipin* önceden varolmadığı bir

dışavurumdan ilk kez kavrayan gönderilence daha önceden bilinmediğine göre; bu görüngüyü imbilimsel olarak tanımlamak nasıl olanaklıdır? Görünen tek çözüm şudur ki, bu resim bir imbilimsel bir görünge değildir, çünkü ne önceden-kurulmuş dışavurum ne de önceden-kurulmuş içerik bulunmaktadır ve dolayısıyla ne de işlevlilikler arasında anlamlayışa olanak tanıyan bağlılaşım vardır; bu yüzden bir resim işlevliliklerilerce konumlanmak yerine onları *konumlandıran* 'gizemli' bir görüngü olarak belirir.

Yine de, böyle bir görüngü 'gösterge-işlev' bağlılaşımsal tanımından kurtuluyor görünse de; başka bir şeyin *yerinegeçen* bir şey olarak bir göstergenin ana tanımından kesinlikle kurtulamaz: çünkü Gainsborough'nun resmi tam olarak budur, fiziksel olarak *orada olmayanı* ileten *orada olan* bir şeydir ve belirli koşullarda bir dünya durumuna değinmek amacıyla kullanılabilirdir.

3.6.8. Kod-yapımı olarak Buluş

Bu örnekle gösterge-üretimin buradaki sınıflandırmasında bir dönüm noktasına ulaşmış bulunuyoruz. Şimdi de çakıştırma edimi yer almadan önce tanımlanmamış ve çözümlenmemiş olan bir şeyin başka bir şeyden içerisinde haritalandırıldığı üretimin imbilimsel bir kipini tanımlamamız gerekiyor. İçerisinde anlamlı bir uzlaşımın tam da bağlılaşımın her iki işlevliliğinin de *buluşunun* gerçekleştirildiği anda konumlandığı bir duruma tanıklık etmekteyiz.

Ancak, imbilim insanının kulaklarında bu son tanımlama oldukça tanıdık çınlamaktadır. İlginç bir biçimde, (en azından üç kuşak dilbilim insanılerin öylesine yadsıdıkları) dilin kökenlerinin ya da imbilimsel uzlaşımların tarihsel yükselişinin çevresindeki sorunları anımsatır.

Şimdi böyle bir sorun soyut ve kabaca arkeolojik bir bakış açısından önerildiğinde yadsınabilirse, bir gösterge-üretim kipleri görüngübilimi bakış açısından yaklaşıldığında ondan kaçınamayız. Dolayısıyla, buluşlar olarak dizelgeye dökülmüş ve

(topo-duyarlı bir içerik tipine dayanan) bir *ratio difficilis* tabanlı bu biçimlenişaktarım sorununun *kod-yapımı* etkinliği sorusunu doğurduğu onaylayalım.[116]

Haritalandırma sürecini Çizelge 41'de önerildiği biçimiyle ve aşağıdaki (Çizelge 42'deki) gibi şimdi gözden geçirebiliriz.

Burada (i) ilgili öğeler biçimlenmemiş bir algısal alandan seçilir ve bir algılanan oluşturmak amacıyla örgütlenir; (ii) biçemleniş durumlarını yöneten kurallara çok benzer soyutlama yordamları[117] aracılığıyla algı anlambilimsel bir yeniden-gösterimin üzerine haritalandırılır, ikincisi ilkinin kültürel yalınlaştırılışıdır; bu anlambilimsel yeniden-gösterimde bulunuş ya sistemsel açıdan birleşimsel öğeler ve başka türden çoğaltılar durumundaki gibi bir dışavurumsal aygıtlar grubuyla isteğe bağlı olarak ilişkilendirilmekte ya da; (iv) benzeşimin uzlaşımsal kurallarına uygun olarak bir biçimlenişaktarım içerisine çakıştırılmış. Bu yordamlar Çizelge 39'da *buluşlar dışında* dizelgeye dökülmüş her türden gösterge üretimi açıklar.

Bir buluş iki yolla gerçekleşir, biri ölçülü ve öteki de köktenci:

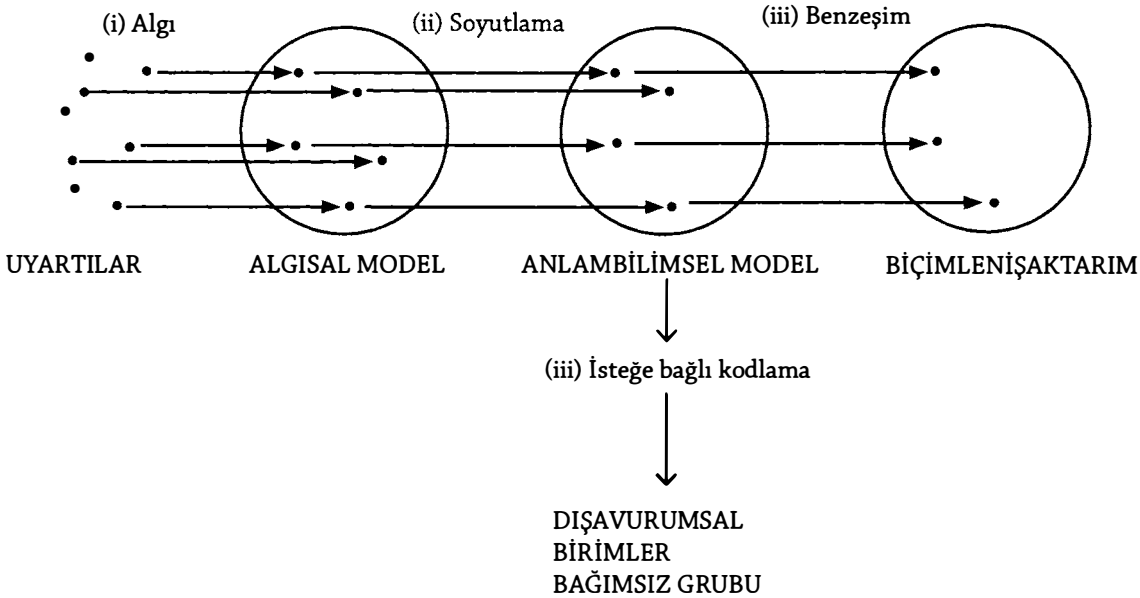
(a) *Ölçülü buluşlar* bir kişi algısal bir yeniden-gösterimden bulunuştan bir dışavurum-süreminin içerisine doğrudan izdüşümlediği zaman ortaya çıkar; böylelikle eşdeğer içerik-birimleri üreten kuralları dayatan bir dışavurum-biçim gerçekleştirir(Çizelge 43).

Sözde 'klasik' resimlerin hepsindeki gibi, örneğin Gainsborough'nun resmindeki durum gerçekten de budur. Bir damganın ilk yeniden-üretiminde (ya da tanınışında) olan da aynı şeydir.

Göndericinin bakış açısından, algısal bir yapı (şimdilik başka hiçkimse bunu böyle görmüyor olsa bile) kodlanmış bir anlambilimsel model olarak düşünülür ve bunun algısal imleyicileri şimdiye dek biçimlenmemiş bir süremin içerisine daha yaygın onay görmüş benzeşim kurallarına uygun olarak haritalandırılır. Nitekim gönderici, işlevlilik-içeriği şimdilik varolmasa da;

[116] bkz. Çizelge 31 ve 3.1.2. kısım.
bkz. 3.6.5.

ÇİZELGE 42


(i) Algı
(ii) Soyutlama
(iii) Benzeşim
UYARTILAR
ALGISAL MODEL
ANLAMBİLİMSEL MODEL
BİÇİMLENİŞAKTARIM
(iii) İsteğe bağlı kodlama
DIŞAVURUMSAL
BİRİMLER
BAĞIMSIZ GRUBU

bağlılaşım kuralları önerir. Ancak, *gönderilen*in bakış açısından sonuç yalnızca dışavurumsal bir yapıdır.

Resmi bir damga olarak kullanarak *geriye doğru* çıkarsamada bulunan ve anlam çıkaran benzeşim kuralları yolunu tutar; sonunda da özgün algılananı yeniden-oluşturur. Gelgelelim ki, bu süreç kolay değildir; kimileyin gönderilenler elbirliği etmeye karşı koyar ve bu yüzden uzlaşım kendini kurmada başarısız olur. Gönderilene gönderici yardım etmek zorundadır ve böylelikle bir resim hiçbir zaman tümüyle buluşsal bir biçimlenişaktarımın meyvesi olamaz. Türlü ipuçları vermek zorundadır: biçemlenişler, ola ki kimisi önceden-kodlanmış birleşimli birimler, birkaç kurgusal örneklik ve izlenceli uyartılar. Nitekim bir dizi karmaşık düzenlemelerin yardımıyla uzlaşım kurulmuş olur.

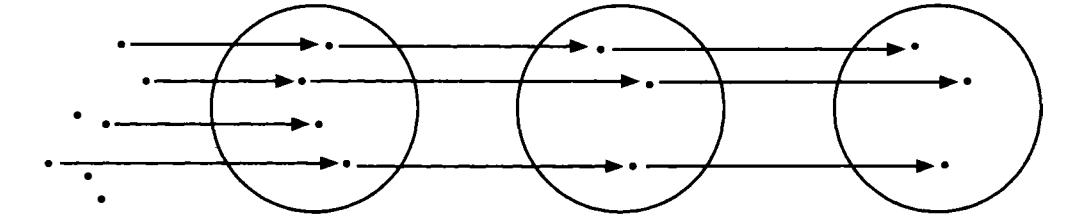
Bu süreç başarılı olduğunda, (yalnızca resimcinin anımsadığı) algı ile fiziksel olarak sınanabilen dışavurum arasında yatan yeni bir içerik-düzlemi varedilir. Bu düzlem bir birimden daha çok bir söylemdir.

İlk ressamın örgütlediği, daha önce işlenmemiş olan içerik-sürem şimdi gitgide dünyanın yeni bir kültürel düzenlemesi durumuna gelmektedir. Bir gösterge-işlev açınsamacı kod-yapım emeğinden doğar ve resmin alışkanlıklar, edinilmiş beklentiler ve biçemcilikler ürettiği yolla kendini kurar. Dışavurumsal görsel birimler, daha ileri birleşimler için erişilebilir olsun diye yeterince durağanlaştırılmış duruma gelir. Biçemleyişler varolmaya başlar.

Şimdi resim daha ileri gösterge-üretim için kullanılabilecek yönlendirilebilir birimler sunar. Yeni gösterge işlevler ve yorumlayanlarla zenginleşen imsel sarmal şimdi tümüyle yeniden başlamaya hazır olur.

(b) *Köktenci buluşlar* durumu oldukça başkadır, burada gönderici az ya da çok algısal modelin yanından geçer ve algısını örgütlediği biçimde haritalandırarak şimdiye değin biçimlenmemiş algısal süremi derinlemesine araştırır (Çizelge 44).

ÇİZELGE 43

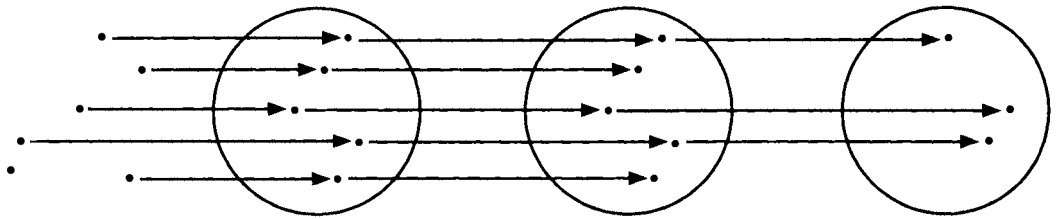

UYARTILAR
ALGISAL MODEL
BİÇİMLENİŞAKTARIM
ANLAMBİLİMSEL MODEL

Bu durumda biçimlenişaktarım, gerçekleştirilmiş dışavurum kestirme bir aygıttır; bunun aracılığıyla gönderici algısal emeğinin sonuçlarını durağan kılar. Yalnızca bu dışavurumsal emeğini yerine getirdikten sonra algısal bir modele ve ardından da anlambirimsel bir yeniden-gösterime ulaşabilir. Bu süreç resim tarihindeki bütün büyük yenilikçi anlarda bulunagelmiştir. İzlenimcilerin durumunu ele alalım, bunların gönderilenleri yeniden-gösterimde bulunulan konuları salt olarak 'tanımayı' yadsımışlar ve 'anlamadıklarını,' resmin 'bir şey demek' olmadığını, gerçek yaşamın böyle olmadığını vb söylemişlerdir. Bu yadsıma, gönderilenlerin yalnızca, çakıştırılan maddelerin kendisine göndermede bulunabileceği anlambilimsel bir model yoksunlukları değil, ayrıca üzerine bir kestirimde bulunacakları bir algı yoksunlukları yüzündendir, çünkü daha önce hiç bu yolla algılamamışlardır.

Böyle durumlarda köktenci bir kod-yapımı, yoğun bir yeni uzlaşımlar önerisi yeralır. Gösterge-işlev şimdilik varolmaz ve gerçektende kimileyin kendini kurmada tümüyle başarısız olur. Gönderici imleyiş olasılığı üzerine kumar oynar ve yenilir. Bir iki durumda kumar yüzyıllar sonra kazanılır ve uzlaşım kurulur. Tüm bu yordamlar estetik metne ayrılmış bölümde, kod-yapımı ve buluşun estetik etkinlikler oldukları belirtilerek daha ileri düzeyde incelenecektir.

Ne ilginçtir ki, bu varsayım geçmişte Giambattista Vico'ca benimsenmiş diller ile ilgili tutumu taşır; o dillerin poetik buluşlar olarak doğduğunu ve daha sonradan uzlaşım yoluyla onaylandıklarını önesürmüştür. Bu demek değildir ki, bu bölümün sonucu uçlara götürüldüğünde herhangi imbilimsel bir bilimin (ya da en azından kodların toplumsal öneminin herhangi bir tanınışının) yadsınışıyla son bulan ideal savların bir doğrulanması olarak yorumlanmalıdır. Doğrusu *hiç kimse tümüyle köktenci buluş durumlarının gerçekten de tanığı olmamıştır*, ayrıca tümüyle ölçülü bir buluşun tanığı da olmamıştır; çünkü metinler buluşları, çoğaltıları, biçemleyişleri, sergileyişleri ve benzerlerini bir-

ÇİZELGE 44


UYARTILAR
BİÇİMLENİŞAKTARIM
ALGISAL MODEL
ANLAMBİLİMSEL MODEL

leştiren yapılardır. İmleyiş hiçbir zaman *ex novo* ve *ex nihilo* doğmaz. Hiçbir yeni kültür eski birinin arka planına dayanmaksızın varlığa gelemez.

2.1 ve 2.4'te söylendiği üzere, kendi başına hiçbir gösterge yoktur ve pek çok sözde gösterge metindir; göstergeler ve metinler içerisine pek çok içiçe geçmiş gösterge üretim kiplerinin katıldığı bir bağlılaşım emeğinin sonucudur. 'Buluş' bir göstergeler tipolojisi içinde bir kategori olsaydı; salt ve köktenci buluşları yalıtmak olanaklı olurdu; ki bunlar 'tan' anının sürekli yinelenmesinin tanıtlanması aracılığıyla dilin doğuşunun gerçek örneklerini oluştururlardı, her gün herkesin yaşamında dil dünyaya gelmektedir – tıpkı Benedetto Croce'nin önesürdüğü dilbilim gibi, konuşan öznenin yaratıcı gücüne aşırı değer verilmiştir.

Ancak, tersine, buluş gösterge üretim kiplerininin arasından birisi olduğuna göre; işlevlilikleri bağlılaştırmak ve türlü gösterge-işlevler kurmak için ötekilerle elbirliği ederek idealist hatadan kaçınılır.

İnsan kodlar yapar ve yeniden-yapar; ancak, yalnızca öteki kodlar varolduğu sürece. İmbilimsel evrende ne başrol oyuncuları ne de büyüleyici yalvaçlar vardır. Yalvaçlar bile doğru olmak için toplumsal olarak onaylanmış olmaları gerekir; öyle olmasalar yanlıştırlar.

3.6.9. Bir Biçimlenişaktarımlar Süremi

İmbilimsel buluş ürünleri, potansiyel üst-göstergeler olarak görülseler de; 'bulanık' göstergelerdir. Olası *aşamalandırışlar* denli dosdoğru karşıolumlar kurmazlar. Kodlamadan çok aşağıkodlamaya bağlıdırlar. Bir resmin bir koşuk gibi tanınabilir bir göstergeler bileşimi olduğunu önesürmek yanlış olurdu. Ancak, bir resmin imbilimsel bir görüngü olmadığını savunmak da eşit düzeyde yanlış olurdu; içerisinde imbilimsel bir görüngünün varlığa geldiği anın, öncekilerin kalıntılarını kullanarak yapılan olası bir kod önerisinin yeniden-gösteriminde bulunur. Durum böyleyse, değişik türlerde biçimlenişaktarımların bulunduğu

vurgulanmak zorundadır; bunların kimisi katışıksız algılayış ya da kullanım amaçları için bir tıpkının yapımına yaklaşmaktayken; ötekiler imbilimsel bir yordama daha yakındır. Hiç olmazsa bu sürem içerisinde üç aşamayı dizelgeye dökelim.

İlkin uyuşumlar ve dökümler bulunmaktadır:[118] dışavurumun fiziksel uzayındaki bir nokta bir *gerçek nesne*nin uzayındaki *her* noktaya karşılık gelir. Bunun bir örneği de ölü-yüzkalıbıdır. Ancak, ölü-yüzkalıplarının model-nesneyi bilmesek dahi 'anlaşılması' olanaklıdır (ve doğrusu, hiç tanınmamış olan bir kişinin fiziksel özelliklerinin saptanması için sıklıkla sergilenirler). Ölü-yüzkalıpları (terimin topolojik tam anlamıyla) salt uyuşumlar değillerdir; ilgisiz ten dokusunu, rengini ve başka pek çok özelliği gözden çıkarırlar; doğrusu yeniden-gösterimsel güçlerini yitirmeksizin daha küçük bir ölçüde de yeniden-üretilebilirler. Öyleyse bunlar da benzeşim uzlaşımlarınca yönetilmek zorundadır. Bir ölü-yüzkalıbına bakarken 'geriye doğru haritalandırırız.' Ancak, izdüşümün sonunda bir nesne değil; ancak, bir içerik-tip kalır: dolayısıyla bunlar gösterge-işlevlerdir.

Dahası, ölü-yüzkalıplarının düzmece olabilecekleri de çok açıktır. Öyle ki, nasıl bakarsak bakalım; bu ayrıözdeksel dökümler göstergeler olmak zorundadırlar. Yalnızca eşözdeksel uyuşumlar gösterge değildirler ve bunlar gerçekte salt çoğaltılar ya da tıpkılardır! İkinci olarak, *izdüşümler* bulunmaktadır:[119] dışa-

[118] "İlkin, her kesiti *eş uzunluktaki bir kesite* karşılık kılan biçimlenişaktarımlar demek olan *uyuşumları* inceleyelim. Geometrik birimvarlıkların metrik özelliklerini değişmeden bırakırlar ve dolayısıyla apaçık ki yakınlıksal, izdüşümsel ve topolojik olanlar ve benzerleri için de aynısı geçerlidir. Sezgisel olarak geometrik betilerin 'eşitlik'i diyecek olduğumuz şeyle uğraşmaktayız. 'Aynı biçimli' iki nesne, değişik tözlerden yapılma olsalar dahi yukarıda değinilen yaklaşıklık sınırları içerisinde birbirlerinin olası en yalın görüntüsel göstergeleri oldukları açıktır; bunların görüntüsel ilintisi ilgili dışavurum biçimleri arasındaki uyuşumlar bakımından sıkı sıkıya tanımlanabilir. Ayrıca ayna yansımalarının da uyuşumlar olduğu söylenebilir" (Volli, 1972: 25).

'İzdüşümler' adı altında bütün görüngüleri *homotetiae* [eşkonumluluklar] ve izdüşümsel biçimlenişaktarımlar olarak sıralayayım: "Biçimlenişaktarımın bir başka ilginç türü de eşkonumluluklarca sağlanır, ki bunlara öğesel geometride benzerlikler denilir ve betilerin metrik anlamda bütün özelliklerini barındır-

vurumsal türcenin uzayındaki noktalar *topo-duyarlı algısal ya da anlambilimsel modeller*in uzayındaki seçilmiş noktalara karşılık gelirler. Burada güçlü benzeşim kuralları işler; gerçekten de bu tür 'imge'yi tanımayı öğrenmek zorundayız. Değişik izdüşüm biçemleri vardır ve kolayca yanlışlanabilirdirler.

Bir izdüşümün her zayıf yorumlayıcısı, onu bir damga olarak, yani bir şeyin gerçek görünümlerinden doğrudan haritalandırma olarak 'okur'!

Buna karşın, izdüşüm her zaman bir haritalandırma uzlaşımının sonucudur; bunun aracılığıyla bir yüzeydeki verili izler bizi *geriye doğru haritalama*ya ve yalnızca bir dışavurum-türcesi gördüğümüz yere bir içerik-tipsi koyutlamaya zorlayan uyartılardır. Öyleyse, *hiçbir şeyden* ya da içeriklerden hiçbir göndergе karşılık gelmeyene (tıpkı söylencebilimsel kahramanların yeniden-gösteriminide bulunan klasik bir resimde olduğu gibi) *izdüşümlemek* her zaman olanaklıdır. Toplumsal uzlaşımların izdüşümlerde varoluşu (algısal ya da anlambilimsel bir modelden haritalandırmak olanaklı olsun diye) tersine yordamı, bu da demektir ki izdüşümden varolmayan ve izdüşümlenmiş varsayılan bir birimvarlığa haritalandırmayı kolaylaştırır. Zayıf görüntüselciliğe eleştirimizi sağlamlaştıran durum, yanlış görüntüsel göstergeler çizmek olanaklı olduğuna göre görüntüselciliğin yüksek düzeyde sofistike bir imbilimsel uzlaşımın konusu olma-

---

mazlar; oysa ki yakınlıksal, izdüşümsel ve topolojik özellikler değişmeden kalır. Bir yapının plastik modeli *eşkonumluluklar* tabanlı görüntüsel bir göstergeye en iyi örnektir. Ardından izdüşümsel biçimlenişaktarımlar gelmektedir; ki bunlar başka şeylerin yanında görünge karşılıklılıklarına da neden olurlar ve topolojik özelliklere ek olarak 'düz bir çizgi olma,' 'ikinci kerte eğri olma,' düz bir çizginin dört noktası arasındaki iki-yönlü ilişki vb. gibi bütün izdüşümsel özellikleri de değiştirmeden sürdürürler. Fotoğraflar ve çoğu grafik yeniden-üretimler nesnenin dışavurum biçiminin izdüşümsel biçimlenişaktarımları tabanlı görüntüsel göstergelerin örneklerini oluştururlar. Ancak, bu gösterge tipinde, yaklaşıklığın algısal ilkeleri ile görüntüsel göstergenin dışavurum biçiminin nesnenin yalnızca bir bölümünün biçimlenişaktarımı oluşu önemli bir yer tutarlar" (Volli, 1972: 25).

sıdır.[120] Değiniler olarak düşünülünce, izdüşümler sıklıkla yanlış olurlar; gerçekte dışavurum sınarı *gibi görünen*, varolan bir şeyi önesürmeyi denerler oysa durum hiç de bu değildir; ardından Julius Caesar'ın yanısıra Mr. Pickwick'in imgelerini de, ikisinin değişiklik gösteren ontolojik statülerine bakmaksızın sergileyebilirler. İzdüşümlerin durumlarında 'görüntüselcilik ölçekleri' bulgusal açıdan yararlı olarak onaylanabilir.

Üçüncü olarak *çizgesel betiler* ya da *geometrik biçimlenişaktarımlar* vardır;[121] ki bunlarda dışavurumdaki uzaysal noktalar topo-duyarlı-olmayan ilintinin noktalarına karşılık gelir, Peirce'ün varoluşsal çizgelerindeki durum da budur:[122] uzaysal bir dışavu-

---

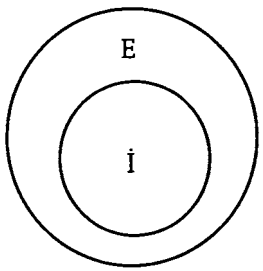
[120] Verili bir öbek nesnenin 'belirtisel' damgaları olarak işler görünen izdüşümler bile algısal bir modelin yerinde birkaç niteliğinden yüksek düzeyde yalınlaştırılmış bir haritalandırmanın kendilerinde sonucudur. Bir odanın yeniden-gösteriminin verili bir bakış noktasından gerçekleştirildiği yol için bkz. Gibson (1966: 190 ve devamı). En göreneksel izdüşüm kipi yalnızca uçların ve sınırların incelenmesine bağlıdır. Yüzeylerden ışıkların dağınık-yansımasının bilimsel yeniden-gösteriminde bulunuş 'her yerden yansıyan ışınların yoğun bir uzay-doldurum ağını verirken'; odadaki nesnenin olağan durumlarda tanınabilir her imgesi yalnızca yüzeylerin ve nesnelerin *yüzler*inden gelen ışınları haritalandırır şeylerin *yüzcük*lerinden gelenleri değil Yüzeylerin uçları ve köşeleriyle tanımlandığı biçimiyle görüngesel bir izdüşüme karşılık geldiği gözlenebilir;" dahası tümü tek gözlü bir bakış açısı haritalandırılmaktadır. İmgeyi yorumlamada, boş uzayları dolduran ve 'görüntüsel' soyutlamadan algısal modele geriye doğru haritalandıran gönderilendir. Algısal bir alanın yeniden-gösterimde bulunuluşu izdüşümsel uzlaşımlar tabanlıdır ve böyle öğrenilmesi gerekir. Bu nedenle bilinmeyen nesnelerin yeniden-gösterimde bulunuluşu zorlaşır ve izdüşümsel uzlaşımlar aracılığıyla çözülemez; bu yüzden izlenceli uyartılar ve türlü tiplerin biçemleyişlerinin bir birleşiminin her ikisine de gerek duyar.

"Son olarak, çizgilerin sürekliliği ve potansiyel sistemlerin düzenlemeleri gibi yalnızca çok öğesel belirli özellikleri korumakta olan topolojik biçimlenişaktarımlar bulunmaktadır. Topolojik biçimlenişaktarımlardan türeyen görüntüsel göstergelerin en özgün ve önemli örneği *çizgeler*inkidir. Yeraltı ya da demiryolu sisteminin, elektrikli ya da elektronik bir aygıtın yapısının çizgelerinin yalnızca, göndermede bulundukları nesneyle ortak düzenlemedeki belirli temel özellikleri vardır; yine de bunlar açıklama, duruluk ve enformasyon için büyük bir sığayı korumaktadırlar. Topolojik biçimlenişaktarımlar ayrıca tek-yollu sokakları yeniden-üreten bir kent haritasında olduğu gibi doğrultulandırışı da göz önünde bulundurabilirler." (Volli, 1972: 25-26)

[122] bkz. 3.5.3.

rum, hiç de uzaysal olmayan, bunun yerine örneğin ekonomik ilişkilerle uğraşan bir bağlılaşım ile ilgili enformasyon sergiler, aşağıdaki ilişkiyi dışavurmak için Çizelge 45'teki gibi bir çizgesel betiyi kullanır:

ÇİZELGE 45



"her bağımsız işçi sömürülmüş ve yabancılaşmış emekçiler sınıfındandır."

Ne olursa olsun bu buluşsal yeniden-gösterimde bulunuşların, uyuşumlardan ya da dökümlerden çizgesel betilere değin bütün erimi göstergeleri değil metinleri sergiler; bu metinler ilk kez belirdiğinde daha *yerinde* ve *ilgisiz* ayrıtlar arasında hiçbir ayrım bulunmaz. Yalnızca bunları kodlarını çözümleme yolunda yerinde ayrıtlar ortaya çıkar ve de göstergeler (dolayısıyla da kendilerinin olan biçemcilikler) üretmeye başlarlar. Bunların (bir *ratio difficilis* yordamıyla) göndermede bulundukları içerik-tipini yalıtma zorluğu yüzünden, bu metinler kolayca çoğaltılabilir değildir.

Bir resmi başarıyla çoğaltmak büyük bir beceridir; bir Rembrandt'ın iyi bir düzmecesini yapmak sanat ötesi bir başarı olarak düşünülebilir; çünkü dışavurumun anlamlı gücünün dayandığı yerinde özellikleri saptamak çok zordur ve yalnızca şaşırtıcı düzeyde yetenekli düzmecilerin bunları yalıtabilme ve yeniden-üretebilme sığası vardır. Dünyada yalnızca bir kişinin bile bir *buluş kipini* (dediğim, verili bir resmi kopyalamayı değil; aynı buluşsal

yordam tipsine uygun olarak resmi yapmayı) yanlışlama olanağı olduğunda bu resmin önerdiği kod, bir kültür tarafından daha onaylanmamıştır; *à la manière de* [gibi] resim yapmak olanaklı duruma geldiğinde, ardından buluş (bir kod-yapımı önerisi gibi) imbilimsel açıdan başarılı olmuştur; yeni bir uzlaşım varolur. Ancak, şu da açık ki, bu tartışma sürekli olarak kod-yapımı ve yeni uzlaşımlar edinimi sorunundan bir dilin estetik kullanımı sorununa doğru kaymaktadır. Herhangi bir buluş tartışması kaçınılmaz biçimde bir kodun belirsiz, kendine-odaklı ve kendine-özgü-dilsel kullanımı sorunu çıkartmaktadır ve bizi bir kez daha estetik metinler üzerine tartışmaya geri dönmeye zorlamaktadır.

3.6.10. Üretimsel Ayrıtlar, Göstergeler ve Metinler

Bu kısımda taslağı çizilen belirtke üretimi kipleri tipolojisi, genellikle 'göstergeler' dediklerimizin pek çok içiçe geçmiş üretim kiplerinin sonucu oluşunu kesinlikle açıklığa kavuşturmuştur. Bir tütsü kokusu, bir kilisede koklanırsa yalnızca bir *tanıma* durumu, dinsel bir törenin yeraldığını kendisi aracılığıyla tanıdığımız bir eşbelirti durumu olur. Üretildiğinde, aynı zamanda bir *biçemleyiş çoğaltısı* ve bir *izlencelenmiş uyartı* olur. Gizemci bir durum yaratmak amacıyla bir oyun sırasında kullanıldığındaysa, hem bir *izlencelenmiş uyartı* hem de bir *kurgusal örneklik* (bütün tören için tütsü) olur.

Bir gülümseme bir eşbelirti ya da bir *biçemleyiş çoğaltısı* ve kimileyin de bir yöneyselleştiriş dahi olabilir. Müziksel bir ezgi içerisinden çıkmış olduğu bütün bir senfoniyi anımsatmak için alıntılandığında bir *örneklik*tir; ancak, *birleşimli birimlerce* bileştirilmiş bir metnin çoğaltısı da olabilir ve kimileyin de *sahte-birleşimli birimler* ile karışık bir *izlenceli uyartılar* bütünü dahi olabilir. Üstelik bütün bu şeyler genellikle birliktedir. Bir coğrafya haritası (bir *izdüşüm* ile bir *çizgesel bet*inin ortasındaki) kesinlikle bir biçemleyiş durumuna gelmiş önceki bir biçimlenişaktarımın sonucudur ve bir *çoğaltı*nın sonucu da böyledir. Genelde giysi-

ler, *sahte-birleşimli birimler* ve *izlenceli uyartılar* ile içiçe geçmiş çoğaltılabilir *biçemleyişler*dir.

Bir resmi tanımlamak zorunda olduğumuzda sorun daha da zorlaşır. Ne olursa olsun bir resim kesinlikle bir 'gösterge' değildir: çok sayıda üretim kipleri ağının sonucu olan karmaşık bir metindir.

Verili bir kişinin başresminin zorunlu olarak fiziksel göndergeye geri yollayan eksiksiz bir 'özel ad' durumunun yeniden-gösteriminde bulunduğu varsayılabilir (oysa 2.9.2'de sözel özel adların bir içeriği olduğu tanıtlanmıştır). Böyle bir portre ne bir gösterge ne de karmaşık bir üst-göstergedir; daha çok (/bu bir insandır ve şu özellikleri vardır.../gibi) bir *değini*dir desek daha iyi olurdu. Öte yandan aynı portrenin bir *betimleme*ye eşdeğer olduğu da söylenebilir. Goodman[123] *bir insanın resmi* (Napoleon'un portresi) ile bir *insan-resmi* (Mr. Pickwick'in resmi) arasında bir başkalık olduğunu belirtir. Doğrusu böyle bir başresmi, taslağı Çizelge 31 ve 39'da verilmiş imbilimsel emek tiplerinin bütün erimini pratik açıdan kaplayarak değişik tiplerdeki etkinlikleri somutlaştırır. Bir *değini*dir, çünkü *izlenceli uyartılar* yoluyla yer-tutucusunu sergiler ve kimi çizgesel aygıtlar aracılığıyla ona olası bir karşılık gelen anlambirimin imleyicilerini atar; algısal model daha varolmadığı sürece bir *buluş*tur; bir *olgusal yargı*dır (/şöyle şöyle bir adam vardır/) ve bir *betimleme*dir (/şöyle şöyle bir adam/). Aynı zamanda, daha kodlanmamış olarak çoktan kodlanmış epey ayrıta da dayanır ve kodlanmış *damgaların*, *biçemleyişlerin*, *örneklikle*rin, *sahte-birleşimli birimlerin*, *yöneyselleştirişlerin* ve benzerlerinin araya girmesiyle buluş onaylanabilir kılınır. Dolayısıyla böyle bir portre, içeriğinin erimi kodlanmış saptanabilir bir («Şöyle Şöyle Bey») birimden bitimsiz bir söylem ya da bir içerik-bulutsuya dek uzanan karmaşık bir metindir. Ancak, portre bir kültür tarafından onaylandığı

[123] 1968: 1.5.

ve tanındığı sürece; bir 'tip' üretir (demek istenen kimi 'tümel' özelliklerin yeniden-gösterimde bulunuşu olarak bir 'yazınsal tip' anlamındadır: Kahraman, Beyefendi, Güzel Hanımefendi, *la belle dame sans merci* [merhametsiz güzel kadın] ve benzerleri). Bu noktada daha ileri biçemleyişler için model durumuna gelir. Böylece verili bir tarihsel dönemde buluşsal bir izdüşüm olarak görünebilen; bir başka dönemde bir biçemleyiş durumuna gelir.

Sözde 'mimarlıksal göstergeler' ile de aynısı olur. Mimarlık imbilimindeki pek çok araştırma 'mimarlıksal göstergeler'in varoluşunu yalıtmayı denemiş olsa da[124] mimarlıktaki en öğesel birlikte-betilenişin dahi her zaman bir *metin* olduğu salt biçimde açıktır. Örneğin, bir merdiveni düşünelim. Kuşkusuz, belirli işlevleri gösteren imbilimsel bir aygıttır: ancak, böyle bir aygıtı bileştirmek için üretimsel emeğin aşağıdaki ayrıtları sergileme-

[124] Eco (1968)'de –İngilizce çeviri olarak Eco (1973 e)'de— mimarlık göstergelerini önceki kodlar tabanında (yukarı ya da aşağı gitme, içeri ya da dışarı gelme, barınma, bir araya gelme, uyuma, yeme, kutlama vb) olası işlevleri gösteren üretilmiş nesneler ve çevrelenmiş uzaylar olarak tanımlamayı denedim. Bu anlamda (ayaklarımı kaldırmaya zorlayan karanlıkta tökezlediğim bir basamak) uyarım süreçleri ile anlamlayış süreçleri arasında ayrımda bulundum: yukarı çıkma işlevini dışavuran biçimbilimsel öğelerin eklemleyişinden oluşan bir //*merdiven*//; yalnızca böyle tanınırsa merdiven kullanılabilir ve de kullanılmaksızın tanınabilir (*trompe-l'oeil* [göz aldanması] durumlarında olduğu gibi kendi işlevini ona olanak vermeksezin dahi gösterebilir). Nitekim bir mimarlık dışavurumunun içeriği olası bir işlevler bölüğüdür. Eco (1968)'de ayrıca gösterilen işlevin iki tipi arasında da ayrım yapmıştım: *birincil işlevler*, yani dışavurumun ilk ve dolayımsız düzanlamsal içeriği (üst kata gitme, pencerede dikilme, birlikte yaşama gibi) ve *ikincil işlevler*, yani dolayımlı yananlamsal içerik (türlü 'simgesel' anlamlar, «gizemli atmosfer», «saygı», «yengi» ve benzerleri gibi). Ayrıca Eco (1972c) olarak listeye dökülmüş yazıda da örneğin bir sütun türünden mimari nesnelerinin bileşimsel çözümlemesi için; örneğin nesneye, mimari estetik üzerine eleştirel yazında genişçe kaydedilmiş pek çok 'arkeolojik' ve 'tarihi' yananlamlar ekleyen, yıkıntıların arasındaki sütunların varlığı türünden pek çok bağlamsal ve koşulsal seçilişleri göz önünde bulunduran bir model önermeyi denemiştim. Hem Eco (1968) hem de Eco (1972c) hâlâ bu kitapta eleştirilen göstergeler kavramıyla bağlantılı kalmıştır. Bunlar artık, 'mimari gösterge' kavramını içerisinde pek çok gösterge üretim kiplerinin eşzamanlı olarak işbaşında olduğu 'mimari metin' kavramıyla yer değiştirerek okunmalıdırlar.

sine gerek duyulur: (i) *sahte-birleşimli birimler*in eklemleyişini; (ii) *yöneyselleştirişleri* (merdiven topo-duyarlı parametrelere başvuran bir doğrultu belirtir); (iii) *izlenceli uyarımları* (merdiven belirli bir yolla bizi merdivenleri çıkmak için ayağımızı kımıldatmak zorunda bırakır); (iv) *biçemleyişleri* (merdiven kesin bir tipolojiye karşılık gelir); ve benzerlerini.

Mimarlıkta kesin dışavurum-birimlerini yalıtmaya çalışmak anlamsız değildir; ancak, bu birimlerin kullanıma soktuğu üretimsel ayrıtlar yığınını göz önünde bulundurmak zorunludur.

Tüm bunlar bize, bir metin daha karmaşık duruma geldikçe dışavurum ile içerik arasındaki ilişkinin de daha karmaşıklaştığını anımsatmaktadır. İçerik-bulutsular ileten yalın dışavurum birimleri (örneğin izlenceli pek çok uyarım durumlarına bakınız); kesin bir içerik birimi ileten dışavurum-kümeleri (bir zafer takı çok özenli bir mimarlık metni olabilmesine karşın yine de «utku» gibi sıkı sıkıya uzlaşımsal bir soyutlamayı iletebilir); çoğaltılabilir birleşimli birimlerden oluşan, belirli koşullarda dramatik bir içerik-bulutsu ileten, /seni seviyorum/ tümceciği gibi kesin dilbilgisel dışavurumlar ve benzerleri bulunabilir.

Bu bize, saptanabilir olduklarında kesin gösterge-işlevleri yalıtmayı boşlama olanağı vermez; ancak, imsel süreçte genellikle aşağıkodlanmış ya da aşırıkodlanmış metinlerle karşılaştığımızı bize anımsatmada iş görür.

Daha çözümlemeci birimler saptanabilir olmadığında, bu imbilimsel bir bağlılaşımın varoluşunun yadsınması demek değildir; kültürel uzlaşımın bulunmasına yalnızca sözde öğesel göstergelerin ortaya çıkışıyla tanık olunmaz. Her şeyden önce, bu bölümde taslağını verdiğimiz imbilimsel üretim kiplerinin (tanıyışın, sergileyişin, çoğaltının ve buluşun) saptanabilir varoluşuyla açığa çıkarılır; oysa bunların bulunuşu –birim-e-birim kesin bağlılaşımlar bulunmadığında bile– her nasılsa bir konulmuş gösterge-işlevin bulunduğunu tanıtlar.

3.7. BULUŞ OLARAK ESTETİK METİN

3.7.1. Estetik Metnin İmbilimsel Anlam Yükü

Bir dilin estetik kullanımı birçok değişik düzeyde özen ister: (a) estetik bir metin çok özgün bir emeği, bu da demektir ki bir *dışavurum tikel yönlendirimi*ni içerir;[125] (ii) dışavurumun bu yönlendirimi *içeriğin yeniden-değerlendirimini* (ya da ikincisi ilkini) açığa çıkarır;[126] (iii) kendine-özgü ve oldukça özgün gösterge-işlev örneğini üreten[127] bu çift işlem estetik gösterge-işlevin tabanı olan bu kodlar içinde bir kerteye dek yansır ve dolayısıyla bir *kod değiştirme* işlemi açığa çıkarır;[128] (iv) kodlara odaklanmış olsa dahi bütün işlem sıklıkla *dünyayla ilgili farkındlığın* yeni bir türünü üretir; (v) estetik emek, karmaşık bir yorumlayış emeğiyle uğraşan gönderilence yinelenerek saptanmayı ve irdelenmeyi amaçladıkça; estetik gönderici de özenini gönderilenlerin olası tepkilerine odaklamak zorundadır, böylelikle estetik metin yüksek düzeyde özgün yanıtlar ortaya çıkaran türlü bir *iletişimsel edimler* ağının yeniden-gösteriminde bulunur.[129]

Tüm bu anlamlarda estetik metin bir tür özetin ve bütün gösterge-işlev görünümleri laboratuvar modelinin yeniden-gösteriminde bulunur: herhangi bir ya da bütün üretimsel işlevleri edimedökebilir (çünkü türlü yargı tiplerinden birleşmiştir ve öte-imbilimsel bir düztümce olarak eylemektedir) ve herhangi bir türden üretimsel emeğe gereksinebilir.

Çizelge 31, aynı zamanda estetik bir metin üretildiğinde ve yorumlandığında ne olduğunun yalınlaştırılmış yeniden-gösterimde bulunuluşu olarak görülebilir.

Tüm bunlar imbilimcinin estetik deneyimin incelenmesi ile ilgilenebilmesinin nedenini oldukça açık göstermektedir. Ancak, estetik metinlere imbilimsel bir yaklaşım girişiminin başka

[125] bkz. 3.7.2.
[126] bkz. 3.7.3.
bkz. 3.7.4.
[128] bkz. 3.7.5.
[129] bkz. 3.7.7.

nedenleri de vardır; çünkü ayrıca geleneksel estetik felsefesinin çözülmemiş bıraktığı pek çok sorunun da böylece açıklığa kavuşmasını umarız.

Estetik felsefesi kuramlarının çoğunda tipik olan şudur; poetik iletiyi tanımlamaktan çok herhangi bir şiir okurunun (ya da bir görsel sanat izleyicisinin) duyumsayabileceği etkilenimleri dizelgeye dökerler. Estetik felsefesinin yanıtının uzman-olmayanınkinden ayrılan yanı, retorik aygıtların, eğretilemelerin imgesel bir karşılıklı-etkileşimi aracılığıyla bir basmakalıplar toplamının çevirisini yapan sofistike mimarlığıdır.

Kimi sözde estetik sanat tanımlarının "sanat sanattır" ya da "sanat estetik bir etkinin ürettiğidir" düztümcelerince çevirisi yapılabilir.

Buna bir örnek Croce'nin sanatın evrensel niteliği kuramıdır: evrenin bütün yaşamı sanatsal yeniden-gösterimde bulunuş içerisinde soluk alır, bireyin yüreği Bütün'ün yaşamıyla çarpar ve bireyin yaşamı içinde Bütün açığa çıkar:

> "Her sahih sanatsal yeniden-gösterimde bulunuş kendinde evrendir. ... Ozanın yazdığı her sözcükte, imgeleyişinin her yaratımında tüm insanın yazgısının bütünü, insansal tüm umutlar, yanılsamalar, tasalar, sevinçler, yücelik ve yoksunluk yatar; kendisi üzerinde gelişen ve büyüyen bütün Gerçeklik dramı acı çektirir ve sevindirir "[130]

Koşuksal etkilenimin bu tanımı, bizim estetik deneyimimizdeki belirli izlenimlere karşılık geliyor görünmektedir; ancak, belirsiz ve yetersizdir, çünkü incelikli bir yolla, *neden* değil; *ne* duyumsadığımızı ya da duyumsamış olduğumuzu söyler.

3.7.2. Belirsiz ve Keniden-odaklı Bir Metin

Jakobson'un ileri sürdüğü ünlü dil işlevleri altbölümlemesine göre, bir ileti aşağıdaki işlevlerden ya birine ya da bir birleşimine iye olabilir: a) göndergesel; b) duygusal; c) buyruksal; d) ilişmesel; e) ötedilbilimsel; f) poetik. *Belirsiz* ve *kendine-odaklı* oldu-

[130] *Breviario di estetica*, Bari: Laterza, 1913, 9. basım,1947, s. 134-35.

ğunda ileti, poetik bir işlev üstlenir (gerçi bu bağlamda, her tür sanatla uğraştığımızı varsayarsak ona 'estetik' demek yeğlenebilirdir). Besbelli ki altı işlevin hepsi tek bir iletide birlikte-varolabilirler; gündelik dilin büyük bir kısmında (bir o denli de estetik iletilerde) durmaksızın karşılıklı-ilişki kurar ve örtüşürler; buna karşın genellikle işlevlerden biri iletiyi karakterize ederek üstün gelir. İmbilimsel açıdan konuşursak belirsizlik kodun kurallarını çiğnemenin bir kipi olarak tanımlanmak zorundadır. Tümüyle belirsiz (sessel ve sözcüksel kuralların ikisini de çiğneyen / wbstddd grf mu/ türünden) iletiler, (altkategorileşme kurallarını çiğneyen /John'un bir ne zamanı var/ türünden) sözdizimsel açıdan belirsiz iletiler ve (çok bilindik /renksiz yeşil düşünüler kızgınlıkla uyurlar/ türünden) anlambilimsel açıdan belirsiz iletiler vardır; ancak, tüm bu belirsizlik türlerinin estetik bir etki üretmesi zorunlu değildir (böyle olsa bile uygun bir bağlam içine sokulduklarında, bunu yapabilirler).

Belirsizliğin bir başka türü de *biçembilgisel* olandır. Coseriu (1952) *sistem* ile *norm* arasında ayrımda bulunur, bir *langue*'nin tümü 'dilbilgisel' olarak düşünülen değişik performanslara olanak verebildiğini; ancak, yine de bunlardan kimisinin bir 'normalite' görünümü edineceğini, ötekilerin ise biçembilgisel (üst-öbek, kaba, yazınsal) değişkenlikler olarak düşünüleceğini belirtir. Latince /Petrus amat Paulum, Petrus Paulum amat, Paulum Petrus amat/ dememize olanak tanır; ancak, üçüncü örnek, önceki ikisine göre daha az *normal* görünmektedir. Üçüncüyü alımlamada gönderilen dolaysız olarak aşırı incelikli bir yananlam kavrar.

Bu normlar, ek bir yananlamı yalıtılmış sözcükler ve (daha sıklıkla) *kullanıma-hazır tümcelere* atayan *biçembilgisel altkodlara* bağlıdır. Biçembilgisel normlar bu nedenle bir *aşırıkodlama* örneğidir.[131] /Paulum Petrus amat/'ı duyunca gerçekte Petrus adındaki bir erkeğin Paulus adındaki bir erkeği sevmesi olgusuyla ilgilenmem; dışavurumun önerebileceği 'poetik' (ya da ola

[131] bkz. 2.14.3.

ki '*Kiç*') ayırtılar ile ilgilenirim. Kullanıma-hazır retorik tümceler ayrıca aşırıkodlama örnekleridir.

Eleştiriye[132] biçembilgisel kimi yaklaşımlar *normdan bir sapış* olarak estetikten söz etmektedir. Bu tümüyle doyurucu değildir; çünkü biçembilgisel normdan her sapış estetik bir başarı oluşturmaz: /Amat Paulum Petrus/ anlambilimsel olarak kavranabilir ve biçembilgisel olarak sapkındır; ancak, yalın biçimde kulağa oldukça yabancı gelir. Dahası kuram, koşuksal sapışın gündelik normla mı; yoksa poetik olarak kurulmuş olanla mı ilişkili görünmesi gerektiğini açık kılmaz. Doğrusu her iki tipnin sapışları bulunmakta olabilir.

Gelgelelim belirsizlik çok önemli bir aygıttır; estetik deneyime bir tür giriş işlevi görür; katışıksız düzensizlik üretmek yerine, ilgimi yorumsal bir çaba üzerine odaklar ve beni ona doğru iter (aynı zamanda da kodçözümlemeye nasıl koyulacağımı söyler), uğraştığım dilde beklenmedik bir esneklik bulup ortaya çıkartmaya ayartır.

Belirsizliğin estetik bir tanımına doğru atılacak ilk adımın koyutça yeniden-gösteriminde bulunulabilir, buna göre estetik metinlerde dışavurum düzlemindeki bir belirsizlik içerik düzleminde karşılık gelen bir belirsizliği içermek *zorunda*dır. /Paulum Petrus amat/ ya da /Amat Paulum Petrus/ kuşkusuz ki belirli dışavurumsal normlardan sapmaktadırlar ama değişmeden kalan iletilmiş içeriği etkilemezler. /Renksiz yeşil düşünüler kızgınlıkla uyurlar/ estetik bir başarıya daha yakındır, çünkü belirli kuralların yıkılmasıyla alımlanan sarsıntı dinleyiciyi içeriğin bütün örgütlenişini yeniden-düşünmeye zorlar.

Estetik metinlerin rus biçimcilerce belirlenmiş bir karakteri '*priẽm ostrannenya*,'[133] sözde "yabancılaştırma aygıtı"dır:[134] gönderilenin pek çok kez görmüş ve tanımış olabileceği bir şeyi betimlemek amacıyla yazar beklenmedik bir biçimde sözcükleri

[132] Spitzer, 1931.
[133] Šklovskij, 1917.
Erlich, 1954.

(ya da öteki türde bir göstergeyi) başka bir yolla kullanır. İlk tepkimiz neredeyse nesneyi tanıyamamın şaşkınlığı duygusu olur. Her nasılsa, dışavurumsal aygıttaki değişim içeriği de değiştirir. Dolayısıyla sanat "algılayış zorluğunu ve süresini artırır" ve nesneyi "sanki birisi onu ilk kez görüyormuş gibi" betimler, böylece "imgenin amacı ilettiği anlamı anlama yetimize yaklaştırmak değil; ancak, nesnenin tikel bir algılanışını yaratmaktır." Bu durum, poetik kullanımı ya da arkaizmleri, sanatsal yaratıların onlar için hazırlıksız izleyicilere ilk kez sunulduğundaki zorluğunu ve anlaşılmazlığını ya da tam da göreneksel 'altın kurallar'a boyun eğilmeyi beklediğimiz andaki sanatın oyuna soktuğu o dizemsel çiğnenişleri açıklamaktadır:

> "sanatta 'düzen' vardır ve bir Yunan tapınağının bu düzeni olduğu gibi izleyen tek bir sütunu bile yoktur; estetik dizem çiğnenmiş bir düzyazımsı dizemden oluşur. ... bu bir karmaşık ritm sorunu değil; o ritmin çiğnenişi ve kestirilemez türden bir çiğneniş sorunudur; çiğneniş kural olursa, operasyonsal olarak sahip olduğu gücü yitirir."

Nitekim Šklovskij (1917) sözde 'enformasyonsal estetik'in benzeşik çıkarımlarını yaklaşık otuz yıl önceden görmüştür.[135]

Dışavurum ve içerik düzlemlerinin her ikisindeki bir normlar çiğnenişi bunların bağlılaşımını yeniden-düşünmek zorunda bırakır; ki bu olağan koda öngörülen ile artık aynı olamaz. Metin bu yolla kendine-odaklı duruma gelir: gönderilenin ilgisini birincil olarak *kendi biçimine* yönlendirir. İçlerindeki belirsizlik oranı en öğesel düzeyde olan kendine-odaklı iletiler vardır ve yine de bu iletiler estetik bir başarıya yalnızca belirsiz olanlardan daha yakındırlar. Jacobson'ın /I like Ike/ politik kalıpsözü (1960) çok ünlü olmuştur.[136]

---

[135] Moles, 1958; Bense, 1965; Meyer, 1967; Zareckij, 1963.

[136] "Politik slogan 'I like Ike' [*ay layk ayk*] az ve öz olarak yapılanmıştır, üç tekseslemden oluşur ve üç [*ay*] ikilünlüsü sayılır, her biri bir ünsüz sesbirimce simetrik olarak izlenmektedir, [. . *l* . . *k* . . *k*]. Üç sözcüğün uyduruluşu bir değişkenlik sunar: birinci sözcükte ünsüz sesbirim yok, ikincide ikilünlünün çevresinde iki

3.7.3. Süremin Yönlendirimi

Belirsizlik ve kendine-odaklanan nitelik, tümüyle şimdiye dek değindiğimiz dışavurum ve içerik düzlemlerine yoğunlaşmış değildir. Estetik bir metinde, göndericinin emeği ve gönderilenin ilgisi dışavurum düzleminin *alt düzeyler*ine odaklanır.

Öyleyse, birkaç estetik deneyim örneği inceleyerek, estetik gösterge-taşıtın kimi özelliklerini görelim. Bu özellikler, kuşkusuz estetik araştırmaları yapan herkesçe tanınmaktadır; ancak, imbilimsel bir açıklamaya da değerler. Birisi Ike'ı sevdiği söylendiğinde, göndericinin /I like Ike/ mı yoksa /It is Ike that I like/ mı dediği doğrudan anlaşılır (gösterge-taşıt) ve iki durumda da dışavurum sisteminin biçimsel belirli kuralları gözlenmiştir. Ancak, bu kuralların gündelik dilbilimsel kullanımda kendilerini göstermeleri zorunlu değildir; dil, içeriğin iletişiminde bulunmak için kullanılır ve bu da genellikle, altık edinimin bütünsel bir bilinci olmaksızın yapılır. Yine de, Jacobson'ın tanıtladığı üzere, /I like Ike/ örneğinde gönderilenin ilgisi, iletinin sesçil özdeğine odaklanır. Bu tümcede anlatıyla içerik arasındaki olağan bağlılaşımı aşan bir şey vardır; *dile kolayca gelen* bir şey. Bu şey öylesine kavranılamazdır ki, estetik ilk tepki sanatın kendi 'dilbilimsel' biçiminin ötesinde ayrıca bir "*je ne sais pas quoi*" [ne olduğunu bilmiyorum] ilettiğini düşünmek olur. Bu yolla estetik, söylenemeyenlerin felsefesi durumuna gelir.

ünsüz sesbirim ve üçüncüde de son ünsüz var. Benzer bir [*ay*] çekirdeği Keats'in kimi sonelerinde de Hymes'ın gözüne ilişmiştir. Üçseslemli 'I like/Ike' tamdeyiminin her iki kolası da birbiriyle uyaklıdır ve uyaklı iki sözcüğün ikincisi ilkinde tümüyle içerilmektedir (yankı uyak) [*layk*]-[*ayk*], nesnesini tümüyle kuşatan bir duygunun yanadlayımsal bir imgesidir bu. Her iki kola birbirleriyle sesyineler ve sesyineleyen iki sözcükten birincisi ikincisinde içerilmektedir: [*ay*]-[*ayk*], seven öznenin yanadlayımsal bir imgesi sevilen nesnece kuşatılır. Bu seçim aldatması tümcesinin ikincil poetik işlevi etkileyiciliğini ve etkililiğini pekiştirir" Doğrusu bu ileti 'çekicilik'inin bir kısmını sessel öğeleri ve dolayısıyla ne sözdizimsel ne de anlambilimsel aygıtlarla bağlantılı olan bir tür 'müziksel' niteliği oyuna sokmasıyla edinmektedir. Belli ki dışavurumu değiştirirsek içerik de etkilenir (/It is Ike that I like/ ya da /Ike is liked by me/ demekle aynı etkiyi elde edemeyiz). Ancak, bu durum ayrıca, (ola ki argo çağrışımlarıyla) sloganın tikel bir söylenişinin, kendi 'estetik' etkisini pekiştirdiğini gösterir.

İtalyan Rönesansından kalma, cephesi yontma taşla bezeli bir saraya baktığımızı düşünün. Bu sarayın resmi çizilirse veya fotoğrafı çekilirse, mimarın 'düşüncesini,' artefaktın sözde 'biçim'ini anlayabiliriz ve kimi çizimler de bize yatay kesit görünümünü ve yaratıcıya yön vermiş tüm topolojik kurallarını sağlayabilir. Ancak, saray *doğrudan göründüğünde* olan başka bir şeydir.

Kavramak *zaman* alır, bizi değişik açılardan bakmak zorunda bırakır; bu yüzden *zaman* mimarlık deneyimi için olmazsa olmaz bir bileşendir. Ancak, özdeğin kendisi de düzgün olmayışıyla, dokunsal uyarımıyla kavramsal anlama yetimize bir şeyler ekler. Mimarlık sistemi belli sayıda birimler doğurmuştur; örneğin belli boyutta taşlar kullanılır ve taşların her birinin kesitlenmiş bir taşçılık-süremindeki yerinde öğeler olduğu açıktır. Ancak, taşkesmenin çekiciliğini çoğu kuşkusuz bu etkenden kaynaklandığına göre; peki tek tek taşların *içsel dokusu*na ne demeli? Modern estetik tat almanın, onu oluşturan özdeğin *mikro-yapılar*ını da oyuna soktuğunu söylemektedir.[137] Bu oldukça

[137] Bense'nın (1965) önerdiği bir sınıflamanın tümlevini alır ve eklemlersek; estetik bir iletide pek çok enformasyon düzeyi vardır diyebiliriz: (a) *fiziksel destek*: sözel dillerde tınılar, bükümler, sesbilgisel yayımlardır; görsel dillerde renkler ve gereçlerdir; müzikte ses renkleri, perdeleri, dinamik vurgular, zamansal sürelerdir; bunlar belirtkenin yapılmış olduğu özdeksel süremin dışavurum-anlamyükü ya da öğeleridir; (b) *dışavurum düzleminin ayrımsal öğeleri*: sesbirimler, dizemler, metrik uzunluklar, konumsal ilintiler, geometrik ve topolojik biçimler vb; (c) *sözdizimsel kurallar*: dilbilgisi kuralları, mimarlıkta orantısal ilişkiler, resimde görüngeler, müziksel ses dizileri ve aralıklardır; (d) *düzanlamsal içerikler*; (e) *yananlamsal içerikler*; (f) *kullanıma-hazır aşırıkodlu dizilişler*: biçembilgisel altkodlar, retorik sistemler, görüntüyazısal modeller ve benzerleridir; (g) *ötekiler*. Gelgelelim, Bense yuvarsal bir 'estetik enformasyon'dan söz etmektedir; ki bu düzeylerin herhangi birisinin özelinde değil; (bağlılaşık bütün düzeylerce gösterilen,) onun daha çok '*Mitrealität*' dediği düzeyde başarılır. Bense'nın '*Mitrealität*'i yapıtın sergilediği olasılıksızlık genel bağlamsal durumu gibi görünmektedir; ancak terim (yazarın Hegelci kalıbı yüzünden) inceden ideolojik yananlamlarla boyanmıştır. *Mitrealität* ayrıca, sezgisel olarak kavranabilen ama imbilimsel olarak ayrı tutulamayan belirli bir 'öz' –belki de Güzellik– düzanlamında bulunuyor görünmektedir. Buna karşılık, estetiğe imbilimsel bir yaklaşımın görevlerinden biri de *Mitrealität* izleniminin neden doğduğunu sistemsel terimlerle çözümleme ve betimleme yeteneği olmak zo-

doğrudur; ancak, bu mikro-yapıların imbilimsel tanımı, söz konusu özdeğin daha ileri bir kesitlenişinin yerinde öğelerinin yeniden-gösteriminde bulunduğunu, dolayısıyla da dışavurumun *daha temel* bir biçim olasılığını önerdiğini söyleyecek denli ileri gitmek zorundadır. Estetik yalnızca, sanat yapıtının ilettiği doğrudan iletişimsel görünüşünün ötesindeki türlü yananlamlar gibi *üstsistemler*le uğraşmaz; ayrıca bütün bir *alt-yapılar* dizisiyle de ilgilenir.

Bir kodun imbilimsel düzeyleri ile bir gösterge-işlevinkiler arasındaki, (Çizelge 6) 2.2'de ana hatlarını verdiğimiz karşılaştırmaya dönelim. Kodlar kuramı, daha biçimlendirilmemiş bir sürem tabanında bir dışavurum düzeyini inceler, sözdizimsel bir sistem yapılanmış bir belirtke-birimleri grubu doğurur; kod, bu düzlemdeki birimleri bir içerik düzlemindeki birimlere atar; ki burada daha önce biçimlendirilmemiş sürem bir kültürel birimler içerisine anlambilimsel bir sistemce yapılandırılmıştır.

Ancak, kendinde gösterge-işlevini düşündüğümüzde, gösterge-taşıtın verili bir anlamı ilettiğini göz önüne almamız gerekir. Gösterge-taşıt, özel bir kanal kalıplanarak gerçekleştirilir; başka bir deyişle, gösterge-taşıtın gereci dışavurum kalıbının kendine dışavurum birimleri kesip çıkardığı süremdir; bu birimler ola ki bir gösterge-işleve yerleştirilmezlerse yalnızca *belirtkeler*dir. Bir belirtke, özdeksel bir olgudur dolayısıyla enformasyon kuramınca incelenip ölçülebilir. Belirtke, dışavurum-tözünün bir biriminin türce görünümüdür. Belirtkenin bu fiziksel görünümüne *gösterge-taşıtın özdeği* diyelim.

Yukarıda incelenen estetik tat alma örnekleri, estetik gösterge-taşıtta özdeğin önemli bir rol oynadığını kanıtlar; çünkü imbilimsel açıdan önemli kılınmıştır. Başka bir deyişle, dışavurumlar sisteminin yerinde bir öğesi olarak saptanabilen yalnızca (bir dışavurum-birim olarak) gösterge-taşıt değildir; ayrıca

---

rundadır. İzleyen kısımlardaki estetik kendine-özgü-dil kavramı bu gereksinimi doyuracaktır.

gösterge-taşıtın özdeksel tutarlılığı da *daha ileri kesitleniş* için bir alana dönüşür. Bir dilin gündelik kurallarını kullanarak bir sözcüğü pek çok yolla sözedökebilirim, şöylenişini değiştirebilir, belli seslemleri değişik biçimlerde vurgulayabilir, tınılama örüntülerini başkalaştırabilirim; sözcük yine de aynı kalır. Ancak, estetik söylemde, gösterge-taşıtı 'sözedöküş'e getirilmiş her özgür değişkenin "biçimsel" bir değeri vardır. Demek ki, süreme genellikle uyan ve imbilimsel yaklaşımın incelemeye gerek duymadığı (bunu yerine, onları fiziksel ya da fizyolojik bir bilimdalına bıraktığı) bu ayrıtlar bile, burada imbilimsel açıdan ilişkin duruma gelir. Estetik bir metinde *gösterge-taşıtın özdeği, dışavurum-biçiminin bir görünümü durumuna gelir*.

Otoyoldaki ya da politik bir buluşmadaki bir kırmızı bayrak, bir dışavurum olarak kavranmak için değişik türde yönlendirilmiş özdekler tabanlı olabilirler: Ama bezin niteliğinin de kırmızının koyuluğunun da konuyla bir ilgisi yoktur. Önemli olan, gönderilenin bir /kırmızı bayrak/ saptamasıdır. Ancak, yine de bir resimsel bir sanat yapıtına yerleştirilen bir kırmızı bayrak, beğenilmek (ve de anlamlayışını iletebilmek) için öteki şeylerin yanısıra renksel niteliklere bağlıdır.

Uzlaşımsal bir /haç/ göstergesini üretmek için iki değneği çaprazlamamız yeterlidir. Ancak, bir ortaçağ kralının hazinesi için bir haç üretirken, altın ve değerli taşlar kullanmak gerekliydi; her değerli taş büyüklüğü, ağırlığı, saydamlığı, parlaklığı vb ile yapıtın estetik etkisine katkı sağlardı. Altın ve değerli takılar beğeni toplardı, çünkü yönlendirilebilirlerdi ve belli bir yolla yönlendirilebildikleri denli çok beğenilirdi. Ancak, özgül bir gerecin belirişi olarak göründüğünde tikel bir ilgiye değerlerdi: *o özdek çoktan kültürel bir anlamlayışla yüklü olurdu.* Aynı özenle işlenmiş dahi olsa; demirden ve camdan bir haçın aynı estetik ayırıcılığı olmazdı, altın ve değerli takılar, usta daha onları işlemeye başlamadan önce bile *önemli gereçler*di.

Pratik açıdan özdeksel tutarlılığın ötesinde *deneysel* bir *sınır* vardır; özdek, sonuna dek kesitlenmiş olsa da sanatçı ve

gönderilenin her ikisince de yalnızca öngörülemez bir alt-biçimler *kümes*i olarak görülebilir. Bu sınırın ötesinde yine de algısal ve coşkusal etkiler bulunabilir; ancak, anlamlayışlar artık yoktur. Bir kez bu eşiği aşınca, sanat yapıtı *tepkiler uyartır* ama *içerik iletmez* görünür. Bu durum, sanatta 'dil'den daha çok birşeylerin, 'anlambilimsel enformasyon'dan çok ayrı bir tür indirgenemez 'estetik enformasyon'un bulunduğunu önesürenlerin (Moles, 1958; ya da Brandi'nin 'imleyiş' ve '*astanza*' ya da 'bulunuş' arasında (1968) yaptığı ayrım) savını doğrular görünmektedir.[138]

Ancak, bu mikro-yapılar biçimsel olarak incelenmezse, estetik deneyimde bir 'ussal' düşünceyi kaçıran bir '*je ne sais pas quoi*' varolduğunu önesürmek kolaydır. Ben bir tümce, bir imgeyi, bir ezgiyi tanıyabilirim; ancak, bunlarda genelgeçer imbilimsel kategorilerle kavrayamayacağım bir şeyler de vardır. Bu da 'konuşulamazlık' izleniminidir. Neyse ki günümüzde birçok ön- ve yan-imbilimsel bilimdalı bize bu görüngelere ilişkin daha kesin bir şeyler söyleyebilmektedir.

Örneğin, geçen yüzyılda mikro-yapıları ölçmek için nice teknikler geliştirilmiştir. Birkhoff'un geliştirdiği tamdeyimden Bense'nın getirdiği kimi önerilere ve (Moles ve diğerleri tarafından) enformasyon kuramının uygulamasından türetilmiş belirli tekniklere dek dokusal sınarların düzeni niceliksel ölçüme giderek daha açık duruma getiren pek çok yenilik vardır: elektro-

[138] Yine de yazarın, içeriklerin gerçekten 'iletişiminde bulunuyor' olmadan yanıtlar ortaya çıkaran bir şey kalıba döküyor olduğunu onaylamamıza karşın; ya yazar ya da sanat çözümlemecisinin bu öngörülemez ve saptanamaz mikro yapılar kümelerinin öngörülebilir bir yanıt üretmesi gerektiğini *bildiğini* varsaymamız gerekmektedir. Kümeler ile yanıtlar arasındaki ilişkinin imbilimsel bir bağlılaşım olarak *kodlandığı* (ya da geriçıkarımlandığı) en azından bir an bulunmaktadır. Bunlar *izlenceli uyartıları*n durumlarıdır (bkz. 3.6.6.). Bir eleştirici, ('o büyük ustanın gizi' olarak tanınan) verili bir sanatsal yordamın o ustanın pek çok yapıtında belirdiğini ve 'konuşulamayan' bir duyguyu ve de özgül bir tat almayı *bükülmez* bir biçimde ürettiğini biliyor diyelim; bu tür bilgi imbilimin bir sanat yapıtıyla ilgili yapabileceği 'ussallaştırış'ın son (ve ne olursa olsun daha doyurucu) biçimini oluştururdu.

nik bilgisayarlar, tarayıcı ve çizici aygıtlarıyla birlikte çizgileri, noktaları ve uzaysal aralıkları aralarındaki yapısal karşılıklı-ilişkilere göre çözümleyebilmektedir; oysa eskiden sıklıklar, süreler ve vurgular müzik biliminin en uç terimleri olarak görülürken bugün ses-kayıtları ve osilograflar, sesin spektral bileşenlerini açığa çıkarmaktadır. Tınısal ayırtılar, renklerin yoğunluğu, özdeklerin tutarlılığı ve seyreltikliği, dokunsal duyumsayışlar, eşestetik çağrışımlar; ayrıca "duygusal" denen tüm performanslar, örneğin kesitüstü ayrıtlar ve 'müziksel' jestler, ünlü bükümleri, şarkı söylerkenki *portamenti* ve *vibrato*; ve on yıllar öncesine dek kodsuz sayılan öteki pek çok ayrıt şimdi iletişimin sözde *alt-düzeylerine* eğilen imbilimsel bilim dalları tarafından soruşturulmaktadır.[139] Dilbilimin üzerine çalışmak için uygun nesneler olarak bile tanımadığı pek çok kesitüstü ayrıtlar ve özgür değişkenler, artık *yan-dilbilim*ce ele alınmaktadır – tıpkı öteki dilbilimsel kodlardaki ıslık ve davul dilleri ya da jestler, yüzsel dışavurumlar gibi.

Sovyetler'de şiir düzeyleri üzerine son yapılan araştırmalar[140] bize, Hjelmslev'un (1928) dediği üzere dilbilgisel ve dilbilgisi-dışı öğeler arasında ya da bir dilin entelektüel ve duygusal kullanımı arasında kuramsal bir ayrım koymak tehlikelidir. Dilbilgisi-dışı öğeler ile duygusal etkiler şimdilik daha yalıtılmamış kurallara uymaktadır. Trubeckoj[141] çağımızda karşıolumlu sistemlere ya da hiç olmazsa aşamalı dizilimlere çözümlenen sesbilimsel ayrıtları (uzlaşımsal olmalarına karşın), 'empatik' ve dolayısıyla da 'dışavurumsal' olarak betimlemiştir.

3.7.4. Estetik Aşırıkodlama: Dışavurum

Estetik gösterge-taşıtın özdeksel tutarlılığından yola çıkarak estetik görüngüleri hiç incelemeyen (en azından onları başlıca konu edinmeyen), daha çok bir kodlar kuramının dalları olan

[139] Stankiewicz, 1964.
[140] Toporov, 1965; Kolmogorov, 1962.
[141] 1939: IV.4.

çağdaş bilim dallarına varmış olmamız rastlantı değildir. Bunun nedeni eldeki gösterge-taşıtın türce özdeğinin ileri kesitlenişi ile bütün bir imbilimsel sistemin *dışavurum düzleminin ileri kesitlenişi* arasında güçlü bir ilişki bulunmasıdır. Başka bir deyişle, estetik deneyim, temel özdeği içerisinde alt-biçimler ve alt-sistemlerin yalıtılabileceği ileri bir uzay bulunduğunu açığa çıkararak, estetik göstergenin dayalı olduğu kodların da benzer bir ileri-kesitlenişinden geçirilebileceğini gösterir. Türce gösterge-taşıtın türce özdeğinin yerindeleştirilişi, şimdiye dek 'alt-imbilimsel gereç' olarak düşünülmüş dışavurum-süreminin bu görünümlerinin yerindeleştirilişini gerektirir.

Dolayısıyla estetik deneyim, 'ayrı tutulmuş' süremin 'imbilimsel yurttaşlık haklarını' savunur. Bir sanat yapıtı, ana özdeğinin imbilimsel kurtarılışını gerçekleştirir (ve böylece Plotinosçu Tanrı'nın türümsel gücüne karşın hiçbir zaman üstesinden gelemediği görevi başarır).

Özdeğin, estetik gösterge-taşıtça gerçekleştirilen yerindeleştirilişini deneyimledikten sonra, insan dışavurum sistemini bir bütün olarak yeniden değerlendirmek zorundadır; çünkü o sistemin veya sistemce olanaklı kılınan gösterge-üretimlerden *herhangi biri* aynı *mise en forme*'a [biçimlendirme] uyup uymadığını görmesi gerekir. Bu yüzden, ana hatları 2.2.3'te verilen Hjelmslev'un diagramındaki, Çizelge 46'daki, gibi yeniden yazılmak zorundadır.

Hjelmslev "anlamyükü, yeni bir biçim için hep töz olarak kalır"[142] demiştir; bu düztümcesini tanımlamak için yalnızca, süremin ileri kesitlenişinin dilbilimin değil, öteki yaklaşımların sorunu olduğunu eklemişti. Artık bu ileri kesitlenişin dilbilimsel ya da türlü imbilimsel yaklaşıma yabancı olmadığını görüyoruz.

[142] 1943: 52.

ÇİZELGE 46

İçerik	Sürem			
	Birimler			
	Sistem			
Dışavurum	Sistem			
	Birimler			
	Sürem	Sistem		
		Sürem	Sistem	
			Sürem	..... vb .....

İmbilim gelişmeyi sürdürdükçe, sürem daha ileri kesitlenmiş ve dolayısıyla da daha iyi *anlaşılmış* olacaktır: estetik deneyim anlama yetisini artıracak özel bir olanak sunar.

Bunun sonuçların ilki olarak özdeğin bu "kültürelleştiriliş"i, gösterge-üretimin (kimi bakımdan bir başka tür *aşırıkodlama* olan) ileri bir uzlaşımsallaştırılışını üretir. Duyumbilgisi ve sanat eleştirisinin bir sonucu, bu tür yeni uzmanin pek çok görüngüyü bireysel 'yaratıcılık' ve 'ilham' alanından ayırıp toplumsal uzlaşımınkine geri vermesidir.[143] Ancak, bu tür bir araştırma ay-

[143] Her tanımdan sıyrılır görünen daha aşağı düzeylerin karmaşıklığı kimi estetik uzmanlarını bu düzeyleri poetik biçime yabancı olarak düşünmeye yöneltmiştir. Galvano della Volpe (1960) sanatın 'öyküncelenemezlik'inin ideolojik kuramlarına karşı savaşıyordu; çünkü sanata ussalcı bir yaklaşımdan sıyrılabilir her şeyden kaçınmak istiyordu ve kodlanamaz bütün 'müziksel' değerleri de dışarda bırakmıştı. Estetik-dışı tat almanın uyartıcıları olarak bu değerler hazcı öğelerin erimine sürülmüştü. Bundan ötürü, çok sayıda eleştiriye göre koşuğun başlıca çekiciliğini oluşturan pek çok sessel görüngüleri yadsıma; kuşkuyla bakılan sistem; estetik değerin, bir yapıtın bir başka özdeğe çevirisi yapıldığında geriye kalan olduğunu önesürme, ki burada müziksel aygıtlar etkide değişebilir; ancak, gerçekten anlamlı ilişkileri tutma olanağı bulunan bir tür mantıksal ve kavramsal örüntü kalır. Ne ilginçtir ki, 'ussalcı' bir sanat kuramına yönelik bu çaba 'usdışı' öğelere gerektiğinden de çok yer bırakmıştır. Dışavurum biçimlerinin daha aşağı düzeylerine ussalcı çözümlemenin kaplamından vazgeçmek bizi 'ussal' ile 'anlambilimsel'i eşitlemeye götürür –sanatın 'konuşulamazlık'ına ideolojik yaklaşımı çürütmenin çok yoksul bir yoludur bu. Della Volpe'nin bakış açasından bile olsa doğru yönelim tersine, bu bölümde ana hatları verildiği üzere dışavurum tözünü aşırıkodlamaktır.

rıca tersine süreç için de kaçınılmaz duruma gelir; çünkü yalnızca, kodlanabilen her şey kodlandığında verili bir iletişim aracının dışavurumsal olanaklarına yönelik edimsel yenilik ve gerçek içgörü ortaya çıkabilir.

Her bir kodun dışavurum-süremini zenginleştiren tüm sistemlerin incelenmesi (çoktan biliniyor olabilir ama dışavurum düzleminin esnekliğinin incelendiği denli tüketircesine *sömürülmemiş*tir), Prag okulunun *poetik*[144] dediği dalın üstlendiği başlıca görevlerden birinin yeniden-gösteriminde bulunur.

3.7.5. Estetik Aşırıkodlama: İçerik

Dolayısıyla, dışavurum-süremi içindeki örgütlenişin artan düzeyi, içerik-süreminde kaçınılmaz koşut bir artışa yol açacaktır. Sanat yapıtına bakmakta olan gönderilen, ister istemez iki-katmanlı bir izlenim altında metni sorgulamaya zorlanacaktır: Bir yandan, tümüyle çözümleyemediği (belki de tümüyle çözümleyebildiği) bir *dışavurum artığı* var diye '*kestirimde*' bulunacaktır. Öte yandan, belirsizce bir *içerik artığı* duyumsayacaktır. Bu ikinci duygu açık ki dışavurum artığınca uyandırılmıştır; ancak, bu dışavurum artığı bilinçli olarak kavranmasa bile bu duygu belirir.

Gertrude Stein'ın ünlü dizesini okuduğumuzu varsayalım: *A rose is a rose is a rose is a rose*. İlk bakışta hiçbir şey bu tümceden 'normal' görünmez. Dışavurumun açısından İngilizce kodun tüm öğesel kurallarına uyulmuştur. İçerik bakımındansa en öğesel türde enformasyon, herkesçe bilenene totolojik verir gibidir.

---

[144] "Poetik birincil olarak, *Sözel bir iletiyi sanat yapıtı kılan nedir?* sorusuyla ilgilenir. Çünkü poetiğin ana nesnesi, başka sanatlarla ve başka sözel davranış türleriyle ilişkisinde sözel sanatın *differentia specificas*ıdır, poetik yazınsal çalışmalardaki ilk yeri almayı hak eder. Tıpkı resim çözümlemesinin resimsel yapıyla ilgilenmesi gibi poetik de sözel yapı sorunuyla uğraşır. Dilbilim sözel yapının küresel bilimi olduğuna göre; poetik, dilbilimin tümlev kısmı olarak görülebilir. ...Pek çok poetik ayrıt yalnızca dilin biliminin değil, ayrıca bütün göstergeler kuramın, genel imbilimindir. Ne var ki bu düztümce yalnızca sözel sanat için değil, ayrıca bütün dil türleri için de geçerlidir; çünkü dil göstergelerin kimi başka sistemleriyle ya da bunların tümüyle (tüm imbilimsel ayrıtlarla) pek çok özelliği paylaşmaktadır" (Jakobson, 1960: 351).

Eşsözel bir içeriği iletmek için dışavurum bir *artıklık aşırılığı*na başvurur görünmektedir (aynı artıklık içerik düzleminde de gerçekleşir, totolojik denen şey gerçekte yalnızca anlabilimsel artıklıktır).

Yine de ileti, anlambilimsel açıdan zengin ve dolayısıyla çok belirsiz bir şeyler söylediği izlenimini vermektedir. Belirsizlik duygusu her şeyden önce, biçembilgisel bir normu çiğneyen dışavurumsal artıklık aşırılığınca duyurulmaktadır. Bu da, beyaz renk algılandığında bir fizikçinin renklerin aşırı eşzamanlı örtüşmesini tanıması; bayağı bir düztümcenin inatla her yinelenişinde dışavurum öğelerinin değişik bir anlama geldiği kuşkusunu uyandırır. Ne botanik ne de mantık, enformasyonsal-olmayan ve tanımsal düzgelerden sapan böylesi düztümceleri kodlanmış saymaya alıştırmıştır. Bu (biri dışavurum öteki içerik düzleminde olan) iki artıklık aşırılığı, birlikte *enformasyonsal olasılıklar artışı* üretir: İleti, ardından gelecek öngörülemez enformasyonun kaynağı durumuna gelir, bu nedenle artık anlambilimsel açıdan belirsizdir.

Bu noktadan sonra, gönderilen o /gül/'ün her bir belirişinde, örneğin alegorik, görüntübilimsel, görüntüsel vb değişik bir yananlamsal alt-koda bağlanabileceğini varsaymakta haklıdır. Yapıt, böylece çoklu yorumlayanlara 'açık'tır.[145] Bağlamsal etkileşim, gitgide daha çok anlama yaşam verir ve bu anlamlar gün ışığına çıkar çıkmaz, yine başka anlambilimsel seçeneklerle yüklü görünürler. Dahası bir sanat yapıtının *aşırı iletişimde bulunduğu* ve bu yüzden hiçbir *iletişimde bulunmadığı*; yalnızca her tür imbilimsel yaklaşıma kökten geçirimsiz büyülü bir söz olarak varolduğu çıkarımından kaçınmak zordur.

3.7.6. Estetik Kendine-özgü-dil

Ancak, bu 'büyülü söz,' durumun sanıldığı denli kökten geçirimsiz değildir. Her şeyden önce, imbilimsel sıradeğiştirimi sına-

[145] bkz. Eco, 1962; burada 'açık yapıt' kuramına ön-imbilimsel bir bakış açısından yaklaşılmıştır.

masına açıktır; bağlamsal bir öğesini değiştirirsek, ötekiler ilkel işlevlerini yitirecek ve genellikle bir başka işlev edinemeyeceklerdir; fillerinden biri yerine üçüncü bir kale konulmuş satranç-tahtası gibi dengesiz durumda kalacaktır. Böyle bir *bağlamsal birlik* varsa, bir *sistemsel kural* da olmak zorundadır.

Bu da, sanat yapıtının bir *langue* ile aynı yapısal karakteristiklerinin olduğu anlamına gelir. Sanat yapıtı sadece bir 'bulunuş' olamaz; karşılıklı bağlılaşımların altık bir sistem bulunmak zorundadır, böylece imbilimsel tasarım, kurnazca bir imleyiş-olmayan izlenimi verir.

Estetik metin, aynı anda değişik takımlarca oynanan çoklu bir karşılaşma gibidir, bunların her biri kendi oyununun kurallarını izler (ya da çiğner). Böyle bir durumda, beyzbol oyuncularının kendi oyunlarının düzgesinden sapma yoluyla, futbol oyuncularının aynı şeyi yapma yolu arasında bir ilişki bulunması olanaklı mıdır? Bu daha çok bir sanat yapıtınca verilen izlenimdir, öyle ki bir beyzbol oyuncusunun işlediği sapkı, yalnızca beyzbol kurallarının o andan sonra onaylamak zorunda kalacağı kıvrak bir çözüm değildir; ayrıca uzaktaki bir futbol oyuncusunun işlediği 'elle oynama!'sına da değişik izlemsel görünge veren bir aygıttır.

Böylece sanat, iletileri bir metin üretmek için arabağlantılama yolu gibi görünmektedir; ki bu metinde: (a) *pek çok* ileti, söylemin değişik düzeylerinde ve düzlemlerinde belirsizce örgütlenir; (b) bu belirsizlikler gelişigüzel gerçekleşmez, *kesin bir tasarımı* izler; (c) verili bir iletinin içerisindeki normal ve belirsiz aygıtların ikisi de bütün ötekilerin içerisindeki normal ve belirsiz aygıtlar üzerine *bağlamsal baskı* uygular; (d) verili bir sistemin normlarının bir iletiyle çiğneniş yolu, öteki sistemlerin normlarının olanak verdikleri türlü iletilerce çiğneniş yoluyla *aynı*dır.

Her düzeyde (her ileti için) çözümler, benzeşik bir çözümler sistemine göre eklemlenir; ve her sapış bir *genel sapışsal dizeyinden* kaynaklanır. Dolayısıyla, bir sanat yapıtında tüm düzeyler, sanki bütün bunları belirleyen tek bir *yapısal model* tabanında

tanımlanabilirmiş gibi kurulmuş olan *benzeşik yapısal ilişkilerin* bir *üst-sistemi* vardır. Ancak, bu sapış dizeyince yönetilen her sistem, böyle yönetilen öteki sistemlerle yalnızca benzeşik olmakla kalmaz. Bunun gerçerli olduğu yerde, sanat yapıtı ara bağlantılı yapıların çok beğenilir bir bütünü olabilir; ancak, herhangi bir tikel imbilimsel değergesi olması gerekmez. Ancak, karşılıklı benzeşikliklerin yapısal düzlemesi tabanında, sanat yapıtı yeni bir *üst-gösterge işlev* statüsü kazanır.

Estetik metnin kendine-odaklanan bir niteği olduğu sürece, metnin yapısal düzenlemesi de onun ilettiği içeriklerden biri (belki de en önemlisi) durumuna gelir, bir düzeyde kuralların yeniden-düzenlendiği yol bir ötekisinde düzenlendikleri yolun yeniden-gösteriminde bulunur. Dahası, bir düzeydeki belirsiz düzenleme, bir başkasındaki yeniden-değerlendirmeyi kışkırtır: /bir gül bir güldür bir güldür bir güldür/'de, sözlüksel düzeyin kafa karıştırıcı artıklığı, tanımsal düzleminde olan anlambilimsel bir karmaşıklığın yerine geçer. Nitekim sapış, dizeyi yapısal bir yeniden-düzenlemenin yeniden-gösterimiyle kalmaz: Kodların kendilerinin bir yeniden-düzenlenmesini getirir. Dolayısıyla *yeni bir kodlama olasılığını* önerir.

Bu yeni kodu, görünüşte yalnız bir konuşmacı konuşmaktadır ve çok kısıtlı bir dinleyici kitlesince anlaşılmaktadır; bu bir, herkesçe onaylanabilir bir toplumsal kural olarak toplumun tanıyamayacağı imbilimsel bir *kapanım*dır. Bu tür özel bir koda, genellikle 'kendine-özgü-dil' denir. Bir sanat yapıtının her düzeyindeki sapışları yöneten kural, tüm sapışları karşılıklı olarak işlevsel kılan biricik çizge, birer *estetik kendine-özgü-dildir*. Aynı yazarca pek çok yapıtına (ufak değişikliklerle de olsa) uygulanabildiği sürece; kendine-özgü-dil yazarın yapıtlarının külliyatını yöneten genel bir dil, yani onun *kişisel biçemi* durumuna gelir. Bir sanat çevresince onay görüp sınırlayışlar, öykünmeler, biçemcilikler, biçemsel alışkanlıklar vb ürettiği sürece; bir *devinim-kendine-özgü-dili* ya da bir *dönem-kendine-özgü-dili* durumuna gelir ve eleştirmenlerce ya da düşünüler tarihince bir tarihsel

dönemin ya da topluluğun ana sanat ayrıtı olarak incelenir. Tüm bir toplumca onaylanan yeni düzgeler ürettiği sürece, sanatsal kendine-özgü-dil *ortak kodları değiştiren öte-imbilimsel yargı* olarak iş görebilir.[146]

Yapıt-kendine-özgü-dil ya da külliyat-kendine-özgü-dil, devinim-kendine-özgü-dil ve de dönem-kendine-özgü-dil giderek soyutlaşan modellerin bir hiyerarşiyi biçimlendirir, bunlardan her biri altık bir edinimin özgün performansını oluşturur; bunun olması için yalnızca edinimin performansa olanak tanıması değil, ayrıca performansların da yeni edinim biçimleri kurması gerekir. Estetik kendine-özgü-dil aşırıkodlama kuralları koyar; örneğin günümüzde Joyce'un *pun-technique*'i [yanadlayım-tekniği] anımsamaksızın kimi sözlüksel çaprazlamaları yapmak olanaksızdır. Birisi bilinçli olarak ya da bilinçsizce, *mots-valise à la Joyce* [Joyce tarzında bulmacalar] yapma kuralını izlerse, konuştuğu dil 'dilbilgisel-olmayan' İngilizce değil; 'Finneganca'dır. Ne söylüyor olduğu, "I am joycing" altık düztümcesinden çok daha az önemlidir.

Estetik bir kendine-özgü-dili saptamak kolay iş değildir ve yalnızca söz konusu kendine-özgü-dil oldukça standartlaştırıldığında başarılabilir. Yapıt, 'alım-satımsal' etkisine boyun eğdikçe, onun altık kendine-özgü-dili daha önceki kendine-özgü-dilsel deneyimlere gittikçe daha çok bağlı görünecektir; yapıt doğrudan 'gerçek sanat' (örneğin, Kiç sanat, *Midcult*, Filistin Güzelliği, *art pompier*, cep-*musee imaginaire*) olarak tanındıkça, kendine-özgü-dilsel modeli değişmemiş olarak tüm düzeylerde açıkça tanınabilir olarak yeniden-belirecektir.

---

[146] Estetik kendine-özgü-dil, yalnızca tek bir iletiyi kurallayan bir olarak düşünülmesi gerekmez (ne var ki bu kuramsal bir çelişiklik olarak görülmemelidir); daha çok, 'estetik metin' denen iletilerin karmaşık ağını bileştiren türlü değişik iletileri kurallayan bir koddur. Yine de yalnızca tek bir metni kurallayan bir kod olur (ya da ilkesel açıdan olabilir), eşsiz bir söylem üretmeye yazgılı bir koddur. Bu (ve yalnızca bu), bir sanat yapıtının yaratıcı ve özgün karakterini açıklar. Kendine-özgü-dilsel kod tarafından kurallanan ve yeniden-düzenlenmiş altık bir sistemin köktenci örnekleri olarak alınan türlü iletilere bağlanan sanat yapıtı bir sistemler sistemidir (bkz. Jakobson ve Tynianov, 1927; Wellek ve Warren, 1942).

Ancak, eleştirmen yapıtın kendine-özgü-dilini yalıtmışsa bile; bu onun benzer yapıtlar yaratacak bir tamdeyime sahip olduğu anlamına gelmez. Bir yapıt-kendine-özgü-dili olarak düşünülseydi; tamdeyim yalnızca ilkiyle salt özdeş bir başka yapıtın üretimine olanak tanırdı. Bir *corpus* [derlem] ya da dönemsel-kendine-özgü-dil olarak düşünülse, yapısal model yeni bir tözde somutlaşacak genel bir şemadan başka bir şey olmaz. Şemayla verili bir yapıt arasındaki başkalık, bir kod ile onun olası iletileri arasındaki başkalıkla aynıdır. Ancak, sanat yapıtlarının yeniden-üretilemezliğinin bir başka nedeni de kendine-özgü-dil ne denli titizce yalıtılırsa yalıtılsın, yapıtın alt-düzeylerinin biçimini hiçbir zaman tümüyle göz önünde bulunduramaz. Gerçi, daha ileri her bir eleştiricilik edimi yapıtın kendine-özgü-dilsel tanımlarını biraz daha kesin biçimde gün ışığına çıkarır; ancak, yapıt ne denli büyükse eleştiri süreci o denli sürekli ve eksik yaklaşıklıklar oluşturacaktır. Başka durumlarda tamdeyim doyurucu yeni yapıtlar üretebilir; ancak, öykünmeci burada kendine-özgü-dili ne denli bütünüyle anlarsa, yalıtmış olduğu modeli vurgulamaya o denli istekli olacaktır; nitekim benzekler yalın öykünmelerden daha onaylanabilirdir. Başarılı olduğunda, (Proust'un, Balzac ya da Flaubert yeniden-yapımı gibi) bir benzek incelikli bir eleştiricilik parçasının yeniden-gösteriminde bulunur; modellerin karakteristiklerini açıklığa kavuşturur, boğumsal ya da çevresel aygıtlarını ironi yoluyla vurgular. Estetik kendine-özgü-dilin kurallayan varlığı ya eleştirel bir çözümlemeyle saptanabilir ya da akıllıca ama teknik-olmayan bir okumayla allak bullak 'duyumsanabilir.'

Gönderilen, dışavurum ve içeriğin her ikisinin de artıklarını bunların karşılık gelen kuralıyla birlikte 'duyumsar.' Bu kuralın varolmak zorundadır ama onu tanımak karmaşık bir geriçıkarım süreci gerektirir: önsavlar, yüzleşmeler, geri çevrilmiş ya da onaylanmış bağlılaşımlar, eklentilik ya da yabancılık yargıları. Bu süreç, 3.7.1'de değindiğimiz sonuçların üçünü üretir: Varolan kodlar değişime ya da kısımsal gözden geçirilişe odaklanır;

onaylanmış içerik-sistemleri ile dünya durumları arasındaki ilinti sık sık sorgulanır; gönderici ile onun gönderileni arasında yeni tür bir "karşılıklı-konuşmasal" etkileşim kurulur.

Bu üç sonucu, ilerleyen kısımlarda inceleyelim.

3.7.7. Estetik kod-değişimi

Estetik bir kendine-özgü-dilin imbilimsel kavramı, gönderilenin bir sanat yapıtını incelerken belli belirsiz duyduğu 'evrensellik' izlenimini açıklar. Estetik metin, her bir düzeyi imsel olarak birbirine ara bağlantılı olduğu sürece; düzanlamlarını sürekli olarak yeni yananlamlara dönüştürmeye devam eder; sınarlarının hiçbiri ilk yorumlayanında durmaz, içerikler kendileri için alımlanmaz, daha çok başka bir şey için gösterge-taşıtı olarak alımlanır. Kendine-özgü-dil ötedilbilimsel açıdan belirgin duruma getirilirse, yapıtın okunması doğru bir kodçözümlemeden başka bir şey olmaz.

Peirce önsavsal bir gerilim anının, bir müzik parçasının uyandırdığına benzer bir duygu uyardığının ayırdına varmıştır. Böylece, bir sanat yapıtınca gerekli kılınan yorumlayıcı çabanın, duyumbilgisi uzmanlarının (haz, tat alma, heyecan, doyum ve benzer) değişik adlarla andığı ve her zaman bir tür 'sezgi' olduğuna inandığı o güçlü ve karmaşık duyguları neden ve nasıl uyandırdığını anlayabiliriz. Betimlenmek için aşırı incelikli bir çözümlemeye gerek gösteren her duyguya yalnızca 'sezgi' demekte bir kerte felsefi tembellik vardır. Ancak, yaygın sanatsal deneyim, bize sanatın yalnızca duygu uyandırmakla kalmayıp *daha ileri bilgi de ürettiğini* öğretmiştir. İçiçe geçmiş yorumlayışların oyunu başlar başlamaz; metin bizi sıradan kodları ve bunların olanaklarını yeniden-düşünmeye zorlar. Her metin, kodların gözünü korkutur; ancak, onlara güç de verir, onların içindeki umulmadık olasılıkları açığa çıkarır ve böylece kullanıcının onlara yönelik tutumunu değiştirir.

Her ne denli iletiyle kod arasında yakın eytişimsel bir karşılıklı ilişki olsa ve böylece birbirini besleseler de; gönderilen yeni

imsel olasılıkların ayırdında olur ve böylece tüm dili, söylenmiş, söylenebilecek ya da söylenmiş olması gereken şeylerin tüm kalıtını yeniden-düşünmek zorunda kalır. Kodlar üzerine bilgimizi artırarak, estetik ileti kodların geçmişine ilişkin görüşümüzü değiştirir ve böylece imleyişi *eğitir*. Bunu yaparken estetik deneyim, içeriğin onaylanmış örgütlenişini sorgular ve varolan organize metnin bir görünümünce yeterince, sıklıkla ve de inandırıcı bir biçimde sorgulanmış olsaydı, anlambilimsel sistemin değişik biçimde düzenlenmiş olabilirdi diye öneride bulunur.

Ancak, anlambilimsel sistemleri değiştirmek, *kültürün dünyayı 'görüş' biçimini değiştirmek* demektir. Böylece sıklıkla herhangi bir doğruluk koşullarına salt yabancı sanılan (ve inançsızlığın toptan 'askıya alındığı' bir düzeyde varolan) estetik tipte bir metin, içeriğin eldeki örgütlenişi ile dünyanın 'gerçek' durumları arasındaki karşılıklılığın ne en iyi ne de en son diye kuşkulanmaya yöneltir. Dünya, öteki anlambilimsel (yani kavramsal) modeller aracılığıyla tanımlanabilir ve örgütlenebilir (dolayısıyla da algılanabilir ve bilinebilir).

Bu epistemolojik ilke, yalnızca eğreltileme bir yetki belgesi gibi görünebilir. Kuşkusuz (bir şiir okurken, bir oyun izlerken, bir resme bakarken vb) 'şeyler'in genellikle göründüğü gibi olmadığını 'duyumsamak' yeterince yaygın bir deneyimdir. Ancak, bir sanat yapıtının 'Gerçek'i söylediği'ni önesürmenin de imbilimsel değeri azdır ve felsefi ilkeler olarak ele alındığında ("Güzellik gerçektir, gerçek güzelliktir" gibi) çok şaşırtıcı düzeyde alıkça belirli koşuksal düztümcelerden çok da ayrı bir yanı yoktur.

Böyle olunca, doğrulanmak için bu imbilimsel ilke estetik bir metince oluşturulan anlambilimsel kaydırmaların eksiksiz çözümlemesini gerektirir.[147] Estetik metinler, dünya durumlarına olan katı yaklaşımımızı değiştirebiliyorsa, o zaman bir gösterge

[147] bkz. örneğin, Eco, 1973*f*: kapsamlı bir tanıtlamayı amaçlamasa da, bu yazı en azından bu sorunun daha ileri ve daha sağlam bir incelemesine için genel doğrultuları sağlamayı denemektedir.

üretimi kuramının dünyanın durumlarıyla göstergeleri bağlantılama emeğiyle uğraşan dalı için çok önemlidirler.

3.7.8. İletişimsel bir Edim olarak Estetik Metin

Sonuç olarak estetik metinler kendilerini, karmaşık bir önvarsayımsal edimler ağı aracılığıyla iletişimciler arasında edimbilgisel ilintiler kurmak isteyen, gösterge üretim emeğinin özel örnekleri kılan bir niteliğe sahiptir. Kendine-özgü-dil yapıtın (tümüyle hiç başarılmamışsa da) bir tür son tanımını oluşturduğu sürece; sanatsal bir yapıtı okumanın ilk elde anlamı: (i) *tümevarmak*, tek tek durumlardan genel bir çıkarımda bulunmak; (ii) *geriçıkarmak*, bir önsav yoluyla eski ve yeni kodların her ikisini de sınamaktır; (iii) *tümdengelmek*, bir düzeyde kavranmış olanın bir başkasında belirlenip belirlenemeyeceğini denetlemek ve benzerleridir. Nitekim bütün çıkarım kipleri işbaşındadır. Dolambaçlı bir bahçe gibi, bir sanat yapıtı patikalarının kesişim yerlerinde sayıları artan pek çok yola gitmemize olanak verir.

İlkin, estetik bir metnin anlaşılması –bir yandan– göndericinin kodlarının onaylanma ile yadsınması arasındaki bir eytişim ve –öte yandan– kişisel kodların içeri alınması ile geri çevrilmesi arasındaki bir eytişim tabanındadır. Geriçıkarımın daha olağan biçimi kodlanmamış bir durumu açık kılmak için denemelik kodlar önerisine bağlıysa; bu durumda estetik geriçıkarım yazarın iletişini anlaşılabilir kılmak için belirli denemelik kodlar önerisine bağlıdır. Gönderilen, göndericinin kuralı neydi bilmez; estetik deneyiminin bağlantısız verisinden anlam çıkarmaya çalışır. Yazarın demek istediğini, kendisinin doğruca yorumladığına inanabilir ya da yazarın onun önüne koymuş olduğu metin üzerine yorumlayıcı yeni olasılıkları sınama yargısına ulaşabilir. Ancak, böyle yaparak, hiç de yazarın yönelimlerini saptırmak istememektedir. Böylelikle, yorumlayıcı okumada *bağlılık* ile *buluşçu özgürlük* arasında bir eytişim kurulur. Bir yandan iletinin belirsizliğinden kaynaklanan coşkunluğu çekip çıkarmanın ve belirsiz bir metni uygun kodlarla doldurmanın yollarını arar;

öte yandan da iletiyi tam da istenmiş olduğu gibi, yazara ve de iletini yayılmış olduğu tarihsel ortama yönelik bir bağlılık edimi içinde görmek için bağlamsal ilişkilerce uyarılmıştır.

Bağlılık ile girişkenlik arasındaki bu eytişimde iki tür bilgi türer: (a) verili kodlar içinde ulaşılabilir olasılıkların bütün erimiyle ilgili birleşimli bir bilgi; (b) verili bir sanatsal dönemin koşulları ve kodlarıyla (doğrusu bütün normlarla) ilgili tarihsel bir bilgi. Dolayısıyla sanat yapıtının imbilimsel tanımı neden, (i) estetik iletişim boyunca ne bir kesin tamdeyime indirgenebilen ne de bütün olası sonuçlarında öngörülebilen bir deneyimin yer aldığını; (ii) bunun yanında bir de bu 'açık' deneyimin bütün düzeylerde bir yapısı olması gereken (ve gerçekten de olan) bir şeyce olanaklı kılındığını açıklar. Nitekim estetik bir metnin imbilimsel tanımı bir *iletişimsel karşılıklı-etkileşimin yapılanmamış süreci* için *yapılanmış modeli* verir.

Gönderilenden sorumlu bir elbirliği istenmektedir. Anlambilimsel boşlukları doldurmak, ileride önerilen çoklu okumaları karmaşıklaştırmak, kendi yeğlediği yorumlama patikalarını seçmek, bunların birkaçını (bunlar karşılıklı bağdaşmaz olsalar dahi) hep birden düşünmek, aynı metni pek çok kez yeniden-okumak, her olduğunda değişik ve çelişik önvarsayımları denemek için araya girmek zorundadır.

Böylece estetik metin, '*konuşma edimleri*'nin kestirilemez bir çoklu kaynağı durumuna gelir; bunların gerçek yazarı belirlenmemiş kalır, kimileyin iletinin göndericisi kimileyin de onun gelişiminde elbirliğinde bulunan gönderileni olur.[148]

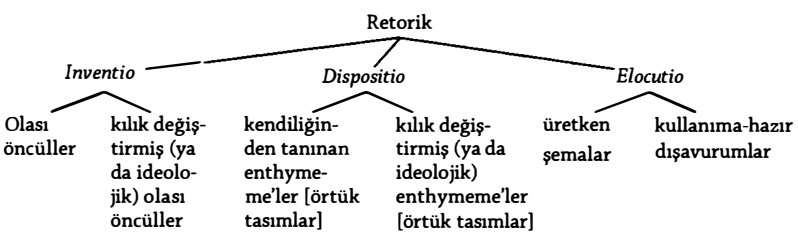
[148] Roland Barthes (1963c) şöyle demişti: "*est une forme que l'histoire passe son temps à remplir*" [tarihin sürekli doldurmakla uğraştığı bir biçimdir] Bu düztümceye katılıyorum; ancak, onu şimdiki imbilimsel yaklaşımın kategorilerine yeniden-çevirisini yapmayı yeğlerim: sanat yapıtı, türlü tarihsel ve psikolojik koşullardaki pek çok değişik amacı, onu oluşturmuş olan altık kuralı tümüyle göz ardı etmeksizin, yerine getirsin diye somut gönderilenlerince benimsenen bir metindir.

3.8. RETORİK EMEK

3.8.1. Retoriğin Mirası

Bir gösterge üretim kuramı, kodların aşırıkodlama ve döndürümü için ortaya konan emeği göz önünde bulundurmak zorundadır. 3.1.1'de aktarıldığı üzere, bu etkinlik yaygın olarak retorik başlığı altına girer. Bu bölümde şunları göstermeyi deneyeceğim: (i) geleneksel retorik kategoriler ne anlamda imbilimsel çerçeve içine sokulabilir; (ii) aşırıkodlama ve kod-döndürüm ile bağlantılı kimi sorunlar ne anlamda olağan retorik çerçevenin ötesine geçer ve de yeni ve imbilimsel açıdan yöneltimli bir retoriği mi yoksa imbilimin yeni ve özerk dallarını mı ararlar; (iii) 'ideoloji' ve 'ideolojik söylem' ile ilgili tartışmaların çoğu ne anlamda imbilimsel açıdan yöneltimli bir retoriğin kapsamı içerisine girer ve ideoloji sorununun bütünü üzerine imbilimsel bir bakış açısınadan nasıl çalışılabilir.[149] Bu amaçları başarmak için, klasik konuşmabilgisi nesnelerini özetleyerek şemalaştıralım, eskiçağ retoriğinin düşünmemiş olduğu ama modern retoriğin imbilimsel açıdan yöneltimli olsun ya da olmasın, düşündüğü ya da düşünmesi gerektiği belirli maddeleri ekleyelim.

ÇİZELGE 47



Klasik çağ retorikçileri, uzmanlık alanlarını ikna sanatı olarak görüyorlardı. İknanın sinsi bir aygıt olması zorunlu değildi;

[149] Genette, 1966; Todorov, 1967; Groupe μ, 1970; Barthes, 1970.

daha çok toplumsal açıdan yöneltimli bir akıl yürütme biçimiydi, (biçimsel mantığınki gibi örneğin özdeşlik, çelişmezlik, üçüncünün olmazlığı ilkesi türünden) 'ilk ilkeler' ile uğraşmazdı, dolayısıyla da zorunlu / tanıtlamalı tasımlar kullanamazdı. Nitekim retorik, eytişim gibi yalnızca *olası* öncüllerle (ve dolayısıyla tartışmaya açık olanlarıyla) uğraşıyordu; eytişim akla yatkın bir biçimde mantıklı tabanlarda onaylanabilir bir vargı türetmeyi amaçlarken, retorik ise açıktan açığa *örtük tasımlar* ile, yani ayrıca olası öncüllerden de başlayabilen tasımlar ile dinleyiciyi *duygusal* ve *edimbilgisel* olarak etkilemek için uğraşmaktaydı. Son zamanlarda sözde 'yeni retorik'[150] zorunlu / tanıtlamalı söylemleri kesin olarak yalnızca aksiyomatik sistemlere indirgemiş ve (felsefeden politikaya ya da teolojiye) söylemin bütün öteki türlerini retorik başlığı altında listelemiştir. Dolayısıyla insanın olgular, vargılar, kanılar, inançlar ve değerler ile ilgili bütün akıl yürütmesi artık Saf Akıl tabanlı değil; ancak, bunun yerine duygusal öğeler, tarihsel değerlendirmeler, edimbilgisel güdüleniş-lerle içiçe geçmiş olarak düşünülmektedir. Bu anlamda yeni retorik, inandırıcı söylemi incelikli bir dolandırıcılık yordamı olarak değil; kuşkuyla denetlenen ve pek çok mantık-dışı koşullara bağlı 'akla yatkın' bir insansal etkileşim tekniği olarak inceler.

Retorik bu yolla düşünülürse, daha karmaşık gösterge üretimi bildirimlerinden birinin yeniden-gösteriminde bulunur; verili olası öncüllerin seçimi, retorik tasımların (ya da çok-değerli mantığın öteki türlerinin) yatkınlığı ve retorik betilerle birlikte dışavurumların gerekli 'giysi'si kapsanır. Bu etkinliğin kendi kuralları vardır (ki Perelman bunların çoğunu listelemiştir) ve son çözümlemede bir *karşılıklı-konuşma etkileşimi imbilimi*nin nesnesini oluşturur. Bu etkinliğin ana gerekimi kurallara uyulmasıdır ve bu kuralların en önemlilerinden biri öncüllerin tek-yanlılığının açıkça tanınması ve değişik koşullar altında ayrıca sonuçların da değişiklik gösterebileceği ilkesinin onaylanmasıdır.

[150] Perelman, 1958.

Ancak, aynı gösterge üretim tipinin 'ideolojik' bir söylemle sonuçlanan 'sapkın' bir ortaya konuluşu da vardır (ki bu başlık altında dolandırıcı yaymaca ve kitlelerin inandırılışının yanı sıra pek çok sözde 'felsefe' düztümcelerini de listelerdim); ideolojik söylemle demek istediğim, olası öncülleri kullanırken ve verili bir anlambilimsel alanın kısmi bir bölümünü düşünürken 'doğru' bir sav üretirmiş gibi yapan bir sav kipidir; dolayısıyla Küresel Anlambilim Sistemi'nin çelişik doğasını örter ve (ister bir gönderici bu tutumu zayıf bir gönderileni aldatmak amacıyla bilerek ve alaycılıkla benimsemiş olsun isterse de gönderici yalnızca kendi tek-yanlılığının kurbanı olsun) kendi bakış açısını olası tek sonuç olarak sunar. Küresel Anlambilim Sistemi'nin yapısına yeni bir ışık tutmaya yardım edebilecek ideolojik söylem sorunu 3.9'da incelenecektir. Ayrıca bu da retorik bütün düzeylerde üçlü bir yönlendirim (*inventio*, *dispositio* ve *elocutio*) ile ilgilidir.

3.8.2. Aşırıkodlama olarak *Elocutio*

Bu noktaların daha iyi anlaşılması için, yaygın olarak ve kısıtlayıcı biçimde bütününde 'retorik'i olduğuna inanılan şeyle, yani türlü *elocutio* teknikleriyle ilgili birşeyler söylemek gerekmektedir. Dinleyiciyi öncüllere ve savlara ilgi göstersin diye zorlamak için onun ilgisini uyarmak zorundayızdır; *retorik betiler* (türlü düşünce betileri, konuşma betileri ya da değişmeceler) burada içeri girer; süslemeler olan bunlar aracılığıyla söylem alışılmadık ve yeni bir görünüş edinir ve beklenmedik biçimde yüksek bir enformasyon oranı sunar.

Ne yazık ki, son iki yüzyılda konuşmabilgisi, 'konuşma betisi' kavramının ikili biçimden gelen oldukça kötü ününden çok çekmiştir. Eskiçağ kuramcılarına göre bir konuşma betisi (karşılık gelen kavramla birlikte) bir sözcüğün başka sözcükler ve kavramlar aracılığıyla yerini doldurmak için kurallar sunan, *beklenmedik* bir *şemas*ıydı. Bu anlamda onlar *aşırıkodlamanın üretken kurallar*ıdır: bir sonraki kısımda da konuşma betileri böyle incelenecektir.

Ancak, retorik kullanım yüzyıllar boyunca birçok *kurulu* retorik dışavurumlar üretmiştir. Dil yönlendiriminin tikel bir tipinin kuramı olarak başlayarak, retorik adım adım önceden-kurulmuş bir yönlendirim örnekleri yığını durumuna gelmiştir. Nitekim konuşmabilgisi sık sık, 'iyi yazma' ya da 'iyi konuşma' modelleri olarak önerilen *kullanıma-hazır tümceler* dağarı anlamına gelmekteydi. Bu dağar ya aşırıkodlanmış bir "sanatçılık" yananlamlı önceden-sınanmış biçemsel aygıtları (*Kiç* bu kullanıma-hazır dizimler için bir çıkışyoludur), çoktan denenmiş ve belirli bir saygınlık edinmiş tamdeyimleri kullanarak kitlesini tavlayan bir gösterge üretim kipini ya da durağanlaştırılmış duygusal bir değeri olan önceden-kurulmuş yananlamları (/anayurt/, /özgür dünya/, 'katışıksız' duygular yananlamında bulunan anne ve çocuk imgesi ve bunun gibi betileri) ve benzerlerini kapsamaktaydı.

Bu anlamda retorik kimi durumlarda kaydırışlar üretmiş olan binyıllık bir aşırıkodlamanın sonucudur; yani konuşma betileri öylesine sıkı kodlanmıştır ki, yeniden-gösteriminde bulundukları birimvarlık tıpkı /masanın ayağı/ durumundaki gibi uygun gösterge-taşıtını kesinlikle yitirmiştir.

Bunlar ve retorik öteki aşırıkodlama sonuçları bir gösterge üretim kuramının nesnesi olamaz ve daha çok, aşırıkodlanmış kullanıma-hazır dışavurumlarla uğraşan bir kodlar kuramınınki olmalıdır. Gösterge üretimde kullanıldığında yalnızca süsleme rolü olur, daha çiğ bir içeriği (/onurlu barış/, «barış ama çabucak değil» yerine kullanıldığı bir dışavurum durumunda olduğu gibi) örtmek için çalıştırıldığındaysa ideolojik söylemlerde kullanıldığı biçimiyle *elocutio* başlığı altına girer.[151]

3.8.3. Eğretileme ve Adaktarım

Ancak, retorik betiler yalnızca 'süslemeler' değildirler. Özgün ve yaratıcı olarak kullanıldıklarında, içeriğin göz önünde bulun-

[151] bkz. 3.9.

durulduğu yolu gerçekten de değiştirirler. Retorik betilerin imbilimsel bir açıklanışına (2.11'de ana hatlarının verildiği üzere) anlambirimin kuramını, Model Q'nunki ile birlikte[152] geliştirilmesiyle kalkışılabilir.

Bu kısımda kendimi tipik iki retorik betinin daha ileri incelemesiyle kısıtlayacağım, *eğretileme* ve *adaktarım*. Jacobson'a (1956) göre bunlar sırasıyla dizi ve dizimin eksenine bağlıdırlar; dolayısıyla bunlar iki değişik yordamın yeniden-gösteriminde bulunurlar: biri benzerlikle yerinekoyumun ve öbürü bitişiklikle yerinekoyumun.

'Okumalar'ının kimisi anlambilimsel ortak imleyicileri olan iki anlambirimi incelersek; 'benzerlik' ile ne demek istendiğini kolayca anlarız. Anlambirim «köpek» ile anlambirim «keşiş»in her ikisinin de aynı yananlamsal imleyici (efendilerine) «bağlılık»a ve (onları) «savunma»ya sahiptir (köpekler efendilerini ve keşişler de dinin ilkelerini savunur), on ikinci yüzyıl dolaylarında bir gezgin keşişler tarikati (Dominicanlar) için "Tanrı'nın köpekleri" (*domini canes*) eğretilemesinin bulmak kolay olmuştu.[153] Bu yolla 'benzerlik' kavramı (sık sık insanları böyle olduğuna inanmak durumunda bıraksa da) şeyin kendisi tabanlı kuşkulu bir anımsamayı artık içermez; anlambilimsel imleyiciler arasındaki 'benzerlik' yalnızca bir *anlambirimciksel özdeşlik*tir. Öte yandan adaktarım sık sık yalnızca bir aşırıkodlama sorunu gibi

---

[152] bkz. 2.12.

[153] Yukarıdaki örnek belki de aşırı eksiksizdir; çünkü anlambilimsel yerinekoyumlar ile birlikte ayrıca sesbilgisel kurnazca bir yankı bulunmaktadır: dolayısıyla eğreltileme *yanadlayım*ca pekiştirilmektedir, bu da demektir ki içerik düzlemindeki yerinekoyum dışarıvurum düzlemindeki birlikte-bulunuşça pekiştirilmektedir. 'Eğreltileme+yanadlayım' bu görünümüyle ilgili olarak Eco, 1973b'de, Joyce'un tekniğine bakınız; yanadlayım bir konuşma betisidir, (Richard'ın tanımına göre) bir 'taşıt'ı bir 'genel anlam'ının yerinekoyacağına, genel anlama karışılık gelen sözcüğü somutlaştırmak için sözcüğü taşıta karşılık kılar. Tıpkı Jacobson'a göre uyakta olduğu gibi, böyle durumlarda da yerinekoyumun 'gereklilik'i pekiştirilir; burada dışavurum düzlemindeki bir koşutçuluk içerik düzlemindeki bir koşutçuluğu birlikte-içerir. Nitekim bu açıklama özellikle ortaçağ kültürü için geçerlidir; *nomina sunt numina* ya da *nomina sunt consequentia rerum* olduğuna daha da inandırılırız.

görünür; sözdizimsel bitişiklik aracılığıyla yerinekoyum, kullanıma-hazır bir dizim düşünüldüğünde kurulu alışkanlıkların onun öğelerinden birine bir başkasıyla yerdeğiştirme olanağı tanıyacağı olgusu tabanlıdır. Nitekim /Birleşik Devletler başkanının devlet konutu Beyaz Saray'dır/ imbilimsel yargısı onaylanmış sayıldığında; /Beyaz Saray/'ı, /Birleşik Devletler başkanı/'nı için bir adaktarım olarak kullanmak kolaydır.

Gelgelelim, böyle düzeneklerin daha ileri bir incelemesi –anlambilimsel bir sistemin bir sözlükten daha çok bir ansiklopedi gibi olduğunu varsayarsak–, Beyaz Saray'da konaklamanın «Birleşik Devletler başkanı» kültürel biriminin anlambilimsel bir özelliği olarak uzlaşımsal açıdan onaylandığı olgusunu göstermektedir.[154]

Dolayısıyla kullanıma-hazır bir dizimin iki maddesi arasında uzlaşımsal açıdan onaylanmış bir bitişikliğin bulunması için; böyle bir dizimin imbilimsel bir düztümce olması gerekir. İmbilimsel bir düztümce kodlanmış imleyicilerinden kimisini bir anlambirime atadığına göre; adaktarım ayrıca verili bir kültürel sınarın anlambirimsel spektrumuna bel bağlamaktadır. Bir anlambirimciksel özdeşlik durumu olmak yerine; bir *anlambirimciksel karşılıklı-bağımlılık* durumudur.

Bu anlambirimciksel karşılıklı-bağımlılık en azından iki tipte olabilir: (i) («Kolomb gemileri» için /Kolomb yelkenleri/) bir imleyicinin, imleyicisi olduğu anlambirimin yerinegeçmesi; (ii) («Harry gerçek bir balıktır» için /Harry çok iyi yüzüyor/) bir anlambirimin imleyicilerinden birini yerinegeçmesi.

Yine de, anlambirimciksel karşılıklı-bağımlılık kavramı, *kapsamlama* ile *adaktarım* arasına klasik geleneğin koyduğu başkalığı göz önünde bulundurmaz: ilki kavramsal içerik çerçevesi içinde bir yerdeğiştiriş' iken; ikincisi 'verili bir şeyin göreneksel açıdan bağlantılı olduğu gerçekliğin öteki görünümler ile' bir yerdeğiştiriştir.[155]

---

[154] bkz. 2.11.3.

[155] bkz. Lausberg, 1949.

Böyle bir ayrımın içlemsel ve dışlamsal yaklaşımlar arasındaki bir kafa karışıklığı tabanlı olduğu ve bir ansiklopedi olarak anlambirimin doğasını göz önünde bulundurmadığı doğrudur. Bu ikinci görüngeden, 'üzümler ile salkım' arasındaki ilişki kapsamlama iken; 'üzümler ile Bakkhos' arasındakinin bir adaktarım olduğunu onaylayamayız; çünkü üzümlerin (ve şarabın) bir yolla Bakkhos'a bağlantılılığı olgusu dahi «üzümler»in anlambilimsel yeniden-gösteriminde bulunuşça kayıtlı olmalıdır.

Ancak, önermekte olduğumuz ikiliyapının geleneksel sınıflandırmadan daha katışıksız olduğu yadsınamaz. *Pars pro toto, totum pro parte, genus pro specie, species pro genere* vb türden (kapşamlayışla ilgili) ayrımlar ve de *causa pro effecto, effectus pro causa, a possessore quod possidetur, inventas ab inventore, ab eo quod continet quod continetur* vb türden (adaktarımla ilgili) ayrımlar daha çok anlambilimsel bir bakış açısından önemli görünmektedir.[156]

Gönderilen bu ayrımlara bakmaksızın ve yalnızca karşılıklı-bağımlılık ilişkilerini kavrayarak bir adaktarımı ya da bir kapsamlamayı genellikle 'anlar' diye bir karşı çıkışta bulunulabilir. Ancak, bu ayrımların anlambirimin 'doğru' örgütlenişi ve

[156] Bu ayrımlar ayrıca *locus*ların ortaçağ tanımlamalarınca da kayıtlıdır: "Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando." Ancak, bu sorular anlambirimin biçimiyle yalnızca kısmi olarak uğraşırlar. Bunlardan kimisi bağlamlar ve koşullarla, dolayısıyla da kodlanmamış önvarsayımlarla uğraşırlar. Öyleyse, anlambilimsel bir kuramca kayıt altına alınamayan deneysel bitişiklik durumlarının varolduğunu olumlayalım. Örneğin, düş görürken sıklıkla kişisel ve kendine-özgü deneyimimize dayanırız. Penisin dikey nesnelerle yerdeğiştirimi kimi eğreltilemeler kodlamaya daha açık görünür (Morris (1938) tarafından, imbilimsel terimlerle çoktan tartışılmıştır). Dolayısıyla, düşler ve psikanalitik sözel etkileşim sırasında beliren –ve de analizciler tarafından böyle yorumlanan– bütün 'bitişiklik' aracılığıyla, yerdeğiştirimlere adaktarımlar demek çok riskli olurdu. Psikanaliz daha çok, şimdilik kodlu-olmayan metinlerin yorumlanış sorunu olarak görünmektedir, daha ileri aşırıkodlama üretir ve de hastanın söyleminin kendine-özgü-dili eleştirmence bulunup ortaya çıkarılması gereken estetik bir metinle pek çok ortak noktası vardır. Bu metinde açığa çıkarılmış 'bitişiklikler'in çoğu Hiz'in "göndergeseller" dediği, bağlamsal önvarsayımlardır (karş. 2.11.1.).

(2.11.1'de tartışılmış olan) *imbilimsel gerektirim* ya da "anlam içeriş" sorunuyla doğrudan ilgili olduğu da ayrıca doğrudur. Doğrusu şu ki, bağlantısız imleyicilerin aşamadüzensel-olmayan bir yığışımı olursa; «erkek» anlambiriminin «insan» düzanlamsal imleyicisi olduğunu ve «insan» anlambiriminin bir «erkek» yananlamsal imleyicisi olabileceğini söylememiz gerekir. Ancak, imbilimsel içerişler sistemi kesin bir hiyerarşi arar; dolayısıyla her imleyici, içerilmekte olduğu ve sınıfı oluşturduğu üyelerin yananlamında bulunduğu sınıfın (imbilimsel gerektirimce) düzanlamında bulunur.[157] Nitekim bir anlambirim *üstanlamlılık*ça bir *tür*ü olduğu *soy*un düzanlamında bulunur ve *altanlamlılık*ça bir *soy*u olduğu *türler*in yananlamında bulunur («kızıl», «kırmızı» düzanlamında bulunur ve «kırmızı» da «kızıl» yananlamında bulunur). Bu durum kapsamlama görüngüsüyle bağlantılı bütün retorik ayrımları açıklar. Adaktarıma gelince, doyurucu bir çözüme anlambilimsel bir yeniden-gösterimde bulunuş içerisine, bir 'durumlar' ya da roller tipolojisine göre n-yerli yüklemler sokarak ulaşılabilir.[158] Bu yolla, *causa pro effecto* türünden ya da tersine *a possessore quod possidetur, ab eo quod continet quod continetur* v b ilişkiler kaydedebiliriz.

Aeneis, 10, 140'ı inceleyelim:

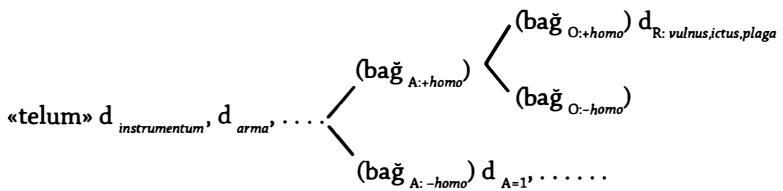
vulnera dirigere et calamos armare veneno

burada /*vulnera dirigere*/, (yaralara neden olmak için) «bir vuruşa uğratmak» demektir ve /*dirigere tela*/, /*dirigere ictus*/, /*dirigere plagas*/ ya da /*vulnerare*/ yerine geçer. Diyelim ki /*dirigere tela*/ yerinegeçer (/*dirigere ictus*/ ile de sonuç aynı olurdu). Öteki pek çok olası seçilişleri dışarıda bırakan ve *standart bir* Latinceye göndermede bulunan denemelik bir /*telum*/ yeniden-gösteriminde bulunuş aşağıdaki gibi görünür (S gerçekleştirilen eyleyişin Sonucu'dur):

---

[157] Ayrıca bkz. 2.9.5, Greimas'ın 'eksenler ile anlambirimcikler' arasındaki karşıolum.

[158] karş. 2.11.1.



Bunun üstüne, */vulnera dirigere/* bir tip (i) –anlambirim için imleyici– adaktarımıdır ve etkisiyle araçsal nedenin bir yerdeğiştirim durumunun yeniden-gösteriminde bulunur. Aynı dışavurum/*vulnerare*/ yerinegeçse, retorik düzenek, birazcık daha karmaşık olması dışında değişmeyecektir:

$$\textit{vulnerare} \quad d_{\substack{actio \\ factum \\ motus}} \; d_{\substack{ferire \\ percutere \\ icere}} \; , d_{A:homo}, d_{O:homo}, d_{P:vulnus}, d_{I:tel.um} \ldots . \; y_{\text{directio}}$$

Gerçi, «vulnerare» yerine «vulnus» sonucuyla birlikte etkileyici nedenin bir yerdeğiştirimi olurdu; ancak, ayrıca doğrultusal yaralama edimi için «doğrultu» yananlamının kısmi bir yerdeğiştirim de bulunmaktadır: gerçekten de (yalnızca 'daha güçlü' adaktarımca desteklendiğinde işleyebilen) çok riskli bir kapsamlama.

Şimdi de varsayalım ki, *bachelor* olan bir arkadaşımı belirtmek için /şu talihsiz ayıbalığı!/ diyorum. Dinleyicilerim (ve bulunduğum çevredeki herkesin) Katz, Fodor ve Postal okumuş olması koşuluyla; yerdeğiştirim kolayca anlaşılır olur. Burada ortaya çıkan sorun, bu retorik betinin bir eğreltileme me; yoksa bir adaktarım mı olduğudur. Erkek insan olarak /bachelor/ ile ayıbalığı olarak /bachelor/'un her ikisi de aynı anlambirimin okumaları olduklarına göre; bir anlambirimin yerine imleyicilerinden birini yerleştirmekten ve dolayısıyla da bir tip (i) adaktarımdan söz etmeliyiz. Yine de oldukça açıktır ki, yerdeğiştirim imleyici «eşleşmemiş» tabanlı olmuştur (ki bu «hiç-evlenmemiş»ten daha geneldir ve ne olursa olsun artıklık kuralları yüzünden «hiç-evlenmemiş»ten gelmektedir. Bu noktada yanızca

iki çözüm olanaklıdır: ya bu iki «bachelor'lar» yanızca başka aama eşanlamlı anlambirimlerdir; ya da aynı anlambirimin iki değişik okuması arasındaki anlambirimciksel bir özdeşlikle uğraşırken bile eğreltilemeden söz etmek zorundayızdır. Her ne olursa olsun, eğreltileme artık şeyler arasındaki bir benzerlik olarak düşünülmediği ve adaktarım da artık şeyler arasındaki bir bitişiklik olarak düşünülmediği sürece; anlambirimciksel özdeşlik ile anlambirimciksel karşılıklı-bağımlılığın her ikisinin de kategorileri bir *alt-* ve *ara-anlambilimsel bağlantılar* sorunudur. Bu görüngeden, anlambirimciksel özdeşliğe bile anlambilimsel sistemin altık dokusunca olanak tanınır; böylelikle bir tür *yapısal bitişiklik* tüm bu retorik etkileşimleri destekler ve yönetir. Eğreltilemeler ve adaktarımlar, biçimi Model Q'nunki olan anlambilimsel küresel bir evreninin varoluşunca olanaklı kılınır.[159]

3.8.4. Retorik Kod-değiştirim

Bu noktada hangi kuralla 'iyi' eğreltilemeler ve adaktarımların 'kötü' ya da 'önemsiz' olanlardan ayırt edileceği gerekli duruma gelmektedir. Denemelik şöyle bir çözüm olabilir: iyi bir eğreltileme 'özdeş' imleyiciler karşılaştırmalı olarak çevresel ve söz konusu iki anlambirimin, özellikle karakteristiği olduklarında be-

[159] Eğreltilemelerin ve adaktarımların işleyişi öteki her değişmece düzeneğini, *immutatio*ca bütün yerdeğiştirimleri açıklar. *Dolaylama* bir sözcükbirimin, karşılık gelen anlambirimin imleyicilerinin bütünü (ya da büyük bir bölümü) ile yerdeğiştirimidir. *Karşıtadlayım* kapsamlama (*species pro individuo*) ve dolaylamanın her ikisinin de bir alt-durumudur. Anlambirimsel yeniden-gösterim karşıtanlamlılığın çözümlemeci (ya da imbilimsel) açıdan olumsuzluğunu içerdiğine göre; *arıksayış*lar anlambirimin bir imleyiciyle yaygın bir yerdeğiştirim durumu, *ironiler* ise *karşıtanlam*ın doğrudan kullanımıdır (ancak, gerçekte konuşma ve düşünce betileri olarak, daha karmaşık bağlamsal yerdeğiştirimleri içerirler). *Vurgular* kapsamlama tipleri, *abartılar* ise eğreltileme tipleridir. Sesbilimsel, sözdizimsel ve çıkarımsal sistemlere dayanan konuşma ve düşünce betileri için (*adjectio, detractio* ve *transmutatio* ile ilerleyen) değişik bir söylemde bulunmalıyız. Groupe μ, *Rhétorique générale*'de dışavurum betileriyle (öte-plazmalar ve ötesınıflar ile) içerik betilerini (öte-anlambirimleri ve öte-düşünümleri) özenle ayırmıştır; bu kitapta sunulan bu önerilerin yalnızca bir öte-anlambirim çalışmasında işlediği vurgulanmak zorundadır.

lirir. Bir savaşçılar takımına /adamlar!/ demek daha gelişmemiş bir adaktarımdır, çünkü bütün askerler adamdır; ancak, «adam» pek çok başka anlambirimce paylaşılan bir imleyicidir ve sonuçta bu tür yerdeğiştirim özellikle bir savaşçıyı nitelemez. Ancak, birisi buyruğunda iki bin savaşçının bulunduğunu iletmek amacıyla /elimen altında iki bin kılıç var/ derse, bu durumda daha başarılı bir adaktarımımız olur; çünkü savaşçılar adamaların kılıçları olan tek tipidir.

Daha iyi bir başarılı adaktarım örneği «gladyatör» ile «ölmeye-hazır» ya da «ölüm-arayıcılar» arasında Romalıların kurduğu karşılıklı-bağımlılıkça önerilmektedir (*Ave Caesar, morituri te salutant!*). Bu son durumda, adaktarım yalnızca daha 'buluşçu' görünmekle kalmaz; anlambilimsel birimvarlık «gladyatör» ayrımsamamızı da artırır.

Şimdi diyelim ki, «savaşçı»yı «gladyatör» ile ve «gladyatör»ü de «*ölmek-üzere*» ile yerdeğiştiriyoruz. Savaşçılar yalnızca daha az göreneksel ışıkta belirmekte değil; ayrıca, incelemekte olduğumuzdan bu noktaya dek çok uzak olarak düşünülmüş olabilecek öteki anlambirimlerce paylaşılan çevresel bir imleyiciyle karakterize edilirler. Örneğin, şimdi bir savaşçıyı eğreltilemeli olarak bir «günah keçisi» ile (tıpkı bir «*ölmek-üzere*»nin tanımı gereği olduğu gibi) anıştırmak olanaklı olur, böylece bir savaşçılar ordusu /kralın tutkularının günah keçileri/ olarak tanımlanabilir. «Günah keçisi»nin bir «suçsuzluk» imleyicisi olduğu sürece yerdeğiştirimlerin daha karmaşık bir ağına yönelik yol açıktır; savaşçılar /suçsuz iki bin kılıç/ durumuna gelebilir ve bunun gibi durumlar. Bu yerdeğiştirimsel kaydırmanın en uç noktasında, savaşçıların genellikle görüldüğü yol büyük ölçüde değişmiştir; «azılılık», «yüreklilik», «övünç» ve «yengi» ortadan kalkmaz; ancak «korku», «üzüntü», «utanç» ve «yenilgi» gibi karşıtanlamlı yananlamlar ile kaynaşırlar.

Anlambilimsel alanlardaki altık bağlantıların retorik izini sürme verimli çelişiklikler açığa çıkarmıştır. Anlambirimlerin dalları arasında yeralması gerektiğine ve bu dalların içindeki

herhangi bir boğum yeni bir anlambirimin atası olduğuna göre;[160] ileri bağlantılar kurarak retorik yerdeğiştirim topolojik yapısını açığa çıkararak Küresel Anlambilim Alanı'nın tüm uzamını boydan boya geçer. Bu etkinlikte bağlamsal ve koşullara bağlı seçilişler sıklıkla döndürülür ve örtüşürler ve de kısa devrelerin bütün türleri birdenbire ve kestirilemeyen bağlantılar yaratırlar. Bu süreç çabuk ve beklenmedik olduğunda ve çok uzak noktaları bağladığında; bir 'atlayış' olarak belirir ve gönderilen bunun yasaya uygunluğunu kafa karışıklığıyla duyumsamasına karşın adımlar dizisini görünüşte bağlantısız noktaları ekleyen altık anlambilimsel zincir içerisinde saptamaz. Sonuç olarak, retorik buluş sezgisel bir algının, bir tür 'aydınlanma'nın ya da birdenbire açığa vuruluşun ürünüydü diye inanır; oysa gerçekte *gönderici* yalnızca, anlambilimsel örgütlenişin ona geçme yetkisini verdiği patikaların anlık bir görünüşünü yakalamıştır. Sistemin olanaklarına gönderici için çabuk ama belirgin olan bir bakış; *gönderilen* için belirsiz ve ayırt edilemeyen bir şey durumuna gelir. İkinci birinciye üstün bir sığa atamakta; oysa birinci, kendisinin anlambilimsel sistemin altık yapısının daha doğrudan ve eklemli görüşüne iye olduğunu bilmektedir. Gelgelelim her ikisi de anlambilimsel birimleri bağlantılamanın yeni bir yolunun buluşunu gerçekleştirmiştir; böylece (kimi durumlarda estetik olanla eşit olabilen) retorik süreç kendisinin bir bilgi biçimi olduğunu ya da en azından *bir edinilmiş bilgi altüst etme yolu* olduğunu kanıtlar.[161]

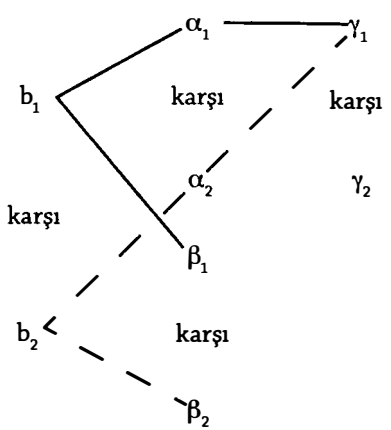
---

[160] Model Q'ya bakınız.
Katz (1972: 8.4.) dilbilgisel bileşenler yasa kuramına retorik bir yeniden-gösterimde bulunuş eklemeyi önermektedir; "dilbilgisi kuramı ilişik bir alt kurama, yani retorik bir biçim kuramına gerek duymaktadır ve dahası dilbilgileri yüzeysel tümcecik imleyicilerinin retorik yorumlanışını dışavurmak için yeni bir bileşene gereksinim duyarlar" demektedir. Dolayısıyla Katz retorik yönlendirimin, yüzeysel yapıları anlambilimsel yorumlanışlarına ilişmeksizin yalnızca başkalaştırabileceğini onaylar. Bu kitapta ana hatları verilen kuramın, olağandışı durumlarda retorik bir yönlendirimin yalnızca çok çevresel yananlamları belirleyebileceğini olumlasak bile, bu kuramın tam tersi olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır. Ancak, ayrıca bu durumlarda da retorik anlambilimle uğraşır ve

Diyelim ki, bir *ad hoc* örnek elde etmek için 2.9.6.'daki Çizelge 15'i yeniden-tamdeyimleştirirken, anlambilimsel iki birim (b1 ve b2) içeren bir eksen bulunmakta ve bunlar genellikle karşılıklı bağdaşmaz görülmekte; çünkü sırasıyla bunların düzanlamsal imleyicileri (α_1'e karşı α_2) karşıolumsal bir eksenden türeyen birimlerdir; ancak, bunların α_1 aracılığıyla ortak bir γ_1 yananlamı vardır (Çizelge 48).

Şimdi de diyelim ki, bir dizi retorik yerdeğiştirimler aracılığıyla bir anlambirim ya (i) imleyicilerinden birisiyle (*mtn* ile yeniden-gösterilen ve gerekli olduğu yerde, bağlantının kurulduğu imleyiciyle izlenen bir adaktarımsal yerdeğiştirim durumu); (ii) kendisiyle verili bir imleyiciyi paylaştığı bir başka anlambirimle (*mtn* ile yeniden-gösterilen ve yerdeğiştirimin dayandığı imleyiciyle izlenen eğreltilemeli bir yerdeğiştirim durumu), Çizelge 49'da gösterildiği üzere adlandırılabilmektedir (ve dolayısıyla retorik açıdan eşdeğer kılınabilmektedir).

ÇİZELGE 48



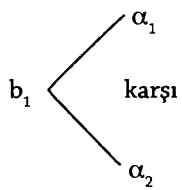
sanırım retorik bileşeni anlambilimsel olandan bağımsız düşünmek olanaksızdır; bunlar daha çok aynı imbilimsel sorunun iki yanı olarak görülmelidirler.

Çizelge 49

$((b_1(mtn\alpha_1)\equiv\gamma_1) \bullet (\gamma_1(mtn\alpha_2)\equiv b_2)) \rightarrow ((b_1(mtf\,\gamma_1)\equiv b_2))$

Biçimsel mantığın değil de konuşmabilgisinin kuralları geçerli olduğunda; b_1 daha önce karşıtanlamlıkça bağdaşmaz görünmüş olan α_1 ve α_2 imleyicilerinin her ikisini de edinir (Çizelge 50).

ÇİZELGE 50



Kimileyin böylesine sorgulanan bağdaşmazlık (barok bir aygıt, /güçlü bir cılızlık/ *çelişki*sindeki gibi) 'incelikli' bir biçiminde kendisini açığa vurur. Kimileyin de karşıolumsal eksen gerçekten de altüsttür ve gönderilen kendine bunun yeniden-örgülenmesi gerekip gerekmediğini sormak zorundadır. Başka zamanlardaysa bağdaşmazlık, kodlar tarafından onaylanmamış olarak kalır; buna karşın retorik beti işlemeyi sürdürür ve dolayısıyla dengesiz bir duygu yaratır ve mantıkçılara doğal dillerin hiçbir mantığı olmadığını önesürme olanağı tanır.

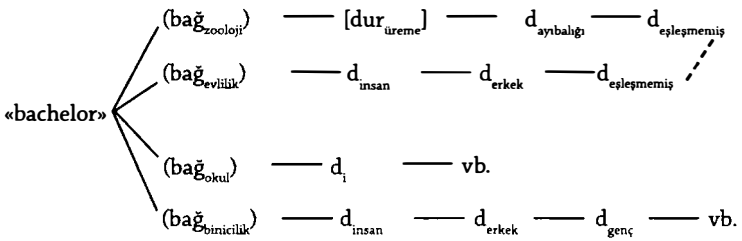
Gerçekte bu sıklıkla, doğal dildeki gösterge üretim yordamlarının mantık yoksunu ama retorik içerdiği durumdur; bu ikincisi bir *bulanık mantık*tan başka bir şey değildir. Yalnızca düşünce sözcükleri ve öğesel betileri içerildiğinde; bu bağdaşmazlıklar yaygınlıkla, yasaya uygun retorik oyunlar olarak onaylanır.

Dolayısıyla yalnızca *elocutio* içerilmekte görünecektir; oysa (*inventio* ile ilgili) öncüller ve (*dispositio* ile ilgili) savların her ikisi de sorgulanmadan kalacaktır.

Ancak, örneğin, KF Modeli'nde önerilmiş olan «bachelor» anlambilimsel ağacı Gözden Geçirilmiş Model'e uygun olarak

Çizelge 51'deki gibi yeniden-yazılabilirdir:

ÇİZELGE 51



Dolayısıyla bachelor-ayıbalığını eğreltelemeli olarak bachelor-adamla yerdeğiştirmek olanaklıdır; çünkü her ikisi de «eşleşmemiş» çok özgül imleyicisine sahiptir ve ayrıca /şu talihsiz ayıbalığı/ retorik tanımını hiç evlenmemiş bir arkadaşımız için özenle işlememiz de olanaklıdır. Ardından, daha ileri bir adaktarımsal yerdeğiştirimler dizisi aracılığıyla «hayvan»ı «insan» ile yerdeğiştirmek ve de ona /acınası yaratık/ demek de olanaklı olur. Herkes bu yerdeğiştirimler dizisini, iki-değerli bir mantığa ya da aşırı katı bir anlambilimsel kurama dayanan yasallığını yadsımaksızın ironi güzel bir şaka olarak görecektir.

Yine de şaka, yalnızca çıkarsanmış bir bilgi biçimi olan bir 'poetik doğru'yu örtbas edebilir: peki, ya bachelor olmak; bachelor'ların özgür, mutlu ve her tür kösnül serüvene hazır olduğunu söyleyen pek çok çevresel yananlamlara karşın gerçekten de üzücü bir durumsa? Bu kuşkular göreneksel pek çok öncülü bir gözden geçirmeyi gerekli kılar; şakadan bir konuşma betisi böylece onaylanmış değerlerin bütün alanlarına ilişkin bir tartışmaya neden olabilir.

3.8.5. Retorik Kod-döndürüm

Her ne olursa olsun, onaylanmış değerler tartışması örtük tasımsal bir görünüm takındığında apaçık duruma gelir. Örtük tasımsal akıl yürütme kendilerinden başladığı öncüllerin olası

oluşunu (örneğin kanı sorunlarını) belirgince onaylar; oyunun kuralları gözlemlenir ve doğrudan inandırıcı bir karşılıklı-konuşmayla sonuçlanır. Ancak, doğrudan inandırıcı bir savı 'ideolojik' olana çevirmek için çok şey gerekmez. Bu iki tür akıl yürütme arasındaki eşik somut bir örnekle tanıtlanacaktır.

1969'da ve yıllar öncesinde, diyete özel yiyeceklerin Amerikan pazarında büyük çapta reklamı yapılmıştır. Şekerin yağlılık ürettiği varsayılmış olduğu ve yağlılık da aralarında kalp krizinin de bulunduğu birçok hastalığa bağlantılandırılmış olduğu için; diyete özel yiyecekler şekerden arındırılmış ve yerini yapay tatlandırıcılar almıştır. Kasım 1969'da bir tıp araştırması tatlandırıcıların kanser üretebildiğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla ana içerikleri arasında tatlandırıcı reklamı yapılmış diyete özel bütün yiyecekler pazardan kaldırılmak zorunda kaldı. Bu yargı pek çok endüstriyel ortaklıkta bir ekonomik krize neden olduğundan; yeni paketli diyete özel yiyecekler tatlandırıcısız reklamıyla ve daha da vurgulamak için "şeker katkılı" etiketi eklenerek satıldı.

İlk görüşte çözüm kulağa paradoksal gelebilir; çünkü diyete özel bir yiyeceğin –yağlandırıcı bir öğe olarak yaygın olarak tanınmış bir şey olan– şeker içerir diye belirterek reklamını yapmak çok açık ki alıkçadır. Yine de reklama bu yeni yaklaşım tüketiciler tarafından benimsenmişti.

Bu görüngüyü açıklamak için, Amerikan toplumunun ortaklaşa özel karşıolumlar dizisini ve Çizelge 52'de kayıtlı yananlamsal içerimleri kurmuş bir tür örtük kodlamai Kasım 1969'a dek onayladığını varsaymamız uygun olacaktır.

ÇİZELGE 52

şeker	şişman	kalp krizi	ölüm	(–)
-e karşı	-a karşı	-ne karşı	-e karşı	
tatlandırıcılar	ince	(kalp krizi yok)	yaşam	(+)

Bir tür üst-yananlam ikinci dizeyi olumlu (+) ve birinciyi de olumsuz (–) olarak imlemektedir. Bu karşılıklılıklar ve karşıolum dizisi tabanında imbilimsel bir düztümceler dizisi, şekerin şişmanlığa (dolayısıyla da kalp krizine); tatlandırıcıların ise inceliğe (dolayısıyla da güvenceli bir uzun yaşama) neden olduğunu savunabilirdi.

Tatlandırıcıları kanserle ilişkilendiren olgusal düztümce (onu duyuran bilim insanılerin yetkesi aracılığıyla) öteimbilimsel bir düztümce olarak edimde bulunmuştur; bu da tatlandırıcıları kanser ve ölümle ilişkilendiren imbilimsel yeni düztümceleri doğurmuştur. Bu yüzden birkaç gün içerisinde toplumsal edinim yeni bir karşılıklılıklar ve karşıolumlar dizisini onaylamıştır (bkz. Çizelge 53).

ÇİZELGE 53

şeker	=	(kanser yok)	=	yaşam	=	(+)
-e karşı		-a karşı		-a karşı		
tatlandırıcılar	=	kanser	=	ölüm	=	(–)

Şekerin şişmanlatıcılığı olgusu arka planda kalmıştı. Pek çok gazete söyleşisi insanların kansere yakalanmaktansa yağlanmanın daha iyi olduğuna ilişkin sıkı bir inancı olduğunu gösterdi. Üstelik, az şekerli ürünler yiyerek daha sıkı bir incelme sürecini başarmak; öngörülebilir bir doku büyümesinden daha yeğlenir olduğu düşüncesini onaylamak kolay olmuştu.

«Şeker»in anlambirimsel spektrumunun *değişmemiş olduğunu* anımsamak zorundayız: (olağan bir artıklık kuralı aracılığıyla aşırı şişmanlığı dolaşım bozukluklarıyla bağlantılandırarak) şişmanlatıcı ve dolayısıyla da bir biçimde sağlık için tehlikeli olarak kodlanmışlığını sürdürdü. Tüm bu olan, «tatlandırıcı»nın anlambirimsel yeniden-gösteriminde bulunuşun «inceltici» imleyicisini yitirmemesine karşın; «kanser» imleyicisini edinmesiydi. Nitekim karşıolumsal dizilerin tersinmesini açıklamak için; gerçekte herkesçe onaylanmış ve söyleşilerde kaydedilmiş

retorik bir öncülün varoluşunu koyutlamak zorundayız: "Ölüdense şişman yeğdir." Bu öncül tipsel bir retorik '*endokson*,' bir ortak kanı konusu olduğu sürece; örtük tasımsal akıl yürütme kuralları bunun inandırıcı söylem için kullanımına olanak tanımıştır. Böyle yaparak, birisi Kasım 1969'da inandırıcı bir onaylanabilir savı edime dökebilirdi.

Doktorumun bana şöyle demiş olduğunu varsayalım: "Şimdi, açık ki kilo vermeniz gerekiyor; ancak, tatlandırıcılar aşırı tehlikeli, bir süreliğine şu diyete özel yiyecekleri bıraksan iyi edersiniz. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz: ölüdense şişman yeğdir." Sav onaylanabilir olurdu; çünkü doktor salt bir doğruyu tanıtladığını ileri sürmüyordu; ancak, yalnızca beni iki değerler grubu arasındaki bir seçime inandırmaya çalışıyordu.

Reklamcının savını propagandaya özgü bir örneğe ve "ideolojik" bir söyleme çeviren, şekerin tatladırıcılarla karşılaştırıldığında edindiği olumlu tatüsünün (kabataslak 'ölüm yolları' olarak onları karşıoluma yerleştiren eksenin) diyete özel yiyeceklerle ilgili bir sava ('incelme yolları' diye söz konusu olan eksene) uygulanmışlığı olgusuydu. Nitekim şekerin incelmeye olumlu bir etkisi var gibi görünmüştür; oysa hiç de bu türden bir şeyi yoktur. Dolayısıyla el altından bir «incelme» imleyicisi, toplumsal olarak tanınmış ya da herhangi başki bir biçimde hiç de hak etmemiş olana verilmiştir.

Bu 'ideolojik' işlem kod-döndürüm yoluyla edimedökülmüş ve bundan dolayı duygusal bir yananlamı yerinden etmiştir. Tanınmış ancak unutulmuş (ya da gizlenmiş) bir öncül ("ölüdense şişman yeğdir") şekere (ancak, yalnızca «tatlandırıcılara karşı» kodlanmamış bağlamsal seçilişine göre) olumlu bir imleyici yüklemiştir. Ardından reklamcılar bu imleyiciyi sanki her bağlamda «şeker» anlambirimiyle uzlaşımsal olarak ilişkilendirilebilirmiş gibi ellerinde tuttular.

Bu örnek iki şeyi tanıtlamaktadır: (i) kod-döndürümün gerçekleştirildiği yolu; (ii) anlambilimsel alt-sistemlerin verili bir bağlamsal seçilişe uygunlukla verili bir statü edindiği ve bu sta-

tünün değişik bir bağlamsal bakış açısından görüldüğünde aynı kalmadığı ya da kalmaması gerektiği olgusunu. Tatlandırıcılarla ilgili tartışma 'ideolojik' bir kod-döndürüm örneğiydi; verili bir anlambilimsel alt-sistemin yapısının her koşul altında aynı kaldığını varsayıyordu.

Ne olursa olsun, ideolojik kod-döndürüm sorunu daha kapsamlı bir incelemeyi hak etmektedir. Bunu yapmak için, önceki bütün noktaları özetleyelim ve ardından daha soyut bir laboratuvar modeli kuralım.

3.9. İDEOLOJİK KOD DÖNDÜRÜM

3.9.1. İmbilimsel bir Kategori olarak İdeoloji

2.14.1'de, /o Marx'ı izler/ dışavurumunun yorumlanışıyla uğraşırken, bunun bir kerte ideolojik yananlamı (Marx'ı izlemek iyi mi kötü mü?) içerdiğini söylemiştim; bu durum yorumlayışı belirler; ancak, daha önceki herhangi bir kodlamaya dayanmaz. Bu anlamda, yorumlayıcının tümceyi açıklaştırmak için dayandığı ideolojik arka plana, tümcenin göndericisi ya da nesnesiyle ilgili bir dizi önvarsayımyı içeren karmaşık bir çıkarım aracılığıyla ulaşılmıştır. Konuşmacının dünya görüşünü saptayış önceki kodlardan daha çok bir yorumlanış sürecine dayanır. Dolayısıyla ideoloji, imbilimsel olayları belirleme olanağı bulunan imbilim-dışı bir çökeltiymiş gibi belirecektir; geriçıkarımsal pek çok süreçte bir katalizör olarak edimde bulunur; ancak, kültürel kodlamanınkinden sıyrılır.[162]

Ancak, (önceden kurulu bir kod tarafından güvenceye alınmadığına göre) önvarsayımda bulunulması gereken şey, göndericinin paylaştığı verili bir ideolojidir; oysa ideolojinin kendisi, önvarsayımnın nesnesi imbilimsel bir çözümlemeye sunulmak zorunda olan organize bir dünya-görüşüdür.

Anlambilimsel bir sistem ya da alt-sistem dünyaya biçim

[162] Ayrıca bkz. Çizelge 30.

vermenin olası bir yoludur. Böyle olunca da, dünyanın *kısımsal bir yorumlanışını* oluşturur ve anlambilimsel açıdan kodları yeniden-yapılandıran yeni iletilerin yeni konumsal değerleri her içeri sokuşunda kuramsal açıdan gözden geçirilebilir. /Marslılar bebekleri yer/'i önesüren bir ileti yalnızca «Marslılar» anlambirimini «yamyamlık» yananlamıyla yüklemekle kalmaz; ayrıca «olumsuzluk»un küresel aksiyolojik katılımından doğan yananlamların bütün bir zincirini taşır. Belli ki, Marslıların bebekleri tıpkı bizim 'bebek' hayvanları yememiz gibi, başka bir türün bebeklerini yediklerini açıklayan bir iletiler dizisi küresel aksiyolojik yananlamı değiştirebilirdi. Ancak, kodun böyle bir gözden geçirilişi, yananlamsal altkodları sorgulayan öte-imbilimsel bir düztümceler dizisi demeye gelir, ki bilimin eleştirel işlevi budur.

Ancak, genelde her gönderilen iletiye uygulamayı dilediği altkodları seçmek için kendinin kültürel kalıtımına, kendinin kısmi dünya görüşüne dönecektir. Bu kısmi dünya görüşünü tanımlamak için gerçekliğin bu ileri dönük kesitlenişi 'yanlış bilinç' olarak Marksçı bir ideoloji kavramını zorunlu kılar. Doğal olarak, Marksçı bakış açısından bu yanlış bilinç somut toplumsal ilişkiler ve verili özdeksel yaşam koşulları için (bilimsel nesnellik ileri sürüşleriyle) kuramsal bir kılık olarak doğar.

Nitekim ideoloji olgusal bir betimlemeyle başlayan ve ardından onu kuramsal olarak gerekçelendirmeye çalışan bir iletidir; bir aşırıkodlama aracılığıyla giderek toplumca onaylanır. Bir kodlar imbilimi için iletinin ne nasıl ne de hangi politik ya da ekonomik nedenlerle varlığa geldiğini kurmanın gereği vardır; bunun yerine, bu yeni kodlama ne anlamda 'ideolojik' denilebileceğini kurmaktır.

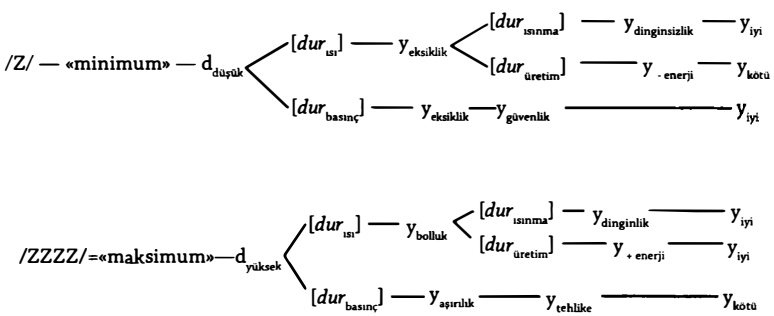
3.9.2. Bir Laboratuvar Modeli

Üzerinde küçük bir delik bulunan bir bölmeyle, Alfa ve Beta diye ikiye bölünmüş bir kabı düşünelim. Her iki yanda da gaz molekülleri değişik hızlarda devinmektedir. Deliği korumak için gazların kinetik kuramının "Maxwell'in cini" adı verilen bir şeyleri

vardır. Cin daha yavaş moleküllerin Beta'dan Alfa'ya geçişine olanak tanırken Alfa'dan Beta'ya ise yalnızca daha hızlı moleküllerin geçmesine olarak vererek termodinamiğin ikinci ilkesini yıkan bir zihindir. Dolayısıyla Beta'ta bir gaz ısısı artışına neden olur. Ayrıca, (Maxwell'den daha zeki olan) cinimizin, bütün hızlı moleküllere aynı hızı verdiğini de düşleyebiliriz. Moleküllerin sayısı ve standart hız yöneyinin her ikisini de bilinmesiyle; basınç ve ısıyı aynı ölçü birimiyle belirleyebiliriz.

Şimdi de, Beta'ya geçen her *n* molekülleri için cinin bir belirtke yaydığını varsayalım: her belirtke-birim yalnızca, amacımız için *yerinde* diye yargıda bulunulmuş moleküller sayısının iletişiminde bulunur (örneğin basıncın ve ısının verili bir durumdaki hoşgörülebilir verili bir hesaplaması). Böyle olunca, amaç *yerindelik ölçütleri*ni belirler. Cinin –bir yayıcı– olarak "evet'e karşı hayır" türünden çok yalın bir kodu varsa, ölçü birimini belirtmek için gerek duyduğumuz bir elektrik belirtkesinden daha çoğu değildir. Belirtkenin yinelenişleri ölçü birimlerinin toplamını belirtir. Diyelim ki, /Z/ «minimum» (ısı ve basınç" düzanlamında ve /ZZZZ/ «maksimum» düzanlamında bulunmakta.

ÇİZELGE 54



İletinin alımlayıcısı bir makineyse, «minimum» ya da «maksimum» değerleri kaydeder ve alımladığı yönergelere uygun olarak tepki verir. Belirtke bu durumda ne bir 'gösterge'dir ne de

makine onun 'anlam'ını 'anlar.' Tersine, alımlayıcı bir insansa, tepkisi belirtkeye bir *göstergeye* biçimine aktarır, bu da bir dışavurum ile bir içerik arasındaki bağlılaşımdır. Ancak, gönderilen insan düzanlamsal olanlara belirli yananlamsal imleyiciler ekleyecektir.

Örneğin, /ZZZZ/ dışavurumu, 'ısı için hesap'a göndermede bulunurken belirli olumlu değerler yananlamında bulunur; ki bunlar 'basınç için kalkülüs' incelenirken göz önünde bulundurulamaz. Dahası, odayı daha dinginleştirici kılmak için verili bir ısı niceliği gerekli olduğunda, belirli imleyiciler yananlamında bulunacaktır; ki bunların bir şey üretmek için bir enerji biçimi gerektiğinde değiştiği açıktır. /Z/ dışavurumu («minimum») için de aynısı olur; böylece her iki dışavurum için de değişik koşullardaki seçilişlere göre anlambilimsel bir yeniden-gösterimi kurabiliriz (Çizelge 54).

Kurulmaları gerekiyorsa, anlambirimlerin her ikisi de kültürün anlambilimsel uzayı, bir karşıolumsal alt-sistemler dizisi içerisinde altbölümlere ayırmasını gerekli kılar; anlambirimin türlü okumaları aracılığıyla, bunlardan yalnızca sınırlı bir sayıda göz önünde bulundurulur.

Nitekim her dolaylı seçiliş, kimileyin anlambilimsel açıdan özdeş olan, kimileyin tümüyle türdeş olmayan, başka zamanlarda da düpedüz çelişik olan karşıolumları yalıtır (Çizelge 55).

ÇİZELGE 55

(1)	(2)	(3)
BASINÇ	ISINMA	ÜRETİM
min.'a karşı max	min.'a karşı max	min.'a karşı max
düşüğe karşı yüksek	düşüğe karşı yüksek	düşüğe karşı yüksek
eksikliğe karşı aşırılık	eksikliğe karşı bolluk	eksikliğe karşı bolluk
güvenliğe karşı tehlike	dinginsizliğe karşı dinginlik	– enerjiye karşı + enerji
iyiye karşı kötü	kötüye karşı iyi	kötüye karşı iyi

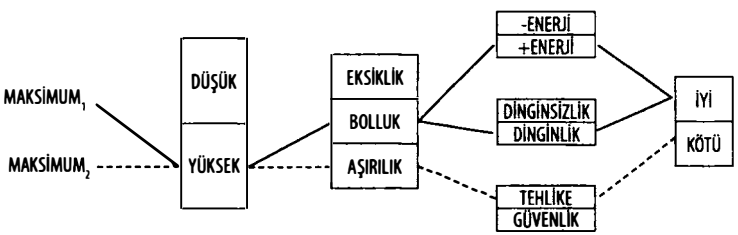
Verili bir anlambirimin bileşiminin, türlü anlambilimsel eksenlerin değişik konumlarına ardışık bir dallandırma olarak

yeniden-gösteriminde bulunursak;[163] bu durumda anlambirim «maksimum»in yeniden-gösteriminde bulunuşunun sırasıyla bir sürekli çizgice bir de noktalı çizgice en azından iki bağdaşmaz okuması olmalıdır (Çizelge 56).

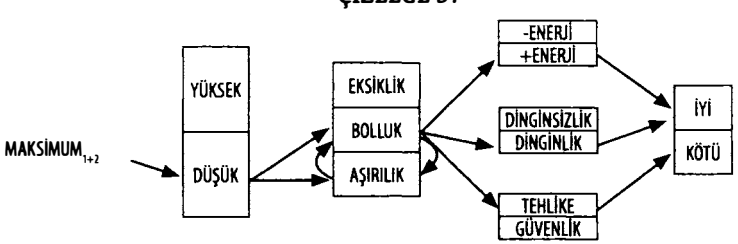
3.9.3. İdeolojik Yönlendirim

Daha önceki bir (belirgin olsun ya da olmasın) yanlılığa dayanan imbilimsel bir düztümceler dizisini 'ideolojik' bir *inventio* olarak tanımlayacağım; demek istediğim, bir anlambirime belirli bir özellik atayan verili bir dolaylı seçilişin yeğlenmesidir; oysa bu sırada anlambilimsel uzayının çizgisel-olmayan ve çelişik biçimi veriliyse, o anlambirim için eşit düzeyde kestirilebilir olan öteki çelişik özellikleri örtbas ya da göz ardı eder. Nitekim sürekli ya da noktalı çizgilerce yeniden-gösterimde bulunulan imbilimsel düztümcelere ideolojik olanlar diye bakılacaktır.

ÇİZELGE 56



ÇİZELGE 57



[163] bkz. 2.9.6.

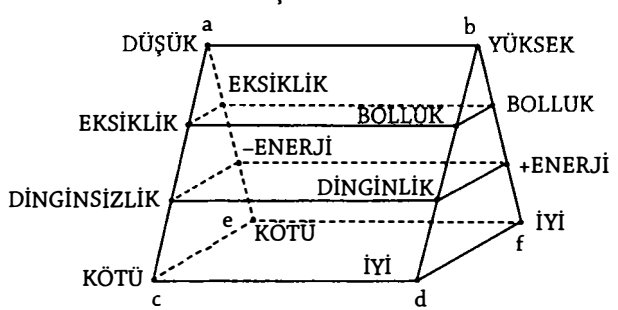
İdeolojik-olmayan bir düztümce, anlambilimsel uzayının çelişik doğasını gösteren öte-imbilimsel bir düztümcedir. Öte-imbilimsel düztümcenin bu türünün Çizelge 57'de yeniden-gösteriminde bulunulmaktadır.

Olası bir dolaylı seçilişi belirgin bir biçimde ana öncülü olarak seçerken; çelişik vargılara ulaştıran –dolayısıyla da anlambilimsel uzayının çelişik doğasını örtbas eden– çelişik bir öncülün ya da görünüşte bütünleyici bir öncülün varolduğunu açıklığa kavuşturmayan bir savı 'ideolojik' bir *dispositio* olarak tanımlayacağım.

Ayrıca, iki değişik öncülün karşılaştırmasına girişmesine karşın; karşılıklı olarak çelişik imleyicilere sahip olmayan birisini seçen ve dolayısıyla da bilinçli ya da bilinçsizce savın 'çizgiselliğini altüst edebilecekleri örtbas eden bir savı da 'ideolojik' bir *dispositio* olarak tanımlayacağım.

Varsayalım ki, Alfa-Beta sistemindeki maksimum ısının en uygun ısınma ve en uygun üretkenlik durumunu verebileceğine inanmak isteyen (ya da insanları inandırmak isteyen) birisi var. Bu kişi savını böyle amaçların karşılıklı bağdaşabilir olduklarını ve («gönenç» diyebileceğmiz) 'istenilir" bir durumu ortaklaşa ürettiklerini gösterecek biçimde düzene koyabilir. Dolayısıyla sav dolaylı seçilişlerin her ikisinin de dayandığı iki alt-sistemi dışçizgileri Çizelge 58'de verilen simetrik biçimde düzenleyebilir.

ÇİZELGE 58



ISINMA=ÜRETKENLİK (ısınma='abcd', üretkenlik='abef')

Bu örtük tasımsal model en uygun ısınma ile en uygun üretkenliğin arayınışı arasında bir çelişikliğin bulunmadığını göstermektedir.

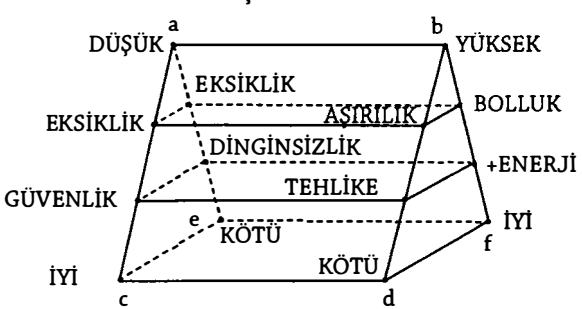
Bu ("yüksek ısı, iyi ısınmaya neden olur" öncülünün yeniden-gösteriminde bulunan) 'abcd' dörtgeninin karşıolumları ve ardışık yananlamları ("yüksek ısı iyi üretime neden olur" öncülünün yeniden-gösteriminde bulunan) 'abef' dörtgeninkilerle öyle bütünleyicilerdir ki; 'ace' ve 'bdf' yanal üçgenlerini düşünürsek «dinginsizlik»in «–enerji» için bir adaktarım ve «dinginlik»in de «+enerki» için bir adaktarım olarak incelenebileceğini görürüz. 3.8.3.'te ana hatları verilen retorik kurallara göre bu yerdeğiştirimlere doğrusu şu ki, Çizelge 54'te dışçizgileri verilen anlambirimsel yeniden-gösterimde bulunuşça olanak tanınmıştır. Doğrusu oldukça açık ki, enerji yitimi daha az dingin bir ısınma durumuna neden olabilir (dinginliğe ise sırası gelince iyi bir enerji desteğince neden olunur): neden için etki yerdeğiştirimi ya da bunun tersi, dört dörtlük bir adaktarım örneği sağlar.

3.9.4. İmbilimsel bir İdeoloji Eleştirisi

Yukarıdaki *dispositio* örneği 'ideolojik'tir; çünkü bir yandan «üretim ile basınç» ve öte yandan «ısınma ile basınç» arasındaki olanaklı çelişikliği göz önünde bulundurmaz.

Açıkça ortaya çıkan çelişikliği tanıtlamak için bu iki alt-sistem arasındaki simetrik karşılıklılıkları Çizelge 59'da bir düzene koyalım.

ÇİZELGE 59

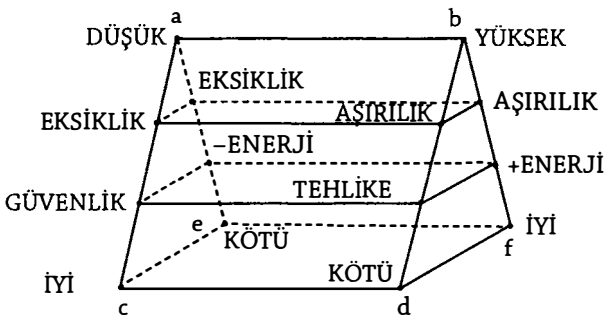


BASINÇ'a karşı ISINMA (basınç='abcd', ısınma='abef')

Yanal üçgenlerin karşıtanlamlı imleyici çiftleri sundukları görülecektir: «aşırılığa karşı bolluk», «güvenliğe karşı dinginsizlik», «tehlikeye karşı dinginlik» karşılıklı yorumlayanlar değildir; (ironik çelişki durumları dışında) karşılıklı olarak yerdeğiştirebilir değildir. Bu biçiksel yapının ikinci düzeyi iki bakış açısı karşılaştırıldığında ortaya çıkan bağdaşmazlıkları gösterir; taban karşılıklı bağdaşmazlığın tüm ağını çizgesel olarak tanıtlamaktadır, her bağlantı bir 'iyiye karşı kötü' karşıolumu üretir. 'Basınca karşı üretim' çizgesel olarak düzene konulurken de aynı durum gerçekleşir.

Çizelge 60 için daha ileri bir açımlamaya gerek yoktur.

ÇİZELGE 60



BASINÇ'a karşı ÜRETKENLİK (basınç='abcd', üretkenlik='abef')

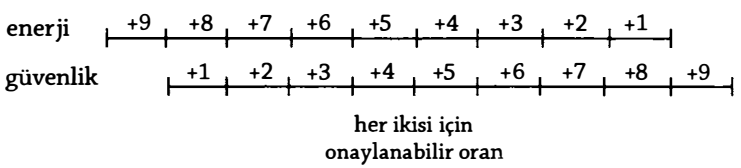
Çizelge 58, 59 ve 60 ile gösterilen bağlantılar önemsenmediğinde, ideolojik iki söylem olanaksal açıdan belirebilir, birisi ısınma ve üretimin karşılığı ne olursa olsun genel mutluluk uğruna aranması gereken birincil değerler olduğunu önesürer, oysa tehlike ürettikleri için genel güvenlikle bağdaşır olmadıklarını örtbas eder; ötekisi ise sözkonusu bir toplumsal takımın bütün üyeleri için en önemli şeyin salt güvenlik olduğunu önesürer, oysa tümüyle erişilmişse bunun üretkenlik ve gönençte herhangi bir artışı dışarıda bıraktığı olgusunu örtbas eder.

Söylemeye çalıştığım iyi bir ısınma sistemi üretiminin 'kötü'

bir amaç olduğu değil; doğrusu ne de maksimum güvenliği amaçlamanın 'kötü' bir düşünü olduğudur. Tersine, toplumsal bir takımın amaçlarına ilişkin herhangi bir içten söylem bütün bu amaçları göz önünde bulundurmak zorundadır; ancak, aynı zamanda değerlerin neye dayanarak (hangi öncüllere göre) yeğlendiğini ve boyutta karşılıklı dışlayıcı olduklarını tanımak zorundadır.

Gerçekten de, sözkonusu değerlerin eleştirel bir incelemesi gösterecektir ki; *yalnızca* salt (mantıksal açıdan tamdeyimlenmiş) olarak düşünülürler *ise* karşılıklı olarak dışlayıcılardır. Oysa gerçekte bunların tümü *bulanık kavramlar*dır. Bu kavramların anlambilimsel bileşiminin eleştirel bir incelemesi, bunların aşamalandırışa açık olduklarını gösterirdi; «–enerji» ile «+enerji» arasında ve benzer biçimde (çok düşük bir güvenlik durumu olarak tehlike ve tam tersi olarak) «güvenlik» ile «tehlike» arasında bir dizi orta durumlar bulunmaktadır. Dolayısıyla ('düşümler'i evrik biçimde orantılı olsaydı) güvenlik ölçeğininki ile çakışan enerji ölçeğinin bir orta kısmını yalıtmak olanaklı olurdu.

ÇİZELGE 61



Ancak, böyle bir hesap yaparken, eleştirel bir inandırıcı söylemde bulunarak çoktan 'ideoloji' alanına girmiş oluyoruz. "Güvenli olmaktansa zengin olmak yeğdir" (ya da "zengin olmaktansa güvenli olmak yeğdir") gibisinden kökten bir öncelikler ölçeği kurmuş olan bir karşılıklı konuşmacı bu söylemi açıkça yadsıyabilir.[164] İdeolojik söylemlerin eleştirel bir imbilimsel incelemesi

[164] Örneğin: "Toplumumuz üretimi ilerletmeli ve artırmalıdır; amacımızı başarmak için topluluğumuzun her bir üyesince pek çok ödün verilmesi gereke-

konuşmacının edimbilgisel ve özdeksel güdülenişlerini elemez ve dolayısıyla dünyayı (ya da yaşamın özdeksel tabanını) değiştirmez. Yalnızca onları daha açık kılmaya katkıda bulunur.[165]

İdeolojik söylem bu türlü seçenekleri örtmeye çabalar ve dolayısıyla retorik bir kod döndürüm ve aşırıkodlama emeği içermek zorundadır. Bu nedenle, üretim ile ısınma arasındaki (Çizelge 59) uyumlu ve simetrik karşılıklılığı onaylamış herhangi bir kişi; görüşünü dayandırdığı anlambilimsel birim «maksimum»un yalnızca bir ısı ile enerji maksimumunun değil, ayrıca bir basınç maksimumunun da yeniden-gösteriminde bulunduğunu iyice unutabilir. Bu birimle bağlantılı tek yananlamlar, «bolluk», «dinginlik» ve «enerji»ninkilerdir, bunlar çabucak onun *adları* durumuna gelirler;[166] bunun sonucunda, birisi mak-

---

cektir. Topluluk gönencine gelince bireylerin bir önemi yoktur." Aynı türden kodlama tipin bir başka düztümcesince örtük olarak kuruludur: "Üretkenlik para üretir, para gönenç üretir; belli ki bu yaşam çekişmesinde –ya da bu özgür yarışmada– birileri alt edilmek zorunda; bolluk içindeki bir ekonomi için ödenmesi gereken karşılık budur." Tüm bu düztümceler *değerleri bağlantılamak için anlambilimsel kurallar* dayatan öte-imbilimsel örtük yargılar oluştururlar. Öte yandan değişik öncüller konulabilir: "Yoksulluk kendi varsıllığımızın köleliğinden yeğdir;" "Bir kişinin başka birisini varsıllaştırmak için öldüğü bir toplum deliliktir;" "Petrol değil, ot yak;" "Toplumsal güvenlik bu yönetimin ilk önceliği olmak zorundadır." Bütün bu düztümceler (ki değişik ideoljilerden oldukları kolaylıkla anlaşılmaktadır) yine de retorik inandırma çabalarının pek çok örneği gibi insanları bir başka yolla düşündürmek içindir; dolayısıyla bunlar anlambilimsel eski maddeler, yeni yananlamlar atamayı amaçlayan öte-imbilimsel yargılar oluştururlar.

Bir ideolojinin bir başkasına biçimlenişaktarımı için nesnel kurallar yoktur; anlambilimsel uzayın bağlantısızlığı, farklı yanlılıkların farklı anlambilimsel organizasyonlar ürettiklerini tanıtlamamıza olanak tanır. Bunları sınayacak ve geliştirecek hiçbir ideolojiler kuramı yoktur. Bir ideolojinin karşısına başka bir ideoloji konumlandırarak, onu yıkmamıza olanak tanıyan imbilimsel bir çözümleyiş tekniği vardır; ikincisi ilkinin (ya da tersine) yanlışlığını gösterir. Haklı ya da doğru yanlılığı seçmek imbilimsel bir konu değildir. İmbilim bize değişik ideolojik seçimleri çözümlemede yardım eder; seçmede yardımı dokunmaz.

166 Bu noktada, çoktan Barthes (1964b) tarafından seslendirilmiş olan bir, retorik tamdeyimler ile ideolojik duruşlar arasındaki ilişki sorunu ele alıp geliştirebiliriz. Bir komünist için, sömürge halkların özerkliğinin savaşmaya değer tek özgürlük biçimi olduğunu düşünse dahi; Üçüncü Dünyanın Batı güçlerine karşı savaşımının gerekliliğini /özgür dünyayı savunma/ tümceciğiyle belirtmek pek

simum ısının ayrıca «tehlike» demek olduğunu savunduğunda düztümce anlambilimsel açıdan düzensiz olarak alımlanır ve göndergesel açıdan yanlış olduğuna inanılır. Dolayısıyla, kişinin çelişik-olmayan anlambilimsel evrenini (kültürünü, dünya görüşünü, dinini, yaşama biçimini vb) yöneten 'yasa ve düzeni' aksatmaya yönelik 'ideolojik' açıdan kötücül bir çaba olarak yorumlanır.

Bu /maksimum ısı/'yı anımsamak yalnızca «zenginlik» ve «dinginlik» belirten bir dışavurum değil; ayrıca özgün olarak, bir dünya durumuna değinmek ve fiziksel olarak bu dünya durumunun basınçta bir büyüme *olmuşluğunun* ve *olduğunun* ayırdına varmak için üretilmiş bir göstergedir –tüm bunlar *kafası üstünde* duragelmiş bir 'felsefe'yi *ayakları üzerine* dikmek anlamına gelebilirdi. Ancak, ideoloji kısmi ve bağlantısız bir dünya görüşüdür, anlambilimsel evrenin çoklu ara bağlantılarını önemsemez, ayrıca belirli göstergelerin (türlü bütün yorumlanışlarıyla) üretilmiş olduğu edimbilgisel nedenleri örtbas eder. Bu kayıtsızlık yanlış bir bilinç üretir.[167] Dolayısıyla (*edimsel* dünyadan, göster-

de olası değildir. Retorik tamdeyim /özgür dünyayı savunma/ artık sıkı sıkıya Birleşik Devletler, onunla birlik ülkeler ve onların ideolojik görüleri ile özdeşleşmiş politik duruşları anıştırmaktadır. Doğal olarak, aynı işlem /toplumcu birlik ülkelere kardeşçe yardım et/ türünden bir tamdeyimle de yerine getirilebilirdi. Nitekim bir dili kullanmanın belirli bir yolu topluma bakmanın belirli bir yoluyla özdeştir.

Yukarıdaki tartışmanın tümü en ünlü ideoloji tanımlarını doğrulamaktadır. Bu terime on sekizinci yüzyıl Fransız '*idéologues*'ca verilen anlam pratiği açısından 'genetikbilgisel' bir ideolojiler eleştirisi olarak bizim imbilim anlayışımıza eşdeğerdir. Bilinçli kod-döndürümü olarak ideoloji, Engels'in dediği "sözde düşünürün bilinçli bir şekilde ama yanlış bilinçle gerçekleştirdiği bir süreçtir. Onu belirleyen gerçek devindirici güçler, bilinmez kalır (yoksa ideolojik bir süreç olmaz" (*Mehring'e Mektup*). Bilinçsiz bir kod-döndürüm olarak ideoloji Jaspers tarafından "düşünen özneye dünyanın yorumlanışı için bir Mutlak Doğru olarak görünen düşünceler ve yeniden-gösterimde bulunuşlar karmaşası olarak bir kendini-kandırış, bir örtbas, (gerçeklikten) bir kaçış üreten" (*Die geistische Situation der Zeit*) diye betimlenmektedir. Öte yandan 'ideoloji'in Marksçı olumlu anlamı, dünyanın etken kipsel değiştirimin toplumsal amacına iş gören entelektüel ve politik bir 'silah' olarak daha önceki olumsuz tanımla çelişmez; bu anlamda bir ideoloji tek-yanlılığını yadsımadan ve neyi geri çevirdiğini örtbas etmeden ele alınır; yalnızca şunu dışarda tutmak gerekir ki, önceki bir ön-

geler aracılığıyla durumlarını adlandırarak, öylesine bağımsız görünen) bir kodlar kuramı bulgusal ve pratik gücünü tanıtlar; çünkü verili bir kültürel sistemin gizli ara bağlantılarını göstererek içerisinde gösterge üretim emeğinin böyle bir kültürel ağa bağlı kalabileceği ya da onu kötüye kullanabileceği yolları açığa çıkarır; böylelikle onu, dünya durumlarını dönüştürmenin insan emeğine uyarlar (ya da bu emekten ayırır).[168]

3.9.5. En Son Eşik

Bu biçimlenişaktarım, böyle dünya durumlarını anlambilimsel sistemler içerisinde organize edilmeden gerçekleştirilemez. Biçimlenişaktarımı için, dünya durumları *adlandırılmak* ve yapısal olarak düzenlenmek zorundadırlar. Adlandırılır adlandırılmaz, gösterge sistemlerinin 'kültür' denilen sistemi (ki bu ayrıca içe-

---

cüller sistemi neyi edinmek istediğimizi ve neyi yeğlediğimizi verili bir toplum ve özdeksel gereksinimler kuramı tabanında açıklığa kavuşturmuştur (bkz. dipnot 351).

[168] İdeolojik emek daha karmaşık biçimler dahi alabilir. Eğreltilemeli yerdeğiştirim aracılığıyla «enerji=dinginlik» eşitlemesi ve bunları «tehlike»ye karşıkonumlamak olanaklıdır. «Tehlike»nin «daha az güvenlik»e çevirisini yapmak ve dolayısıyla daha çok enerjinin daha az güvenlik demeye geldiğini ve bunun da daha yüksek dinginlik elde etmek için ödenebilecek bir karşılık olduğunu tanıtlamak olanaklıdır. Kaçak bulanık kavramları, bunların tam aşamalandırışını kurmadan içeri sokmak olanaklıdır; diyelim ki 'Bütün Dinginlik Herkes İçin' 'Bütün Güvenlik Herkes İçin' ile bağdaşmaz diye onaylanabilir bir öncülü önesüren üretkenlik kuramcısı tipin yalan-mantıksal bir dörtgenini önermektedir:
Bütün Dinginlik Herkes İçin — Bütün Güvenlik Herkes İçin
Kimi Güvenlik Kimileri İçin — Kimi Dinginlik Kimileri İçin
burada ilk karşıtanlamlı katlı görünüşte iki karşıt, ikincisi iki evrik karşıkonumlar; oysa biraz güvenlik demeye gelen genel bir dinginlik haklı bir konu olarak görünmektedir. «Bütün» ve «Kimi»yi konumlarına bağlı olarak kendilerinin anlambilimsel doğasını değiştiren *bulanık işlemciler* olarak tanımak için yeterli olur ve de dördülün yalandan mantıksal tamlığı sorgulanır: Bütün Dinginlik Herkes İçin «eşit olarak herkese dağıtılmış» (toplumculuk) mu yoksa «olanak biçiminde herkesin elinin altında» (özgür yarışma) mı demektir? «Güvenlik»i niceleyen ilk «Kimi» *ne denli çoktur*? İkincisi *kaç kişi*den söz etmektedir? Bu 'oyun' sonsuza dek sürdürülebilir. Yalnızca her terim kendi konumuna kodlar içerisinde geri gönderildiğinde ve anlambilimsel olarak çözümlendiğinde; ideolojik emek maskesinden kurtulabilir ve bir *yeğleme mantığı* tabanlı inandırıcı bir söyleme geri götürülebilir.

risinde özdeksel güçlerin düşünüldüğü ve tartışıldığı yolları organize eder) bir kodlar kuramının uymak ve özerkliğini toptan çözümlemek zorunda olduğu bir kerte gönderge-dışı bağımsızlık takınabilir. Katışıksız bir imbilimsel yaklaşımdan (göstergeler ile şeyler arasındaki ilişkiye Doğruluk ve Yanlışlık açısından yaklaşırken dahi) yararlanacak bir gösterge üretim kuramının dışçizgilerini ortaya koymak yalnızca bu yolla olanaklıdır.

Alfa-Beta sistemi ideolojik bir dengesizliğe neden olurken ve anlambilimsel alt-sistemler 'kafaları üstünde' dururken, süreci durdurmanın olası yalnızca iki yolu bulunmaktadır: (i) Alfa-Beta kabını *patlatmak*, böylece basınç varlığı açığa çıkar ve yanlış bilinç kayıtsızlığını yıkar; bu edime kimileyin 'devrim' denir ve bizim bilimdalımızın tanımak zorunda olduğu ve aşmaya gücünün yetmeyeceği bir başka imbilimsel eşiğin yeniden-gösteriminde bulunur; Alfa-Beta kabı patladığında imbilimsel birimler sisteminin bütünü de bununla birlikte havaya uçar ve yeniden-kurulması gerekecektir (buna karşın yeni görüngüyü kaydedecek hiçbir imbilim insanı bulunmayabilir).

(ii) anlambilimsel evrenin çoğu ideolojiin onu tanıdığından ne denli daha geniş olduğunu (anlambilimsel evrenini biçiminin çelişik biçiminin incelenmesi aracılığıyla, kaynağına doğru olanaklı olduğunca geri dönerek, içerik sistemlerinin dalları boyunca ve türlü kod döndürümleri ile değişik gösterge-işlevleri somutlaştırmalarını bir yandan diğerine ilerleyerek) tanıtlamak.

Çıkar yol (i) ve (ii)'nin karşılıklı bağdaşır olduklarını savunmak gözü pekçe olsa da kesinlikle saçma olmadığına göre; imbilim insanının bu konuda *söyleyecek* çok şeyi olmayabilir; ancak, *yapacak* bir şeyi vardır. Gösterge üretim emeği toplumsal güçleri salıverir ve kendisi de bir toplumsal güç yeniden-gösteriminde bulunur. İdeolojiler ve ideolojiler eleştirisinin her ikisini de üretebilir. Nitekim imbilim de (bir kodlar kuramı ve bir gösterge üretim kuramı olarak, ikili kılığı içerisinde) *toplumsal* bir *eleştiri* biçimidir ve dolayısıyla *toplumsal uygulama* biçimleri çokluğundan biridir.

4 İMBİLİMİN ÖZNESİ

Gösterge üretim emeğinin ayrıca bir toplumsal eleştiri ve toplumsal uygulama biçiminin yeniden-gösteriminde bulunduğu söylenmiş olduğuna göre; şimdiye dek bir biçimde elimizdeki söylemden çıkarılmış olan bir tür hortlaksı varoluş, en sonunda kaçınılmaz olarak belirmektedir. *Her bir imsel edimin eyleyen öznesi*nin imbilimsel çerçeve içerindeki yeri nedir?

Bir gösterge üretim kuramının konularından birisi değişik türlerdeki 'konuşma edimleri' üzerine bir düşünmenin tabanını oluşturan, gönderici ile gönderilen arasındaki ilişkiyse, önceki bölümlerde bu sürecin 'aşkınsal' ya da 'deneysel' başrol oyuncusuna çok az ilgi gösterilmiş olduğunu belirtebiliriz.

Bir gönderici-gönderilen ilişkisi kuramı 'konuşan' öznenin rolünü de yalnızca bir iletişimsel uydurma olarak değil, tıpkı psikanaliz ve ilintili bilim dallarının yaklaştığı gibi somut bir tarihsel, biyolojik, psişik özne olarak da göz önünde bulundurmalıdır. Ne olursa olsun, bu kitapta izlenen yaklaşım aşağıdaki varsayımlarda bulunmayı gerektirmektedir:

(i) Bir *sözce* ediminin öznesinin (*düztümce*nin 'dilbilgisel' öznesiyle aynı olması gerekli değildir; çünkü *sujet de l'énonciation* ile *sujet de l'énoncé* arasında bir başkalık bulunmaktadır)[1] ister apaçık ister örtük olsun, ileti ya da metnin olası göndergelerinden birisi olarak düşünülmesi zorunludur. Dolayısıyla, iletinin

[1] Karşıolum '*énonciation* karşı *énoncé*' için, son on yılda özellikle Fransa'da geniş çapta yer almış tartışmaya bkz. Benveniste, 1966; Lacan, 1966; Todorov, 1970; Kristeva, 1968; Ducrot, 1972; Chabrol, 1973.

ortaya koyduğu olası değinilerin nesnelerinden birisidir ve hangi dilleri konuşuyorsa onların türlü fiziksel ve psişik nesneleriyle uğraşan bilim dalları tarafından üzerine böyle çalışılması gerekir.

(ii) Özne kimi özellikleri ve tutumlarıyla birlikte, düztümcelerce önvarsayımda bulunulduğu sürece; iletilen içeriğin bir öğesi olarak 'okunmak' zorundadır. Özne üzerine herhangi başka bir düşünceyi imbilimsel söylem içine katma girişimi, imbilime 'doğal' sınırlarından birisini çiğnetecektir.

Kimi imbilimsel yaklaşımların, imbilimi bir imleyiş-yapım öznesinin bu yaratıcı etkinliği üzerine çalışma kılarak ve bu özneyi görüngübilimsel açıdan aşkınsal bir *Ego* olarak değil, 'derin' ve engin bir özne diye düşünerek bu eşiği aştığı olgusunun da farkındayım.[2]

---

[2] "Artık imbilimin (*semiology*) bir evresi sona ermiştir: Saussure ve Peirce'den başlayıp Prag okulu ve yapısalcılığa dek uzanan, her bir anlamlı uygulama içerisindeki toplumsal ve/ya simgesel kısıtlamaların sistemsel betimlenişini olanaklı kılmış evresidir bu. Bu 'sistemler imbilimi' ve onun görüngübilimsel temellerinin eleştirisi yalnızca, konuşan bir özne kuramı olması zorunlu olan bir anlam kuramından başlarsa olanaklıdır. ... Anlam kuramı şimdi bir dörtyol ağzında durmaktadır: ya gövdesinden, bilinçdışından ve de tarihinden koparılmış, bir *aşkınsal ego* edimi olarak (zamanı geçmiş) bir anlam kavramı tabanında modelleri tamdeyimlemeyi olanaklı kılan mantık-matematiksel gereçler bilgiçliğini artırarak, tamdeyimleyen anlam sistemlerinde bir girişim olarak kalacaktır; ya da bölünmüş bir (bilinçli/bilinçdışı) özne olarak konuşan özne kuramına kendini uyumlayacaktır; ya da işlemlerin tiplerini bu bölünmenin iki yanının karakteristiği olarak özgülleştirme girişimini sürdürecektir: bir yandan biyo-fizyolojik süreçlerde (kendilerini gösterim sürecinin, Freud'un 'itkiler' dediği kaçınılmaz bir parçası olarak); öte yandan da toplumsal kısıtlamalarda (aile yapıları, üretim kipleri ve benzerlerinde) açığa vurur." (Kristeva, 1973; ayrıca bu tezlerdeki daha geniş bir ilerleme için bkz. Kristeva, 1969). Bir metnin öznel belirleyicilerinin metnin kendisinin içerikleri olarak dışavurulduğu söylenebilir; kuşkusuz bunlar imbilimsel bir sorun durumuna gelir; 3.9.'daki ideolojik bir söylemin ideolojik ve ekonomik bir güdülenişine bakabilirsiniz. Bu durum, Alfa-Beta Sistemi ile ilgili bir yargılar dizisince üstlenilmiş aynı biçimle belirgin kılınmıştır ya da inandırıcı bir söylemin ilerleyişinde önceki retorik öncüllerce belirtilmiş ve önvarsayımda bulunulmuştur. Bu metin-dışı 'itkiler' metinle bir '*écriture*' etkinliği olarak sergilenmemiştir; bu durumda bunları imbilimsel bir çerçeve içerisine alacak bir yol görememekteyim.

Bu anlamda, elinizdeki kitabın gözönünde bulundurmaya kalkışamadığı

Şimdi varsayalım ki, imbilim doğal sınırlarından birini aşmaya ve yalnızca kodlar ve de gösterge üretim kuramı değil; ayrıca herhangi bir 'göstergeler üretmeyi dileme'nin 'derin' bireysel kökenlerinin de kuramı durumuna gelmeye yazgılı olabilir. Bu görüngeden, benim gösterge üretim kuramımın konularından (örneğin kod-yapım ve kod-değiştirim etkinliği türünden) kimisi bir metin-yaratım ve '*textualité*' kuramınca ele alınabilir.

Ancak, ayrıca şunu da varsayalım ki, bu kitabın bakış açısından imbilimin iye olabileceği en güvenilir kavrayış bir kodlar kuramınca sağlanandır: *imbilimsel herhangi bir soruşturmanın öznesi imleyişin imbilimsel öznesinden, demem o ki, Anlambilimsel Uzay'ın erişilebilir kıldığı dünyanın kesitlenişinin toplumsal ve tarihsel sonucundan başka bir şey değildir.* Bu özne dünyaya bakış biçimidir ve yalnızca evreni kesitlemenin ve anlambilimsel birimlerle dışavurum birimlerini eşleyimin bir yolu olarak bilinebilir: bu emekle, kendisinin toplumsal ve tarihsel sistemli kısıtlanışlarını sürekli olarak yıkmaya ve yeniden-yapılandırmaya yetkili duruma gelir.

İmbilim yalnızca imbilimsel kategoriler aracılığıyla, her imleyiş ediminin öznesini tanımlayabilir; dolayısıyla anlamlayışın öznesi kendisi üzerine geri düşünen sürekli tamamlanmamış anlamlayış sistemler sisteminden başka bir şey değildir.

Böyle bir önesürümden herhangi bir ideoloji gölgesini elemek isterim. Anlamlayış sistemleri ile iletişimde bulunurken, onlara boyun eğerken, onları varsıllaştırırken, değiştirirken tekil özdeksel öznelerin varlığını ve önemini yadsıyor değilim.[3]

İleri sürdüğüm şey yalnızca, imbilimin bu özneleri kendi kuramsal çerçevesi içerisinde olmaksızın tanımlayamayacağıdır; aynı yolla göndergeleri içerikler olarak inceler, fiziksel şeylerin ve dünya durumlarının varlığını yadsımaz; ancak, bunların doğrulanmasını (ve de somut özellikler, değişim, doğruluk ve yan-

---

eşik-aşan bir imbilim tasarlanabilirdi ve Kristeva'nın böyle bir araştırmaya 'imbilim' değil de '*sémanalyse*' demesi de rastlantı değildir.
bkz. 3.9.4.

lışlık açısından bunların çözümlenişini) öteki yaklaşım tiplerine atar.

Bu kitapta imbilim dev gibi, temel, bir konu olan *imleyiş* ile birlikte sunulmuştur. İmleyiş, deneysel öznelerin kendisi aracılığıyla iletişimde bulunduğu süreçtir; iletişim süreçleri ise anlamlayış sistemlerinin örgütlenişiyle olanaklı kılınır. Deneysel özneler imbilimsel bir bakış açısından yalnızca imleyişin bu ikili (sistemsel ve süreçsel) görünümünün bildirimleri olarak tanımlanabilir ve yalıtılabilir. Bu metafizik değil, yöntembilimsel bir düztümcedir; fizik Sezar ve Brutus'u öğesel parçacıkların karşılıklı bir ilişkisiyle tanımlanmış uzaysal-geçici olaylar olarak bilir ve ne onların edimlerinin güdülenişiyle ne de bu edimlerin etik değerlendirmesiyle uğraşması gerekir. İmbilim imsel edimlerin öznelerini de aynı yolla ele alır: ya imbilimsel yapılara dayanarak tanımlanabilirler ya da –bu bakış açısından– hiç yokturlar.

Peirce'ün dediği gibi:

> İnsan yalnızca sözcükler ya da öteki dışsal simgeler aracılığıyla düşünebildiğine göre, bunlar geri dönüp şöyle diyebilir: "Bizim sana öğretmemiş olduğumuz hiçbir şeyi demek isteyemezsin; öyleyse bu yalnızca bir sözcüğe senin düşüncenin yorumlayanı olarak yöneldiğin sürece olur." Doğrusu insanlar ve sözcükler işteş olarak birbirlerini eğitirler; bir insanın enformasyonunun her artışı, bir sözcüğün enformasyonunun karşılık gelen bir artışını içerir ve onun tarafından içerilir. İnsanın kullandığı sözcük ya da gösterge insanın kendisi*DİR*. Çünkü her düşüncenin bir göstergeliği olması olgusu, yaşamın bir düşünce dizisi olmasıyla birlikte ele alınarak insanın bir gösterge olduğunu kanıtlar; böylece her düşüncenin *dışsal* bir gösterge oluşu da insanın dışsal bir gösterge olduğunu kanıtlar. Bu da demektir ki, *homo* ile *man* sözcüklerinin özdeş olduğuyla aynı anlamda, insan ile dışsal göstergeler özdeştir. Nitekim benim dilim, kendimin toplamının özetidir: çünkü insan düşüncedir."[4]

[4] Peirce, 5.313-314.

Belli ki, deneysel özneler bir anlamlayış sisteminin ideolojik düzenlenişini eleştirebildiğinde, toplumsal uygulamanın somut bir edimine tanıklık ederiz; ancak bu edim, ana çizgileri 2.13'te verildiği üzere, Küresel Anlambilim Uzayı'nın çelişik biçimlemesi yüzünden bir kodun kendisini eliştirebilmesi olgusunca olanaklı kılınır.

Birisi hiçbir ötedilin bulunmadığını önesürerken kodlar kuramı ile gösterge üretim kuramını karıştırıyordur; deneysel özneler kodları ötedilbilimsel açıdan *kullanabilir*; çünkü hiçbir ötedil bulunmamaktadır; kendiyle-çelişik bir koddaki her şey ötedildir. Küresel Anlambilim Uzayı'nın biçimlemesi, Model Q ile ana çizgileri verilen biçime göre ise bu durumda somut, imbilimsel, eleştirel herhangi bir uygulamanın derin öznesi onun oldukça çelişik bir biçimlemesidir.

Gösterge üretim vardır, çünkü deneysel özneler vardır; ki bunlar fiziksel olarak dışavurumlar üretmek için, bunları içeriğe, kesit içeriğine ve benzerlerine bağlılaşıklaştırmak için emek ortaya koyarlar. Ancak imlibilim, bu özneleri tanımaya yalnızca bunlar gösterge-işlevler aracılığıyla, gösterge-işlevler üreterek, öteki gösterge-işlevleri eleştirerek ve önceden-varolan gösterge-işlevleri yeniden-yapılandırarak kendilerini bildirdikleri sürece yetkilidir. Bu sınırın onaylanmasıyla, imbilim herhangi bir idealizm riskinden tümüyle kaçınmış olur.

Buna karşılık, yorumlayanların fiziksel sınanabilirliğiyle açığa çıkarıldığı üzere –ki son kez bu noktayı pekiştirecek olursak, bunlar *özdeksel dışavurumlar*dır– imbilim kendi söyleminin sınanabilir tek ana konusu olarak anlamlayış evreninin toplumsal varlığını tanır.

Bu kitapta ana çizgileri verilmiş olan yöntembilimsel "özne"nin öncesinde ya da sonrasında, dışında ya da *aşırı* içinde kalan şey olağanüstü düzeyde önemli olabilir. Ne yazık ki, sanırım –bu aşamada– imbilimsel eşiğin ötesindedir.

İNGİLİZCE-TÜRKÇE SÖZLÜKÇE

Abduce: geriçıkarımda bulunmak, geriçıkarmak
Abduction: geriçıkarım
Absolute: salt
Accident: ilinek
Actant: eyleyen
Action: eyleyiş
Actual: edimsel
Addressee: gönderilen
Affinity: yakınlık
Agent: etmen
Aggregation: yığışım
Alliteration: sesyineleyiş
Allographic: başkasınca-imzalanmış
Allophones: sesbirimsel değişke
Alternate: almaştırmak
Alternative: seçenek, almaşık
Amalgamation: alaşım
Analogous: örneksel, analog, benzer
Analogy: benzeşim, analoji
Analytical: çözümlemeci
Anaphora: gerigönderim
Anaphoric: gerigönderimci
Anomalous: düzensiz
Antecedent: öncel
Anthropomorphization: insanbiçimlilendiriliş
Antinomical: çatışkısal
Antonomasia: karşıtadlayım
Antonymous: karşıtanlamlı
Antonymy: karşıtanlamlılık
Apex: doruk noktası
Apicality: doruksallık
Apparatus: aygıt
Appartenance: üyelik
Arbitrary: isteğe bağlı, nedensizce
Argument: sav
Array: dizi
Article: tanımlık
Articulation: söyleyiş, eklemleyiş
Articulatory: söyleyişsel, eklemleyişsel
Artifice: yapıntı
Assertion: önesürme
Assertive: önesürümsel
Association: çağrışım
Assortment: türlere ayırım
Assumption: varsayım
Atonal: tınısız
Attribute: öznitelik
Autographic: kendisince-imzalanmış
Axis: eksen
Bi-dimensional: iki-boyutlu
Bi-univocal: ikili-tekanlamlı
Bias: yanlılık
Binarism: ikilicilik
Binary: ikili
Bioluminescence: biyo-ışıldama
Biplanar: ikidüzlemli
Bit: ikil
Bracket: ayraç
Bundle: tutam
Canvas: tuval
Capacity: sığa
Cast: döküm
Catachresis: kaydırış
Cerebral cortex: beyin kabuğu
cf.: krş.

Chiasmatic: çapraz
Chord: uygu
Circumstantial: dolaylı
Cluster: küme
Co-extensive: ortak-kapsamlı
Co-operative: iş-birlikçi
Coherent: bağdaşık
Coin: akçe
Coincident: çakışık
Collaboration: elbirliği
Collective: toplu
Combination: birleşim
Combinatorial: birleşimsel
Common noun: tür adı
Communicator: iletişimci
Commutation: sıradeğiştirimi
Compatible: bağdaşır
Competence: edinim
Complementarity: bütünleyicilik
Complex: karmaşık
Complication: karmaşıklık
Component: bileşen
Componential: bileşensel
Compose: bileştirmek
Composition: bileşim
Compound: bileşik
Computation: bilgisayım
Concept: kavram
Conception: kavrayış, anlayış
Conceptional: kavrayışsal
Concretion: somutlaşım
Concurrent: koşutzamânlı
Configuration: birlikte-betileniş
Conformal: biçimuyumlu
Connatator: yananlamcı / çağrıştırıcı
Connotation: yananlam
Connotative: yananlamsal
Consent: uylaşma
Consequence: vargı
Consequent: ardıl
Constraint: kısıtlama
Construct: yapılanma
Contact: değme
Contextual: bağlamsal
Contiguity: bitişiklik
Contiguous: bitişik
Contingent: olumsal
Continua: süremler
Continuum: sürem
Contradiction: çelişiklik
Contradictory: çelişik
Contrary: karşıt
Contrast: karşıtlık
Convention: uzlaşım
Converseness: evriklik
Copula: koşaç
Correlation: bağlılaşım
Correspondence: karşılıklılık
Cost: tümdeğer
Counter-proposal: karşı-önerisel
Coupling: eşleyim
Criteria: ölçütler
Criterion: ölçüt
Cryptography: şifreliyazım
Customary: göreneksel
Cybernetical: güdümbilimsel
Declarative sentence: bildiri tümcesi
Decompose: çözünmek, ayrışmak
Decomposition: ayrışım, çözünüş
Deduction: tümdengelim
Deictic: gösterimci
Deixis: gösterim
Deletion: eksiltiş
Demonstrate: tanıtlamak
Demonstration: tanıtlama
Denotation: düzanlam
Denotative: düzanlamsal
Denotatum: düzgönderge
Designator: tasarımlayıcı
Detection: saptama

Detective: saptayıcı
Determinant: belirleyen
Deviation: sapış
Diachronical: artsüremli
Diagram: çizge
Dialect: ağız
Dialectic: eytişim
Dichotomy: ikiliyapı
Differential: ayrımsal
Diffusion: yayılım
Diphthong: ikilünlü
Direction: doğrultu
Disambiguation: açıklaştırılış
Discourse: söylem
Discrepancy: uyuşmazlık
Discrete: ayrık
Discriminant: ayırgaç
Disintegrate: ufalamak
Disposition: yatkınlık
Dissent: uylaşmama
Distinction: ayırt ediş
Distinctive feature: sesbirimcik, ayırıcı özellik
Distinguisher: ayırt edici
Distortion: biçimbozum
Distributional linguistics: dağılımsal dilbilim
Domain: etki alanı
Double: tıpkı
Duplication: tıpkılayış
Duplicative replica: tıpkı çoğaltı
Effability: öyküncelenebilirlik, dile getirilebilirlik
Elicited: söyletimli
Ellipse: eksilti
Elocution: düzgün-konuşma
Emanation: türüm
Embeded: içegömülü
Emblem: imlek
Emic: iç-işlevsel [yun. -emikos son ekinden]
Emission: yayım
Emit: yaymak
Emitter: yayıcı
Emotional: coşkusal
Empathy: eşduygu
Emphatic: vurgulu
Enclave: kapanım
Encyclopedia entry: ansiklopedi girimi
Entailment: gerektirim
Enthymeme: örtük tasım, eksiltili tasımsal çıkarım
Entity: birimvarlık
Equation: denklem
Equiprobable: eşolası
Equivalent: eşdeğerli
Equivocality: eşseslilik
Essence: öz
Ethnomethodologist: budunyöntembilimci
Etic: genel-biçimsel [yun. -etikos son ekinden]
Etiquette: görgü kuralları
Evaluative: değerlendirmeci
Exception: olağandışı
Exclusion: dışlayış
Exclusive: dışlayıcı
Explicit: apaçık
Exploration: açınsayış
Expression: dışavurum
Extension: kaplam
Extensional: kaplamsal
Extent: uzam
Explican: açıklama
Explicandum: açıklanan
Extra-coding: dış-düzgüleyim
Extra-linguistic: dilbilim-dışı
Extra-semantic: anlambilim-dışı
Extra-semiotic: imbilim-dışı

Extrapolate: anlam çıkarmak
Extrapolation: anlam çıkarış
Extraterrestrial: yeryuvarı-dışı
Facade: önyüz
Facet: yüzcük
Facilitate: kolaylaştırmak
Factor: etken
Factual: olgusal
Fake: düzmece
Fantasy: düşlem
Feature: ayrıt
ff.: v.i. (ve ilerisi)
Figment: uydurma
Figura: beti
Figurative: betisel
Finite: bitimli
Formant: biçimlendirici
Format: biçimleme
Formation: biçimleniş
Formator: biçimleyici
Formula: tamdeyim
Function: işlev
Functioning: işleyiş
Functive: işlevlilik
Fuzzy: bulanık
Generative grammar: üretken dil-bilgisi
Genre: tür
Glottis: dilcik
Goal: erek
Gradation: aşamalandırış
Graph: çizgesel beti
Graphic: çizgesel
Groove: oyuk
Guillemet: çift tırnak
Hallucination: sanrı
Hermeneutics: yorumbilim
Heteromaterial: ayrıözdeksel
Heuristic: bulgusal
Homeostatic: eşdurağan
Homogenize: türdeşleştirmek
Homologous: benzeşik
Homology: benzeşiklik
Homomaterial: eşözdeksel
Homonymy: eşadlılık
Homotetia: eşkonumluluk
Hyper-unit: üstbirim
Hyperformalized: aşırıbiçimlendirilmiş
Hyperonymy: üstanlamlılık
Hyperspace: üstuzay
Hypersystem: aşırıdizge
Hyposeme: altanlambirimcik
Hypotactical: altadizimsel
Hypotaxis: altadizim
Hypothesis: önsav
Icon: görüntüsel-gösterge
Iconicity: görüntüsellik
Iconism: görüntüselcilik
Iconogram: görüntüsel-göstergeyazı
Iconographic: görüntüyazısal
Iconology: görüntüsel-gösterge bilimi
Idiolect: kendine-özgü-dil
Idiom: deyim
Idiosyncratic: kendine-özgü
Ignorance: bilmezlik
Illocutory act: edimsöz edimi
Imitans: öykünen
Imitation: öykünme
Imitatum: öykünülmüş-olan
Immanent: içkin
Imperative: buyruksal
Implication: içerim
Implicit: örtük
Import: önem
Imprint: damga
Impurity: katışıklık
Inclusion: içeriş
Incompatibility: bağdaşmazlık

Incompatible: bağdaşmaz
Incorporate: geçişmek
Index: belirti
Indexical: belirtisel
Indication: belirtim
Indicator: belirtimci
Indices: belirticiler
Individuation: bireyleşim
Induction: tümevarım
Inference: çıkarım
Inferential: çıkarımsal
Infinite: bitimsiz
Infinitesimal: sonsuzküçük
Inflexion: büküm
Informel: kalıpdışı, biçimdışı
Inherence: ayrılmazlık
Instruction: yönerge
Integral: tümlev
Integrate: tümlevini almak
Intellect: anlık
Intelligence: anlak
Intension: içlem
Intensional: içlemsel
Intentional: istemli, yönelimsel
Inter-textuality: metinler-arasılık
Interactional: etkileşimsel
Interconnection: arabağlantı
Interlocution: karşılıklı konuşma
Internodal: araboğumsal
Interplay: karşılıklı-etkileşim
Interpretant: yorumlayan
Interpretation: yorumlayış
Interpreter: yorumlayıcı
Interrogative: soru
Intersection: kesişim, kavşak
Interval: aralık
Intonation: tınılama
Intransitive: geçişsiz
Intrusive: eklemeli
Intuition: sezgi
Intuitional: sezgisel
Invention: buluş
Inventory: sayım çizelgesi
Inverse: evrik, ters
Isolation: yalıtım
Isomorph: eşbiçimli
Isomorphic: eşbiçimsel
Isomorphism: eşbiçimcilik
Isotopy: yerdeşlik
Item: sınar, şey, madde
Justice: türe
Justified: gerekçelendirilmiş
Kinesics: bedendevinimbilgisi, kinezik
Labial: dudak
Lattice: örgü
Layman: uzman-olmayan
Legisign: yasagösterge
Legitimacy: yasaya uygunluk
Lexematic: sözcükbirimsel
Lexeme: sözcükbirim
Lexical entry: sözlük girimi
Lexical item: sözlük birimi
Lexical noema: sözlük anlamı
Lexicographic: sözlükyazımsal
Limit: erey, sınır
Limitation: ereyleniş, sınırlama
Link: bağlantı
List: dizelge
Litotes: arıksayış
Locution: düzsöz
Locutionary act: düzsöz edimi
Locutionary: düzsözsel
Manifestation: bildirim
Manipulation: yönlendirim
Mannerism: biçemcilik
Mapping: çakıştırma, haritalandırma
Mark: im
Marker: imleyici
Material: özdeksel, gereç

Matrix: dizey
Matter: özdek
Meaning: anlam
Mediation: aracılık
Mentalism: ussalcılık
Mention: değini
Mentioning: değinme
Meta-described: öte-betimlenmiş
Meta-semiology: öte-imbilim
Metalinguistic: ötedilbilimsel
Metalogism: ötedüşünüm
Metaphor: eğretileme
Metaphorically: eğretilemeli
Metaplasm: öte-plazma
Metasememe: öte-anlambirim
Metataxe: ötesınıf
Metonymical: adaktarımsal
Modal: kipsel
Mode: kip
Modification: kipsel değiştirim
Modify: kipsel değişime uğratmak
Moneme: anlambirim
Monocular: tekgözlü
Monoplanar: tekdüzlemli
Monosyllable: tekseslem
Morpheme: biçimbirim
Motivation: güdüleniş
Multi-levelled: çok-düzeyli
Multiplicity: çokluluk
Mutation: değişinim
Narration: anlatım
Narrative: anlatı(sal)
Narrator: anlatıcı
Nasal: genizsil
Nasalization: genizsilleşme
Negation: olumsuzluk
Node: boğum
Nominal: adsıl
Non-anthropomorphic: insanbiçimsel-olmayan
Non-relational: bağıntısal-olmayan
Occasion: uygun-durum
Occurrence: geçiş, beliriş
Octave: sekizli
Olfactory: kokuduyusal
Onomatopoeia: yansıma-adlandırım
Ontogenesis: varlıktüreyiş
Opaque: geçirimsiz
Operation: dizi eylem, işlem
Opposition: karşıolum, karşıkonum
Optional: seçmeli
Orientate: doğrultulandırmak, yöneltmek
Oriented: yöneltimli
Orography: dağbilgisi
Orthograpy: doğruyazım
Ostensive: sergileyişsel, gösterici
Overambiguate: aşırı-belirsizleştirmek
Overlapping: örtüşme
Overtone: doğuşkan, aşartını
Panorama: tümgörünüm
Pansemiotic: tümimbilimsel
Paradigm: dizi
Paradigmatic: dizibilimsel
Paralanguage: yandil
Paralinguistics: yandilbilim
Parallelepipedal: koşutdüzeyli
Parallelism: koşutçuluk
Parallelogram: koşutkıyılı
Paraphernalia: donatı
Paraphrase: açımlama
Paronomasia: yanadlayım
Paronomastic: yanadlayımsal
Particular: tikel
Pastiche: benzek
Patriarch: ataerk
Patrimony: atakalıt
Pattern: örüntü
Pedigree: soyağacı

Perceptible: algılanabilir
Perceptum: algılanmış-olan
Performance: edim
Peripheral: çevresel
Periphery: çevre
Periphrasis: dolaylama
Perlocutory act: etkisöz edimi
Permanence: kalıcılık
Personification: kişileştiriş
Perspective: görünge
Persuasion: inandırış
Pertinence: yerindelik
Pertinentization: yerindeleştiriliş
Phatic: ilişmesel
Phenomena: görüngüler
Phonation: sesleme
Phoneme: sesbirim
Phonetics: sesbilgisi
Phonic: sesçil
Phonology: sesbilim
Phrase: tümcecik
Phylogenesis: soytüreyiş
Pictographic: görüntüyazımsal
Pictorial: resimsel
Picturesqueness: resmi çizilesilik
Pidgin: kırmadil
Plant: üretimevi
Plot: olayörgüsü
Plotter: çizici
Pointer: imleç
Polydimensional: çokboyutlu
Polysyllabic: çokseslemli
Polyvalence: çokdeğerlik
Position: duruş, konum
Possibility: olanak
Postulate: koyut
Postulation: koyutlanış
Pragmatics: edimbilgisi
Predicate: yüklem, yük(lem)lemek
Predication: yüklemleyiş
Predicative: yüklemsel
Predicator: yüklemci
Prediction: kestirim
Premise: öncül
Prescriptor: reçeteci
Presupposition: önvarsayım
Prismatic: biçiksel
Probability: olasılık
Procedure: yordam
Profile: yangörünüm
Programme: izlence
Programming: izlenceleme
Projection: izdüşüm
Pronoun: adıl
Pronunciation: söyleyiş
Propaganda: yaymaca
Proper name: özel ad
Proposition: önerme
Proprium: ayrıt
Prosaic: tekdüze, düzyazısal
Prose: düzyazı
Prospective: ileridönük
Proxemics: proksemik, iletişimyakınlıkbilgisi
Proximity: yakınlık
Pseudo-combinational: sahte-birleşimsel
Pun-technique: yanadlayım-uygulayımı
Pure: katışıksız
Purity: katışıksızlık
Purport: anlam yükü
Qualifier: nitelendirici
Qualisign: nitegösterge
Quantity: nicelik
Quantum: nicem
Quasi-mind: zihin-benzeri
Quotation: alıntılama
Ramification: altdallanış
Range: erim

Raster: tarama örüntüsü
Receive: alımlamak
Reception: alımlama
Reciprocity: işteşlik
Recognition: tanıma
Recursivity: yinelgenlik
Reduction: indirgeme
Redundancy: artıklık
Redundant: artık
Reference: gönderim
Referent: gönderge
Referential: göndergesel
Referring: gönderme
Reflection: yansıtış
Register: ses genişliği/perdesi
Relevance: bağıntı
Remnant: kalıntı
Repertoire: dağar
Replica: çoğaltı
Represent: yeniden-gösterimde bulunmak
Representamen: yeniden-gösterim
Requirement: gerekim
Requisite: gereklilik
Retrospective: ardadönük
Revelation: açığa vuruluş
Reversibility: tersinebilirlik
Rhyme: uyak
Sample: örneklik
Scale: ölçek, ses dizisi
Segmentation: kesitleme, kesitleniş
Segregate: ayırtı
Semantics: anlambilim
Seme: anlambirimcik
Sememe: anlambirim
Sememic: anlambirimsel
Semic: anlambirimciksel
Semio: im
Semiosic: imsel
Semiosis: imleyiş
Semiotic: imbilimsel
Semioticize: imselleş(tir)mek
Semiotics: imbilim
Sender: gönderici
Sensation: duyumsayış
Sense data: duyu verileri
Sense: duyu
Sensitivity: duyarlık
Sensory: duyusal
Sentential: tümcesel
Sequence: dizilim
Serve: iş görmek
Set: öbek
Setting: öbekleme
Sexual: eşeysel
Shift: kay(dır)ma
Sign-function: gösterge-işlev
Sign-producer: gösterge-üretici
Sign-vehicle: gösterge-taşıt
Sign: gösterge
Signal: belirtke
Signifiant: gösteren
Significance: anlamlılık
Significant: anlamlı
Signification: anlamlayış
Significative: anlamlamacı
Significatum: anlamlayım
Signified: gösterilen
Signifier: gösteren
Signifying: gösterim
Similarity: benzerlik
Similitude: benzeşim
Simulation: benzetiş
Singular: tekil
Sinsign: tekigösterge
Situational: durumsal
Size: büyüklük
Slash: bölü
Space: uzay
Spatiality: uzaysallık

Specific: özgül
Specificity: özgüllük
Specify: özgülleştirmek
Specular: aynamsı
Speculative: kurgusal
Speech act: konuşma edimi
Spiral: sarmal
Spoken language: konuşma dili
Spontaneous: kendiliğinden
Stand for: yerinegeçmek
Statement: düztümce, önesürüş
Status: değerge, statü
Stimulation: uyarım
Stimulus: uyartı
Stipulation: koşula bağlayış
Stop: kapantı(lı)
Strategical: izlemsel, (gengüdüm)
Stress: vurgu
String: diziliş
Structuralist: yapısalcı
Structure: yapı
Stylistics: biçembilgisi
Stylization: biçemleyiş
Subindice: altbelirtici
Subliminal: eşikaltı
Subproletarian: altemekçi
Substance: töz
Substantive: adsıl
Substitution: değiştirim, yerinekoyum
Subsume: altakoymak
Succession: ardıllık
Successive: ardışık
Super-sign: üst-gösterge
Superelevation: aşırı-yükseltim
Superimposition: üstüste bindiriş
Suprasegmental: kesitüstü
Surplus: artık
Surrogate: yer-tutucu
Switching function: döndürüm işlev
Syllable: seslem
Syllogism: tasım
Symbol: simge
Symbolic: simgesel
Symptom: eşbelirti
Synaesthesia: eşduyum
Synaesthetic: eşduyubilgisel
Synchronical: eşsüremli
Synecdoche: kapsamlama
Synonymy: eşanlamlılık
Syntactic: sözdizimsel
Syntactics: sözdizim
Syntagm: dizim
Synthesis: bireşim
Synthetic: bireşik
System: dizge: sistem
Tactile: dokunsal
Tempered: ortalanmış
Temporality: geçicilik
Tendency: eğilim
Terrestrial: yeryuvarından
Test: sınama
Texture: doku
Theorem: kanıtsav
Timbre: sesrengi
Token: türce
Tone: tını
Tool: araç
Transactional: eyleyişaktarımsal
Transcription: aktarıyazı
Transference: aktarma
Transformational: biçimlenişaktarımsal
Transitive: geçişli
Transitory: geçici, geçişli
Translinguistics: üstdilbilim
Transmission: aktarım
Transmitter: aktarıcı
Transphrastic: üsttümceciksel
Transposition: konumaktarımı

Transubstantiation: tözaktarımı
Tri-relative: üç-göreceli
Trichotomy: üçlüyapı
Trope: değişmece
Truth value: doğruluk değeri
Tuple: katlı
Underlying: altık, altında yatan
Unit: birim
Universal: tümel
Univocal: tekanlamlı
Utterance: sözce
Vague: belirsiz
Variant: değişke
Variation: değişkenlik
Vector: yöney
Vectorial: yöneysel
Velar: artdamaksıl
Verb: eylem
Verbal language: sözel dil
Verbalization: söze döküş
Verbalize: söze dökmek
Verbocentric: sözmerkezli
Verification: gerçekleniş, doğrulanış
Virtual: sanal
Vocabulary: sözvarlığı
Vocal: ünlü
Vocalization: ünlüleşim, açınıklaşma
Voiced: ötümlü
Zoosemiotical: hayvanimbilimsel
Zoosemiotics: hayvanimbilim, hayvanimbilgisi

TÜRKÇE-İNGİLİZCE SÖZLÜKÇE

Açığa vuruluş: revelation
Açıklama: explican
Açıklanan: explicandum
Açıklaştırılış: disambiguation
Açımlama: paraphrase
Açınsayış: exploration
Adaktarımsal: metonymical
Adıl: pronoun
Adsıl: nominal
Adsıl: substantive
Ağız: dialect
Akçe: coin
Aktarıcı: transmitter
Aktarım: transmission
Aktarıyazı: transcription
Aktarma: transference
Alaşım: amalgamation
Algılanabilir: perceptible
Algılanmış-olan: perceptum
Alımlama: reception
Alımlamak: receive
Alıntılama: quotation
Almaştırmak: alternate
Altadizim: hypotaxis
Altadizimsel: hypotactical
Altakoymak: subsume
Altanlambirimcik: hyposeme
Altbelirtici: subindice
Altdallanış: ramification
Altemekçi: subproletarian
Altık, altında yatan: underlying
Anlak: intelligence
Anlam çıkarış: extrapolation
Anlam çıkarmak: extrapolate
Anlam yükü: purport
Anlam: meaning
Anlambilim-dışı: extra-semantic
Anlambilim: semantics
Anlambirim: moneme
Anlambirim: sememe
Anlambirimcik: seme
Anlambirimciksel: semic
Anlambirimsel: sememic
Anlamlamacı: significative
Anlamlayım: significatum
Anlamlayış: signification
Anlamlı: significant
Anlamlılık: significance
Anlatı(sal): narrative
Anlatıcı: narrator
Anlatım: narration
Anlık: intellect
Ansiklopedi girimi: encyclopedia entry
Apaçık: explicit
Arabağlantı: interconnection
Araboğumsal: internodal
Aracılık: mediation
Araç: tool
Aralık: interval
Ardadönük: retrospective
Ardıl: consequent
Ardıllık: succession
Ardışık: successive
Arıksayış: litotes
Artdamaksıl: velar
Artık: redundant
Artık: surplus
Artıklık: redundancy
Artsüremli: diachronical

Aşamalandırış: gradation
Aşırı-belirsizleştirmek: overambiguate
Aşırı-yükseltim: superelevation
Aşırıbiçimlendirilmiş: hyperformalized
Aşırıdizge: hypersystem
Ataerk: patriarch
Atakalıt: patrimony
Aygıt: apparatus
Ayırgaç: discriminant
Ayırt edici: distinguisher
Ayırt ediş: distinction
Ayırtı: segregate
Aynamsı: specular
Ayraç: bracket
Ayrık: discrete
Ayrılmazlık: inherence
Ayrımsal: differential
Ayrıözdeksel: heteromaterial
Ayrışım, çözünüş: decomposition
Ayrıt: feature
Ayrıt: proprium
Bağdaşık: coherent
Bağdaşır: compatible
Bağdaşmaz: incompatible
Bağdaşmazlık: incompatibility
Bağıntı: relevance
Bağıntısal-olmayan: Non-relational
Bağlamsal: contextual
Bağlantı: link
Bağlılaşım: correlation
Başkasınca-imzalanmış: allographic
Bedendevinimbilgisi, kinezik: kinesics
Belirleyen: determinant
Belirsiz: vague
Belirti: index
Belirticiler: indices
Belirtim: indication
Belirtimci: indicator
Belirtisel: indexical
Belirtke: signal
Benzek: pastiche
Benzerlik: similarity
Benzeşik: homologous
Benzeşiklik: homology
Benzeşim, analoji: analogy
Benzeşim: similitude
Benzetiş: simulation
Beti: figura
Betisel: figurative
Beyin kabuğu: cerebral cortex
Biçembilgisi: stylistics
Biçemcilik: mannerism
Biçemleyiş: stylization
Biçiksel: prismatic
Biçimbirim: morpheme
Biçimbozum: distortion
Biçimleme: format
Biçimlendirici: formant
Biçimleniş: formation
Biçimlenişaktarımsal: transformational
Biçimleyici: formator
Biçimuyumlu: conformal
Bildiri tümcesi: declarative sentence
Bildirim: manifestation
Bileşen: component
Bileşensel: componential
Bileşik: compound
Bileşim: composition
Bileştirmek: compose
Bilgisayım: computation
Bilmezlik: ignorance
Bireşik: synthetic
Bireşim: synthesis
Bireyleşim: individuation
Birim: unit
Birimvarlık: entity
Birleşim: combination
Birleşimsel: combinatorial

Birlikte-betileniş: configuration
Bitimli: finite
Bitimsiz: infinite
Bitişik: contiguous
Bitişiklik: contiguity
Biyo-ışıldama: bioluminescence
Boğum: node
Bölü: slash
Budunyöntembilimci: ethnomethodologist
Bulanık: fuzzy
Bulgusal: heuristic
Buluş: invention
Buyruksal: imperative
Büküm: inflexion
Bütünleyicilik: complementarity
Büyüklük: size
Coşkusal: emotional
Çağrışım: association
Çakışık: coincident
Çakıştırma, haritalandırma: mapping
Çapraz: chiasmatic
Çatışkısal: antinomical
Çelişik: contradictory
Çelişiklik: contradiction
Çevre: periphery
Çevresel: peripheral
Çıkarım: inference
Çıkarımsal: inferential
Çift tırnak: guillemet
Çizge: diagram
Çizgesel beti: graph
Çizgesel: graphic
Çizici: plotter
Çoğaltı: replica
Çok-düzeyli: multi-levelled
Çokboyutlu: polydimensional
Çokdeğerlik: polyvalence
Çokluluk: multiplicity
Çokseslemli polysyllabic:
Çözümlemeci: analytical
Çözünmek, ayrışmak: decompose
Dağar: repertoire
Dağbilgisi: orography
Dağılımsal dilbilim: distributional linguistics
Damga: imprint
Değerge, statü: status
Değerlendirmeci: evaluative
Değini: mention
Değinme: mentioning
Değişinim: mutation
Değişke: variant
Değişkenlik: variation
Değişmece: trope
Değiştirim, yerinekoyum: substitution
Değme: contact
Denklem: equation
Deyim: idiom
Dış-düzgüleyim: extra-coding
Dışavurum: expression
Dışlayıcı: exclusive
Dışlayış: exclusion
Dilbilim-dışı: extra-linguistic
Dilcik: glottis
Dizelge: list
Dizey: matrix
Dizge: sistem: system
Dizi eylem, işlem: operation
Dizi: array
Dizi: paradigm
Dizibilimsel: paradigmatic
Dizilim: sequence
Diziliş: string
Dizim: syntagm
Doğrultu: direction
Doğrultulandırmak, yöneltmek: orientate
Doğruluk Değeri: truth value
Doğruyazım: orthograpy

Doğuşkan, aşartını: overtone
Doku: texture
Dokunsal: tactile
Dolaylama: periphrasis
Dolaylı: circumstantial
Donatı: paraphernalia
Doruk noktası: apex
Doruksallık: apicality
Döküm: cast
Döndürüm işlev: switching function
Dudak: labial
Durumsal: situational
Duruş, konum: position
Duyarlık: sensitivity
Duyu verileri: sense data
Duyu: sense
Duyumsayış: sensation
Duyusal: sensory
Düşlem: fantasy
Düzanlam: denotation
Düzanlamsal: denotative
Düzensiz: anomalous
Düzgönderge: denotatum
Düzgün-konuşma: elocution
Düzmece: fake
Düzsöz edimi: locutionary act
Düzsöz: locution
Düzsözsel: locutionary
Düztümce, önesürüş: statement
Düzyazı: prose
Edim: performance
Edimbilgisi: pragmatics
Edimsel: actual
Edimsöz edimi: illocutory act
Edinim: competence
Eğilim: tendency
Eğretileme: metaphor
Eğretilemeli: metaphorically
Eklemeli: intrusive
Eksen: axis
Eksilti: ellipse
Eksiltiş: deletion
Elbirliği: collaboration
Erek: goal
Erey, sınır: limit
Ereyleniş, sınırlama: limitation
Erim: range
Eşadlılık: homonymy
Eşanlamlılık: synonymy
Eşbelirti: symptom
Eşbiçimcilik: isomorphism
Eşbiçimli: isomorph
Eşbiçimsel: isomorphic
Eşdeğerli: equivalent
Eşdurağan: homeostatic
Eşduygu: empathy
Eşduyubilgisel: synaesthetic
Eşduyum: synaesthesia
Eşeysel: sexual
Eşikaltı: subliminal
Eşkonumluluk: homotetia
Eşleyim: coupling
Eşolası: equiprobable
Eşözdeksel: homomaterial
Eşseslilik: equivocality
Eşsüremli: synchronical
Etken: factor
Etki alanı: domain
Etkileşimsel: interactional
Etkisöz edimi: perlocutory act
Etmen: agent
Evrik, ters: inverse
Evriklik: converseness
Eylem: verb
Eyleyen: actant
Eyleyiş: action
Eyleyişaktarımsal: transactional
Eytişim: Dialectic
Geçici, geçişli: transitory
Geçicilik: temporality
Geçirimsiz: opaque
Geçiş, beliriş: occurrence

Geçişli: transitive
Geçişmek: incorporate
Geçişsiz: intransitive
Genel-biçimsel [yun. -etikos son ekinden]: etic
Genizsil: nasal
Genizsilleşme: nasalization
Gerçekleniş, doğrulanış: verification
Gerekçelendirilmiş: justified
Gerekim: requirement
Gereklilik: requisite
Gerektirim: entailment
Geriçıkarım: abduction
Geriçıkarımda bulunmak, geriçıkarmak: abduce
Gerigönderim: anaphora
Gerigönderimci: anaphoric
Gönderge: referent
Göndergesel: referential
Gönderici: sender
Gönderilen: addressee
Gönderim: reference
Gönderme: referring
Göreneksel: customary
Görgü kuralları: etiquette
Görünge: perspective
Görüngüler: phenomena
Görüntüsel-gösterge bilimi: iconology
Görüntüsel-gösterge: icon
Görüntüsel-göstergeyazı: iconogram
Görüntüselcilik: iconism
Görüntüsellik: iconicity
Görüntüyazımsal: pictographic
Görüntüyazısal: iconographic
Gösteren: signifiant
Gösteren: signifier
Gösterge-işlev: sign-function
Gösterge-taşıt: sign-vehicle
Gösterge-üretici: sign-producer
Gösterge: sign
Gösterilen: signified
Gösterim: deixis
Gösterim: signifying
Gösterimci: deictic
Güdüleniş: motivation
Güdümbilimsel: cybernetical
Hayvanimbilim, hayvanimbilgisi: zoosemiotics
Hayvanimbilimsel: zoosemiotical
İç-işlevsel [yun. -emikos son ekinden]: emic
İçegömülü: embeded
İçerim: implication
İçeriş: inclusion
İçkin: immanent
İçlem: intension
İçlemsel: intensional
İki-boyutlu: bi-dimensional
İkidüzlemli: biplanar
İkil: bit
İkili-tekanlamlı: bi-univocal
İkili: binary
İkilicilik: binarism
İkiliyapı: dichotomy
İkilünlü: diphthong
İleridönük: prospective
İletişimci: communicator
İlinek: accident
İlişmesel: phatic
İm: mark
İm: semio
İmbilim-dışı: extra-semiotic
İmbilim: semiotics
İmbilimsel: semiotic
İmleç: pointer
İmlek: emblem
İmleyici: marker
İmleyiş: semiosis
İmsel: semiosic
İmselleş(tir)mek: semioticize
İnandırış: persuasion

İndirgeme: reduction
İnsanbiçimlilendiriliş: anthropomorphization
İnsanbiçimsel-olmayan: Non-anthropomorphic
İsteğe bağlı, nedensizce: arbitrary
İstemli, yönelimsel: intentional
İş görmek: serve
İş-birlikçi: co-operative
İşlev: function
İşlevlilik: functive
İşleyiş: functioning
İşteşlik: reciprocity
İzdüşüm: projection
İzlemsel, (gengüdüm): strategical
İzlence: programme
İzlenceleme: programming
Kalıcılık: permanence
Kalıntı: remnant
kalıpdışı, biçimdışı: informel
Kanıtsav: theorem
Kapanım: enclave
Kapantı(lı): stop
Kaplam: extension
Kaplamsal: extensional
Kapsamlama: synecdoche
Karmaşık: complex
Karmaşıklık: complication
Karşı-önerisel: counter-proposal
Karşılıklı konuşma: interlocution
Karşılıklı-etkileşim: interplay
Karşılıklılık: correspondence
Karşıolum, karşıkonum: opposition
Karşıt: contrary
Karşıtadlayım: antonomasia
Karşıtanlamlı: antonymous
Karşıtanlamlılık: antonymy
Karşıtlık: contrast
Katışıklık: impurity
Katışıksız: pure
Katışıksızlık: purity
Katlı: tuple
Kavram: concept
Kavrayış, anlayış: conception
Kavrayışsal: conceptional
Kay(dır)ma: shift
Kaydırış: catachresis
Kendiliğinden: spontaneous
Kendine-özgü-dil: idiolect
Kendine-özgü: idiosyncratic
Kendisince-imzalanmış: autographic
Kesişim, kavşak: intersection
Kesitleme, kesitleniş: segmentation
Kesitüstü: suprasegmental
Kestirim: prediction
Kırmadil: pidgin
Kısıtlama: constraint
Kip: mode
Kipsel değişime uğratmak: modify
Kipsel değiştirim: modification
Kipsel: modal
Kişileştiriş: personification
Kokuduyusal: olfactory
Kolaylaştırmak: facilitate
Konumaktarımı: transposition
Konuşma dili: spoken language
Konuşma edimi: speech act
Koşaç: copula
Koşula bağlayış: stipulation
Koşutçuluk: parallelism
Koşutdüzeyli: parallelepipedal
Koşutkıyılı: parallelogram
Koşutzamânlı: concurrent
Koyut: postulate
Koyutlanış: postulation
krş.: cf.
Kurgusal: speculative
Küme: cluster
Metinler-arasılık: inter-textuality
Nicelik: quantity
Nicem: quantum
Nitegösterge: qualisign

Nitelendirici: qualifier
Olağandışı: exception
Olanak: possibility
Olasılık: probability
Olayörgüsü: plot
Olgusal: factual
Olumsal: contingent
Olumsuzluk: negation
Ortak-kapsamlı: co-extensive
Ortalanmış: tempered
Oyuk: groove
Öbek: set
Öbekleme: setting
Ölçek, ses dizisi: scale
Ölçüt: criterion
Ölçütler: criteria
Öncel: antecedent
Öncül: premise
Önem: import
Önerme: proposition
Önesürme: assertion
Önesürümsel: assertive
Önsav: hypothesis
Önvarsayım: presupposition
Önyüz: facade
Örgü: lattice
Örneklik: sample
Örneksel, analog, benzer: analogous
Örtük tasım, eksiltili tasımsal çıkarım: enthymeme
Örtük: implicit
Örtüşme: overlapping
Örüntü: pattern
Öte-anlambirim: metasememe
Öte-betimlenmiş meta-described:
Öte-imbilim: Meta-semiology
Öte-plazma: metaplasm
Ötedilbilimsel: metalinguistic
Ötedüşünüm: metalogism
Ötesınıf: metataxe
Ötümlü: voiced
Öykünce lenebilirlik, dile getirilebilirlik: effability
Öykünen: imitans
Öykünme: imitation
Öykünülmüş-olan: imitatum
Öz: essence
Özdek: matter
Özdeksel, gereç: material
Özel ad: proper name
Özgül: specific
Özgülleştirmek: specify
Özgüllük: specificity
Öznitelik: attribute
Proksemik, iletişimyakınlıkbilgisi: proxemics
Reçeteci: prescriptor
Resimsel: pictorial
Resmi çizilesilik: picturesqueness
Sahte-birleşimsel: pseudo-combinational
Salt: absolute
Sanal: virtual
Sanrı: hallucination
Sapış: deviation
Saptama: detection
Saptayıcı: detective
Sarmal: spiral
Sav: argument
Sayım çizelgesi: inventory
Seçenek, almaşık: alternative
Seçmeli: optional
Sekizli: octave
Sergileyişsel, gösterici: ostensive
Ses genişliği/perdesi: register
Sesbilgisi: phonetics
Sesbilim: phonology
Sesbirim: phoneme
Sesbirimcik, ayırıcı özellik: distinctive feature
sesbirimsel değişke: allophones
Sesçil: phonic

Seslem: syllable
Sesleme: phonation
Sesrengi: timbre
Sesyineleyiş: alliteration
Sezgi: intuition
Sezgisel: intuitional
Sığa: capacity
Sınama: test
Sınar, şey, madde: item
Sıradeğiştirimi: commutation
Simge: symbol
Simgesel: symbolic
Somutlaşım: concretion
Sonsuzküçük: infinitesimal
Soru: interrogative
Soyağacı: pedigree
Soytüreyiş: phylogenesis
Söylem: discourse
Söyletimli: elicited
Söyleyiş, eklemleyiş: articulation
Söyleyiş: pronunciation
Söyleyişsel, eklemleyişsel: articulatory
Sözce: Utterance
Sözcükbirim: lexeme
Sözcükbirimsel: lexematic
Sözdizim: syntactics
Sözdizimsel: syntactic
Söze dökmek: verbalize
Söze döküş: verbalization
Sözel dil: verbal language
Sözlük anlamı: lexical noema
Sözlük birimi: lexical item
Sözlük girimi: lexical entry
Sözlükyazımsal: lexicographic
Sözmerkezli: verbocentric
Sözvarlığı: vocabulary
Sürem: continuum
Süremler: continua
Şifreliyazım: cryptography
Tamdeyim: formula
Tanıma: recognition
Tanımlık: article
Tanıtlama: demonstration
Tanıtlamak: demonstrate
Tarama örüntüsü: raster
Tasarımlayıcı: designator
Tasım: syllogism
Tekanlamlı: Univocal
Tekdüze, düzyazısal: prosaic
Tekdüzlemli: monoplanar
Tekgözlü: monocular
Tekigösterge: sinsign
Tekil: singular
Tekseslem: monosyllable
Tersinebilirlik: reversibility
Tını: tone
Tınılama: intonation
Tınısız: atonal
Tıpkı çoğaltı: duplicative replica
Tıpkı: double
Tıpkılayış: duplication
Tikel: particular
Toplu: collective
Töz: substance
Tözaktarımı: transubstantiation
Tutam: bundle
Tuval: canvas
Tümcecik: phrase
Tümcesel: sentential
Tümdeğer: cost
Tümdengelim: deduction
Tümel: universal
Tümevarım: induction
Tümgörünüm: panorama
Tümimbilimsel: pansemiotic
Tümlev: integral
Tümlevini almak: integrate
Tür adı: common noun
Tür: genre
Türce: token
Türdeşleştirmek: homogenize

Türe: justice
Türlere ayırım: assortment
Türüm: emanation
Ufalamak: disintegrate
Ussalcılık: mentalism
Uyak: rhyme
Uyarım: stimulation
Uyartı: stimulus
Uydurma: figment
Uygu: chord
Uygun-durum: occasion
Uylaşma: consent
Uylaşmama: dissent
Uyuşmazlık: discrepancy
Uzam: extent
Uzay: space
Uzaysallık: spatiality
Uzlaşım: convention
Uzman-olmayan: layman
Üç-göreceli: tri-relative
Üçlüyapı: trichotomy
Ünlü: vocal
Ünlüleşim, açınıklaşma: vocalization
Üretimevi: plant
Üretken dilbilgisi: generative grammar
Üst-gösterge: super-sign
Üstanlamlılık: hyperonymy
Üstbirim: hyper-unit
Üstdilbilim: translinguistics
Üsttümceciksel: transphrastic
Üstuzay: hyperspace
Üstüste bindiriş: superimposition
Üyelik: appartenance
v.i. (ve ilerisi): ff.
Vargı: consequence
Varlıktüreyiş: ontogenesis
Varsayım: assumption
Vurgu: stress
Vurgulu: emphatic
Yakınlık: affinity
Yakınlık: proximity
Yalıtım: isolation
Yanadlayım-uygulayımı: pun-technique
Yanadlayım: paronomasia
Yanadlayımsal: paronomastic
Yananlam: connotation
Yananlamcı/çağrıştırıcı: connatator
Yananlamsal: connotative
Yandil: paralanguage
Yandilbilim: paralinguistics
Yangörünüm: profile
Yanlılık: bias
Yansıma-adlandırım: onomatopoeia
Yansıtış: reflection
Yapı: structure
Yapılanma: construct
Yapıntı: artifice
Yapısalcı: structuralist
Yasagösterge: legisign
Yasaya uygunluk: legitimacy
Yatkınlık: disposition
Yayıcı: emitter
Yayılım: diffusion
Yayım: emission
Yaymaca: propaganda
Yaymak: emit
Yeniden-gösterim: representamen
Yeniden-gösterimde bulunmak: represent
Yer-tutucu: surrogate
Yerdeşlik: isotopy
Yerindeleştiriliş: pertinentization
Yerindelik: pertinence
Yerinegeçmek: stand for
Yeryuvarı-dışı: extraterrestrial
Yeryuvarından: terrestrial
Yığışım: aggregation
Yinelgenlik: recursivity
Yordam: procedure
Yorumbilim: hermeneutics

Yorumlayan: interpretant
Yorumlayıcı: interpreter
Yorumlayış: interpretation
Yöneltimli: oriented
Yönerge: instruction
Yöney: vector
Yöneysel: vectorial
Yönlendirim: manipulation
Yüklem, yük(lem)lemek: predicate
Yüklemci: predicator
Yüklemleyiş: predication
Yüklemsel: predicative
Yüzcük: facet
zihin-benzeri: quasi-mind

Sözlükçede Yararlanılan Kaynaklar

Akalın & Cebeci & Bada & Mıtış & Acar & Tan, *Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu*, TDK, 2008

Akarsu B., *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1975

Çoker & Karaçay, *Matematik Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1983

Gencan & Ediskun & Dürder& Gökşen, *Yazın Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1974

Grünberg & Onart, *Mantık Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1976

Günay D., *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual, 2002

Hacisalihoğlu H., *Matematik Terimleri Sözlüğü*, TDK, 2000

İmer & Kocaman & Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011

Karasu B., *İmbilim Ders Notları*, Bilgesu, 2011

Mutlu E., *İletişim Sözlüğü*, Ütopya, 2017

Nutku Ö., *Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1983

Rifat M., *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*, Alfa yayınları, 2019

Saussure F.D, *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev: Vardar B.), Multilingual, 1998

Searle J.R, *Söz Edimleri*, (çev: Aysever L.R.), Ayraç, 2000

Sencer M., *Yöntembilim Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1981

Türkay K., *Uygulayım Terimleri Sözlüğü*, TDK, 1980

Ünal H., *Teknik Terimler Sözlüğü*. tmmob, 2004

Vardar & Rifat, Barthes R., *Göstergebilimin İlkeleri*, Kültür Baikanlığı Yayınları, 1979

Vardar B., *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, 2002

KAYNAKÇA

Tezler ve Derlemeler

1929 *Thèses présentées au Premier Congrès des phiblogues slaves* (Travaux du Cercle Linguistique de Prague 1) (güncel baskı: Vachek, ed., 1964).

1961 *Poetics* (Polska Akademia Nauk, Proceedings of the International Conference of Work-in-Progress, Warsaw, August 1960) (The Hague: Mouton).

1966 "Problèmes du langage", Diogène 51.

1970 *I linguaggi nella società e nella tecnica* (Convegno promosso dalla Ing., C. Olivetti ve C. Milano, ottobre 1968) (Milano: Comunità).

1970 *Sign-Language-Culture* (The Hague: Mouton).

1973 *Recherches sur les systèmes signifiants* (Symposium de Varsovie, 1968) (The Hague: Mouton).

Alexander, Christopher

1964 *Notes on the Synthesis of Form* (Cambridge: Harvard College).

Allard, M., Elzière, M., Cardin, J.C., ve Hours, F.

1963 *Analyse conceptuelle du Coran sur cartes perforées* (The Hague: Mouton).

Ambrogio, Ignazio

1968 *Formalismo e avanguardia in Russia* (Roma: Editori Riuniti).

Antal, László.

1964 *Content, Meaning and Understanding* (The Hague: Mouton).

Apostel, Léo

1960 "Matérialisme dialectique et méthode scientifique", Le Socialisme 7-4.

Apresjian. J.

1962 "Analyse distributionelle des significations et champs sémantiques structurés", Langages 1, 1966.

Argyle, Michael
1972 "Non-Verbal Communication in Human Social Interaction", ed. Hinde, R.A., Non-Verbal Communication içinde (Cambridge: Cambridge University Press).
Argyle, M., ve Dean, J.
196S "Eye-contact, distance and affiliation", Sociometry 28.
Argyle, M., ve Ingham, R.
1972 "Gaze, Mutual Gaze and Proximity", Semiotica VI/2.
Arnheim, Rudolf
1969 *Visual Thinking* (Los Angeles: University of California Press).
Ashby Ross, W.
1960 *Design for a Brain*, 2d ed. (London: Chapman and Hall).
Attneave, Fred
1959 "Stochastic Cognitive Processes", Journal of Aesthetics and Art Criticism, XVII4.
Austin, J.L.
1961 "The Meaning of a Word", Philosophical Papers (Oxford: Clarendon Press).
1962 *How to Do Things with Words* (Oxford: Oxford University Press).
Avalle, D'Arco Silvio
1965a "Gli Orecchini" *di Montale* (Milano: Saggiatore).
1965b *Intervento in Strutturalismo e critica* (ed. Segre, içinde, 1965).
1970 *Tre saggi su montale* (Torino: Einaudi).
1972 *Corso di semiologia dei lesti letterari* (Torino: Giappichelli).
Bach, Emmon
1966 "Linguistique structurale et philosophie des sciences", *Diogène* 51.
Bach, Emmon, ve Harms, Robert, ed.
1968 *Universals in Linguistic Theory* (New York: Holt).
Baldinger, Kurt
1966 "Sémantique et structure conceptuelle", *Cahiers de lexicologie* VIII 1.
Bally, Charles
1932 *Linguistique générale et linguistique française* (Bern: Franke).
Barbut, Marc
1966 "Le sens du mot 'structure' en mathématique". *Les Temps Modernes* 264.

Barison,F.
1961a "Considerazioni sul 'Praecoxgefühl'", *Rivista Neurologica* 31 305.
1961b "Art et schizophrénie", *Evolution Psychiatrique* I 69.
Barthes, Roland
1953 *Le degré zéro de l'écriture* (Paris: Seuil).
1957 *Mythologies* (Paris: Seuil).
1963a Sur Racine (Paris: Seuil).
1963b "L'activité structuraliste", *Lettres Nouvelles* (şimdi Barthes, 1964c içinde).
1963c "Littérature et signification», *Tel Quel* (şimdi Barthes, 1964c içinde).
1964a "Eléments de sémiologie", *Communications* 4.
1964b "Rhétorique de l'image", *Communications* 4.
1964c *Essais critiques* (Paris: Seuil).
1966a "Introduction à l'analyse structurale des récits", *Communications* 8.
1966b *Critique et vérité* (Paris: Seuil).
1967a *Système de la mode* (Paris: Seuil).
1967b "L'arbre du crime", *Tel Quel* 28.
1968 "L'effet de réel", *Communications* 11.
1970a *S/Z* (Paris: Seuil).
1970b "L'ancienne rhétorique", *Communications* 16.
1971 *Sade, Loyola, Fourier* (Paris: Seuil).
1973 *Le plaisir du texte* (Paris: Seuil).
Bastide, Roger, ed.
1962 *Sens et usages du mot "structure"* (The Hague: Mouton).
Baudrillard, Jean
1968 *Système des objets* (Paris: Gallimard).
Beaujour, Michel
1968 "The Game of Poetics", Yale French Studies 41.
Bense.Max
1965 *Aesthetica* (Baden-Baden: Agis).
Bense, M., ve Walther, E.
1973 *Wörterbuch der Semiotik* (Köln: Kiepenheuer & Witsch).

Benveniste, Emile

1966 *Problèmes de linguistique générale* (Paris: Gallimard).

1969 "Sémiologie de la langue», *Semiotica* 1/1 ve 1/2.

Bertin, Jacques

1967 *Sémiologie graphique* (Paris: Mouton ve Gauthier Villars).

1970 "La graphique», *Communications* 15.

Bettetini, Gianfranco

1968 *Cinema: lingua e scrittura* (Milano: Bompiani).

1971 *L'indice del realismo* (Milano: Bompiani).

1973 *The Language and Technique of the Film* (The Hague: Mouton).

Bierwisch, Manfred

1970 "Semantics", ed. Lyons, J., New Horizons in Linguistics içinde (London: Penguin).

1971 "On Classifying Semantic Features", eds. Steinberg ve Jakobovi, 1971, içinde.

Birdwhistell, Ray L.

1952 *Introduction to Kinesics* (Washington: Department of State, Foreign Service Institute).

1960 "Kinesics and Communication", ed. Carpenter, E., ve McLuhan, M., *Explorations in Communications* içinde (Boston: Beacon Press).

1963 "Some Relations between American Kinesics and Spoken American English", American Association for the Advancement of Science içinde (ed. Smith, 1966).

1965 "Communication as a Multichannel System", International Encyclopedia of Social Sciences (New York).

1970 *Kinesics and Context* (Philadelphia: University of Pennsylvania).

Bloomfield, Leonard

1933 *Language* (New York: Holt).

Bolinger, Dwight L.

1961 *Generality. Gradience and the All-None* (The Hague: Mouton).

Bonomj. A., and Usberti. G.

1971 *Sintassi e semantica nella grammatica trasformazionale* (Milano: Saggiatore).

Bonsiepe, Guy

1965 "Visual/Verbal Rhetoric", *Ulm* 14-16.

1968 "Semantic Analysis», *Ulm* 21.

Bosco, Nynfa

1959 *La filosofia pragmatica di C.S. Peirce* (Torino: Ed. di "Filosofia").

Boulez, Pierre

1966 *Relevés d'apprenti* (Paris: Seuil).

Brandi, Cesare

1966 *Le due vie* (Bari: Laterza).

1968 *Struttura e architettura* (Torino: Einaudi).

Bremond, Claude

1964 "Le message narratif", *Communications* 4.

1966a "L'analyse conceptuelle du Coran", *Communications* 7.

1966b "La logique des possibles narratifs", *Communications* 8.

1968a "Postérité américaine de Propp", *Communications* 11.

1968b "Pour un gestuaire des bandes dessinées", *Langages* 10.

1973 *Logique du récit* (Paris: Seuil).

Burke, Kenneth

1931 *Counter-Statements* (Chicago: University of Chicago Press).

Bursill-Hall, G.L.

1971 *Speculative Grammars of the Middle Ages* (The Hague: Mouton).

Buyssens, Eric

1943 *Les tangages et le discours* (Bruxelles: Office de Publicité).

1967 *La communication et l'articulation linguistique* (Paris-Bruxelles: P.U.F.).

Carnap, Rudolf

1942 *Introduction to Semantics* (Cambridge: Harvard University Press).

1947 *Meaning and Necessity* (Chicago: University of Chicago Press).

1955 "Meaning and Synonymy in Natural Languages", *Philosophical Studies* 7.

Carpenter, E., ve McLuhan, M., ed.

1960 *Explorations in Communications* (Boston: Beacon Press).

Cassirer, Ernst

1906 *Das Erkentnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neuren Zeit* (Berlin: Bruno Cassirer).

1923 *"Philosophie der simbolischen Formen" — I. Die Sprache* (Leipzig).

1945 "Structuralism in Modern Linguistics", *Word* 1-2.

Chabrol, Claude, et al., ed.

1973 *Sémiotique narrative et textuelle* (Paris: Larousse).

Charbonnier, Georges

1961 *Entretiens avec C. Lévi-Strauss* (Paris: Plon-Juilliard).

Chatman, Seymour

1966 "On the Theory of Literary Style", *Linguistics* 27.

1974 "Rhetoric and Semiotics", report to the First Congress of the IASS (teksir).

Cherry, Colin

1961 *On Human Communication* (New York: Wiley).

Chomsky, Noam

1957 *Syntactic Structures* (The Hague: Mouton).

1962 *Current Issues in Linguistic Theory* (Ninth International Congress

of Linguistics) (şimdi ed. Katz and Fodor, 1964 içinde).

1965a *Aspects of the Theory of Syntax* (Cambridge: M.I.T.).

1965b "De quelques constantes de la théorie linguistique", Diogène 51.

1966 *Cartesian Linguistics* (New York: Harper and Row).

1967 "The Formai Nature of Language", ed., Lenneberg, E.H., *Biological Foundations of Language* içinde (New York: Wiley).

1968 *Language and Mind* (New York: Harcourt, Brace).

1969 "Deep Structure, Surface Structure and Semantic Interpretation", Steinberg ve Jakobovits, 1971 içinde.

Church, Alonzo

1943 "Carnap's Introduction to Semantics", *Philosophical Review* 52.

1951 "The Need for Abstract Entities in Semantic Analysis", *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences* 80, 1.

Cicourel, Aaron V.

1973 *Cognitive Sociology* (London: Penguin).

Civ'jan, T.V., Nikolaeva, T.M., Segal, D.M. ve Volockaja, Z.M.

1962 "Zestovaja kommunicacija i ee mesto sredi drugich sislem celoveceskogo obscenija", *Simpozium po strukturnomu izuceniju znakovich sistem* içinde (Moskva), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).

Cohen, Jonathan
1962 *The Diversity of Meaning* (London: Methuen).
1973 "Spoken and Unspoken Meanings", TLS October 5.
Conklin, H.C.
1955 "Hanunoo Color Categories", *Southwestern Journal of Anthropology* 11 (şimdi Hymes, 1964 içinde).
Coons, E., ve Kraehenbuehl, D.
1958 "Infornution as Measure of Structure in Music", *Journal of Music Theory* 11,2.
Corti, Maria
1965 "Intervento", in Segre, G., ed., *Strutturalismo e critica* (Milano: Saggiatore).
1969 *Metodi e fantasmi* (Milano: Feltrinelli).
Coseriu, Eugenio
1952 "Sistema, norma y habla", *Revista de la Faculdad de Humanidades y Ciencias* 9 (şimdi *Teoria del lenguaje y linguistica general*, Madrid, 1962 içinde).
Cralle, R.K., ve Michael, G.A.
1967 "A Survey on Graphic Data Processing Equipment for Computers", ed. Krampen ve Seitz, 1967 içinde.
Cresswell, R.
1968 "Le geste manuel associé au langage", *Langages* 10.
Cresti, Emanuela
1972 "Oppositions iconiques dans une image de bande dessinée reproduite par Lichtenstein", VS 2.
Damisch, Hubert
1972 *Théorie du nuage* (Paris: Seuil).
De Campos, Haroldo
1967 Metalinguagem (Petropolis: Vozes).
1969 A arte no horizonte do provàvel (Sao Paulo: Perspectiva).
1973 Morfologia do Macunaima (Sào Paulo: Perspectiva).
De Fusco, Renato
1967 L'arte come mass-medium (Bari: Dedalo).
1973 Segni, storia e progetto dell'architettura (Bari: Laterza).
De Jorio, a.
1832 *La mimica degli antichi in vestigata nel gestire* (Napoli).

Deleuze, Gilles
1968 *Différence et répétition* (Paris: P.U.F.).
Della Volpe, Galvano
1960 *Critica del gusto* (Milano: Feltrinelli).
De Mauro, Tullio
1965 *Introduzione alla semantica* (Bari: Laterza).
1966 "Modelli semiologici: l'arbitrarietà semantica". *Lingua e stile* 1.
1968 "Some Proposals Concerning a Formalized Theory of Lexical Noeme and the Historical and Social Character of Linguistic Phenomena", *I linguaggi nella società e nella tecnica* içinde (Milano: Comunità, 1970).
1971 *Senso e significato* (Bari: Adriatica).
Derrida, Jacques
1967a *L'écriture et la différence* (Paris: Seuil).
1967b *De la grammatologie* (Paris: Minuit).
Dinneen, Francis P.
1967 *An Introduction to General Linguistics* (New York: Holt).
Dolezel, Lubomir
1966 "Vers la stylistique structurale", *Travaux Linguistiques de Prague*
Dorfles, Gillo
1962 *Simbolo, comunicazione, consumo* (Torino: Einaudi).
1966 *Nuovi riti, nuovi miti* (Torino: Einaudi).
1968 *Artificio e natura* (Torino: Einaudi).
Ducrot, Oswald
1972 *Dire et ne pas dire* (Paris: Hermann).
Dundes, Alan
1958 *The Morphology of North-American Indian Folktales* (The Hague: Mouton).
1962 "From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales", *Journal of American Folklore* 75 (296).
1964 "On Game Morphology: A Study of the Structure of Non-Verbal Folklore", *New York Folklore Quarterly* 20 (4).
Eco, Umberto
1956 *Il problema estetico in Tommaso d'Aquino*, 2d ed. (Milano: Bompiani, 1970).
1962 *Opera aperta* (Milano: Bompiani).

1963 "The Analysis of Structure", *The Critical Moment* içinde(- London: Faber).

1964 *Apocalittici e integrati* (Milano: Bompiani).

1966 "James Bond: une combinatoire narrative". *Communications* 8.

1967 "Rhetoric and Ideology in Sue's 'Les Mystères de Paris' ", *International Social Sciences Journal* XIX 4.

1968a *La definizione dell'arte* (Milano: Mursia).

1968b "Lignes d'une recherche sémiologique sur le message télévisuel", *Recherches sur les systèmes signifiants* içinde (The Hague: Mouton, 1973).

1968c *La struttura assente* (Milano: Bompiani).

1971 *Le forme del contenuto* (Milano: Bompiani).

1972a "A Semiotic Approach to Semantics", VS 1.

1972b "Introduction to a Semiotics of Iconic Signs", VS 2.

1972c "A Componential Analysis of the Architectural Sign/Column/", *Semiotica* V/2.

1973a "Social Life as a Sign-System", ed. Robey, D., *Structuralism* içinde (Oxford: Clarendon Press).

1973b "Looking for a Logic of Culture", TLS, October 5 (şimdi ed. Sebeok, 1975 içinde).

1973c *Il segno* (Milano: Isedi).

1973d "Sémantique de la métaphore". *Tel Quel* 55.

1973e "Function and Sign: Semiotics of Architecture", ed. Bryan, J., ve Sauer, R., *Structures Implicit and Explicit*, içinde VIA - Publications of the Graduate School of Fine Arts, vol.2 (Philadelphia: University of Pennsylvania).

1973f "On the Possibility of Generating Aesthetic Messages in an Edenic Language", eds. Bann, S., ve Bowlt, J.E., *Russian Formalism* (Edinburgh: Scottish Academic Press).

Efron, David

1941 *Gesture, Race and Culture* (The Hague: Mouton, 1972).

Egorov, B.F.

1965 "ProstejSie semiotiieskie sistemy i tipologija siu2etov", *Trudy po znakovim sistemam II* içinde (Tartu) (İtalyanca çevirisi, ed. Faccani and Eco, 1969 içinde).

Ekman, P., ve Friesen, W.

1969 "The Repertoire of Non-Verbal Behavior Categories, Origins, Usage and Coding", *Semiotica* 1/1.

Ekman, P., Friesen, W., ve Tomkins, S.

1971 "Facial Affect Scoring Technique: A First Validity Study", *Semiotica* 111/1.

Eruch, Victor

1954 *Russian Formalism* (The Hague: Mouton).

Fabbri, Paolo

1968 "Considérations sur la ptoxémiqut», *Langages* 10.

1973 "Le comunicazioni di massa in Italia: sguardo semiotico e malocchio della sociologia", VS 5.

Faccani, R., ve Eco, U., ed.

1969 *I sistemi di segni e lo strutturalismo sovietico* (Milano: Bompiani).

Fano, Giorgio

1962 *Saggio sulle origini dei linguaggio* (Torino: Einaudi).

Farassino, Alberto

1969 "Ipotesi per una retorica della comunicazione fotografica", Annali della scuola superiore di comunicazioni di massa 4.

1972 "Richiamo al significante", VS 3.

Fave, Jean-Pierre, ed.

1969 "Le cercle de Prague", *Change* 3.

1972 *Langages totalitaires* (Paris: Hermann).

Fillmore, Charles J.

1968 "The Case for Case", ed. Bach ve Harms, 1968.

1971a "Types of Lexical Information", ed. Steinberg ve Jakobovi, 1971 içinde.

1971b "Verbs of Judging: An Exercise in Semantic Description", ed. Fillmore ve Langendoen, 1971 içinde.

Fillmore, Ch. J., ve Langendoen, D.T., ed.

1971 *Studies in Linguistic Semantics* (New York: Holt).

Fonagy, Ivan

1964 "L'information du style verbal", *Linguistics* 4.

1971 "Le signe conventionnel motivi", *La linguistique* 7.

1972 "Motivation et remotivation", *Poétique* 11.

Fontanier, Pierre
1827 *Traité général des figures du discours autres que les tropes* (şimdi Fontanier, 1968 içinde).
1830 *Manuel classique pour l'étude des tropes* (şimdi Fontanier, 1968 içinde).
1968 *Les figures du discours* (Paris: Flammarion).
Formigari, Lia
1970 *Linguistica ed empirismo nel 600 inglese* (Bari: Laterza).
Foucault, Michel
1966 *Les mots et les choses* (Paris: Gallimard).
Frank, Lawrence K.
1957 "Tactile Communication", *Genetic Psychology Monographs* 36.
Frege, Gottlob
1892 "Über Sinn und Bedeutung", *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik* 100.
Freudenthal, Hans
1960 Lincos: *Design for a Language for a Cosmic Intercourse* (Amsterdam).
Galliot, M.
1955 *Essai sur in langue de la réclame contemporaine* (Toulouse: Privat).
Gamberini, Italo
1953 *Per una anatisi degli elementi dell'architettura* (Firenze: Casa Ed. Univers.)
1959 *Gli elementi dell'architettura come parole del linguaggio architettonico* (Firenze: Coppini).
1961 *Analisi degli elementi costitutivi dell'architettura* (Firenze: Coppini).
Garroni, Emilio
1964a "Estetica antispeculativa ed estetica semantica", Nuova Corrente 34.
1964b *La crisi semantica delle arti* (Roma: Officina).
1968 *Semiotica ed estetica* (Bari: Laterza).
1973 *Progetto di semiotica* (Bari: Laterza).
Gelb, I. J.
1932 *A Study of Writing* (Chicago: University of Chicago Press).

Genette, Gérard

1964 "Frontières du récit", *Communications* 8 (şimdi Genette, 1969 içinde).

1966 *Figures* (Paris: Seuil).

1968 "Vraisemblable et motivation", *Communications* 11.

1969 *Figures II* (Paris: Seuil).

1972 *Figures III* (Paris: Seuil).

Gibson, James J.

1968 *The Senses Considered as Perceptual Systems* (London: Allen and Unwin).

Godelier, Maurice

1966 "Système, structure et contradiction dans 'Le Capital' ", *Les Temps Modernes* 55.

Goffman, Erving

1959 *The Presentation of Self in Everyday Life* (New York: Double day).

1963 *Behavior in Public Places* (Glencoe: Free Press).

1967 *Interactional Ritual* (New York: Doubleday).

1969 *Strategic Interaction* (Philadelphia: University of Pennsylvania).

1971 *Relations in Public* (New York: Basic Books).

Gombrich, Ernst

1951 "Meditations on a Hobby Horse", ed. Whyte, L. L., *Aspects of Form* (London) (şimdi Gombrich, E., Meditations on a Hobby Horse and Other Essays on the Theory of Art içinde, London, Phaidon, 1963).

1956 Art and Illusion (New York: Bollingen Series, 1961).

Goodenough, W.

1956 "Componential Analysis and the Study of Language", *Language* 32.

1957 "Cultural Anthropology and Linguistics", Garvin, P., *Report on the Seventh Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Study* içinde (Washington, Georgetown University) (şimdi ed. Hymes, 1964 içinde).

Goodman, Nelson

1947 "The Problem of Contrafactual Conditionals", *Journal of Philosophy* XLIV.

1949 "On Likeness of Meaning", *Analysis* 10.
1968 *Languages of Art* (New York: Bobbs-Merrili).
Grassi, Letizia
1972 "11 codice linguistico e altri codici: il codice genetico", *VS* 3.
Greenberg, Joseph H., ed.
1963 *Universals of Language* (Cambridge: M.I.T.)
Greimas, Algirdas Julien
1966a *Sémantique structurale* (Paris: Larousse).
1966b "Eléments pour une théorie de l'interpretation du récit mythique", *Communications* 8 (şimdi Greimas, 1970 içinde).
1968 "Conditions d'une sémiotique du monde naturel", *Langages* 10 (şimdi Greimas, 1970 içinde).
1970 *Du sens* (Paris: Seuil).
Greimas, A.J., ve Rastier, F.
1968 "The Interaction of Semiotic Constraints", *Yale French Studies* 41 (şimdi Greimas, 1970 içinde).
Grice, H.P.
1957 "Meaning", *Philosophical Review*, 66.
1968 "Utterer's Meaning, Sentence-Meaning and Word-Meaning", *Foundations of Language* 4.
Gritti, Jules
1966 "Un récit de presse", *Communications* 8.
1968 "Deux arts du vraisemblable: la casuistique, le courrier du coeur", *Communications* 11.
Groos, M., ve Lentin, A.
1967 *Notions sur les grammaires formelles* (Paris: Gauthier-Villars).
Groupe μ.
1970 *Rhétorique générale* (Paris: Larousse).
Guilbaud, G.-T.
1954 *La cybernétique* (Paris: P.U.F.).
Guilhot, Jean
1962 *La dynamique de l'expression et de la communication* (The Hague: Mouton).
Guiraud, Pierre
1955 *La sémantique* (Paris: P.U.F.).

Gumperz, J.J., ve Hymes, D., ed.
1972 *Directions in Sociolinguistics* (New York: Holt).
Hall, Edward T.
1959 *The Silent Language* (New York: Doubleday).
1963 "A System for the Notation of Proxemic Behavior", *American Anthropologist* 65.
1966 *The Hidden Dimension* (New York: Doubleday).
1968 "Proxemics" (with comments by R. Birdwhistell, R. Diebold, Dell Hymes, Weston La Bane, G.L.Träger, ve diğerleri), *Current Anthropology* 9, 2/3.
Hartley, R.V.L.
1928 "Transmission of Information", *Bell System Technical Journal* 7.
Hayes, Alfred S.
1964 "Paralinguistics and Kinesics: Pedagogical Perspectives" (ed. Sebeok, Hayes ve Bateson, 1964 içinde).
Hayes, F.
1957 "Gesture: A Working Bibliography", *Southern Folklore Quarterly* 21.
Heger, Klaus
1965 "Les bases méthodologiques de l'onomasiologie et du classement par concepts", *Travaux de Linguistique et de Littérature III*, 1.
Hewes, Gordon
1974 "Implications of the Gestural Model of Language Origin for Human Semiotic Behavior", Communication to the First Congress of the L.A.S.S. (elyazması).
Hiz, Henry
1969 "Referentials", Semiotica 1,2.
Hjelmslev, Louis
1928 *Principes de grammaire générale* (Copenhagen).
1943 *Prolegomena to a Theory of Language* (Madison: University of Wisconsin, 1961).
1957 "Pour une sémantique structurale" (in Hjelmslev, 1959).
1959 *Essais linguistiques* (Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague) (Copenhagen: Nordisk Sprog-og Kulturforlag). Hockett, C.F.
1967 Language, Mathematics and Linguistics (The Hague: Mouton).

1968 The State of the Art (The Hague: Mouton).

Huff, William S.

1967 "The Computer and Programmed Design: A Potential Tool for Teaching", (ed. Krampen ve Seitz, 1967 içinde).

Husserl, Edmund

1922 *Logische Untersuchungen* (Halle: Niemayer).

Hutt, Clelia

1968 "Dictionnaire du langage gestuel chez les trappistes", *Langages* 10.

Hymes, Dell ed.

1964 *Language in Culture and Society* (New York: Harper).

Itten, Johannes

1961 *Kunst der Farbe* (Ravensburg: Otto Mair).

Ivanov, V.V.

1965 "Rol' semiotiki v kiberneticeskom issledovani celoveka i kollektiva", *Logiceskaja struktura naucnogo znanija* (Moskva) (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).

Ivanov, V.V., Toporov, V.N. ve Zalizniak, A.

1962 "O vozmonosti struktumo-tipologiceskogo izucenija nekotorych modelirujuscich semioticeskich sistem", *Strukturno tipologiceskie issledovanija* (Moskva), (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).

1965 *Slavianskie jazykovye modelirujuscie semioticeskie sistemy* (Moskva), (Fransızca çevirisi, Todorov, 1966a içinde).

Jakobson, Roman

1958 "Les études typologiques et leur contribution à la linguistique historique comparée" (Rapport au Vlllme Congrès Internationale des Linguistes à Oslo, 1957), (şimdi Jakobson, 1963a içinde).

1959 "Boas' View of Grammatical Meaning", *The Anthropology of Franz Boas*, ed. W. Goldschmidt, *American Anthropologist* 61, 5,2.

1960 "Closing Statements: Linguistics and Poetics" (ed. Sebeok, 1960 içinde).

1961a "Lingistique et théorie de la communication", *Proceedings of Symposia in Applied Mathematics XII* (American Mathematical Society).

1961b "The Phonemic Concept of Distinctive Features", *Proceedin-*

gs of the Fourth International Congress of Phonetic Sciences, Helsinki (The Hague: Mouton, 1962).

1963a *Essais de linguistique générale* (Paris: Minuit).

1963b "Implications of Language Universals for Linguistics", ed. Greenberg, 1963 içinde.

1964 "On Visual and Auditory Signs", *Phonetica* II.

1966 "À la recherche de l'essence du langage", *Problèmes du langage* (Paris: Gallimard).

1967 "About the Relation between Visual and Auditory Signs", *Models for the Perception of Speech and Visual Form* içinde (Cambridge: M.I.T. Press).

1968 "Language in Relation to Other Communication Systems", Convegno promosso della Ing. C. Olivetti and Co., S.p.A. per U centenario nascita di Camillo Olivetti (şimdi *Linguaggi nella società e nella tecnica* içinde, Milano: Comunità, 1970).

1970a "Da i net v mimike", *Jazyk i celovek*, in memory of P.S. Kuznecov, Moskva (ingilizce çevirisi "Motor Signs for 'Yes'and 'No' ", *Language in Society 1*, 1971 içinde).

1970b "Linguistics", *Main Trends of Research in the Social and Human Sciences I* içinde (The Hague: Mouton).

1973 *Questions de poétique* (Paris: Seuil).

1974 "Coup d'oeil sur le développement de la sémiotique», *Introductory Report to the First Congress of the I.A.S.S.* (elyazması).

Jakobson , R, ve Halle, M.

1956 *Fundamentals of Language* (The Hague: Mouton).

Jakobson, R., ve Lévi-Strauss, C.

1962 "'Les Chats' de Charles Baudelaire»,L Homme, Janvier.

Jakobson, R., and Tynjanov, J.

1927 "Voprosy izucenija literatury i jazyka" (ed. Todorov, 1965 içinde).

Kalkofen, Hermann

1972 'Pictorial' Stimuli Considered as 'Iconic' Signs (Ulm: elyazması).

Karpinskaja , O. G., ve Revzin, I.I.

1966 "Semioticeskij analiz rannich p'es Ionesko", Tetisy dokladov vo vtoroi ietnej skole po vtoricnym modelirujuscim sistemam (Tartu) (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).

Katz, JerroldJ.
1972 *Semantic Theory* (New York: Harper and Row).
Katz, Jerrold J., ve Fodor, Jerry A.
1963 "The Structure of a Semantic Theory", *Language* 39 (şimdi ed. Katz ve Fodor, 1964 içinde).
Katz, J.J., ve Fodor, J.A., ed.
1964 *The Structure of Language* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall).
Katz, J.J., ve Postal, P.M.
1964 *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions* (Research Monograph 26) (Cambridge: M.I.T. Press).
Klaus, Georg
1973 *Semiotik and Erkenntnistheorie* (München-Salzburg: VEB).
Kleinpaul, Rudolf
1888 *Sprache ohne Worte* (Leipzig: Friedrich), (şimdi The Hague: Mouton, 1972).
Koch, Walther A.
1969 *Vom Morphem tum Textern - From Morpheme to Texteme* (Hildesheim: Olms).
Koechlin, B.
1968 "Techniques corporelles et leur notation symbolique", *Langages* 10.
Koenig, Giovanni Klaus
1964 *Analisi del linguaggio architettonico* (Firenze: Fiorentina).
1970 *Architettura e comunicatane* (Firenze: Fiorentina).
Kolmogorov, A. N., ve Kondratov, A. A.
1962 "Ritmika poèm Mayakovskogo", *Voprosy Jatykoznanija* 3 (İtalyanca çeviri, ed. Faccani ve Eco, 1969 içinde).
Krampen, Martin
1973 "Iconic Signs, Supersigns and Models", VS 4.
Krampen, Martin ve Seitz, Peter, ed.
1967 *Design and Flanning 2 - Computers in Design and Communiation* (New York: Hastings House).
Kristeva, Julia
1967a "L'expansion de la sémiotique", *Informations sur les sciences sociales* VI, 5 (şimdi Kristeva, 1969 içinde).
1967b "Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman", *Critique*, Avril.

1967c "Pour une sémiologie des paragrammes", *Tel Quel* 29 (şimdi Kristeva, 1969 içinde).

1968a "Distance et anti-répresentation", *Tel Quel* 32.

1968b "La productivité dite texte", *Communications* 11 (şimdi Kristeva, 1969 içinde).

1968c "Le geste; pratique ou communication?", *Langages* 10 (şimdi Kristeva, 1969 içinde).

1968d "La sémiologie aujourd'hui en URSS", *Tel Quel* 35.

1969 Σημειωτική - *Recherches pour une sémanalyse* (Paris: Seuil).

1970 *Le texte du roman* (The Hague: Mouton).

1974a *La révolution du langage poétique* (Paris: Seuil).

1974b "The System and the Speaking Subject", TLS, 12, October 1973.

Kristeva, J., Rey-Debove, J., ve Umiker, D.J. ed.

1971 *Essays in Semiotics/Essais de sémiotique* (The Hague: Mouton).

Krzyzanowski, Julian

1961 "La poétique de l'enigme", *Poetics* içinde (The Hague: Mouton).

La Barre, Weston

1964 "Paralinguistics, Kinesics and Cultural Anthropology", ed. Sebeok, Hayes, ve Bateson, 1964 içinde.

Lacan, Jacques

1966 *Ecrits* (Paris: Seuil).

Lakoff, George

1971a "On Generative Semantics", ed. Steinberg ve Jakobovits, 1971 içinde.

1971b "Presuppositions and Relative Well-formedness", ed. Steinberg ve Jakobovits, 1971.

1972 *Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts* (teksir).

Lamb, Sidney M.

1964 "The Sememic Approach to General Semantics", ed. Romney, A.K., ve D'Andrade, R.G., *Transcultural Studies in Cognition* içinde (*American Anthropologist* 66,3/2).

Langendoen, Terence D.

1971 "The Projection Problem for Presuppositions", Fillmore ve Langendoen, 1971 içinde.

Langer, Suzanne K.
1953 *Feeling and Form* (New York and London: Scribner's).
Langleben, M. M.
1965 "K opisaniju sistemy notnoj zapisi", *Trudy po znakovym sistemam II* (Tartu), (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).
Lanham, Richard A.
1968 *A Handlist of Rhetorical Terms* (Berkeley: University of California Press).
Lausberg, H.
1949 *Elemente der literarischen Rhetorik* (München: Hueber).
1960 *Handbuch der literarischen Rhetorik* (München: Hueber).
Leech, Geoffrey
1969 *Towards a Semantic Description of English* (Bloomington: Indiana University Press).
Lekomceva, M.I. ve Uspenskij, B.A.
1962 "Gadanie na igral'nych kartach kak semioticeskaja sistema", *Simpozium strukturnomu izuceniju znakovych sistem* (Moskva), (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).
Lepschy, Giulio
1966 *La linguistica strutturale* (Torino: Einaudi).
Levin, Samuel
1962 *Linguistic Structures in Poetry* (The Hague: Mouton).
Lévi-Strauss, Claude
1947 *Les structures élémentaires de la parenté* (Paris: P.U.F.).
1950 Introduction *à Sociologie et anthropologie* by M. Mauss (Paris: P.U.F.).
1958 "Le geste d'Asdiwal", *Annuaire de l'EPHE* V (şimdi Les Temps Modernes 179, 1961 içinde).
1958b *Anthropologie structurale* (Paris: Plon).
1960a "L'analyse morphologique des contes russes", *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* III.
1960b *Discours au Collige de France* 5.1.1960 (şimdi *The Scope of Anthropology, London, Cape*, 1967).
1961 *Entretiens* (Charbonnier, 1961 içinde).
1962 La pensée sauvage (Paris: Plon).
1964 *Le cru et le cuit* (Paris: Plon).

Lewis, David K.

1969 *Convention-A Philosophical Study* (Cambridge: Harvard University Press).

Lindekens, René

1968 "Essai de théorie pour une simiolinguistique de l'image photographique" (Communication au Symposium Internationale de Sémiotique, Varsovie, 1968).

1971 *Eléments pour une sémiotique de la photographie* (Paris: Didier; Bruxelles/AIMAV).

Linsky, Leonard, ed.

1952 *Semantics and the Philosophy of Language* (Urbana: University of Illinois).

Lotman, Ju. M.

1964 "Sur la délimitation linguistique et littéraire de la notion de structure", *Linguistics* 6.

1967a "K problème tipologii kul'tury", *Trudy po znakovym sistemam* III (Tartu), (Fransızca çevirisi, *Informations sur les sciences sociales* VI, 2/3 içinde), (İtalyanca çevirisi, Faccani ve Eco, 1969 içinde).

1967b "Metodi esatti nella scienza letteraria sovietica", *Strumenti Critici* 2.

1969 "O metajazyke tipologiceskick opisanij kul'tury", *Trudy po znakovym sistemam* IV.

1971 "Problema 'obucenija kul'ture' kak ee tipologicskaia charakteristika", *Trudy po znakovym sistemam* V.

Lotman, Ju. M., ve Uspenskij, B. A.

1971 "O semioticeskom mechanizm kul'tury", *Trudy po znakovym sistemam* V.

Lounsbury, F.G.

1964 "The Structural Analysis of Kinship Semantics", Proceedings of the 9th International Congress of Linguists (The Hague: Mouton).

Lyons, John

1963 *Structural Semantics— An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato* (Oxford: Blackwell).

1968 *Introduction to Theoretical Linguistics* (Cambridge: Cambridge University Press).

1970 *New Horizons in Linguistics* (London: Penguin).

Maccagnani G., ed.

1966 *Psicopatologia dell'espressione* (Imola: Galeati).

Mahl, George ve Schulze, Gene

1964 "Psychological Research in the Extralinguistic Area" (Sebeok, Hayes ve Bateson, 1964 içinde).

Maldonado, Tomas

1954 *Problemas actuales de la comunicacción* (Buenos Aires: Nueva Visión).

1959 "Kommunication und Semiotik-Communication and Semiotics", Ulm 5.

1961 *Beitrag zur Terminologie der Semiotik* (Ulm: Korrelat).

1970 *La speranza progettuale* (Torino: Einaudi).

MÄLL, Linnart

1968 "Un approche possible du Sunyavada", *Tel Quel* 32.

Mallery, Garrick

1881 *Sign Language among North American Indians* (Smithsonian Institution), (şimdi The Hague: Mouton, 1972).

Maltese, Corrado

1970 *Semiologia del messaggio oggettuale* (Milano: Mursia).

Maranda, Elli-Kaija Köngäs ve Pierre

1962 "Structural Models in Folklore", *Midwest Folklore* 12-13.

Maranda, Pierre

1968 "Recherches structurales air la mythologie aux États-Unis", *Informations sur les sciences sociales* VI-5.

Marin, Louis

1969 "Notes sur une médaille et une gravure", *Revue d'esthétique* 22 (2).

1970 "La description de l'image", *Communications* 15.

Martinet, André

1960 *Eléments de linguistique générale* (Paris: Colin).

1962 *A Functional View of Language* (Oxford: Clarendon Press).

Mauss, Marcel

1950 *Sociologie et anthropologie* (Paris: P.U.F.).

Mayenowa, M. Renata

1965 Poetijka i matematica (Warszawa).

McCawley, James
1971 "Where Do Noun Phrases Come From", ed. Steinberg ve Jakobovits, 1971 içinde.
McLuhan, Marshall
1962 *The Gutenberg Galaxy* (Toronto: University of Toronto Press).
1964 *Understanding Media* (New York: McGraw-Hill).
Melandri, Enzo
1968 *La linea e il circolo* (Bologna: Mulino).
Merleau-Ponty, Maurice
1960 *Signes* (Paris: Gallimard).
Metz, Christian
1964 "Le cinéma: langue ou langage?", *Communications* 4 (şimdi Metz, 1968a içinde).
1966a "La grande syntagmatique du film narratif" *Communications* 8 (şimdi Metz, 1968a içinde).
1966b "Les sémiotiques ou sémies", *Communications* 7.
1968a *Essais sur ta signification au cinéma* (Paris: Klincksieck).
1968b "Le dire et le dit au cinéma", *Communications* 11.
1969 "Spécificité des codes et spécificité des langages", *Semiotica* 1/4.
1970a "Au delà de l'analogie, l'image", *Communications* 15.
1970b "Images et pédagogie", Cornmunications 15.
1970c *Langage et cinéma* (Paris: Larousse).
1974 *Film Language* (New York: Oxford University Press).
Meyer, Leonard
1967 *Music, the Arts and Ideas* (Chicago: University of Chicago Press).
Miller, George
1951 *Language and Communication* (New York: McGraw-Hill).
1967 Psychology and Communication (New York: Basic Books).
Minsky, Marvin
1970 "The Limitation of Using Languages for Descriptions", *Linguaggi nella società e nella tecnica* (Milano: Comunità).
Minsky, Marvin, ed.
1968 *Semantic Information Processing* (Cambridge: M.I.T. Press).
Moles, Abraham A.
1958 *Théorie de l'Information et perception esthétique* (Paris: Flammarion).

1967 *Sociodynamique de la culture* (The Hague: Mouton).

1968 "Théorie informationnelle du schéma", *Schéma et schématisation* 1,1.

Morin, Edgar

1962 *L'esprit du temps* (Paris: Grasset).

Morin, Violette

1966 "L'histoire drôle", *Communications* 8.

1968 "Du larcin au hold-up", *Communications* 11.

1970 "Le dessin humoristique", *Communications* 15.

Morris, Charles

1938 Foundations of the Theory of Signs (International Encyclopaedia of Unified Science 1-2, University of Chicago Press).

1946 Signs, Language and Behavior (New York: Prentice-Hall).

1971 Writings on the General Theory of Signs(The Hague: Mouton).

Mounin, Georges

1964 *La machine à traduire* (The Hague: Mouton).

1970 *Introduction à la sémiologie* (Paris: Minuit).

Mukařovský, Jan

1934 "L'art comme fait sémiologique", *Actes du 8me congrès international de philosophie* içinde Prague, 1934.

1936 *Estericka funkce, norma a hodnota jako socialni facty* (Praha).

1966 *Studie z estetiky* (Praha).

Nattiez, Jean Jacques

1971 "Situation de la sémiologie musicale", *Musique en jeu* 5.

1972 "Is a Descriptive Semiotics of Music Possible?" *Language Sciencet* 23.

1973 "Trois modèles linguistiques pour l'analyse musicale", *Musique en jeu* 10.

Nauta, Doede, Jr.

1972 *The Meaning of Information* (The Hague: Mouton).

Ogden, C.K.

1923 bkz. Richards, 1923.

Osgood, Charles

1963 "Language Universals and Psycholinguistics" (ed. Greenberg, 1963 içinde).

Osgood, Ch. ve Sebeok, T.A., ed.
1965 bkz. ed. Sebeok ve Osgood, 1965.
Osgood, Ch., Suci, G.J. ve Tannenbaum, P.H.
1957 *The Measurement of Meaning* (Urbana: University of Illinois Press).
Osmond-Smith, David
1972 "The Iconic Process in Musical Communication", *VS* 3.
1973 "Formal Iconism in Music", *VS* 5.
Osolsobé, Ivo
1967 "Ostenze jako mezní pripad lidského sdélovàni", *Estetika* 4.
Ostwald, Peter
1964 "How the Patient Communicates about Diseases with the Doctor", Sebeok, Hayes ve Bateson, 1964 içinde).
Pagnini, Marcello
1967 *Struttura letteraria e metodo critico* (Messina: D'Anna).
1970 *Critica della funzionalità* (Torino: Einaudi).
1974 Lingua e musica (Bologna: Mulino).
Panofsky, Erwin
1920 "Der Begriff des Kunstwollens", *Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft* XIV.
1921 "Die Entwicklung der Proportionslehre als Abbild der Stilentwicklung", *Monatshefte für Kunstwissenschaft* XIV.
1924 "Die Perspektive als 'simbolische Form'", Vorträge der Bibliothek Warburg (Leipzig-Berlin: Teubner, 1927).
1932 "Zum Problem der Beschreibung und Inhaltsdeutung von Werken der bildenden Kunst", *Logos* XXL
1955 Meaning in the Visual Arts (New York: Doubleday).
Pasquinelli, Alberto
1961 Linguaggio, scienza e filosofia (Bologna: Mulino).
Pavel, Toma
1962 "Notes pour une description structurale de la métaphore poétique", *Cahiers de linguistique théorique et appliquée* 1 (Bucuresti).
Peirce, Charles Sanders
1931-1958 *Collected Papers* (Cambridge: Harvard University Press).
Pelc, Jerzy
1969 "Meaning as an Instrument", *Semiotica* 1/1.

1974 "Semiotics and Logic", report to the First Congress of the IASS (teksir).

Perelman, Chaim ve Olbrechts-Tyteca, Lucie

1958 *Traité de l'argumentation-La nouvelle rhétorique* (Paris: P.U.F.)

Petöfi, Janos S.

1968 "Notes on the Semantic Interpretation of Linguistic Works of Art", Symposium on Semiotics, Warsaw, 1968 (şimdi *Recherches sur les systèmes signifiants* içinde, The Hague: Mouton, 1973).

1972 "The Syntactico-Semantic Organization of Text-Structures", *Poetics* 3.

Piaget, Jean

1955 "Rapport", in *La perception* (Paris: P.U.F.).

1961 *Les mécanismes perceptifs* (Paris: P.U.IT).

1968 *Le structuralisme* (Paris: P.U.F.).

Pignatari, Decio

1968 *Informado, Linguagem, Comunicado* (Sâo Paulo: Perspectiva).

Pignatari, D., ve De Campos, A. ve H.

1965 *Teoria da poesia concreta* (Sáo Paulo).

Pignotti, Lamberto

1965 "Linguaggio poetico e linguaggi tecnologici", *La Battana* 5.

Pike, Kenneth

1954-1960 *Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior* (The Hague: Mouton, 1966).

Piro, Sergio

1967 *Il linguaggio schizofrenico* (Milano: Feltrinelli).

Pittenger, R.E., ve Smith, H.L., Jr.

1957 "A Basis for Some Contribution of Linguistics to Psychiatry", Psychiatry 20 (şimdi ed. Smith, 1966 içinde).

Pop, Milhai

1970 "La poétique du conte populaire", *Semiotica* 11/2.

Pottier, Bernard

1965 "La définition sémantique dans les dictionnaires" *Travaux de Linguistique et de Littérature* III, 1.

1967 "Au delà du structuralisme en linguistique", *Critique*, Février.

Pousseur, Henri

1965 "La question du hazard en musique nouvelle" (Conférences

au Centre de Sociologie de la Musique de l'Institut de Sociologie de l'Université Libre de Bruxelles), (şimdi Pousseur, 1970 içinde).

1970 *Fragments théoriques I sur la musique experimentale* (Bruxelles: Institut de Sociologie).

1972 *Musique, sémantique, société* (Paris: Casterman).

Prieto, Luis

1964 *Principes de noologie* (The Hague: Mouton).

1966 *Messages et signaux* (Paris: P.U.F.).

1969 "Lengua y connotación" (Verán, 1969 içinde).

Propp, Vladimir Ja.

1928 *Morfologija skazki* (Leningrad).

1958 *Morphology of the Folktale* (The Hague: Mouton).

Quillian, Ross M.

1968 "Semantic Memory" (ed. Minsky, 1968 içinde).

Quine, Willard Van Orman

1953 *From a Logical Point of View* (Cambridge: Harvard University Press).

1960 *Word and Object* (Cambridge: M.I.T. Press).

Raimondi, Ezio

1967 *Tecniche della critica letteraria* (Torino: Einaudi).

1970 *Metafora e storia* (Torino: Einaudi).

Rapaport, Anatol

1953 "What Is Information?", *Etc.* 10.

Raphael, Bertram

1968 "SIR: A Computer Program for Semantic Information Retrieval" (ed. Minsky, 1968 içinde).

Rastier, François

1968 "Comportement et signification", *Langages*, 10.

Richards, I.A.

1923 *The Meaning of Meaning* (C.K. Ogden ile), (London: Routledge and Kegan Paul).

1924 *Principles of Literary Criticism* (London: Routledge and Kegan Paul).

1936 *The Philosophy of Rhetoric* (New York: Oxford University Press).

Rosiello, Luigi

1965a Intervento in *Strutturalismo e critica* (ed. Segre, 1965 içinde).

1965b *Struttura, uso e funzioni della lingua* (Firenze: Vallecchi).

1967 *Linguistica illuminista* (Bologna: Mulino).

Rossi, Aldo

1966 "Semiologia a Kazimierz sulla Vistola", *Paragone* 202.

1967 "Le nuove frontiere della semiologia", *Paragone* 212.

Rossi, Paolo

1960 *Clavis Universalis-Arti mnemoniche e combinatoria da Lullo a Leibniz* (Milano: Ricciardi).

Rossi-Landi, Ferruccio

1953 *Charles Morris* (Milano: Bocca).

1961 *Significato, comunicazione e parlare comune* (Padova: Marsilio).

1968 *Il linguaggio come lavoro e come mercato* (Milano: Bompiani).

1973 *Semiotica e ideologia* (Milano: Bompiani).

Russell, Bertrand

1905 "On Denoting", *Mind* 14.

Ruwet, Nicolas

1959 "Contradictions du langage sérier", *Revue Belge de Musicologie* 13.

1963a "L'analyse structurale de la poésie", *Linguistics* 2.

1963b "Linguistique et sciences de l'homme", *Esprit*, Novembre.

1966 *Introduction* (special issue on *La grammaire générative*), *Langages* 4.

1967a *Introduction à la grammaire générative* (Paris: Plon).

1967b "Musicology and Linguistics", *International Social Science Journal* 19.

1972 *Langage, musique, poésie* (Paris: Seuil).

Salanitro, Niccolo'

1969 *Peirce e i problemi dell'interpretazione* (Roma: Silva).

Sanders, G.A.

1974 "Precedence Relations in Language", *Foundations of Language*, 11,3.

Sandri, Giorgio

1967 "Note sui concetti di 'struttura' e 'funzione' in linguistica", *Rendiconti* 15-16.

Sapir, Edward

1921 *Language* (New York: Harcourt Brace).

Saumjan, Sebastian K.
1966 "La cybernétique et la langue", *Problèmes du langage* (Paris: Gallimard).
Saussure, Ferdinand de
1916 *Cours de linguistique générale* (Paris: Payot).
Scalvini, Maria Luisa
1972 *Para una teoria de la arquitectura* (Barcelona: Colegio Oficial de Arquitectos).
Sceglov, Ju.
1962a "L postroeniju struktumoj modeli novel o Serloke Cholmse", *Simpozium po strukturnomu izuceniju znakovich sistem* içinde (Moskva), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).
1962b "Nekotorye certy struktury 'Metamorfoz' Ovidjia", *Strukturno-tipologiceskie issledovanija* içinde(Moskva), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).
Schaeffer, Pierre
1966 *Traité des objets musicaux* (Paris: Seuil).
Schaff, Adam
1962 *Introduction to Semantics* (London: Pergamon Press).
Schane, Sanford A., ed.
1967 "La phonologie gènérative", *Langages* 8.
Schapiro, Meyer
1969 "On Some Problems of the Semiotics of Visual Arts: Field and Image-Signs", *Semiotica* 1/3.
Schefer, Jean-Louis
1968 *Scénographie d'un tableau* (Paris: Seuil).
1970 "L'image: le sens 'investi'", *Communications* 15.
Schlick, Moritz
1936 "Meaning and Verification", *Philosophical Review* 45.
Schneider, David M.
1968 *American Kinship: A Cultural Account* (New York: Prentice-Hall).
Searle, J.R.
1969 Speech Acts (London, New York: Cambridge University Press).
Sebeok, Thomas A.

1962 "Coding in Evolution of Signalling Behavior", *Behavioral Sciences* 7,4.

1967a "La communication chez les animaux", *Revue Internationale des Sciences Sociales* 19.

1967b "On Chemical Signs", *To Honor Roman Jakobson* içinde (The Hague: Mouton).

1967c "Linguistics Here and Now", *A.C.L.S. Newsletter* 18 (1).

1968 "Is a Comparative Semiotics Possible?" (Communication at 2d International Congress of Semiotics, Warsaw, August 1968).

1969 "Semiotics and Ethology"(ed. Sebeok ve Ramsay, 1969 içinde).

1972a *Perspectives in Zoosemiotics* (The Hague: Mouton).

1972b "Problems in the Classification of Signs", Scherabov Firchow, E., et al., *Studies for Einar Haugen* içinde (The Hague: Mouton).

Sebeok, Thomas A., ed.

1960 *Style in Language* (Cambridge: M.I.T. Press).

1968 *Animal Communication* (Bloomington: Indiana University Press).

1975 *The Tell-Tale Sign — A Survey of Semiotics* (Lisse: DeRidder).

Sebeok, T.A., Hayes, A.S. ve Bateson, M.C., ed.

1964 *Approaches to Semiotics* (The Hague: Mouton).

Sebeok, T.A., ve Osgood, Ch., ed.

1965 *Psycholinguistics* (Bloomington: Indiana University Press).

Sebeok, T.A., ve Ramsay, A.,ed.

1969 *Approaches to Animal Communication* (The Hague: Mouton).

Segre, Cesare

1963 *Introduzione a Linguistica Generale di Ch. Bally* (Milano: Saggiatore).

1967 "La synthèse stylistique", *Informations sur les Sciences Sociales* VI, 5.

1969 *I segni e la critica* (Torino: Einaudi). İngilizce çevirisi: *Semiotics and Literary Criticism* (The Hague: Mouton), 1973.

Segre, Cesare, ed.

1965 *Strutturalismo e critica* (Milano: Saggiatore).

Seiler, Hansjakob

1970 "Semantic Information in Grammar: The Problem of Syntactic Relations", *Semiotica* II/4.

Sève, Lucien
1967 "Méthode structurale et méthode dialectique", *La Pensée* 1.
Shands, Harley C.
1970 *Semiotic Approaches to Psychiatry* (The Hague: Mouton).
Shannon, C.E., ve Weaver, W.
1949 *The Mathematical Theory of Communication* (Urbana: University of Illinois Press).
Sherzer, Joel
1973 "The Pointed Lip Gesture among the San Bias Cuna", *Language in Society* 2.
Sklovskij, Victor
1917 "Iskusstvo kak priém", *Poetika* 1913 (Fransızca çevirisi: ed. Todorov, 1965 içinde).
1925 *O teorii prozy* (Moskva).
Slama-Cazacu, Tatiana
1966 "Essay on Psycholinguistic Methodology and Some of Its Applications", *Linguistics* 24.
Smith, Alfred G., ed.
1966 *Communication and Culture* (New York: Holt).
Sorensen, H.C.
1967 "Fondements épistémologiques de la glossématique", *Langages* 6.
Soulis, George N., ve Ellis, Jack
1967 "The Potential of Computers in Design Practice" (ed. Krampen and Seitz, 1967 içinde).
Spitzer, Leo
1931 *Romanische Stil- und Literaturstudien* (Marburg: Eiwert).
Stankiewicz, Edward
1960 "Linguistics and the Study of Poetic Language" (ed. Sebeok, 1960 içinde).
1961 "Poetic and Non-Poetic Language in Their Interrelations", *Poetics* (The Hague: Mouton).
1964 "Problems of Emotive Language" (ed. Sebeok, Hayes ve Bateson, 1964 içinde).
Starobinskj, Jean
1957 *J.J. Rousseau, la transparence et l'obstacle* (Paris: Plon).

1965 *Intervento in Strutturalismo e critica* (Milano: Saggiatore), (ed. Segre, 1965 içinde)

Stefani, Gino

1973 "Sémiotique en musicologie", *VS* 5.

1974 *Musica Barocca: poetica e ideologia* (Milano: Bompiani).

Steinberg, D.D., ve Jakobovits, L.A., ed.

1971 *Semantics* (Cambridge: Cambridge University Press).

Stevenson,Charles L.

1944 *Ethics and Language* (New Haven: Yale University Press).

Strawson, Peter F.

1960 "On Referring", *Mind* 59.

Szasz, Thomas S.

1961 *The Myth of Mental Illness* (New York: Harper and Row).

Todorov, Tzvetan

1966a Review of *Slavianskie jazykvyex modelirujuscie semioticeskie sistemy* by Ivanov, Toporov ve Salizniak, *L'Homme*, Avril-Juin.

1966b "Les catégories du récit littéraire", *Communications* 8.

1966c "Perspectives sémiologiques", *Communications* 7.

1966d "Recherches sémantiques", Langages 1.

1967 *Littérature et signification* (Paris: Larousse).

1968a "L'analyse du récit à Urbino", *Communications* 11.

1968b "Du vraisemblable qu'on ne saurait éviter", *Communications* 11.

Todorov, Tzvetan, ed.

1965 *Théorie de la littérature-Textes des formalistes russes* (Paris: Seuil).

Todorov, T., ve Ducrot, O., ed.

1972 *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage* (Paris: Seuil).

Toporov, V.N.

1965 "K opisaniju nekotorych Struktur, charakterizujuscich preimuscestvenno nizsie urovni, v neskol'kich poeticeskich tekstach", *Trudy po znakovym sistemam II* içinde (Tartu), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).

Träger, George L.

1964 "Paralanguage: A First Approximation" (ed. Hymes, 1964 içinde).

Trier, J.
1931 *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes* (Heidelberg).
Trubeckoj, N.S.
1939 *Grundzüge der Phonologie* (TCLP VII) (*Principes de phonologie*, Paris, Klincksieck, 1949).
Tynjanov, Jury
1929 *Archaisty i novatory* (Leningrad: Priboj).
Ullmann, Stephen
1951 *The Principles of Semantics*, 2d ed. (Oxford: Blackwell).
1962 *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning* (Oxford: Blackwell).
1964 *Language and Style* (Oxford: Blackwell).
Vachek, Joseph, ed.
1964 *A Prague School Reader in Linguistics* (Bloomington: Indiana University Press).
Vaiati, Giovanni
1908 "La grammatica dell'algebra", *Rivista di Psicologia Applicata* (şimdi Vailati, 1911 içinde).
1911 *Scritti* (Firenze-Leipzig: Seeber-Barth).
Valesio, Paolo
1967a "Icone e schemi nella struttura della lingua". *Lingua e stile* 3.
1967b *Strutture dell'allitterazione* (Bologna: Zanichelli).
Van Dijk, Teun A.
1972 *Some Aspects of Grammars* (The Hague: Mouton).
Van Onck, Andries
1965 "Metadesign", *Edilizia Moderna* 85.
Verón, Eliseo
1968 *Conducta, estructura y comunicación* (Buenos Aires: Jorge Alvarez).
1969 "Ideologia y comunicación de masas: la sematisación de la violencia politica" (ed. Verón, 1969 içinde).
1970 "L'analogique et le contigu", *Communications* 15.
1971 "Ideology and Social Sciences", *Semiotica* 111/1.
1973a "Pour une sémiologie des operations translinguistiques", *VS* 4.
1973b "Vers una 'logique naturelle des mondes sociaux ", *Communications* 20.

Verón, Eliseo, ed.
1969 *Lenguaje y comunicación social* (Buenos Aires: Nueva Visión).
Volli, Ugo
1972a "E' possibile una semiotica dell'arte?", ed. Volli, U., *La scienza e l'arte* içinde (Milano: Mazzotta).
1972b "Some Possible Developments of the Concept of Iconism", *VS* 3.
1973 "Referential Semantics and Pragmatics of Natural Languages", *VS* 4.
Vygotsky, L.S.
1934 *Thought and Language* (Cambridge: M.I.T. Press, 1962).
Wallis, Mieczyslaw
1966 "La notion de champ sémantique et son application à la théorie de l'art", *Sciences de l'art* 1.
1968 "On Iconic Signs"(Communication at 2d International Congress of Semiotics, Warsaw, August 1968).
Walther, Elisabeth
1974 *Allgemeine Zeichenlehre* (Stuttgart: DVA).
Watson, O. Michael
1970 *Proxemic Behavior* (The Hague: Mouton).
Watzlawick, P., Beavin, J.H., ve Jackson, D.D.
1967 *Pragmatic of Human Communication* (New York: Norton).
Weaver, Warren
1949 "The Mathematics of Communication", *Scientific American* 181.
Weinreich, Uriel
1965 "Explorations in Semantic Theory", *Current Trends In Linguistics* içinde, ed. Sebeok, T.A. (The Hague: Mouton).
Wellek, René, ve Warren, Austin
1949 *Theory of Literature* (New York: Harcourt Brace).
White, Morton
1950 "The Analytic and the Synthetic: An Untenable Dualism", John Dewey, ed. Hook, S. (New York: Dial Press), (şimdi ed. Linsky, 1952 içinde).
Whorf, Benjamin Lee
1956 *Language, Thought and Reality*, ed. J.R. Carroll (Cambridge: M.I.T. Press).
Wiener, Norbert
1948 *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine* (Cambridge: M.I.T. Press; Paris: Hermann).

1950 *The Human Use of Human Beings* (Boston: Houghton Mifflin).

Wilson, N.L.

1967 "Linguistic Butter and Philosophical Parsnips", *Journal of Philosophy* 64.

WIMSATT, W.R.

1954 *The Verbal Icon* (Lexington: University of Kentucky Press).

Winter, Mike

1973 "Semiotics and the Philosophy of Language", *VS* 6.

Wittgenstein, Ludwig

1922 *Tractatus Logico-Philosophicus* (London: Kegan Paul, Trech, Trubnerand).

1945-1949 *Philosophische Untersuchungen* (Oxford: Blackwell, 1953).

Wollen, Peter

1969 *Signs and Meaning in the Cinema* (Bloomington: Indiana University Press).

Worth, Sol

1969 "The Development of a Semiotic of Film", *Semiotica* 1/3.

Wykoff, William

1970 "Semiosis and Infinite Regressus", *Semiotica* 11/1.

Zareckij, A.

1963 "Obraz kak informacija", *Voprosy Literatury* 2.

Zevi, Bruno

1967 "Alla ricerca di un codice per rarchitettura", *L'Architettura* 145.

Zolkiewski, Stefan

1968 "Sociologie de la culture et sémiotique", *Informations sur les Sciences Sociales* VII, 1.

1969 *Semiotika a kultúra* (Bratislava: Nakladelstvo Epoche).

Zolkovskij, Aleksandr K.

1962 "Ob usilenii", *Strukturno-tipologiceskie issledovanija* (Moskva), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).

1967 "Deus ex machina", *Trudy po znakovym sistemam* III içinde (Tartu), (İtalyanca çevirisi ed. Faccani and Eco 1969 içinde).

1970 Review of *La struttura assente,* Eco, U. *Voprosy Filosofi* 2.

Zumthor, Paul

1972 *Essai de poétique médiévale* (Paris: Seuil).

DİZİN

Antal, L. 109
Apostel, L. 227
Apresjian, J. 110
Argyle, M. 22
Aristoteles 28, 121
Aulus Gellius 115, 116
Austin, J.L. 200, 219

Barthes, R. 11, 25, 26, 43, 244, 353, 395, 396, 423, 452
Bateson, M.C. 12, 108
Baudelaire, C. 20
Baudrillard, J. 25
Beaujour, M. 26
Bense, M. 377, 379, 382
Benveniste, E 427
Berkeley, G. 235
Bertin, J. 23, 25
Bettetini, G.F. 25, 351
Bierwisch, M. 142, 157, 169
Birdwhistell, R. 22
Brandi, C. 382
Bremond, C. 25, 66, 121
Buyssens, E. 31, 72, 262, 328

Carnap, R. 88, 94, 104, 105, 116
Casetti, F. 351
Cassirer, E. 222, 298
Chabrol, C. 427
Chatman, S. 28
Chomsky, N. 66, 137
Cicourel, A. 200, 201, 219
Civ'ian, T.V. 22
Cohen, J. 219
Conklin, H.C. 110
Coseriu, E. 375
Cralle, R.K. 336
Croce, B. 364, 374

De Fusco, R. 25
De Jorio, A. 22
Della Volpe, G. 385
De Mauro, T. 52, 72, 136, 182
Derrida, J. 24
Descartes, R. 84, 222
Dixon, R.M.W. 23
Ducrot, O. 200, 201, 427
Dundes, A. 26

Efron, D. 21, 22, 34
Egorov, B.F. 25
Ekman, P. 22, 295, 296, 322, 347
Ellis, J. 336
Engels, F. 424
Erlich, V. 376
Eukleidesçi 134, 293

Fabbri, P. 9, 28, 204, 208
Farassino, A. 296, 351
Fillmore, C. 133, 142, 157, 159, 201
Fodor, J.A. 104, 142, 143, 144, 145, 149, 162, 163, 189, 404
Fonagy, I. 21
Foucault, M. 114
Frank, L.K. 21
Frege, G. 86, 146, 158
Freud, S. 428
Friesen, W. 22, 295, 296, 322

Garner, R. 159, 201
Garroni, E. 12, 25, 244
Gelb, I.J. 24
Genette, G. 25, 396
Gibson, J. 282, 284, 367
Godelier, M. 227
Goffman, E. 12, 36, 200
Gombrich, E. 288, 289, 290, 295
Goodenough, W. 110, 233
Goodman, N. 88, 252, 256, 321, 370
Greimas, A.J. 12, 22, 24, 25, 26, 66,

96, 105, 109, 120, 122, 138, 139, 141, 178, 207, 403
Grice, H.P. 201
Gritti, J. 25
Gross, M. 23
Guilbaud, G.T. 66, 67
Guilhot, J. 22
Guiraud, P. 109
Gumperz, J.J. 200, 219

Halle, M. 123, 168
Hall, E.T. 21, 22
Hayes, A.S. 12, 108
Hiz, H. 158, 402
Hjelmslev, L. 11, 12, 24, 68, 72, 75, 76, 78, 80, 106, 108, 110, 129, 130, 131, 137, 328, 383, 384
Hobbes, T. 33, 234
Huff, W.S. 334, 335
Husserl, E. 235, 236
Hymes, D. 200, 219, 377

Itten, J. 25
Ivanov, V.V. 26

Jakobovits, C.A. 142
Jakobson, R. 22, 24, 123, 168, 300, 374, 386, 390
Jaspers, K. 424

Kalkofen, H. 274
Kandinskij, V. 287, 346
Kant, I. 222, 297
Karpinskaja, O.G. 26
Katz, J. 90, 104, 117, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 159, 162, 163, 189, 201, 219, 404, 407
Kleinpaul, R. 22
Koenig, G.K. 25
Kolmogorov, A.N. 383
Krampen, M. 25, 351
Kristeva, J. 23, 24, 26, 196, 427, 428, 429
Krzyzanowski, J. 24

La Barre, W. 21
Lacan, J. 22, 24, 427
Lakoff, G. 119, 142, 147, 159, 195, 219, 343, 344
Langendoen, T.D. 142, 159
Lausberg, H. 28, 401
Leech, H. 110, 169
Leibniz, G.W. 23, 24
Lekomceva, M.I. 25
Lentin, A. 23
Lévi-Strauss, C. 21, 22, 26, 46, 60, 114, 324, 325, 326, 327, 347
Lewis, D.K. 34, 88
Linzbach, J. 23
Locke, J. 24, 232, 234, 235
Lotman, J.M. 26, 202, 203, 227, 243
Lullo, R. 23
Lyons, J. 96, 109, 117

Maccagnani, G. 22
Mahl, G. 21
Maldonado, T. 351
Mallery, G. 22
Mäll, L. 23, 24
Maltese, C. 254, 257, 258, 274
Maranda, P. 26
Martinet, A. 68, 109
Marx, K. 44, 189, 190, 196, 205, 243, 414
Mauss, M. 22
McCawley, J. 142
McLuhan, M. 24
Melandri, E. 282
Melville, H. 166
Metz, C. 12, 25, 83, 195, 196, 304, 351
Meyer, L. 377
Michael, G.A. 336
Miller, G. 66
Mill, J.S. 88, 128
Moles, A.A. 26, 257, 335, 377, 382
Morin, V. 25
Morris, C. 11, 12, 22, 25, 32, 57, 88, 173, 174, 225, 263, 264, 271, 272, 297, 402

Nattiez, J.J. 22, 23
Newton, I. 222

Ockham, W. 8, 11, 234
Ogden, R.G. 85
Osmond-Smith, D. 7, 23, 351
Ostwald, P. 22

Pagnini, M. 23
Panofsky, E. 25
Pavlov, I.P. 37
Peirce, C.S. 11, 12, 14, 21, 22, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 33, 42, 86, 87, 88, 98, 99, 100, 101, 105, 148, 170, 192, 193, 194, 198, 225, 232, 233, 234, 281, 296, 297, 306, 307, 317, 367, 392, 428, 430
Perelman, C. 28, 397
Piaget, J. 41, 227, 233
Piro, S. 22
Platon 267
Postal, P.M. 142, 143, 404
Pottier, B. 138
Pousseur, H. 23
Prieto, L. 23, 25, 72, 328, 329, 331
Propp, V.J. 25, 196

Quillian, R.M. 179, 183
Quine, W.V.O. 94, 104
Quintilianus 28

Raphael, B. 139
Rastier, F. 26
Revzin, I.I. 26
Richards, I.A. 85
Rossi-Landi, F. 43, 211
Rossi, P. 23, 43, 211
Russell, B. 88, 229
Ruwet, N. 22

Sanders, G.A. 344
Saussure, F. de 11, 24, 28, 29, 30, 31, 71, 86, 109, 111, 428, 452
Savin, H. 159
Schaeffer, P. 331
Schapiro, M. 25
Schneider, D.M. 96
Schulze, G. 21
Searle, J.R. 200, 219, 452
Sebeok, T.A. 12, 20, 108, 247, 250, 351
Segre, C. 31
Sève, L. 226
Sextus Empiricus 33
Shannon, C.E. 65, 67
Shcheglov, J. 26
Sherzer, J. 269
Šklovskij, V. 376, 377
Soulis, G. 336
Spinoza 245
Spitzer, L. 376
Stefani, G. 23
Steinberg, D.D. 142
Strawson, P.F. 229, 240
Szasz, T.S. 22

Todorov, T. 25, 26, 109, 396, 427
Toporov, V.N. 26, 383
Trager, G.L. 21
Trier, J 109, 111
Trubeckoj, N. 383

Ullmann, S. 109, 127

Vailati, G. 23
Van Dijk, T.A. 66
Verón, E. 25, 196, 296, 351
Vico, G.B. 362
Volli, U. 9, 25, 351, 355, 365, 366, 367

Weaver, W. 65
Weinreich, U. 142
White, M. 221, 223
Whorf, B.L. 7, 114
Wilson, N.L. 145, 146
Winter, M 105
Wittgenstein, L. 109, 182, 183, 244, 319
Wolff, C 33

Zareckij, A. 377

"Eco'nun son derece bilgili ve kışkırtıcı kitabı felsefe, dilbilim, sosyoloji, antropoloji ile estetikten yararlanıyor ve hem Avrupa hem de Amerika'da çok geniş bilim çevrelerine atıfta bulunuyor."
–Language in Society

"Konuyla ilgili İngilizce yayımlanmış bildiğim en önemli metin."
–Arthur Asa Berger
Journal of Communication

"*Bir İmbilim Kuramı*, göstergebilim çalışmaları alanına önemli bir katkıdır. Birçok bakımdan bu çalışma, C. S. Peirce ve Charles Morris'in öncü çalışmalarından bu yana alana en büyük katkıda bulunan yapıttır. Gücü, Eco'nun mevcut problemlerin üstesinden gelmek için kullandığı geniş bilgiden ve bu problemlere getirdiği eleştirinin mantığından ve açıklığından kaynaklanmaktadır. Eco, Paris "semiyoloji"sine hükmeden Kartezyen mentalizminin ve Peirce sonrası Amerikan "göstergebilimsel" davranışçılığının arasında, kolaylıkla ve kendinden emin bir şekilde yeni bir diyalektik senteze, gerçek bir "göstergebilim"e yöneldi."
–Robert Scholes
Journal of Aesthetics and Art Criticism

THG 043032 YGU

ALFA
alfakitap | alfakitap
alfakitap | www.alfakitap.com
9 786253 892081
FELSEFE